Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA
NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 110 / ročník 2022 – I. díl

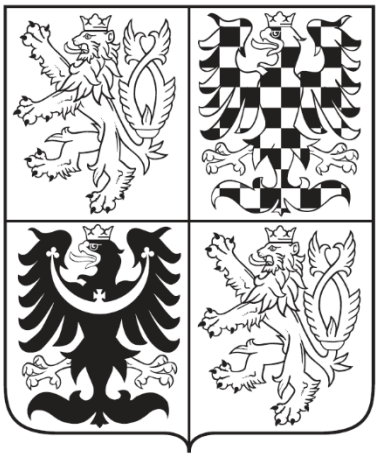

ÚSTAVNÍ
SOUD

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu
Svazek 110, ročník 2022 – I. díl

Vydal:
Ústavní soud
Joštova 8
660 83 Brno

Brno 2024
Vydání první

© Ústavní soud České republiky

ISBN 978-80-87687-55-0

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava
Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina
Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Úmluva
Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

o. s. ř.
zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.
zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.
zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník
zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád
zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP
Evropský soud pro lidská práva

SbNU
Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (http://nalus.usoud.cz), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, nález č. 172, str. 519

OBSAH

Č. 1
Nemožnost napadnout krizová opatření vlády zásahovou žalobou podle § 82 soudního řádu správního
(sp. zn. Pl. ÚS 34/21 ze dne 4. ledna 2022) 8

Č. 2
Zastavení exekučního řízení zastaveného soudním exekutorem v rozporu se zákonem
(sp. zn. II. ÚS 2833/21 ze dne 4. ledna 2022) 17

Č. 3
Zřízení věcného břemene k nemovité věci nabyté bez spojení s veřejnou cestou
(sp. zn. II. ÚS 1587/20 ze dne 12. ledna 2022) 25

Č. 4
Odpovědnost státu za zásahy do života jednotlivce vzniklé v trestním řízení
(sp. zn. I. ÚS 1029/21 ze dne 13. ledna 2022) 33

Č. 5
Kauce pro agentury práce
(sp. zn. Pl. ÚS 43/18 ze dne 18. ledna 2022; 28/2022 Sb.) 44

Č. 6
Náhrada za užívání veřejného prostranství a korektiv dobrých mravů
(sp. zn. III. ÚS 2049/21 ze dne 18. ledna 2022) 61

Č. 7
Nesprávná aplikace § 142 odst. 2 občanského soudního řádu a nedostatečné odůvodnění pro přiznání náhrady nákladů řízení podle § 150 občanského soudního řádu
(sp. zn. III. ÚS 2618/21 ze dne 18. ledna 2022) 75

Č. 8
Náhrada nákladů řízení a materiální nevykonatelnost exekučního titulu
(sp. zn. III. ÚS 2856/21 ze dne 18. ledna 2022) 82

Č. 9
Ústavněprávní limity rozhodování exekučního soudu o odměně soudního exekutora
(sp. zn. I. ÚS 2353/21 ze dne 25. ledna 2022) 88

Č. 10
Vyjádření účastníka řízení k úmyslu soudu využít moderačního práva dle § 150 občanského soudního řádu
(sp. zn. IV. ÚS 3199/21 ze dne 25. ledna 2022) 100

Č. 11
Důkazní standard v řízení o zabrání části majetku dle § 102a trestního zákoníku
(sp. zn. II. ÚS 1026/21 ze dne 28. ledna 2022) 106

Č. 12
Nevypořádání námitek obviněného při rozhodování soudu o jeho nároku na bezplatnou obhajobu
(sp. zn. III. ÚS 3501/20 ze dne 1. února 2022) 115

Č. 13
Dokazování v řízení o náhradě nemajetkové újmy za zpožděný let
(sp. zn. II. ÚS 2226/21 ze dne 7. února 2022) 121

OBSAH

Č. 14
Platnost evropského zatýkacího rozkazu
(sp. zn. III. ÚS 213/21 ze dne 8. února 2022) 126

Č. 15
Stanovení tarifní hodnoty u výživného
(sp. zn. IV. ÚS 2108/21 ze dne 8. února 2022) 136

Č. 16
Důvody odvolacího soudu ke změně senátu nalézacího soudu dle § 262 trestního řádu
(sp. zn. IV. ÚS 2718/21 ze dne 8. února 2022) 142

Č. 17
Pachové stopy jako nepřímý důkaz v trestním řízení
(sp. zn. IV ÚS 2773/20 ze dne 15. února 2022) 155

Č. 18
V odvolacím insolvenčním řízení jsou jistá nova přípustná
(sp. zn. III. ÚS 3190/20 ze dne 15. února 2022) 177

Č. 19
Soudní ochrana vlastnického práva společníka obchodní společnosti ve sporu o určení, zda tu zástavní právo je či není
(sp. zn. I. ÚS 45/21 ze dne 15. února 2022) 191

Č. 20
Výklad tzv. funkční souvislosti při církevních restitucích (spor o Květnou zahradu)
(sp. zn. IV. ÚS 287/21 ze dne 15. února 2022) 201

Č. 21
Zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění v souvislosti s minulou trestnou činností
(sp. zn. IV. ÚS 2393/21 ze dne 15. února 2022) 222

Č. 22
Doplnění odůvodnění blanketní stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání
(sp. zn. III. ÚS 2934/21 ze dne 15. února 2022) 227

Č. 23
Limitace výše náhrady škody způsobené zaměstnancem
(sp. zn. II. ÚS 2600/20 ze dne 22. února 2022) 232

Č. 24
Právo na soudní ochranu při vrácení věci odvolacím soudem v trestním řízení
(sp. zn. I. ÚS 1365/21 ze dne 22. února 2022) 239

Č. 25
Stanovení tarifní hodnoty v řízení o určení neúčinnosti právního jednání
(sp. zn. IV. ÚS 2155/21 ze dne 22. února 2022) 262

Č. 26
Odměna obhájci za nahlížení do trestního spisu v průběhu vyšetřování
(sp. zn. III. ÚS 2289/21 ze dne 22. února 2022) 270

Č. 27
Posouzení délky řízení při rozhodování o zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku průtahů ve správním řízení
(sp. zn. IV. ÚS 2404/21 ze dne 22. února 2022) 276

OBSAH

Usn. č. 1
Přezkum rozhodnutí o uložení disciplinární sankce poslanci
(sp. zn. Pl. ÚS 28/21 ze dne 1. února 2022) 285

Usn. č. 2
Neopodstatněnost ústavních stížností proti rozhodnutím správních soudů ve věci vymezení zón ochrany přírody vyhláškou
(sp. zn. III. ÚS 2827/21 ze dne 1. února 2022) 291

Usn. č. 3
Styk biologického nematrikového otce s nezletilými dětmi
(sp. zn. II. ÚS 3224/20 ze dne 7. února 2022) 298

Usn. č. 4
Podmínky vydání příslušenství nemovité věci v rámci církevních restitucí
(sp. zn. II. ÚS 510/20 ze dne 28. února 2022) 303

I. Nálezy

Č. 1
Nemožnost napadnout krizová opatření vlády zásahovou žalobou podle § 82 soudního řádu správního
(sp. zn. Pl. ÚS 34/21 ze dne 4. ledna 2022)

V souladu s čl. 87 odst. 1 písm. a) a b) Ústavy o zrušení zákonů a jiných právních předpisů rozhoduje Ústavní soud; tuto pravomoc Ústavního soudu nelze obcházet tím, že obecné soudy dovodí pravomoc rozhodovat o právních předpisech (zde: o krizových opatřeních vlády) v rámci žalob na ochranu před nezákonným zásahem, pokynem nebo donucením správního orgánu podle § 82 a násl. s. ř. s. Právní předpisy je možno napadnout pouze za dodržení podmínek § 64 odst. 1 až 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Nález

Ústavní soud rozhodl v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Pavla Šámala, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové (soudkyně zpravodajka), Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti Milana Mráze, zastoupeného advokátem Mgr. Davidem Zahumenským, sídlem tř. Kpt. Jaroše 1922/3, Brno, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 30. července 2021 č. j. 1 As 127/2021-29 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 29. března 2021 č. j. 9 A 19/2021-96, za účasti Nejvyššího správního soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a vlády jako vedlejší účastnice řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Posuzovanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, neboť tvrdí, že jimi došlo k porušení jeho práv zaručených čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 a čl. 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti, spisu Městského soudu v Praze (dále také „městský soud“) sp. zn. 9 A 19/2021 a spisu Nejvyššího správního soudu sp. zn. 1 As 127/2021, vláda (v řízení před soudy v postavení žalované) usnesením č. 216 ze dne 26. 2. 2021, o přijetí krizového opatření, vyhlášeným pod č. 113/2021 Sb., s účinností od 1. 3. 2021 do 21. 3. 2021 omezila volný pohyb osob na území České republiky tak, že zakázala „všem osobám opustit území okresu nebo hlavního města Prahy, na jehož území mají trvalý pobyt nebo bydliště; za bydliště se pro účely tohoto opatření považuje též vlastní rekreační objekt, pokud zde osoba pobývá ke dni nabytí účinnosti tohoto opatření a nepřetržitě poté, za podmínky současného pobytu pouze členů jedné domácnosti v takovém rekreačním objektu, 2. vstup, pohyb a pobyt

na území okresu nebo hlavního města Prahy všem osobám, které nemají na území tohoto okresu nebo hlavního města Prahy místo svého trvalého pobytu nebo bydliště“. Toto krizové opatření vláda přijala dle § 5 písm. c) a § 6 odst. 1 písm. b) zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů, v návaznosti na nouzový stav vyhlášený pro území České republiky z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru SARS CoV-2.

3. Stěžovatel (v řízení před správními soudy v postavení žalobce) dne 27. 2. 2021 podal k městskému soudu žalobu proti nezákonnému zásahu vlády, v níž žádal, aby soud „určil, že zásah žalované dopadající na žalobce od 1. 3. 2021 do 21. 3. 2021 a spočívající v zákazu opustit území okresu, na jehož území má žalobce trvalý pobyt nebo bydliště, a zákazu vstupu, pohybu a pobytu na území okresu nebo hlavního města Prahy, kde žalobce místo svého trvalého pobytu nebo bydliště nemá, byl nezákonný“. Předmětného zásahu se měla žalovaná dopustit v důsledku přijetí výše zmíněného krizového opatření. Současně stěžovatel žádal, aby soud vládě „zakázal pokračovat ve vydávání krizových opatření, kterými se vydává zákaz opustit území okresu, na jehož území má žalobce trvalý pobyt nebo bydliště“.

4. Městský soud ústavní stížností napadeným usnesením žalobu podle § 46 odst. 1 písm. a) soudního řádu správního odmítl pro neodstranitelný nedostatek podmínek řízení. Jak městský soud uvedl, krizové opatření je právním předpisem, jehož vydání ani dopady podle judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu nemohou být zásahem ve smyslu § 82 soudního řádu správního. Konstrukce stěžovatele, který spojoval žalovaný zásah s krizovým opatřením a jeho důsledky, není dle městského soudu možná, a v žalobě tak absentuje připustitelné tvrzení nezákonného zásahu, což představuje nedostatek podmínek řízení.

5. Stěžovatel podal proti usnesení městského soudu kasační stížnost, v níž mimo jiné nesouhlasil s tím, že by důsledky právního předpisu nemohly představovat nezákonný zásah ve smyslu § 82 soudního řádu správního, tvrdil, že předmětné krizové opatření je opatřením obecné povahy, a namítal, že mu městský soud nezaslal vyjádření žalované k replice.

6. Nejvyšší správní soud ústavní stížností napadeným rozsudkem kasační stížnost zamítl. Také dle Nejvyššího správního soudu je krizové opatření právním předpisem, který nelze sám o sobě napadnout žádnou z žalob dle soudního řádu správního a jehož přezkumu lze dosáhnout pouze incidenčně v souvislosti s jeho použitím v individuální věci. Jde-li o námitku nezaslání vyjádření žalované stěžovateli k replice, Nejvyšší správní soud připustil, že v obecné rovině může jít o vadu, která mohla mít vliv na zákonnost rozhodnutí, přičemž městský soud pochybil, jestliže vyjádření žalované stěžovateli nezaslal. Nejvyšší správní soud však zároveň připomněl, že nikoli každé procesní pochybení soudu musí být důvodem pro zrušení rozhodnutí. V daném případě by zrušení napadeného usnesení s ohledem na závěry týkající se jeho věcné správnosti a zákonnosti nemohlo výsledek řízení zvrátit a bylo by v rozporu se zásadou hospodárnosti řízení. Stěžovatel měl ostatně obsah vyjádření k dispozici při sepisu kasační stížnosti, v níž na argumenty žalované reagoval.

7. V ústavní stížnosti stěžovatel – po citacích některých výroků soudců Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu a odkazu na kritiku dosavadního přístupu Ústavního soudu ze strany „akademické obce“ – namítá, že Ústavní soud mimo jiné v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 1/21 ze dne 26. 1. 2021 (rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz) připustil možnost podání žaloby na ochranu proti nezákonnému zásahu, pokynu nebo donucení (dále jen „zásahová žaloba“), a to proti konkrétním důsledkům, které vyvolává krizové opatření s povahou právního předpisu. Stěžovatel tak nyní postupoval a bránil se zásahovou žalobou proti krizovému opatření, kterým „byla zásadním způsobem omezena jeho svoboda pohybu, a to v rozsahu, který nemá vůbec v moderní historii obdoby“, správní soudy však jeho žalobu nepřipustily. Podle stěžovatele mu tak bylo odepřeno právo na efektivní prostředek nápravy.

8. K zásahu do svých práv krizovým opatřením stěžovatel (krom poukazu na jeho nedostatečné odůvodnění) uvedl, že mu vadila „prostě ta nesvoboda“, přičemž ve chvílích, kdy ho na ulicích zastavily policejní hlídky s vojáky, měl strach, zda je „v ČR nebo už ve vojenské diktatuře, např. KLDR“. Stěžovatel je soukromým zemědělcem, na jaře musel sledovat pole, jezdil tedy mezi okresy a obtěžovalo ho „si psát nějaká prohlášení a zpovídat se někomu“. Na podporu jeho názoru, že by zásahová žaloba za této situace měla být meritorně projednána, pak stěžovatel poukazuje na doporučení mezinárodních institucí na ochranu lidských práv.

9. Nejvyššímu správnímu soudu stěžovatel vytýká, že své rozhodnutí odůvodnil povrchně a nepřihlédl dostatečně k judikatuře Ústavního soudu, zejména k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 106/20 ze dne 9. 2. 2021 (N 25/104 SbNU 288; 123/2021 Sb.), v němž Ústavní soud na základě návrhu skupiny senátorů poukázal na řadu vad krizových opatření, které lze dle stěžovatele vztáhnout i na „stěžovatelem napadené krizové opatření“. Stěžovatel v této souvislosti poznamenává, že „přece nemůže za to, že senátoři ani poslanci nenapadli krizová opatření týkající se omezení pohybu“.

10. Stěžovatel konečně s odkazem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva namítá porušení práva na rovnost „zbraní“ a kontradiktornost řízení v důsledku toho, že mu městský soud nezaslal vyjádření žalované a nedal mu možnost se k němu vyjádřit.

II. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a který je zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud vyzval účastníky a vedlejší účastnici řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

13. Nejvyšší správní soud úvodem poznamenal, že se řada úvah obsažených v ústavní stížnosti míjí s rozhodovacími důvody, které vedly městský soud k odmítnutí stěžovatelovy žaloby a Nejvyšší správní soud k zamítnutí jeho kasační stížnosti. Jediným relevantním důvodem totiž byla otázka, zda existence krizového opatření jako právního předpisu *sui generis* či obecné důsledky jeho aplikace mohou představovat nezákonný zásah ve smyslu § 82 soudního řádu správního. S touto otázkou se ovšem již před nyní napadeným rozsudkem vypořádala nejen judikatura Ústavního soudu, ale i rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu, kterou byl Nejvyšší správní soud v posuzované věci vázán a která je založena na tom, že právní normu nelze považovat za zásah, což nelze obcházet tím, že se za něj označí její dopady na jednotlivce.

14. Dle Nejvyššího správního soudu ústavní garance efektivního prostředku ochrany práv neznamená, že soud připustí návrh na zahájení soudního řízení bez ohledu na splnění zákonem stanovených podmínek. Napadená rozhodnutí navíc nevylučují ochranu stěžovatele, ovšem proti konkrétním a individuálním účinkům krizového opatření a proti jiným orgánům veřejné moci, než je vláda jako orgán, který krizové opatření jako právní předpis přijal. Stěžovatel v ústavní stížnosti zmiňuje, že byl opakovaně zastaven policejní hlídkou, právě tyto kontroly tak dle Nejvyššího správního soudu potenciálně mohly splňovat podmínku dostatečné individualizace zásahu, proti němuž mohla směřovat žaloba. Stěžovatel však

takovou míru individualizace v řízení před soudy netvrdil a takto individualizované zásahy vůbec nenapadal.

15. K porušení rovnosti „zbraní“ a kontradiktornosti řízení Nejvyšší správní soud připomněl, že v postupu městského soudu shledal vadu řízení, nepovažoval ji však za tak intenzivní, aby mohla způsobit nezákonnost rozhodnutí. To proto, že ani argumentace, kterou posléze stěžovatel vznesl v kasační stížnosti, by nebyla způsobilá zvrátit správnost závěrů městského soudu a přinést pro stěžovatele příznivější výsledek řízení. Nejvyšší správní soud tak navrhl ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítnout, případně ji jako nedůvodnou zamítnout.

16. Městský soud v Praze odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu, přičemž k námitce stěžovatele směřující k porušení práva na rovnost „zbraní“ a kontradiktornost řízení poznamenal, že ve věci rozhodl dne 29. 3. 2021, zatímco vyjádření žalované k žalobě na ochranu před nezákonným zásahem soudu došlo až 31. 3. 2021, v době rozhodování tedy městský soud neměl uvedené vyjádření k dispozici. Městskému soudu dne 22. 3. 2021 došlo vyjádření žalované k návrhu stěžovatele na vydání předběžného opatření, které stěžovateli nezaslal, neboť o návrhu na vydání předběžného opatření s ohledem na předpoklad odmítnutí žaloby nerozhodoval. Obě vyjádření žalované nicméně městský soud stěžovateli zaslal informativně společně s písemným vyhotovením napadeného usnesení. Městský soud z uvedených důvodů navrhl ústavní stížnost zamítnout.

17. Vláda poukázala na to, že některé stěžovatelovy námitky se nikterak neliší od námitek, jež byly uplatněny v řízení před správními soudy, v němž na ně vedlejší účastnice již podrobně reagovala. Pokud jde o námitku nedostatečného odůvodnění napadených rozhodnutí, oba soudy dle vedlejší účastnice podrobně reagovaly na veškeré skutečnosti, které mohly jejich uvažování ovlivnit. Vedlejší účastnice se následně detailně vyjadřuje k námitce porušení rovnosti „zbraní“ nezasláním jejího vyjádření stěžovateli k replice. Po rekapitulaci průběhu řízení a dosavadní judikatury Ústavního soudu i Nejvyššího správního soudu k tomu vedlejší účastnice uvádí, že je zřejmé, že městský soud při odmítnutí žaloby vycházel „z již v té době existující a soudu dobře známé judikatury Ústavního soudu, věnující se povaze krizových opatření vlády a judikatury Nejvyššího správního soudu, týkající se otázky možného posouzení výsledků normotvorné činnosti jako nezákonného zásahu“. Podle vedlejší účastnice tak není pochyb, že její vyjádření nemohlo posouzení věci ovlivnit a stejně tak nemohl být výsledek řízení ovlivněn případnou stěžovatelovou replikou. Vláda tak navrhla ústavní stížnost zamítnout.

18. V replice k vyjádřením stěžovatel konstatuje, že městský soud měl za situace, kdy žalobu a návrh na vydání předběžného opatření zaslal vládě, vyčkat na její vyjádření, která měla být před rozhodnutím ve věci stěžovateli zaslána. Dále stěžovatel zdůrazňuje, že vyjádření vlády k návrhu na vydání předběžného opatření obsahuje velmi podrobnou argumentaci věnovanou možnosti přezkumu krizových opatření správními soudy, tedy otázce zásadní z hlediska merita celé věci. Stěžovatel také poukazuje na to, že i dle Nejvyššího správního soudu mohly být kontroly, kterým byl podroben, předmětem zásahové žaloby, stěžovatel tak měl být vyzván k doplnění svých tvrzení, resp. by je doplnil v reakci na vyjádření vlády, kdyby ho obdržel. Stěžovatel připomíná, že v době, kdy se na soudy obracel, neexistovala k nastoleným otázkám ustálená judikatura, naopak se objevovaly protichůdné názory na právní posouzení krizových opatření i možnosti obrany proti nim. Jde-li pak o rozsudek rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu č. j. 9 As 264/2020-51 ze dne 30. 6. 2021, na jehož závěry Nejvyšší správní soud v napadeném rozsudku odkázal, dle stěžovatele se jeho případ odlišuje a závěry rozšířeného senátu na něj nelze bez dalšího vztáhnout.

19. K objasnění věci nebylo třeba nařizovat ústní jednání, Ústavní soud proto rozhodl podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez jeho konání.

IV. Vlastní posouzení

20. Ústavní stížnost není důvodná.

21. Námitky stěžovatele lze rozdělit do dvou okruhů. V převážné většině ústavní stížnosti se stěžovatel zabývá možností podat správní žalobu proti právnímu předpisu (resp. jeho účinkům), případně se věnuje tvrzeným vadám předmětného krizového opatření (IV.A). Do jisté míry nezávislou argumentační linii pak představuje námitka porušení práv stěžovatele městským soudem v důsledku nezaslání vyjádření žalované stěžovateli k replice (IV.B).

IV. A

22. V posuzované věci vyšly správní soudy z toho, že krizové opatření, jehož účinky samy o sobě měly představovat dle mínění stěžovatele zásah ve smyslu § 82 soudního řádu správního, je právním předpisem. Tento názor není ústavní stížností zpochybňován, ostatně za právní předpis označil přímo předmětné krizové opatření i Ústavní soud (viz např. usnesení sp. zn. Pl. ÚS 15/21 ze dne 16. 3. 2021). Jádrem sporu je otázka, zda a za jakých podmínek se lze proti právnímu předpisu, resp. jeho přímým „účinkům“, „důsledkům“, „dopadům“ apod., bránit žalobou ve správním soudnictví. Stěžovatel se domnívá, že tak lze činit prostřednictvím zásahové žaloby, správní soudy tento názor nesdílejí.

23. Nutno přitom říci, že názor soudů vyslovený v napadených rozhodnutích plně odpovídá rozsudku rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu č. j. 9 As 264/2020-51. V něm rozšířený senát vyložil, že „[n]ormotvornou činnost ani samotné důsledky obecně formulované právní normy … nelze považovat za zásah“. Dle rozšířeného senátu „všechny základní typy správních žalob vyžadují, aby existovalo konkrétní zkrácení práv žalobce“, přičemž správní řád nezná *actio popularis*. Aby pojmově mohlo jít o zásah ve smyslu § 82 soudního řádu správního, „musí být přímo zasažena práva daného žalobce, který musí přesně specifikovat, jak bylo zasaženo přímo do jeho práv, kým a kdy“. Jak nadto rozšířený senát dodal, „[p]ůvodcem zásahu musí být správní orgán“ ve smyslu § 4 písm. a) soudního řádu správního.

24. V rámci soustavy správních soudů, jimž primárně náleží výklad soudního řádu správního, tedy již byla předmětná otázka jasně a v úplnosti zodpovězena. Dle rozšířeného senátu oproti tomu nelze za zcela konzistentní považovat judikaturu samotného Ústavního soudu. Na to poukazuje i stěžovatel, který v této souvislosti argumentuje zejména usnesením sp. zn. Pl. ÚS 1/21, v němž bylo poznamenáno, že „[s]právní soudy … připustily, že za určitých mimořádných okolností je možné se zásahovou žalobou bránit před konkrétními důsledky, které vyvolává krizové opatření s povahou právního předpisu“ (Ústavní soud zde odkazoval primárně na rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 14 A 45/2020-141 ze dne 11. 11. 2020).

25. Ústavní soud nicméně nikdy nevyslovil, že by se proti krizovému opatření jako právnímu předpisu, resp. „konkrétním důsledkům, které vyvolává“, bylo skutečně možné bránit některou z žalob ve správním soudnictví. Přímo v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 1/21 (usnesení sp. zn. Pl. ÚS 19/20 ze dne 9. 6. 2020, na které stěžovatel také poukazuje, řešilo jinou situaci) Ústavní soud uvedl, že je zejména na Nejvyšším správním soudu, aby vyložil, „zda a případně za jakých podmínek se lze bránit zásahovou žalobou proti konkrétním důsledkům krizového opatření“. Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti nespadající do soustavy soudů [čl. 83, čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)] respektuje postavení Nejvyššího správního soudu, kterému náleží výklad § 82 soudního řádu správního a sjednocování judikatury správních soudů.

26. Přesně to Nejvyšší správní soud od té doby učinil. Jednak již v rozsudku č. j. 9 As 296/2020-69 ze dne 4. 2. 2021 konstatoval, že „absenci pravomoci k přezkumu jiného právního předpisu pochopitelně nelze obcházet teoretickou konstrukcí, podle které lze v řízení

o zásahové žalobě … přezkoumat a případně konstatovat nezákonnost účinků právního předpisu ve sféře jednotlivce“. Tento rozsudek byl napaden ústavní stížností, kterou Ústavní soud odmítl (zčásti) pro zjevnou neopodstatněnost usnesením sp. zn. Pl. ÚS 9/21 ze dne 2. 3. 2021, v němž označil názor Nejvyššího správního soudu za „jasný, srozumitelný a logický“. Je pravda, že ve zmiňovaném rozsudku Nejvyšší správní soud teoreticky ponechal určitý prostor pro další judikaturní vývoj, neboť poznamenal, že k přístupu městského soudu ve věci sp. zn. 14 A 45/2020 nepovažuje za vhodné se vyjadřovat. Jakýkoli zbývající prostor však byl v rámci soustavy soudů definitivně zaplněn výše citovaným rozsudkem rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu, který výslovně uvedl, že s názorem městského soudu nemůže souhlasit.

27. Ústavní soud nyní může konstatovat, že považuje výše shrnuté závěry rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu, o které se nyní napadený rozsudek téhož soudu opírá, za zcela logické a vyčerpávající. Z pozice Ústavního soudu jakožto ochránce ústavnosti lze zdůraznit (na což ostatně rozšířený senát také poukázal), že v souladu s čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny lze státní (veřejnou) moc uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon. V souladu s čl. 87 odst. 1 písm. a) a b) Ústavy pak o zrušení zákonů a jiných právních předpisů rozhoduje Ústavní soud, přičemž zákon může stanovit, že o zrušení jiných právních předpisů rozhoduje Nejvyšší správní soud [čl. 87 odst. 3 písm. a) Ústavy]. Úvaha, že tuto pravomoc Ústavního soudu krajské soudy obejdou tím, že sice formálně vzato nebudou rozhodovat o zrušení právních předpisů, ale dovodí si pravomoc rozhodovat o právních předpisech (patrně včetně zákonů, jak upozornil rozšířený senát) jako o zásazích, přičemž normotvorným orgánům by snad následně v intencích § 87 odst. 2 soudního řádu správního přikazovaly, aby si právní předpis zrušily samy, a zakazovaly jim přijímání obsahově stejných předpisů v budoucnu, je zcela neudržitelná a postrádá ústavní oporu (to stejné platí i o možnosti, že by soudy „jen“ vyjímaly žalobce z budoucích dopadů právního předpisu, čímž by navíc docházelo k porušení zásady rovnosti).

28. Je možno poznamenat, že dokonce ani Ústavní soud sám nedisponuje pravomocemi, které by si na základě tohoto výkladu přisuzovaly správní soudy první instance. Jak Ústavní soud nesčetněkrát uvedl, právní předpisy je možno před Ústavním soudem napadnout pouze za dodržení podmínek § 64 odst. 1 až 3 zákona o Ústavním soudu, tedy podle pravidel řízení ve věcech přezkumu ústavnosti a zákonnosti právních předpisů (viz např. usnesení sp. zn. Pl. ÚS 16/21 ze dne 16. 3. 2021), což nelze obcházet tím, že by jednotlivec právní normu v právním předpise označil za jiný zásah orgánu veřejné moci s odkazem na § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu (srov. usnesení sp. zn. Pl. ÚS 103/20 ze dne 13. 4. 2021). Obcházet to pak pochopitelně nejde ani tím, že by se formálně vzato za zásah nepovažoval samotný právní předpis, nýbrž jeho „účinky“ (viz již zmiňované usnesení sp. zn. Pl. ÚS 9/21).

29. Skutečnost, že právní předpisy lze napadnout jen v řízení dle oddílu prvního hlavy druhé zákona o Ústavním soudu, se pak promítá nejen v omezeném okruhu aktivně legitimovaných subjektů (§ 64 zákona o Ústavním soudu; čl. 88 odst. 1 Ústavy), nýbrž i v pravomoci Ústavního soudu, který v souladu s § 70 zákona o Ústavním soudu může pouze konstatovat rozpor právního předpisu se zákonem či ústavním pořádkem a právní předpis zrušit, nemůže však normotvůrci z hlediska jeho činnosti do budoucna nic zakazovat či přikazovat (srov. oproti tomu § 82 zákona o Ústavním soudu). K ničemu takovému Ústavní soud ve výroku nepřistoupil dokonce ani ve zcela výjimečných případech konstatování dlouhodobé neústavní nečinnosti Parlamentu České republiky [viz nálezy sp. zn. Pl. ÚS 20/05 ze dne 28. 2. 2006 (N 47/40 SbNU 389; 252/2006 Sb.) a sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.)].

30. Názor Městského soudu v Praze vyjádřený v rozsudku č. j. 14 A 45/2020-141, že krajské soudy mají pravomoc rozhodovat o právních předpisech, resp. o jejich „účincích“ jako

o zásazích ve smyslu § 82 soudního řádu správního, je tedy excesem, který – jak už poznamenal rozšířený senát Nejvyššího správního soudu – patrně pramenil z přílišné inspirace Evropským soudem pro lidská práva. Ovšem Evropský soud pro lidská práva je mezinárodním tělesem, jehož pravomoci jsou zakotveny v mezinárodní smlouvě a nemají bezprostřední vliv na pravomoci vnitrostátních soudů smluvních stran.

31. Žalobou podle § 82 soudního řádu správního se tedy přímo proti krizovému opatření, jako právnímu předpisu, bránit nelze, a to ani tak, že se napadnou jeho přímé „účinky“, „důsledky“ apod. Bránit se oproti tomu lze, jak uvedl Nejvyšší správní soud ve vyjádření k ústavní stížnosti, proti účinkům konkrétním a individuálním a proti jiným orgánům veřejné moci, než je vláda jako orgán, který krizové opatření jako právní předpis přijal. V podmínkách posuzované věci to znamená, že se stěžovatel teoreticky mohl bránit proti silničním kontrolám, kterým byl dle ústavní stížnosti podrobován. To však neučinil. Namítá-li pak v řízení o ústavní stížnosti, že měl před odmítnutím žaloby dostat možnost doplnit okolnosti konkrétního zásahu, tak ze spisu městského soudu je patrné, že se stěžovatel přezkumu určitého konkrétního zásahu (konkrétní kontroly, které byl podroben) nedomáhal. Stěžovatelův záměr byl jasný, tedy podat žalobu proti důsledkům krizového opatření a proti vládě, tedy orgánu, který krizové opatření vydal, jako žalované. Ostatně v zastoupení advokátem si stěžovatel jistě byl možnosti podat žalobu proti konkrétní kontrole vědom.

32. Jakkoli se stěžovateli může zdát ochrana v podobě žaloby toliko proti konkrétnímu a individualizovanému zásahu orgánů veřejné moci nedostatečná, tato podoba ochrany není rozporná s čl. 36 odst. 2 Listiny (který zaručuje soudní ochranu proti rozhodnutím orgánů veřejné správy), přičemž je nutno souhlasit s rozšířeným senátem Nejvyššího správního soudu, že „[s]oudy si nemohou své kompetence libovolně rozšiřovat s tím, že to bude v zájmu nějakého vyššího dobra. Expanzivní výklad soudních pravomocí by nepřispěl k ochraně zákonnosti a hodnot právního státu, ale naopak k erozi těchto hodnot a k právní anarchii“. Na tom nic nemění ani stěžovatelovy odkazy na „doporučení mezinárodních lidskoprávních institucí“, neboť jak bylo řečeno, pravomoci soudů jako orgánů veřejné moci stanoví zákon (čl. 91 odst. 2 Ústavy), nikoli „doporučení“, ať už kohokoli.

33. Ostatně ochrana v podobě správní žaloby proti konkrétním a individualizovaným zásahům orgánů veřejné moci není a ani během nouzového stavu nebyla jedinou ochranou dotčených práv. Jednak samotné trvání nouzového stavu, během něhož vláda krizová opatření vydávala, záviselo na vůli Poslanecké sněmovny (čl. 5 a 6 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky), jednotlivá opatření navíc mohla být jako právní předpisy napadena k tomu oprávněnými subjekty u Ústavního soudu. Není přitom podstatné, jak uvádí stěžovatel, že „nemůže za to, že senátoři ani poslanci nenapadli krizová opatření týkající se omezení pohybu“, neboť tato forma obrany nebyla až na výjimky svěřena jednotlivcům, nýbrž jejich voleným zástupcům, a tedy bylo a je pouze na jejich uvážení, zda návrh Ústavnímu soudu podají, či nikoli.

34. Lze dodat, že poukazuje-li stěžovatel na čl. 13 Úmluvy, zaručující právo na účinné opravné prostředky, tak přehlíží, že nelze směšovat přijatelnost individuální stížnosti k Evropskému soudu pro lidská práva proti určitému porušení Úmluvou přiznaných práv s povinností státu zajistit vůči takovému porušení opravný prostředek. Také proto Evropský soud pro lidská práva vyložil, že čl. 13 Úmluvy zásadně není aplikovatelný na soudní rozhodnutí (Úmluva nezaručuje právo na odvolání v netrestních věcech; ostatně nějaké rozhodnutí musí být konečným a nepodléhajícím dalšímu přezkumu; srov. např. rozhodnutí č. 71630/01 ve věci *Albrecht Wendenburg a další proti Německu* ze dne 6. 2. 2003), a také proto Evropský soud pro lidská práva, ačkoli připustil individuální stížnosti proti účinkům právních předpisů, porušení čl. 13 Úmluvy v takových případech neshledal, byť stěžovatelé žádný vnitrostátní prostředek ochrany k dispozici neměli (viz např. rozsudek velkého senátu č. 11810/03 ve věci *Maurice proti Francii* ze dne 6. 10. 2005).

35. Jde-li o námitku nedostatečného odůvodnění rozsudku Nejvyššího správního soudu, dle Ústavního soudu je napadený rozsudek odůvodněn dostatečně. Stěžovatel v této souvislosti poukazuje na rozdíly posuzované věci oproti věci řešené výše citovaným rozsudkem rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu, o který se nyní napadený rozsudek opírá, v relevantních částech, jak jsou popsány výše, jsou nicméně závěry rozšířeného senátu na nynější věc plně aplikovatelné. Stěžovatelem citované pasáže rozsudku rozšířeného senátu, z nichž odlišnost svého případu dovozuje, se netýkají možnosti napadnout právní předpisy zásahovou žalobou (rozšířený senát v předmětném rozhodnutí řešil vícero relativně samostatných otázek).

36. Konečně, jak je patrné ze všeho právě uvedeného, Ústavní soud se v tomto řízení nemůže zabývat tvrzenými vadami předmětného krizového opatření, neboť nebyly a nemohly být předmětem napadených rozhodnutí.

IV. B

37. Pokud jde o stěžovatelovy námitky, že nedostal v řízení před městským soudem příležitost reagovat na vyjádření žalované, lze s tím do jisté míry souhlasit, byť ze spisu městského soudu skutečně plyne, že vyjádření k žalobě soud obdržel až poté, co ve věci rozhodl. Nelze se přitom se stěžovatelem ztotožnit v tom, že soud po zaslání žaloby žalovanému musí vždy s rozhodnutím vyčkávat do chvíle, než žalovaný vyjádření zašle (resp. než mu uplyne lhůta k tomu stanovená). Takový postup by v určitých případech vedl jen k neúčelnému prodlužování řízení a nárůstu nákladů účastníků.

38. V posuzované věci nicméně nastala poněkud specifická situace, neboť městskému soudu sice před rozhodnutím nedošlo vyjádření žalované k žalobě, došlo mu však její vyjádření k návrhu na předběžné opatření, které obsahovalo podrobnou argumentaci podporující odmítnutí žaloby. Z vyjádření městského soudu se jeví, že se po ověření, že žalovaná zaslala dle svých slov toliko vyjádření k návrhu na předběžné opatření, jejím podáním dále podrobněji nezabýval, neboť v mezidobí dospěl k závěru, že pro vydání předběžného opatření nejsou vůbec splněny podmínky. Jinými slovy, městský soud vyjádření žalované k návrhu na předběžné opatření stěžovateli nezasílal, neboť k tomuto vyjádření ani nepřihlížel.

39. I kdyby přesto bylo možno označit postup městského soudu za chybný, jak učinil Nejvyšší správní soud, tak nikoli každé procesní pochybení vede k porušení ústavně zaručených práv účastníků řízení, jež by muselo vyústit ve zrušení napadených rozhodnutí. V této souvislosti Ústavní soud přihlédl mimo jiné k tomu, že městský soud zaslal stěžovateli obě vyjádření žalované tak, aby na ně mohl reagovat v kasační stížnosti, což také stěžovatel učinil. Jak je nadto vysvětleno výše, městský soud nemohl v žádném případě o žalobě rozhodnout jinak než ji odmítnout, aniž by postupoval v rozporu se zákonem a ústavním pořádkem. Ústavní soud neshledává důvod rušit napadená rozhodnutí jen proto, aby stěžovatel mohl zareagovat na argumenty žalované za situace, kdy na ně již reagoval v kasační stížnosti i ústavní stížnosti a kdy žádný argument nemůže zvrátit tu skutečnost, že zásahovou žalobou se proti právním předpisům zkrátka bránit nelze.

V. Závěr

40. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl. V souladu s čl. 1 odst. 1 písm. c) rozhodnutí pléna Ústavního soudu č. j. Org. 24/14 ze dne 25. 3. 2014 (52/2014 Sb.), o atrahování působnosti, tak učinil v plénu.

Č. 2
Zastavení exekučního řízení zastaveného soudním exekutorem v rozporu se zákonem
(sp. zn. II. ÚS 2833/21 ze dne 4. ledna 2022)

Obecné soudy mohou ve výjimečných případech rozhodnout o zastavení exekuce i po jejím skončení pro vymožení pohledávky. Hlavním smyslem je zabránit zjevným nespravedlnostem zejména při poskytování spotřebitelských úvěrů nebankovními společnostmi, kdy exekučním titulem byl rozhodčí nález. Vždy je však třeba vzít v potaz konkrétní okolnosti případu, to znamená posoudit, zda podmínky příslušné smlouvy o úvěru lze označit za zjevně nespravedlivé. To přitom nejen vzhledem k parametrům obsaženým v úvěrové smlouvě, ale také k tomu, zda se úvěrovaný (dříve dlužník) v řízení, v němž bylo rozhodováno o věci samé, procesně aktivně bránil (a zda měl vůbec reálnou možnost se bránit), anebo se vyskytly další významné okolnosti. Soud nesmí rezignovat na potřebu ochrany povinného, vyjde-li dodatečně najevo, že exekuce byla od samého počátku vedena a provedena na základě nezpůsobilého exekučního titulu a tuto ochranu lze realizovat toliko dodatečným rozhodnutím o zastavení exekuce.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu a soudce zpravodaje Davida Uhlíře a soudců Ludvíka Davida a Jaromíra Jirsy ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Radka Dobrozemského, zastoupeného Mgr. Petrem Němcem, advokátem, se sídlem Slezská 1297/3, Praha 2, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. srpna 2021 č. j. 20 Cdo 1430/2021-209 a proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. prosince 2020 č. j. 9 Co 645/2020-179, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Ostravě, Okresního soudu v Novém Jičíně jako vedlejšího účastníka řízení a společnosti PROFI CREDIT Czech, a. s., se sídlem Klimentská 1216/46, Praha 1 – Nové Město, zastoupené JUDr. Kateřinou Perthenovou, advokátkou, se sídlem v Hradci Králové, Velké náměstí 135/19, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 3. 8. 2021 č. j. 20 Cdo 1430/2021-209 a usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. 12. 2020 č. j. 9 Co 645/2020-179 bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu a na spravedlivý proces, zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Uvedená usnesení se proto ruší.

Odůvodnění

I. Řízení před obecnými soudy

1. Ústavní stížností se stěžovatel domáhal, aby Ústavní soud vyslovil, že shora citovanými rozhodnutími obecných soudů bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu a na

spravedlivý proces, zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Stěžovatel podepsal se společností PROFI CREDIT Czech, a. s., (vedlejší účastnicí řízení před Ústavním soudem) dne 26. 2. 2013 smlouvu o revolvingovém úvěru č. 9100711167, jejíž součástí byla i smluvní ujednání. Téhož dne uzavřel stěžovatel s vedlejší účastnicí i rozhodčí smlouvu, v níž bylo ujednáno, že případné spory ze smlouvy budou rozhodovány v rozhodčím řízení. Na základě smlouvy mu byl poskytnut úvěr ve výši 40 000 Kč, který měl být splacen ve lhůtě 36 měsíců. Smluvní odměna za poskytnutí úvěru činila 55 256 Kč a byla splatná ke dni poskytnutí úvěru. Stěžovateli tedy bylo reálně vyplaceno 40 000 Kč s tím, že splácel úvěr ve výši celých 95 256 Kč. Zároveň byla sjednána úroková sazba k uvedenému úvěru na 95 % p. a. Smlouva byla navíc zajištěna sérií smluvních pokut. V případě, že se dlužník dostane do prodlení se splácením hlavního dluhu je totiž zatížen nejprve dvěma jednorázovými smluvními pokutami splatnými do 10 dnů (smluvní pokuta ve výši 8 % v případě prodlení 15 dnů a dále po 30 dnech prodlení smluvní pokuta ve výši 13 %) a v případě prodlení s úhradou dvou splátek dle splátkového kalendáře všechny doposud nesplatné závazky se stávají automaticky okamžitě splatnými. Stěžovatel byl dále zatížen smluvní pokutou ve výši 25 % z dlužné částky, tedy z částky, která byla splatná v den následující po vzniku této smluvní pokuty, a dále smluvní pokutou ve výši 0,15 % denně za každý den prodlení s úhradou nové jistiny. Úvěr byl dále zajištěn blankosměnkou s doložkou „bez protestu“.

3. Stěžovatel se v průběhu plnění splátkového kalendáře ocitl v prodlení s úhradou stanovených plnění, přičemž řádně uhradil částku ve výši 26 476 Kč. Vedlejší účastnice pak na celkové požadované pohledávce požadovala zbývající splátky ve výši 68 780 Kč, neuhrazené smluvní pokuty ve výši 8 % a 13 % z dlužné splátky, tj. v celkové ve výši 3 068 Kč, neuhrazenou smluvní pokutu ve výši 25 % z dlužné částky, tj. v celkové výši 17 195 Kč a smluvní pokutu ve výši 0,25 % denně z 68 780 Kč až do zaplacení. Přitom na posledně uvedené smluvní pokutě narůstal dluh stěžovatele každoročně o 62 762 Kč.

4. V roce 2014 byla proti stěžovateli jako povinnému zahájena exekuce k vymožení pohledávky ve výši 89 043 Kč s příslušenstvím a smluvní pokutou ve výši 0,25 % denně z částky 68 780 Kč na základě exekučního titulu – rozhodčího nálezu sp. zn. 101 Rozh 4192/2014 rozhodce JUDr. Martina Týle. Exekuce byla vedena JUDr. Zdeňkem Zítkou z exekutorského úřadu Plzeň-město a skončila dne 23. 4. 2019 úplným vymožením pohledávky, a to včetně nákladů exekuce. Exekutor vydal dne 6. 5. 2019 oznámení o skončení exekuce č. j. 108 EX 11374/14-086 s poučením, že dle ustanovení § 51 písm. c) zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, zaniklo pověření exekutora k provedení exekuce. I přes zánik svého oprávnění exekutor téhož dne svým usnesením č. j. 108 EX 11374/14-087 exekuci zastavil, a to na základě návrhu vedlejší účastnice dle ustanovení § 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Dne 13. 8. 2019 podal stěžovatel prostřednictvím svého právního zástupce návrh na zastavení a odklad exekuce u příslušného exekučního úřadu, neboť exekuce byla nařízena na základě nezpůsobilého exekučního titulu, což prý stěžovatel zjistil až po poradě se svým advokátem. Jelikož se dozvěděl, že po něm byly v exekuci vymoženy zjevně nemravné a přemrštěné nároky, na které neměla vedlejší účastnice dle hmotného práva nárok, učinil příslušný návrh, aby se domohl bezdůvodného obohacení v části, ve které se vedlejší účastnice za pomoci rozhodce protiprávně obohatila.

5. Exekutor řízení o návrhu povinného na zastavení exekuce zastavil svým usnesením č. j. 108 EX 11374/14-097 ze dne 23. 8. 2019 s odůvodněním, že exekuční řízení bylo již zastaveno usnesením soudního exekutora na návrh vedlejší účastnice, a věc tak nelze znovu projednat. Stěžovatel podal proti danému usnesení odvolání ke Krajskému soudu v Ostravě, který svým usnesením č. j. 9 Co 667/2019-111 ze dne 25. 10. 2019 usnesení soudního

exekutora zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení s odůvodněním, že exekutor již neměl pravomoc k dalšímu vedení skončené exekuce, a tedy ani rozhodování o návrhu povinného na zastavení exekuce. Exekutor následně postoupil návrh stěžovatele Okresnímu soudu v Novém Jičíně, jakožto soudu prvního stupně, který svým usnesením č. j. 57 EXE 1432/2014-102 ze dne 14. 7. 2020 exekuci v celém rozsahu zastavil, jelikož byla naplněna kritéria „zjevné nespravedlnosti“. Jelikož soudní exekutor nesouhlasil s výší přiznaných nákladů exekuce, napadl jej dne 20. 8. 2019 odvoláním. Odvolání podala dne 31. 8. 2020 i vedlejší účastnice.

6. Krajský soud v Ostravě, jakožto soud odvolací, ve svém usnesení č. j. 9 Co 645/2020179 ze dne 30. 12. 2020 řízení o návrhu stěžovatele na zastavení exekuce zastavil s odůvodněním, že o zastavení exekuce již nelze rozhodovat, když byla zastavena usnesením soudního exekutora, s odkazem na usnesení Nejvyššího soudu č. j. 20 Cdo 2422/2020-289 ze dne 15. 9. 2020, kde Nejvyšší soud uzavřel, že exekutor nemá rozhodovat o zastavení exekuce, která již byla skončena vymožením. Pokud však exekutor skončenou exekuci zastavil, není takové rozhodnutí nicotné, a to i přesto, že je exekutor vydal mimo rámec své věcné příslušnosti. Doplnil, že usnesení soudního exekutora vytváří překážku věci pravomocně rozhodnuté.

7. Nejvyšší soud poté potvrdil dané usnesení odvolacího soudu, když dovolání stěžovatele ze dne 26. 3. 2021 odmítl, přičemž ve svém odůvodnění opět odkázal pouze na své usnesení č. j. 20 Cdo 2422/2020-289 ze dne 15. 9. 2020.

II. Ústavněprávní argumentace stěžovatele

8. Stěžovatel považuje závěry obecných soudů za nesprávné a neústavní. Sazba, za kterou mu vedlejší účastnice poskytla úvěr (tedy sazba 95 % p. a.), byla zcela jednoznačně v nesouladu s dobrými mravy, když více než šestkrát převyšovala běžnou úrokovou sazbu poskytovanou bankami v době uzavření. Z výše uvedeného rovněž vyplývá, že vedlejší účastnice si předmětné smluvní pokuty do smluvních ujednání zakomponovala nikoli proto, aby posílila své postavení, nýbrž aby se co nejvíce obohatila nad rámec sjednané úplaty.

9. Podmínky ve smlouvě podle stěžovatele jasně odpovídají kategorii smluvních podmínek, které spadají pod kritéria vymezená v nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 199/11 ze dne 26. 1. 2012 (N 21/64 SbNU 205), a to platí o to více, pokud méně nevýhodná smlouva spadá pod kritéria dle nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 4084/12 ze dne 11. 12. 2014 (N 226/75 SbNU 527). Smlouva je tak podle stěžovatele absolutně neplatná pro příčení se dobrým mravům dle ustanovení § 39 občanského zákoníku.

10. Stěžovatel rovněž upozornil na skutečnost, že dne 9. 6. 2021 podal k Ústavnímu soudu stížnost ve skutkově zcela totožné věci, týkající se téže vedlejší účastnice, a že byl se svou ústavní stížností úspěšný, když Ústavní soud svým nálezem sp. zn. III. ÚS 1536/21 ze dne 29. 9. 2021 (N 166/108 SbNU 63) překonal usnesení Nejvyššího soudu č. j. 20 Cdo 2422/2020-289 ze dne 15. 9. 2020, na které odvolací i dovolací soud odkazovaly. Stěžovatel má za to, že tento nález by měl být aplikován i v tomto případě přesto, že byl vydán až po vydání napadeného usnesení Nejvyššího soudu. Jádrem této věci je, že stěžovatelova exekuce skončila vymožením a až poté soudní exekutor na návrh vedlejšího účastníka svým usnesením exekuci zastavil, ačkoli k tomu již ze zákona nebyl oprávněn. Danou nemravnost a nepřiměřenost ilustruje sama skutečnost, že ačkoli stěžovatel obdržel od vedlejší účastnice úvěr ve výši 40 000 Kč a ještě před samotným rozhodčím řízením splatil částku 26 476 Kč, přesto na něm v exekuci byla vymožena celková částka ve výši 542 823,31 Kč. Z této částky pak obdržela celkem 456 453,51 Kč vedlejší účastnice a 86 369,80 Kč si ponechal na náklady exekutor.

11. Protože se povinní mohou dle ustálené judikatury v případě takových nemravných exekucí domáhat jejich zastavení i po jejich vymožení (tedy po jejich skončení), čehož si byla vedlejší účastnice vědoma, podala po skončení exekuce vymožením preventivně návrh na její

zastavení (tedy učinila zdánlivě zcela zbytečný úkon) a exekutor na základě tohoto návrhu vydal usnesení o zastavení exekuce, ačkoliv k němu už neměl oprávnění, jelikož vymožením exekuce jeho oprávnění zaniklo. Podle stěžovatele je tak zjevné, že vedlejší účastnice podala návrh na zastavení exekuce zjevně účelově, a sice pouze z důvodu, aby se uchránila nejen před dodatečným zastavením exekuce, ale i před uložením povinnosti hradit stěžovateli náklady řízení o zastavení exekuce. Exekutor, vědom si nesprávnosti svého postupu, pak zase sledoval ochranu svých nákladů exekuce, které by mu nemusely být v případě dodatečného zastavení exekuce přiznány.

12. Předmětné usnesení o zastavení exekuce bylo stěžovateli doručeno a ten se proti němu nijak nebránil, což mu nelze žádným způsobem vyčítat. Ostatně, proti čemu se měl bránit, když mu přišlo usnesení o zastavení skončené exekuce, kterou zaplatil, a nemohl jako právní laik pojmout žádné podezření o nesprávnosti takového rozhodnutí? Jak mohl rozeznat rozdíl mezi zastavenou a skončenou exekucí, tedy že se nejedná o synonyma? Tím spíše, když si v dané době nebyl ještě žádným způsobem vědom protiprávnosti předmětné exekuce, o které se dozvěděl, až když vyhledal svého právního zástupce.

13. Jakmile se stěžovatel dozvěděl, že exekuce, kterou uhradil, je protiprávní a je možné ji zastavit, podal návrh na zastavení exekuce. A zde nastává klíčový problém, když odvolací i dovolací soud s odkazem na usnesení Nejvyššího soudu č. j. 20 Cdo 2422/2020--289 ze dne 15. 9. 2020 dovodily, že stěžovatel se zastavení exekuce nemůže domáhat, protože o zastavení již bylo rozhodnuto (na návrh vedlejší účastnice), a že je sice pravda, že soudní exekutor neměl pravomoc takové usnesení o zastavení vydat, ale protože se stěžovatel proti zastavení nebránil, tak se nedá nic dělat.

14. Stěžovatel má za to, že takový výklad práva je skandální a zcela v nesouladu se spravedlností a s právním státem. Má za to, že vedlejší účastnice ve spolčení se soudním exekutorem, úřední osobou, si nechává vydávat rozhodnutí, k jejichž vydání nemá daná úřední osoba již žádné oprávnění. Tato úřední osoba to ví, ale přesto takové rozhodnutí vydá, aby tak uchránila vedlejší účastnici od nákladů a vydání bezdůvodného obohacení, kdyby stěžovatel přišel na její protiprávní jednání. Zároveň tím tato úřední osoba chrání i své již vymožené náklady exekuce. Tedy soudní exekutor záměrně vydává rozhodnutí, k nimž nemá pravomoc, aby ochránil své zisky a zisky vedlejší účastnice, pro kterou vede tisíce exekucí, a je na ní tedy částečně ekonomicky závislý. Odvolací i dovolací soud však konstatuje, že pokud se stěžovatel takovému rozhodnutí předtím nebránil, tak takové rozhodnutí má přesto účinky věci pravomocně rozhodnuté. Dané tvrzení obou soudů je však v rozporu s judikaturou a zcela pomíjí tu skutečnost, že stěžovatel neměl k dispozici žádný účinný opravný prostředek.

III. Vyjádření účastníků řízení

15. Ústavní soud si k posouzení celé věci vyžádal vyjádření účastníků řízení, vedlejších účastníků řízení a zaslání příslušného spisového materiálu.

16. Exekuční senát Nejvyššího soudu ve vyjádření uvedl, že si je vědom toho, že po vydání ústavní stížností napadeného usnesení ze dne 3. 8. 2021 sp. zn. 20 Cdo 1430/2021 Ústavní soud vyhlásil nález ze dne 29. 9. 2021 sp. zn. III. ÚS 1536/21, v němž za obdobné situace připustil, že je namístě zastavit exekuci, která již jednou byla pravomocně zastavena, pokud důvod, pro nějž se exekuce opakovaně zastavuje, je ku prospěchu povinného (exekuce se opakovaně zastavuje proto, že exekuční titul od počátku neobstojí proto, že plnění, které na jeho základě bylo vymáháno, je natolik nemravné, že jeho výkon je v rozporu se zásadami demokratického právního státu), a že si je zároveň vědom i usnesení Ústavního soudu „ze dne 2. 2. 2021 sp. zn. I. ÚS 3473/21 a ze dne 9. 2. 2021 sp. zn. I. ÚS 114/21“, v nichž Ústavní soud odmítl ústavní stížnosti dovolatele jako zjevně neopodstatněné, a to za typově stejné situace. Nejvyšší soud konstatoval, že si dovoluje zopakovat závěry, jež uvedl v usnesení ze

dne 15. 9. 2020 sp. zn. 20 Cdo 2422/2020 a které jej vedly k závěru, že v posuzované situaci není důvod k překročení zásady, že nelze zastavit řízení, které již neběží: „Jde-li o argument odvolacího soudu a povinného, že dojde-li k zastavení exekuce pro nezpůsobilý exekuční titul podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř., dochází na rozdíl od zastavení podle ustanovení § 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř. k zastavení exekuce ‚zpětně´ (čímž odvolací soud zjevně mínil, že oprávněná i soudní exekutor musí povinnému vrátit plnění, které bylo vymoženo ve prospěch exekučního titulu a nákladů exekuce na straně soudního exekutora a oprávněné), nelze pominout, že bylo na povinném, aby již v předchozím řízení, v němž došlo k zastavení exekuce na návrh oprávněné podle § 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř., uváděl skutečnosti, pro které má dojít k zastavení exekuce z prioritního důvodu (zde proto, že exekuční titul ve formě rozhodčího nálezu neobstojí pro údajnou ‚nemravnost´ plnění), a ovlivnil tak rozhodnutí o náhradě nákladů exekuce. Povinný rovněž mohl namítnout, že soudní exekutor v posuzovaném případě nebyl příslušný rozhodnout o zastavení exekuce. Za takových okolností by se soudní exekutor a posléze i odvolací soud museli těmito námitkami zabývat s tím, že o návrhu na zastavení exekuce může rozhodnout nikoliv exekutor, ale exekuční soud, jenž má zjistit jiný důvod pro její zastavení a tuto okolnost zohlednit ve výroku o náhradě nákladů exekuce a nákladů řízení na straně oprávněné. Došlo-li však již dříve k pravomocnému a výslovnému zastavení exekuce z údajně nesprávného důvodu, nelze toto možné nedopatření odstranit novým zastavením již výslovně a pravomocně zastavené (a tedy již neplynoucí) exekuce. Má-li povinný za to, že exekučním titulem vymožené plnění ve prospěch oprávněné jí podle hmotného práva nenáleží, má k dispozici žalobu o vydání tohoto plnění z titulu bezdůvodného obohacení.“

17. Zastavení již pravomocně zastavené exekuce pro důvod ve prospěch povinného tedy podle názoru Nejvyššího soudu nesměřuje ke zcela zásadnímu vylepšení právní pozice povinného. Nové zastavení exekuce totiž samo o sobě nevede ke vzniku přímé povinnosti exekutora nebo oprávněného k navrácení plnění, které bylo v opakovaně zastavené exekuci vymoženo. Vyhodnocením reálného právního přínosu opakovaného zastavení exekuce pro povinného se Ústavní soud v daném nálezu v úplnosti nezabýval, když tento přínos teoreticky může spočívat v jiném rozvržení důkazního břemene v následujícím řízení o vydání plnění, jež bylo vymoženo v opakovaně zastavené exekuci a jež povinný povede proti oprávněnému, případně i exekutorovi, nebo i v možnostech povinného brojit proti námitce promlčení jeho práva na vrácení vymoženého plnění, kterou oprávněný v takovém řízení případně vznese. Právě posouzení této problematiky je zásadní pro závěr, zda je namístě připustit výjimku ze zásady, že nelze zastavit řízení, které již bylo dříve výslovně a pravomocně zastaveno.

18. Ve vyjádření Krajského soudu v Ostravě je zejména uvedeno, že zkoumaná věc není až tak úplně totožná se situací řešenou shora uvedeným nálezem Ústavního soudu, na který stěžovatel poukazuje. Technicky vzato soudní exekutor v nyní souzené věci vydal usnesení o zastavení exekuce podle odvolacího soudu v době, kdy ještě měl pravomoc k jejímu provádění, a otázkou k diskusi může být jen to, zda soudní exekutor měl k vydání usnesení o zastavení exekuce přistoupit, když měl shromážděny peněžní prostředky a vydal příkaz k úhradě nákladů exekuce. Dále krajský soud zdůraznil, že stěžovatel se proti údajně nemravným nárokům mohl bránit již v rámci rozhodčího řízení, a to jak před vydáním rozhodčího nálezu, tak i po něm formou žaloby na zrušení rozhodčího nálezu (když s ohledem na datum uzavření rozhodčí doložky 26. 2. 2013 měl k dispozici i zvláštní důvod ke zrušení rozhodčího nálezu svědčící spotřebitelům, zavedený zákonem č. 19/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, s účinností od 1. 4. 2012) a nic mu prý nebránilo ani v tom, aby v průběhu exekuce podal návrh na její zastavení z prioritního důvodu, což učinil až 13. 8. 2021, tedy daleko poté, co exekutor od něj získal plnění, a poté, co příkaz k úhradě nákladů exekuce a usnesení o zastavení exekuce nabyly právní moci. Krajský soud rovněž

konstatoval, že se při svém rozhodování řídil judikaturou Nejvyššího soudu, jakožto orgánu povolaného ke sjednocování judikatury, a to konkrétně usnesením ze dne 15. 9. 2020 sp. zn. 20 Cdo 2422/2020.

19. Okresní soud v Novém Jičíně shledává ústavní stížnost povinného důvodnou. Fakt, že exekuce byla vedena na základě nicotného rozhodčího nálezu, a byla tedy nepřípustná, přesto skončila vymožením vymáhané částky, nebrání právnímu závěru o nepřípustnosti exekuce a důvodnosti zastavení exekuce. Ke stejnému závěru opakovaně dospěl i Ústavní soud. Pokud soudní exekutor poté, co exekuce skončila vymožením, rozhodl o jejím zastavení, rozhodl poté, co skončilo jeho oprávnění v exekuci konat. Takové rozhodnutí trpí zásadní vadou, když neměl tedy pravomoc takové rozhodnutí vydat. Dle názoru okresního soudu odvolací soud měl k nedostatku pravomoci soudního exekutora rozhodnout o zastavení exekuce přihlédnout.

20. Vedlejší účastnice řízení považuje napadená usnesení za věcně správná, když má za to, že se soud druhého stupně i dovolací soud se všemi tvrzeními stěžovatele řádně vypořádaly. Zároveň je toho názoru, že ústavní stížnost je nepřípustná, jelikož ze strany stěžovatele nebyly vyčerpány všechny opravné prostředky. Pokud chtěl stěžovatel zvrátit rozhodnutí soudního exekutora o zastavení exekučního řízení, měl proti němu podat odvolání. Pokud tak neučinil, veškeré jeho další kroky jsou jen nesprávným konstruováním dalšího opravného prostředku, o který se povinný sám svou vinou připravil. Vedlejší účastnice dále také uvedla, že by Ústavní soud měl rozhodnout v plénu, když je rozhodováno o právním názoru třetího senátu pod sp. zn. III. ÚS 1536/21, který se prý odchyluje od předchozí rozhodovací praxe Ústavního soudu. Dále vedlejší účastnice ve svém vyjádření zejména konstatovala, že je otázkou, zda přístup zvolený v uvedeném nálezu Ústavního soudu je žádoucí z hlediska morálního a výchovného, neboť bude-li soudní moc dávat najevo společnosti, že při uzavírání smluv není vůbec nutné přemýšlet o jejich dopadu do majetkové sféry ani se bránit v nalézacím řízení, protože dojde-li na exekuci, bude přece zjednána náprava, pak to povede k ještě větší nezodpovědnosti subjektů právních vztahů. Takovéto nyní nastavené tendence výkladu zákona prý bortí jedny z nejzákladnějších procesněprávních zásad, jako je například právo na zákonného soudce (nalézat právo má soudce určený pro nalézací řízení, nikoli soudce exekuční) a s tím související zásady věcné a místní příslušnosti, a dále zásadu, podle níž jen bdělým svědčí jejich práva.

IV. Ústavněprávní posouzení věci

21. Ústavní stížnost je důvodná.

22. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně konstatoval, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny základních práv a svobod, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je i případ stěžovatele.

23. Ústavní soud je vázán svým předchozím nálezem sp. zn. III. ÚS 1536/21 ze dne 29. 9. 2021 v obdobné věci téhož stěžovatele. Odůvodnění krajského soudu, obsažené ve shora citovaném vyjádření k ústavní stížnosti, že zkoumaná věc není úplně totožná se situací řešenou shora uvedeným nálezem, tedy Ústavní soud nesdílí. Rovněž není důvodu, aby věc řešilo plénum, jak to navrhuje vedlejší účastnice, poněvadž usneseními, vydanými navíc před předmětným nálezem, není příslušný senát Ústavního soudu vázán. Stejně tak nelze považovat ústavní stížnost za nepřípustnou, protože stěžovatel měl prý podat odvolání proti rozhodnutí o zastavení exekuce. Podle Ústavního soudu naopak stěžovatel v dané věci využil všechny efektivní právní prostředky, které měl k dispozici, včetně dovolání k Nejvyššímu soudu, a až po jejich selhání se obrátil na Ústavní soud.

24. Ústavní soud tedy odkazuje na svůj nález sp. zn. III. ÚS 1536/21, jímž je vázán a který je účastníkům i vedlejším účastníkům řízení znám, a opakuje znovu jeho nosné důvody. V judikatuře je již ustálen závěr, že obecné soudy mohou ve výjimečných případech rozhodnout o zastavení exekuce i po jejím skončení pro vymožení pohledávky, přičemž důvody zastavení exekuce se s ohledem na různorodé skutkové okolnosti jednotlivých případů postupně rozšiřovaly. Hlavním smyslem je zabránit zjevným nespravedlnostem zejména při poskytování spotřebitelských úvěrů nebankovními společnostmi, kdy exekučním titulem byl rozhodčí nález. Vždy je třeba vzít v potaz konkrétní okolnosti případu, to znamená posoudit, zda podmínky příslušné smlouvy o úvěru lze označit za zjevně nespravedlivé. To přitom nejen vzhledem k parametrům obsaženým v úvěrové smlouvě, ale také k tomu, zda se úvěrovaný (dříve dlužník) v řízení, v němž bylo rozhodováno o věci samé, procesně aktivně bránil (a zda měl vůbec reálnou možnost se bránit), anebo se vyskytly další významné okolnosti. Soud nesmí rezignovat na potřebu ochrany povinného, vyjde-li dodatečně najevo, že exekuce byla od samého počátku vedena a provedena na základě nezpůsobilého exekučního titulu a tuto ochranu lze realizovat toliko dodatečným rozhodnutím o zastavení exekuce. Soudy v dané věci se však touto otázkou nezabývaly, když pouze konstatovaly, že předmětným usnesením soudního exekutora byla exekuce pravomocně zastavena. Vyšly přitom z již citovaného usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2422/2020, v němž Nejvyšší soud posuzoval případ vyznačující se obdobnými skutkovými okolnostmi.

25. Ústavní soud se neztotožňuje rovněž se závěrem, že by ochrana práv povinného proti popsanému postupu soudního exekutora a oprávněného – kdy soudní exekutor k návrhu oprávněného přistoupil k zastavení již skončené exekuce – byla v nyní posuzované věci dostatečně a efektivně zajištěna tím, že povinný, na němž již byla veškerá plnění vymožena, může podat proti takovému rozhodnutí soudního exekutora odvolání; pokud ale takto nepostupuje, znamená to, že dostatečně nedbal svých práv, a už proto má být jeho ústavní stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná. K tomu Ústavní soud uvádí, že výklad obecných soudů by ve svém důsledku znamenal, že stěžovatel měl brojit proti zastavení exekuce – tedy proti výroku, s nímž přísně vzato souhlasí – jen kvůli důvodu, pro který k zastavení exekuce bylo přistoupeno. Odvolání proti rozhodnutí soudního exekutora, vydanému navíc mimo jeho rozhodovací pravomoc, proto za současného stavu nelze označit za účinný prostředek ochrany stěžovatelových práv, který stěžovatel musel bezpodmínečně využít. Ústavní soud v tomto ohledu odkazuje rovněž na přiléhavou stížnostní argumentaci, podle které právní laik těžko může vědět, že po rozhodnutí soudního exekutora o skončení exekuce již nemá být exekutorem rozhodováno o jejím zastavení a že je z pohledu povinného dán ve svých důsledcích poměrně dramatický rozdíl mezi jednotlivými důvody, podle nichž k zastavení exekuce dochází.

26. Vedle nezákonnosti rozhodnutí exekutora (absence rozhodovací pravomoci) nelze za přiléhavou označit ani argumentaci obecných soudů, že rozhodnutí soudního exekutora o zastavení exekuce na návrh oprávněného podle § 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř. vytváří překážku věci pravomocně rozhodnuté a brání rozhodování o zastavení exekuce z důvodů podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. Zatímco předmětem rozhodování o zastavení exekuce na návrh oprávněného podle § 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř. je, zda exekuce má být prováděna do budoucna, aniž by byla jakkoliv hodnocena legalita dosud proběhlé části exekučního řízení, při rozhodování o návrhu na zastavení již skončené exekuce dle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. soudy hodnotí naopak právě to, zda exekuce byla vedena po právu či nikoliv v minulosti. Je tak zřejmé, že rozhodnutí o zastavení exekuce k návrhu oprávněného podle § 268 odst. 1 písm. c) o. s. ř. není totožné s rozhodnutím k návrhu povinného dle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř., jelikož předměty těchto rozhodnutí jsou odlišné, a nebylo proto rozhodováno ve stejné věci podle § 159a odst. 4 o. s. ř. Ačkoliv je tedy z formálního hlediska v obou případech rozhodováno o zastavení exekuce, z materiálního hlediska nelze v těchto specifických

procesních situacích a s ohledem na judikatorní vývoj hodnotit předmět rozhodování jako zcela totožný.

27. Za situace, kdy judikatura dospěla k závěru o možnosti v některých případech zastavit exekuční řízení soudním rozhodnutím i tehdy, byla-li již pohledávka vymožena, není důvod, aby obecné soudy nemohly rozhodovat i v těch případech, kdy exekuční řízení zastaví soudní exekutor, a to v jednoznačném a vědomém rozporu se zákonem. Právo má totiž sloužit k hledání a nalézání spravedlivých řešení společenských konfliktů a nesmí se stávat účelovým prostředkem k dosažení nespravedlivých výhod oproti ostatním. Právě k takovémuto výsledku by však docházelo, pokud by Ústavní soud akceptoval, že za situace, kdy judikatura vytvořila možnost „otevření“ již skončeného exekučního řízení v důsledku vymožení pohledávky, by se tato možnost zase „uzavřela“ v důsledku zcela zjevně účelově podávaných návrhů na zastavení exekuce ze strany oprávněných osob, jak se tomu stalo i v nyní posuzované věci. Proto je v těchto případech nutné, aby se obecné soudy v tomto a obdobných případech vždy zabývaly i tím, zda exekutor měl rozhodovací pravomoc k tomu, aby řízení o již skončené exekuci zastavil, a zda důvodem tohoto zastavení nebyl pouze zájem fakticky zvýhodnit oprávněného a zneužívat právo (§ 6 věta druhá o. s. ř.). Pokud soudy zjistí, že soudní exekutor rozhodovací pravomoc k zastavení již skončené exekuce neměl, nenastane překážka věci pravomocně rozhodnuté a samy pak k návrhu povinného mohou přistoupit k zastavení již skončené exekuce na základě tzv. prioritního důvodu, pokud k takovému postupu na základě posouzení individuálních okolností případu a v souladu s ustálenou judikaturou shledají naplnění příslušných podmínek.

28. Obecné soudy totiž nemohou rezignovat na svoji ústavní povinnost chránit základní práva a svobody. V právním státě není možné nezabývat se konkrétními okolnostmi daného exekučního řízení a motivací jeho jednotlivých účastníků a nehledat řešení, které lze považovat za nejvíce spravedlivé. Takovýmto řešením však v nyní rozhodované věci není to, které zvolily obecné soudy, když se vůbec nezabývaly tvrzenou nemravností celé exekuce a účelovostí jednání oprávněné vedlejší účastnice.

V. Závěr

29. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že obecné soudy, rozhodující ve věci, porušily právo stěžovatele na soudní ochranu a na spravedlivý proces, zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i v čl. 6 odst. 1 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Z uvedených důvodů bylo ústavní stížnosti zcela vyhověno v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Č. 3
Zřízení věcného břemene k nemovité věci nabyté bez spojení s veřejnou cestou
(sp. zn. II. ÚS 1587/20 ze dne 12. ledna 2022)

Nabytí nemovité věci bez spojení s veřejnou cestou nelze v České republice s ohledem na historický vývoj právní úpravy pozemkového vlastnictví považovat za projev hrubé nedbalosti.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu a soudce zpravodaje Davida Uhlíře a soudců Ludvíka Davida a Jaromíra Jirsy ve věci ústavní stížnosti stěžovatelů Marty Šimanové a JUDr. Jiřího Šimana, zastoupených Mgr. Martinem Jančou, advokátem, se sídlem Mikulášské nám. 11, Plzeň, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. března 2020 č. j. 22 Cdo 4011/2019-300, rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 12. června 2019 č. j. 61 Co 138/2019-278 a rozsudku Okresního soudu v Klatovech ze dne 3. ledna 2019 č. j. 7 C 388/2009-221, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Plzni a Okresního soudu v Klatovech jako účastníků řízení a Marie Burianové jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 2020 č. j. 22 Cdo 4011/2019-300, rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 12. 6. 2019 č. j. 61 Co 138/2019-278 a rozsudkem Okresního soudu v Klatovech ze dne 3. 1. 2019 č. j. 7 C 388/2009-221 bylo porušeno právo stěžovatelů na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace ústavní stížnosti, podstatný obsah spisu a dosavadní průběh řízení

1. Stěžovatelé se ústavní stížností domáhali zrušení v záhlaví vymezených rozhodnutí obecných soudů, přičemž tvrdili, že jimi došlo k porušení jejich práva vlastnit majetek ve smyslu čl. 11 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatelé tvrdili, že v důsledku rozhodnutí obecných soudů, jež odmítly na základě jejich žaloby zřídit věcné břemeno (služebnost cesty k jejich rekreační chatě stojící na cizím pozemku, k níž je možný přístup jedině přes další cizí pozemek), došlo k významnému narušení jejich vlastnického práva.

3. Stěžovatelé odmítají, že by se chovali „hrubě nedbale“, jak konstatovaly obecné soudy. Zdůrazňují, že se od počátku, tj. od nabytí nemovitosti, pokoušejí zajistit si prostředky práva přístup k této nemovitosti. Jelikož selhalo řešení smluvní, nezbylo stěžovatelům než se obrátit na soud. Ani moc soudní však dosud jejich právům ochranu neposkytla, a proto se nyní obracejí na Ústavní soud.

4. Konečně stěžovatelé tvrdí, že s ohledem na okolnosti věci (tj. nabytí nemovitosti před 1. 1. 2014) by se na ně pravidla obsažená v novém občanském zákoníku neměla vztahovat a jejich aplikaci považují za retroaktivní.

5. Ústavní soud si za účelem posouzení ústavní stížnosti vyžádal spis Okresního soudu v Klatovech sp. zn. 7 C 388/2009, z něhož zjistil následující skutečnosti.

6. Žalobou podanou k Okresnímu soudu v Klatovech se stěžovatelé domáhali zřízení věcného břemene s právem chůze a jízdy po pozemku parc. č. X1 v k. ú. Železná Ruda, jehož vlastnicí je vedlejší účastnice. Zřízení tohoto věcného břemene se stěžovatelé domáhali, aby si zajistili přístup k nemovitosti (rekreační chatě) stojící na jiném pozemku (parc. č. X2), který je rovněž ve vlastnictví vedlejší účastnice. V řízení před okresním soudem bylo mimo jiné zjištěno, že stěžovatelé nabyli rekreační chatu na základě smlouvy, v níž bylo výslovně stanoveno, že chata stojí na cizím pozemku a je prodávána bez přístupové cesty. Stěžovatelé se přístupovou cestu ke své nemovitosti snažili vyřešit po nabytí vlastnického práva k ní tím, že se pokusili koupit spoluvlastnický podíl k pozemkům parc. č. X1 a parc. č. X2. Rozsudkem Okresního soudu v Klatovech ze dne 30. 6. 2005 č. j. 6 C 199/2004-156 byla JUDr. Jiřímu Šimanovi (tedy jednomu ze stěžovatelů) uložena povinnost převést nabyté spoluvlastnické podíly na Ondřeje Buriana, neboť převodcem nebylo respektováno jeho předkupní právo. Vedlejší účastnice pak vlastnické právo k oběma pozemkům nabyla na základě darovací smlouvy.

7. Okresní soud v Klatovech žalobu stěžovatelů napadeným rozsudkem zamítl. Právo jízdy po pozemku podle soudu nebylo možno zřídit již z toho důvodu, že se pozemek nachází v Chráněné krajinné oblasti Šumava a vztahuje se na něj zákaz vjezdu motorových vozidel. Nepovažoval přitom za rozhodné, že stěžovatelé jsou majiteli nemovitosti a že se domáhali vjezdu k ní. Pokud se týkalo práva chůze po pozemku (resp. zřízení odpovídajícího věcného břemene), zamítl okresní soud žalobu na základě ustanovení § 1032 odst. 1 písm. b) občanského zákoníku. Hrubou nedbalost stěžovatelů nebylo dle okresního soudu třeba spatřovat jen v tom, že se nepokusili zajistit si přístup k nemovitosti před jejím nabytím, nýbrž i v nerespektování překupního práva Ondřeje Buriana, jež splňovalo znaky jisté bezohlednosti.

8. S rozsudkem Okresního soudu v Klatovech se v zásadě ztotožnil i Krajský soud v Plzni, který rozhodoval o odvolání stěžovatelů. Aniž by se podrobněji věnoval argumentu, podle něhož na pozemek nelze vjíždět motorovými vozidly již s ohledem na úpravu v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, konstatoval, že bylo namístě uplatnit ustanovení § 1032 odst. 1 písm. b) občanského zákoníku. Stěžovatelé si podle krajského soudu vskutku počínali hrubě nedbale, a to z důvodů, které nastínil soud prvního stupně. Jako nepřípustnou novotou se odmítl zabývat tvrzením stěžovatelů, kteří zdůrazňovali, že je prodejce spoluvlastnických podílů (Státní statek Křimice) před jejich prodejem informoval, že druhý spoluvlastník (Ondřej Burian) neměl o využití překupního práva zájem. Dále krajský soud konstatoval, že stěžovatelům není (resp. v době rozhodování nebylo) v přístupu na pozemek bráněno. Naopak zdůraznil, že zřízení služebnosti cesty nemá sloužit k tomu, aby vlastník stavby jeho prostřednictvím těžil ze skutečnosti, že ji nabyl za sníženou cenu, reflektující absenci přístupové cesty.

9. Nejvyšší soud pak podané dovolání na základě stručného odůvodnění odmítl jako nepřípustné. K tvrzené retroaktivitě aplikace nového občanského zákoníku na případ stěžovatelů uvedl, že musí platit obecné intertemporální pravidlo, tj. že právní úprava obsažená v § 1029 a následujících občanského zákoníku se uplatní i v případě řízení zahájených před 1. 1. 2014 a vztahuje se i na posouzení právně významných skutečností vzniklých před uvedeným datem. Podle Nejvyššího soudu proto nemohla obstát námitka stěžovatelů, že k naplnění podmínky hrubě nedbalého či úmyslného jednání, jímž by si

žadatel o nezbytnou cestu způsobil nedostatek přístupu k nemovité věci, by muselo dojít až po 1. 1. 2014.

10. Po podání ústavní stížnosti byla na základě rozvrhu práce Ústavního soudu určena jako soudkyně zpravodajka Kateřina Šimáčková, která též vypracovala návrh rozhodnutí. Jelikož však jí připravený návrh rozhodnutí nebyl přijat, byl podle ustanovení zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) předsedou senátu jako soudce zpravodaj k vypracování návrhu nálezu určen David Uhlíř.

II. Vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení

11. Okresní soud v Klatovech ve svém vyjádření odkázal na kontext věci, přičemž zejména zdůraznil, že se stěžovatelé snaží získat právo příjezdu ke své chatě automobilem, a to přesto, že se tato chata nachází na území CHKO. Rovněž upozornil, že když byli stěžovatelé předvoláni k jednání, aby osvětlili okolnosti nabytí chaty, tak se nedostavili. Okresní soud v Klatovech tak setrval na závěrech svého rozsudku a navrhl odmítnutí či zamítnutí ústavní stížnosti.

12. Krajský soud v Plzni ve svém vyjádření zopakoval, že stěžovatelům nebylo v době jeho rozhodování v přístupu k nemovitosti bráněno. K námitce stěžovatelů, podle nichž není s vedlejší účastnicí možná dohoda, uvedl, že to byli právě stěžovatelé, kdo nerespektoval předkupní právo druhého spoluvlastníka. I Krajský soud v Plzni proto navrhl, aby ústavní stížnost byla zamítnuta.

13. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na odůvodnění napadeného usnesení a vysvětlil, proč podané dovolání podle jeho názoru nebylo přípustné. Navíc i „*obiter dictum*“ v usnesení odkázal na judikaturu, jež se vztahuje k meritornímu řešení kauzy obecnými soudy, zejména ke vztahu „hrubé nedbalosti“ a jednání před nabytím nemovitosti, k níž má být zajištěn přístup.

14. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření uvedla, že podle jejího názoru nedošlo napadenými rozhodnutími k porušení základních práv a svobod stěžovatelů. Stěžovatelé podle vedlejší účastnice uplatňovali řadu nepravdivých faktických tvrzení (např. že se chata nachází v lese či že jsou významně omezeni v užívání chaty). Vedlejší účastnice rovněž opětovně zdůraznila skutkové okolnosti zmíněné již v napadených rozhodnutích, zejména pak okolnosti, za nichž se stěžovatelé pokusili nabýt spoluvlastnické podíly k pozemkům a za jakých koupili samotnou rekreační chatu. S těmito skutkovými tvrzeními pak vedlejší účastnice polemizovala. Vedlejší účastnice proto navrhla, aby ústavní stížnost byla odmítnuta či zamítnuta.

15. Vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení Ústavní soud zaslal stěžovatelům k replice. Stěžovatelé zejména zdůraznili, že pokud jde o faktický přístup k nemovitosti, tak ten jim sice v poslední době umožněn byl, avšak vývoj v této otázce naznačuje, že aktuální stav nemusí být trvalý. Stěžovatelé se domáhali zřízení věcného břemene právě proto, aby si trvalý přístup k nemovitosti zajistili. Jedná se podle nich o nejlepší řešení konfliktní situace.

III. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání

ústavní stížnosti. Na straně druhé však platí, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou v některých případech vybočovat z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatelů.

17. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu Listina garantuje základní práva, která představují subjektivní veřejná práva. Základní práva ze své podstaty působí primárně přímo mezi jednotlivcem a státem (veřejnou mocí). V některých případech ovšem působí základní práva tak, že jednoduchým právem „prozařují“. Tak je tomu ve vztazích horizontálních, tedy ve vztazích, které nejsou založeny na nadřízenosti a podřízenosti, tj. ve vztazích, v nichž jsou si jejich účastníci rovni [srov. například nález ve věci sp. zn. I. ÚS 185/04 ze dne 14. 7. 2004 (N 94/34 SbNU 19)].

18. Garance vlastnického práva podle čl. 11 Listiny se sice bezprostředně týká toliko vztahu mezi jednotlivcem a státem, avšak kromě toho, že tato ustanovení zajišťují povinnost veřejné moci jednat tak, aby do vlastnického práva jednotlivce sama nezasahovala, zavazují veřejnou moc, aby vlastníkovi poskytla ochranu v případě, kdy by jeho vlastnické právo bylo rušeno či omezováno ze strany třetích subjektů (srov. např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 456/05, https://nalus.usoud.cz). Vlastnické právo, jak je garantováno citovanými ustanoveními, tedy není pouze ochranou před zásahy ze strany veřejné moci (*status negativus*), nýbrž zakotvuje i nárok na určité pozitivní plnění (zejména ochranu) ze strany státu (*status positivus*).

19. Povinností veřejné moci – a v jejím rámci pak zejména orgánů moci soudní (srov. čl. 4 Ústavy či čl. 36 odst. 1 Listiny) – je tudíž i v občanskoprávních věcech pečlivě vážit ústavní rozměr projednávaných případů a hledat spravedlivou rovnováhu mezi právy stojícími v kolizi.

20. V projednávané věci, jak je patrné již ze shora provedené rekapitulace, se jednalo o právo nezbytné cesty. Stěžovatelé se před obecnými soudy domáhali zřízení věcného břemene spočívajícího ve služebnosti cesty přes pozemek vedlejší účastnice, a to za náhradu, kterou by určil soud.

21. Prizmatem ústavního práva se tudíž jedná o typický případ horizontálního střetu dvou základních práv. Na straně jedné stojí právo vlastnit majetek stěžovatelů, tj. konkrétně jejich zájem na tom, aby mohli užívat své vlastnické právo k chatě v plném rozsahu (tj. právo věc držet, disponovat s ní, ale i právo věc užívat a požívat její plody). Na straně druhé ovšem má i vedlejší účastnice právo vlastnit majetek, jež se v podústavní rovině promítá jako její právo nebýt rušena v držbě pozemku, přes který by cesta měla vést.

22. Podle názoru Ústavního soudu obecné soudy v projednávané věci daly na základě příliš extenzivního výkladu ustanovení § 1032 odst. 1 písm. b) občanského zákoníku zcela přednost právu vedlejší účastnice, aniž by dostatečně zvážily ústavněprávní rozměr věci, přičemž se jim nabízely výkladové varianty, jež by spravedlivou rovnováhu do práv účastníků vnesly.

23. Ústavní soud si je vědom, že ustanovení § 1032 odst. 1 občanského zákoníku se od úpravy obsažené v zákoně č. 40/1964 Sb. (předchozí občanský zákoník) odlišuje, a to zejména tím, že v § 1032 odst. 1 písm. b) občanského zákoníku je výslovně zakotvena povinnost soudu zamítnout žalobu na povolení nezbytné cesty pro úmyslné či hrubě nedbalé jednání žadatele, jímž si žadatel způsobil nedostatek přístupu. Vzhledem k tomu nelze při posuzování důsledků úmyslného či hrubě nedbalého jednání žadatele bez dalšího vycházet z dosavadní judikatury k § 151o odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

24. Zákonodárce byl při koncipování ustanovení o nezbytné cestě zřejmě inspirován zákonem č. 140/1896 ř. z., o propůjčování cest nezbytných, ze dne 7. července 1896. Podle § 1 a 2 tohoto zákona platilo: „Pro nemovitost, která nemá spojení cestou se sítí veřejných

cest, k řádnému hospodaření nebo užívání potřebného … může vlastník … žádati, aby mu byla soudně propůjčena podle tohoto zákona nezbytná cesta přes cizí nemovitosti. … Žádost za propůjčení nezbytné cesty jest nepřípustna, jestliže výhoda nezbytné cesty nepřevyšuje škody, které vesměs vzniknou touto cestou nemovitostem, jež mají býti zavazeny, pak jestliže nedostatek cestovního spojení byl způsoben patrnou nedbalostí vlastníka pozemku po době, kdy tento zákon nabyl účinnosti.“ V současné právní úpravě však chybí takovéto přechodné ustanovení, které by chránilo vlastníka tzv. nuzného pozemku, který si způsobil nedostatek spojení svojí nedbalostí za účinnosti předcházejícího občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.

25. Obecné soudy při snaze o nalezení spravedlivé rovnováhy vycházely z příliš extenzivního výkladu ustanovení § 1032 odst. 1 písm. b) občanského zákoníku. Podle Ústavního soudu je třeba rozlišovat mezi dvěma skupinami případů. Na straně jedné stojí případy, v nichž vlastník nemovitosti úmyslně či hrubě nedbale zapříčiní situaci, v níž nebude mít ke své nemovitosti přístup. Typickými příklady mohou být prodej, zastavění či přehrazení cesty, na straně druhé však stojí případy, v nichž je absence přístupu objektivní skutečností a nabyvatel nemovitosti do ní toliko vstoupí. Zatímco v prvním případě je zásadně namístě k aplikaci ustanovení § 1032 odst. 1 písm. b) občanského zákoníku přistoupit, u druhé skupiny případů naopak zásadně takový přístup nebude souladný s ústavními garancemi práva vlastnit majetek. Aktuální judikatura obecných soudů (založená zejména na rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 20. 10. 2016 sp. zn. 22 Cdo 1499/2015) však i v případech, v nichž se nabyvatel pouze před prodejem nepokusil vyjednat si přístup k nemovitosti s vlastníkem sousedního pozemku, zásadně označuje chování nabyvatelů jako hrubě nedbalé.

26. Problém naznačeného přístupu tkví v tom, že vytváří jakýsi „skok“ v úrovni ochrany práv vlastníků nemovitostí a neumožňuje dostatečně nuancovaný přístup, který by zajistil individualizované posouzení kolize ústavně garantovaných práv. Naznačený skok spočívá v tom, že obecné soudy prakticky bez ohledu na konkrétní okolnosti a bez zvážení váhy práv stojících v kolizi odmítnou věcné břemeno zřídit, pokud se nabyvatel nemovitosti nepokusil přístup k ní vyjednat ještě před jejím nabytím. To má jednak zcela zásadní dopad na reálnou ekonomickou „hodnotu“ vlastnického práva a navíc to představuje citelný zásah do ústavně garantovaného práva dotčených subjektů vlastnit majetek.

27. Jak již Ústavní soud naznačil shora, jiné výkladové varianty takovou flexibilitu a možnost hledání individualizované rovnováhy mezi právy stojícími v kolizi nabízejí. Chování vlastníků nemovitosti bez zajištěného přístupu před jejím samotným nabytím totiž může být reflektováno v rozhodování o výši náhrady za zřízení věcného břemene. V případech – na něž upozorňuje i napadený rozsudek Krajského soudu v Plzni – kdy by právě v důsledku nezajištěného přístupu k nemovitosti nabyvatelé zaplatili za nemovitost sníženou cenu, by koneckonců právě tato skutečnost mohla být vzata v úvahu při stanovení výše náhrady za zřízení věcného břemene. Jinými slovy, pakliže by bylo skutečně prokázáno, že stěžovatelé nabyli nemovitost za výrazně nižší cenu právě z důvodu, že k ní nebyl zajištěn přístup, může být na základě této skutečnosti stanovena vyšší náhrada za zřízení věcného břemene. Právě takovým postupem, a nikoliv apriorním odmítnutím věcné břemeno zřídit, by mohly být ekonomické zájmy a ústavně garantovaná práva všech vlastníků (tj. včetně vlastníka sousedního pozemku, jímž je v projednávané věci vedlejší účastnice) postaveny do rovnováhy.

28. Jinými slovy, kategorické závěry obecných soudů, podle nichž nebylo možno věcné břemeno zřídit z důvodu údajně hrubě nedbalého jednání stěžovatelů, nemohou v tomto kontextu vést k nastolení spravedlivé rovnováhy mezi dotčenými zájmy a ústavně garantovanými právy. Jejich extenzivní výklad pojmu „hrubá nedbalost“ v naznačeném kontextu brání účinné ochraně vlastnického práva stěžovatelů, resp. vlastníků nemovitostí ve srovnatelném postavení. Nabytí nemovité věci bez spojení s veřejnou cestou nelze v České republice s ohledem na historický vývoj právní úpravy pozemkového vlastnictví považovat za

projev hrubé nedbalosti. Obsahem vlastnického práva je právo věc držet (*ius possidendi*), s věcí disponovat (*ius disponendi*), právo věc užívat a požívat její plody a užitky (*ius utendi et fruendi*). Bez spojení s nemovitou věcí jsou vlastníkova *ius possidendi* a *ius utendi et fruendi* výrazně omezena nebo zcela vyloučena; dochází k zásadnímu zásahu do jeho vlastnického práva chráněného čl. 11 Listiny. Vlastníkovi tak zůstává pouhá *nuda proprietas*, holé vlastnictví. Právo nezbytné cesty upravené v § 1029 občanského zákoníku představuje pravidlo naplňující ústavní právo zaručené v čl. 11 Listiny. Případy, kdy soud podle § 1032 občanského zákoníku nezbytnou cestu nepovolí, jsou výjimkou z tohoto pravidla. Pojem „hrubá nedbalost“ není v zákoně definován, jednu z podmínek, kdy je omezena ochrana vlastnického práva, tedy určuje obecný soud výkladem zákona. Při výkladu právního předpisu, který zasahuje do základního práva zaručeného ústavním pořádkem, je třeba postupovat velmi obezřetně a s respektem k základnímu právu. Excesivní soudní výklad výjimek, které omezují pravidla zaručující základní právo, je v rozporu s čl. 4 odst. 4 větou první Listiny.

29. Tyto úvahy se nutně musejí promítnout i do hodnocení případu stěžovatelů (resp. hodnocení případů srovnatelných). V konkrétním případě je pravda, že stěžovatelé o problému neexistence přístupové cesty věděli, otázkou však zůstává, jaké alternativy měli k dispozici, aby tento problém vyřešili. Není tak například zřejmé, jaký vliv by na věc mělo, pokud by se pokusili spoluvlastnické podíly k pozemkům nabýt před samotnou koupí rekreační chaty; okolnosti sporů o převod těchto spoluvlastnických podílů spíše naznačují, že takový pokus by byl tak jako tak neúspěšný. Jejich nečinnost (tj. absenci jakéhosi kvalifikovaného pokusu vyjednat si přístup k nemovitosti s předstihem) však podle Ústavního soudu nelze s ohledem na shora uvedená východiska kvalifikovat jako hrubou nedbalost s tím důsledkem, že zřízení věcného břemene není v takovém případě vůbec možné.

30. Stěžovatelé a vedlejší účastnice spolu sice o režimu užívání pozemku za účelem přístupu k nemovitosti stěžovatelů jednali, jak ale vyplývá ze skutkových zjištění obecných soudů, nemohli nalézt shodu na výši náhrady. Právě v takové situaci by však k řešení problému mohl vést zásah soudu spočívající ve zřízení věcného břemene za odpovídající náhradu.

31. Koneckonců samy obecné soudy – naposled např. Krajský soud v Plzni ve svém vyjádření – uvedly, že jako klíčový problém se v projednávané věci jevila výše náhrady, kterou by měli stěžovatelé vedlejší účastnici hradit. Veškeré relevantní okolnosti, včetně okolností nabytí nemovitosti, výše kupní ceny, způsobu nabytí spoluvlastnických podílů apod., by tak mohly být obecnými soudy v plném rozsahu a spravedlivě zohledněny při určení výše náhrady. Ústavní soud především zdůrazňuje, že při stanovení výše náhrady může soud v plné míře reflektovat i ekonomické souvislosti věci, tj. právě skutečnost, že majetkoprávní vztahy k nemovitosti a okolním pozemkům mohly mít vliv na tržní cenu nemovitosti.

32. Nad rámec již uvedeného Ústavní soud dodává, že při snaze o nalezení spravedlivé rovnováhy nemohou obecné soudy ani Ústavní soud přehlížet ani ekonomickou a právní realitu v České republice. Argumenty uplatněné Ústavním soudem v předchozích odstavcích totiž platí tím spíše, že v tuzemských podmínkách jsou v důsledku historického právního vývoje stavby stojící na cizím pozemku – nezřídka s nedostatečným přístupem – velmi častým jevem. Za situace, kdy stát po desítky let toleroval vznik takových majetkových poměrů, se jeví nespravedlivé, jestliže nyní neproporcionálně odpírá vlastníkům nemovitostí s nedostatečným přístupem ochranu vlastnického práva prostřednictvím zřízení věcného břemene nezbytné cesty.

33. Za takového faktického stavu má naznačený přístup obecných soudů (založený na rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 20. 10. 2016 sp. zn. 22 Cdo 1499/2015) i neopominutelné ekonomické dopady. Pakliže by na základě extenzivního výkladu ustanovení § 1032 odst. 1 písm. b) občanského zákoníku nebylo možné zřídit přístup k obrovskému množství

nemovitostí, měla by tato skutečnost nepochybně vliv na jejich ekonomickou hodnotu. To by mělo dopady do celé řady oblastí, včetně způsobilosti takových nemovitostí být předmětem zajištění, dražeb či nucených prodejů.

34. Odkazuje-li Nejvyšší soud v citovaném rozsudku sp. zn. 22 Cdo 1499/2015 na rakouskou právní úpravu a judikaturu (zejména pokud jde o výklad pojmu „patrná nedbalost"), považuje Ústavní soud za nutné zdůraznit, že rakouská doktrína a judikatura nejsou do českého prostředí – v této specifické věci – bez dalšího přenositelné. V Rakousku totiž na rozdíl od České republiky není s ohledem na zcela odlišný právní vývoj ve 20. století existence nemovitostí stojících na cizích pozemcích masivním problémem. To, co se může v rakouských podmínkách jevit jako individuální problém, je v podmínkách českých problémem systémovým. Tomuto rozdílu by pak měl odpovídat i rozdílný přístup soudů.

35. Koneckonců i sám Nejvyšší soud v citovaném rozsudku sp. 22 Cdo 1499/2015 uvádí, že příklon „k širšímu výkladu § 1032 odst. 1 písm. b) o. z. je podle názoru dovolacího soudu odůvodněn judikatorní praxí rakouského Nejvyššího soudu, která vyložila § 2 odst. 1 NWG tak, že přičítá žadateli o nezbytnou cestu ve specifických okolnostech patrnou nedbalost jeho právních předchůdců. Tyto specifické okolnosti budou dány zejména tehdy, je-li žadatel informován o jednání jeho předchůdců, které má znaky patrné nedbalosti". To však odpovídá právě realitě rakouské, v níž nutnost zřízení nezbytné cesty vskutku může být problémem nedbalého jednání právních předchůdců, méně však již realitě české, v níž se jedná o systémový problém spojený s koncepčními proměnami úpravy vlastnických vztahů k nemovitostem v druhé polovině 20. století a na začátku 21. století.

36. Napadená rozhodnutí obecných soudů neobstojí, ani pokud jde o jejich názor, podle něhož zřízení věcného břemene ve věci stěžovatelů nebylo nutné, poněvadž jim v přístupu k nemovitosti není (resp. v době rozhodování odvolacího soudu nebylo) fakticky bráněno. Při hodnocení spravedlivé rovnováhy mezi v kolizi stojícími právy vlastníků (tj. vlastnice pozemku – vedlejší účastnice a vlastníků chaty – stěžovatelů) nelze pustit ze zřetele povahu práv, která jim svědčí. Pouhé faktické umožnění přístupu k nemovitosti nepřináší právní jistotu a stabilní řešení právních vztahů do budoucna. V případě převodu či přechodu vlastnického práva k sousedícímu pozemku, což jistě není jen hypotetický scénář, by totiž dohoda či tolerovaná fakticita nebyly schopny stěžovatelům umožnit spravedlivé a vyvážené užívání ústavně garantovaných práv. Ústavním soudem přijatý výklad, preferující ve zmíněných případech soudní zřízení věcného břemene, v tomto kontextu též brání vzniku právních (a posléze soudních) sporů v případech, v nichž dojde ke zhoršení vztahů mezi sousedy či právě ke změně v osobě vlastníka pozemku. Kromě toho je třeba dodat, že ustanovení § 1032 odst. 1 písm. b) občanského zákoníku jako důvod nepovolení nezbytné cesty „dočasnou faktickou možnost přístupu" nezmiňuje.

IV. Závěr

37. Ústavní soud proto výše uvedená rozhodnutí obecných soudů zrušil podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu, neboť obecné soudy na základě extenzivního výkladu ustanovení § 1032 odst. 1 písm. b) občanského zákoníku, který nerespektoval ústavní požadavek hledat spravedlivou rovnováhu mezi v kolizi stojícími základními právy, odmítly zřídit věcné břemeno za náhradu (služebnost cesty k nemovitosti stěžovatelů). Spravedlivé rovnováhy mezi ústavně garantovanými právy stěžovatelů a vedlejší účastnice bylo přitom možno dosáhnout stanovením odpovídající výše náhrady za zřízení takového věcného břemene; při stanovení výše náhrady totiž obecné soudy mohou vzít do úvahy veškeré relevantní okolnosti, včetně okolností nabytí nemovitosti a jednání stěžovatelů před tímto nabytím i po něm. Tímto postupem tudíž došlo k porušení práva stěžovatelů na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

38. Ústavní soud nijak nepředjímá konečná rozhodnutí obecných soudů, zejména pokud jde o řešení problematiky vjezdu motorových vozidel na předmětný pozemek, který se nachází na území Chráněné krajinné oblasti Šumava, či o další otázky, jimž se s ohledem na procesní situaci nemohl ve svém nálezu věnovat. Obecné soudy však budou ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy v dalším řízení reflektovat právní názor Ústavního soudu, pokud jde o nalezení spravedlivé rovnováhy mezi ústavně garantovanými právy stěžovatelů a vedlejší účastnice a o možnost uplatnění ustanovení § 1032 odst. 1 písm. b) občanského zákoníku v projednávané věci.

Č. 4
Odpovědnost státu za zásahy do života jednotlivce vzniklé v trestním řízení (sp. zn. I. ÚS 1029/21 ze dne 13. ledna 2022)

Spojují-li obecné soudy odpovědnost státu za újmu způsobenou jednotlivci v trestním řízení striktně s vydáním usnesení o zahájení trestní stíhání, aniž by s ohledem na specifické okolnosti věci zohlednily negativní následky způsobené mu v přípravné fázi trestního řízení, postupují v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod příliš formalisticky a nesouladně se smyslem a účelem odpovědnosti státu za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jaromíra Jirsy jako soudce zpravodaje a soudců Tomáše Lichovníka a Vladimíra Sládečka o ústavní stížnosti stěžovatele V. L., zastoupeného JUDr. Milanem Zábržem, advokátem, se sídlem v Brně, Veveří 486/57, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2365/2020-436 ze dne 10. 2. 2021, části výroku I, jíž byl potvrzen výrok II rozsudku soudu prvního stupně, výrokům II a III rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 12 Co 306/2019-399 ze dne 21. 1. 2020 a výroku II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 42 C 226/2009-329 ze dne 1. 10. 2018, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti, se sídlem v Praze 2, Vyšehradská 427/16, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2365/2020-436 ze dne 10. 2. 2021, částí výroku I, jíž byl potvrzen výrok II rozsudku soudu I. stupně, výroky II a III rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 12 Co 306/2019-399 ze dne 21. 1. 2020 a výrokem II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 42 C 226/2009-329 ze dne 1. 10. 2018 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2365/2020-436 ze dne 10. 2. 2021, část výroku I, jíž byl potvrzen výrok II rozsudku soudu I. stupně, výroky II a III rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 12 Co 306/2019-399 ze dne 21. 1. 2020 a výrok II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 42 C 226/2009-329 ze dne 1. 10. 2018 se ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace obsahu napadených rozhodnutí

1. Stěžovatel se původní žalobou podanou dne 8. 6. 2009 u Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „nalézací soud“) domáhal proti vedlejší účastnici na základě zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím

nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o odpovědnosti státu za škodu“) náhrady majetkové škody a přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu, které mu měly vzniknout v důsledku vydání nezákonného rozhodnutí a nesprávného úředního postupu. Nezákonným rozhodnutím bylo usnesení Policie České republiky č. j. ČTS:PJM-705/HK-25-2004 ŠB ze dne 30. 6. 2005 o zahájení trestního stíhání stěžovatele pro trestný čin nedovoleného ozbrojování.

2. Trestní řízení vedené proti stěžovateli bylo skončeno usnesením Okresního soudu ve Znojmě sp. zn. 2 T 99/2006 ze dne 12. 6. 2007, kterým byla věc postoupena příslušnému správnímu orgánu, neboť podle závěru tohoto soudu nešlo o trestný čin, ale pouze o možný přestupek. Předmětného jednání se měl stěžovatel dopustit tím, že dne 23. 10. 2004 předal konkrétní osobě, která není držitelem příslušného povolení k držení a nošení zbraní a střeliva, 14 000 ks střeliva typu Luger Snail za účelem volného prodeje osobám v kriminálním prostředí. Příslušný správní orgán následně rozhodl o odložení přestupku, protože odpovědnost za přestupek zanikla. Stěžovatel v předmětné žalobě jednak tvrdil, že mu v příčinné souvislosti s nezákonným trestním stíháním vznikla majetková škoda ve výši 35 364 343,70 Kč, a dále se domáhal náhrady nemajetkové újmy ve výši 100 000 000 Kč. Nemajetková újma měla stěžovateli vzniknout v souvislosti s úmrtím jeho manželky, která spáchala sebevraždu během trestního řízení; trestní stíhání dále mělo stěžovateli způsobit výrazné zhoršení zdravotního stavu a ztrátu dobré pověsti.

3. Nalézací soud nejprve rozsudkem č. j. 42 C 226/2009-159 ze dne 28. 3. 2014 zamítl žalobu stěžovatele v celém rozsahu, neboť neshledal příčinnou souvislost mezi usnesením o zahájení trestního stíhání a stěžovatelem tvrzenou majetkovou škodou; ohledně práva na přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu nalézací soud shledal důvodnou námitku promlčení, kterou vznesla vedlejší účastnice. Odvolací soud i Nejvyšší soud následně předmětný rozsudek věcně potvrdily. Všechna tři rozhodnutí však zrušil Ústavní soud nálezem sp. zn. I. ÚS 3391/15 ze dne 14. 11. 2017 (N 209/87 SbNU 413), a to v části, v níž byla zamítnuta žaloba o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu. Ústavní soud dospěl k závěru, že obecné soudy porušily čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), neboť akceptovaly námitku promlčení ze strany státu, aniž by ji posoudily optikou dobrých mravů. Podle Ústavního soudu bylo použití korektivu dobrých mravů v případě stěžovatele zcela namístě a obecné soudy měly vyhodnotit státem vznesenou námitku promlčení jako nemravnou.

4. Napadeným rozsudkem nalézací soud vyhověl žalobě stěžovatele v části, v níž se domáhal přiměřeného zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu. Výrokem I nalézací soud uložil vedlejší účastnici povinnost zaplatit stěžovateli 130 000 Kč s příslušenstvím; výrokem II žalobu ohledně zaplacení zbývající částky s příslušenstvím zamítl a výrokem III uložil vedlejší účastnici povinnost nahradit stěžovateli náklady řízení. Nalézací soud dospěl k závěru, že usnesení o zahájení trestního stíhání ze dne 30. 6. 2005 bylo nezákonným rozhodnutím ve smyslu § 8 odst. 1 zákona o odpovědnosti státu za škodu. Podle nalézacího soudu musel stěžovatel po dobu dvou let (od 30. 6. 2005 do 16. 6. 2007) snášet úkony trestního řízení a vše s tím související, čímž mu v příčinné souvislosti s vedením předmětného trestního řízení vznikla nemajetková újma.

5. Ohledně intenzity nemajetkové újmy nalézací soud dospěl k závěru, že manželka stěžovatele, která spáchala sebevraždu, nemohla zemřít v příčinné souvislosti s nezákonným rozhodnutím, jelikož bylo vydáno až po její smrti.

6. Nalézací soud obdobně neshledal příčinnou souvislost mezi zhoršením zdravotního stavu stěžovatele a vedením nezákonného trestního stíhání; stěžovatel byl totiž hospitalizován z důvodu plicního onemocnění ještě před vydáním nezákonného rozhodnutí (od 29. 4. 2005 do 20. 5. 2005). Sám stěžovatel byl podle nalézacího soudu přesvědčen, že onemocnění

způsobila neznámá látka přidaná mu do pití při návštěvě ambasády USA v době před zahájením trestního stíhání. Z lékařské zprávy nadto vyplývá, že již před vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání se zhoršil zdravotní stav stěžovatele, který nepodstoupil včasnou léčbu z důvodu, že byl pracovně vytížen, byť byl duševně i tělesně vyčerpán.

7. Nalézací soud dospěl k závěru, že i pověst stěžovatele mezi podnikateli ve zbrojařském oboru byla poškozena. Při stanovení výše peněžitého zadostiučinění učinil nalézací soud srovnání s jiným případem odčinění nemajetkové újmy způsobené poškozenému nezákonným trestním stíháním pro podezření ze spáchání trestného činu porušování předpisů v zahraničním obchodu s vojenským materiálem. Ve srovnání s touto kauzou nebyly podle nalézacího soudu v případě stěžovatele prokázány jím tvrzené zásahy do rodinného života a zhoršení zdraví v příčinné souvislosti s vedením trestního stíhání; obdobně jako ve srovnávaném případě byl prokázán zásah v profesní oblasti stěžovatele. Srovnávaný poškozený se však musel podrobit domovním prohlídkám a jeho trestní stíhání trvalo více než dvojnásobnou dobu než u stěžovatele. S ohledem na tyto skutečnosti nalézací soud přiznal stěžovateli peněžité zadostiučinění o 20 000 Kč nižší než ve srovnávaném případě.

8. Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) napadeným rozsudkem rozhodnutí nalézacího soudu ve věci samé potvrdil (výrok I); ve výroku o nákladech řízení je změnil tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy všech tří stupňů (výrok II). Podle odvolacího soudu kroky činěné policií před vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání nelze považovat za fázi trestního stíhání, na kterou by se vztahoval zákon o odpovědnosti státu za škodu.

9. Nejvyšší soud následně dovolání stěžovatele napadeným usnesením odmítl jako nepřípustné podle § 243c odst. 1 občanského soudního řádu, neboť se odvolací soud neodchýlil od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu. Stěžovatelem předestřený obecný závěr, že odpovědnost státu za újmu způsobenou vydáním nezákonného rozhodnutí v podobě usnesení o zahájení trestního stíhání se bez dalšího vztahuje i na fázi před zahájením trestního stíhání, z jím citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 3391/15 nevyplývá.

II. Argumentace stěžovatele

10. Ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí, neboť je přesvědčen, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva podle čl. 10 odst. 1 a 2, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny.

11. Argumentaci stěžovatele lze shrnout následovně: Podle stěžovatele byla napadenými rozhodnutími obecných soudů porušena jeho výše uvedená základní práva, protože mu obecné soudy nepřiznaly přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku sebevraždy manželky a poškození jeho zdraví. Stěžovatel poukazuje na bod 31 nálezu sp. zn. I. ÚS 3391/15, ze kterého podle něj vyplývá příčinná souvislost mezi trestním řízením stěžovatele, sebevraždou manželky a zhoršením jeho zdravotního stavu. Obecné soudy chybně posoudily časovou posloupnost předmětné kauzy, protože na něj (i na jeho manželku) negativně působilo již samotné přípravné řízení, které je stadiem trestního řízení, jež je nutné posuzovat jako celek. Stěžovatel tvrdí, že již před zahájením trestního stíhání byli on a jeho rodinní příslušníci opakovaně kontaktováni Policií České republiky, přestože stěžovatel poukazoval na svůj nedobrý zdravotní stav.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní stížnost byla oprávněnou osobou podána včas (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu) a není nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu; stěžovatel je řádně zastoupen advokátem (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

IV. Vyjádření účastníků

13. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval účastníky řízení a vedlejší účastnici, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

14. Nalézací soud v podrobnostech odkazuje na odůvodnění svého rozsudku; ve věci bylo podle něj provedeno řádné dokazování a stěžovatel neunesl důkazní břemeno ve vztahu k prokázání příčinné souvislosti mezi úmrtím manželky a svým zhoršeným zdravotním stavem. Uvádí, že vycházel ze sjednocujícího stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010 ze dne 13. 4. 2011, podle něhož je počátek trestního řízení spojován s okamžikem sdělení obvinění osobě podezřelé ze spáchání trestného činu, resp. s doručením opisu usnesení o zahájení trestního stíhání obviněnému.

15. Odvolací soud ve svém vyjádření odkazuje na obsah svého rozhodnutí. Stěžovatel neuvádí žádné skutečnosti, z nichž by bylo možné dovodit porušení jeho ústavně zaručených práv; navrhuje proto, aby byla ústavní stížnost odmítnuta.

16. Nejvyšší soud rekapituluje, že se odvolací soud v dovoláním napadeném rozhodnutí neodchýlil od nálezu sp. zn. I. ÚS 3391/15 ani ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, a ve zbytku odkazuje na své usnesení; ústavní stížnost proto není proti jeho rozhodnutí důvodná.

17. Vedlejší účastnice se na výzvu Ústavního soudu k ústavní stížnosti nevyjádřila.

V. Upuštění od ústního jednání

18. Ústavní soud podle § 44 zákona o Ústavním soudu zvážil, zda ve věci není třeba konat ústní jednání; dospěl k závěru, že by to nepřispělo k dalšímu objasnění věci, než jak se s ní Ústavní soud seznámil z vyžádaného soudního spisu nalézacího soudu sp. zn. 42 C 226/2009 a podání účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

VI. Posouzení Ústavního soudu

19. Po seznámení s procesním spisem a připojenými přílohami dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

20. Podstata sporu předestřeného v ústavní stížnosti tkví – zjednodušeně řečeno – v posouzení, zda lze považovat za ústavně konformní závěr obecných soudů, že namítané negativní důsledky projevené v osobním životě stěžovatele (sebevražda manželky stěžovatele a zhoršení jeho zdravotního stavu), nastalé ještě před vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání, nemohou být v příčinné souvislosti s tímto nezákonným rozhodnutím, tj. že stát za ně nemůže nést odpovědnost.

VI. 1 Kasační závaznost nálezu sp. zn. I. ÚS 3391/15

21. Stěžovatel předně namítá, že obecné soudy nerespektovaly závěry Ústavního soudu vyjádřené v dříve vydaném nálezu v jeho věci. Vykonatelný nález Ústavního soudu je podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) závazný pro všechny orgány i osoby, včetně samotného Ústavního soudu, a v důsledku představuje nepominutelnou procesní překážku *rei iudicatae* pro jakékoli další řízení před Ústavním soudem v téže věci, která přirozeně brání dalšímu meritornímu přezkumu či přehodnocení dané věci. Kasační závaznost nálezu Ústavního soudu je takřka absolutní a lze ji reflektovat pouze jeho bezpodmínečným respektováním. V řízení následujícím po kasačním nálezu již není prostor pro úvahy, zda je právní názor Ústavního soudu správný, fundovaný či úplný [srov. nález sp. zn. III. ÚS 467/98 ze dne 25. 2. 1999 (N 31/13 SbNU 221) nebo body 33–35 nálezu sp. zn. II. ÚS 4162/19 ze dne 19. 8. 2020 (N 167/101 SbNU 158); všechna rozhodnutí jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. Rozhodne-li tedy obecný soud za nezměněného skutkového stavu stejným způsobem, který již byl Ústavním soudem shledán v předchozím nálezu jako ústavně

rozporný, poruší právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny [viz bod 18 nálezu sp. zn. IV. ÚS 2158/16 ze dne 13. 6. 2017 (N 99/85 SbNU 655)].

22. Ústavní soud dospěl k závěru, že v nyní projednávané věci kasační závaznost výše citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 3391/15 porušena nebyla. Je pravda, že v bodě 31 předmětného nálezu Ústavní soud uvedl, že „[c]elková délka trestního stíhání, do níž je však nutno započítat i přípravné řízení, kdy byl stěžovatel v postavení podezřelého a byl podrobován různým úkonům trestního řízení, stěžovatele pro jednání, jež nakonec nebylo shledáno ani trestným činem, ani přestupkem, činila několik let (od roku 2004) a po celou tuto dobu byl stěžovatel vystaven všem negativním důsledkům, jež trestní stíhání a jeho pokračování v přestupkovém řízení v jeho soukromém, profesním i podnikatelském životě způsobilo“. Z právě uvedeného však nevyplývá autoritativní konstatování příčinné souvislosti mezi trestním řízením, sebevraždou manželky a zhoršením zdravotního stavu stěžovatele. Ústavní soud v citované pasáži pouze zohledňuje celkovou délku trestního stíhání a přípravného řízení při posouzení otázky rozporu námitky promlčení s dobrými mravy. Otázku existence příčinné souvislosti Ústavní soud v předcházející věci neřešil, neboť mohla být zkoumána až v rámci věcného posouzení, což se nestalo. V tomto smyslu je nutné přisvědčit Nejvyššímu soudu, že z citované pasáže nálezu nelze dovodit závazný závěr o existenci podmínek pro vznik odpovědnosti státu za škodu v nyní projednávané věci (viz str. 3 napadeného usnesení).

VI. 2 Přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou při výkonu veřejné moci

23. Přestože je Ústavní soud vázán petitem ústavní stížnosti, není již vázán jejím odůvodněním, tj. argumenty, které stěžovatel uvádí [srov. nález sp. zn. I. ÚS 89/94 ze dne 29. 11. 1994 (N 58/2 SbNU 151) nebo bod 13 nálezu sp. zn. III. ÚS 2396/13 ze dne 3. 4. 2014 (N 53/73 SbNU 69)]. Ústavní soud se kromě stěžejní námitky stěžovatele ohledně kasační závaznosti nálezu sp. zn. I. ÚS 3391/15 zabýval i tím, zda závěr obecných soudů (předestřený v bodě 16) obstojí z hlediska ústavních kautel týkajících se jednak ústavně zaručeného práva stěžovatele na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny a dále interpretace a aplikace zákona o odpovědnosti státu za škodu, jenž článek 36 odst. 3 Listiny v rovině podústavního práva provádí (čl. 36 odst. 4 Listiny).

VI. 2 a) Obecná východiska

24. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti, nikoliv další revizní instancí v systému obecného soudnictví [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 157/96 ze dne 12. 3. 1997 (N 26/7 SbNU 165)]; proto mu přísluší pouze hodnotit, zda v důsledku napadených soudních rozhodnutí nebylo porušeno některé z ústavně zaručených práv stěžovatele. Úkolem Ústavního soudu je nyní konkrétně přezkoumat, zda soudy při úvaze o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným rozhodnutím (trestním stíháním) nevyložily příslušná ustanovení zákona o odpovědnosti státu za škodu ústavně neslučitelným způsobem, tedy zda svá rozhodnutí řádně odůvodnily a zohlednily individuální okolnosti posuzovaného řízení a jeho důsledků do sféry stěžovatele způsobem naplňujícím právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [viz bod 14 nálezu sp. zn. I. ÚS 2551/13 ze dne 29. 4. 2014 (N 71/73 SbNU 305)].

25. Podle § 8 zákona o odpovědnosti státu za škodu je pro vznik nároku na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím (a současně pro vznik nároku na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu podle § 31a zákona o odpovědnosti státu za škodu) třeba, aby toto pravomocné rozhodnutí bylo pro nezákonnost zrušeno nebo změněno příslušným orgánem. Specifickým případem je nárok na náhradu

majetkové i nemajetkové újmy způsobené zahájením (vedením) trestního stíhání, které neskončilo pravomocným odsouzením, u něhož judikatura dovodila, že je-li trestní stíhání zastaveno, je titulem k náhradě škody a nezákonným rozhodnutím usnesení o zahájení trestního stíhání, ačkoli nebylo formálně zrušeno a aniž by proti němu musel být podán opravný prostředek [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 35/09 ze dne 6. 12. 2011 (N 204/63 SbNU 381)].

26. Ústavní soud již v minulosti dospěl k závěru, že právní základ nároku jednotlivce na náhradu škody v případě trestního stíhání, které neskončí jeho pravomocným odsouzením, je třeba hledat nejen v čl. 36 odst. 3 Listiny, ale v obecné rovině především v čl. 1 odst. 1 Ústavy, tedy v principech materiálního právního státu [viz bod 19 nálezu sp. zn. IV. ÚS 642/05 ze dne 28. 8. 2007 (N 133/46 SbNU 249)]. Má-li být stát skutečně považován za demokratický materiální právní stát, musí nést objektivní odpovědnost za jednání, kterým orgány veřejné moci přímo zasahují do základních práv jednotlivce. Stát nemá v tomto ohledu svobodnou vůli, nýbrž je povinen striktně dodržovat právo v jeho ideální (škodu nepůsobící) interpretaci. Na jednu stranu je povinností orgánů činných v trestním řízení vyšetřovat a stíhat trestnou činnost, na druhou stranu se stát nemůže zbavit odpovědnosti za postup těchto orgánů, ukáže-li se později jako chybný a zasahující do základních práv jednotlivce. V takové situaci není rozhodné, jak orgány činné v trestním řízení vyhodnotily původní podezření, ale to, zda se jejich podezření v trestním řízení potvrdilo [bod 31 nálezu sp. zn. II. ÚS 590/08 ze dne 17. 6. 2008 (N 108/49 SbNU 567) nebo bod 32 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 35/09].

27. Osoba, která byla povinna podrobit se úkonům orgánů činných v trestním řízení, musí mít záruku, že se jí dostane náležitého odčinění, nedospějí-li tyto orgány k přesvědčivému závěru, že spáchala trestnou činnost. Neexistovala-li by taková perspektiva, nebylo by možné trvat na povinnosti jednotlivce taková omezení v rámci trestního stíhání snášet. Tato záruka musí být dána i v případě, je-li pro poškozenou osobu výše újmy či příčinná souvislost problematicky prokazatelná [bod 23 nálezu sp. zn. II. ÚS 417/21 ze dne 21. 6. 2021 (N 119/106 SbNU 290)]. V oblasti regulace následků výkonu veřejné moci a deliktní odpovědnosti státu za způsobenou majetkovou i nemajetkovou újmu je třeba hledat těsnější sepjetí s ústavním právem, než je tomu u jiných druhů soukromoprávní regulace, neboť daná oblast řeší důsledky vztahu, v němž stát a jednotlivec vystupovali v nerovném, vrchnostenském postavení [bod 30 nálezu sp. zn. II. ÚS 417/21 nebo bod 24 nálezu sp. zn. III. ÚS 3271/20 ze dne 17. 8. 2021 (N 140/107 SbNU 153)].

28. Aplikace zákona o odpovědnosti státu za škodu nesmí vést, přímo ani nepřímo, k omezení rozsahu čl. 36 odst. 3 Listiny [viz nález sp. zn. II. ÚS 1430/13 ze dne 24. 7. 2014 (N 143/74 SbNU 215)], naopak jí musí být základní právo na náhradu škody způsobené nezákonným nebo nesprávným zásahem veřejné moci realizováno [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 18/01 ze dne 30. 4. 2002 (N 53/26 SbNU 73; 234/2002 Sb.)]. Obecné soudy musí posuzovat podobné případy důsledně, individualizovaně a na základě řádně zjištěného skutkového stavu tak, aby rozsah odčinění co nejvíce odpovídal způsobené újmě (srov. bod 35 nálezu sp. zn. II. ÚS 417/21). Přehlíží-li soudy skutečnosti nasvědčující splnění podmínek odpovědnosti státu za škodu v materiálním slova smyslu a současně interpretují zákon o odpovědnosti státu za škodu způsobem, který přiznání náhrady škody fakticky vylučuje, porušují právo jednotlivce zakotvené v čl. 36 odst. 3 Listiny [srov. bod 29 nálezu sp. zn. III. ÚS 917/21 ze dne 31. 8. 2021 (N 155/107 SbNU 296)].

29. Obecné soudy jsou povinny odpovědně přihlédnout ke všem nepříznivým následkům vyvolaným trestním řízením a zvážit jeho veškeré negativní dopady dotýkající se zejména osobnostní integrity konkrétního poškozeného. Soud pak s ohledem na jedinečné skutkové okolnosti individuálního případu stanoví přiměřenou výši finanční náhrady; posuzuje věc zejména v intencích životního postavení poškozeného před a po zásahu chybujících orgánů veřejné moci. Jedině takové rozhodnutí, přihlížející ke všem kritériím,

která je nutno vzít do úvahy v kontextu daného případu, lze považovat za spravedlivé a ústavně konformní [bod 22 nálezu sp. zn. I. ÚS 2551/13 nebo bod 25 nálezu sp. zn. II. ÚS 417/21].

VI. 2 b) Aplikace obecných východisek na nyní projednávanou věc

30. Ústavní soud konfrontoval napadená rozhodnutí s výše uvedenými východisky a dospěl k závěru, že jsou s nimi rozporná. Obecné soudy uzavřely, že jakékoli kroky orgánů činných v trestním řízení před vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání se nemohly negativně projevit v osobní sféře stěžovatele a nemůže k nim být při posuzování odpovědnosti státu za vadný výkon veřejné moci přihlíženo. Rozhodný okamžik v této souvislosti spojují až se zahájením trestního stíhání, což je sice významný milník trestního řízení, se kterým jsou spojeny příslušné právní následky, avšak samotné usnesení o zahájení trestního stíhání nelze posuzovat izolovaně bez okolností, jež k jeho vydání vedly. Je třeba vzít v úvahu, že jde o vyústění předchozího prověřování a v něm prováděných úkonů orgánů činných v trestním řízení, které se také mohly negativně projevit ve stěžovatelově životě (v životě jeho rodiny).

31. Stát nelze *a priori* zbavit jeho odpovědnosti strohým konstatováním, že v době, kdy nastaly negativní události v životě stěžovatele, ještě nebylo vydáno usnesení o zahájení trestního stíhání; tím spíše, jestliže nastaly těsně před formálním zahájením trestního stíhání dne 30. 6. 2005 (manželka stěžovatele spáchala sebevraždu 26. 6. 2005, tj. pouhé čtyři dny před zahájením trestního stíhání; stěžovatel byl hospitalizován dne 29. 4. 2005, tedy pouhé dva měsíce před zahájením). Nalézací soud na jedné straně uvádí, že stěžovatel musel po dobu dvou let (od 30. 6. 2005 do 16. 6. 2007) snášet úkony trestního řízení a vše s tím související, na straně druhé pomíjí, že první úkony trestního řízení, které se mohly dotknout osobní sféry stěžovatele, byly činěny již od listopadu 2004. Rovněž v nálezu sp. zn. I. ÚS 3391/15 Ústavní soud uvedl, že je třeba přihlédnout komplexně k celému trestnímu řízení a všem negativním důsledkům, které s ním byly spojeny (ačkoli tak učinil při posuzování námitky promlčení prizmatem korektivu dobrých mravů, srov. body 31 a 35 citovaného nálezu). Obdobný závěr je aplikovatelný i v nyní projednávané věci při posuzování jednotlivých podmínek pro odpovědnost státu za škodu (újmu) vzniklou v souvislosti s vadným výkonem veřejné moci.

32. Výše uvedené je navíc umocněno tím, že stěžovatel již v průběhu nalézacího řízení tvrdil, že jeho manželka spáchala sebevraždu přímo v důsledku zvyšování psychického tlaku v průběhu úkonů trestního řízení (viz např. jeho žalobní tvrzení na č. l. 4 procesního spisu, doplnění žaloby na č. l. 294 nebo závěrečný návrh na č. l. 317), při nichž policie postupně konala otevřené i skryté pozorování domu a okolí stěžovatele, tedy mimo jiné i jeho manželky (ta měla být policií naváděna, aby stěžovatele „udala“, viz jeho vyjádření na č. l. 290); v tomto období se také zhoršilo jeho zdraví. Vedení trestního řízení před zahájením trestního stíhání si byl stěžovatel po celou dobu vědom, stejně jako členové jeho rodiny (viz výpověď jeho dcery na č. l. 315). K prokázání svých tvrzení také navrhoval provedení konkrétních důkazů (např. zdravotnickou dokumentací manželky, znaleckým posudkem z oblasti ocenění psychické újmy stěžovatele, výslechem dcery, zdravotnickou dokumentací stěžovatele, znaleckým posudkem o zdravotním stavu stěžovatele vypracovaným soudním znalcem z oboru plicního, viz doplnění žaloby na č. l. 294 a 295). Na uvedená tvrzení a zjištění soudy nereagovaly, neboť nepovažovaly pro výsledek řízení za relevantní události, které nastaly před zahájením trestního stíhání.

33. Při posuzování možné příčinné souvislosti mezi úkony trestního řízení a vzniklou nemajetkovou újmou nelze postupovat rigidně – i s přihlédnutím k tomu, že judikaturní konstrukce poskytování přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou vedením nezákonného trestního stíhání je založena na tom, že poškozenému subjektu je kompenzována újma za všechny negativní důsledky v jeho životě vzniklé v důsledku vedení celého trestního

stíhání. Jinými slovy, nemá být odčiněna pouze újma vzniklá vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání jako takovým, ale veškeré újma, jež je přičitatelná státu za postup jeho orgánů, který se následně ukáže jako nezákonný či chybný (resp. který nevyústil v pravomocné odsouzení). Usnesení o zahájení trestního stíhání není vydáváno tzv. „od stolu“ bez předchozího procesu, ale pouze v případě, nasvědčují-li prověřováním zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba (§ 160 odst. 1 věta první trestního řádu).

34. Taktéž judikatura Nejvyššího soudu je ustálena v závěru, že jestliže orgán státu zjišťuje či posuzuje předpoklady pro rozhodnutí, shromažďuje pro ně podklady (důkazy), hodnotí zjištěné skutečnosti, právně je posuzuje apod., jde o činnosti přímo směřující k vydání rozhodnutí; případné nesprávnosti či vady tohoto postupu se pak projeví právě v obsahu rozhodnutí a mohou být zvažovány jedině z hlediska odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Cdon 129/97 ze dne 29. 6. 1999, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 335/2013 ze dne 30. 7. 2013 nebo rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1511/2020 ze dne 9. 9. 2020). Usnesení o zahájení trestního stíhání slouží jako odpovědnostní titul, na základě kterého se může poškozený domoci náhrady škody a poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu od státu a který se vztahuje i na kroky orgánů veřejné moci, jež jeho vydání předcházely.

35. Jde-li o nalézacím soudem citované stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010, ve kterém je dovozeno, že trestní řízení je zahájeno v zásadě okamžikem doručení usnesení o zahájení trestního stíhání, je k tomu třeba poznamenat, že takový výklad Nejvyšší soud učinil pro účely posouzení přiměřenosti délky řízení. Již samotné užití pojmu „v zásadě“ však implikuje, že nejde o nepřekonatelné dogma, jež by bylo bezvýjimečně aplikovatelné ve všech případech. Ostatně z žádné právní úpravy nevyplývá direktivní omezení, že jednotlivci může být poskytnuto přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou striktně až po formálním zahájení trestního stíhání. Ačkoli se Ústavní soud ve své rozhodovací praxi zabýval především odčiněním újmy za vedení nezákonného trestního stíhání (nikoliv nutně celého trestního řízení), současně poznamenává, že již skutečnost, že trestní řízení probíhá, znamená pro jednotlivce významnou psychickou zátěž a vnáší do jeho života nejistotu (srov. bod 22 nálezu sp. zn. I. ÚS 2551/13).

36. Poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v průběhu celého trestního řízení je také třeba zasadit do kontextu současného „mediálního světa“. O zahájení trestního řízení i učiněných krocích orgánů činných v trestním řízení může být široká veřejnost informována při užití masových sdělovacích prostředků a sociálních sítí prakticky okamžitě bez časového a místního omezení. Již samotná informace o zahájení prověřování jednotlivce ze spáchání trestného činu rezonující ve veřejném prostoru (a zejména její medializace) je podle konkrétních okolností způsobilá poškodit jeho postavení ve společnosti a rodinný i profesní život – zvláště v době, kdy mají média, ovlivňující veřejné mínění a náladu spoluobčanů, ještě před sdělením obvinění „jasno“ v tom, kdo je za údajnou trestnou činnost odpovědný [viz bod 37 nálezu sp. zn. IV. ÚS 3183/15 ze dne 27. 9. 2016 (N 183/82 SbNU 773)]. V mediálním světě a ve světě internetu a sociálních sítí se zásada presumpce neviny příliš nepraktikuje.

37. Smysl a účel zákona o odpovědnosti státu za škodu je třeba v intencích čl. 36 odst. 3 Listiny obecně chápat tak, že má být podle něj odčiněna újma způsobená „vadným výkonem veřejné moci“. Rozlišování objektivní odpovědnosti státu za nesprávný úřední postup a nezákonné rozhodnutí nelze vykládat v neprospěch poškozeného – z jeho pohledu je lhostejné, formálně jakým konkrétním způsobem bylo do jeho osobní sféry zasaženo – podstatné pro něj je, že stát postupoval vadně a že mu vznikla újma. Uvedené rozlišování má význam především v rovině právněkvalifikační a důkazní: je-li vydáno (později zrušené)

nezákonné rozhodnutí, je (má být) důkazní situace poškozeného snadnější – stačí prokázat, že existovalo určité rozhodnutí, že bylo později zrušeno a že mu v souvislosti s ním vznikla újma. Nesprávný úřední postup se může prokazovat složitěji; stěžejní ovšem je, že orgán veřejné moci postupoval vadně (ať již nesprávně, či nezákonně). Zda nakonec nesprávný postup vyústil v konkrétní rozhodnutí, není z pohledu Ústavního soudu v souvislosti s poskytnutím přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu nejvýznamnější. V podmínkách materiálního právního státu je třeba chápat jeho odpovědnost za vadný výkon veřejné moci materiálně, nikoliv formálně.

38. Obdobně Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 917/21 dovodil, že bylo-li přestupkové řízení proti jednotlivci z důvodu pochybení na straně státu zastaveno, aniž by bylo možné určit konkrétní nezákonné rozhodnutí ve smyslu § 8 zákona o odpovědnosti státu za škodu, kterým bylo nezákonně vedené řízení zahájeno, lze přestupkové řízení vedené proti jednotlivci označit za nesprávný úřední postup ve smyslu § 13 zákona o odpovědnosti státu za škodu (bod 28 citovaného nálezu). Pro naplnění smyslu a účelu čl. 36 odst. 3 Listiny není rozhodné, jakým způsobem, resp. podle kterého odpovědnostního titulu, je vadný postup státu kompenzován.

39. V projednávané věci je rozhodující, že jednání, pro něž byl stěžovatel v postavení podezřelého podrobován úkonům trestního řízení, nakonec nebylo shledáno ani trestným činem, ani přestupkem. Spojují-li obecné soudy rozhodný okamžik pro posouzení vzniku odpovědnosti státu mechanicky s vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání ze dne 30. 6. 2005, aniž by vzaly v úvahu okolnosti nyní projednávané věci, tj. že trestní řízení fakticky započalo již v roce 2004 a negativní následky ve stěžovatelově životě nastaly těsně před oficiálním zahájením trestního stíhání, postupují příliš formalisticky a v rozporu s právem stěžovatele na soudní ochranu, zaručeným čl. 36 odst. 1 Listiny. Tím spíše uvedené platí v situaci, kdy stěžovatel výslovně tvrdí, že do jeho osobnostní sféry a života jeho rodiny bylo zasaženo již před vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání – s těmito tvrzeními se musí obecné soudy pečlivě (a materiálně) vypořádat. Výklad a aplikaci zákona o odpovědnosti státu za škodu zaujaté obecnými soudy považuje Ústavní soud současně za rozporné se smyslem a účelem právní úpravy odpovědnosti státu nebo jeho orgánů za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

40. Ústavní soud tímto rozhodnutím nedeklaruje, že jednotlivcům vzniká bez dalšího náhrada či přiměřené zadostiučinění za jakoukoliv újmu jim způsobenou postupem orgánů činných v trestním řízení nehledě na jeho fázi a výsledek; takové posouzení přísluší především obecným soudům v každém jednotlivém případě. Stále je třeba mít na zřeteli, že extenzivní uplatňování práva na náhradu újmy způsobené výkonem veřejné moci by mohlo vést k důsledku, jejž doktrína nazývá tzv. mrazícím účinkem (chilling effect), který se v lepším případě projevuje v defenzivním postupu při výkonu veřejné moci (např. v podobě opatrného rozhodování), v horším případě až v rezignaci na výkon veřejné moci [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 2287/18 ze dne 8. 10. 2019 (N 170/96 SbNU 184), bod 21 a tam citovanou literaturu]. Skutkové okolnosti případu stěžovatele jsou však natolik jedinečné (sebevražda manželky pouhé 4 dny před formálním zahájením trestního stíhání), že je byly soudy povinny zohlednit při svém procesním postupu – aby dostály požadavkům na spravedlivý proces.

41. Ústavní soud zdůrazňuje, že považuje náhradu za škodu (či přiznání přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu) vzniklou před zahájením trestního stíhání za výjimku z obecného (judikatorně dovozeného) pravidla, podle kterého se nahrazuje újma vzniklá striktně až po zahájení trestního stíhání. Jinými slovy, k možnosti tvrzení a prokázání škody vzniklé před zahájením trestního stíhání (a s tím souvisejícímu otevření prostoru pro zjišťování skutkového stavu věci) je nezbytné přistupovat restriktivním způsobem, pouze při existenci konkrétních – výjimečných – okolností. Tento nález nekonstituuje univerzální právo

každého jednotlivce domáhat se náhrady újmy proti státu jen proto, že vůči němu bylo zahájeno trestní řízení a že se musel podrobit s tím souvisejícím „běžným“ úkonům orgánů činných v trestním řízení. V nyní projednávané věci ovšem shledal Ústavní soud takové mimořádné okolnosti (viz body 31, 32 a 39 tohoto nálezu), na základě kterých dospěl k závěru, že apriorní nezohlednění negativních následků v životě stěžovatele před zahájením trestního stíhání není ústavně konformní.

42. Současně Ústavní soud autoritativně neuzavírá, že veškeré stěžovatelem uváděné negativní následky jsou v příčinné souvislosti s vedením trestního řízení, neboť takové posouzení přísluší právě obecným soudům. Tímto nálezem Ústavní soud pouze dává stěžovateli šanci, aby existenci předmětné příčinné souvislosti v řízení o náhradě škody způsobené při výkonu státní moci mohl řádně tvrdit a označit důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení (případně, aby se mu v intencích již učiněných tvrzení a navržených důkazů – viz bod 32 tohoto nálezu – v tomto směru dostalo odpovídajícího poučení podle § 118a odst. 1 a 3 občanského soudní řádu), neboť mu tato možnost byla obecnými soudy upřena.

VI. 3 Výše přiměřeného zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu

43. Ačkoli pro zrušení napadených rozhodnutí postačí důvody uvedené výše, považuje Ústavní soud za nezbytné vyjádřit se i k výši stanoveného peněžitého zadostiučinění, vůči níž v jádru ústavní stížnosti stěžovatel brojí, a to i kdyby v následném řízení nebyla shledána širší odpovědnost státu ve smyslu části VI. 2 tohoto nálezu. Z hlediska naplnění čl. 36 odst. 3 Listiny je podstatné, jaká celková náhrada byla poškozenému přiznána a zda při jejím určení byly zohledněny všechny relevantní okolnosti případu [srov. např. bod 27 nálezu sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014 (N 86/73 SbNU 459) nebo bod 43 nálezu sp. zn. IV. ÚS 3183/15]. Zasáhne-li stát do života člověka nedůvodným trestním stíháním, poškodí-li jeho postavení ve společnosti a rodinný život, musí výše odškodnění odpovídat takovému zásahu. Výše stanoveného peněžitého zadostiučinění za vzniklou nemateriální újmu totiž vypovídá také o úctě státu k soukromému a veřejnému životu jednotlivých lidí [bod 16 nálezu sp. zn. I. ÚS 4293/18 ze dne 14. 1. 2021 (N 11/104 SbNU 103)].

44. Výše stanoveného peněžitého zadostiučinění za nezákonné trestní stíhání nesmí být symbolická, ale musí naplnit požadavky plynoucí z čl. 36 odst. 3 Listiny a principu demokratického právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy (viz bod 27 nálezu sp. zn. III. ÚS 3271/20). Za relevantní kritérium přezkumu, na jehož základě může Ústavní soud zasáhnout do hodnocení obecných soudů, lze považovat i to, zda zadostiučinění přiznané v určité výši je vzhledem ke konkrétním okolnostem případu vůbec způsobilé plnit svou kompenzační funkci. Jinými slovy, zda příslušné závěry o jeho výši nelze považovat za „extrémní“ v tom smyslu, že se vymykají smyslu a účelu dané právní úpravy [srov. nález sp. zn. III. ÚS 1320/10 ze dne 9. 12. 2010 (N 247/59 SbNU 515) nebo bod 23 nálezu sp. zn. I. ÚS 3016/11 ze dne 31. 5. 2012 (N 116/65 SbNU 535)].

45. Odvolací soud uvedl, že k úmrtí manželky stěžovatele lze přihlédnout pouze z hlediska vyšší intenzity nemajetkové újmy vzniklé v příčinné souvislosti s vydáním nezákonného rozhodnutí, neboť vnímání všech okolností spojených s vedením trestního řízení proti stěžovateli bylo výrazně zhoršeno proběhlou tragickou událostí v rodině a jeho celkovým zdravotním rozpoložením. Takové přihlédnutí se však jeví pouze jako proklamované, nikoliv reálně aplikované, bylo-li v souhrnu všech pro stěžovatele nepříznivě působících okolností stěžovateli přiznáno peněžité zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu v nižší částce, než bylo přiznáno ve srovnávaném případě, ze kterého při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění nalézací soud vycházel. Ve srovnávaném případě však nepostihla jednotlivce v době zahájení trestního stíhání taková životní tragédie, jakou je ztráta bližního, a výrazné zhoršení zdravotního stavu. Ústavní soud již v minulosti vyjádřil své přesvědčení o nutnosti nezbytné individualizace rozhodnutí a nevhodnosti rozhodování podle předem

daných tabulek a algoritmů výpočtu (viz body 43 a 52 nálezu sp. zn. IV. ÚS 3183/15). Nalézací soud si proto musí položit otázku, zda jím přiznaná výše peněžitého zadostiučinění je schopna splnit kompenzační funkci za strádání, kterým si stěžovatel v době zahájení trestního stíhání procházel.

46. Ústavnímu soudu nepřísluší, aby sám stanovoval finanční částku, která má být stěžovateli poskytnuta jako zadostiučinění za nezákonné trestní stíhání, eventuálně též za nesprávný úřední postup. Stejně tak není úkolem Ústavního soudu, aby obecným soudům dával podrobný návod pro výpočet této částky. Obecné soudy však musí dostatečným způsobem zohlednit veškeré klíčové a jedinečné okolnosti tohoto případu a své rozhodnutí odůvodnit způsobem, který nebude vykazovat ústavněprávní nedostatky – to vše s přihlédnutím k závěrům Ústavního soudu, jež učinil v tomto nálezu.

VII. Závěr

47. Na základě výše uvedených skutečností Ústavní soud napadené usnesení Nejvyššího soudu, část výroku I, jíž byl potvrzen výrok II rozsudku soudu prvního stupně, výroky II a III napadeného rozsudku odvolacího soudu a výrok II napadeného rozsudku nalézacího soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil, neboť jimi bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s jeho právem na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

48. Ústavní soud zrušil i akcesorické nákladové výroky napadeného rozsudku odvolacího soudu; byť vůči nim stěžovatel již brojil samostatnou ústavní stížností, která byla Ústavním soudem odmítnuta usnesením sp. zn. II. ÚS 1306/20 ze dne 2. 6. 2021, nezakládá toto usnesení překážku věci rozsouzené (§ 35 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

49. V dalším řízení bude úkolem nalézacího soudu znovu rozhodnout; vázán přitom bude právním názorem vyjádřeným v tomto nálezu, podle něhož nelze bez přihlédnutí k okolnostem konkrétní věci kategoricky uzavřít, že stát nenese odpovědnost za negativní dopady v životě stěžovatele v důsledku trestního řízení, které vznikly před vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání. Při stanovení výše peněžitého zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu nalézací soud přihlédne ke konkrétním okolnostem případu tak, aby přiznané zadostiučinění bylo způsobilé plnit svou kompenzační funkci za shledané zásahy do osobního, profesního i podnikatelského života stěžovatele.

Č. 5
Kauce pro agentury práce
(sp. zn. Pl. ÚS 43/18 ze dne 18. ledna 2022; 28/2022 Sb.)

Nepříčí-li se omezení práva podnikat nebo vyvíjet jinou hospodářskou činnost podle čl. 26 odst. 2 Listiny základních práv a svobod formou koncese či povolení spojeného se stanovením kauce podle § 60b zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, pro právnické nebo fyzické osoby žádající o povolení ke zprostředkování zaměstnání podle § 14 odst. 1 písm. b) téhož zákona hodnotám ústavního pořádku a je-li tím sledován důležitý veřejný zájem, jakým může být dosahování cílů sociální politiky, sociální ochrana pracovníků, finanční rovnováha systému sociálního zabezpečení či nemocenského pojištění, zamezení podvodům a obcházení zákona, jde o postup ústavně konformní.

Nález

Ústavní soud rozhodl pod sp. zn. Pl. ÚS 43/18 dne 18. ledna 2022 v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského, soudkyně Milady Tomkové a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa (soudce zpravodaj), Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Pavla Šámala, Vojtěcha Šimíčka, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka o návrhu Krajského soudu v Ostravě na zrušení § 60b zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění zákona č. 206/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, a čl. II bodů 3 a 4 zákona č. 206/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a vlády jako vedlejší účastnice řízení, takto:

Návrh se zamítá.

Odůvodnění

I. Obsah návrhu a text napadených zákonných ustanovení

1. Navrhovatel – Krajský soud v Ostravě (dále jen „krajský soud“) – se podle čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) ve spojení s § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá, aby Ústavní soud zrušil § 60b zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o zaměstnanosti“) a čl. II body 3 a 4 zákona č. 206/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, (dále jen „zákon č. 206/2017 Sb.“).

2. Napadený § 60b zákona o zaměstnanosti byl do části druhé hlavy čtvrté tohoto zákona nazvané „Zprostředkování zaměstnání agenturami práce“ vložen pomocí čl. I bodu 15 zákona č. 206/2017 Sb.; dosud nebyl změněn. Jeho text je následující:

„(1) Právnická nebo fyzická osoba žádající o povolení ke zprostředkování zaměstnání podle § 14 odst. 1 písm. b) je povinna poskytnout kauci ve výši 500 000 Kč.
(2) Kauce se poskytuje na výzvu generálního ředitelství Úřadu práce složením částky na zvláštní účet generálního ředitelství Úřadu práce po splnění všech stanovených podmínek pro udělení povolení ke zprostředkování zaměstnání žádající právnickou nebo fyzickou osobou.
(3) Dojde-li k zániku povolení ke zprostředkování zaměstnání, stává se složená částka přeplatkem právnické nebo fyzické osoby, které povolení zaniklo. Je-li takto vzniklý přeplatek vratitelným přeplatkem, vrátí jej generální ředitelství Úřadu práce do 60 dnů ode dne zániku tohoto povolení.
(4) Pro správu placení kauce se použijí přiměřeně ustanovení daňového řádu.“

3. Napadený čl. II bod 3 zákona č. 206/2017 Sb. obsahuje přechodné ustanovení v tomto znění:
„Povinnost podle § 60b odst. 1 a 2 zákona č. 435/2004 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, má právnická nebo fyzická osoba, k jejíž žádosti bylo přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona zahájeno správní řízení o udělení povolení ke zprostředkování zaměstnání a toto správní řízení nebylo do dne nabytí účinnosti tohoto zákona pravomocně skončeno.“

4. Napadený čl. II bod 4 zákona č. 206/2017 Sb. obsahuje přechodné ustanovení v tomto znění:
„Právnická nebo fyzická osoba, které bylo přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona vydáno povolení ke zprostředkování zaměstnání podle § 14 odst. 1 písm. b) zákona č. 435/2004 Sb., ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, je povinna do 3 měsíců ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona poskytnout kauci podle § 60b odst. 1 zákona č. 435/2004 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, a to složením částky na zvláštní účet generálního ředitelství Úřadu práce; marným uplynutím této lhůty povolení ke zprostředkování zaměstnání zaniká.“

5. Před navrhovatelem je vedeno soudní řízení o správní žalobě, kterou se žalobce domáhá zrušení rozhodnutí Ministerstva práce a sociálních věcí, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí Úřadu práce České republiky – generálního ředitelství, jímž bylo rozhodnuto o zastavení správního řízení ve věci žádosti o posečkání úhrady kauce [§ 106 odst. 1 písm. b) a § 156 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění zákona č. 170/2017 Sb., (dále jen „daňový řád“)]. Žalobce se žádostí domáhal rozložení úhrady kauce podle § 60b odst. 1 zákona o zaměstnanosti ve výši 500 000 Kč do splátek. Správní orgány žádosti nevyhověly, neboť podle čl. II zákona č. 206/2017 Sb. měla osoba, které bylo přede dnem účinnosti tohoto zákona vydáno povolení ke zprostředkování zaměstnání, povinnost uhradit kauci podle § 60b odst. 1 zákona o zaměstnanosti do 30. 10. 2017, přičemž s nesplněním této povinnosti zákon spojil zánik povolení ke zprostředkování zaměstnání. Ke dni podání žádosti tak již žalobce (žadatel) nebyl povinen poskytnout kauci. Dále správní orgány uvedly, že na poskytnutí kauce nelze vůbec § 156 daňového řádu (posečkání úhrady daně či rozložení její úhrady na splátky) aplikovat. Kauce je buď složena v plné výši, anebo není uděleno povolení; nesložením kauce však nevzniká daňový dluh.

6. Podle navrhovatele žaloba, o které má rozhodnout, obsahuje z velké části ústavněprávní argumentaci, se kterou se ztotožňuje. Napadená ustanovení jsou v rozporu s čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a neobstojí ve světle závěrů nálezu Ústavního soudu ze dne 13. 5. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 44/13 (N 90/73 SbNU 497; 130/2014 Sb.). Z hlediska racionality zvoleného řešení lze akceptovat, že přijaté řešení je způsobilé dospět k vytčenému cíli, nicméně problém je jednak v tom, že není zřejmé, jakou racionální úvahou byl zákonodárce veden při stanovení výše kauce, jednak v tom, že přijaté řešení má i „vedlejší účinky“, které jsou s veřejným zájmem v rozporu. Toto

řešení totiž deformuje podnikatelské prostředí v sektoru agenturního zaměstnávání tak, že z něj eliminuje hospodářsky slabší subjekty, které by ale jinak byly zcela způsobilé v daném sektoru vyvíjet podnikatelskou činnost.

7. S tím podle navrhovatele souvisí zásadní problém přijaté právní úpravy, jímž je absence proporcionality přijatého řešení ve vztahu k deklarovaným cílům, a to hned na několika rovinách:

a) Není zjištěno, nakolik bylo obcházení zákona rozšířené natolik, aby ospravedlňovalo plošný zásah proti všem právnickým nebo fyzickým osobám, které mají povolení k příslušné formě zprostředkování zaměstnání (dále jen „agentury práce“) v podobě jednotné a univerzální kauce. Nelze prokázat, že se obcházení zákona dopouštělo množství agentur srovnatelné s 544 agenturami, které v důsledku sporné úpravy podle tvrzení Asociace pracovních agentur ukončily během tří měsíců od účinnosti napadené úpravy svou činnost? Nebylo možno využít nástrojů přestupkového práva a postihovat individuálními správními akty jen ty, kdo se popsaného obcházení zákona dopouštěli?

b) Proč byla kauce uvalena na každé povolení ke zprostředkování zaměstnání podle § 14 odst. 1 písm. b) zákona o zaměstnanosti, když problémem bylo podle důvodové zprávy pouze vícečetné zakládání agentur práce jedním podnikatelem; proč tedy nemohla kauce dopadnout až na druhé a další založení agentury jedním subjektem, popř. i jednou ovládající osobou korporací zúčastněných na účelovém zakládání agentur práce?

c) Na základě jaké úvahy dospěl zákonodárce ke kauci ve výši 500 000 Kč, a nikoliv ve výši jiné? Důvodová zpráva opakovaně uvádí, že tato výše byla stanovena jako „cca dvacetinásobek průměrné mzdy v národním hospodářství“. Racionální vazba mezi výší průměrné mzdy a schopností agentur práce obstarat si prostředky na uhrazení předepsané kauce zde není. Výše kauce je tak – zdá se – zcela nahodilá a arbitrární. Důvodová zpráva apodikticky tvrdí, že výše kauce „nemůže představovat omezení ve vstupu na trh“. Takovýto závěr ovšem nelze učinit z násobení průměrné mzdy v národním hospodářství, ale spíše odkazem na náklady spojené se vznikem a provozem agentury práce. Takové náklady však nejsou ani zmíněny, natož vyčísleny. Oněch 544 zaniklých agentur se zdá nasvědčovat tomu, že se autor důvodové zprávy mýlil ve své úvaze o tom, že kauce vstup na trh neomezí.

d) Proč zákonodárce nezohlednil skutečnost, že na trhu agenturního zaměstnávání působí subjekty nesrovnatelné ekonomické síly? Důvodová zpráva k tomu uvádí, že „odstupňovat výši kauce s ohledem na velikost a ekonomické obraty agentur práce však není možné, neboť nelze seznat, kolik zaměstnanců bude agentura práce v budoucnu dočasně přidělovat“. Šetrnějším by bylo místo jedné kauce stanovit průběžné placení kaucí a diferencovat podle určitých časových období, za něž by bylo zjistitelné, kolik zaměstnanců v nich daná agentura přidělila.

8. Navrhovatel k napadeným přechodným ustanovením (čl. II bod 3 a 4 zákona č. 206/2017 Sb.) klade otázku, proč bylo potřebné a přiměřené sledovanému cíli uvalit povinnost platit kauci na stávající agentury v relativně krátké lhůtě 3 měsíců od nabytí účinnosti zákona. Je třeba připomenout, že stávající agentury práce disponovaly povolením na relativně nedlouhé období 3 let (§ 62 odst. 3 zákona o zaměstnanosti). Na takto stanovené období jim bylo uděleno, měly legitimní očekávání, že po uvedenou dobu budou moci povolenou činnost vykonávat bez změny tak zásadní, že by nemalému zlomku agentur znemožnila jejich podnikání v tomto období dokončit. Převažovala naléhavost řešení shora popsaného obcházení zákona nad tímto legitimním očekáváním?

9. Navrhovatel uzavírá, že proporcionalita přijatého řešení ve vztahu k vytyčenému cíli absentuje jak co do volby užitého regulačního prostředku (stanovení kauce), tak co do jeho plošného uplatnění (vůči všem subjektům a ve vztahu ke všem povolením), tak i co do jeho výše (arbitrárně zvolená částka, která byla pro nezanedbatelný počet subjektů likvidační). Vzhledem k jednoznačně formulované povinnosti složit (sc. poskytnout) kauci i následku

jejího nesplnění v § 60b odst. 1 zákona o zaměstnanosti a čl. II bodech 3 a 4 zákona č. 206/2017 Sb. nenalezl navrhovatel prostor pro ústavně konformní výklad uvedených ustanovení a nezbylo mu než navrhnout Ústavnímu soudu jejich zrušení.

II. Vyjádření účastníků řízení, vlády a údaje Asociace poskytovatelů personálních služeb

10. Soudce zpravodaj postupem podle § 69 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 18/2000 Sb., zaslal návrh oběma komorám Parlamentu České republiky jako účastníkům řízení a dále podle § 69 odst. 2 a 3 zákona o Ústavním soudu vládě a veřejnému ochránci práv. Současně požádal o stanovisko Asociaci poskytovatelů personálních služeb jako profesní organizaci personálních agentur a poradenských společností v oblasti personálních služeb.

11. Za Poslaneckou sněmovnu se vyjádřil její tehdejší předseda Mgr. Radek Vondráček, který uvedl, že § 60b byl do zákona o zaměstnanosti vložen zákonem č. 206/2017 Sb. Návrh tohoto zákona předložila vláda Poslanecké sněmovně dne 16. 6. 2016 a byl rozeslán poslancům jako sněmovní tisk 911. Prvé čtení sněmovního tisku 911 proběhlo dne 2. 12. 2016 na 53. schůzi Poslanecké sněmovny, kde byl tento návrh přikázán k projednání výboru pro sociální politiku jako výboru garančnímu. Výbor pro sociální politiku návrh projednal dne 1. 2. 2017 a vydal usnesení, které bylo rozesláno poslancům jako sněmovní tisk 911/1 (pozměňovací návrhy). Druhé čtení návrhu zákona proběhlo dne 1. 3. 2017, kdy návrh zákona prošel obecnou i podrobnou rozpravou. V podrobné rozpravě byly předloženy pozměňovací návrhy včetně poslaneckých, které byly následně rozeslány poslancům dne 2. 3. 2017 jako sněmovní tisk 911/2. Následně výbor pro sociální politiku vydal usnesení garančního výboru, které bylo 10. 3. 2017 doručeno poslancům jako sněmovní tisk 911/3. Obsahem usnesení bylo stanovisko garančního výboru k jednotlivým pozměňovacím návrhům a návrh hlasovací procedury. Ve třetím čtení návrhu zákona, které proběhlo dne 10. 4. 2017, nebyl schválen (ze 168 přihlášených poslankyň a poslanců bylo pro 72 a proti 77) pozměňovací návrh poslance Ing. Antonína Sedi na zvýšení kauce podle § 60b zákona o zaměstnanosti z 500 000 Kč na 1 000 000 Kč. Současně nebyl přijat (ze 171 přihlášených poslankyň a poslanců bylo pro 59 a proti 94 hlasů) ani návrh poslankyně Ing. Markéty Pekarové Adamové na vypuštění celého § 60b zákona o zaměstnanosti z návrhu zákona. Poslanecká sněmovna poté závěrečným hlasováním vyslovila souhlas s celým vládním návrhem (ze 171 přihlášených poslankyň a poslanců bylo pro 133 a proti 34 hlasů). Poslanecká sněmovna postoupila dne 9. 5. 2017 návrh zákona Senátu, který jej projednal na své schůzi dne 8. 6. 2017, kdy návrh zákona schválil ve znění postoupeném Poslaneckou sněmovnou. Prezident republiky zákon podepsal dne 15. 6. 2017. Ve Sbírce zákonů byl zákon vyhlášen dne 14. 7. 2017. Předseda Poslanecké sněmovny uvedl, že návrhem napadená ustanovení byla přijata po řádně provedeném zákonodárném procesu a že zákonodárný sbor jednal v přesvědčení, že napadená ustanovení jsou v souladu s Ústavou a českým právním řádem.

12. Za Senát se vyjádřil jeho tehdejší předseda Jaroslav Kubera, který uvedl, že návrh zákona č. 206/2017 Sb. byl Senátu doručen dne 9. 5. 2017 a v senátní evidenci 11. funkčního období mu bylo přiřazeno číslo tisku 116. Návrh byl projednán výborem pro zdravotnictví a sociální politiku (usnesení č. 48 ze dne 17. 5. 2017, senátní tisk č. 116/1) jako výborem garančním a ústavně-právním výborem (usnesení č. 41 ze dne 17. 5. 2017, senátní tisk č. 116/2) jako výborem dalším. Výbor pro zdravotní a sociální politiku doporučil Senátu vrátit návrh zákona Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy, jež se však napadených ustanovení netýkaly. Ústavně-právní výbor pak doporučil schválit návrh zákona ve znění postoupeném Poslaneckou sněmovnou. Senát se návrhem zákona zabýval na své 7. schůzi v 11. funkčním období dne 8. 6. 2017. V obecné rozpravě vystoupil k napadenému ustanovení

pouze senátor Tomáš Czernin, a to kriticky. K věci se nevyjádřili ani zpravodajové výborů, jimž byl tisk přikázán. Jelikož z výboru ústavně-právního vzešel návrh schválit návrh zákona ve znění předloženém Poslaneckou sněmovnou, tudíž v souladu s § 108 odst. 2 větou druhou zákona č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu, Senát hlasoval po ukončení obecné rozpravy nejprve o tomto návrhu. V hlasování č. 73 se z 52 přítomných senátorů a senátorek vyslovilo 30 pro návrh, proti bylo 6. Usnesením č. 188 ze dne 8. 6. 2017 Senát návrh zákona schválil ve znění postoupeném Poslaneckou sněmovnou.

13. Vláda přijala usnesení, podle kterého vstoupila jako vedlejší účastnice do řízení, zmocnila ministryni práce a sociálních věcí k jejímu zastupování v řízení před Ústavním soudem a ministra spravedlnosti, aby ve spolupráci s ministryní práce a sociálních věcí vypracoval vyjádření vlády s návrhem na zamítnutí návrhu. Ve vyjádření zaslaném dne 9. 1. 2019 ministrem spravedlnosti a předsedou Legislativní rady vlády JUDr. Janem Kněžínkem, Ph.D., vláda uvedla, že před zavedením povinnosti poskytnout kauci pro agentury práce existovaly podnikatelské subjekty, které zakládaly větší počet agentur práce, jejichž prostřednictvím v rámci jednoho měsíce přidělovaly jednoho a téhož zaměstnance k témuž uživateli. Toto přidělování v daném měsíci nepřesáhlo rozsah tzv. zaměstnání malého rozsahu, což je činnost, ve které je započitatelný příjem zaměstnance za kalendářní měsíc sjednaný v částce nižší než 2 500 Kč. Nejenže stát takto přicházel o významné finanční prostředky při výběru sociálního a zdravotního pojištění, ale zmíněná praxe s sebou nesla i závažné sociální následky pro dočasně přiděleného zaměstnance, neboť tím, že není účasten sociálně pojistných systémů, nevzniká nárok např. na nemocenské, případně na podporu v nezaměstnanosti a v budoucnu i na starobní důchod.

14. Zavedení kauce bylo mimo jiné vedeno snahou zákonodárce prokázat finanční způsobilost agentury práce, eliminovat vznik účelově založených agentur práce, zabránit obcházení právních předpisů zejména v oblastech zdravotního a sociálního pojištění a zajistit, aby na trh agenturního zaměstnávání vstupovaly pouze ty subjekty, které disponují určitým minimálním zázemím a jsou schopny zaručit základní účetní a provozní standardy včetně materiálního vybavení. Podle důvodové zprávy k návrhu zákona byla výše kauce stanovena s ohledem na skutečnost, že finanční nároky na vznik agentury práce jsou minimální. Agentura práce tak mohla na pracovněprávní trh vstoupit takřka bez prostředků, neboť k výkonu její činnosti v podstatě nebylo nutné disponovat hmotnými výrobními prostředky. Zavedení kauce pro agenturu práce je sice zpřísňujícím regulativem, nicméně pro dotčené subjekty únosným a přiměřeným. V legislativním procesu byly posuzovány i alternativní způsoby dosažení stanoveného cíle, a byl učiněn závěr, že kauce je tím nejvhodnějším opatřením.

15. Prostor pro zákonné omezení rozhodnutím zákonodárce je poměrně široký, omezení však nesmí být diskriminační. Kauce pro agentury práce nezasahuje nepřiměřeně do majetkové podstaty a sféry podnikajících subjektů, jelikož nemá sankční povahu. V případě, kdy dojde k zániku povolení ke zprostředkování zaměstnání, jde o přeplatek právnické nebo fyzické osoby, které povolení zaniklo, a jde-li o vratitelný přeplatek, je subjektu (bývalé agentuře práce) vrácen. I z této skutečnosti vyplývá další účel kauce, a to zajištění úhrady případných nedoplatků subjektu.

16. Vláda též doložila statistiku, podle které je zřejmé, že po zavedení kauce, i přes dočasné snížení počtu agentur práce, následně dochází dokonce k dlouhodobému nárůstu jejich počtu, z čehož dovozuje, že kauce nebyla likvidační. Vláda také dodala, že zavedení kauce bylo navíc důkladně projednáno se sociálními partnery i zástupci agentur práce. Nadto je nutné upozornit, že výši kauce nelze případně ani v zákoně o zaměstnanosti odstupňovat podle velikosti agentury práce či jejího obratu, a to vzhledem ke skutečnosti, že v době správního řízení o vydání povolení ke zprostředkování zaměstnání nelze seznat, kolik zaměstnanců bude agentura práce v budoucnu dočasně přidělovat. K navrhovatelem namítané

možnosti postihovat individuálními správními akty jen ty, kteří se popsaného obcházení zákona dopouštěli, je nutné uvést, že kauce nemíří výhradně proti subjektům, které zneužívaly institut zaměstnání malého rozsahu. K namítané možnosti uložit povinnost složit kauci pouze subjektům až v případě dalšího založení agentury práce je nutné zopakovat, že kauce nesměřuje pouze k omezení účelového zakládání agentur práce, ale také k prokázání jejich finanční způsobilosti. Otázku legitimity zvoleného cíle dané právní úpravy lze nalézt v důvodové zprávě a zprávě RIA k návrhu zákona. Co se týče rozumnosti zvoleného prostředku, kauce podle výše uvedeného jistě může být jedním z prostředků, jak dané negativní jevy, vyskytující se v oblasti agenturního zaměstnávání, eliminovat. Tento prostředek regulace přitom zvolily i jiné evropské státy, nejenom Česká republika. Tvrdí-li navrhovatel, že vhodnějším prostředkem by byly spíše častější kontroly inspekce práce a individualizované ukládání kaucí, jde pak spíše o polemiku se zákonodárcem o nejvhodnějším možném prostředku regulace, přičemž vláda má za to, že uspokojivě vysvětlila, proč byla zvolena právě povinnost kauce. Jde-li o možné vyvolání rdousícího efektu, na který navrhovatel rovněž poukazuje, přičemž uvádí počty agentur, které kvůli nové právní úpravě zanikly, tento efekt je vyvrácen zpracovanou statistikou, čerpající z dat shromažďovaných relevantními státními orgány. Počty agentur práce se zavedením kauce nejenom rapidně nesnížily, ale naopak vzrostly, což podporuje argumenty vlády, že kauce ve výši 500 000 Kč nepředstavuje nijak signifikantní překážku, která by mohla vůči daným subjektům dosahovat intenzity „rdousícího efektu“, a porušovat tak právo na podnikání vtělené do čl. 26 Listiny. Vláda proto navrhla zamítnutí předmětného návrhu.

17. Asociace poskytovatelů personálních služeb ve svém stanovisku sdělila, že zprostředkování zaměstnání formou agenturního zaměstnávání podle § 14 odst. 1 písm. b) zákona o zaměstnanosti má ze své povahy jisté zvláštnosti, neboť dochází ke vzniku pracovněprávního vztahu mezi agenturou práce jako zaměstnavatelem a jejím zaměstnancem, který má být dočasně přidělován k dalšímu subjektu, který ovšem ukládá tomuto zaměstnanci pracovní úkoly. Jde o specifický trojúhelník vztahů, pro jehož zdárné fungování je důležité, aby tuto zprostředkovatelskou činnost vykonávaly pouze prověřené subjekty, jejichž úmyslem je vykonávat svou činnost v souladu s právními předpisy. Asociace poskytovatelů personálních služeb přivítala v tomto bodě přijatou novelu zákona o zaměstnanosti, protože před zavedením povinnosti poskytnout kauci podle § 60b zákona o zaměstnanosti existovaly evidentně na našem trhu podnikatelské subjekty, které zakládaly větší počet agentur práce, jejichž prostřednictvím v rámci jednoho měsíce přidělovaly jednoho a téhož zaměstnance ke stejnému uživateli. Toto přidělování v daném měsíci nepřesáhlo rozsah tzv. zaměstnání malého rozsahu. Jestliže byl příjem z této činnosti nižší než hranice 2 500 Kč, nevznikala zaměstnavateli povinnost za takového zaměstnance odvádět platby na zdravotní a sociální pojištění. Nejenže stát takto přicházel o značné finanční prostředky při výběru sociálního a zdravotního pojištění, ale zmíněná praxe s sebou nesla i závažné sociální následky pro dočasně přiděleného zaměstnance, neboť nebyl účasten sociálně pojistných systémů, což zakládalo u těchto lidí evidentní problémy do budoucnosti. Zahájení činnosti v oblasti zprostředkování zaměstnání oproti jiným podnikatelským činnostem s sebou neneslo téměř žádné vstupní náklady, a právě tímto opatřením, obsaženým v předmětném ustanovení novely zákona o zaměstnanosti, došlo k situaci, kdy agentura práce musí na pracovněprávní trh jít přece jen s nějakými finančními prostředky. Kauce tak mimo jiné plní to opatření, že agentura práce má jisté rezervy finančně plnit své závazky vůči státu.

18. Veřejná ochránkyně práv sdělila, že nevyužije svého práva vstoupit do řízení.

19. Vyjádření účastníků řízení, vlády a Asociace poskytovatelů personálních služeb byla zaslána navrhovateli na vědomí a k případné replice, ten však této možnosti nevyužil.

III. Upuštění od ústního jednání

20. Ústavní soud dospěl k závěru, že vzhledem k obsahu návrhu a písemným vyjádřením účastníků řízení již nelze od ústního jednání očekávat další objasnění věci, a proto na základě § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl ve věci bez jeho nařízení.

IV. Procesní předpoklady řízení o zrušení zákona

21. Ústavní soud dále posoudil, zda jsou splněny zákonem stanovené procesní předpoklady pro projednání podaného návrhu podle čl. 87 odst. 1 písm. a) a čl. 95 odst. 2 Ústavy a § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu.

22. Podle čl. 95 odst. 2 Ústavy, dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu. Obecný soud je oprávněn podat návrh tehdy, navrhuje-li zrušení zákona, resp. jeho jednotlivého ustanovení, jehož aplikace má být bezprostřední, případně je nezbytná; nepostačí jen hypotetické použití nebo jiné širší souvislosti [usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 10. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 39/2000 (U 39/20 SbNU 353); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. Z účelu a smyslu tzv. konkrétní kontroly ústavnosti právních předpisů plyne, že zákon (resp. jeho jednotlivá ustanovení), jehož má být při řešení věci použito, je pouze takový zákon, jenž překáží dosažení žádoucího, tj. ústavně konformního výsledku; nebyl-li by odstraněn, byl by výsledek probíhajícího řízení jiný, a to neústavní [viz k tomu nález ze dne 6. 3. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 3/06 (N 41/44 SbNU 517; 149/2007 Sb.), bod 26 odůvodnění].

23. Ústavní soud shledal, že krajskému soudu svědčí aktivní procesní legitimace k podání návrhu na zrušení napadených ustanovení, neboť tato ustanovení mají být použita v řízení o správní žalobě, které se před ním vede. Jak si Ústavní soud ověřil, ve správní žalobě, o níž bude krajský soud rozhodovat, žalobce namítá (sub 5), že aplikací napadených ustanovení došlo k zásahu do jeho práva podnikat, jehož ochrana je zaručena v čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny. Uvádí přitom ústavněprávní argumentaci, se kterou se navrhovatel ztotožnil, přičemž dospěl k závěru, že není v posuzované věci možné provést ústavně konformní výklad. Ústavní soud přitom bere v úvahu, že podstatná část námitek navrhovatele přímo v řízení před ním řešena nebude, nicméně bez napadené právní úpravy by k podání žaloby proti rozhodnutí správních úřadů (viz sub 5) nedošlo a bez ní by řízení pozbylo významu. Žalobce v incidenčním řízení před navrhovatelem sice napadá předmětná ustanovení v posuzované věci, nikoli však přímo proto, že kauci nehodlal poskytnout, nýbrž proto, že požadoval její poskytnutí formou posečkání úhrady daně, popřípadě rozložení její úhrady na splátky podle § 156 daňového řádu, a to navíc v době, kdy již lhůta pro poskytnutí kauce podle čl. II zákona č. 206/2017 Sb. uplynula. Bez napadené právní úpravy by však k takovému sporu vůbec nedošlo, neboť by stěžovatel neměl důvod správní žalobu podávat.

V. Ústavní konformita zákonodárného procesu

24. Ústavní soud posoudil průběh zákonodárného procesu a shledal, že údaje uvedené ve vyjádřeních Poslanecké sněmovny a Senátu (sub 11 a 12) prokazují, že zákon č. 206/2017 Sb., jímž byla přijata napadená ustanovení, byl přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem. Tato skutečnost není zpochybňována ani navrhovatelem.

VI. Věcné posouzení důvodnosti návrhu

25. Ústavní soud zvážil argumenty vznesené v návrhu a dospěl k závěru, že návrh není důvodný.

26. Podle čl. 26 odst. 1 Listiny má každý právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, jakož i právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost.

27. Podle čl. 26 odst. 2 Listiny zákon může stanovit podmínky a omezení pro výkon určitých povolání nebo činností.

28. Podle čl. 41 odst. 1 Listiny práv uvedených v čl. 26, čl. 27 odst. 4, čl. 28 až 31, čl. 32 odst. 1 a 3, čl. 33 a 35 Listiny, tedy základních práv ve shora uvedených ustanoveních Listiny, je možno se domáhat pouze v mezích zákonů, které tato ustanovení provádějí.

29. Zákony, které se dotýkají hospodářských, sociálních a kulturních práv uvedených v čl. 41 odst. 1 Listiny, jsou při zkoumání jejich případného rozporu s ústavním pořádkem poměřovány zpravidla testem racionality. To by měl být i případ napadených ustanovení. V některých případech je však nutné i takový zákon (resp. napadená ustanovení) stanovící meze hospodářských práv poměřovat přísnějším testem proporcionality. To v případě, kdy zákonná úprava neguje jádro ústavně zaručeného hospodářského práva. Tak je tomu v případě, kdy zpochybňuje jeho samotnou existenci, popř. nerespektuje jeho podstatu a smysl. Tak tomu může být i v případě, ve kterém zásah do hospodářského práva představuje současně i zásah do základního lidského práva, které je s ním logicky a funkčně spojeno, nebo ukrývá-li se za zákonnou regulací hospodářského práva zásah do základního lidského práva, které jinak s dotčeným hospodářským právem zjevně nesouvisí. Podstatou dovolávaného práva podnikat je možnost volně vstupovat do určitých právních nebo společenských vztahů, směňovat s ostatními výsledky svého duševního i fyzického úsilí za peníze či jiné hodnoty a dosahovat výnosů ze svého majetku. Cílem podnikání je dosažení zisku. Jádrem tohoto práva je proto dostatečná míra možnosti rozhodování se o vlastním majetku a času tak, aby jednotlivec mohl jednak uspokojit své podnikatelské ambice, tak i dosáhnout příjmů potřebných k uspokojení svých hospodářských potřeb [srov. např. nález ze dne 26. 2. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 37/16 (N 31/92 SbNU 324; 119/2019 Sb.), bod 26].

30. Těžiště námitek proti napadeným ustanovením spočívá ve stanovení povinnosti právnických nebo fyzických osob žádajících o povolení ke zprostředkování zaměstnání podle § 14 odst. 1 písm. b) zákona o zaměstnanosti poskytnout na zvláštní účet generálního ředitelství Úřadu práce kauci ve výši 500 000 Kč. Tato povinnost se vztahuje nejen na žadatele, kteří teprve žádají o povolení ke zprostředkování, nýbrž i na ty, u kterých toto řízení o takové žádosti již běží, a konečně na ty (což je žalobce v řízení před navrhovatelem v nynější věci), kteří je již získali, ale podle dosavadní právní úpravy (viz právní úpravu citovanou sub 2 až 4). Jinak řečeno, je napadena i nepravá zpětná účinnost stanovená zákonem č. 206/2017 Sb. Tento zákon nabyl platnosti dne 14. 7. 2017 a napadená ustanovení účinnosti dne 29. 7. 2017.

VI. a) Věcné posouzení důvodnosti návrhu na zrušení § 60b zákona o zaměstnanosti

31. Úvodem je třeba konstatovat, že se napadená ustanovení dotýkají z hlediska množství podnikatelů (právní úpravou zasažených subjektů) okrajového, byť z praktického hlediska relativně významného, segmentu pracovního trhu, přičemž jako taková nemohou sama o sobě popírat samotnou existenci ústavně garantovaného práva (natož svobody) podnikat, jeho podstatu či smysl. Kauce omezující nepřímo určitým způsobem přístup podnikatelů k některým druhům podnikání je v právním řádu České republiky, stejně jako v zahraničí (viz níže), standardním institutem, který má v něm z odůvodnitelných důvodů své místo – srov. např. povinnost osoby skladující surový tabák poskytnout kauci ve výši 20 000 000 Kč podle § 134zk zákona č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů, povinnost distributora pohonných hmot poskytnout kauci ve výši 20 000 000 Kč podle § 6i zákona č. 311/2006 Sb., o pohonných hmotách a čerpacích stanicích pohonných hmot a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pohonných hmotách), ve znění pozdějších předpisů, různé druhy a výše kaucí v souvislosti s provozováním hazardních her podle § 89 a 100 zákona č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách, ve znění pozdějších předpisů, kde kauce v některých případech dosahuje až částky 50 000 000 Kč, či konečně

kauce k žádosti o povolení k provádění veřejného zdravotního pojištění ve výši 100 000 000 Kč podle § 4a zákona České národní rady č. 280/1992 Sb., o resortních, oborových, podnikových a dalších zdravotních pojišťovnách, ve znění pozdějších předpisů.

32. Z uvedeného je jednak zřejmé, že institut kauce podle § 60b zákona o zaměstnanosti jako takový nemůže sám o sobě popírat samotnou existenci ústavně garantovaného práva podnikat, jelikož jde o standardní nástroj regulace podnikání, tak také to, že výši kauce stanovenou v napadených ustanoveních nelze *prima facie* (k podrobnějšímu hodnocení výše kauce přistoupí Ústavní soud následně) hodnotit jako nepřiměřenou či excesivní, objektivně znemožňující dotčeným subjektům jejich podnikání. V této souvislosti nutno zmínit též to, že podle statistických údajů uvedených ve vyjádření vlády i přes dočasné a pochopitelné snížení počtu agentur práce po zavedení kauce došlo v následujícím roce dokonce k dlouhodobému nárůstu jejich počtu (počet agentur práce s povolením k agenturnímu zaměstnávání ke dni 31. 12. 2014 byl 978, ke dni 31. 12. 2015 byl 1 014, ke dni 31. 12. 2016 byl 1 222, ke dni 31. 12. 2017 byl 812 a ke dni 4. 12. 2018 bylo evidováno celkem 2 096, z tohoto počtu disponovalo povolením ke zprostředkování zaměstnání formou agenturního zaměstnávání 1 025 agentur práce). Je tak zřejmé, že nárůst v počtu agentur po zavedení kauce byl ještě větší než v letech, kdy kauce nebyla zavedena. Pro úplnost je možno dodat, že k 10. 1. 2022 působilo v České republice celkem 2 137 agentur práce s některým z druhů povolení podle § 14 odst. 1 zákona o zaměstnanosti, z čehož 1 108 s povolením ke zprostředkování zaměstnání formou agenturního zaměstnávání (údaje dostupné na adrese https://www.uradprace.cz/web/cz/agentury-prace, poslední návštěva 10. 1. 2022).

33. Ústavní soud se ve své ustálené rozhodovací praxi staví k přezkumu výkonu i výkladu některých práv zakotvených v hlavě čtvrté Listiny ve vazbě na její čl. 41 odst. 1 zdrženlivě. Posouzení účelnosti a vhodnosti zákonné úpravy v této oblasti proto Ústavní soud v zásadě ponechává v pravomoci zákonodárce a do jeho činnosti, kromě případů zjištěné neústavnosti, nezasahuje [srov. již nález ze dne 15. 2. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 35/93 (N 7/1 SbNU 51; 49/1994 Sb.) a v poslední době zejména nález ze dne 24. 8. 2021 sp. zn. Pl. ÚS 40/17 (N 143/107 SbNU 187; 344/2021 Sb.)].

34. Diskrece poskytnutá zákonodárci v čl. 41 odst. 1 Listiny, resp. v čl. 26 Listiny není neomezená. Zákonné vymezení podmínek realizace práva podnikat nesmí být v rozporu se základními ústavními principy a nesmí zasahovat do jeho samotné podstaty. Stejně jako v případě základních práv a svobod přímo vymahatelných na základě Listiny musí být též v tomto případě zákonodárcem respektováno obecné pravidlo čl. 4 odst. 4 Listiny, podle něhož při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu [srov. nález ze dne 23. 4. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 2/08 (N 73/49 SbNU 85; 166/2008 Sb.), body 52–56 odůvodnění].

35. Ústavní soud dále musel zvážit, zda se za zákonnou regulací hospodářského práva neskrývá zásah do základního práva nebo svobody, který s dotčeným hospodářským právem na první pohled nesouvisí. Bylo by tomu tak kupříkladu tehdy, kdyby důsledkem zdánlivě neutrální regulace hospodářského práva byla diskriminace v rozporu s čl. 3 odst. 1 Listiny nebo zásah do práva svobodně projevovat své náboženství zaručeného čl. 16 odst. 1 Listiny. Vzhledem k faktu, že ani sám navrhovatel takovýto případný zásah neuvádí, a ani Ústavní soud takový zásah ve stanovení předmětné kauce nespatřuje, postačuje z tohoto hlediska konstatování, že zákonná úprava současně neznamená zásah do některého základního lidského práva nebo svobody, které by s nimi byly logicky a funkčně spojeny. Naopak nepřímo zajišťuje legitimní zájmy státu, chrání před obcházením právních předpisů a zajišťuje lépe postavení agenturních zaměstnanců.

36. K tvrzenému rozporu s právem podnikat zaručeným čl. 26 odst. 1 ve spojení s čl. 2 odst. 3 Listiny, popř. čl. 2 odst. 4 Ústavy, nutno shledat, že vzhledem k tomu, že nejde o zásah do základních práv a svobod neuvedených ve výčtu v čl. 41 odst. 1 Listiny, není třeba

provádět požadovaný test proporcionality, a proto postačí posouzení v rámci testu racionality. Dovolává-li se navrhovatel toho, že proporcionalita přijatého řešení absentuje ve vztahu k vytyčenému cíli, bude se Ústavní soud touto námitkou rovněž (existence legitimního cíle je ovšem předpokládána všemi kroky každého z testů pro přezkum zásahu do základních práv a svobod) zabývat v rámci třetího a čtvrtého kroku testu racionality, tedy při posouzení, zda zákonná úprava sleduje legitimní cíl a zda nejde o projev svévole či libovůle v rozporu s čl. 2 odst. 2 Listiny, popř. čl. 2 odst. 3 Ústavy, a zda je rozumná.

37. Ústavní soud uzavírá, že v nyní posuzované věci tak je postačujícím a přiměřeným prostředkem k posouzení ústavnosti napadených ustanovení test racionality (rozumnosti), který se z výše uvedených důvodů v judikatuře Ústavního soudu prosadil a ustálil po vzoru jiných států [např. již v roce 1897 zavedl pro tuto oblast Nejvyšší soud USA v rozhodnutí ve věci *Gulf, Colorado & Santa Fe Ry. Co. v. Ellis, 165 U.S. 150 (1897)* tzv. rational basis test, kde musí stát dokázat, že napadená právní úprava sleduje legitimní státní cíl a že prostředky státem užité jsou racionálně vztaženy k dosažení tohoto cíle]. Tento test slouží jako metodologický nástroj přezkumu zásahu zákonodárce do shora uvedených základních práv a svobod.

38. Formulace jednotlivých kroků testu racionality byly Ústavním soudem s přihlédnutím k použitým hlediskům a okolnostem posuzovaných věcí vyjádřeny poněkud odchylně [viz např. nález ze dne 27. 1. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 16/14 (N 15/76 SbNU 197; 99/2015 Sb.), bod 85; či nález ze dne 24. 4. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 54/10 (N 84/65 SbNU 121; 186/2012 Sb.), bod 48], avšak jimi sledovaná hlediska jsou stejná. Test rozumnosti (racionality) sestává z těchto čtyř kroků:

a) vymezení podstatného obsahu hospodářského, sociálního či kulturního práva, tedy jeho tzv. jádra;

b) zhodnocení, zda se požadovaný nárok týká jádra tohoto práva (jeho podstatného obsahu);

c) posouzení, zda zájmy, které stojí proti požadovanému nároku, jsou legitimní (z ústavněprávního pohledu přijatelné) a

d) zvážení otázky, zda právní úprava týkající se nároku je s ohledem na protichůdné legitimní zájmy rozumná (racionální), byť nikoliv nutně nejlepší, nejvhodnější, nejúčinnější či nejmoudřejší, nicméně sledující legitimní cíl (veřejný zájem) [již nález sp. zn. Pl. ÚS 1/08 ze dne 20. 5. 2008 (N 91/49 SbNU 273; 251/2008 Sb.), body 102–105].

39. Vymezení jádra hospodářského práva (práva podnikat) a jeho podstatný obsah Ústavní soud provedl již výše (sub 31 a násl.) při zvažování, zda je nutné provést test proporcionality či zda je přiměřeným testem test racionality. Ústavní soud zde dospěl k závěru, že postačuje test racionality, a v souvislosti s tím konstatuje, že v prvních dvou krocích testu racionality napadená ustanovení obstojí. K těmto argumentům lze ještě v podrobnostech dodat následující.

40. Právo podnikat zahrnuje pozitivní, stejně jako negativní aspekt svobody podnikat (čl. 26 odst. 1 ve spojení s čl. 2 odst. 3 Listiny, popř. čl. 2 odst. 4 Ústavy), kterým je respektování autonomního prostoru pro rozhodování nositele této svobody. Tato svoboda zahrnuje: svobodu rozhodnout se, zda podnikat, v jakém oboru, jakými prostředky, možnost zvolit si právní formu podnikání na vlastní účet (riziko podnikání) za účelem dosažení zisku, svobodu při výběru prostředků konkurence v tržním hospodářství, smluvní svobodu a s ní spojenou svobodu volby prodeje, nabízení služeb, stanovení cen, hospodaření, půjčování, účasti na kapitálovém trhu, zaměstnávání pracovníků, strategii a taktiku podnikání, dobu podnikání atd. s tím, že to podnikateli nebude na újmu. Bez ohledu na to, co bylo právě obecně uvedeno, nelze pustit ze zřetele, že v posuzované věci jde výslovně o „povolení ke zprostředkování zaměstnání“ (nikoli systém registrace či pouhé evidence), nikoli o svobodu

se rozhodovat, zda osoba bude na určitém úseku bez zásahu státu podnikat či nikoli, na což však navrhovatel nebere zřetel. Jde tedy o problém zásahu do svobody podnikat, který však není navrhovatelem napaden. Lze tak jen dodat, že omezení práva podnikat nebo vyvíjet jinou hospodářskou činnost podle čl. 26 odst. 2 Listiny na základě koncese či povolení (jako v nynější věci) je ústavně konformní, je-li tím sledován důležitý veřejný zájem, jakým může být dosahování cílů sociální politiky, sociální ochrana zaměstnanců, finanční rovnováha systému sociálního zabezpečení či nemocenského pojištění, zamezení podvodům a obcházení zákona atd.

41. Dále jde podle čl. 26 odst. 1 Listiny o aspekt práva podnikat, čímž je vyjádřen požadavek na stát, aby při splnění podmínek (tedy po vydání povolení – viz k tomu sub 40 *in fine*) pro vstup do podnikatelského prostředí zajistil nositeli tohoto práva podmínky pro jeho podnikatelskou činnost vymezenou zákony, registroval ho jako podnikající subjekt, chránil jeho dobré jméno, značku, poskytoval ochranu jeho právům a oprávněným zájmům při podnikání atd. K tomu patří i právo bránit se proti zásahům státu do rozhodování podnikatele a vlastního podnikání (čl. 2 odst. 2 a 3, čl. 26 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny), právo, aby stát v zájmu své ochranné funkce (čl. 1 odst. 1 Ústavy) chránil podnikatele před zásahy jiných soukromníků i nezákonnými zásahy jeho orgánů (insolvenční řízení, civilní proces, ochrana hospodářské soutěže). Současně má ale i stát povinnost omezovat podnikání v zájmu ochrany práv a svobod jiných např. ve spotřebitelských vztazích (viz k tomu nález ze dne 2. 7. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 2/19 (N 125/95 SbNU 27; 223/2019 Sb.), ochrany zdraví, života či majetku jiných. Dále je to právo na to, aby stát vytvářel podmínky pro fungování podnikatelského prostředí (obecná zásada ústavního systému jako subjektivizace objektivní zásady) a přihlížel přitom k závazkům plynoucím z členství v Evropské unii zejména podle IX. hlavy Smlouvy o fungování Evropské unie (viz níže).

42. Z tohoto širšího pohledu Ústavní soud považuje napadenou právní úpravu za racionální, do podstaty svobody podnikat nezasahující a v případě podnikání jako práva pak pouze stanovící nutné podmínky, jejichž splnění odpovídá požadavkům testu racionality.

43. Lze konstatovat, že právo podnikat v oblasti tzv. agenturního zaměstnávání je samotným stanovením předmětné kauce omezeno pouze okrajově a toto omezení se nedotýká jeho samotného jádra. Naopak, napadená právní úprava narovnává podnikatelské prostředí a poskytuje ochranu i zájmům státu na úseku placení daní a odvodů plateb na sociální pojištění a veřejné zdravotní pojištění, a tím nepřímo dalším subjektům (agenturním zaměstnancům z hlediska jejich účasti v systémech nemocenského pojištění, podpory v nezaměstnanosti či stanovení starobního důchodu). Konečně již samotná povaha kauce jiný závěr (i s ohledem na její výši a návratnost) vylučuje, zejména s ohledem na sledovaný legitimní cíl, neboť podmínky stanovené státem byly do přijetí napadeného § 60b zákona o zaměstnanosti prakticky minimální, s negativními důsledky, které právě má napadená právní úprava alespoň podle možností odstranit.

44. Při posuzování legitimity cíle zákonné úpravy lze poukázat nejen na důvodovou zprávu k předmětnému tisku Poslanecké sněmovny (tisk 911 z roku 2016, důvodová zpráva jen vysvětluje, ale nezavazuje), ale i na obecně známé skutečnosti či na obdobné právní úpravy v zemích Evropské unie, ve kterých je agenturní zaměstnávání také využíváno. Napadená právní úprava tak sleduje nepochybně legitimní cíl či cíle, tj. potřebu prokázat finanční způsobilost agentury práce, eliminovat vznik účelově založených agentur práce, zabránit obcházení právních předpisů zejména v oblastech veřejného zdravotního a sociálního pojištění a zajistit, aby na trh agenturního zaměstnávání vstupovaly pouze ty subjekty, které disponují určitým minimálním zázemím a jsou schopny zaručit základní účetní a provozní standardy včetně materiálního vybavení. To odpovídá i stavu v jiných členských státech Evropské unie, stejně jako požadavkům práva Evropské unie na úseku zaměstnávání předmětným způsobem.

45. Na základě analýzy právních úprav zemí Evropské unie Ústavní soud zdůrazňuje, že fungování agentur práce je v zemích Evropské unie podmíněno složením často i daleko vyšší finanční částky (záruky, kauce či složení částky do speciálního fondu) než v případě posuzovaných napadených ustanovení. Konkrétně v případě Belgického království agentury práce musejí přispívat do sociálního fondu. Mezi jejich povinnosti patří mimo jiné zaplacení finanční záruky ve výši 75 000 eur (cca 1,827 milionu Kč, vše i násl. v přepočtu podle kurzu České národní banky ke dni 10. 1. 2022). Tato částka placená agenturami práce slouží v případě jejich platebních obtíží jako záruka pro zaměstnance a sociální fond. V případě Francie pro agentury práce není přímo stanovena kauce u příslušného správního úřadu, ale agentury práce jsou povinny uzavřít smlouvu o finanční záruce. Finanční záruka se pak ujednává každoročně. Obecně je závislá na ročním obratu společnosti; představuje konkrétně určité procento z obratu během posledního účetního období (8 %). Nemůže být ale nižší než dekretem každoročně stanovená částka [v roce 2019 to např. bylo 127 079 eur (cca 3,096 milionu Kč), přičemž tato částka je závislá na průměrném růstu platů]. V případě Itálie záleží na typu agentury práce, ale pro některé z nich může kauce dosahovat až výše 350 000 eur (cca 8,526 milionu Kč), přičemž agentury specializované na zprostředkování zaměstnání pak musejí mít základní kapitál alespoň ve výši 50 000 eur (cca 1,218 milionu Kč). V případě Maďarska při provozování činnosti v oblasti agenturního zaměstnávání zákon ukládá povinnost složit zálohu ve výši 500 000 forintů (cca 34 tisíc Kč) pro soukromé agentury, jež chtějí zprostředkovávat zaměstnání na území Maďarska či na území států, jež jsou členy Evropského hospodářského prostoru. Zálohu ve výši 1 milion forintů (cca 68 tisíc Kč) jsou pak povinny složit agentury, jejichž cílem je provozovat svou činnost ve státech mimo Evropský hospodářský prostor. V případě Slovenské republiky sice nemají agentury práce povinnost složit kauci v zákonem stanovené výši, ale právnické osoby musejí prokázat, že disponují jměním ve výši nejméně 30 000 eur (cca 731 tisíc Kč), a fyzické osoby naopak musejí prokázat, že uzavřely smlouvu o poskytnutí bankovní záruky v hodnotě nejméně 15 000 eur (cca 365 tisíc Kč). V případě Slovinské republiky mají agentury práce povinnost při podání žádosti o zápis do zvláštního registru složit bankovní záruku ve výši nejméně 30 000 eur (cca 731 tisíc Kč). A konečně v případě Španělska je minimální výše finanční záruky 22 500 eur (cca 548 tisíc Kč). Zároveň mají agentury dočasného zaměstnávání povinnost tuto záruku pravidelně aktualizovat (např. s valorizací minimální mzdy). Poněkud odlišná je situace v Německu, kde vyžaduje fungování agentur práce alespoň prokázání stanovené finanční částky na účtu jako projev bonity. Bonitu je třeba prokázat buď aktuálním výpisem z bankovního účtu, nebo potvrzením banky o poskytnutí úvěru, kdy minimální výše volných finančních prostředků žadatele musí činit alespoň 10 000 eur (cca 244 tisíc Kč), přičemž při zaměstnávání, resp. dočasném přidělení více jak 5 zaměstnanců k výkonu práce, se tato finanční částka navyšuje o 2 000 eur (cca 48 800 Kč) za každého dalšího zaměstnance. Nad rámec uvedeného lze doplnit, že za žádost o povolení ke zprostředkování zaměstnání je vybírán správní poplatek ve výši 1 000 eur (cca 24 400 Kč) za roční omezené povolení, resp. 2 500 eur (cca 61 tisíc Kč) za neomezené povolení. Žádnou obdobnou povinnost, s výjimkou složení pouze malého „registračního“ poplatku, pak nelze vysledovat v Dánském království, Chorvatsku, Irsku, Polsku, Rakousku a Řecku.

46. Podle čl. 4 odst. 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/104/ES o agenturním zaměstnávání (dále jen „směrnice 2008/104/ES“) zákazy nebo omezení týkající se agenturního zaměstnávání mohou být odůvodněny pouze na základě obecného zájmu souvisejícího zejména s ochranou zaměstnanců agentur práce, s požadavky na bezpečnost a ochranu zdraví při práci a s potřebou zajistit náležité fungování trhu práce a zamezit možnému zneužívání. Soudní dvůr Evropské unie pak ve svém rozsudku ze dne 17. 3. 2015 ve věci C-533/13 *Auto- ja Kuljetusalan Työntekijäliitto AKT ry proti Öljytuote ry, Shell*

Aviation Finland Oy dovodil, že čl. 4 odst. 1 směrnice 2008/104/ES musí být, je-li na něj nahlíženo v jeho kontextu, chápán v tom smyslu, že vymezuje rámec pro normotvornou činnost členských států v oblasti zákazů nebo omezení týkajících se agenturního zaměstnávání a ukládá jim povinnost přezkumu s cílem ujistit se o odůvodněnosti případných zákazů a omezení týkajících se agenturního zaměstnávání.

47. Jak vyplývá z důvodové zprávy (tisk 911 z roku 2016) k zákonu č. 206/2017 Sb., jehož prostřednictvím byla povinnost poskytnout kauci zavedena, prokázání finanční způsobilosti formou kauce je důležitým předpokladem reálného výkonu zprostředkovatelské činnosti a zajištění požadavků na kvalitu zprostředkování zaměstnání. Tvrdí-li navrhovatel (viz sub 7), že je nesprávný závěr v důvodové zprávě, že výše kauce „nemůže představovat omezení ve vstupu na trh“, tak má jistě pravdu, protože o omezení, avšak racionální a odůvodněné, jde. To však nic nemění na závěru o ústavní konformitě napadeného § 60b zákona o zaměstnanosti. Cílem navrhovaného opatření bylo zajištění záruky úspěšné existence agentury práce, přičemž mělo eliminovat vznik účelově zakládaných agentur práce. Podle zákonodárce byla výše kauce zvolena i s ohledem na omezenou odpovědnost právnických osob, kdy tyto osoby mohou být založeny s minimálním vkladem. Účelem kauce je prokázání finanční způsobilosti, tzn. schopnosti dostát svým finančním závazkům. Cílem navrhované úpravy bylo zajistit, aby na trh agenturního zaměstnávání vstupovaly pouze ty agentury práce, které disponují minimálním odpovídajícím zázemím a jsou schopny zaručit alespoň základní účetní a provozní standardy včetně materiálního vybavení. Zavedení jednotné kauce mělo být opatřením, které mělo postihnout několik aspektů – zajištění finanční způsobilosti agentury práce, zabránění vzniku účelově nově zakládaných agentur práce a zamezení obcházení právních předpisů zejména v oblastech zdravotního a sociálního pojištění prostřednictvím institutu zaměstnání malého rozsahu jednoho zaměstnance přidělovaného několika majetkově propojenými agenturami práce (srov. obdobně též vyjádření vlády sub 13 a násl. a vyjádření Asociace poskytovatelů personálních služeb sub 17).

48. Při posouzení toho, zda zájmy, které stojí proti požadovanému nároku, jsou legitimní, tedy z ústavněprávního pohledu akceptovatelné, Ústavní soud předně shledává, že napadená úprava byla při své přípravě a schválení posuzována rovněž z pohledu nároků obsažených v primárním a sekundárním právu Evropské unie (čl. 4 odst. 1 směrnice 2008/104/ES). Jak totiž vyplývá z důvodové zprávy k zákonu č. 206/2017 Sb., z vyjádření vlády a konečně i z vyjádření Asociace poskytovatelů personálních služeb, cílem napadené úpravy bylo mimo jiné docílit větší ochrany zaměstnanců agentur práce, jelikož v minulosti prokazatelně docházelo k tomu, že u malých (často majetkově a personálně propojených) agentur práce přidělování zaměstnanců v daném měsíci nepřesáhlo rozsah tzv. zaměstnání malého rozsahu, za situace, že byl příjem z této činnosti nižší než hranice 2 500 Kč, nevznikala zaměstnavateli povinnost za takového zaměstnance odvádět platby na zdravotní a sociální pojištění, což s sebou neslo i závažné sociální následky pro dočasně přiděleného zaměstnance, neboť nebyl účasten sociálně pojistných systémů. Tento cíl napadených ustanovení považuje Ústavní soud za legitimní, jelikož míří na ochranu zaměstnanců jako slabší smluvní strany pracovněprávních vztahů a na jejich účast v sociálních systémech zdravotního a důchodového pojištění, což má i ústavněprávní přesah (čl. 30 a 31 Listiny).

49. Za legitimní cíl napadené právní úpravy lze shledat též to, že na trh agenturního zaměstnávání budou vstupovat pouze takové agentury práce, které disponují minimálním odpovídajícím zázemím a jsou schopny zaručit alespoň základní účetní a provozní standardy včetně materiálního vybavení. Současně lze legitimní cíl napadené právní úpravy spatřovat ve skutečnosti, že přijetím napadených ustanovení došlo k zabránění vzniku účelově nově zakládaných agentur práce. I tyto cíle plně odpovídají čl. 4 odst. 1 směrnice 2008/104/ES a jsou též legitimní z hlediska veřejného zájmu na zachování určitého standardu

podnikatelského prostředí v České republice a též z hlediska oprávněného zájmu státu na kontrole nad těmito podnikatelskými subjekty (agenturami práce).

50. Za legitimní lze považovat též další účel kauce, a to zajištění úhrady případných nedoplatků dotčených subjektů (agentur práce) vůči veřejným rozpočtům (zejména nedoplatky na daních či na sociálním a zdravotním pojištění). Nelze též opominout výše analyzovaný fakt (sub 45), že určitá forma kauce (tj. složení finanční částky jako záruky) pro agentury práce je ve vícero zemích Evropské unie standardem a ani tyto země nepovažují takto stanovenou kauci za rozpornou s právem podnikat. Na základě výše uvedeného Ústavní soud shledává, že základní cíle napadených ustanovení jsou legitimní.

51. K námitce výše kauce a neprovedení odstupňování výše poskytované kauce Ústavní soud připomíná, že to není přímo předmětem řízení před navrhovatelem, kde jde pouze o požadavek, aby bylo povoleno posečkání s úhradou kauce podle daňového řádu. Ale i kdyby tomu tak nebylo, Ústavní soud konstatuje, že jde o úpravu pro danou oblast a situaci v ní naopak příznivou. Zákonodárce se její výší zabýval i při samotném projednávání návrhu v Poslanecké sněmovně, kde bylo hlasováno o návrhu poslance Ing. Antonína Sedi na její zvýšení na 1 milion Kč z důvodu intenzivní potřeby minimalizace negativních jevů agenturního zaměstnávání s ohledem na účelový vznik mnohých agentur práce (viz návrh k tisku 911 z roku 2016, ev. č. 5942 z 28. 2. 2017). Stejně tak byl projednán návrh poslankyně Markéty Pekarové Adamové na vypuštění z návrhu zákona (tamtéž, pod ev. č. 5885 z 28. 2. 2017).

52. Při stanovení kauce se zákonodárce nerozhodl pro stanovení kaucí v různé výši, ale stanovil pouze výši prahovou, minimální, jako předpoklad pro agenturní činnost vůbec. Není pochyb, že by bylo možno stanovit kritéria pro rozlišování, i když by to znamenalo komplikace a další nároky při výkonu státní správy (zvyšování nebo pokles počtu agenturních zaměstnanců, oblast zaměstnávání jako jsou sezónní práce apod.). Je-li však stanovena základní hranice, aniž se dále tímto způsobem mezi žadateli a podnikateli rozlišuje, nelze to hodnotit jako neústavní, natož protiústavní zásah, naopak jde o úpravu, která podnikání zjednodušuje, nevyžaduje neustálé sledování měnících se veličin, na jejichž základě by bylo možno výši kauce odstupňovat a např. vyžadovat její „doplacení“ či naopak „vracení“. Nehledě k tomu, je třeba dodat k námitce navrhovatele (sub 7), že výše kauce je stanovena násobkem průměrné mzdy, že zákon o zaměstnanosti s touto veličinou pracuje v celé řadě dalších ustanovení (jako právo obecně), přičemž navrhovatel nezpochybňuje, že stejným způsobem byla stanovena i předchozí výše kauce.

53. S tím, co bylo právě uvedeno, souvisí poslední krok testu racionality, jehož úkolem je odpovědět na otázku, zda zákonný prostředek k dosažení cíle je rozumný, byť nikoliv nutně nejlepší, nejvhodnější, nejúčinnější nebo nejmoudřejší [viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 30. 10. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 39/01 (N 135/28 SbNU 153; 499/2002 Sb.), ze dne 13. 12. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 6/05 (N 226/39 SbNU 389; 531/2005 Sb.), ze dne 12. 3. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 83/06 (N 55/48 SbNU 629; 116/2008 Sb.) či ze dne 20. 5. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 1/08 (N 91/49 SbNU 273; 251/2008 Sb.)]. Nemá-li být test racionality vyprázdněn, musí Ústavní soud poměřovat racionalitu posuzovaného zákonného prostředku s racionalitou možné lepší právní úpravy. Musí proto existovat překážka, přes kterou neracionální právní úprava ve srovnání s jinou, racionální, neprojde. Přitom je nutné připustit [lze poukázat na rozsáhlou odbornou literaturu k otázkám hodnocení skutkových okolností v rozhodování ústavních soudů v jiných státech, srov. k tomu rovněž nález ze dne 2. 2. 2021 sp. zn. Pl. ÚS 44/17 (N 20/104 SbNU 191; 49/2021 Sb.)], že při neexistenci systému, který by v České republice exaktně ověřoval a *ex post* vyhodnocoval ekonomickou a sociální účinnost přijatých právních předpisů, může být rozhodování soudců Ústavního soudu v některých ohledech vedeno vnitřním přesvědčením [srov. obdobně nález ze dne 26. 2. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 37/16 (N 31/92 SbNU 324; 119/2019 Sb.), bod 43]. Ústavní soud připomíná, že

hodnocení ústavnosti jen částečně mohou vyjádřit kvantitativní údaje, navíc zde se vůbec neprojevily (viz vyjádření vlády). Pokles mohl být způsoben různými příčinami (např. získáním času při zpětvzetí a novém podání návrhu na povolení z důvodu získání času apod.). Proto nejsou údaje spolehlivým a jediným základem a ani zde nejsou třeba. Ústavní soudy obvykle nepracují při kontrole ústavnosti zákonů s konkrétními skutečnostmi, nýbrž daleko více s obecnými skutečnosti (v odborné literatuře a judikatuře tzv. generelle Tatsachen, legislative facts).

54. Sám navrhovatel ve svém návrhu výslovně uvedl, že „z hlediska racionality zvoleného řešení lze akceptovat, že přijaté řešení je způsobilé dospět k vytčenému cíli“, přičemž poté uvádí z jeho pohledu vhodnější řešení. Ústavní soud v této souvislosti připomíná, že pravomoci Ústavního soudu jsou taxativně vymezeny v čl. 87 odst. 1 a 2 Ústavy, přičemž podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy může Ústavní soud pouze zrušit ustanovení zákona, která jsou v rozporu se základními právy a svobodami, nemůže je však nahradit ani nikterak doplnit. Plní tudíž v tomto směru „pouze“ roli tzv. negativního zákonodárce. Samotný text zákona by mohl změnit pouze zákonodárce [srov. např. usnesení ze dne 29. 6. 1998 sp. zn. II. ÚS 272/98 (U 42/11 SbNU 323)]. Ústavní soud tedy nemůže nikterak zasahovat v daném případě do rozhodování zákonodárného orgánu, jak konkrétně dotčené společenské vztahy upravit, může toliko posoudit, jsou-li napadená ustanovení ústavně souladná, a kdyby tomu tak nebylo, tak tato ustanovení zrušit. Výběr kontrolních nástrojů a míra jejich uplatnění v pracovněprávních vztazích jsou primárně úkoly zákonodárce, který zejména posuzuje, zda nově zaváděná opatření mohou vést ke sledovanému cíli.

55. Ústavní soud konstatuje, že i kdyby k dosažení požadovaného cíle existovaly prostředky lepší, vhodnější či účinnější, neznamená to nutně neústavnost zákonodárcem zvoleného řešení. Byť Ústavní soud rozumí některým dílčím výtkám navrhovatele uvedeným sub 6 a násl. tohoto nálezu, nelze však konstatovat, že by posuzovaná právní úprava byla extrémně neracionální [viz k tomu nálezy ze dne 21. 4. 2009 sp. zn. Pl. ÚS 29/08 (N 89/53 SbNU 125; 181/2009 Sb.) nebo ze dne 27. 11. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 1/12 (N 195/67 SbNU 333; 437/2012 Sb.)]. Lze sice souhlasit s navrhovatelem, že konkrétní výše kauce 500 000 Kč není v důvodové zprávě důsledně odůvodněna, na druhou stranu nelze opominout fakt, že z důvodové zprávy vyplývá, že výše kauce byla stanovena s ohledem na skutečnost, že finanční nároky na vznik agentury práce jsou minimální a že zavedení kauce pro agenturu práce je sice zpřísňujícím regulativem, nicméně stanoveným tak, aby to bylo pro dotčené subjekty únosné a přiměřené. Ústavní soud též zdůrazňuje, že výše kauce pro agentury práce (i vzhledem ke srovnání s právní úpravou v ostatních zemích – sub 45) nezasahuje nepřiměřeně do jejich majetkové podstaty. Pro ústavnost přijaté úpravy svědčí též ta skutečnost, že kauce nemá sankční povahu. V případě, kdy dojde k zániku povolení ke zprostředkování zaměstnání, jde o přeplatek právnické nebo fyzické osoby, které povolení zaniklo, a jde-li o vratitelný přeplatek, je této osobě vrácen.

56. To, že výše kauce neznemožňuje vstup podnikatelských subjektů na trh, dokládají statistické údaje (viz sub 32) z doby poté, co nabyla napadená právní úprava účinnosti. Z nich vyplývá, že i po zavedení napadené právní úpravy dochází ke vzniku nových agentur práce. Za relevantní lze označit též argument, že výši kauce nelze případně ani v zákoně o zaměstnanosti odstupňovat podle velikosti agentury práce či jejího obratu, a to vzhledem ke skutečnosti, že v době správního řízení o vydání povolení ke zprostředkování zaměstnání nelze seznat, kolik zaměstnanců bude agentura práce v budoucnu dočasně přidělovat. Jen pro úplnost lze v této souvislosti upozornit na právní úpravu v Německu, kde se „kauce“ navyšuje o 2 000 eur (cca 48 800 Kč) za každého dalšího zaměstnance, nicméně tato konkrétní úvaha je podle Ústavního soudu z ústavního hlediska (čl. 41 odst. 1 Listiny) věcí úvahy zákonodárce.

57. K navrhovatelem namítané možnosti postihovat individuálními správními akty jen ty agentury, které se popsaného obcházení zákona (zneužívání institutu zaměstnání malého rozsahu) dopouštěly, lze konstatovat to, že toto jednání nebylo *de lege lata* nelegální, nicméně takové jednání bylo pro zaměstnance nevýhodné a z pohledu státní politiky zaměstnanosti zjevně nežádoucí (viz sub 43 a 47). Nadto se nejednalo o jediný cíl přijaté právní úpravy (k tomu více sub 43). Jako rozumný lze konečně označit též argument, že kauce nesměřuje pouze k omezení účelového zakládání agentur práce, ale také k prokázání finanční způsobilosti potřebné k podnikání, jak bylo opakovaně zdůrazněno výše.

58. Pro úplnost Ústavní soud k argumentu navrhovatele, že napadená ustanovení neobstojí ve světle závěrů nálezu ze dne 13. 5. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 44/13 (N 90/73 SbNU 497; 130/2014 Sb.), toliko konstatuje, že v tomto nálezu Ústavní soud mimo jiné seznal, že kauce je racionálním prostředkem k prosazení zákonodárcem stanoveného cíle. Nutno však zdůraznit, že „není kauce jako kauce“, a přesto, že se odkazovaný nález týkal problematiky kaucí, šlo o kauce ve vztahu k distributorům pohonných hmot, nikoli fyzickým osobám, se kterými je třeba jednat jinak [srov. nález ze dne 19. 1. 2016 sp. zn. II. ÚS 3436/14 (N 8/80 SbNU 91) k nevolnické či otrocké práci v tehdejší věci]. Oblast zaměstnanosti je pak bezpochyby od distribuce pohonných hmot značně odlišná, přičemž účel a výše kauce v posuzované věci jsou jiné, než tomu bylo v případě kauce pro distributory pohonných hmot. Kauce pro distributory pohonných hmot nadto směřovala k jinému cíli než v nyní posuzované věci. Proto závěry uvedené v citovaném nálezu lze v nyní posuzované věci aplikovat jen částečně a nelze je přejímat bez dalšího. Zákonodárce mohl nepochybně stanovit i kauci v jiné výši, ale rozhodl-li se pro výši, kterou lze pro danou oblast považovat za prahovou, nelze proti tomu z hlediska ústavního nic namítat.

VI. b) K důvodnosti návrhu na zrušení přechodných ustanovení čl. II bodů 3 a 4 zákona č. 206/2017 Sb.

59. Za legitimní, racionální a ústavně souladná pak lze označit též napadená přechodná ustanovení (sub 3 a 4). Kdyby tato přechodná ustanovení (jejichž důsledkem je, že povinnost poskytnout kauci se vztahuje na veškeré agentury práce, tedy jak nově vznikající, tak stávající, které existovaly přede dnem nabytí účinnosti zákona č. 206/2017 Sb.) neexistovala, šlo by o neodůvodnitelné nerovné zacházení, kdy by na trhu agenturního zaměstnávání působily subjekty, které byly povinny prokázat finanční způsobilost, a ty, které tuto způsobilost neprokázaly, což by bylo bezpochyby nesouladné s deklarovanými cíli právní úpravy a mohlo by to vést až k diskriminaci a nepřípustné nerovnosti v podnikatelském prostředí v České republice, stejně jako k ohrožení hospodářských a sociálních práv agenturních zaměstnanců.

60. Délka přechodného období tří měsíců pak i podle názoru Ústavního soudu představovala dostatečný časový prostor pro seznámení se s navrhovanou novou právní úpravou (o které se navíc v době jejího projednávání veřejně diskutovalo) a pro alokování finančních zdrojů nutných pro uhrazení kauce stávajícími agenturami práce. Tato podmínka (kauce) není spjata pouze se samotným rozhodováním o povolení k agenturní činnosti, ale rovněž se váže na činnost samotnou a na plnění dalších s tím spojených povinností uložených agenturám práce.

61. Tedy ani napadená přechodná ustanovení nelze hodnotit jako právní úpravu neracionální, aby bylo třeba přikročit k jejímu zrušení vyhovujícím nálezem Ústavního soudu, neboť jde o stanovení nové povinnosti pro subjekty již vzniklých právních vztahů. Nelze přehlédnout již zmíněnou okolnost, že nejde o právo, nýbrž o žádost o „povolení“, takže se jen mění podmínky projednání návrhu na jeho získání. Stejně tak úprava výše kauce není svévolným postupem či projevem libovůle, nýbrž sleduje legitimní cíl.

VII. Závěr

62. Ústavní soud uzavírá, že při posuzování zákonů upravujících hospodářské otázky se již v minulosti vyslovil pro zachování maximální míry zdrženlivosti [za všechny srov. nález ze dne 29. 5. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 10/13 (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.)]. Pravidelnou součástí testu racionality je pak posouzení, zda napadené ustanovení není zjevně důsledkem svévolného rozlišování (diskriminace ve smyslu čl. 3 odst. 1 Listiny), a to, zda napadená právní úprava je v rozumném vztahu k legitimnímu cíli, není zjevně důsledkem svévolného rozlišování a projevem libovůle v rozporu s čl. 2 odst. 2 Listiny, popř. čl. 2 odst. 3 Ústavy, a zda zákonný prostředek k dosažení cíle je rozumný. Test proporcionality by bylo třeba provést v případě, kdyby zákonná úprava negovala jádro (podstatu a smysl) ústavně zaručeného hospodářského práva či svobody. V nynější věci se úprava stanovení kauce pro právnické nebo fyzické osoby žádající o povolení ke zprostředkování zaměstnání podle § 14 odst. 1 písm. b) zákona o zaměstnanosti nepříčí ústavnímu pořádku, proto není namístě zásah Ústavního soudu podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy do takové regulace zákonodárce.

63. Na základě všeho výše uvedeného Ústavní soud uzavírá, že test proporcionality napadená ustanovení nevyžadují a v testu racionality obstojí. Nepříčí-li se omezení práva podnikat nebo vyvíjet jinou hospodářskou činnost podle čl. 26 odst. 2 Listiny formou koncese či povolení spojeného se stanovením kauce podle § 60b zákona o zaměstnanosti pro právnické nebo fyzické osoby žádající o povolení ke zprostředkování zaměstnání podle § 14 odst. 1 písm. b) téhož zákona hodnotám ústavního pořádku a je-li tím sledován důležitý veřejný zájem, jakým může být dosahování cílů sociální politiky, sociální ochrana pracovníků, finanční rovnováha systému sociálního zabezpečení či nemocenského pojištění, zamezení podvodům a obcházení zákona, jde o postup ústavně souladný. V takovém případě není namístě zásah Ústavního soudu podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy do takového rozhodnutí zákonodárce.

64. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že argumentace navrhovatele neprokázala jím tvrzený nesoulad napadených ustanovení zákona o zaměstnanosti a zákona č. 206/2017 Sb. s ústavním pořádkem. Proto Ústavní soud podle § 70 odst. 2 zákona o Ústavním soudu návrh na zrušení napadených ustanovení zamítl.

Č. 6
Náhrada za užívání veřejného prostranství a korektiv dobrých mravů (sp. zn. III. ÚS 2049/21 ze dne 18. ledna 2022)

1. Dochází-li k omezení ústavně zaručeného vlastnického práva (čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) k nemovitému majetku tím, že nemovitost je užívána jako veřejné prostranství, přísluší jeho vlastníku náhrada ze strany obce, a není-li poskytována, lze ji po obci vymáhat jakožto nárok z titulu bezdůvodného obohacení.

2. Odepření výkonu práva pro rozpor s dobrými mravy by mělo zůstat výjimečným a vést k nalezení spravedlnosti v případech nepřiměřené tvrdosti zákona, nikoliv však k oslabování právní jistoty a ochrany subjektivních práv stanovených zákonem.

3. Smyslem investování do nemovitostí je očekávaný ekonomický prospěch, a neměl-li by z investice vlastníkovi plynout, postrádala by taková investice smysl. Výhodné nabytí pozemků ve veřejné dražbě proto nelze považovat za mimořádné okolnosti ospravedlňující použití korektivu dobrých mravů. Stejně tak samotné vyvíjení podnikatelské aktivity, jejímž pojmovým znakem je dosahování zisku, nemůže být považováno za něco a priori nemravného.

4. Nedává žádný rozumný smysl, aby obecné soudy dovodily (z důvodu údajného porušení korektivu dobrých mravů), že stěžovatelce nenáleží náhrada za bezdůvodné obohacení žádná. Pokud totiž vycházely ze skutečnosti, že vedlejší účastník užíval předmětné pozemky bez právního důvodu, mohl se zmíněný korektiv dobrých mravů projevit v redukci požadovaného plnění, nikoliv však v jeho úplném odmítnutí.

5. Závěr učiněný obecnými soudy by z pozemků majících charakter veřejného prostranství činil pozemky bezcenné a neprodejné právě z důvodu, že by jejich budoucí nabyvatelé mohli být a priori považováni za „spekulanty“ a požadavky na náhradu za užívání pozemků jinými subjekty či pokusy o narovnání těchto vztahů za rozporné s dobrými mravy. Obce by přitom měly garantováno jejich bezplatné užívání na úkor vlastníků, a to absurdně např. i včetně možnosti z nich profitovat jejich zatížením místním poplatkem za zvláštní užívání veřejného prostranství.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Radovana Suchánka a Jiřího Zemánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky Polanecké kreditní a finanční, s. r. o., sídlem Oblouková 206/4, Ostrava – Polanka nad Odrou, zastoupené JUDr. Emilem Flegelem, advokátem, se sídlem K Chaloupkám 2, Praha 10, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2021 č. j. 28 Cdo 699/2021-845, rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 18. 11. 2020 č. j. 20 Co 249/2020-818 a rozsudku Okresního soudu v Kutné Hoře ze dne 30. 6. 2020 č. j. 29 C 15/2010-758, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Praze a Okresního soudu v Kutné Hoře jako účastníků řízení a města Kutná Hora, sídlem Havlíčkovo nám. 552, Kutná Hora, zastoupeného Mgr. Ing. Pavlem Bezouškou, advokátem, se sídlem Žižkovo nám. 2, Čáslav, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2021 č. j. 28 Cdo 699/2021-845, rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 18. 11. 2020 č. j. 20 Co 249/2020-818 a rozsudkem Okresního soudu v Kutné Hoře ze dne 30. 6. 2020 č. j. 29 C 15/2010-758 byla porušena práva stěžovatelky zaručená čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Včas podanou ústavní stížností, která splňuje podmínky řízení dle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označeného usnesení Nejvyššího soudu, rozsudku Krajského soudu v Praze (dále též jen „krajský soud") a rozsudku Okresního soudu v Kutné Hoře (dále též jen „okresní soud"). Stěžovatelka má za to, že jimi byla porušena její základní práva zaručená čl. 11, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

2. V řízení, které předcházelo podání nyní posuzované ústavní stížnosti, okresní soud nejprve rozsudkem ze dne 25. 3. 2015 č. j. 29 C 15/2010-299, ve znění doplňujícího usnesení ze dne 4. 6. 2015 č. j. 29 C 15/2010-309, nevyhověl stěžovatelčině (původně společnosti UNIMEX-INVEST, s. r. o., jako právní předchůdkyni nynější stěžovatelky) požadavku na vydání bezdůvodného obohacení za bezesmluvní užívání pozemků majících povahu veřejných prostranství (pozemní komunikace, související plochy a veřejná zeleň) v jejím vlastnictví. Ačkoliv nárok stěžovatelky okresní soud uznal, nepřiznal jí nárok na vydání bezdůvodného obohacení s odkazem na nález Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2014 sp. zn. I. ÚS 581/14 (N 134/74 SbNU 35; veškerá judikatura zdejšího soudu je dostupná na https://nalus.usoud.cz), neboť v souladu s ním považoval za nelogické, aby samosprávný subjekt platil individuálnímu vlastníku za užívání jeho nemovitostí, jež jsou jako veřejný statek využívány neurčitým okruhem osob. Počínání právní předchůdkyně stěžovatelky, které považoval za spekulativní koupi s úmyslem domáhat se právě bezdůvodného obohacení na žalovaném, současně označil jako rozporné s dobrými mravy (§ 3 odst. 1 obč. zák.), a tudíž nehodné právní ochrany.

3. Krajský soud změnil rozhodnutí soudu prvního stupně tak, že rozsudkem ze dne 20. 4. 2016 č. j. 20 Co 350/2015-417 uložil městu Kutná Hora (dále též jen „vedlejší účastník" či „město") zaplatit stěžovatelce požadovanou částku se zákonným úrokem z prodlení. S odvoláním na judikaturu Nejvyššího soudu a Ústavního soudu krajský soud uvedl, že dochází-li k omezení ústavně zaručeného vlastnického práva k nemovitému majetku tím, že je pozemek užíván jako veřejné prostranství, přísluší zásadně jeho vlastníku náhrada ze strany obce, a není-li poskytována, lze ji po obci vymáhat jakožto nárok z bezdůvodného obohacení. Námitku vedlejšího účastníka, že stěžovatelka jednala v souvisejících právních vztazích proti dobrým mravům, krajský soud neshledal opodstatněnou.

4. Následné dovolání stěžovatelky Nejvyšší soud odmítl, dovolání vedlejšího účastníka však rozsudkem ze dne 16. 7. 2018 č. j. 28 Cdo 430/2017-473 vyhověl a zrušil rozsudek krajského soudu právě v té části, kterou krajský soud změnil rozsudek okresního soudu tak, že uložil vedlejšímu účastníkovi zaplatit částku za bezdůvodné obohacení. V tomto rozsahu vrátil Nejvyšší soud věc krajskému soudu k dalšímu řízení a v odůvodnění rozsudku uvedl, že „o požadavku na vydání bezdůvodného obohacení získaného na straně obce užíváním pozemků jiného subjektu jako veřejného prostranství by mohlo být uvažováno o rozporném

s dobrými mravy, nastaly-li by zvlášť mimořádné okolnosti, kterými může být vnímán i spekulativní úmysl žalobkyně při nabývání dotčených pozemků, na nějž pak navázala výkonem svého vlastnického práva takovým způsobem, o němž je možné mít pochybnosti stran jeho souladu s dobrými mravy … [n]elze akceptovat postup krajského soudu, jenž neshledal případnými námitky žalovaného o rozporu výkonu práva žalobkyně s dobrými mravy, neboť jeho úvahu omezující se na odmítnutí žalovaným navrhovaných důkazů pro irelevantnost a vyzdvihnutí podnikatelské činnosti žalobkyně není možné považovat za komplexní a zcela reflektující specifika aktuálního sporu. Krajský soud tím rezignoval na vypořádání se s odlišnými zjištěními soudu prvního stupně, jenž zdůraznil především způsob nabytí předmětných pozemků žalobkyní (maje je za spekulativní), jež, vědoma si jejich charakteru, musela být od počátku srozuměna s tím, že nabývá toliko holé vlastnictví“. Dovolací soud k tomu dále dodal, že „pro řešení sporu je pak nutné zkoumat i přičinění žalovaného, neopomenul-li snad některou ze svých preventivních povinností a jednal-li vzhledem ke své roli veřejnoprávního subjektu s patřičnou měrou obezřetnosti i zodpovědnosti“.

5. Krajský soud, vázán právním názorem dovolacího soudu, rozsudek okresního soudu v části týkající se zaplacení náhrady za bezdůvodné obohacení usnesením ze dne 27. 9. 2018 č. j. 20 Co 350/2015-491 zrušil a uložil soudu prvního stupně zjistit konkrétní okolnosti jednání, která proběhla mezi oběma stranami před a po vydražení pozemků, okolnosti veřejné dražby pozemků, a to z hlediska jak konkrétního postupu žalobkyně, tak i z hlediska zachování náležité opatrnosti žalovaného v souvislosti s touto dražbou, s tím, že teprve na podkladě těchto skutkových okolností a jejich celkového posouzení soudem prvního stupně bude možno učinit závěr o tom, zda jsou dány závažné okolnosti, které odůvodňují posouzení jednání žalobkyně jako rozporné s dobrými mravy ve smyslu § 3 odst. 1 občanského zákoníku. Žalovaný ke své obraně musí tvrdit a prokázat mimořádné okolnosti svědčící o nemravném požadavku žalobkyně na vydání bezdůvodného obohacení.

6. Okresní soud následně po doplněném dokazování žalobu stěžovatelky nyní napadeným rozsudkem zamítl, neboť shledal výkon vlastnického práva právní předchůdkyně žalobkyně v rozporu s dobrými mravy. Uvedl, že právní předchůdkyně žalobkyně bezpochyby měla již před dražbou povědomost o charakteru dražených pozemků, že se na nich nachází komunikace, zpevněné plochy a zeleň evidentně tvořící veřejné prostranství, za jehož obecné užívání veřejností je obec (žalovaný) povinna platit, a zjevně právě z tohoto důvodu měla o pozemky zájem, neboť představovaly snadnou vidinu zisku. Z jednání právní předchůdkyně žalobkyně je zřejmé, že smyslem a účelem nabytí pozemků byla toliko maximalizace zisku za použití neseriózního a účelového jednání, neboť po vedlejším účastníkovi požadovala vydání bezdůvodného obohacení ve výši více než poloviny částky a posléze dokonce ve výši převyšující částku, za kterou sama pozemky nabyla. Město se snažilo s předchůdkyní žalobkyně jednat a nalézt společné řešení, ovšem nabídky města žalobkyně neakceptovala. Přitom se právní předchůdkyně žalobkyně nikterak nesnažila realizovat svůj podnikatelský záměr (výstavba bytových domů). Okresní soud tedy uzavřel, že žádný takový reálný podnikatelský záměr ani neměla. Celou situaci pak prý dokresluje skutečnost, že projednávaná věc není zjevně ojedinělým případem, avšak představuje žalobkyní (resp. její právní předchůdkyní) jakýsi podnikatelský standard, o čemž bezpochyby vypovídá nabývání dalších (nevyužitelných) pozemků tvořících veřejné prostranství v dražbách personálně propojenými osobami s žalobkyní a její právní předchůdkyní, vymáhání bezdůvodného obohacení či jiné (přinejmenším) neseriózní jednání (dosahující dokonce i trestněprávní intenzity). Počínání žalovaného jak ve vztahu k případnému nabytí pozemků v dražbě, tak posléze v rámci jednání o řešení situace s žalobkyní a její právní předchůdkyní přitom neshledal okresní soud jako liknavé či nedostatečně zodpovědné. Žalovaný totiž jednal s tehdejším likvidačním správcem, o pozemky se aktivně zajímal, a pokud pak žalovaný

pozemky nevydražil z důvodu, že limitní cenou schválenou radou a zastupitelstvem bylo 50 Kč/m^2, nelze mu tuto skutečnost klást k tíži a shledávat v takovém postupu případné porušení prevenční povinnosti. Z následného chování žalovaného v rámci jednání s žalobkyní a její právní předchůdkyní okresní soud dovodil, že žalovaný přistupoval k záležitosti racionálně, chtěl se dohodnout, najít řešení a byl ochoten jít i cestou určitého kompromisu.

7. Navazující odvolání stěžovatelky shledal krajský soud jako nedůvodné, a proto napadený rozsudek okresního soudu potvrdil. Dospěl totiž ke shodnému závěru, že úmysl právní předchůdkyně stěžovatelky při vydražení předmětných nemovitostí tvořících veřejné prostranství a zeleň okolo obytných domů a při následném vymáhání přemrštěných finančních částek vůči městu Kutná Hora v bezprostředně navazující době byl ryze spekulativní, a to za účelem obohacení se na městu jako veřejném subjektu. Takové jednání je nutno právně posoudit jako rozporné s dobrými mravy ve smyslu § 3 odst. 1 tehdy platného občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb.), a proto nelze z tohoto důvodu vlastníkovi přiznat – jinak oprávněný – nárok na vydání obohacení se za užívání jeho nemovitostí.

8. Krajský soud rovněž konstatoval, že ačkoliv se takového protiprávního postupu dopustila právní předchůdkyně stěžovatelky, odpovědnost za něj se logicky přenáší na všechny její právní nástupce a nelze ji dodatečně zhojit (tzn. nelze se jí zbavit tím, že se pohledávka z titulu bezdůvodného obohacení postoupí na jinou společnost, která pak začne tvrdit, že s původní protiprávností jejího právního předchůdce nemá nic společného, resp. že se na jednání svého předchůdce nijak nepodílela, jak to činí stěžovatelka ve svém odvolání). Krajský soud připomenul, že žádný subjekt nesmí těžit z protiprávních činů svého předchůdce, resp. nabyvatel pohledávky se nemůže dostat do lepšího postavení než převodce, neboť vstupuje do jeho práv a povinností (nikdo nemůže na druhého převést více práv, než sám má). Postoupením pohledávky tak ze zákona přechází na nového věřitele pohledávka s příslušenstvím včetně veškerých práv a povinností s ní spojených, třebaže tato práva a povinnosti nejsou výslovně ve smlouvě o postoupení pohledávky konkretizovány.

9. Dle krajského soudu nelze ani dovodit, že by vedlejší účastník jednal bez dostatečné opatrnosti, resp. že podcenil účast jiných subjektů v dražebním jednání, a že se tak dopustil pochybení, pro které by následně nebylo možné stěžovatelce odpírat právo na náhradu bezesmluvního užívání předmětu jejího vlastnictví osobou k tomu neoprávněnou (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 2. 3. 2016 sp. zn. 28 Cdo 4228/2015). Vedlejší účastník totiž nejprve kontaktoval likvidátora ohledně možnosti přímého prodeje předmětných pozemků městu, a protože to nebylo možné, rozhodl o účasti ve veřejné dražbě, v níž ovšem následně soukromý subjekt nabídl vyšší částku. Poté bylo město ochotno zaplatit právní předchůdkyni stěžovatelky dvojnásobek ceny, za kterou ona sama pozemky získala, z čehož jednoznačně vyplývá snaha města o kompromisní řešení věci, která však byla limitována nezbytností hospodárného vynakládání veřejných prostředků.

10. Dovolání stěžovatelky Nejvyšší soud dle § 243c odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) odmítl. Připomenul, že žaloba stěžovatelky nebyla zamítnuta proto, že by soudy snad nedovodily vznik bezdůvodného obohacení ze strany města, ale že byl výkon práva stěžovatelky shledán rozporným s dobrými mravy. Úvahy soudů nižších stupňů při hodnocení jednání stěžovatelky z hlediska dobrých mravů nepovažoval za zjevně nepřiměřené, což by teprve založilo přípustnost dovolání. Rovněž uvedl, že nesmí přezkoumávat ani hodnocení důkazů, ani skutková zjištění soudů, která stěžovatelka považovala za nesprávná. Dle Nejvyššího soudu stěžovatelka nepoukázala na otázku, pro niž by bylo možno na dovolání pohlížet jako na přípustné ve smyslu § 237 o. s. ř. K výhradám stěžovatelky k přiznání náhrady nákladů řízení vedlejšímu účastníkovi Nejvyšší soud připomenul, že dovolání proti této části rozhodnutí je bez dalšího nepřípustné.

II. Argumentace stěžovatelky

11. Stěžovatelka zrekapitulovala judikaturu Nejvyššího soudu a Ústavního soudu týkající se problematiky vzniku bezdůvodného obohacení při užívání pozemků, které mají povahu veřejného prostranství, ať už jejich zastavěním pozemní komunikací, či pouhým obecným užíváním, a uvedla, že v jejím případě obecné soudy založily novou judikatorní praxi, ve které je považováno nabytí pozemků majících charakter veřejného prostranství ve veřejné transparentní dražbě za spekulaci a jednání rozporné s dobrými mravy, a na základě tohoto závěru pak nelze s takovými pozemky nakládat stejným způsobem jako s pozemky ostatními.

12. Stěžovatelka se domnívá, že odepření výkonu práva pro rozpor s dobrými mravy by mělo zůstat výjimečným a vést k nalezení spravedlnosti v případech nepřiměřené tvrdosti zákona, nikoliv však k oslabování právní jistoty a ochrany subjektivních občanských práv stanovených zákonem. I k této problematice připojuje četné odkazy na judikaturu Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, který za výkon práva v rozporu s dobrými mravy považuje zejména projevy šikany (tzv. *dolus coloratus*), tj. výkon práva učiněný primárně za účelem poškození či znevýhodnění jiného [nález ze dne 2. 4. 2001 sp. zn. IV. ÚS 22/01 (N 55/22 SbNU 5)], jakož i nepřiměřeně tvrdý výkon práva, jenž by se příčil spravedlivému řešení věci. Nic z toho údajně nebylo prokázáno a netvrdí to ani obecné soudy.

13. Ke své obraně stěžovatelka uvádí, že každá společnost je založena k dosahování zisku, a proto podnikání v oblasti nemovitostí nepovažuje za rozporné s dobrými mravy a nabývání nemovitostí za tímto účelem nelze označovat jako a priori spekulativní úmysl. Je přesvědčena, že pokouší-li se podnikatel draze prodat výhodně nabyté nemovitosti, nejedná v rozporu s dobrými mravy. Nabytí předmětných pozemků bylo legální a všechny strany měly rovné příležitosti, takže nešlo o pokoutné nabytí. Rovněž vymáhání pohledávky stěžovatelka realizovala v mezích zákona. Měl-li vedlejší účastník o pozemky zájem, mohl požádat příslušné ministerstvo o nekonání dražby a přímý převod nebo o směnu pozemků na základě výjimky z dražby. K tomu však nedošlo, a vedlejší účastník tak jednal bez dostatečné opatrnosti a dopustil se pochybení, pro které však není možné stěžovatelce odpírat právo na náhradu bezdůvodného obohacení.

14. Stěžovatelka nesouhlasí rovněž s tím, že realizace práva k dotčeným pozemkům byla v daném případě absolutně omezena okolností, že se jedná o veřejné prostranství, a odmítá, že by se jednalo pouze o „holé vlastnictví“. Uvádí, jaké záměry s pozemky vlastníci sledovali, a odkazuje přitom na (od roku 2011) připravovaný územní plán, který měl dotčené pozemky zařadit do zastavitelného území pro obytnou zástavbu.

15. Stěžovatelka uzavírá, že obecné soudy neprokázaly zvlášť mimořádné okolnosti, které by teprve svědčily o jejím spekulativním úmyslu při nabývání pozemků, na který by pak navázala výkonem vlastnického práva takovým způsobem, který by bylo možné považovat za rozporný s dobrými mravy. Svá rozhodnutí soudy v tomto smyslu dostatečně neodůvodnily a nezabývaly se ani existencí návrhů stěžovatelky na smír a neochotou vedlejšího účastníka na ně přistoupit. Stěžovatelka má výhrady rovněž k postupu nalézacího soudu, který se při prokazování jednání v rozporu s dobrými mravy soustředil nikoli na stěžovatelku, ale převážně na její právní předchůdkyni. Soudy se měly navíc dopustit spekulací ohledně údajné provázanosti stěžovatelky s její právní předchůdkyní, kdy však pouze převzaly účelová tvrzení vedlejšího účastníka. Rovněž není stěžovatelce zřejmé, proč soudy hodnotily vlastnické vztahy dalších společností, se kterými ji pojí buď pouze obchodní vztahy, anebo vztahy vůbec žádné, a jak lze z uvedeného dovodit, že stěžovatelka jednala v rozporu s dobrými mravy. Skutková zjištění totiž podle ní prokazují pouze to, že podniká na trhu nemovitostí, a to v mezích zákona.

16. Napadána je konečně nepřiměřená délka soudního řízení, která údajně vedla k porušení práva na vyřízení věci v přiměřené lhůtě. Z důvodů průtahů, nečinnosti soudu

a dlouhých prodlev mezi jednotlivými úkony bylo totiž o žalobě rozhodnuto až po deseti letech, což dle stěžovatelky znamenalo faktické vyvlastnění pozemků, a to v rozporu s čl. 11 odst. 4 Listiny bez náhrady, a rovněž došlo k porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, tedy práva na soudní a jinou právní ochranu.

17. V neposlední řadě stěžovatelka poukazuje na překvapivost rozhodnutí, když soudy rozhodly diametrálně odlišně než před čtyřmi lety, aniž by to však náležitě odůvodnily

III. Vyjádření k ústavní stížnosti

18. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci řízení. Okresní soud v Kutné Hoře i Krajský soud v Praze odkázaly na odůvodnění napadených rozhodnutí, krajský soud navíc připomenul, že byl vázán právním názorem Nejvyššího soudu, a i proto nelze změnu jeho rozhodnutí považovat za překvapivou.

19. Nejvyšší soud zopakoval, že soudy samotný vznik bezdůvodného obohacení nikterak nezpochybnily, avšak jako nemravný považují výkon práva na jeho vydání. K tomuto závěru dospěly po posouzení všech okolností, kdy vzaly za prokázané, že se vedlejší účastník o pozemky zajímal, avšak jejich přímý prodej nebyl možný, a že se současně s ohledem na rozhodnutí zastupitelstva města pro vysokou vyvolávací cenu nebylo možné zúčastnit dražby předmětných pozemků. Současně připomenul jednání právní předchůdkyně stěžovatelky, která nabízela městu odprodej pozemků za částku několikanásobně vyšší, než za kterou je získala, a následně požadovala zaplacení bezdůvodného obohacení za jeden rok ve výši přesahující kupní cenu. V reakci na stěžovatelčinu námitku, že každá společnost je založena za účelem generování zisku a že její aktivity jsou legální, pak uvedl, že počínání si v mezích podnikatelské činnosti zapsané v obchodním rejstříku samo o sobě neznamená soulad daného jednání s dobrými mravy (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2018 sp. zn. 28 Cdo 430/2017) a že právě korektiv dobrých mravů slouží k nalezení spravedlnosti v případech nepřiměřené tvrdosti zákona. K námitce stěžovatelky, že předmětné pozemky nejsou holým vlastnictvím, neboť dle nově přijatého územního plánu na nich lze umístit stavby, Nejvyšší soud uvedl, že v době předmětných jednání právní předchůdkyně stěžovatelky tento územní plán neplatil a pozemky, sloužící jako veřejné prostranství, představovaly právě jen holé vlastnictví. Nejvyšší soud rovněž upozornil, že domnělá nepřiměřená délka řízení nebyla v tomto řízení řešena, může však být předmětem řízení o žalobě na náhradu újmy vzniklé nesprávným úředním postupem dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).

20. Vedlejší účastník sdělil, že rozhodnutí soudů všech stupňů považuje za souladná se závěry Ústavního soudu vyjádřenými v nálezu sp. zn. I. ÚS 581/14, z něhož citoval právní názor že „nelze dovodit, že právnímu subjektu, jemuž vlastnictví či správa veřejného statku svědčí (město, obec), vznikne povinnost realizovat ve prospěch vlastníka pozemku platby z titulu bezdůvodného obohacení“. Dle vedlejšího účastníka bylo opakovaně prokázáno, že jednání stěžovatelky (resp. jejího právního předchůdce) bylo rozporné s dobrými mravy, zejména pokud jde o způsob nabývání nemovitostí, pokud jde o výši bezdůvodného obohacení, jehož vydání se stěžovatelka před obecnými soudy domáhala a které zdaleka neodpovídalo principům spravedlnosti. O nepoctivosti jednání stěžovatelky svědčí i skutečnost, že stěžovatelka nepřistoupila na žádnou z nabídek na odkup či směnu pozemků, přestože byl vedlejším účastníkem nabízen dokonce dvojnásobek ceny, za kterou stěžovatelka nemovitosti vydražila. Stěžovatelka měla možnost se před nabytím nemovitosti přesvědčit o tom, že nabývaný pozemek plní funkci veřejného prostranství, tedy že nabývá pouze tzv. holé vlastnictví k pozemku. O jakoukoli jinou realizaci svého vlastnického práva se také od okamžiku nabytí do současnosti ani nepokusila a věděla o zájmu vedlejšího účastníka o odkup

těchto nemovitostí i o maximální ceně, kterou byl vedlejší účastník za předmětné pozemky ochoten zaplatit, neboť tato byla předmětem rozhodování Rady města Kutná Hora. Z těchto okolností ve spojení se shora uvedenými skutečnostmi (personální propojení podnikatelských subjektů, nerealizace avizovaných podnikatelských závěrů, snaha o vymáhání neodpovídajícího bezdůvodného obohacení, neochota k dohodě o směně za jiné – lépe využitelné – pozemky) je vedlejší účastník přesvědčen, že rozhodnutími obecných soudů i Nejvyššího soudu nedošlo k žádnému porušení vlastnického práva stěžovatelky. Vedlejší účastník současně uvedl, že na své náklady provádí údržbu předmětných pozemků sekáním trávy, odklízením odpadků apod. Domnívá se proto, že je zcela v rozporu s principem spravedlnosti, nese-li město „náklady“ společnosti ze zákona, a ještě by bez svého vlastního přičinění mělo vydat stěžovatelce bezdůvodné obohacení, když tato nabyla vlastnictví veřejného prostranství právě se záměrem se sama obohatit na úkor vedlejšího účastníka, tedy se záměrem porušit a následně porušovat zásadu *neminem laedere* (nikomu neškodit) či dokonce zneužít právo.

21. S ohledem na okolnost, že poskytnuté vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení neobsahovalo žádné argumenty, které by byly stěžovatelce neznámé a byly podstatné pro posouzení věci, nepovažoval Ústavní soud za účelné je zasílat k případné replice.

IV. Splnění podmínek řízení před Ústavním soudem

22. Ústavní soud posuzoval splnění procesních podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastníkem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena advokátem podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny procesní prostředky k ochraně svých práv.

23. Ústavní soud dospěl vzhledem k obsahu ústavní stížnosti k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

24. Ústavní soud zvážil obsah napadených rozhodnutí i průběh řízení, které jim předcházelo, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

V. 1. Obecná východiska

25. Ústavní soud připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není další instancí v systému obecného soudnictví a není nadřízen obecným soudům. Ústavní soud proto ve své judikatuře opakovaně uvedl, že postup v občanském soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu i výklad jiných než ústavních předpisů, jakož i jejich aplikace při řešení konkrétních případů, jsou záležitostí primárně obecných soudů.

26. Jedním z principů představujících součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 1 odst. 1 Ústavy) a vylučujících libovůli při rozhodování je i povinnost soudů své rozsudky odůvodnit (§ 157 odst. 1 o. s. ř.), a to způsobem zakotveným v ustanovení § 157 odst. 2 o. s. ř. Z odůvodnění musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, je nutno takovéto rozhodnutí považovat za rozporné s čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i s čl. 1 Ústavy [viz shodně nález ze dne 26. 6. 1997 sp. zn. III. ÚS

94/97 (N 85/8 SbNU 287); nález ze dne 17. 5. 2000 sp. zn. II. ÚS 215/99 (N 69/18 SbNU 115)].

27. Z ustálené judikatury Ústavního soudu dále plyne, že respektují-li obecné soudy při svém rozhodování stanovené zásady pro hodnocení důkazů, nespadá do pravomoci Ústavního soudu „hodnotit“ hodnocení důkazů jimi provedené. K tomuto „přehodnocení“ je oprávněn přistoupit pouze tehdy, jsou-li skutková zjištění, o něž se opírají vydaná rozhodnutí, v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy, takže výsledek dokazování se jeví jako věcně neudržitelný a v konečném důsledku i nespravedlivý.

28. K porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod dojde rovněž tehdy, postrádá-li odůvodnění rozsudku v rozporu s požadavky § 157 odst. 2 občanského soudního řádu odkaz na příslušné důkazy, takže z něj jednoznačně neplyne, z jakých skutkových zjištění soud vycházel a jakými úvahami se řídil při jejich hodnocení.

29. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 8/08 ze dne 8. 7. 2010 (N 137/58 SbNU 115; 256/2010 Sb.) Ústavní soud uvedl: „Dle čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod platí, že ‚Vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu.' Pokud tedy dojde ke skutečnému (faktickému) omezení vlastnického práva, vlastník má základní právo na náhradu za něj, což se plně vztahuje i na případ posuzované věci. Smyslem čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod totiž je, že pokud je omezeno vlastnické právo v zájmu veřejném, v zájmu společnosti (tedy nikoli výlučně v zájmu vlastníka), je rozumné a spravedlivé, aby omezení vlastnického práva bylo vlastníku vykompenzováno tím subjektem, v jehož prospěch je k danému omezení přistoupeno, tj. společností (prostřednictvím státu). Nelze spravedlivě požadovat, aby ‚náklady' společnosti nesl jen vlastník, jehož právní (vlastnická) sféra je omezována.“

30. Dle judikatury Ústavního soudu i Nejvyššího soudu proto platí, že dochází-li k omezení ústavně zaručeného vlastnického práva k nemovitému majetku tím, že nemovitost je užívána jako veřejné prostranství, přísluší jeho vlastníku náhrada ze strany obce, a není-li poskytována, lze ji po obci vymáhat jakožto nárok z titulu bezdůvodného obohacení [srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 872/2003, 33 Odo 1253/2005, 28 Cdo 3382/2010 a nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3735/11 (N 163/66 SbNU 425), I. ÚS 1607/11 (N 89/65 SbNU 203) či II. ÚS 3624/13 (N 212/75 SbNU 379), na které navazují odmítavá usnesení sp. zn. III. ÚS 2728/13 ze dne 21. 11. 2013, II. ÚS 3033/14 ze dne 3. 11. 2015 a II. ÚS 2368/15 ze dne 1. 12. 2015]. Veřejným prostranstvím se přitom v právní teorii rozumí prostranství, které je předmětem veřejného užívání, totiž užívání všeobecně přístupných materiálních statků předem neomezeným okruhem uživatelů; respektive dle zákonné definice v § 34 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), jsou veřejným prostranstvím všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.

31. V případě umístění stavby na cizím pozemku bez řádného titulu vzniká na úkor vlastníka pozemku bezdůvodné obohacení vlastníku dotčené stavby, a to již ze samotného titulu vlastnického práva a bez ohledu na to, jakým způsobem své vlastnické právo ke stavbě realizuje. Toto platí i tam, kde je na pozemku zřízena pozemní komunikace, představuje-li tato samostatnou věc, a to i v rozsahu nezastavěné, ale k provozu komunikace nezbytné plochy. Skutečnost, že komunikace ze zákona podléhá bezplatnému obecnému užívání, nevylučuje vznik bezdůvodného obohacení na straně vlastníka komunikace. Absentuje-li tedy mezi účastníky nyní souzeného sporu právní vztah, jenž by žalovanému nárok na plnění v podobě možnosti bezplatného užívání pozemků zakládal, dostává se mu jej bez právního důvodu ve smyslu § 451 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, pročež má žalobce nárok na jeho vydání, resp. náhrady za ně (k tomu srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze

dne 7. 4. 2015 sp. zn. 28 Cdo 4250/2014). Na uvedeném nemohou nic změnit ani okolnosti, za nichž žalobce předmětné pozemky do svého vlastnictví nabyl, neboť protiprávní stav, jenž zapříčiňuje bezdůvodné obohacování žalovaného, existoval i v době, kdy vlastnictví k pozemkům svědčilo právnímu předchůdci žalobce, jenž byl rovněž subjektem oprávněným k náhradě za jejich bezesmluvní užívání žalovaným (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2018 sp. zn. 28 Cdo 2328/2017 či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 3. 2016 sp. zn. 28 Cdo 4228/2015).

32. V návaznosti na setrvání vedlejšího účastníka na argumentaci nálezem Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2014 sp. zn. I. ÚS 581/14 je vhodné rovněž doplnit, že v usnesení ze dne 3. 11. 2015 sp. zn. II. ÚS 3033/14, usnesení ze dne 1. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 2368/15 a naposledy ve svém usnesení ze dne 26. 1. 2016 sp. zn. II. ÚS 505/15 se Ústavní soud vypořádal i se závěry *obiter dicti* nálezu sp. zn. I. ÚS 581/14, kdy odmítl obecnou aplikaci závěrů vycházejících z tohoto nálezu, a to opětovně s odůvodněním, že řeší odlišnou věc, a to otázku, zda pozemek sloužící jako veřejné prostranství měl či neměl být v restituci vůbec vydán, a nikoliv otázku nároku z bezdůvodného obohacení plynoucí z užívání již v restituci vydaných pozemků. Tím, že vedlejším účastníkem citované závěry Ústavního soudu byly vysloveny toliko v podobě *obiter dicti*, nebyly ony úvahy součástí nosných důvodů odůvodnění uvedeného nálezu.

33. Ustanovení § 2 odst. 3 (dříve § 3 odst. 1) občanského zákoníku je obecným ustanovením hmotněprávní povahy, které dává soudu možnost posoudit, zda výkon subjektivního práva je v souladu s dobrými mravy, a v případě, že tomu tak není, umožňuje mu odepřít ochranu výkonu práva, které sice je v mezích zákona, avšak v konkrétní situaci může jeho realizace znamenat nepřiměřenou tvrdost. Ústavní soud již např. v usnesení ze dne 26. 2. 1998 sp. zn. II. ÚS 249/97 (U 14/10 SbNU 383) definoval dobré mravy jako souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a čase, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu. Takovéto hodnocení přísluší zásadně obecným soudům, nikoliv jen Ústavnímu soudu.

34. Ústavní soud i v nálezu ze dne 28. 8. 2001 sp. zn. I. ÚS 528/99 (N 126/23 SbNU 217) uvedl, že úvaha soudu při použití korektivu dobrých mravů musí vycházet z okolností konkrétní věci a musí být podepřena konkrétními zjištěními. Pojem „dobré mravy“ totiž nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňující obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat v souladu s ekvitou [srov. např. nález ze dne 6. 9. 2005 sp. zn. I. ÚS 643/04 (N 171/38 SbNU 367)], a to *praeter legem* či dokonce *contra legem* [viz bod 30 nálezu ze dne 10. 12. 2019 sp. zn. IV. ÚS 3500/18 (N 208/97 SbNU 238), nález ze dne 20. 4. 2010 sp. zn. II. ÚS 2087/08 (N 90/57 SbNU 179) nebo nález ze dne 3. 11. 2020 sp. zn. IV. ÚS 702/20 (N 205/103 SbNU 57)].

35. Obdobně Nejvyšší soud v mnoha svých rozhodnutích (srov. např. rozsudek ze dne 24. 9. 2009 sp. zn. 33 Cdo 754/2007) vyložil, že rozhodnutí o tom, zda jsou splněny podmínky pro použití § 3 odst. 1 občanského zákoníku, je třeba učinit vždy po pečlivé úvaze, v jejímž rámci musí být zváženy všechny rozhodné okolnosti případu, tj. jak okolnosti, které uplatňuje ten, kdo se uvedeného ustanovení dožaduje, tak všechny okolnosti na straně toho, kdo se výkonu práva domáhá. Odpovídající úsudek soudu musí být podložen konkrétními skutkovými zjištěními a musí současně přesvědčivě dokládat, že tato zjištění dovolují přijmout závěr, že výkon práva je či není v rozporu s dobrými mravy [srov. nález ze dne 11. 5. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3542/20 (N 94/106 SbNU 49)].

36. Při posuzování sporu ve smyslu § 3 odst. 1 obč. zák. je zároveň zapotřebí dbát toho, že odepření výkonu práva pro rozpor s dobrými mravy by mělo zůstat výjimečným a vést k nalezení spravedlnosti v případech nepřiměřené tvrdosti zákona, nikoliv však k oslabování právní jistoty a ochrany subjektivních práv stanovených zákonem (k tomu srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2008 sp. zn. 28 Cdo 1298/2008, ze dne 16. 7. 2014 sp. zn. 28 Cdo 18/2014 či usnesení ze dne 8. 9. 2010 sp. zn. 28 Cdo 2571/2010). Mimořádnými skutečnostmi umožňujícími uvedený postup ale nemohou být dovolatelem akcentované okolnosti nabytí pozemků žalobcem, stalo-li se tak transparentně ve veřejné dražbě. Nejednal-li přitom žalovaný v minulosti s dostatečnou opatrností a podcenil-li účast jiných subjektů v dražebním jednání, není možné pro toto jeho dřívější pochybení žalobci nyní odpírat právo na náhradu bezesmluvního užívání předmětu jeho vlastnictví osobou k tomu neoprávněnou (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 3. 2016 sp. zn. 28 Cdo 4228/2015).

V. 2. Aplikace obecných východisek na posuzovanou věc

37. Nejprve je třeba uvést, že část výše uvedených obecných východisek byla obecnými soudy akceptována, když např. nezpochybnily, že došlo k omezení vlastnického práva stěžovatelky k nemovitostem majícím povahu veřejného prostranství a nezpochybnily ani vznik bezdůvodného obohacení na straně města.

38. Ústavní soud však shledal, že při úvahách o námitce rozporu s dobrými mravy vznesené vedlejším účastníkem nepostupovaly obecné soudy v souladu s výše uvedenými východisky a ani s požadavkem Nejvyššího soudu, který jim v dané věci uložil rovněž „zkoumat i přičinění žalovaného, neopomenul-li snad některou ze svých preventivních povinností a jednal-li vzhledem ke své roli veřejnoprávního subjektu s patřičnou měrou obezřetnosti i zodpovědnosti," a s obdobným požadavkem odvolacího soudu, který soudu prvního stupně uložil „zjistit konkrétní okolnosti jednání, která proběhla mezi oběma stranami před a po vydražení pozemků, okolnosti veřejné dražby pozemků, a to z hlediska jak konkrétního postupu žalobkyně, tak i z hlediska zachování náležité opatrnosti žalovaného v souvislosti s touto dražbou. Žalovaný ke své obraně proto musí tvrdit a prokázat mimořádné okolnosti, svědčící o nemravném požadavku žalobkyně na vydání bezdůvodného obohacení".

39. Obecné soudy se totiž zaměřily převážně na jednání stěžovatelky, a to aniž by skutkové závěry, které soudy následně učinily, vycházely ze skutkových zjištění vzešlých z důkazního řízení. Závěry obecných soudů o rozporu jednání stěžovatelky s dobrými mravy proto považuje Ústavní soud za nepřesvědčivé a v mnoha okolnostech za nepřiměřené a nedůvodně poškozující stěžovatelku.

40. Ústavní soud především konstatuje, že námitku dobrých mravů paradoxně vznesl ten, kdo dlouhodobě bez náhrady cizí pozemky užíval a fakticky tak těžil z existujícího protiprávního stavu a ze své faktické převahy. Jak totiž vyplývá ze soudního spisu (č. l. 306), patrně ani k datu 4. 5. 2015, tedy za období 7 let od nabytí pozemků právní předchůdkyní stěžovatelky, ale ani za období před uskutečněnou dražbou, kdy byly pozemky ve vlastnictví původního vlastníka, za užívání pozemků vedlejší účastník nic neplatil. Nabízí se proto otázka, zda naopak právě vedlejší účastník do určité míry nezneužil výhody, že pozemky mající povahu veřejného prostranství dlouhodobě užívá, a tím jejich hodnotu snižuje, jelikož z povahy věci je zřejmé, že pro každého vlastníka je v těchto případech obtížné docílit vynětí pozemků z režimu veřejného prostranství, resp. domáhat se po vedlejším účastníkovi náhrady za jejich užívání.

41. Vedlejší účastník správně připomenul, že je veřejnoprávní korporací, která je povinna přistupovat k nakládání se svým majetkem s péčí řádného hospodáře. V nyní posuzované věci však není zřejmé, zda tak skutečně postupoval. Vedlejšímu účastníkovi bylo totiž známo, že dotčené pozemky budou opakovaně předmětem prodeje ve veřejné dražbě,

a ačkoliv spoléhal, že k odprodeji nedojde, musel být srozuměn s tím, že nebude-li se o pozemky ucházet, mohou být nabyty jiným subjektem. Vedlejší účastník v řízení sice tvrdil, že před samotnou dražbou jednal o případném odprodeji s likvidátorem, avšak mimo výpověď bývalé zaměstnankyně a citace důvodové zprávy k jednání rady města ve zprávě ekonomického odboru města ze dne 16. 3. 2010 (č. l. 523) nebyla taková komunikace doložena žádnou vzájemnou korespondencí či úředním záznamem. Přesto vzal soud tuto skutečnost za prokázanou.

42. Stejně tak přistoupily soudy k tvrzení vedlejšího účastníka o nemožnosti přímého odprodeje pozemků mimo dražbu. Toto je však v napadených rozhodnutích obsaženo pouze v rovině konstatování, aniž by byl ovšem objasněn důvod nemožnosti přímého prodeje či z čeho soudy takový závěr dovodily a zda nemohla sehrát určitou roli i nedostatečná aktivita města. V této souvislosti totiž například cena 5 Kč/m^2, kterou mělo město likvidátorovi za odkup pozemků nabídnout, může vypovídat spíše o jeho nezájmu, neboť srovnatelné pozemky byly od vlastníků vykupovány právě dle zájmu o ně za částku 50–200 Kč/m^2 a u jiných obdobných pozemků město schválilo i přímý odkup od správce konkursní podstaty (viz zpráva ekonomického odboru vedlejšího účastníka ze dne 16. 3. 2010, č. l. 523).

43. Z obsahu spisu také jednoznačně nevyplývá, jakým způsobem a nakolik kvalifikovaně či zda vůbec byla schválena ona limitní cena 50 Kč/m^2, za kterou měly být pozemky městem vydraženy (nebyl doložen např. zápis z jednání orgánů města). Přesto tuto skutečnost vzaly soudy za prokázanou s tím, že město bylo touto maximální cenou vázáno. Ze spisu přitom na jednu stranu vyplývá, že předmětné projednání v radě města bylo odloženo (rovněž č. l. 523); naopak dle výpovědi svědkyně však byla tato částka radou města schválena s tím, že ale nebyla zveřejněna a podle svědkyně ani členové zastupitelstva o ní nebyli informováni (č. l. 658). Ve vyjádření k odvolání stěžovatelky oproti tomu vedlejší účastník uvedl, že cenu schválilo zastupitelstvo města (aniž by doložil zápis z jeho zasedání), a vytýká stěžovatelce, že z této veřejné informace při dražbě těžila, aby se pak ve vyjádření k ústavní stížnosti opět přiklonil k variantě schválení radou města (jejíž zasedání jsou sice neveřejná, avšak i přesto stěžovatelce vytýká zneužití této radou schválené informace).

44. V každém případě lze uzavřít, že pokud by mělo město o pozemky vážný zájem, mohlo s předběžnou opatrností pracovat s reálnou hodnotou pozemků a případných nákladů, které mu mohou v budoucnu vzniknout právě v souvislosti s jejich užíváním či z titulu náhrady za bezdůvodné obohacení, a mohly tomu maximální cenu, bylo-li o ní tedy skutečně orgány města jednáno, přizpůsobit. Ostatně jak vyplývá z tvrzení vedlejšího účastníka, byla částka, kterou město později za odkup pozemků stěžovatelce nabídlo, několikanásobně vyšší než právě uváděných 50 Kč/m^2.

45. Jde-li o samotnou dražbu a účast města na ní, z výpovědi bývalé zaměstnankyně vedlejšího účastníka vyplynulo, že se město dražby nezúčastnilo a dozvědělo se o ní s časovým odstupem a rada města byla o odkupu pozemků informována majetkovým oddělením až po půl roce, což rovněž nesvědčí o skutečném zájmu města. Z vyjádření vedlejšího účastníka ze dne 13. 4. 2010 dále vyplynulo, že se jednalo již o opakovanou dražbu navazující na předchozí neúspěšné, kterých se město rovněž nezúčastnilo. I z toho vyplývá, že vedlejší účastník evidentně spoléhal na domnělou neprodejnost pozemků a kalkuloval s následným snížením vyvolávací ceny, o čemž jej měl informovat přímo likvidátor tehdejšího vlastníka (č. l. 523). Přesto odvolací soud v odůvodnění napadeného rozhodnutí uvedl, že bylo orgány města rozhodnuto o účasti v dražbě, avšak soukromý subjekt nabídl vyšší částku. Takový závěr ovšem staví zájem města a jeho předběžnou opatrnost do zcela jiného světla.

46. Zjištěné skutečnosti vypovídají nejen o nedostatečné aktivitě, zájmu a předběžné opatrnosti vedlejšího účastníka o pozemky, ale dokládají také, že je soudy při svém rozhodování zcela pominuly, když přístup vedlejšího účastníka hodnotily velice sporadicky

a zaměřily se téměř výhradně na jednání stěžovatelky. Ústavní soud je přitom přesvědčen, že hodnotil-li nalézací soud námitku dobrých mravů, měl pečlivěji zjišťovat a vzít do úvahy i tyto okolnosti dokládající postoj vedlejšího účastníka, nikoliv se spokojit s jeho tvrzeními, která v řízení nijak neprokázal.

47. Na druhou stranu Ústavní soud neshledává rozpor s dobrými mravy v popisovaném jednání stěžovatelky; nadto když se i v těchto případech rozcházejí některá skutková zjištění a závěry soudů s obsahem spisu.

48. Z odůvodnění napadených rozhodnutí například nevyplývá, jaké vazby s dalšími společnostmi jsou stěžovatelce vytýkány. Je známo, že od právní předchůdkyně nabyla předmětnou pohledávku, a jde-li o zastupování stěžovatelky v dané věci stejným právním zástupcem, to lze z důvodu zachování kontinuity považovat za racionální postup. Další propojení stěžovatelky však ze spisu nevyplývají, a není zřejmé, jakým způsobem je dovodil nalézací soud. Doložené písemnosti prokazují pouze vazby Realitní kanceláře UNIMEX (která inzeruje zprostředkování prodeje pozemků – veřejných prostranství) a personální propojení právní předchůdkyně stěžovatelky s dalšími společnostmi. Je však třeba uvést, že ani v případě právní předchůdkyně stěžovatelky by tyto vazby samy o sobě či skutečnost, že je právní předchůdkyně stěžovatelky účastníkem jiných soudních sporů vedených v odlišných věcech, nezakládaly důvod uplatnění korektivu dobrých mravů na nyní posuzovanou věc.

49. Dalším důvodem, pro který soudy považovaly jednání stěžovatelky za rozporné s dobrými mravy, je její nesouhlas s odprodejem pozemků městu za nabízenou cenu. Ani vedlejší účastník však nepřistoupil k uzavření stěžovatelkou nabízené nájemní smlouvy, tedy stejně tak neakceptoval či nereagoval na nabídky stěžovatelky (viz např. výzva k uzavření dohody o narovnání z 31. 12. 2018 či navrhovaná kupní cena).

50. K posuzování účelu nabytí pozemků či postupu stěžovatelky resp. její právní předchůdkyně po tomto okamžiku je vhodné uvést, že podobně, jako se očekává, že bude stát co nejefektivněji nakládat s majetkem nabytým například coby odúmrť, nelze očekávat, že např. vlastník tzv. investičního bytu bude nabízet jeho nájem za cenu nižší než obvyklou v dané lokalitě pouze proto, že jej sám výhodně nabyl. Samotným smyslem investování do nemovitostí je totiž právě očekávaný ekonomický prospěch, a neměl-li by z investice vlastníkovi plynout, postrádala by logicky taková investice smysl. I z toho důvodu nelze za rozporné s dobrými mravy považovat výhodné nabytí nemovitostí, jejichž povaha by měla garantovat jistý výnos na nájemném či pachtovném, ať už v jakékoli výši. Ústavní soud se proto plně ztotožňuje s názorem již zmíněné judikatury, že výhodné nabytí pozemků ve veřejné dražbě nelze považovat za mimořádné okolnosti ospravedlňující použití korektivu dobrých mravů. O to spíše, když z vlastního vyjádření města vyplynul jeho totožný záměr, k jehož naplnění nedošlo pouze v důsledku zvolené strategie. Lze proto pouze zopakovat závěr Nejvyššího soudu vyslovený v usnesení ze dne 2. 3. 2016 sp. zn. 28 Cdo 4228/2015, že nejednal-li žalovaný v minulosti s dostatečnou opatrností a podcenil-li účast jiných subjektů v dražebním jednání, není možné pro toto jeho dřívější pochybení žalobci nyní odpírat právo na náhradu bezesmluvního užívání předmětu jeho vlastnictví.

51. Pokud stěžovatelka uplatňovala nároky ve výši, kterou považovaly soudy za nadsazenou a v nepoměru k povaze pozemků či ceně, za kterou byly pořízeny (což bylo rovněž hodnoceno jako postup v rozporu s dobrými mravy), bylo na nich, aby je při rozhodování odpovídajícím způsobem korigovaly a následně poměr neúspěchu stěžovatelky reflektovaly např. při rozhodování o nákladech řízení. Stěžovatelka totiž vznesením takového nároku (ačkoliv vycházela ze zpracovaného znaleckého posudku, a nešlo tedy o zcela svévolně formulovaný požadavek) rovněž nesla nezanedbatelné riziko poměrného neúspěchu v řízení a navazující povinnosti podílet se z větší či menší části na náhradě nákladů řízení. Jako vlastník a následně žalobce tak stěžovatelka nezaujímala ve vztahu k městu silnější

pozici, které by vůči němu mohla zneužít, ani neuplatňovala svůj nárok šikanózním způsobem.

52. V daném případě však nedává žádný rozumný smysl, aby obecné soudy dovodily (z důvodu údajného porušení korektivu dobrých mravů), že stěžovatelce nenáleží náhrada za bezdůvodné obohacení žádná. Pokud totiž vycházely ze skutečnosti (viz např. bod 54 napadeného rozsudku okresního soudu), že vedlejší účastník užíval předmětné pozemky bez právního důvodu, mohl se zmíněný korektiv dobrých mravů projevit v redukci požadovaného plnění, nikoliv však v jeho úplném odmítnutí.

53. Nalézací soud se ostatně vůbec nevypořádal ani s otázkou, nakolik je morální za situace, kdy má dojít k narovnání dlouhodobého protiprávního stavu, ze kterého vedlejší účastník po dlouhou dobu profituje, vznést paradoxně právě touto stranou sporu námitku rozporu s dobrými mravy a označovat vlastníkovu snahu domoci se svých práv za porušení zásady „nikomu neškodit“, za zneužití práva a za záměr obohatit se na úkor vedlejšího účastníka. Ostatně, označuje-li vedlejší účastník již pouhý záměr vlastníka obohatit se na něčí úkor za rozporný s dobrými mravy, pak za použití argumentu *a minori ad maius* nelze pochybovat, že tím spíše on sám (o jehož skutečném dlouhodobém bezdůvodném obohacování se na úkor vlastníků pozemků neměly ani soudy pochyb) musel v rozporu s dobrými mravy jednat.

54. Soudy tak ve svém důsledku poskytly ochranu vedlejšímu účastníkovi, který se prokazatelně dlouhodobě a bezdůvodně na úkor stěžovatelky obohacoval (sic!), před stěžovatelkou, vůči níž byl pouhý domnělý úmysl takového jednání vedlejším účastníkem namítán. To navíc za situace, kdy i obecné soudy připustily, že samotné vyvíjení podnikatelské aktivity, jejímž pojmovým znakem je dosahování zisku, samozřejmě nemůže být považováno za něco a priori nemravného.

55. Zcela nepříhodným se pak jeví poukaz vedlejšího účastníka na náklady, které vynaložil na údržbu předmětných pozemků, když se patrně domnívá, že by je měl jejich vlastník na vlastní náklady vedlejšímu účastníkovi, který je fakticky dlouhodobě bezplatně užívá, udržovat.

56. Lze tak učinit závěr, že v nyní posuzované věci nebylo prokázáno, že by se stěžovatelka či její právní předchůdkyně dopustila vůči vedlejšímu účastníkovi jednání, které by mělo být považováno za rozporné s dobrými mravy, a to v takové míře, že by stěžovatelce neměla náležet vůbec žádná náhrada za užívání předmětných pozemků vedlejším účastníkem (krajský soud dokonce výslovně uvedl, že tato protiprávnost se přenáší na všechny právní nástupce a nelze ji ani dodatečně zhojit – srov. bod 12 odůvodnění napadeného rozsudku). V tomto směru Ústavní soud konstatuje extrémní nesoulad mezi výsledky provedeného dokazování a skutkovými a právními závěry z něho učiněnými. Samotnou skutečnost, že byly pozemky nabyty ve veřejné dražbě, ani jejich povahu, cenu, investiční záměr stěžovatelky či výši vymáhané náhrady, a to ani ve vzájemné souvislosti, totiž nepovažuje Ústavní soud za natolik mimořádné okolnosti, ze kterých by teprve bylo lze usuzovat na tak intenzivní rozpor jednání s dobrými mravy.

57. Opačný závěr by totiž činil ve svém praktickém důsledku z pozemků majících obdobný charakter pozemky bezcenné a neprodejné právě z důvodu, že by jejich budoucí nabyvatelé mohli být a priori považováni za „spekulanty“ a požadavky na náhradu za užívání pozemků jinými subjekty či pokusy o narovnání těchto vztahů za rozporné s dobrými mravy. Obce by přitom měly garantováno – patrně jednou provždy – jejich bezplatné užívání na úkor vlastníků, a to absurdně např. i včetně možnosti z nich profitovat jejich zatížením místním poplatkem za zvláštní užívání veřejného prostranství, které spočívá například v umístění dočasných staveb a zařízení sloužících pro poskytování prodeje a služeb, pro umístění stavebních nebo reklamních zařízení, vyhrazení trvalého parkovacího místa či užívání tohoto prostranství pro kulturní, sportovní a reklamní akce (§ 4 zákona č. 565/1990 Sb., o místních

poplatcích, ve znění pozdějších předpisů). V takovém postupu však Ústavní soud shledává spíše zneužití institutu dobrých mravů, který by měl sloužit skutečně pouze jako výjimečný nástroj k zabránění zjevné nespravedlnosti či tvrdosti důsledků uplatnění práva.

58. Při rozhodování o nákladech řízení pak bude na obecných soudech, aby s ohledem na citovanou judikaturu Ústavního soudu, zejména na závěr, že péče o majetek a výkon vlastnického práva k němu nejsou ponechány obci (městské části) na volné úvaze, jako je tomu u jiných vlastníků, a že kvalifikovaná starost o majetek obce je naplněním jednoho z veřejných zájmů, k jehož zabezpečení si obec musí vytvořit materiální a personální předpoklady, a to v rozsahu a kvalitě, která je přímo úměrná množství (hodnotě) a charakteru (svěřeného) majetku, zkoumaly, zda byly náklady na zastoupení advokátem důvodně vynaloženými. Závěry vyslovené např. v nálezu ze dne 13. 8.2012 sp. zn. II. ÚS 2396/09 (N 137/66 SbNU 115) sice směřovaly zejména ke statutárním městům, případně jejich městským částem, avšak není vyloučeno, aby se uplatnily i v případech větších měst. Soudy tak budou muset účelnost vynaložených nákladů posoudit i ve vztahu k velikosti města, majetku, který spravuje, objemu jeho hospodaření a s přihlédnutím ke skutečnosti, že úprava vztahů mezi městem a vlastníky pozemků, jejichž pozemky město obdobným způsobem užívá, nemůže být agendou ojedinělou a ani komplikovanou. Přitom nelze vycházet pouze z faktické neexistence právního oddělení, nýbrž z reálného personálního vybavení, včetně racionálního vyhodnocení potřebnosti takového odborného personálního zabezpečení. Je proto na posouzení soudů, zda s ohledem na tyto naznačené okolnosti bylo zastupování advokátem v řízení před obecnými soudy a v tomto důsledku vznikající náklady skutečně nezbytné.

59. Ústavní soud konečně nepřisvědčil stěžovatelce, namítala-li nepřiměřenou délku řízení, neboť tato záležitost nemůže být posuzována v rámci tohoto řízení. Jak k tomu správně uvedl Nejvyšší soud, stěžovatelka má možnost toto případně učinit předmětem řízení o žalobě na náhradu újmy vzniklé nesprávným úředním postupem dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).

VI. Závěr

60. Protože z uvedených důvodů došlo napadenými rozhodnutími Nejvyššího soudu, krajského soudu i okresního soudu k porušení základního práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny, Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadené rozhodnutí zrušil, a vytvořil tím procesní situaci, kdy se věc vrací do stadia rozhodování o žalobě podané u Okresního soudu v Kutné Hoře, o které bude muset tento soud rozhodovat znovu, vázán právním názorem obsaženým v tomto nálezu.

Č. 7
Nesprávná aplikace § 142 odst. 2 občanského soudního řádu a nedostatečné odůvodnění pro přiznání náhrady nákladů řízení podle § 150 občanského soudního řádu (sp. zn. III. ÚS 2618/21 ze dne 18. ledna 2022)

Konstatoval-li krajský soud, že je třeba vycházet z § 142 odst. 2 o. s. ř. a stanovit výši účelně vynaložených nákladů stěžovatelky podle poměru úspěchu a neúspěchu s jejím předžalobním nárokem, jeho závěry nejsou správné, neboť úspěch či neúspěch ve věci je vždy nutno poměřovat ve vztahu k žalobnímu, nikoli předžalobnímu nároku. Uvedené ustanovení tak soud může použít pouze za situace, kdy žalobě zčásti vyhoví a zčásti ji zamítne, neboť základem pro rozhodnutí o výši nákladů řízení je v takovém případě míra úspěchu ve věci, resp. poměr, v jakém kdo z účastníků byl úspěšný. Žalobou uplatněný nárok se přitom rovná 100 %, při částečném úspěchu z tohoto základu přísluší každému z účastníků určitá v procentech vyjádřená část. Účastník, který uspěl ve větší míře, má právo na náhradu nákladů řízení, jejichž míra odpovídá rozdílu mezi jeho úspěchem a úspěchem protistrany.

Jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele, nemusí soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat. Paragraf 150 o. s. ř. zakládá diskreční oprávnění soudu v této otázce, nejedná se však o zcela volnou úvahu soudu (ve smyslu libovůle), nýbrž jde o ustanovení, podle něhož soud zkoumá, zda ve věci neexistují zvláštní okolnosti, k nimž je třeba při stanovení povinnosti k náhradě nákladů řízení výjimečně přihlédnout. Toto právo však přísluší především obecným soudům, které nejlépe znají konkrétní okolnosti případu, a proto je především jejich věcí, zda využijí možnosti dané jim tímto ustanovením či nikoliv. Ústavnímu soudu proto zpravidla takové hodnocení nepřísluší, může pouze zvážit, zda příslušný soud posoudil všechny okolnosti konkrétní věci. Zásada úspěchu ve věci zakotvená v § 142 o. s. ř. je přitom pouze modifikována možností soudu použít § 150 o. s. ř. v případě, kdy by důsledná aplikace § 142 o. s. ř. a násl. vedla k nepřiměřeným tvrdostem.

Jakkoli tedy Ústavní soud není oprávněn nahrazovat úvahu obecných soudů o tom, zda v určité věci je či není splněn důvod pro nepřiznání náhrady nákladů řízení podle § 150 o. s. ř., je z hlediska ústavních záruk spravedlivého procesu povinen posoudit, zda skutečně existuje důvod, který je za tímto účelem s ohledem na okolnosti věci způsobilý být hodnocen jako důvod zvláštního zřetele hodný. Jen v takovém případě nedojde vůči účastníkovi k svévolnému odepření práva na náhradu nákladů řízení podle § 142 o. s. ř. Z odůvodnění napadeného rozhodnutí proto musí vyplývat rozumná úvaha o existenci určitých specifických okolností konkrétní věci, v jejichž důsledku by se uložení povinnosti k náhradě nákladů řízení neúspěšnému účastníkovi řízení mohlo jevit jako nespravedlivé či nepřiměřeně tíživé.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Radovana Suchánka a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelky Marcely Holomojové, zastoupené Mgr. Julií Filipovou, advokátkou, sídlem Nádražní 342,

Horšovský Týn, proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 12. července 2021 č. j. 15 Co 149/2021-49, za účasti Krajského soudu v Plzni jako účastníka řízení a Pavla Holomoje, zastoupeného JUDr. Zdeňkem Králem, advokátem, sídlem Domažlická 800/III., Klatovy 2, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 12. července 2021 č. j. 15 Co 149/2021-49 bylo porušeno právo stěžovatelky zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 12. července 2021 č. j. 15 Co 149/2021-49 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím byla porušena její ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 3 odst. 1 a 3, čl. 4 odst. 3, čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a 2, čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 90, 95 a 96 Ústavy.

2. Z obsahu ústavní stížnosti a spisu Okresního soudu v Domažlicích (dále též jen „okresní soud“) sp. zn. 19 C 7/2021, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývají následující skutečnosti. Okresní soud rozsudkem pro uznání ze dne 23. 2. 2021 č. j. 19 C 7/2021-21 uložil vedlejšímu účastníkovi přispívat stěžovatelce na její výživu částkou 6 000 Kč měsíčně, a to s účinností ode dne 11. 1. 2021 do dne právní moci rozsudku, kterým bude manželství stěžovatelky a vedlejšího účastníka rozvedeno (I. výrok), a zaplatit stěžovatelce dlužné výživné do tří dnů od právní moci rozsudku (II. výrok), dále bylo uloženo vedlejšímu účastníkovi zaplatit soudní poplatek ve výši 500 Kč (III. výrok) a stěžovatelce na náhradě nákladů řízení částku 32 152 Kč (IV. výrok).

3. Okresní soud v odůvodnění svého rozsudku dále uvedl, že není přiměřené postupovat při určení odměny advokátky stěžovatelky podle § 8 odst. 2 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „advokátní tarif“), tedy z tarifní hodnoty ve výši pětinásobku ročního plnění, a proto při stanovení nákladů stěžovatelky, která měla v řízení plný úspěch, přihlédl k § 755 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a dovodil, že upravená vyživovací povinnost by mohla trvat jen do července 2023. Okresní soud tedy vycházel z tarifní hodnoty dané součtem plnění výživného za 31 měsíců.

4. Proti IV. výroku okresního soudu o nákladech řízení podali stěžovatelka i vedlejší účastník odvolání. Stěžovatelka poukázala na § 8 odst. 2 advokátního tarifu a uvedla, že okresní soud nedůvodně vyšel z předpokladu ukončení manželství účastníků nejpozději v červenci roku 2023, když tento závěr nelze vyvodit ze žádných důkazů či tvrzení účastníků. Návrh na rozvod manželství zatím nikdo z účastníků nepodal, a je proto třeba vycházet ze současného stavu. Správný výpočet tedy vychází z odměny advokátky stěžovatelky za čtyři úkony po 9 740 Kč a čtyři paušální náhrady, z daně z přidané hodnoty a dále z náhrady za jízdné a za ztrátu času, celkem 48 848 Kč. Vedlejší účastník namítl, že stěžovatelka nemá právo na tak vysokou náhradu nákladů, neboť řízení o výživném manželky není skutkově ani právně složité, a tomu by měla odpovídat i výše vyúčtovaných nákladů. Vedlejší účastník

uvedl, že manželství může být rozvedeno i dříve než v červenci 2023, s úvahou okresního soudu tedy souhlasit nelze. Okresní soud podle vedlejšího účastníka také nevzal v úvahu, že vedlejší účastník nárok stěžovatelky uznal a navrhl uzavření smíru, stěžovatelka však trvala na nákladech řízení ve výši 36 455 Kč. Vedlejší účastník zdůraznil, že stěžovatelka před podáním žaloby uplatnila nárok na výživné 10 000 Kč měsíčně a dále nárok na výživné pro dceru a na vypořádání majetku, tyto neúměrné požadavky vedlejší účastník důvodně odmítl, a proto žádá, aby právo na náhradu nákladů nebylo přiznáno žádnému z účastníků.

5. Krajský soud v Plzni (dále jen „krajský soud“) rozsudek okresního soudu ve výroku o nákladech řízení změnil ústavní stížností napadeným usnesením tak, že vedlejší účastník je povinen zaplatit stěžovatelce náklady řízení ve výši 10 528 Kč do tří dnů od právní moci tohoto usnesení (I. výrok) a žádnému z účastníků nepřiznal náklady odvolacího řízení (II. výrok). Krajský soud měl za to, že okresním soudem zvolený postup vycházející z odhadu doby, do které může manželství účastníků trvat, v dané věci není přiléhavý, neboť není zřejmé, jak dlouho by mohlo rozvodové řízení trvat, pokud vůbec bude zahájeno, a závěr o právní moci rozsudku o rozvodu manželství není podložen žádnou kvalifikovanou úvahou. Krajský soud proto uzavřel, že s ohledem na skutečnost, že před zahájením řízení stěžovatelka požadovala na výživném manželky 10 000 Kč měsíčně, je třeba vycházet s použitím § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) z § 142 odst. 2 o. s. ř. a stanovit výši účelně vynaložených nákladů stěžovatelky podle poměru jejího úspěchu a neúspěchu s jejím předžalobním nárokem. Současně krajský soud uvedl, že vedlejší účastník zahájení soudního řízení nezavinil, neboť předžalobní požadavky stěžovatelky důvodně odmítl. Stěžovatelka požadovala původně částku 10 000 Kč měsíčně, rozsudkem pro uznání jí bylo přiznáno 6 000 Kč měsíčně, úspěch tedy měla z 60 % a při aplikaci zásad § 142 odst. 2 o. s. ř. má právo na úhradu 20 % účelně vynaložených nákladů řízení. Účelně vynaložené náklady představují podle krajského soudu čtyři úkony právní služby z tarifní hodnoty 360 000 Kč, tedy čtyřikrát 9 740 Kč (§ 7 bod 6 advokátního tarifu), čtyři paušální náhrady po 300 Kč, náklady jízdného k jednání okresního soudu 110,40 Kč a náhrada za ztrátu času 100 Kč, to vše s připočtením částky odpovídající dani z přidané hodnoty, celkem 48 848 Kč, z toho 20 % činí 10 258 Kč.

II. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka v ústavní stížnosti vyjadřuje své přesvědčení, že krajský soud pochybil, když při stanovení výše náhrady nákladů řízení vycházel s použitím § 150 o. s. ř. z § 142 odst. 2 tohoto zákona. Stěžovatelka upozorňuje, že před podáním žaloby se značným časovým předstihem dne 3. 11. 2020 zaslala vedlejšímu účastníkovi výzvu s návrhem na mimosoudní vyřízení, žaloba byla stěžovatelkou podána až dne 11. 1. 2021. Vedlejší účastník měl značný časový prostor, aby své stanovisko důkladně zvážil, k návrhu stěžovatelky se vyjádřil a eventuálně navrhl jinou výši plnění. Vedlejší účastník se však vyjádřil až k žalobě, kterou navrhoval zamítnout. Stěžovatelka zdůrazňuje, že vedlejší účastník byl po celou dobu řízení i před jeho zahájením zastoupen advokátem, musel si tedy být vědom následků své nesoučinnosti či zamítavého postoje. Stěžovatelka má za to, že předmět řízení je určován žalobou, nikoli předžalobní upomínkou, když žalobce je oprávněn s žalobou disponovat a požadovat plnění podle svého uvážení na základě vyhodnocení skutkového stavu. Domáhala-li se stěžovatelka žalobou nároku výživného manželky ve výši 6 000 Kč měsíčně a s touto částkou vedlejší účastník v průběhu řízení vyslovil souhlas, stěžovatelka měla plný úspěch ve věci samé, a náleží jí právo na náhradu nákladů řízení v souladu s § 142 odst. 1 o. s. ř. Stěžovatelka se neztotožňuje s názorem krajského soudu, že je třeba vycházet z § 150 o. s. ř. V dané věci nejsou dány žádné důvody hodné zvláštního zřetele, pro něž soud nemusí náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat, naopak je nutné přihlédnout k přístupu vedlejšího účastníka, který se stěžovatelkou před podáním žaloby nekomunikoval a následně

navrhoval zamítnutí žaloby. Byl to tedy právě vedlejší účastník, kdo zavinil podání žaloby, neboť nebyl-li by pasivní, mohli účastníci o věci před podáním žaloby jednat, případně mohl vedlejší účastník navrhnout svou představu výše výživného. Má-li však krajský soud za to, že vedlejší účastník předžalobní požadavky stěžovatelky důvodně odmítl, a ze vztahu mezi předžalobní upomínkou a následným rozhodnutím ve věci samé dovozuje důvody hodné zvláštního zřetele, stěžovatelka s jeho závěrem nesouhlasí.

III. Vyjádření účastníků řízení

7. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření krajskému soudu a vedlejšímu účastníkovi. Krajský soud se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

8. Vedlejší účastník ve svém vyjádření uvedl, že neshody mezi ním a stěžovatelkou byly dlouhodobé a nepříznivě se na nich podepsala jednak nemoc stěžovatelky, jednak zdravotní postižení jejich dcery. Vedlejší účastník se vždy snažil stěžovatelku finančně zabezpečit, rodina měla velmi slušnou životní úroveň, vlastnili se stěžovatelkou rodinný dům, ve kterém společně žili a vychovávali dceru. Poté, co se stěžovatelka s dcerou odstěhovala, bydlela v pronájmu, vedlejší účastník jí nabízel, že s dcerou může v domě zůstat a že by na ni svůj spoluvlastnický podíl převedl. Požadavky stěžovatelky na její výživné ve výši 10 000 Kč vedlejší účastník od počátku odmítal jako nedůvodné a přehnané. Stěžovatelka teprve poprvé v žalobě požadovala výživné ve výši 6 000 Kč, také tuto částku vedlejší účastník ve vyjádření k žalobě s ohledem na listinami doloženou majetkovou situaci stěžovatelky odmítl. Při jednání před okresním soudem vedlejší účastník přistoupil na požadavek stěžovatelky na výživné ve výši 6 000 Kč měsíčně a navrhoval uzavření smíru za podmínky, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení, to však zástupkyně stěžovatelky odmítla. Podle přesvědčení vedlejšího účastníka krajský soud postupoval zcela podle zákona a v duchu logiky a spravedlnosti, když rozhodl o snížení částky nákladů řízení, které je vedlejší účastník povinen zaplatit. Vedlejší účastník proto navrhuje, aby bylo rozhodnuto, že se ústavní stížnost zamítá. Současně pak navrhuje, aby bylo rozhodnuto, že stěžovatelka je povinna uhradit mu náklady právního zastoupení vzniklé v řízení před Ústavním soudem.

9. Vyjádření vedlejšího účastníka zaslal Ústavní soud stěžovatelce na vědomí a k případné replice, stěžovatelka však tohoto svého práva nevyužila. Podáním ze dne 12. 1. 2022 vedlejší účastník doplnil své vyjádření přiložením rozsudku Okresního soudu v Domažlicích ze dne 24. 11. 2021 č. j. 9 C 27/2021-48 s vyznačenou doložkou právní moci, kterým se manželství stěžovatelky a vedlejšího účastníka rozvádí.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla včas podána oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v nichž bylo vydáno rozhodnutí napadené v ústavní stížnosti, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

11. Po prostudování spisového materiálu dospěl Ústavní soud k názoru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. Z hlediska opodstatněnosti ústavních stížností směřujících proti náhradově nákladovým výrokům rozhodnutí obecných soudů Ústavní soud ve své judikatuře konstantně zastává stanovisko, že spor o náhradu nákladů řízení, i když se může dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity opodstatňující porušení základních práv

a svobod [usnesení ze dne 1. 11. 1999 sp. zn. IV. ÚS 10/98, usnesení ze dne 27. 5. 1998 sp. zn. II. ÚS 130/98, usnesení ze dne 4. 2. 2003 sp. zn. I. ÚS 30/02, usnesení ze dne 5. 8. 2002 sp. zn. IV. ÚS 303/02 (U 25/27 SbNU 307), usnesení ze dne 13. 10. 2005 sp. zn. III. ÚS 255/05 a další, dostupná stejně jako dále uvedená rozhodnutí Ústavního soudu na https://nalus.usoud.cz]; opakovaně již bylo řečeno, že povaha – jen procesní – soudem konstituovaného práva, resp. povinnosti způsobuje, že zde není zjevné reflexe ve vztahu k těm základním právům a svobodám, které jsou chráněny prameny ústavního pořádku. Z uvedených důvodů přistupuje Ústavní soud k návrhům týkajícím se rozhodování o náhradě nákladů řízení a určování její výše značně rezervovaně.

13. Ústavní soud však současně připomíná, že ačkoliv se žádný z článků Listiny o nákladech civilního řízení, resp. o jejich náhradě, výslovně nezmiňuje, principy spravedlivého procesu zakotvené v čl. 36 a násl. Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy, je nezbytné aplikovat i na rozhodování obecných soudů o nákladech řízení v civilních věcech. Současně však je třeba mít na zřeteli, že pokud jde o konkrétní výši náhrady, není úkolem Ústavního soudu jednat jako odvolací soud nebo jako soud třetí či čtvrté instance ve vztahu k rozhodnutím přijatým obecnými soudy. Je úlohou obecných soudů interpretovat a aplikovat relevantní pravidla procesní a hmotněprávní povahy. Navíc, jsou to obecné soudy, které mají nejlepší podmínky pro posouzení všech okolností konkrétního případu. Ústavní soud je ovšem oprávněn posoudit, zda postup nebo rozhodnutí obecných soudů při rozhodování o nákladech řízení vyhovovalo obecným požadavkům procesní spravedlivosti obsaženým v hlavě páté Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

14. V nyní posuzované věci krajský soud použil při svém rozhodování o výši nákladů řízení § 142 odst. 2 o. s. ř., podle kterého, měl-li účastník ve věci úspěch jen částečný, soud náhradu nákladů poměrně rozdělí, popřípadě vysloví, že žádný z účastníků nemá na náhradu nákladů právo. Krajský soud přitom vycházel ze skutečnosti, že stěžovatelka ve svém předžalobním návrhu požadovala po vedlejším účastníkovi původně částku 10 000 Kč měsíčně, rozsudkem pro uznání jí bylo přiznáno 6 000 Kč měsíčně, a měla tedy úspěch z 60 %. S takovým způsobem aplikace § 142 odst. 2 o. s. ř. se ale Ústavní soud neztotožňuje.

15. Z obsahu vyžádaného spisu vyplývá, že stěžovatelka se domáhala žalobou ze dne 17. 12. 2020 vydání rozsudku, kterým by bylo uloženo vedlejšímu účastníkovi zaplatit jí na její výživu částku 6 000 Kč. Vedlejší účastník se k žalobě vyjádřil podáním ze dne 25. 1. 2021, ve kterém s požadovanou částkou ve výši 6 000 Kč nesouhlasí a navrhuje zamítnutí žaloby. V protokolu o jednání před okresním soudem ze dne 23. 2. 2021 se uvádí, že stěžovatelka trvá na výši výživného v částce 6 000 Kč, vedlejší účastník navrhuje částku 4 000 Kč. Poté, co soud při ústním jednání prezentoval předběžný právní názor, že je s ohledem na majetkovou situaci vedlejšího účastníka namístě považovat požadavek stěžovatelky za plně oprávněný, uznal vedlejší účastník po poradě se svým zástupcem nárok stěžovatelky ve výši 6 000 Kč, požadoval však, aby každá ze stran nesla své náklady řízení. Stěžovatelka trvala na náhradě nákladů řízení, proto nebyl uzavřen soudní smír, nýbrž bylo rozhodnuto rozsudkem pro uznání tak, že vedlejší účastník je povinen přispívat stěžovatelce na její výživu částkou 6 000 Kč měsíčně a nahradit jí náklady řízení ve výši 32 152 Kč.

16. Podle Ústavního soudu nelze interpretovat popsaný průběh soudního řízení jiným způsobem, než že stěžovatelka byla ve věci plně úspěšná, neboť nárok, který jí byl soudem přiznán, odpovídá v plné výši jejímu nároku uplatněnému žalobou. Konstatoval-li tedy krajský soud, že je třeba vycházet z § 142 odst. 2 o. s. ř. a stanovit výši účelně vynaložených nákladů stěžovatelky podle poměru úspěchu a neúspěchu s jejím předžalobním nárokem, jeho závěry nejsou správné, neboť úspěch či neúspěch ve věci je vždy nutno poměřovat ve vztahu k žalobnímu, nikoli předžalobnímu nároku. Ustanovení § 142 odst. 2 o. s. ř. by tak mohl soud použít pouze za situace, kdy žalobě zčásti vyhoví a zčásti ji zamítne. Základem pro rozhodnutí o výši nákladů řízení by v takovém případě byla míra úspěchu ve věci, resp.

poměr, v jakém kdo z účastníků byl úspěšný. Žalobou uplatněný nárok se přitom rovná 100 %, při částečném úspěchu z tohoto základu přísluší každému z účastníků určitá v procentech vyjádřená část. Účastník, který uspěl ve větší míře, má právo na náhradu nákladů řízení, jejich míra pak odpovídá rozdílu mezi jeho úspěchem a úspěchem protistrany.

17. Tak tomu však v posuzované věci nebylo, neboť, jak již bylo uvedeno, stěžovatelka byla ve věci plně úspěšná. Za takové situace bylo namístě postupovat podle § 142 odst. 1 o. s. ř., podle kterého účastníku, který měl ve věci plný úspěch, přizná soud náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl. Stěžovatelce tak měla být přiznána náhrada účelně vynaložených nákladů v plné výši. Na uvedeném nemění nic ani skutečnost, že krajský soud dospěl k závěru o pouze částečném úspěchu stěžovatelky ve věci a k použití § 150 o. s. ř., jehož aplikace je v napadeném usnesení poněkud nejasně odůvodněna okolnostmi věci – zejména tím, že stěžovatelka před zahájením řízení požadovala po vedlejším účastníkovi výživné ve výši 10 000 Kč měsíčně.

18. Takový postup je nejen svévolný, ale také nelogický, když ve věci je rozhodující, že stěžovatelka se domáhala žalobou zaplacení částky 6 000 Kč, tuto částku pak vedlejší účastník odmítl nejen písemně ve vyjádření k žalobě, ale i později při jednání před okresním soudem. Bylo pouze na vedlejším účastníkovi, jaký procesní postup zvolí, neuznal-li žalobní nárok stěžovatelky ve výši, která jí byla posléze žalobou přiznána. Nelze však tuto skutečnost ani s přihlédnutím k předžalobnímu postupu stěžovatelky interpretovat tak, že zahájení soudního řízení nezavinil, a spatřovat v ní skutečnosti předpokládané v § 150 o. s. ř.

19. Podle § 150 o. s. ř. platí, že jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele, nemusí soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat. Ústavní soud ve svých rozhodnutích setrvale judikuje, že § 150 o. s. ř. zakládá diskreční oprávnění soudu v této otázce, nejedná se však o zcela volnou úvahu soudu (ve smyslu libovůle), nýbrž jde o ustanovení, podle něhož soud zkoumá, zda ve věci neexistují zvláštní okolnosti, k nimž je třeba při stanovení povinnosti k náhradě nákladů řízení výjimečně přihlédnout. Toto právo však přísluší především obecným soudům, které nejlépe znají konkrétní okolnosti případu, a proto je především jejich věcí, zda využijí možnosti dané jim § 150 o. s. ř. či nikoliv. Ústavnímu soudu proto zpravidla nepřísluší hodnotit, zda jsou dány důvody hodné zvláštního zřetele pro použití tohoto ustanovení, ale pouze zvážit, zda příslušný soud při použití § 150 o. s. ř. posoudil všechny okolnosti konkrétní věci. Uvedené přitom nemůže nic změnit na skutečnosti, že soud musí vycházet při rozhodování o náhradě nákladů řízení ze zásady úspěchu ve věci (§ 142 o. s. ř.), jež je pouze modifikována možností soudu použít § 150 o. s. ř., kterou soud mimořádně využije v případech, kdy by důsledná aplikace § 142 o. s. ř. a násl. vedla k nepřiměřeným tvrdostem.

20. Takovým způsobem však krajský soud v nyní posuzované věci nepostupoval, když použití § 150 o. s. ř. ústavně souladným způsobem neodůvodnil, a § 142 odst. 2 o. s. ř. nesprávně aplikoval za situace, kdy byla stěžovatelka ve věci plně úspěšná. K uvedenému přistupuje skutečnost, že krajský soud aplikoval § 150 o. s. ř., aniž by na možnost takového svého postupu účastníky řízení upozornil. Ústavní soud ve svých rozhodnutích setrvale uvádí, že podmínkou aplikace § 150 o. s. ř., pokud soud dospěje ke zjištění, že v konkrétním případě jsou dány důvody zvláštního zřetele hodné k nepřiznání práva na náhradu nákladů řízení, je vytvoření procesního prostoru účastníkům řízení k tomu, aby mohli účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Požadavek na řádné poučení se projevuje naléhavěji právě v průběhu odvolacího řízení, neboť po přijetí rozhodnutí o nákladech řízení již účastník řízení nemá procesní prostředky k uplatnění svých námitek [viz např. nález ze dne 25. 8. 2015 sp. zn. I. ÚS 1593/15 (N 156/78 SbNU 353), nález ze dne 22. 2. 2017 sp. zn. IV. ÚS 1610/16 (N 34/84 SbNU 393), nález ze dne 11. 10. 2016 sp. zn. IV. ÚS 899/15 (N 187/83 SbNU 71), nález ze dne 13. 2. 2018 sp. zn. III. ÚS 2397/17 (N 23/88 SbNU 301), nález ze dne 6. 2. 2018

sp. zn. I. ÚS 3237/17 (N 21/88 SbNU 285) a další]. Taktéž v nálezu ze dne 23. 3. 2021 sp. zn. IV. ÚS 998/20 (N 57/105 SbNU 148) Ústavní soud uvedl, že krajský soud při rozhodování o nákladech řízení „za situace, kdy chtěl ve věci vyjít z odlišných skutkových zjištění než okresní soud a po právní stránce rozhodnout na základě odlišného ustanovení právního předpisu než okresní soud, měl ve věci nařídit jednání, přičemž stěžovatelé (i vedlejší účastníci) měli právo být krajským soudem s tímto jeho postupem seznámeni tak, aby ve vhodném okamžiku vyjádřili své stanovisko, příp. navrhli jiné důkazy či svůj právní názor na posuzovanou věc“.

21. Jakkoli Ústavní soud není oprávněn nahrazovat úvahu obecných soudů o tom, zda v určité věci je či není splněn důvod pro nepřiznání náhrady nákladů řízení podle § 150 o. s. ř., je z hlediska ústavních záruk spravedlivého procesu povinen posoudit, zda skutečně existuje důvod, který je za tímto účelem s ohledem na okolnosti věci způsobilý být hodnocen jako důvod zvláštního zřetele hodný. Jen v takovém případě nedojde vůči tomuto účastníkovi k svévolnému odepření práva na náhradu nákladů řízení podle § 142 o. s. ř. Z odůvodnění napadeného rozhodnutí proto musí vyplývat rozumná úvaha o existenci určitých specifických okolností konkrétní věci, v jejichž důsledku by se uložení povinnosti k náhradě nákladů řízení neúspěšnému účastníkovi řízení mohlo jevit jako nespravedlivé či nepřiměřeně tíživé. Jak bylo naznačeno výše, odůvodnění rozsudku krajského soudu žádnou takovouto srozumitelnou úvahu neobsahuje, když použití § 150 o. s. ř. je odůvodněno poukazem na skutečnosti, které neposkytují odpověď na otázku, z jakého důvodu by přiznání náhrady nákladů řízení stěžovatelce v této konkrétní věci bylo pro vedlejšího účastníka nespravedlivé či nepřiměřeně tíživé. Takovouto úvahu nelze považovat ani za zřejmou či dovoditelnou a úlohou Ústavního soudu ani není ji dotvářet. Nezbývá tak než uzavřít, že k nepřiznání plné náhrady nákladů řízení stěžovatelce došlo bez toho, aby bylo náležitě odůvodněno naplnění podmínek pro takovéto rozhodnutí podle § 150 o. s. ř. Toto pochybení krajského soudu mělo za následek porušení základního práva (čl. 36 odst. 1 Listiny) stěžovatelky, která mohla jinak důvodně předpokládat, že jí bude podle § 142 odst. 1 o. s. ř. přiznána náhrada nákladů řízení. Ústavní soud také nepřehlédl, že 20 % z částky 48 848 Kč, představující podle krajského soudu výši stěžovatelkou účelně vynaložených nákladů, nečiní 10 258 Kč, jak tvrdí v závěru napadeného usnesení krajský soud, který uložil vedlejšímu účastníkovi zaplatit tuto částku stěžovatelce (jakožto úspěšné z 60 %) na náhradě nákladů řízení.

22. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů dospěl k závěru, že postupem krajského soudu bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť jí bylo zabráněno, aby její věc byla projednána stanoveným postupem. Jak již přitom Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. IV. ÚS 114/96 ze dne 25. 9. 1997 (N 114/9 SbNU 71), právo plynoucí z čl. 36 odst. 1 Listiny, totiž právo na soudní ochranu, zahrnuje v sobě nejen právo na spravedlivý způsob vedení procesu, ale také právo na trvání procesu až do jeho ukončení zákonem předpokládaným způsobem (čl. 36 odst. 4 Listiny).

23. Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost je důvodná, proto podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu usnesení krajského soudu ze dne 12. července 2021 č. j. 15 Co 149/2021-49 zrušil. Takto rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu). S ohledem na výsledek řízení Ústavní soud nevyhověl návrhu vedlejšího účastníka, aby mu stěžovatelka byla povinna uhradit náklady právního zastoupení vzniklé v řízení před Ústavním soudem (§ 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu).

Č. 8
Náhrada nákladů řízení a materiální nevykonatelnost exekučního titulu (sp. zn. III. ÚS 2856/21 ze dne 18. ledna 2022)

Z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, který zaručuje právo na soudní ochranu, lze dovodit legitimní očekávání každého, že bude-li postupovat v souladu se zákonem a s konkrétními pokyny soudu, povede to v případě úspěchu ve sporu k vydání reálně vykonatelného rozhodnutí. Při rozhodování o povinnosti k náhradě nákladů řízení se proto soud nemá zabývat pouze formálním procesním zaviněním na zastavení řízení, pokud dříve ani obecné soudy chybnou formulaci v podání stěžovatelky neodhalily a vydávaly opakovaně rozhodnutí, kterým měly účastníkem řízení formulovaný návrh za správný.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Radovana Suchánka a Jiřího Zemánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky Dáši Smělíkové, zastoupené Mgr. Vladanem Valou, advokátem, sídlem Marie Steyskalové 62, Brno, proti výrokům II, III a IV usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 31. 8. 2021 č. j. 20 Co 1/2021-154, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení, takto:

I. Výroky II, III a IV usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 31. 8. 2021 č. j. 20 Co 1/2021-154 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výroky II, III a IV tohoto usnesení se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před Ústavním soudem, podstatný obsah spisu a rekapitulace ústavní stížnosti

A.

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení výše označených výroků usnesení Krajského soudu v Praze (dále jen „krajský soud“) s tvrzením, že jimi bylo porušeno její právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny, právo na ochranu legitimního očekávání ve smyslu

zmnožení jejího majetku podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě a právo na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny. Dále stěžovatelka namítá porušení principu rovnosti podle čl. 1 Listiny a porušení principu přednosti občana před státem podle čl. 1 a čl. 2 odst. 1 a 3 Ústavy a podle čl. 2 odst. 2 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti a z vyžádaného spisu Okresního soudu v Příbrami (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 9 EXE 3614/2019 Ústavní soud zjistil, že okresní soud usnesením ze dne 31. 10. 2020 č. j. 9 EXE 3614/2019-86 zamítl návrh povinné Romany Kohoutkové na zastavení exekuce. Okresní soud totiž učinil závěr, že složila-li povinná na účet soudního exekutora částku 1 700 000 Kč, pak tím zástavní právo nezaniklo, neboť cena zástavy (blíže specifikované bytové jednotky) činí 3 400 000 Kč, a zajištěná pohledávka tak nebyla zcela uspokojena. Okresní soud přitom vyšel z toho, že v řízení vedeném pod sp. zn. 9 EXE 3614/2019 pověřil soudního exekutora Mgr. Jaroslava Kocince, Exekutorský úřad Frýdek-Místek, vedením exekuce k vymáhání pohledávky ve výši 4 024 325,96 Kč prodejem zástavy. Exekučním titulem v dané věci přitom bylo usnesení Městského soudu v Brně ze dne 12. 10. 2016 č. j. 51 C 48/2016-23, jímž bylo ve věci stěžovatelky jako žalobkyně v řízení o soudním prodeji zástavy rozhodnuto, že se nařizuje prodej zástavy (bytové jednotky).

3. K odvolání povinné změnil krajský soud nyní napadeným usnesením rozhodnutí okresního soudu tak, že se předmětná exekuce zastavuje (výrok I), uložil stěžovatelce povinnost zaplatit povinné na náhradě nákladů exekučního řízení částku 18 997 Kč (výrok II), stanovil jí povinnost zaplatit soudnímu exekutorovi na nákladech exekuce 12 330 Kč (výrok III) a konečně stěžovatelce stanovil povinnost zaplatit povinné na náhradě nákladů odvolacího řízení částku 23 374 Kč (výrok IV). K zastavení exekuce krajský soud přistoupil proto, že stěžovatelka jako zástavní věřitelka zajištěnou pohledávku označila ve svém návrhu pouze v rámci tvrzení, nikoliv žalobním petitem, a ani okresní soud (aniž by stěžovatelku vyzval k odstranění této vady) ve výroku svého usnesení ze dne 12. 10. 2016 č. j. 51 C 48/2016-23 o nařízení prodeje zástavy uvedenou pohledávku včetně jejího příslušenství ve výroku tohoto usnesení neoznačil (nápravu v tomto směru nezjednal ani odvolací soud). Proto krajský soud uzavřel, že usnesení o nařízení soudního prodeje zástavy, které neobsahuje označení výše zajištěné pohledávky, popřípadě též výši jejího příslušenství, je z materiálního hlediska nevykonatelné. O náhradě nákladů řízení pak krajský soud rozhodl v rámci výroků napadených ústavní stížností na základě kritéria procesního zavinění podle ustanovení § 89 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, kdy stěžovatelka jako oprávněná podle názoru krajského soudu navrhla provedení exekuce na základě materiálně nevykonatelného exekučního titulu. Zavinila tedy, že exekuční řízení muselo být zastaveno.

B.

4. Stěžovatelka v ústavní stížnosti zejména namítá, že krajský soud o povinnosti k náhradě nákladů řízení rozhodl zcela formalisticky bez zohlednění podstaty věci. Materiální nevykonatelnost exekučního titulu přitom byla v prvé řadě zaviněna samotným soudem, který si měl být nedostatku v podání stěžovatelky vědom, nikoliv tento nedostatek bez dalšího převzít. Pokud k odstranění vadného petitu při rozhodování o nařízení soudního prodeje zástavy nepřistoupily samotné soudy, musela stěžovatelka, chtěla-li docílit odklizení vadného exekučního titulu, postupovat tak, že navrhla provedení exekuce, aby dostála podmínkám pro podání žaloby pro zmatečnost podle § 229 odst. 2 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“). Stěžovatelka v této souvislosti opětovně zdůrazňuje, že to měly být obecné soudy, kdo ji měly vyzvat ke změně žalobního petitu. Stěžovatelka v ústavní stížnosti dále odkazuje zejména na nález sp. zn. I. ÚS 350/04 ze dne 15. 9. 2004 (N 130/34 SbNU 317; rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná pod https://nalus.usoud.cz), podle něhož – zjednodušeně řečeno – důvody materiální

nevykonatelnosti jinak pravomocného soudního rozhodnutí, které mají za následek následný neúspěch oprávněného v exekučním řízení, se musí odrazit v rozhodnutí exekučního soudu o povinnosti k náhradě nákladů řízení tak, že ve prospěch oprávněného aplikuje moderační právo podle § 150 o. s. ř.

II. Vyjádření účastníka řízení

5. Krajský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti souhlasil se základním argumentačním východiskem stěžovatelky, že nevykonatelný exekuční titul v její věci vydal Městský soud v Brně a ten byl potvrzen Krajským soudem v Brně, když oba soudy vyhověly žalobě podané stěžovatelkou. Na druhou stranu však nelze přehlížet, že judikatura k tomu, jaký má být obsah exekučního titulu pro soudní prodej zástavy, se ustálila již v roce 2008 a od té doby se nezměnila. Stěžovatelka byla v řízení zastoupena advokátem, a měla tedy vědět, jaké jsou náležitosti k tomu, aby byl exekuční titul vykonatelný. Krajský soud nesouhlasí s tvrzením, že stěžovatelka měla snad exekuci zahájit z důvodu, že chtěla dosáhnout jejího zastavení, aby pak proti nevykonatelnému exekučnímu titulu mohla podat žalobu pro zmatečnost, neboť se skutečností, že soudní rozhodnutí jako exekuční titul v dané věci není vykonatelné, stěžovatelku seznámil právě až krajský soud. Ostatně pokud by stěžovatelka podala návrh na exekuci s vědomím, že tato bude zastavena pro nevykonatelnost s ohledem na vady exekučního titulu, musela by si být vědoma toho, že ponese náklady řízení. Krajský soud nadto neshledal důvody, pro které by povinnost k úhradě náhrady nákladů exekučního řízení měl přenést na účastníka, který zastavení exekučního řízení nezavinil. Zastavení exekučního řízení přitom zavinila stěžovatelka, která soudům navrhla nesprávné znění výroku usnesení o soudním prodeji zástavy. Na tom prý nic nemění ani okolnost, že soudy si tohoto pochybení nevšimly a takto stěžovatelkou nesprávně formulovaný výrok do svého usnesení převzaly. Z těchto důvodů se krajský soud domnívá, že stížnost není důvodná.

6. Povinná i soudní exekutor se přes výzvu Ústavního soudu k ústavní stížnosti ve stanovené lhůtě nevyjádřili. Proto Ústavní soud v souladu s uděleným poučením konstatuje, že se postavení vedlejších účastníků vzdali.

7. Vyjádření účastníka řízení Ústavní soud nezasílal stěžovatelce k replice, neboť toto zásadně nepřesahuje rámec argumentace ústavní stížnosti a napadeného rozhodnutí.

III. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

8. Ústavní soud připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, nikoliv běžné zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva a do rozhodovací činnosti obecných soudů může zasáhnout jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody. V nyní posuzovaném případě takové porušení shledal, neboť krajský soud při rozhodování o náhradě nákladů řízení nezohlednil závěry nálezové judikatury Ústavního soudu (jak bude vysvětleno níže), byť tyto na nyní posuzovanou věc dopadají. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy přitom platí, že vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby. Platí přitom [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 18. 3. 1997 sp. zn. I. ÚS 70/96 (N 29/7 SbNU 191); nález sp. zn. Pl. ÚS 41/02 ze dne 28. 1. 2004 (N 10/32 SbNU 61; 98/2004 Sb.) a další], že právní názor obsažený v odůvodnění nálezu Ústavního soudu – má-li obecnou povahu – je závazný při řešení typově shodných případů. Je tomu tak mj. proto, že jde ve svém důsledku o způsob interpretace a aplikace Ústavy, Listiny či mezinárodních závazků, který má být jednotný a předvídatelný. Závaznost nálezů Ústavního soudu totiž plyne rovněž z obecného principu rovnosti v právech podle čl. 1 věty prvé Listiny, neboť rovnost v právech ve vztahu k obecným soudům zakládá i právo na předvídatelné rozhodování v obdobných případech, čímž vylučuje libovůli při aplikaci práva. Za porušení principu rovnosti v právech je pak nutno považovat zejména ty případy, kdy

obecný soud neposkytne účastníkům ochranu jejich základních práv a svobod, ačkoliv tato byla ve skutkově obdobných případech Ústavním soudem přiznána.

9. Rozhodnutí Ústavního soudu tedy představují závazná interpretační vodítka pro rozhodování ve skutkově a právně obdobných věcech, od nichž je sice možné se odklonit, to ovšem pouze ve výjimečných a racionálně odůvodněných případech. Judikatura Ústavního soudu přitom zavazuje rovněž samotný Ústavní soud, resp. jeho jednotlivé senáty, s výjimkou případu uvedeného v ustanovení § 23 zákona o Ústavním soudu, podle něhož, dospěje-li senát v souvislosti se svou rozhodovací činností k právnímu názoru odchylnému od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu, předloží otázku k posouzení plénu; stanoviskem pléna je ovšem senát v dalším řízení vázán.

10. Závaznost judikatury Ústavního soudu bezesporu platí i v případech, kdy je Ústavní soud konfrontován s problematikou nákladů řízení, byť se k ní obecně staví zdrženlivě a podrobuje ji toliko omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Ačkoliv totiž i rozhodnutí o nákladech řízení může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení, samotný spor o náklady řízení většinou nedosahuje intenzity způsobilé porušit jejich základní práva a svobody. Na druhou stranu však Ústavní soud zdůrazňuje, že i rozhodování o nákladech soudního řízení tvoří integrální součást soudního řízení jako celku, takže i v tomto případě je nutno respektovat ústavně zaručená práva účastníků [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2570/10 ze dne 28. 5. 2013 (N 95/69 SbNU 457); nález sp. zn. I. ÚS 887/15 ze dne 15. 12. 2015 (N 213/79 SbNU 433); a nález sp. zn. I. ÚS 672/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 17/32 SbNU 163)]. Výrok o náhradě nákladů řízení tak musí odpovídat průběhu a výsledku řízení. Ve vztahu k zásadě úspěchu ve věci, která je hlavní zásadou ovládající rozhodování o nákladech civilního řízení, pak Ústavní soud opakovaně připomněl, že poměřovat úspěch a neúspěch ve věci nelze jen tím, jak bylo o konkrétním návrhu rozhodnuto, ale je třeba je posuzovat v širších souvislostech. Ani rozhodování o nákladech řízení tak nesmí být jen mechanickým posuzováním výsledku sporu bez komplexního zhodnocení rozhodnutí v meritu věci. Rozhodnutí o náhradě nákladů řízení má být zřejmým a logickým ukončením celého soudního řízení [viz nález sp. zn. I. ÚS 660/11 ze dne 20. 11. 2012 (N 190/67 SbNU 285); nález sp. zn. I. ÚS 2904/16 ze dne 6. 2. 2017 (N 22/84 SbNU 283), bod 18; či nález sp. zn. I. ÚS 613/18 ze dne 14. 8. 2019 (N 146/95 SbNU 268), bod 16].

11. Již z odůvodnění shora zmíněného nálezu sp. zn. I. ÚS 350/04 se podává, že v tehdy posuzovaném případě stěžovatelé podali návrh na výkon rozhodnutí o povolení prodeje zástavy, o němž se domnívali, že je rozhodnutím bezvadným, čímž realizovali svůj právní nárok stvrzený soudem (podobně jako nyní stěžovatelka). Stěžovatelé postupovali v dobré víře ve správnost rozhodnutí soudu, které považovali za vykonatelný titul. Exekuční soud ale dospěl k závěru, že příslušné rozhodnutí není materiálně vykonatelné pro absenci jedné z náležitostí rozhodnutí a návrh stěžovatelů na výkon rozhodnutí proto zamítl, což se podle něj muselo odrazit též v rozhodování o náhradě nákladů, jež povinnému v řízení vznikly. Tuto úvahu exekučního soudu Ústavní soud přímo nezpochybnil, ovšem zdůraznil, že vykonatelnost rozhodnutí, zahrnující v sobě implicitně též princip presumpce správnosti aktů státu včetně soudních rozhodnutí, je jedním z podstatných atributů poskytování soudní ochrany právům a právem chráněným zájmům jednotlivce tak, jak je zaručena čl. 36 odst. 1 Listiny. Pokud ovšem obecný soud jednotlivci sice poskytne právní ochranu, nicméně taková ochrana není v konečném důsledku orgány veřejné moci vynutitelná, jde o situaci obdobnou tomu, jako by stát takovou ochranu neposkytl vůbec. Jinak řečeno, každému vzniká v řízení před orgánem veřejné moci legitimní očekávání, že bude-li postupovat v souladu se zákonem a s konkrétními pokyny tohoto orgánu, povede to v případě úspěchu ve sporu k vydání reálně vykonatelného rozhodnutí [srov. k tomu též nález sp. zn. IV. ÚS 525/02 ze dne 11. 11. 2003 (N 131/31 SbNU 173)]. Na tomto základním východisku pak podle Ústavního soudu nemůže nic změnit ani skutečnost, že důsledky reálné nevykonatelnosti jinak již pravomocného

rozhodnutí obecného soudu právní řád umožnuje v zákonem definovaných případech eliminovat, když nevykonatelné rozhodnutí soudu lze napadnout žalobou pro zmatečnost [v podmínkách nyní posuzované věci jde o ustanovení § 229 odst. 2 písm. c) o. s. ř.].

12. Není přitom podle nálezu sp. zn. I. ÚS 350/04 povinností oprávněného, aby exekučnímu soudu pro účely jeho rozhodování o náhradě nákladů řízení sděloval, zda následně hodlá uvedenou žalobu pro zmatečnost podat či nikoli. Naopak, vydá-li soud materiálně nevykonatelné rozhodnutí, pročež není v exekučním řízení pokračováno [exekuční soud rozhodne, že se exekuční řízení zastavuje (jako v nyní posuzovaném případě) nebo že se návrh na výkon rozhodnutí zamítá (jako v případě skutkových okolností nálezu sp. zn. I. ÚS 350/04)], musí exekuční soud výslovně zvažovat, zda v takovém případě nejsou dány podmínky pro aplikaci § 150 o. s. ř., podle něhož mj. platí, že jsou-li v daném případě důvody hodné zvláštního zřetele, nemusí soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat. Je-li přitom účelem soudního řízení poskytování soudní ochrany právům, pak okolnostmi ovlivňujícími povinnost nahradit náklady řízení nemohou být pouze skutečnosti stojící na straně účastníků řízení (typicky majetkové a sociální poměry účastníků řízení), nýbrž také další skutečnosti týkající se věci jako takové, počítaje v to právě překážku vykonatelnosti exekučního titulu, tedy okolnost bránící exekučnímu soudu v tom, aby poskytoval ochranu právům. Na základě těchto úvah dospěl přitom Ústavní soud ve stěžovatelkou odkazovaném nálezu k tomu, že vydá-li soud materiálně nevykonatelné rozhodnutí, má zásadně ve prospěch oprávněného aplikovat § 150 o. s. ř. (nejsou-li zde okolnosti svědčící pro rozhodnutí jiné). Postup opačný – tedy rozhodnutí o povinnosti oprávněného nahradit povinnému náklady řízení – totiž jen prohlubuje stav, kdy oprávněnému není efektivně poskytována soudní ochrana.

13. Jak přitom plyne již jen z odůvodnění ústavní stížností napadeného rozhodnutí, krajský soud se při svých úvahách, upínajících se k rozhodnutí o povinnosti stěžovatelky k náhradě nákladů řízení, zabýval jen formálním kritériem procesního zavinění na zastavení řízení, které shledal na straně stěžovatelky. Vůbec však nezvážil okolnost, že ani obecné soudy chybnou formulaci v podání stěžovatelky neodhalily a právě naopak (podobně jako v případě nálezu sp. zn. I. ÚS 350/04) vydávaly opakovaně rozhodnutí, kterými měly stěžovatelkou formulovaný návrh za správný. Tento chybný postup obecných soudů přitom podle Ústavního soudu nelze relativizovat tím (ačkoliv to krajský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti minimálně naznačuje), že stěžovatelka byla v době podání žaloby zastoupena osobou znalou práva – tedy advokátem; princip zvýšené odpovědnosti soudu za správnost jeho rozhodnutí nebo postupu v řízení jde ostatně dovodit z četné nálezové judikatury Ústavního soudu [srov. k tomu např. stěžovatelkou odkazované nálezy sp. zn. I. ÚS 799/11 ze dne 4. 8. 2011 (N 141/62 SbNU 195) a sp. zn. I. ÚS 3336/09 ze dne 18. 2. 2010 (N 31/56 SbNU 353) anebo kontextuálně také nález sp. zn. II. ÚS 2062/14 ze dne 25. 10. 2016 (N 198/83 SbNU 185)]. Soudem způsobené pochybení by nadto nemělo – lze-li nalézt jiný způsob nápravy – vést automaticky k tomu, aby takto postižený účastník řízení musel vyvolat řízení další, například o náhradě škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem způsobeným orgány veřejné moci.

14. Z vyžádaného spisového materiálu navíc vyplývá (srov. č. l. 152), že během řízení stěžovatelka uznala krajským soudem nově předestřený právní názor, že exekuční titul je nevykonatelný, když jinak ovšem v řízení nebylo – přes opakovanou argumentační aktivitu povinné – pochyb, že by stěžovatelkou v exekučním řízení požadované plnění (které povinná dobrovolně nehradila) nebylo po právu. To Ústavní soud uvádí především v návaznosti na argument krajského soudu, že v řízení nebyly dány okolnosti, pro které by bylo lze shledat spravedlivým přenesení povinnosti k náhradě nákladů řízení na ty účastníky, kteří podle krajského soudu zastavení exekučního řízení nezavinili; takto přitom krajský soud argumentuje, přestože i povinná byla minimálně v rámci exekučního řízení zastoupena

osobou znalou práva (advokátem) a osobou znalou práva je rovněž soudem pověřený exekutor. Vedle toho stěžovatelka právě ve svém přípisu založeném na č. l. 152 soudního spisu konstatuje, že s ohledem na krajským soudem předestřený právní názor o nevykonatelnosti exekučního titulu bude nutno podat žalobu pro zmatečnost, aby byl nevykonatelný exekuční titul zrušen. Právě v kontextu tohoto sdělení je pak v ústavní stížnosti žaloba pro zmatečnost opětovně uvedena.

15. Za daného stavu tedy ani podle opakovaně zmiňovaného závazného nálezu nelze vycházet bez dalšího z toho, že to byla jen stěžovatelka, kdo způsobil materiální nevykonatelnost soudního rozhodnutí. Krajský soud se ovšem v odůvodnění ústavní stížností napadeného usnesení tímto aspektem vůbec nezabýval a ani nezvážil existenci důvodů pro aplikaci § 150 o. s. ř., byť mu tato povinnost – neshledal-li v jím posuzovaném případě výrazné odlišnosti – plyne právě z výše citovaného nálezu Ústavního soudu.

16. Ústavnímu soudu proto nezbylo než v záhlaví uvedené rozhodnutí (resp. napadené výroky) zrušit podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu, neboť je rozporné s citovanou nálezovou judikaturu Ústavního soudu. Došlo tak k porušení práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

Č. 9
Ústavněprávní limity rozhodování exekučního soudu o odměně soudního exekutora
(sp. zn. I. ÚS 2353/21 ze dne 25. ledna 2022)

Ani exekuční řád, ani exekutorský tarif či jiný právní předpis nesvěřuje exekučnímu soudu pravomoc jakési druhotné moderace odměny soudního exekutora dle jeho uvážení (diskrece), tedy další snížení odměny pod sazby stanovené v § 11 odst. 1 písm. a) a b) vyhlášky č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, správce obchodního závodu, správce nemovité věci a plátce mzdy nebo jiného příjmu a o podmínkách pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou soudním exekutorem (exekutorský tarif). Případná další korekce odměny stanovené podle tohoto ustanovení exekutorského tarifu ze strany exekučního soudu, založená judikaturou, nalezne své uplatnění jen ve zcela výjimečných případech, hodných zvláštního zřetele. Vesměs půjde toliko o případy, kdy odměna soudního exekutora, byť i ve snížené sazbě dle § 11 odst. 1 exekutorského tarifu, nadále představuje pro povinného nepřiměřený postih, popřípadě, kdy se soudní exekutor dopustí významnějšího pochybení při provádění exekuce. Exekuční soud je v takovém případě k námitkám povinného povinen ozřejmit, které konkrétní výjimečné okolnosti zavdávají důvod k mimořádnému (sekundárnímu) snížení odměny soudního exekutora a jaký je jejich dopad na povinného. Rozhodně nepůjde o běžnou situaci, kdy povinný sice „dobrovolně“ splní vymáhanou povinnost ve lhůtě dle § 46 odst. 6 exekučního řádu, avšak již pod tíhou v mezidobí vydaných exekučních příkazů, jimiž byl zajištěn jeho majetek a omezeno nakládání s ním.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jaromíra Jirsy, soudce Vladimíra Sládečka a soudce Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) ve věci ústavní stížnosti JUDr. Petra Kociána, soudního exekutora Exekutorského úřadu Brno-venkov, sídlem Veveří 125, Brno, zastoupeného Petrem Matějkou, advokátem, sídlem Lidická 1005/23b, Brno, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 10 č. j. 49 EXE 1424/2021-76 ze dne 6. 8. 2021, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 10 jako účastníka řízení a obchodní společnosti B.G.M. holding, a. s., sídlem Žernovská 1316/6, Praha 10, zastoupené Petrem Plavcem, advokátem, sídlem Na Zábradlí 205/1, Praha 1, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 10 č. j. 49 EXE 1424/2021-76 ze dne 6. 8. 2021 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 10 č. j. 49 EXE 1424/2021-76 ze dne 6. 8. 2021 se ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace průběhu původního řízení

1. Včasnou ústavní stížností, která i v ostatním splňuje podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného soudního rozhodnutí, a to zejména pro porušení čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z napadeného usnesení Obvodního soudu pro Prahu 10, jakož i z vyžádaných spisů, vedených u stěžovatele pod sp. zn. 137 EX 8379/21 a u Obvodního soudu pro Prahu 10 pod sp. zn. 49 EXE 1424/2021, Ústavní soud zjistil, že na základě pověření Obvodního soudu pro Prahu 10 č. j. 49 EXE 1424/2021-21 ze dne 20. 5. 2021 stěžovatel jako soudní exekutor vedl proti vedlejší účastnici jako povinné exekuci k uspokojení pohledávky České exportní banky, a. s., jako oprávněné ve výši 5 337 994,87 USD s příslušenstvím, k úhradě nákladů exekuce a nákladů oprávněné, a to na základě blíže označených vykonatelných soudních rozhodnutí.

3. Stěžovatel dne 9. 6. 2021 zaslal vedlejší účastnici výzvu ke splnění vymáhané povinnosti podle § 46 odst. 6 exekučního řádu (dále též „ex. ř.“), která jí byla doručena dne 18. 6. 2021 (a nikoli 10. 6. 2021, jak je nesprávně uvedeno v napadeném usnesení obvodního soudu – viz doručenku připojenou k č. l. 30 exekučního spisu). Dle této výzvy měla vedlejší účastnice uhradit částku celkem 169 249 565,05 Kč sestávající z jistiny ve výši 102 964 583,05 Kč, úroku z prodlení do dne vydání výzvy včetně ve výši 62 108 095 Kč a nákladů předchozího soudního řízení v celkové výši 4 176 887 Kč. Vedle toho byly ve výzvě rozpočítány náklady oprávněné v exekučním řízení, odměna stěžovatele, paušální částka náhrady hotových výdajů stěžovatele a daň z přidané hodnoty (z nákladů exekuce), to vše v celkové výši 3 537 130 Kč. Dohromady tedy měla vedlejší účastnice uhradit částku 172 786 690,05 Kč. Současně byla vedlejší účastnice poučena o tom, že ke dni skutečné úhrady musí dopočítat úrok z prodlení, který denně činí částku 22 709 Kč (0,02 % denně z jistiny). V poskytnuté třicetidenní lhůtě byly vedlejší účastnicí, resp. třetími osobami v její prospěch, na účet stěžovatele postupně uhrazeny částky ve výši 121 579 520,77 Kč dne 18. 6. 2021, 12 500 000 Kč dne 22. 6. 2021, 3 945 000 Kč dne 23. 6. 2021 a 35 067 567,28 Kč dne 25. 6. 2021, celkem tedy 173 092 088,05 Kč.

4. Stěžovatel následně vydal příkaz k úhradě nákladů exekuce č. j. 137 EX 8379/21-54 ze dne 29. 6. 2021, v němž vyčíslil svoji odměnu částkou 2 922 620 Kč, náhradu paušálně určených hotových výdajů částkou 1 750 Kč a daň z přidané hodnoty částkou 614 118 Kč, celkem tedy vedlejší účastnici vyměřil náklady exekuce v částce 3 538 488 Kč (výrok I). Stěžovatel svůj výpočet založil na použití ustanovení § 5 odst. 1, § 6 odst. 1 ve spojení s § 11 odst. 1 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, správce obchodního závodu, správce nemovité věci a plátce mzdy nebo jiného příjmu a o podmínkách pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou soudním exekutorem (exekutorský tarif), v tehdy platném znění, (dále též „ET“).

5. Proti uvedenému příkazu k úhradě nákladů exekuce podala vedlejší účastnice dle § 88 odst. 3 ex. ř. včasné námitky, jimž stěžovatel nevyhověl, a proto je postoupil Obvodnímu soudu pro Prahu 10 jako exekučnímu soudu k rozhodnutí. Ten posléze nyní napadeným (a v záhlaví citovaným) usnesením změnil příkaz k úhradě nákladů exekuce ve výroku I tak, že náklady exekuce určil částkou ve výši 709 398,80 Kč, sestávající z 10% odměny stěžovatele ve výši 584 530 Kč, náhrady hotových výdajů ve výši 1 750 Kč a daně z přidané hodnoty ve výši 123 118,80 Kč.

6. V odůvodnění svého rozhodnutí exekuční soud odkázal na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 3401/2017 ze dne 10. 4. 2018, dle něhož dochází-li navzdory použití moderačního ustanovení § 11 odst. 1 písm. a) ET k tomu, že odměna soudního exekutora má i tak činit relativně vyšší částku, např. řádově statisíce nebo dokonce miliony korun, je povinností exekučního soudu vyhodnotit přiměřenost takto vypočtené odměny ve vztahu ke konkrétním okolnostem případu. Dle citovaného judikátu je exekuční soud povinen přihlédnout zejména k tomu, zda odměna soudního exekutora vskutku odráží složitost, odpovědnost a namáhavost exekuční činnosti podle jednotlivých druhů a způsobů exekuce. Není-li tomu tak, je namístě vyhodnotit, zda okolnosti exekučního řízení neodůvodňují přiznání nižší odměny soudnímu exekutorovi, a to bez ohledu na limity stanovené exekučním tarifem. Na základě tohoto názoru Nejvyššího soudu dospěl exekuční soud k závěru, že stěžovatelem účtovaná odměna není přiměřená složitosti jím provedené činnosti, což v odůvodnění stručně charakterizoval. Usoudil proto, že přiměřenou se mu jeví odměna ve výši 10 %, a nikoli 50 % z částky vypočítané podle § 6 odst. 1 ET.

II. Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítl, že ve svém příkazu k úhradě nákladů exekuce již zohlednil tu skutečnost, že vedlejší účastnice uhradila požadované peněžité plnění v třicetidenní lhůtě, poskytnuté jí podle § 46 odst. 6 ex. ř., pročež nejen svoji odměnu, ale i náhradu za hotové výdaje a ztrátu času a doručování písemností ponížil o 50 % v souladu s ustanoveními § 11 odst. 1 písm. a) a § 13 odst. 3 ET, což z příkazu jednoznačně plyne. Stěžovatel poukázal na vývoj judikatury Ústavního soudu vztahující se k výpočtu odměny soudního exekutora a zdůraznil, že v reakci na kasační nález pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 8/06 ze dne 1. 3. 2007 (N 39/44 SbNU 479; 94/2007 Sb.) byl exekuční tarif v této oblasti novelizován tak, že nová pravidla pro výpočet odměny soudního exekutora již odstranila problematické momenty, které přinesla nálezem zrušená právní úprava. To dle stěžovatele sám Ústavní soud uznal ve svých pozdějších rozhodnutích, v nichž 50% snížení odměny pro případ uhrazení vymáhané částky povinným ve lhůtě 30 dnů ode dne doručení výzvy podle § 46 odst. 6 ex. ř. bez dalšího akceptoval.

8. Stěžovatel spatřuje pochybení exekučního soudu v tom, že vedlejší účastnici poskytnuté beneficium v souladu s exekutorským tarifem neshledal dostatečně proporcionálním snížením, aniž však současně přesvědčivě vysvětlil, jak dospěl k vlastní proporcionalitě v podobě ponížení odměny soudního exekutora o dalších 40 % na 10 % z částky vypočtené podle § 6 odst. 1 ET. Postoj obvodního soudu o nepřiměřené odměně soudního exekutora dle názoru stěžovatele kontrastuje s jeho závěry o rozsáhlosti šetření majetku vedlejší účastnice a jeho zajištění jednotlivými exekučními příkazy, učiněnými v témže rozhodnutí. Názor obvodního soudu tak dle mínění stěžovatele postrádá logiku a schází v něm jakákoli kvantifikace odměny. Za další protimluv stěžovatel pokládá to, že exekuční soud na jedné straně uvádí, že správnost údajů v příkazu k úhradě nákladů exekuce nelze ověřit a že příkaz prakticky odůvodnění neobsahuje, na straně druhé přistoupil nikoli ke zrušení příkazu pro jeho údajnou nepřezkoumatelnost, ale rovnou k jeho věcné změně.

9. Stěžovatel dále uvedl, že byť z jeho strany nedošlo k přímé realizaci exekuce, obvodní soud krom složitosti nezohlednil odpovědnost a namáhavost při vedení exekuce. Stěžovatel vyzdvihl, že v dané věci se jednalo o exekuci vedenou pro vymožení šestnácti desítek milionů korun, tedy nikoli o bagatelní částku, a to v cizí měně, při značných majetcích vedlejší účastnice, rozsáhlé zjišťovací a zajišťovací činnosti i citlivosti věci, spočívající v sepsaných akciích závodů Šmeral, a. s. Stěžovatel má za to, že se ze strany exekučního soudu jednalo o projev ústavně nepřípustné libovůle, již vystihl souslovím „tohle už ti stačí“, aniž by byl transparentně vyložil, proč by v daném případě právě desetiprocentní odměna měla postačovat. Na podporu svých závěrů stěžovatel příkladmo odkázal na výklad podávající

se z nálezů Ústavního soudu ve věcech sp. zn. I. ÚS 944/07 (N 86/53 SbNU 95) a IV. ÚS 1324/14 (N 159/74 SbNU 369). Tuto svoji argumentaci stěžovatel v ústavní stížnosti dále rozvedl.

III. Vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení, replika stěžovatele

10. Obvodní soud pro Prahu 10 ve svém vyjádření k ústavní stížnosti zcela odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření k ústavní stížnosti navrhla ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou. Vedlejší účastnice má za to, že napadené usnesení obvodního soudu je plně v souladu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu i Nejvyššího soudu. Dle jejího názoru napadené soudní rozhodnutí obsahuje dostatečné odůvodnění snížení odměny stěžovatele, když shrnuje, jaké kroky byly ve věci ze strany stěžovatele činěny, a je tedy patrné, že soud vzal v potaz činnost soudního exekutora a vyhodnotil její náročnost. Vedlejší účastnice odkázala na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1253/17 ze dne 29. 8. 2017 (N 159/86 SbNU 607), z něhož dle jejího mínění plyne, že při stanovení výše odměny exekutora je třeba vycházet jen z výše jím vymoženého plnění (§ 5 odst. 1 ET), a nikoli z nějaké fiktivní výše plnění vymáhaného (§ 5 odst. 4 ET) a že odměnu je nutno ještě korigovat hledisky odrážejícími stupeň dobrovolnosti plnění povinným a složitostí, odpovědností a namáhavostí činností vykonaných exekutorem. Vedlejší účastnice rovněž vyjádřila nesouhlas s názorem stěžovatele o změně příkazu namísto jeho zrušení pro jeho tvrzenou nepřezkoumatelnost, neboť možnost korekce odměny je exekučním soudům svěřena, přičemž vrácení věci exekutorovi by bylo nehospodárné a bylo by prodloužilo exekuční řízení.

11. Stěžovatel v replice k vyjádření vedlejší účastnice řízení setrval na své dosavadní argumentaci a znovu předestřel svůj náhled na nedostatky, jimiž dle jeho názoru napadené rozhodnutí exekučního soudu trpí. K argumentaci vedlejší účastnice uvedl, že jí citovaná judikatura je dílem nepřiléhavá, dílem zčásti překonaná, popřípadě se týká jiných právních a skutkových otázek. Stěžovatel znovu zdůraznil, že smyslem a účelem aplikovaných právních norem ustanovení § 46 odst. 6 ex. ř. a s ním souvisejícího ustanovení § 11 odst. 1 ET bylo reagovat na závěry, k nimž dospěl Ústavní soud v plenárním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 8/06 ze dne 1. 3. 2007. Na podporu svého argumentu odkázal na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3520/18 ze dne 14. 5. 2019 (N 79/94 SbNU 92), z něhož plyne, že znění právě citovaných ustanovení nepředpokládá jiné podmínky než včasné splnění vymáhaného nároku a uhrazení zálohy na snížené náklady exekuce a na náklady oprávněného.

12. Stěžovatel ve své replice opětovně vyzdvihl, že jeho činnosti a vyvinuté úsilí (resp. činnosti jeho úřadu) byly maximální, pečlivé a nerutinní. Jednalo se o postižení množství majetku povinné jak způsoby standardními, tak ale i méně obvyklými, např. třemi soupisy akcií. S ohledem na množství zajišťovaného majetku a vysokou míru odpovědnosti za vymáhání pohledávky v řádech sta milionů korun představovala exekuční věc pro celý jeho aparát velkou časovou i odbornou zátěž.

13. Stěžovatel nově zpochybnil opodstatněnost závěrů vyslovených Nejvyšším soudem v usnesení sp. zn. 20 Cdo 3401/2017 ze dne ze dne 10. 4. 2018, jimiž obvodní soud podložil své úvahy. Nejvyšší soud v něm dle jeho názoru nevysvětlil, proč počínaje statisícovými částkami odměny soudního exekutora má být zvažováno jakési automatické snížení odměny pod 50% hranici. Neučinil-li tak, je nutné na toto rozhodnutí dovolacího soudu hledět jako na neústavní a nepřipustit jeho uplatnění, jak už to Ústavní soud dle stěžovatele obdobně učinil v nálezu sp. zn. IV. ÚS 378/16 ze dne 6. 9. 2016 (N 166/82 SbNU 609). K tomu stěžovatel dodal, že případné osvojení si výkladu Nejvyššího soudu v tomto rozhodnutí by postavilo všechny exekutory do situace absolutní právní nejistoty, v jejímž důsledku by bylo dosti obtížné domoci se předvídatelné soudní ochrany práva na spravedlivou odměnu v řízeních před exekučními soudy, a to bez toho, aby bylo nutné takové právo následně bránit v řízení

o ústavní stížnosti. Krom toho, měla-li by být věc skutečně posuzována optikou citovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu tak, aby nedocházelo ke zjevně nepřiměřenému postihu povinného, pak tím spíše jsou závěry obsažené v napadeném rozhodnutí nesrozumitelné. Hlediskem nepřiměřeného postihu vedlejší účastnice se exekuční soud dle stěžovatele vůbec nezabýval.

14. Ústavní soud k projednání a rozhodnutí o ústavní stížnosti nenařídil ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV. Vlastní přezkum Ústavního soudu

IV.a Judikatura Ústavního soudu a její závěry rozhodné pro souzený případ

15. Ústavní soud zvážil argumentaci stěžovatele, účastníka i vedlejší účastnice řízení, obsah napadeného soudního rozhodnutí, jakož i příslušný spisový materiál a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

16. Ústavní soud se problematikou náhrady nákladů exekučního řízení ve své rozhodovací praxi již opakovaně zabýval, včetně otázky stanovení výše odměny soudního exekutora, a to v závislosti na různých okolnostech provázejících exekuci v jednotlivých případech. Nejčastěji se Ústavní soud v této oblasti setkává s určením odměny soudního exekutora v situaci, kdy povinný svoji povinnost, alespoň částečně, splnil sice až po nařízení exekuce, avšak ještě před její faktickou realizací, tedy je-li stanovení výše této odměny odvislé od míry dobrovolnosti plnění povinným, a tím i od rozsahu činnosti soudního exekutora. Tato judikatura, stejně tak jako související právní úprava v exekučním řádu i exekutorském tarifu, prošla určitým vývojem, který je zde vhodné stručně nastínit.

17. Základním ustanovením, rozhodným pro výpočet odměny soudního exekutora bylo a nadále je ustanovení § 5 odst. 1 ET, které však v průběhu své existence doznalo několika podstatných změn. Toto ustanovení v původním znění ke dni vydání exekutorského tarifu pouze stanovilo, že základem pro určení odměny za provedení exekuce ukládající zaplacení peněžité částky je výše exekutorem vymoženého plnění, aniž bylo blíže rozvedeno, co se rozumí „vymoženým plněním“. Podle § 11 odst. 1 téhož předpisu platilo, že upustí-li exekutor od provedení exekuce, náleží mu odměna ve výši 50 % s tím, že za základ odměny se považuje výše pohledávky, která má být (dle exekučního titulu) vymožena. Podle § 46 odst. 3 ex. ř. zároveň platilo, že exekutor upustí od provedení exekuce jen tehdy, splní-li povinný dobrovolně to, co mu ukládá exekuční titul, a uhradí náklady exekuce, k nimž ovšem náležela i odměna exekutora.

18. Přijetí vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 233/2004 Sb., kterou se mění vyhláška č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, dotčené ustanovení § 5 odst. 1 ET změnilo v tomto směru potud, že za exekutorem vymožené plnění se nově považovalo každé plnění ke splnění povinnosti uvedené v usnesení o nařízení exekuce, které bylo učiněno poté, co bylo povinnému doručeno rozhodnutí soudu o nařízení exekuce. Dále bylo do exekutorského tarifu vloženo nové ustanovení § 11 odst. 2, dle něhož exekutorovi náleží odměna v plné výši i tehdy, upustil-li od provedení exekuce poté, co písemně vyzval povinného k dobrovolnému splnění povinnosti uložené exekučním titulem a ten sice tuto výzvu vyslyšel, nicméně náklady exekuce uhradil až po uplynutí přiměřené lhůty stanovené exekutorem v dané výzvě. Následující vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 291/2006 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění vyhlášky č. 233/2004 Sb., nepřinesla ohledně zásad pro

stanovení odměny soudního exekutora žádné podstatné změny. Odrazily se v ní toliko některé dílčí novelizace exekučního řádu, způsob odměňování však zůstal nedotčen.

19. Takto pojatá právní úprava ve svých důsledcích vylučovala patřičné zohlednění plnění povinného, k němuž po nařízení exekuce došlo, při určení výše odměny soudního exekutora, tedy i navzdory tomu, že soudní exekutor v nařízené exekuci do té doby žádné významnější úkony neučinil, natož aby exekuci jako takovou uskutečnil. Ústavní soud na tuto skutečnost poukázal v nálezu pléna sp. zn. Pl. ÚS 8/06 ze dne 1. 3. 2007 (94/2007 Sb.; N 39/44 SbNU 479), v němž se k otázce stanovení základu pro výpočet odměny soudního exekutora v případě dobrovolného plnění povinného po nařízení exekuce šířeji vyjádřil. Ústavní soud konkrétně zdůraznil, že do základu odměny exekutora se za této situace zahrnuje i částka uhrazená povinným bez přímé účasti exekutora na provedení exekuce, což Ústavní soud označil za neodůvodněné zvýhodnění vůči těm exekutorům, kteří exekuci fakticky provedou, neboť taková diferenciace nebyla racionálně zdůvodnitelná. Nadto konstrukce právní úpravy odměňování soudních exekutorů dle Ústavního soudu postrádala i výchovný prvek, protože neumožňovala ocenit to, že povinný splní sám svoji povinnost (bez přímé exekuce), byť v poslední možný moment. Snížená odměna ve výši 50 % náležela exekutorovi pouze tehdy, pokud upustil od provedení exekuce, což mu ale exekuční řád dovoloval učinit jen tehdy, byly-li uhrazeny i náklady exekuce zahrnující odměnu exekutora, jejíž přesná výše povinnému v té době známa nebyla. Neuhradil-li tedy povinný odměnu exekutora v plné výši, nebylo lze upustit od exekuce, byť vymáhaná pohledávka uhrazena byla. Jednalo se tak o pohyb v kruhu vytvářející nesplnitelné podmínky pro použití snížené sazby odměny exekutora, a jsoucí proto v rozporu s principy právního státu. Ústavní soud v citovaném plenárním nálezu uzavřel, že ústavně konformní úprava odměn exekutora by měla odrážet složitost, odpovědnost a namáhavost exekuční činnosti podle jednotlivých druhů a způsobů výkonu exekuce. Do přijetí takové právní úpravy bylo na exekučních soudech, aby při rozhodování o odměně exekutora interpretovaly výši jím „vymoženého plnění“ v souladu s naznačenými hledisky.

20. Novelou exekučního řádu, provedenou zákonem č. 286/2009 Sb., zákonodárce mimo jiné reflektoval i výše zmíněný právní názor Ústavního soudu, vyslovený v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 8/06 ze dne 1. 3. 2007, o čemž se důvodová zpráva k tomuto zákonu výslovně zmiňovala (viz str. 28 důvodové zprávy). Nově tak bylo s účinností od 1. 11. 2009 do exekučního řádu, krom dalšího, včleněno ustanovení § 46 odst. 5, dle něhož bylo povinností exekutora zaslat povinnému společně s usnesením o nařízení exekuce výzvu ke splnění vymáhané povinnosti, v níž vyčíslí vymáhaný nárok a zálohu na snížené náklady exekuce a náklady oprávněného. Zároveň byl povinen povinného poučit, že splní-li ve lhůtě 15 dnů vymáhaný nárok a uhradí zálohu, exekutor vydá neprodleně příkaz k úhradě nákladů exekuce, jehož právní mocí bude exekuce provedena. Ohledně snížených nákladů exekuce zákonodárce výslovně odkázal v poznámce pod čarou 16b) na ustanovení § 11 ET, to jest na 50% snížení odměny v případě peněžitých plnění a její 70% zkrácení u plnění ostatních. Dřívější institut upuštění od provedení exekuce byl zrušen, resp. funkčně zcela nahrazen uvedenou výzvou k (dobrovolnému) splnění vymáhané povinnosti.

21. Na legislativní změny provedené zákonem č. 286/2009 Sb. zareagovalo Ministerstvo spravedlnosti přijetím vyhlášky č. 368/2009 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů. Ta zavedení nyní obligatorní výzvy povinnému ke splnění vymáhané povinnosti promítla do ustanovení § 11 ET tak, že exekutorovi v případě, že povinný k této výzvě včas a řádně splní vymáhanou povinnost a uhradí zálohu na snížené náklady exekuce a náklady oprávněného, bez dalšího náleží pouze

50% odměna u peněžitých plnění a 30% odměna u plnění ostatních. Žádné další odchylky od tohoto pravidla exekutorský tarif nepředjímal.

22. S účinností od 1. 1. 2013 byl novelou exekučního řádu, zákonem č. 396/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, obsah dosavadního ustanovení § 46 odst. 5 ex. ř. posunut do šestého odstavce a současně došlo i ke změně lhůty, v níž povinný mohl vyhovět výzvě soudního exekutora k dobrovolnému splnění vymáhané povinnosti, a sice z 15 dnů na 30 dnů. Prodloužení této lhůty se souběžně odrazilo i v ustanovení § 11 odst. 1 ET po přijetí vyhlášky č. 490/2012 Sb. Ministerstvem spravedlnosti. V této podobě ustanovení § 11 odst. 1 ET a ustanovení § 46 odst. 6 ex. ř., vyjma aktualizace výslovných odkazů na v mezidobí pozměněné části exekučního řádu a zavedení dodatečné povinnosti exekutora poskytnout povinnému informace týkající se postupu v exekučním řízení, platí beze změny dosud.

23. Ústavní soud již měl příležitost vyjádřit se ve své rozhodovací činnosti k nové právní úpravě, jež nakonec nahradila úpravu kritizovanou v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 8/06 ze dne 1. 3. 2007. V usneseních sp. zn. III. ÚS 3447/12 ze dne 26. 3. 2013 a sp. zn. I. ÚS 3231/12 ze dne 1. 10. 2013 Ústavní soud uvedl, že snížením odměny na polovinu podle ustanovení § 11 odst. 1 písm. a) ET „byla zohledněna ‚určitá dobrovolnost' plnění stěžovatele v podobě, jež se podává ze závěrů vyslovených v nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 8/06 […], a proto není důvod, aby ústavní konformita této právní úpravy byla zpochybněna, přičemž totéž je nepřímo aprobováno nálezy sp. zn. II. ÚS 1994/09 […] a sp. zn. II. ÚS 233/09 […]“. Tuto svoji tezi Ústavní soud dále rozvedl v usnesení sp. zn. I. ÚS 1697/14 ze dne 8. 7. 2014, kde uvedl, že na požadavky nastolené ve shora zmíněném plenárním nálezu „zákonodárce reagoval přijetím aktuálně účinné právní úpravy“, s tím, že „[p]řijetím této právní úpravy tak bylo vyhověno požadavku Ústavního soudu, aby povinnému byla poskytnuta možnost splnit vymáhanou povinnost ‚dobrovolně', byť až po zahájení exekuce, a vyhnout se tak nepřiměřené majetkové újmě spočívající v povinnosti uhradit náklady exekuce v plné výši. Podmínky, při jejichž splnění se soudní exekutor může po povinném domáhat toliko úhrady snížených nákladů exekuce, pak byly zákonodárcem jasně vymezeny“ (viz bod 10 citovaného usnesení).

24. K tomu, že nová úprava ustanovení § 11 odst. 1 ET ve spojení s ustanovením § 46 odst. 6 ex. ř. reaguje na původní výtky Ústavního soudu a z ústavního hlediska představuje uspokojivé řešení otázky zohlednění plnění povinného po nařízení exekuce, avšak ještě před jejím nuceným provedením, se Ústavní soud přihlásil i v řadě dalších rozhodnutí, srov. např. usnesení ve věci sp. zn. II. ÚS 1220/15 (bod 10), sp. zn. I. ÚS 3221/16, sp. zn. I. ÚS 3358/16. Stvrzení tohoto setrvalého názoru našlo svoji odezvu i v nálezu sp. zn. I. ÚS 2757/18 ze dne 11. 8. 2020 (N 159/101 SbNU 112), v němž Ústavní soud podotkl, že soudobá dikce ustanovení § 11 odst. 1 písm. a) ET je výrazem ocenění přístupu povinného k zaslání výzvy podle § 46 odst. 6 ex. ř. K tomu Ústavní soud dodal, že „tímto postupem dochází k podstatnému zjednodušení práce exekutora, který … přitom má zajištěnou přiměřenou míru odměny“ (viz bod 14 citovaného nálezu).

25. Lze tedy shrnout, že Ústavní soud ve své judikatuře, kterou lze pokládat za dlouhodobě ustálenou, vychází ze tří modelových situací, pokud jde o zohlednění míry dobrovolnosti povinného při stanovení výše odměny soudního exekutora. Prvním z nich je případ, kdy povinný plnil dobrovolně mimo rámec exekučního řízení, dříve, než se o exekuci dozvěděl, a sice nejpozději tím, že mu bylo doručeno usnesení o nařízení exekuce, resp. vyrozumění o jejím zahájení. Zde Ústavní soud vyslovil názor, že nemohl-li soudní exekutor již nic vymoci, je základem pro určení jeho odměny částka nulová [srov. kupř. bod 15 nálezu sp. zn. II. ÚS 1540/08 ze dne 29. 7. 2009 (N 171/54 SbNU 175), na něj navazující nález sp. zn. I. ÚS 2930/09 ze dne 21. 1. 2010 (N 13/56 SbNU 125) či nález sp. zn. I. ÚS 3302/19 ze dne 10. 3. 2020 (N 48/99 SbNU 106)]. Ve druhém případě se jedná o situaci,

kdy povinný sice plnil až po nařízení exekuce, o níž se dozvěděl, avšak ještě před jejím „nuceným provedením“. Ústavní soud zde vychází z toho, že poskytnutí vymáhaného plnění (jakož i uhrazení zálohy na snížené náklady exekuce a náklady oprávněného) povinným ve lhůtě 30 dnů ode dne doručení výzvy ke splnění vymáhané povinnosti dle § 46 odst. 6 ex. ř. je třeba promítnout do výpočtu odměny soudního exekutora sníženou sazbou, jak předvídá § 11 odst. 1 ET (viz např. již citovaný nález ve věci sp. zn. I. ÚS 2757/18). Konečně třetí případ spočívá v tom, že je povinným plněno později (po uplynutí poskytnuté třicetidenní lhůty) nebo jen na vymáhanou částku (a nikoli už na snížené náklady exekuce, resp. náklady oprávněného). Zde se žádné snížení odměny či dokonce její úplné vyloučení neuplatní (srov. usnesení Ústavního soudu ve věcech sp. zn. IV. ÚS 2959/11, IV. ÚS 3378/11, III. ÚS 2289/13, I. ÚS 3221/16, I. ÚS 3358/16 či I. ÚS 3052/20).

IV.b Aplikace judikaturních východisek na souzený případ

26. V nyní souzené věci není mezi stěžovatelem, vedlejší účastnicí ani exekučním soudem sporu o tom, že vedlejší účastnice (resp. dílem třetí osoby v její prospěch) splnila vymáhanou povinnost ve lhůtě 30 dnů ode dne, kdy jí byla doručena výzva ke splnění vymáhané povinnosti podle § 46 odst. 6 ex. ř. Ostatně tyto skutečnosti se podávají z exekučního spisu (viz např. sdělení stěžovatele na č. l. 49). Stejně tak není mezi týmiž účastníky sporu o tom, že vedlejší účastnice nad rámec peněžitého plnění, jehož uhrazení jí bylo uloženo exekučními tituly, uhradila též zálohu na snížené náklady exekuce a náklady oprávněného v exekučním řízení, resp. je uhradila celé. Z právě vyloženého tedy bez pochybností vyplývá, že se z hlediska míry dobrovolnosti plnění vedlejší účastnice jednalo o druhý modelový příklad. Vedlejší účastnice uhradila vše, co se po ní žádalo ve výzvě ke splnění vymáhané povinnosti, k rukám stěžovatele do uplynutí zákonné třicetidenní lhůty. Stěžovatel proto přistoupil k vydání shora označeného příkazu k úhradě nákladů exekuce, v němž v souladu s ustanovením § 11 odst. 1 písm. a) ET a příslušnou judikaturou Ústavního soudu snížil svoji odměnu o 50 %. Exekuční soud ovšem k námitkám vedlejší účastnice dospěl k závěru, že namístě je další razantní ponížení odměny stěžovatele, a to o celých 40 % na 10 %. Úvahy, pro které tak exekuční soud učinil, ovšem Ústavní soud z následujících důvodů ústavně konformními neshledal.

27. Exekuční soud si byl dobře vědom, že plnění vedlejší účastnice ve lhůtě 30 dnů od doručení výzvy ke splnění vymáhané povinnosti je v příkazu zohledněno přiznáním odměny stěžovatele i náhrady hotových výdajů ve výši 50 % dle § 11 odst. 1 a § 13 odst. 3 ET a že k plnění vedlejší účastnice (resp. třetí osoby) přistoupila až pod hrozbou exekučního řízení a vydaných exekučních příkazů. V daném případě se však rozhodl tato ustanovení nerespektovat fakticky z toho důvodu, že vypočtená odměna se pohybuje v řádech milionů (2 922 620 Kč po 50% ponížení), což neshledal přiměřeným složitosti stěžovatelem realizovaných úkonů. Exekuční soud se ve svém postupu zaštítil závěry usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 3401/2017 ze dne 10. 4. 2018, v němž mimo jiné stojí, že má-li použití § 11 odst. 1 písm. a) ET vést k tomu, že odměna soudního exekutora má být stanovena v relativně vyšší částce, např. řádově statisíců nebo dokonce milionů korun, je povinností exekučního soudu vyhodnotit přiměřenost takto vypočtené odměny ve vztahu ke konkrétním okolnostem případu. Za takové situace je dle názoru dovolacího soudu třeba důsledně respektovat, že „dobrovolné“ plnění povinného po zahájení exekučního řízení je nutno brát v potaz do té míry, aby nedocházelo ke zjevně nepřiměřenému postihu povinného. Ústavní soud se s tímto způsobem moderace odměny stěžovatele ze strany exekučního soudu neztotožňuje, a to ani v rovině obecné, ani na pozadí jedinečných okolností souzené věci.

28. Pokud jde o obecné hledisko, je třeba zmínit, že Ústavní soud ve své judikatuře nevyslovil, že odměna soudního exekutora pohybující se ve statisícových či milionových částkách už jen pro svoji výši vyvolává otázky stran její přiměřenosti a zavdává prostor

k pochybnostem. Ústavní soud naopak, jak zřetelně plyne ze shora provedeného nástinu judikatury, vychází z toho, že nově přijatá právní úprava v exekučním řádu a exekutorském tarifu zohledňující míru dobrovolnosti plnění povinným po nařízení exekuce uspokojivým způsobem vyvažuje přiměřenost odměny soudního exekutora na straně jedné a podíl povinného při vymožení plnění na straně druhé. Pravda je, že ani Nejvyšší soud v citovaném usnesení, na něž exekuční soud odkázal, nevyloučil možnost určení odměn exekutora v částkách dosahujících statisíců či milionů Kč. Z formulace jeho vývodů v daném usnesení lze nicméně vycítit určité naléhání na prolomení hranice 50% odměny dle § 11 odst. 1 ET ze strany exekučních soudů, má-li se i po tomto snížení odměna exekutora pohybovat „v relativně vyšších částkách“. Takové nasměrování soudní exekuční praxe není z následujících důvodů v ústavní rovině přijatelné.

29. Předně je nutno uvést, že úvahy prezentované v judikátu Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 3401/2017 nepřímo cílí na dlouhodobé nastavení odměn soudního exekutora v § 6 ET. Celospolečenská i odborná debata na toto téma je bezpochyby žádoucí, neboť musí existovat proporcionální vztah mezi výší vymáhané pohledávky a výší nákladů exekuce, jež by měl povinný nést. Odměna soudního exekutora by se neměla stát faktickou sankcí vůči povinnému, obzvláště byla-li by nepřiměřeně přísná nebo dokonce likvidační, a neměla by pro exekutora představovat nepřiměřený zdroj zisku. Stejně tak ale není možné odhlédnout od toho, že plnění povinností (ať již smluvních, nebo zákonných) je jednou z podmínek fungování právního státu. V exekučním (vykonávacím) řízení je to povinný, kdo vyvolal protiprávní stav, jenž si vynutil vznik dalších nákladů, které tak jdou oprávněně k jeho tíži [srov. bod 17 nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1398/12 ze dne 1. 7. 2014 (N 133/74 SbNU 25)].

30. Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 14/17 ze dne 14. 8. 2018 (200/2018 Sb.; N 134/90 SbNU 205) zdůraznil, že ačkoliv ze základního práva podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost neplyne právo na zisk, stát je povinen vytvářet takové podmínky, které umožní jednotlivcům usilovat o jeho dosažení. Tento závěr se v plné míře uplatní i ve specifických poměrech podnikání v oblasti exekučního vymáhání. Soudní exekutor jako podnikatel má z úspěšného provedení exekuce zisk (odměnu), ale současně nese i riziko spočívající v tom, že majetek povinného nebude dostačovat k uspokojení oprávněného ani nákladů exekuce. Osoba zapsaná do seznamu exekutorů svým návrhem na zápis a provedením zápisu do seznamu dala souhlas s prováděním činnosti soudního exekutora a s tím spojenými riziky, k nimž náleží i to, že ne ve všech případech dosáhne soudní exekutor uspokojení všech svých nároků. Rizika podstupovaná v souvislosti s výkonem určité profese, včetně rizika neuhrazení odměny za odvedenou práci, jsou vyvažována výhodami souvisejícími s touto profesí (viz body 48 a 64 citovaného nálezu). Jinak řečeno, soudní exekutor si může v některých případech přijít ke „snazšímu“ výdělku, v jiných se však může potázat s nepořízenou. Jisté vyvážení těchto dvou pomyslných pólů ztělesňuje i rozložení způsobu odměňování podle povahy vymáhané povinnosti v exekutorském tarifu. Nelze mít přitom za to, že odměny soudního exekutora v řádech milionů Kč jsou běžným jevem. Taková odměna totiž nasvědčuje tomu, že vymáhané peněžité plnění dosahuje velmi vysoké výše, která sama o sobě činí předmět exekuce významnějším. Odpovědnost exekutora za prováděnou exekuci a případné následky jeho pochybení v ní jsou v těchto případech nesrovnatelně větší. Bez povšimnutí nelze ponechat ani to, že soudní exekutor je státem pověřen exekutorským úřadem. Zpravidla se tedy nejedná o jedinou osobu uskutečňující nucený výkon exekučních titulů. K výkonu své činnosti disponuje soudní exekutor odborným i pomocným aparátem (zaměstnanci), jehož provoz ovšem hradí ze svého. I na to je třeba brát určitý ohled.

31. Nelze pominout, že postupné rozmělňování pravidel pro stanovení výše odměny soudního exekutora skrze soudní rozhodnutí ve svém důsledku citelně narušuje právní jistotu nejen soudního exekutora, ale i ostatních účastníků. Dopředu nejsou známa žádná kritéria, dle

nichž by bylo lze na další snížení odměny usuzovat, resp. neexistuje žádný způsob výpočtu, na jehož základě by bylo možné předvídat, o kolik může být odměna soudnímu exekutorovi snížena nad rámec toho, s čím exekutorský tarif počítá v § 11 odst. 1. Nyní řešený případ je toho ilustrativním příkladem. Exekuční soud snížil stěžovateli odměnu o dalších 40 %, aniž byl schopen vyložit, proč jeho dosavadní práci takto „nacenil“, resp. proč odměna ve výši např. 5 % by byla nízká a odměna ve výši kupř. 20 % zase příliš vysoká. Naopak je zřejmé, že rozhodnutí soudu o 10% odměně je tu projevem volné úvahy. To s sebou nutně přináší i riziko nejednotnosti praxe, kdy různé exekuční soudy mohou práci exekutora odměňovat odlišně. Proti rozhodnutí exekučního soudu o námitkách proti příkazu k úhradě nákladů exekuce není přípustný opravný prostředek, což vylučuje sjednocování judikatury vyššími soudy. Ve výsledku pak snadno může dojít k nerovnému zacházení se všemi zúčastněnými v závislosti na praxi zavedené na jednotlivých exekučních soudech. Ústavní soud v té spojitosti pokládá za nutné vyzdvihnout, že se tím současně vytrácí efekt opakovaně zmíněného „výchovného prvku“ vůči povinnému. Judikatura, dle níž odměna soudního exekutora „v relativně vyšší částce“ je veskrze „orientační povahy“ a spíše zralá na další snížení, by vůči potenciálním povinným nepůsobila výchovně (preventivně) a ve svém důsledku by mířila proti zájmu na pokud možno včasném a řádném splnění povinností povinným mimo vlastní exekuci.

32. Nabízí se zde srovnání se soudními poplatky, které ve věcech výkonu rozhodnutí mohou dosáhnout až částky 4 100 000 Kč. Jejich výše je určena dle vymáhané částky a nijak nezohledňuje náročnost konkrétního výkonu rozhodnutí. V exekučním řízení se soudní poplatky neplatí, neboť exekuce nezajišťuje stát, ale soudní exekutoři, na něž stát přenesl část své pravomoci. Odměna za exekuci (obdobně jako soudní poplatek) pokrývá nikoli pouze náklady konkrétní exekuce (výkonu rozhodnutí), ale náklady exekutorského úřadu (státu) jako celku.

33. Dále je třeba poznamenat, že ani exekuční řád, ani exekutorský tarif či jiný právní předpis soudnímu exekutorovi či exekučnímu soudu nesvěřuje pravomoc jakési druhotné moderace odměny soudního exekutora dle jejich uvážení (diskrece), tedy další snížení odměny pod sazby stanovené v § 11 odst. 1 písm. a) a b) ET. V tom je podstatný rozdíl kupříkladu v porovnání s obdobným právem, jímž jsou nadány civilní soudy při rozhodování o nákladech řízení. Možnost moderace náhrady nákladů řízení zde pramení přímo ze zákona (srov. § 150 občanského soudního řádu), omezuje se však na důvody hodné zvláštního zřetele. Ty sice tvoří předem blíže nedefinovanou množinu okolností, je ale nepochybné, že se musí jednat o případy vskutku mimořádné, prakticky ojedinělé. Naproti tomu možnost moderace odměny soudního exekutora byla víceméně založena judikaturou Ústavního soudu ve spojitosti s neslučitelností někdejší výše rozebrané právní úpravy v exekučním řádu a exekutorském tarifu, která nedovolovala účinně zohlednit podíl povinného na dobrovolném splnění vymáhané povinnosti před nuceným výkonem exekuce. Jednalo se tedy o dočasné oprávnění exekučních soudů do doby, než příslušný normotvůrce přijme takovou právní úpravu, jež nedostatky té předchozí vhodným způsobem napraví. Jak je ze shora předestřeného náčrtu jejího vývoje patrné, tak se nakonec i stalo, takže důvod pro používání daného „práva“ exekučních soudů v zásadě odpadl.

34. Ústavní soud má nicméně za to, že ani absolutní nedotknutelnost výše odměny soudního exekutora bez možnosti jakékoli korekce nelze přijmout. Z vlastní rozhodovací činnosti jsou Ústavnímu soudu známy případy, kdy i 50% snížení odměny exekutora (zohlednění dobrovolnosti plnění) by i tak bylo vůči povinnému zásadně nespravedlivé ve světle konkrétních okolností případu [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 3507/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 54/73 SbNU 79)]. Případný korektiv by se zde ovšem měl, podobně jako je tomu u vzpomenutého moderačního práva civilních soudů při rozhodování o nákladech řízení, prosadit jen ve zcela výjimečných případech, hodných zvláštního zřetele. Vesměs půjde toliko o případy, kdy odměna soudního exekutora, byť i ve snížené sazbě dle § 11 odst. 1 ET, nadále

představuje pro povinného nepřiměřený postih, popřípadě kdy se soudní exekutor dopustí významnějšího pochybení při provádění exekuce. Exekuční soud je v takovém případě k námitkám povinného povinen ozřejmit, které konkrétní výjimečné okolnosti zavdávají důvod k mimořádnému (sekundárnímu) snížení odměny soudního exekutora a jaká je jejich intenzita (dopad) na situaci povinného. Rozhodně nepůjde o běžnou situaci, kdy povinný sice „dobrovolně“ splní vymáhanou povinnost ve lhůtě dle § 46 odst. 6 ex. ř., avšak již pod tíhou v mezidobí vydaných exekučních příkazů, jimiž byl zajištěn jeho majetek a omezeno nakládání s ním.

35. Ústavní soud v nyní projednávané věci shledal, že rozhodnutí exekučního soudu neuvádí žádné výjimečné okolnosti, jež by byly způsobilé splnit podmínky pro další snížení 50% odměny stěžovatele. Obvodní soud uvedl, že exekuční řízení bylo zahájeno oprávněným důvodně, protože vedlejší účastnice nesplnila dobrovolně povinnost, která jí byla uložena soudním rozhodnutím, když byla v prodlení s plněním svého závazku. Výslovně přitom poznamenal, že šetření majetku vedlejší účastnice a jeho zajištění exekučními příkazy stěžovatele bylo rozsáhlejší. Byla nařízena exekuce prodejem movitých věcí, nemovitých věcí, přikázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu, přikázáním jiných pohledávek, na podkladě kterých by v případě realizace exekuce došlo k podstatnému uspokojení vymáhané povinnosti, a byl proveden soupis movitých věcí. Exekuční soud též podotkl, že stěžovatel vydal řadu rozhodnutí ve své pravomoci, korespondoval s poddlužníky vedlejší účastnice a prováděl další úkony k úspěšnému provedení exekuce. Na závěr exekuční soud doplnil, že bez této činnosti by nedošlo k vymožení vymáhaného plnění, neboť vedlejší účastnice se snažila svým chováním o maximální oddálení uspokojení pohledávky oprávněného (viz body 12 a 13 napadeného usnesení exekučního soudu).

36. Z odůvodnění naříkaného usnesení je zřejmé, že obvodní soud neměl vůči odvedené práci stěžovatele žádné výhrady či připomínky a že na nařízenou exekuci nepohlížel jako na nedůvodnou či jinak vadnou. Zde se sluší podotknout, že vedlejší účastnice v námitkách proti příkazu k úhradě nákladů exekuce namítala šikanózní charakter exekuce. Stěžovatel však ve svém nesouhlasném stanovisku k námitkám správně odvětil, že měla-li vedlejší účastnice pocit, že se jedná o šikanózní exekuční návrh, měla tuto skutečnost řešit v rámci řízení o návrhu na zastavení exekuce, což ale do té doby neučinila (viz č. l. 65 exekučního spisu). Ústavní soud k tomu dodává, že námitky představují procesní prostředek obrany proti nesprávně stanoveným nákladům exekuce v příkazu k jejich úhradě, jehož právní mocí je exekuce provedena (dovršena), a nikoli proti samotné povaze exekuce. Exekuční soud ani nedospěl k závěru, že by se v daném případě jednalo o nepřiměřený postih vedlejší účastnice. Naopak vícekrát uvedl, že vedlejší účastnice se snažila uspokojení oprávněné oddálit a plnit pouze na dlužnou jistinu.

37. Vytýká-li exekuční soud stěžovateli, že jeho příkaz k úhradě nákladů exekuce prakticky neobsahuje odůvodnění a že správnost údajů v příkazu nelze ověřit, nelze těmto výhradám přisvědčit. Příkaz naopak obsahuje řádné vyčíslení (způsob výpočtu) jednotlivých položek, z nichž náklady exekuce sestávají, tedy odměny, náhrady paušálně určených hotových výdajů a daně z přidané hodnoty. V odůvodnění jsou rovněž srozumitelně rozepsány všechny částky tvořící vymáhanou povinnost, vyvěrající z exekučních titulů, a to jistina, příslušenství (úrok z prodlení) a náklady soudního řízení, z něhož exekuční tituly vzešly. Ústavní soud souhlasí s argumentací stěžovatele, že měl-li exekuční soud pochybnosti o správnosti údajů obsažených v příkazu, měl jej zrušit, což neučinil. Exekuční soud však vyjma obecného (a nepřiléhavého) konstatování, že odůvodnění příkaz prakticky neobsahuje, pročež správnost údajů v něm uvedených nelze ověřit, žádné konkrétní pochybení stěžovatele při výpočtu nákladů exekuce neuvedl. Údaje uvedené v příkazu lze přitom snáze ověřit mimo jiné i podle předchozí výzvy k dobrovolnému splnění povinnosti a exekučních titulů. Jedinou pohyblivou složkou (vymáhanou částkou) zůstal úrok z prodlení, který se v mezidobí ode dne

vydání výzvy do dne příslušné úhrady přirozeně navýšil, o jehož růstu (a způsobu výpočtu ke dni úhrady) byla vedlejší účastnice v dané výzvě náležitě zpravena.

38. Je-li v záhlaví příkazu označena vymáhaná, a nikoli „vymožená“ povinnost, sluší se uvést následující. V prvé řadě jde o údaj, který je jednou z obligatorních náležitostí příkazu k úhradě nákladů exekuce [srov. dikci „označení vymáhané povinnosti“ v ustanovení § 88 odst. 2 písm. e) ex. ř.]. Podobně nelze přehlédnout, že dle vzoru 23 přílohy č. 5 k vyhlášce Ministerstva spravedlnosti č. 418/2001 Sb., o postupech při výkonu exekuční a další činnosti, ve znění pozdějších předpisů, může příkaz alternativně obsahovat buď označení vymožené, anebo vymáhané povinnosti ke dni vydání příkazu bez započtení nákladů exekuce a nákladů oprávněného, aniž by byl mezi oběma výrazy po formální stránce činěn relevantní rozdíl. Každopádně podle § 5b odst. 3 posledně citované vyhlášky platí, že vyžaduje-li to konkrétní exekuční řízení, může exekutor písemnost vyhotovit odchylně od vzorů uvedených v příloze č. 5 k této vyhlášce. Případné odchylky od vzorů nemohou samy o sobě zapříčinit vadnost příkazu k úhradě nákladů exekuce za předpokladu, že příkaz dostojí všem povinným náležitostem, jak je požaduje zákon (§ 88 odst. 2 ex. ř.). Uvedení částky 169 522 921,05 Kč jako vymáhané povinnosti v tomto směru nepůsobí zavádějícím dojmem. Nadto exekuční soud si na otázku, zda se jedná o vymáhanou či vymoženou povinnost, sám odpověděl. Záhy po zmínce o pochybnostech stran vymoženého či vymáhaného plnění totiž vyslovil, že na vymáhanou povinnost bylo ve skutečnosti plněno až po zahájení exekučního řízení po doručení výzvy ke splnění vymáhané povinnosti, načež uzavřel, že „[p]lnění je vymoženým plněním dle § 46 odst. 4 a 6 exekučního řádu“ (bod 10 usnesení obvodního soudu).

39. Ze všech shora uvedených důvodů je třeba uzavřít, že vyústilo-li napadené rozhodnutí exekučního soudu za výše popsaných okolností ve výrazné ponížení odměny stěžovatele pod již sníženou sazbu dle § 11 odst. 1 ET, ocitlo se v rozporu s právem stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i právem na vlastnictví takto odepřených peněžních prostředků dle čl. 11 odst. 1 Listiny, neboť exekuční soud své rozhodnutí zatížil, byť nikoli ve zlé víře, prvkem ústavně zapovězené libovůle.

40. Ve světle řečeného tudíž Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti, vyslovil porušení základního práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny a přikročil dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ke zrušení napadeného usnesení Obvodního soudu pro Prahu 10, který je ve svém dalším postupu vázán právním názorem vysloveným v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky).

Č. 10
Vyjádření účastníka řízení k úmyslu soudu využít moderačního práva dle § 150 občanského soudního řádu
(sp. zn. IV. ÚS 3199/21 ze dne 25. ledna 2022)

K požadavkům na řádně vedené soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod náleží rovněž respektování zásad kontradiktorního řízení a tzv. rovnosti zbraní, z nichž vyplývá právo účastníků seznámit se s každým důkazem nebo vyjádřením, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu. Proto musí mít možnost se k nim vyjádřit; to platí i v případě, hodlá-li obecný soud využít tzv. moderačního práva podle § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, jehož použití nemůže být výrazem volné úvahy či dokonce libovůle, nýbrž pečlivého posouzení všech rozhodných hledisek, a to tím spíše, hodlá-li tak obecný soud učinit bez jednání.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatelky Jitky Čépeové, zastoupené JUDr. Hanou Hučkovou, advokátkou, sídlem Věšínova 2877/7a, Ostrava, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 29. září 2021 č. j. 69 Co 222/2021-161, za účasti Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci jako účastníka řízení a Viktorie Theimerové, zastoupené JUDr. Vilémem Urbišem, advokátem, sídlem Dr. E. Beneše 1497/21, Bruntál, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 29. září 2021 č. j. 69 Co 222/2021-161 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 29. září 2021 č. j. 69 Co 222/2021-161 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) domáhá zrušení shora uvedeného soudního rozhodnutí s tvrzením, že jím byla porušena její základní práva zaručená v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z ústavní stížnosti a z vyžádaného soudního spisu se podává, že usnesením Okresního soudu v Šumperku (dále jen „okresní soud“) ze dne 13. 7. 2021 č. j. 18 C 121/2020-118 bylo zastaveno řízení ve věci žaloby vedlejší účastnice proti stěžovatelce o náhradu újmy (výrok I), bylo rozhodnuto, že žádnému z účastníků se nepřiznává právo na náhradu nákladů řízení (výrok II) a že se stěžovatelce vrací soudní poplatek v částce 250 Kč po právní moci tohoto usnesení (výrok III).

3. K odvolání stěžovatelky proti výroku II usnesení okresního soudu Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci (dále jen „krajský soud“) napadeným usnesením změnil usnesení okresního soudu ve výroku II tak, že uložil vedlejší účastnici povinnost zaplatit stěžovatelce na náhradě nákladů řízení částku 11 616 Kč ve lhůtě tří dnů od právní moci tohoto usnesení k rukám její zástupkyně (výrok I). Žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok II). Krajský soud shledal, že v době rozhodování okresního soudu o zastavení řízení dne 13. 7. 2021 neměl okresní soud k dispozici podání stěžovatelky doručené až 15. 7. 2021, konkrétně její vyjádření k žalobě učiněné na základě výzvy soudu a výkaz plné moci, v důsledku kterých je nutno závěry okresního soudu o tom, že žádné náklady podle obsahu spisu stěžovatelce nevznikly, revidovat. Účelně vynaložené náklady stěžovatelce vznikly, neboť plnila výzvu soudu a podala vyjádření k žalobě v době, kdy nevěděla o tom, že žaloba byla vzata zpět, a to konkrétně ve výši 23 232 Kč, tj. ve výši odměny, jejíhož přiznání se stěžovatelka ve svém odvolání domáhala. Krajský soud při rozhodování o nákladech řízení v projednávané věci však spatřoval důvody hodné zvláštního zřetele pro postup podle § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“), které jsou dány jednak tím, že vedlejší účastnice brala žalobu zpět v okamžiku, kdy žádnému z účastníků řízení náklady ještě nevznikly, a dále s ohledem na majetkové poměry vedlejší účastnice, které vedly krajský soud v tomto řízení k částečnému přiznání osvobození od soudních poplatků v rozsahu 90 %. Krajský soud proto zavázal vedlejší účastnici, která zavinila zastavení řízení, podle § 143 odst. 2 o. s. ř. k úhradě nákladů řízení stěžovatelky v rozsahu 50 %, tj. částkou 11 616 Kč.

II. Argumentace stěžovatelky

4. Stěžovatelka popsala procesní situaci v dané věci, kdy se domnívá, že vedlejší účastnice je, co se týče uplatňování jejích domnělých nároků, velice aktivní, a to i přesto, že je nemajetná, přičemž vyvolává zbytečné soudní spory s tím, že automaticky očekává od soudů osvobození od placení soudních poplatků a pravidelně navrhuje, aby soud s ohledem na její nemajetnost postupoval při rozhodování o nákladech řízení podle § 146 o. s. ř., což dokládá konkrétními okolnostmi posuzované věci. Stěžovatelce se jeví být jako nepřiměřené a nespravedlivé, aby nesla náhradu nákladů řízení, které byla nucena vynaložit ze svého proto, aby bránila svá práva a své oprávněné zájmy, když naproti tomu od vedlejší účastnice šlo o zjevně bezdůvodné uplatňování práva. Krajský soud podle názoru stěžovatelky nevyhodnotil a neposoudil veškeré okolnosti tohoto případu v celém jejich souhrnu, a odepřel tak stěžovatelce právo na soudní ochranu.

III. Vyjádření účastníků řízení

5. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi a vedlejší účastnici.

6. Krajský soud ve svém vyjádření toliko odkázal na obsah napadeného usnesení.

7. Vedlejší účastnice s odkazy na nálezovou judikaturu Ústavního soudu uvedla, že napadené usnesení není ve zřejmém nesouladu s principy spravedlnosti, proto by měla být ústavní stížnost odmítnuta.

8. Vyjádření účastníků byla stěžovatelce zaslána na vědomí a k případné replice, ta však svého práva nevyužila.

IV. Procesní předpoklady projednání návrhu

9. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Její ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpala všechny zákonné prostředky k ochraně jejích práv.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

10. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

11. Proces interpretace a aplikace podústavního práva pak bývá stižen takovouto kvalifikovanou vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc nebo se dopustí – z hlediska řádně vedeného soudního řízení – neakceptovatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně uznávanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [viz k tomu např. nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471); tato i všechna dále uvedená rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz].

12. Ústavní soud proto přezkoumal napadené usnesení, jakož i řízení jemu předcházející a po seznámení se s vyžádaným soudním spisem dospěl k následujícím závěrům.

13. Ústavní soud se k rozhodování ve věcech nákladů řízení staví zdrženlivě a podrobuje je toliko omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Ačkoliv i rozhodnutí o nákladech řízení může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení, samotný spor o nákladech řízení většinou nedosahuje intenzity způsobilé porušit jejich základní práva a svobody. Nicméně rozhodování o nákladech řízení je součástí řízení jako celku, a i na něj proto dopadají požadavky řádně vedeného soudního řízení, k nimž náleží i požadavek na vytvoření prostoru pro to, aby účastníci řízení mohli účinně uplatňovat námitky a argumenty způsobilé ovlivnit rozhodování soudu, s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat (zásada kontradiktorního řízení a tzv. rovnosti zbraní). Tato povinnost je o to naléhavější v odvolacím řízení, kdy po přijetí rozhodnutí již účastník řízení nemá procesní nástroj, jak své námitky uplatnit, na rozdíl od rozhodnutí nalézacího soudu, kdy lze námitky vznést alespoň *ex post* v odvolání. Takový postup odvolacího soudu vede k situaci, kdy je účastník řízení nucen vznášet takové námitky poprvé vlastně až v řízení před Ústavním soudem, které je však ze své povahy zaměřeno na posuzování jiných skutečností, než jsou okolnosti umožňující aplikaci

§ 150 o. s. ř., a z jiných hledisek, než jsou hlediska obecného práva [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 23. 11. 2010 sp. zn. IV. ÚS 2738/10 (N 235/59 SbNU 391) a ze dne 16. 9. 2014 sp. zn. I. ÚS 2456/13 (N 168/74 SbNU 451) a v nich citovaná další rozhodnutí Ústavního soudu].

14. Nejvyšší soud v usnesení ze dne 8. 7. 2014 sp. zn. 28 Cdo 1669/2014 uvedl, že užití moderačního práva soudu rozhodnout o náhradě nákladů řízení jinak, než by odpovídalo výsledku sporu, nutně vyžaduje, aby jednak byl dán účastníkům řízení odpovídající prostor vyjádřit se k možnému použití § 150 o. s. ř., a jednak také následné dostatečné odůvodnění aplikace uvedeného ustanovení zohledňující okolnosti daného případu ve všech jeho souvislostech.

15. K výkladu postavení účastníků kontradiktorního řízení jako součásti práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy se rovněž vyjádřil Evropský soud pro lidská práva (dále též jen „ESLP“). Podle jeho rozhodovací praxe není právo na kontradiktorní řízení absolutní a jeho šíře se může lišit v závislosti na zvláštnostech dotčeného řízení, objeví-li se však ve sporu nečekaný obrat, zvláště při řešení otázky, o níž lze rozhodnout diskrečně, je třeba dbát na to, aby soud nezaložil své rozhodnutí na skutkových nebo právních otázkách, které nebyly během řízení projednány a způsobily takový obrat, že ho nemohl předpokládat ani bdělý účastník. Tuto zásadu ESLP vztáhl i na případy sporů v oblasti nákladů. Ty představují druhotný aspekt procesu (ve kterém se rozhoduje o občanských právech a závazcích), což může odůvodnit skutečnost, že soud není povinen umožnit projednání všech skutkových a právních skutečností, jež jsou pro rozhodnutí o nich určující, a může být též omezena možnost účastníků vyjádřit své stanovisko k otázce nákladů, přesto by však neměli být překvapeni nečekaným a nepředvídaným obratem [srov. rozsudek ze dne 5. 9. 2013 ve věci *Čepek proti České republice*, stížnost č. 9815/10, § 44 a násl., v tomto rozsudku ESLP zvážil všechny okolnosti případu a poté konstatoval porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy u stěžovatele s tím, že měl právo být výslovně vyzván, aby ve vhodném okamžiku vyjádřil své stanovisko k případnému použití § 150 o. s. ř. (§ 57)].

16. Na tento rozsudek ESLP poté reagoval nález Ústavního soudu ze dne 11. 3. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 46/13 (N 29/72 SbNU 337), vydaný ve stejné věci v obnoveném řízení, v němž je uvedeno, že pro naplnění práva na spravedlivý proces bylo „nezbytné, aby krajský soud poučil žalovaného (stěžovatele) o možném použití moderačního práva podle § 150 o. s. ř., a v souladu s výše uvedenou judikaturou Ústavního soudu tak poskytl žalovanému prostor (jak žádá i Evropský soud), aby se k eventualitě aplikace citovaného ustanovení vyjádřil. Je však třeba poukázat na to, že tento prostor nelze vnímat výhradně extenzivně a zobecnit vzniklý procesní stav tak, že by obecné soudy měly vždy za účelem ‚poskytnutí prostoru' umožnit účastníkům po svém poučení písemné vyjádření. Je zajisté nezbytné strany poučit o možnosti aplikace § 150 o. s. ř. a umožnit jim vyjádření, ale má se tak dít při jednání vůči přítomnému účastníku. V opačném případě by nebyla respektována zásada procesní ekonomie a z ní plynoucí zákonný požadavek, že má být pokud možno rozhodnuto při jediném jednání (§ 115 odst. 1, § 119 odst. 1 o. s. ř.)“.

17. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že posouzení podmínek použití § 150 o. s. ř. v konkrétní věci je záležitostí obecného soudu. Ústavnímu soudu proto zásadně nepřísluší hodnotit, zda jsou dány důvody zvláštního zřetele hodné pro použití daného ustanovení (srov. usnesení ze dne 19. 1. 2006 sp. zn. I. ÚS 389/05). Jde o nezávislé diskreční oprávnění obecných soudů. Na obecném soudu je, aby uvážil, které z ustanovení občanského soudního řádu upravujících přiznání nákladů řízení je v konkrétním případě nejvhodněji a v souladu se zákonem použitelným. Tím spíše však podle Ústavního soudu úvaha o tom, zda jde o výjimečný případ a zda tu jsou důvody hodné zvláštního zřetele ve smyslu § 150 o. s. ř., musí vycházet z posouzení všech okolností konkrétní věci, takže nemůže jít o projev volné úvahy či dokonce libovůle soudu, nýbrž o pečlivé posouzení všech

rozhodných hledisek [srov. nález ze dne 13. 9. 2006 sp. zn. I. ÚS 191/06 (N 162/42 SbNU 339)], ke kterým podle již ustálené judikatury (viz výše) náleží rovněž respektování zásad kontradiktornosti řízení a tzv. rovnosti zbraní.

18. S ohledem na to, co bylo právě uvedeno, je třeba konstatovat, že k požadavkům na řádně vedené soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 Listiny náleží rovněž respektování zásad kontradiktorního řízení, z nichž vyplývá právo účastníků seznámit se s každým důkazem nebo vyjádřením, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu. Proto účastník musí mít možnost se k nim vyjádřit, a to i tehdy, hodlá-li obecný soud využít tzv. moderačního práva podle § 150 o. s. ř. Zásada kontradiktornosti řízení vyžaduje, aby soudy nezakládaly svá rozhodnutí na skutkových nebo právních otázkách, které nebyly projednány během soudního řízení a způsobily takový obrat, že ho nemohl předpokládat ani bdělý účastník. Uvedené zásady se vztahují i na spory v oblasti nákladů řízení, jak to vyplývá ze závěru shora uváděných či citových judikátů, i když jde až o druhotný aspekt procesu.

19. Není sporu o tom, že krajský soud měl pravomoc použít z moci úřední moderační právo podle § 150 o. s. ř. Jediným sporným bodem z hlediska práva na kontradiktorní řízení je skutečnost, že účastníci nebyli výslovně informováni o tom, že má v úmyslu § 150 o. s. ř. použít. Tato skutečnost vyplývá zejména ze soudního spisu (na č. l. 159 až 161), ze kterého se podává, že krajský soud účastníky řízení ve výše uvedeném smyslu nepoučil, když rozhodl bez jednání po předložení věci okresním soudem (viz předkládací zprávu).

20. V úvahu zde nepřichází ani možnost argumentace, na jejímž základě by stěžovatelka mohla aplikaci § 150 o. s. ř. krajským soudem předpokládat, neboť ten již dříve rozhodl o tom, že vedlejší účastnice je z 90 % osvobozena od soudních poplatků. V souladu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu [srov. již výše uvedené nálezy a také srov. např. nálezy ze dne 13. 2. 2018 sp. zn. III. ÚS 2397/17 (N 23/88 SbNU 301), ze dne 22. 2. 2017 sp. zn. IV. ÚS 1610/16 (N 34/84 SbNU 393), ze dne 25. 8. 2015 sp. zn. I. ÚS 1593/15 (N 156/78 SbNU 353), ze dne 3. 3. 2009 sp. zn. IV. ÚS 215/09 (N 44/52 SbNU 443) či ze dne 6. 2. 2007 sp. zn. II. ÚS 828/06 (N 26/44 SbNU 309)] byl krajský soud, který měl v úmyslu použít § 150 o. s. ř., povinen „vytvořit procesní prostor“ umožňující účastníkům řízení vyjádřit své stanovisko k případnému použití tohoto ustanovení. I když právní profesionál (zkušený právní zástupce) ví o tom, že soud může použít § 150 o. s. ř., a může kdykoliv z vlastního popudu sdělit stanovisko svého klienta k této otázce, může nicméně v této záležitosti očekávat, že bude výslovně vyzván, aby se k této otázce vyjádřil, jak to vyplývá ze shora uvedených rozhodnutí, která takový požadavek obsahují.

VI. Závěr

21. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem plynoucím z judikatury Nejvyššího soudu, Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva i k dodržování požadavků řádně vedeného soudního řízení při rozhodování o jeho nákladech, k povaze okolností, za nichž krajský soud rozhodl o náhradě nákladů řízení, a vzhledem k významu této věci pro stěžovatelku dospěl Ústavní soud k názoru, že z práva na kontradiktorní řízení v předmětné civilní věci vyplývá, že stěžovatelka měla právo být krajským soudem výslovně vyzvána, aby ve vhodném okamžiku vyjádřila své stanovisko k případnému použití § 150 o. s. ř. Jelikož se tak nestalo, nezbývá než uzavřít, že právo stěžovatelky na soudní ochranu bylo porušeno, jak je ve výroku uvedeno; došlo tedy k porušení čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

22. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení krajského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Vzhledem k tomu, že od ústního jednání nebylo možno očekávat další objasnění věci, Ústavní soud od něj podle § 44 věty první zákona o Ústavním soudu upustil.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Josefa Fialy

V souladu s § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podávám odlišné stanovisko k výrokům nálezu ve věci sp. zn. IV. ÚS 3199/21 a jeho odůvodnění:

1. Podle mého názoru nebylo napadeným rozhodnutím Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci (dále jen „krajský soud“) porušeno stěžovatelčino právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Porušení základních práv je odůvodněno zjištěním, že stěžovatelka měla právo být krajským soudem výslovně vyzvána, aby ve vhodném okamžiku vyjádřila své stanovisko k případnému použití § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, přičemž toto právo plyne z práva na kontradiktorní řízení. Protože se tak nestalo, Ústavní soud konstatoval porušení jejího práva na soudní ochranu.

3. Z ústavní stížnosti (III. část) se podává, že podle názoru stěžovatelky nebylo namístě použití moderačního práva zakotveného v uvedeném ustanovení, přičemž polemizuje s hodnocením majetkových poměrů vedlejší účastnice, tvrdí, že krajský soud nezohledňuje další okolnosti případu (tyto okolnosti konkretizuje a dodává, že byly již uvedeny v jejím vyjádření k žalobě). Je tedy evidentní, že stěžovatelka napadá samotnou aplikaci tohoto ustanovení, tj. naplnění předpokladů pro uplatnění moderačního práva; nenamítá však, že by neměla prostor se k jeho použití vyjádřit.

4. Konstatuji, že úkolem Ústavního soudu není, aby za stěžovatelku předkládal argumenty na podporu její ústavní stížnosti. Protože stěžovatelka nevznesla námitku o nemožnosti vyjádřit své stanovisko, měla být její ústavní stížnost odmítnuta [podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] pro její zjevnou neopodstatněnost, eventuálně nálezem zamítnuta (podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) pro její nedůvodnost.

Č. 11
Důkazní standard v řízení o zabrání části majetku dle § 102a trestního zákoníku
(sp. zn. II. ÚS 1026/21 ze dne 28. ledna 2022)

Pachatel musí mít v řízení o ukládání ochranného opatření spočívajícího v zabrání části majetku podle § 102a trestního zákoníku možnost prokazovat legální původ majetku nabytého ve sledovaném období. Důkazní standard tu nemůže být, v zájmu zachování zásady řádného zákonného procesu, vychýlen ve prospěch jedné z procesních stran.

I když zákon výši nepoměru mezi hodnotou nabytého majetku a legálními příjmy nespecifikuje a ponechává bližší vymezení na judikatuře, v souladu se zásadou přiměřenosti nepostačí k uložení tohoto ochranného opatření jakýkoli nepoměr. Musí jít o nepoměr výrazný („hrubý"), ospravedlňující citelný zásah do majetkové sféry dotčené osoby.

Vedení předmětného řízení tedy předpokládá mít stále na zřeteli, že rozhodnutí o zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty představuje významný zásah do práv vlastníka. Jakkoli nelze na řízení podle § 102a trestního zákoníku veškeré důkazní standardy včetně judikatury beze zbytku vztáhnout, nelze ani rezignovat na ústavněprávní konformitu řešení každého konkrétního případu. Platí to tím spíše, že účelem řízení je tu nikoli potrestání, ale preventivní odčerpání výnosů z trestné činnosti. Musí se předpokládat řádné dokazování původu potenciálně zabíraného majetku; snížení důkazního standardu na tom nic nemění.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Jaromíra Jirsy ve věci ústavní stížnosti stěžovatele O. F. M., t. č. ve Věznici Stráž pod Ralskem, právně zastoupeného Mgr. Bohumilem Petrů, advokátem, se sídlem v Praze 5, P. Švandy ze Semčic 850/7, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 24. 3. 2021 č. j. 44 To 94/2021-606 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 12. 2. 2021 č. j. 2 T 123/2019-575, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníků řízení a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 24. 3. 2021 č. j. 44 To 94/2021-606 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 12. 2. 2021 č. j. 2 T 123/2019-575 byla porušena základní práva stěžovatele na soudní ochranu a ochranu vlastnictví, zaručená čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 a čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Obě usnesení se proto ruší.

Odůvodnění

I. Ústavní stížnost a rekapitulace řízení

1. Ústavnímu soudu byl dne 19. 4. 2021 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhá zrušení shora uvedených rozhodnutí, a to pro tvrzené porušení ústavně zaručeného práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 20. 11. 2019 č. j. 2 T 123/2019--281 byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. b) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“), za což mu byl uložen trest odnětí svobody v trvání dvou let a peněžitý trest ve výši 50 000 Kč. Jednání, za něž byl stěžovatel odsouzen, spočívalo zjednodušeně řečeno v tom, že prodal cca 12 g marihuany.

3. Dne 28. 1. 2020 podalo Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 1 návrh na zabrání části majetku stěžovatele podle § 102a odst. 1 trestního zákoníku, a to konkrétně finančních prostředků na účtu České spořitelny, a. s., č. X ve výši 1 950 000 Kč. První rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 1 (dále též „soud prvního stupně“) ze dne 22. 9. 2020 č. j. 2 T 123/2019-532 o zabrání těchto finančních prostředků bylo zrušeno usnesením Městského soudu v Praze ze dne 21. 10. 2020 č. j. 44 To 377/2020-544 a věc byla vrácena soudu prvního stupně k novému rozhodnutí. Následně Obvodní soud pro Prahu 1 znovu rozhodl usnesením ze dne 12. 2. 2021 č. j. 2 T 123/2019-575, kterým stěžovateli zabral z navrhované sumy částku ve výši 981 357 Kč. Vyšel ze zjištění státní zástupkyně a z jí uvedených peněžních částek ukládaných postupně stěžovatelem na účet v bance. Proti tomuto usnesení podal stěžovatel stížnost, kterou Městský soud v Praze (dále též „stížnostní soud“) usnesením ze dne 24. 3. 2021 č. j. 44 To 94/2021-606 zamítl.

4. Usnesení stížnostní soud odůvodnil tím, že stěžovatel není schopen doložit legální původ peněz vkládaných v hotovosti na účet, a soud má za to, že tyto peníze pochází z jeho trestné činnosti. Kromě příjmů od manželů S. neměl stěžovatel žádný prokazatelný legální příjem, který by rozptýlil pochybnosti, že částka 981 357 Kč pocházela z trestné činnosti. Soud uvedl, že vzhledem ke sníženému důkaznímu standardu, oproti hlavnímu líčení, leží na straně obhajoby větší míra zatížení pro předložení důkazů, které by prokazovaly legálnost posuzovaného příjmu. Svá tvrzení o výdělcích pomocí brigád stěžovatel dokládal souborem videí, na nichž je zachycen při práci, a legálnost dalších příjmů pak dopisem p. S., z něhož mělo vyplynout, že peníze stěžovateli poskytoval, kromě převodu na jeho účet, taktéž v hotovosti. Městský soud v Praze však dovodil, že stěžovatelovo tvrzení o výdělcích z brigád není prokázáno, neboť nebyl schopen doložit, kdy a kde tyto brigády probíhaly a kolik peněz si takto vydělal. Dopis p. S. považoval soud za účelový.

5. Základní důvod porušení ústavně garantovaných práv stěžovatel spatřuje v tom, že nikde v zákoně není uvedeno, že by soud v rámci rozhodování o ochranném opatření, jakým je i zabrání majetku podle § 102a trestního zákoníku, neměl dodržovat veškeré standardy a zásady trestního řízení, anebo že by je mohl uplatňovat pouze omezeně, nebo že by měl snížit svůj důkazní standard pro správné a spravedlivé rozhodnutí. Je přesvědčen, že v rámci trestního řízení, kterým je nepochybně i rozhodování o zabrání části majetku dle § 102a trestního zákoníku, se vždy a v plné míře bez jakéhokoli omezení uplatní veškeré trestněprávní zásady a principy a nesmí být snižován důkazní standard. Stěžovatel odkazuje na nález Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2018 sp. zn. II. ÚS 1849/17 (N 97/89 SbNU 457), podle kterého se i v případě ochranných opatření vždy plně uplatní obecné standardy

dokazování v trestním řízení a zásady trestního práva, přičemž je nutné postupovat bez důvodných pochybností, jako tomu je v každém trestním řízení.

6. Stěžovatel má za to, že obecné soudy účelově přihlédly pouze ke skutečnostem, které svědčí v jeho neprospěch, a nepřihlédly k tvrzením v jeho prospěch ani se řádně nevypořádaly s uplatněnými námitkami. Podstatou věci je názor soudu, že hodnota majetku stěžovatele je v hrubém nepoměru k jeho legálním příjmům, a proto je oprávněn tyto prostředky zabrat postupem dle § 102a trestního zákoníku. Soud však měl přihlížet pouze k majetku nabytému po účinnosti tohoto ustanovení, tj. od 18. 3. 2017. Z předložených bankovních výpisů vyplývá, že do dne 18. 3. 2017 měl stěžovatel na svých účtech částku 1 632 207 Kč. K této částce soud v rámci uplatnění § 102a trestního zákoníku nesmí přihlížet. Dále z výpisu z účtu vyplývá, že po uvedeném dni, tj. po dni 18. 3. 2017, mu poslali manželé S. částku ve výši 608 000 Kč, a proto se jedná o legálně prokázaný příjem. Pokud na bankovním účtu u České spořitelny, a. s., byl zůstatek ke dni vydání návrhu na zabrání části stěžovatelova majetku, tj. ke dni 28. 1. 2020, ve výši 1 950 000 Kč, nemohl soud přihlížet k částce 1 632 207 Kč a dále nemohl zabavit částku 608 000 Kč, kterou mu prokazatelně zaslali manželé S. Obecné soudy však podle stěžovatele nepřihlédly k výše uvedeným částkám a účelově hodnotily pouze prostředky ve výši 981 357 Kč (nabyté od 21. 3. 2017 do 14. 5. 2019), aniž by vzaly v úvahu výše uvedené „nezapočitatelné“ částky.

7. Obecné soudy uzavřely, že na stěžovateli leží vyšší míra zatížení pro předložení důkazů. Je tak nepochopitelné, že soud jako důkaz odmítl svědeckou výpověď osoby, která stěžovateli dávala peníze, aby ho podporovala. Tím soud fakticky odmítl připustit důkaz, kterým by stěžovatel prokázal legálnost svých příjmů, což je podstatou řízení o zabavení prostředků dle § 102a trestního zákoníku. Jako doplnění stěžovatel uvedl, že v České republice je od roku 2012, přičemž po celou dobu ho podporovali manželé A. a A. M. S. ze Švýcarska. Tyto skutečnosti jsou zjevné ze všech výpisů z účtů, a nemůže tak být pochyb o tom, že se jedná o skutečné a dohledatelné osoby, což soud ani nezpochybňoval. Manželé S. stěžovateli dávali peníze, které si spořil na svém účtu. Peníze od nich dostával jak bankovním převodem (viz výpisy z bankovních účtů), tak také osobně. Rovněž si stěžovatel šetřil i z různých brigád. Stěžovatel je přesvědčen, že zabavení celoživotních úspor neodpovídá ani závažnosti, ani povaze trestného činu, za který byl odsouzen. Zabavení celoživotních úspor tak představuje násobek hodnoty, kterou si mohl potenciálně spáchaným trestným činem „vydělat“. I z tohoto pohledu je uložení ochranného opatření krajně nepřiměřené a v hrubém nepoměru se spáchaným trestným činem.

II. Vyjádření účastníků řízení

8. K obsahu ústavní stížnosti se vyjádřili účastníci a vedlejší účastník řízení. Předsedkyně senátu Městského soudu v Praze uvedla, že u stěžovatele byl zjištěn hrubý nepoměr mezi jeho celkovým majetkem a jeho příjmy nabytými v rozhodném období. V daném případě není vyžadováno, aby bylo prokázáno, že majetek je evidentně nástrojem nebo výnosem konkrétního trestného činu, ale postihují se případy, kdy chybí doklady o legálním původu majetku časově souvisejícího se spácháním trestného činu, a soud má tedy za to, že takový majetek pochází z trestné činnosti. Stěžovatel předkládal pouze neurčité a neprůkazné důkazy o svých příjmech a navíc nemá, kromě tvrzené podpory manželů S., prokázán žádný příjem legální.

9. Obvodní soud pro Prahu 1 pouze odkázal na napadené rozhodnutí s tím, že žádná práva stěžovatele neporušil.

10. Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 1 zastává názor, že stěžovateli byla v rámci řízení zajištěna jeho procesní práva, měl v řízení obhájce i tlumočníka a byla mu dána možnost se dostatečně hájit proti tvrzením obžaloby o nelegálním původu jeho majetku. Postup soudu odpovídá právní úpravě přijaté v souladu se závazky z práva Evropské unie.

Předmětná úprava pouze snižuje důkazní standard na úroveň – podle účastníka – pravděpodobného původu majetku, což znamená, že počítá s kriminálním původem zabraného majetku, ale není třeba, aby byl původ majetku prokázán nade vši pochybnost. Snížený důkazní standard se netýká základních zásad dokazování v řízení o uložení ochranného opatření, jak chybně dovozuje stěžovatel. V důsledku sníženého důkazního standardu jsou kladeny větší požadavky na aktivitu obhajoby při prokazování legálního původu majetku. Je tak zejména v zájmu pachatele, jemuž má být zabrán majetek, prokazovat legitimitu původu svého majetku. Princip *in dubio pro reo* při konečném hodnocení důkazů a rozhodnutí soudu je v případě ukládání trestní sankce na základě pravděpodobnosti také zachován. V případě pochybnosti soudu, která ovšem nebyla vyvrácena žádným přesvědčivým důkazem o legálním původu majetku, může vést k uložení zabrání části majetku. Závislost uložení konkrétního ochranného opatření na trestném činu pachatele je mnohem menší na rozdíl od trestů. Proto, i když byl pachatel odsouzen za trestný čin, který by ho po majetkové stránce neobohatil významně, přesto připadá v úvahu i zabrání podstatné části majetku takové osobě, a to v případě, že tento majetek dle hodnocení soudu pocházel z předešlé trestné činnosti pachatele. V tomto ohledu dochází v souvislosti se zabráním části majetku k určité modifikaci zásady přiměřenosti uloženého opatření k povaze a závažnosti spáchaného činu. Přiměřenost částky zabrané takovým trestním opatřením se posuzuje nejen ve vztahu k trestnému činu, pro který byl pachatel trestně stíhán, ale také v souvislosti s jeho předchozí trestnou činností, která ovšem stíhána nebyla a je soudem pouze presumována.

11. Ústavní soud zaslal shora uvedená vyjádření stěžovateli k replice. Ten v ní uvedl, že pokud jde o tvrzený hrubý nepoměr mezi majetkem nabytým v rozhodném období a příjmy stěžovatele, vedlejší účastník účelově neuvádí konkrétní skutečnosti, a pouze poměřuje finální částku ke dni 28. 1. 2020 ve výši 1 950 000 Kč, která byla na bankovním účtu stěžovatele, s jeho příjmy, o kterých tvrdí, že žádné neměl. Skutečností je, že uvedenou částku stěžovatel naspořil za dobu osmi let, což žádný účastník nezmiňuje. Od roku 2012 do roku 2020 činí zhruba 20 000 Kč měsíčně. Tato částka nedosahuje ani výše průměrného měsíčního výdělku v České republice. Soud i státní zastupitelství kladou stěžovateli k tíži, že neprokázal legálnost svých příjmů, avšak důkaz výslechem M. S., která by potvrdila, že stěžovatele finančně podporovala i tak, že mu peníze dávala osobně, soudy odmítly provést. Podle stěžovatele zabavení celoživotních úspor neodpovídá ani závažnosti, ani povaze trestného činu, za který byl odsouzen. Vedlejší účastník opakovaně ve své argumentaci uvádí, že soudy mohou polevit v aplikaci trestněprávních zásad, včetně dokazování. Takovýto postup však nevyplývá z žádného zákonného ustanovení. Naopak sám Ústavní soud judikoval ve svém nálezu ze dne 22. 5. 2018 sp. zn. II. ÚS 1849/17, že i v případě ochranných opatření se vždy plně uplatní obecné standardy dokazování v trestním řízení a zásady trestního práva a že je nutné postupovat bez důvodných pochybností, tak jako tomu je v každém trestním řízení. Z předložených bankovních výpisů podle stěžovatele jednoznačně vyplývá, že do dne 18. 3. 2017 na jeho účtech byla částka 1 632 207 Kč. K této částce soud v rámci uplatnění § 102a trestního zákoníku nesmí přihlížet z důvodu účinnosti předmětného ustanovení. Z výpisu z účtu dále vyplývá, že po uvedeném dni, tj. po dni 18. 3. 2017, poslali manželé S. stěžovateli částku ve výši 608 000 Kč, a tedy se jedná o legálně prokázaný příjem. Pokud na bankovním účtu u České spořitelny, a. s., č. X byl zůstatek ke dni vydání návrhu na zabrání části stěžovatelova majetku, tj. (ke dni 28. 1. 2020) ve výši 1 950 000 Kč, nemohl soud přihlížet k částce 1 632 207 Kč a dále nemohl ani zabrat legálně prokázanou částku 608 000 Kč.

III. Procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti

12. Ústavní soud shledal procesní předpoklady pro věcné projednání ústavní stížnosti za splněné. S ohledem na obsah ústavní stížnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné

nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí i postup obecných soudů a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

IV. a) Ustanovení § 102a trestního zákoníku v rámci Listiny i úpravy ochranných opatření

14. Ustanovení čl. 39 Listiny o výhradě zákona pro stanovení trestnosti jednání a ukládání trestů říká, že jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku lze za jeho spáchání uložit.

15. Právní úprava zabrání části majetku pachateli trestného činu náleží mezi „jiné újmy“ podle čl. 39 Listiny. Účelem řízení podle § 102a trestního zákoníku není „přímé“ potrestání, ale primárně odčerpání předpokládaného výnosu z trestné činnosti za tím preventivním účelem, aby pachatel v budoucnu nemohl, resp. měl ztíženu možnost páchat trestnou činnost obdobného charakteru. Vzniká tedy otázka, zda řízení podle § 102a trestního zákoníku má ještě trestní (sankční) povahu. Doktrína se tu přiklání ke kladné odpovědi – se závěrem, že se při uložení zabrání části majetku použijí obecné zásady pro ukládání ochranných opatření, především (§ 96 trestního zákoníku) zásada přiměřenosti (k základům koncepce Novák, J. Čl. 39. Výhrada zákona pro stanovení trestnosti jednání a ukládání trestů. In Listina základních práv a svobod. Komentář. 1. vydání. Husseini, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. a kol. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1238, 1239; k povaze části řízení o uložení ochranného opatření dílem konkrétně *Todorov a ostatní proti Bulharsku*, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 7. 2021, stížnost č. 50705/11 a 6 dalších, § 179–216).

16. Stěžovatel namítá porušení základních práv v souvislosti s trestním řízením, v němž byl pravomocně odsouzen. Po jeho skončení bylo samostatným usnesením rozhodnuto o ochranném opatření zabrání věci podle § 102a odst. 1 trestního zákoníku. Podle tohoto ustanovení může soud uložit zabrání části majetku pachateli, který byl uznán vinným úmyslným trestným činem, za který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně čtyři léta, nebo trestným činem výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií (§ 192), neoprávněného přístupu k počítačovému systému a nosiči informací (§ 230), opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat (§ 231), pletich při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257), pletich při veřejné dražbě (§ 258), nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku podle § 285 odst. 2 až 4, šíření toxikomanie (§ 287), podplacení (§ 332) nebo nepřímého úplatkářství (§ 333), pokud pachatel takovým trestným činem pro sebe nebo pro jiného získal nebo se snažil získat majetkový prospěch a soud má za to, že určitá část jeho majetku pochází z trestné činnosti vzhledem k tomu, že hodnota majetku, který pachatel nabyl nebo převedl na jinou osobu nebo do majetku ve svěřenském fondu v době nejdéle 5 let před spácháním takového trestného činu, v době jeho páchání nebo po jeho spáchání, je v hrubém nepoměru k příjmům pachatele nabytým v souladu se zákonem nebo byly zjištěny jiné skutečnosti odůvodňující takový závěr.

17. Citované ustanovení bylo do trestního zákoníku vloženo zákonem č. 55/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Uvedený zákon byl přijat dne 19. 1. 2017, účinnosti nabyl dne 18. 3. 2017. Podle části první čl. II jeho přechodných ustanovení pro účely uložení tohoto ochranného opatření lze při stanovení výše hrubého nepoměru mezi hodnotou majetku, který

pachatel nabyl nebo převedl na jinou osobu anebo do majetku svěřenského fondu nebo obdobného zařízení, a jeho příjmy nabytými v souladu se zákonem přihlížet pouze k majetku, který pachatel nabyl nebo převedl na jinou osobu anebo do majetku svěřenského fondu nebo obdobného zařízení ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona.

18. K přijetí, resp. implementaci citované úpravy vedla obtížnost prokazování původu majetku, u něhož je dáno podezření, že by mohl pocházet z trestné činnosti. Zavedení tzv. rozšířených konfiskací proběhlo na základě čl. 5 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/42/EU ze dne 3. dubna 2014 o zajišťování a konfiskaci nástrojů a výnosů z trestné činnosti v Evropské unii. Nové ochranné opatření zabrání části majetku dle § 102a trestního zákoníku má umožnit snazší odčerpávání výnosů z trestné činnosti v případech, kdy nelze jednoznačně prokázat původ majetku ve vlastnictví pachatele či rozlišit, jaká jeho část byla nabyta legálně a jaká byla nabyta jako výnosy z trestné činnosti, přičemž mezi obojím existuje hrubý nepoměr nebo výnosům z trestné činnosti nasvědčují jiné skutečnosti.

19. Uvedené opatření nemá mít charakter trestu za spáchaný trestný čin. Směřuje do budoucna, tedy má preventivní a ochrannou funkci. Chrání společnost před dalším páchání trestné činnosti – pachateli je třeba odčerpat neoprávněné výhody pocházející z trestné činnosti, aby nebyl motivován k jejímu dalšímu páchání. Podle interpretace orgánů činných v trestním řízení se nevyžaduje, aby bylo bez veškeré pochybnosti prokázáno, že majetek byl nástrojem nebo výnosem z konkrétního trestného činu.

20. K důkaznímu standardu je tu třeba dodat, že formulace § 102a odst. 1 trestního zákoníku „soud má za to“ neznamená, že by šlo o konstrukci domněnky nabytí majetku při blíže nezjištěné minulé trestné činnosti. Text tu uvozuje stanovení podmínek (hrubý nepoměr, zjištění jiných skutečností), jež musí být alternativně naplněny, aby mohlo dojít k zabrání části majetku. Podle důvodové zprávy se tu „nezavádí úplný civilní standard dokazování“, důkazní břemeno se ani zcela nepřenáší na povinnou osobu, ale „nejde ani o trestní standard dokazování“ nade vši pochybnost. Jde o „cosi mezi“ – orgán činný v trestním řízení musí předložit důkazy a uvést skutečnosti vedoucí k závěru o pravděpodobném původu majetku z trestné činnosti, dotčená osoba pak může tvrdit a prokazovat opak (blíže k řečenému Náhlovská, L. Ochranné opatření zabrání části majetku jako nástroj kontroly kriminality. Právní rozhledy č. 3/2019, s. 99 a násl., včetně dalších pramenů tamtéž citovaných).

21. Pachatel musí mít v řízení o ukládání ochranného opatření spočívajícího v zabrání části majetku podle § 102a trestního zákoníku možnost prokazovat legální původ majetku nabytého ve sledovaném období. Důkazní standard tu nemůže být, v zájmu zachování zásady řádného zákonného procesu, vychýlen ve prospěch jedné z procesních stran.

22. I když zákon výši nepoměru mezi hodnotou nabytého majetku a legálními příjmy nespecifikuje a ponechává bližší vymezení na judikatuře, v souladu se zásadou přiměřenosti nepostačí k uložení tohoto ochranného opatření jakýkoli nepoměr. Musí jít o nepoměr výrazný („hrubý“), ospravedlňující citelný zásah do majetkové sféry dotčené osoby.

23. K ochranným opatřením tohoto druhu se Ústavní soud již v minulosti vícekrát vyjádřil. V nálezu ze dne 13. 9. 2019 sp. zn. II. ÚS 2046/19 (N 160/96 SbNU 69) konstatoval, že zabráním věci podle § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku nevyhnutelně dochází k pozbytí vlastnického práva chráněného čl. 11 odst. 1 Listiny; ta se zákonnými omezeními základních práv počítá, avšak dle jejího čl. 4 odst. 4 musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu a taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena. Zásah do práva vlastníka je tak přijatelný pouze za předpokladu, že jde o opatření přiměřené a že legitimního cíle tu nelze dosáhnout jiným prostředkem, který by byl ve vztahu k základnímu právu šetrnější.

IV. b) Procesní přezkum včetně důsledků zjištěných vad řízení

24. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá porušení svého základního práva na soudní ochranu, zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny, a dále práva na ochranu vlastnictví, zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny. Ústavní soud se tu přidržel především principu priority procesního přezkumu.

25. Je zřejmé, že z hlediska principů spravedlivého procesu je nutno základní zásady dokazování v trestním řízení aplikovat i na řízení o zabrání části majetku podle § 102a trestního zákoníku, jež ve svém konečném důsledku může vyústit k odnětí vlastnického práva obecně chráněného čl. 11 odst. 1 Listiny.

26. Vedení předmětného řízení tedy předpokládá mít stále na zřeteli, že rozhodnutí o zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty představuje významný zásah do práv vlastníka. Jakkoli nelze na řízení podle § 102a trestního zákoníku veškeré důkazní standardy včetně judikatury beze zbytku vztáhnout, nelze ani rezignovat na ústavněprávní konformitu řešení každého konkrétního případu. Platí to tím spíše, že účelem řízení je tu nikoli potrestání, ale preventivní odčerpání výnosů z trestné činnosti. Musí se předpokládat řádné dokazování původu potenciálně zabíraného majetku; snížení důkazního standardu na tom nic nemění.

27. Vůdčí procesní zásadou je kontradiktornost řízení a s ní spojené právo navrhovat důkazy ve svůj prospěch. V ustálené judikatuře Ústavní soud konstantně zastává názor, že: „[z]ákonem předepsanému postupu v úsilí o právo (zásadám spravedlivého procesu) vyplývajícímu z čl. 36 odst. 1 Listiny je nutno rozumět tak, že v řízení před obecným soudem musí být dána jeho účastníkovi mj. i možnost navrhnout důkazy, jejichž provedení pro zjištění (prokázání) svých tvrzení pokládá za potřebné; tomuto procesnímu právu účastníka pak odpovídá povinnost soudu nejen o navržených důkazech rozhodnout, ale také – pokud jim nevyhoví – ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl, resp. pro základ svých skutkových zjištění je nepřevzal; jestliže tak obecný soud neučiní nebo učiní nedostatečně, dochází při jeho rozhodování nejen k vadám spočívajícím v porušení obecných procesních předpisů, ale současně soud postupuje v rozporu se zásadami vyjádřenými v hlavě páté Listiny (především jejím čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2). Takzvané opomenuté důkazy, tedy důkazy, o nichž v řízení nebylo soudem rozhodnuto, případně důkazy, jimiž se soud bez adekvátního odůvodnění nezabýval, proto téměř vždy založí nejen nepřezkoumatelnost vydaného rozhodnutí, ale současně též jeho protiústavnost.“ [viz nález sp. zn. IV. ÚS 251/04 ze dne 24. 2. 2005 (N 34/36 SbNU 379)].

28. Z výše zmíněného zajisté nevyplývá povinnost soudu provést všechny důkazy, které účastník navrhl. Obecný soud je povinen a současně oprávněn zvažovat, v jaké fázi řízení a které důkazy je třeba provést, zda a nakolik je potřeba dosavadní stav dokazování doplnit a zda je určitý důkazní prostředek, resp. důkaz způsobilý prokázat tvrzenou skutečnost [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 150/93 ze dne 3. 11. 1994 (N 49/2 SbNU 87), sp. zn. IV. ÚS 570/03 ze dne 30. 6. 2004 (N 91/33 SbNU 377)].

29. Ústavní soud v řadě rozhodnutí [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 95/97 ze dne 12. 6. 1997 (N 76/8 SbNU 231), sp. zn. III. ÚS 173/02 ze dne 10. 10. 2002 (N 127/28 SbNU 95)] podrobně vyložil pojem tzv. opomenutých důkazů v relaci k zásadě volného hodnocení důkazů a požadavkům na odůvodnění soudních rozhodnutí. Nález ze dne 24. 2. 2004 sp. zn. I. ÚS 733/01 (N 26/32 SbNU 239) vyústil v závěr, že neakceptování důkazního návrhu obviněného může být podloženo „toliko třemi důvody. Prvním je argument, dle něhož tvrzená skutečnost, k jejímuž ověření nebo vyvrácení je důkaz navrhován, nemá relevantní souvislost s předmětem řízení. Dalším je argument, dle kterého navržený důkaz není s to ani ověřit, ani vyvrátit tvrzenou skutečnost, čili ve vazbě na toto tvrzení nedisponuje potřebnou vypovídací potencí. Konečně třetím je nadbytečnost důkazu, tj. argument, dle něhož určité tvrzení, k jehož ověření nebo vyvrácení je důkaz navrhován, bylo již v dosavadním řízení bez důvodných pochybností (s praktickou jistotou) ověřeno nebo vyvráceno“.

30. Součástí ústavních záruk spravedlivého procesu je i požadavek náležitého odůvodnění soudních rozhodnutí [nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), nález sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)]. Smyslem odůvodnění je především seznámení účastníků řízení s úvahami, na nichž soud založil své rozhodnutí, a tvořících tak i pojistku před svévolí v soudním rozhodování.

31. Ústavní soud tak musel posoudit, zda shora popsané opakované odmítnutí důkazních návrhů stěžovatele mělo za následek porušení stěžovatelova ústavním pořádkem garantovaného práva na spravedlivý proces a zda toto porušení dosáhlo intenzity excesu v podobě jednostranného hodnocení provedených důkazů a v důsledku toho i porušení ústavního požadavku odstranění pochybností o skutkovém stavu věci.

32. Jak vyplývá z obou napadených usnesení i z obsahu trestního spisu, stěžovatel od počátku řízení opakovaně navrhoval provedení důkazu svědeckým výslechem manželů S., z něhož měla vyplynout podle stěžovatele zásadní skutečnost, že část finančních prostředků na jeho účtu mu byla poskytnuta v hotovosti právě jimi.

33. Obvodní soud pro Prahu 1 v odůvodnění napadeného usnesení konstatoval kromě jiného, že stěžovatel „předložil soudu anglicky psaný dopis od paní A. S., ze kterého vyplynulo, že kvůli koronaviru nemůže přijet do České republiky a že odsouzeného finančně podporovala. Měsíčně odsouzeného podporovala průměrnou finanční částkou 20 000 Kč, kdy peníze posílala na účet, ale když se setkali, dávala mu peníze i v hotovosti. Celkově měla odsouzenému poskytnout částku kolem 1,5 milionů korun českých“. Soud výslech dotyčné odmítl s tím, že vzhledem k již provedeným důkazům se jeví jako nadbytečný.

34. Městský soud v Praze v napadeném usnesení konstatoval, že důkazní břemeno „se sice nepřenáší na povinnou osobu (ta může o tomto předložit důkazy, že majetek legálně nabyla), nicméně se nemůže spoléhat na to, že orgány činné v trestním řízení budou dokazovat skutečnosti svědčící v její prospěch, když pro aplikaci zabrání části majetku jim postačí pouze to, že se má za to, že majetek pravděpodobně pochází z trestné činnosti a je tady hrubý nepoměr mezi majetkem a zákonným příjmem“. Námitku stěžovatele ohledně nevyslechnutí manželů S. stížnostní soud odmítl s tím, že „nemůže úvahy soudu nikterak ovlivnit“.

35. Ústavní soud v posuzované věci shledává, že nenastal ani jeden z judikaturou aprobovaných důvodů neakceptovat stěžovatelem navrhovaný důkaz. Tvrzená skutečnost, k jejímuž ověření je důkaz navrhován, má relevantní souvislost s předmětem řízení. Navržený důkaz je – i v relaci k § 102a trestního zákoníku – s to ověřit či vyvrátit předestřené tvrzení, tedy disponuje potřebnou vypovídací potencí. Nejedná se o důkaz nadbytečný, neboť v dosavadním průběhu řízení nebylo předmětné tvrzení bez důvodných pochybností, resp. s praktickou jistotou ověřeno či vyvráceno.

36. Vzhledem k tomu, že navrhovaný důkaz výslechem manželů S. byl v podstatě jediným důkazem, který byl s to potvrdit či vyvrátit stěžovatelovo tvrzení o poskytování peněz v hotovosti, které z logiky věci nelze prokázat jinak, bylo povinností obecných soudů jej provést. Odůvodnění neprovedení tohoto důkazu soudem prvního stupně, že „vzhledem k již provedeným důkazům se jeví jako nadbytečný“, je s ohledem na to, co jím mělo být prokazováno, zcela vágní a neodpovídající skutečnému stavu věci.

37. Z tohoto důvodu musí Ústavní soud konstatovat, že v důsledku neprovedení výslechu manželů S., což lze kvalifikovat jako opomenutý důkaz, nebyl skutkový stav v dané věci náležitě zjištěn.

38. Zamítnutí tohoto důkazního návrhu stěžovatele, navíc ještě bez zákonného a přezkoumatelného odůvodnění, považuje Ústavní soud za porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny. Jelikož nesprávným postupem obecných soudů pozbyl stěžovatel značnou část svého majetku, došlo i k porušení čl. 11 odst. 1 Listiny.

V. Závěr

39. Ústavní soud rekapituluje, že napadenými usneseními Obvodního soudu pro Prahu 1 a Městského soudu v Praze ve věci stěžovatele došlo k porušení jeho základních práv, vyplývajících z čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 a čl. 11 odst. 1 Listiny. Z tohoto důvodu Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a obě napadená rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]**.**

Č. 12
Nevypořádání námitek obviněného při rozhodování soudu o jeho nároku na bezplatnou obhajobu
(sp. zn. III. ÚS 3501/20 ze dne 1. února 2022)

Při rozhodování o nároku na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu podle § 33 odst. 2 trestního řádu je nutno posoudit současné finanční možnosti obviněného a při jejich nedostatečnosti i jeho potenciál do budoucna. Dostatečnost tohoto potenciálu je obecně možno odůvodnit skutečností, že obviněný je schopen práce a výdělku, nelze tak však učinit bez dalšího v situaci, kdy doloží, že jsou po něm v exekuci nebo insolvenci vymáhány vysoké finanční závazky. Nepřiznají-li soudy nárok na bezplatnou obhajobu, aniž by se vypořádaly s námitkami obviněného o jeho v několikaletém období neřešitelné finanční situaci, jde o porušení jeho základního práva na bezplatnou pomoc obhájce zakotveného v čl. 40 odst. 3 větě třetí Listiny základních práv a svobod. To platí i v případech nutné obhajoby podle § 36 a 36a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele M. K., zastoupeného JUDr. Jaroslavem Jenerálem, advokátem, sídlem Revoluční 1546/24, Praha 1, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. října 2020 sp. zn. 44 To 380/2020 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 30. září 2020 sp. zn. 43 T 41/2020, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 9 jako účastníků řízení a Městského státního zastupitelství v Praze a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 9 jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 30. září 2020 sp. zn. 43 T 41/2020 a usnesením Městského soudu v Praze ze dne 27. října 2020 sp. zn. 44 To 380/2020 bylo porušeno základní právo stěžovatele na bezplatnou pomoc obhájce zaručené v čl. 40 odst. 3 větě třetí Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 30. září 2020 sp. zn. 43 T 41/2020 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. října 2020 sp. zn. 44 To 380/2020 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) stěžovatel napadl v záhlaví uvedená rozhodnutí, neboť je

přesvědčen, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 větě třetí Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížností napadená rozhodnutí zrušil.

2. Z ústavní stížnosti a jejích příloh se podává, že napadeným usnesením Obvodního soudu pro Prahu 9 (dále jen „obvodní soud“) ze dne 30. 9. 2020 sp. zn. 43 T 41/2020 bylo rozhodnuto, že podle § 33 odst. 2 *a contrario* zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, stěžovatel nemá nárok na bezplatnou obhajobu ani na obhajobu za sníženou odměnu. Své rozhodnutí obvodní soud odůvodnil tak, že není splněn základní předpoklad pro poskytnutí bezplatné obhajoby, respektive obhajoby za sníženou odměnu, kterým je nemajetnost v tom smyslu, že obviněný nemá příjmy ani majetek a není zde reálná možnost, že z budoucích výdělků náklady obhajoby uhradí. Stěžovatel totiž vzhledem ke svému věku a zdravotnímu stavu nespadá do kategorie osob, které nyní ani v budoucnu nejsou a nebudou schopny výdělečné činnosti, ze které by náklady obhajoby (a další jeho závazky) mohly být hrazeny. Přestože soud nezpochybňuje tvrzení stěžovatele, že je v současné době nemajetný, je podle názoru soudu předčasné tvrdit, že ani v budoucnu nebude schopen opatřit si výdělek v takové výši, aby mohl uhradit náklady obhajoby. Rozhodná je přitom celková ekonomická situace obviněného, přičemž u osob práce a výdělku schopných není nedostatek pohotových finančních prostředků sám o sobě důvodem pro přiznání nároku na bezplatnou obhajobu. Soudní praxe spočívající v nepřiznání nároku na bezplatnou obhajobu osobám, u nichž je pravděpodobnost jejich budoucí, byť jakkoliv vzdálené, solventnosti, nepřiměřeně nezasahuje žádné ze stěžovatelových ústavních práv, nýbrž je naplněním pravidla, že každý je povinen plnit své závazky (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 6. 2015 sp. zn. III. ÚS 783/15; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz).

3. Usnesením Městského soudu v Praze (dále též jen „městský soud“) ze dne 27. 10. 2020 sp. zn. 44 To 380/2020 byla stěžovatelova stížnost proti usnesení obvodního soudu zamítnuta jako nedůvodná. Městský soud své rozhodnutí odůvodnil tak, že stěžovatel je mužem v produktivním věku, který sám o sobě neuvádí žádné zdravotní omezení ve smyslu jeho schopnosti pracovat. Nemá-li aktuálně peníze na zaplacení právních služeb advokáta, nebude do této situace soud zasahovat tím, že zajistí zaplacení advokátních služeb státem. Je věcí soukromoprávního vztahu obžalovaného a jeho jím vybraného obhájce, jak budou dále postupovat. Právo obžalovaného na obhajobu jistě zůstane nezkráceno, protože v případě nutné obhajoby soud musí obžalovanému obhájce ustanovit, ovšem dle příslušného pořadníku soudu.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel uvádí, že požádal o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu, popřípadě obhajobu za sníženou odměnu, s tím, že nedisponuje finančními prostředky k hrazení nákladů obhajoby, neboť je zaměstnán jako kuchař s průměrným čistým měsíčním výdělkem 15 763 Kč, nemá žádný hodnotnější majetek, a naopak má finanční závazky a je proti němu vedena exekuce, kdy exekučně vymáhaná jistina činí částku 3 869 010,03 Kč s úrokem 29 % ročně, tedy pouze úroky z jistiny činí ročně částku přes 1 000 000 Kč. Jeho žádosti soudy nevyhověly, nicméně jejich poukaz na to, že je mužem v produktivním věku, který neuvádí žádné zdravotní omezení ve smyslu jeho schopností pracovat, stěžovatel nepovažuje za případný, neboť uvedený exekuční závazek zjevně není schopen v budoucnu splatit. S touto skutečností se soudy nevyrovnaly. Stěžovatel je v rámci svých možností výdělečně činný, svou obživu si obstarává poctivou prací. Aby však mohl splatit vymáhaný dluh, musel by mít měsíční mzdu vyšší než cca 100 000 Kč.

5. Městský soud stěžovatelovu stížnost odmítl i s argumentem, že právo stěžovatele zůstane nezkráceno, protože v případě nutné obhajoby soud musí obžalovanému obhájce

ustanovit dle příslušného pořadníku soudu. Tím však soud stěžovateli upírá právo na zvoleného obhájce a nutí ho, aby z důvodu nedostatku finančních prostředků musel požádat o určení ustanoveného obhájce dle § 38 a násl. trestního řádu soud. Stěžovatel je přesvědčen, že by pro nemajetnost neměl být zbavován možnosti spolupráce s obhájcem, kterému důvěřuje.

6. Stěžovatel upozorňuje na nález Ústavního soudu ze dne 8. 10. 2019 sp. zn. IV. ÚS 2590/19 (N 173/96 SbNU 206), dle kterého pro přiznání bezplatné obhajoby nemohou soudy stanovit podmínky, které nemají oporu v zákoně nebo v judikatuře, jako jsou podmínky vztahující se k budoucnosti, které toliko mohou, ale také vůbec nemusejí v budoucnu nastat (hypotetické možnosti). Obdobné vyplývá i z nálezu ze dne 23. 4. 2019 sp. zn. I. ÚS 3966/17 (N 69/93 SbNU 341).

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas k tomu oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

IV. Vyjádření k věci

8. Ústavní soud vyzval účastníky a vedlejší účastníky řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

9. Městský soud v Praze vyjádřil názor, že ústavní stížnost je nedůvodná, přičemž odkázal na usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 10. 2013 sp. zn. III. ÚS 1936/13 a ze dne 13. 12. 2012 sp. zn. I. ÚS 4618/12, dle kterých přiznání nároku podle § 33 odst. 2 trestního řádu náleží zásadně obecným soudům.

10. Obvodní soud a vedlejší účastníci řízení poskytnuté možnosti k uplatnění argumentů proti ústavní stížnosti nevyužily.

11. Ústavní soud zaslal obdržené vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice. Ten vyjádřil opětovně přesvědčení, že k neoprávněnému zásahu do jeho ústavně zaručených práv došlo, přičemž upozornil, že v jiné věci mu byl usnesením Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 7. 5. 2021 sp. zn. 43 Nt 2811/2021 v mezidobí při nezměněných majetkových poměrech nárok na bezplatnou obhajobu přiznán.

V. Obecná východiska

12. Ústavně zaručené právo na obhajobu je spolu s presumpcí neviny základní podmínkou řádného procesu, v němž má být posouzena odpovědnost za spáchání trestného činu. Obhajoba přispívá k rovnému postavení obou stran v soudním řízení tím, že pomáhá obviněnému průběh procesu a své postavení v něm chápat a plnohodnotně se jej účastnit. Právo na obhajobu je subjektivním právem, jehož respektování má přímý vliv na naplnění objektivní hodnoty spočívající ve zjištění a spravedlivém potrestání osoby, která ve společensky škodlivých případech páchá trestné činy, a tím ohrožuje integritu společnosti v právním státě [podobně nález Ústavního soudu ze dne 16. 2. 2021 sp. zn. III. ÚS 3582/20 (N 35/104 SbNU 379)].

13. Vzhledem k nutnosti zajistit základní práva a svobody všem osobám bez rozdílu majetku musí být právo na obhajobu zajištěno osobám majetným i nemajetným. Součástí práva na obhajobu je tak právo na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu. Ustanovení čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) je zakotvuje tím způsobem, že předepisuje bezplatné poskytnutí obhájce při

splnění dvou souběžných podmínek, totiž že obviněný nemá prostředky na jeho zaplacení a že jeho poskytnutí vyžadují zájmy spravedlnosti. Naplnění druhé z uvedených podmínek představují v prostředí českého právního řádu především případy, pro něž je stanovena nutná obhajoba (viz § 36 a 36a trestního řádu).

14. Relevantní úprava v ústavním pořádku je taková, že podle čl. 40 odst. 3 věty třetí Listiny zákon stanoví, ve kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce. Tímto zákonem je trestní řád. Dle jeho § 33 odst. 2 „osvědčil-li obviněný, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce, že má nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu“. Pravidlem tedy je, že obviněný je povinen uhradit náklady na poskytnutí právní pomoci. Zároveň však zákonodárce, v mezích daných mu Listinou, určil podmínky, za nichž se toto pravidlo neuplatní a právní pomoc bude poskytnuta obviněnému bezplatně.

15. Posuzování naplnění podmínek pro přiznání nároku podle § 33 odst. 2 trestního řádu náleží obecným soudům, které zvažují každý případ individuálně s ohledem na konkrétní poměry obviněného. Je přitom na obviněném, aby osvědčil, že nemá dostatek prostředků, aby uhradil náklady obhajoby. Ze zákona nevyplývá povinnost soudů vykonávat jakoukoliv vyšetřovací činnost k majetkovým poměrům žadatele a prokázání nemajetnosti je výlučně na něm; soudům přísluší hodnocení předložených dokladů (viz např. usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 7. 2017 sp. zn. I. ÚS 2052/17). Při posuzování navazujících ústavních stížností pak Ústavnímu soudu přísluší zkoumat pouze to, zda vydaná rozhodnutí nepředstavují exces z ústavního rámce mající za následek porušení ústavně zaručených práv. Rozhodovací praxe Ústavního soudu zde přitom vykazuje zjevně restriktivní přístup vycházející z premisy, že soudy disponují v těchto případech relativně širokým prostorem pro uvážení (obdobně usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 9. 2021 sp. zn. I. ÚS 1815/21).

16. Citovaný § 33 odst. 2 trestního řádu se dle ustálené judikatury vykládá tak, že nárok na bezplatnou obhajobu je dán u obviněného, který se zřetelem na majetkové, výdělkové a rodinné poměry nemůže zaplatit odměnu za obhajobu bez ohrožení své nutné výživy nebo výživy osob, o které je podle zákona povinen pečovat. Posuzovány jsou za prvé současné finanční možnosti dotyčného a za druhé, jsou-li shledány nedostatečnými, je v druhém kroku hodnocena majetková potencialita do budoucna. Rozhodná je celková ekonomická situace, možnosti a perspektiva obviněného.

17. Z hlediska potenciality vychází ustálená judikatura z toho, že u osob práce a výdělku schopných není nedostatek pohotových finančních prostředků sám o sobě podkladem pro poskytnutí bezplatné obhajoby (shodně usnesení ze dne 15. 9. 2020 sp. zn. IV. ÚS 660/20 nebo ze dne 27. 7. 2021 sp. zn. IV. ÚS 1783/21). Nepřizná-li obecný soud předmětný nárok s ohledem na takovouto schopnost výdělku, nejde o kladení nepřiměřených podmínek na obviněného, které by nebyly v souladu se zákonem nebo judikaturou (shodně usnesení ze dne 14. 4. 2020 sp. zn. III. ÚS 3007/19). Majetkovou potencialitu je přitom přípustné dovozovat z nedostatku objektivních překážek dosahování přiměřených příjmů (obdobně usnesení ze dne 26. 11. 2019 sp. zn. I. ÚS 3277/19, ze dne 28. 1. 2020 sp. zn. I. ÚS 4091/19 a ze dne 26. 5. 2020 sp. zn. II. ÚS 1164/20). Ústavní soud tak například v minulosti považoval za ústavně přijatelné nepřiznání předmětného nároku obecným soudem u obviněné, která se nacházela v tíživé finanční situaci, a její možnosti výdělku byly nadto omezeny výkonem trestu odnětí svobody, nicméně byla v produktivním věku, nebylo vyloučeno, aby došlo již v průběhu výkonu trestu k jejímu pracovnímu zařazení, a zejména pak, aby si po ukončení tohoto výkonu našla zaměstnání a náklady obhajoby uhradila (opět usnesení sp. zn. I. ÚS 1815/21). V jiné věci pak vyslovil, že nejde o exces ani libovůli, položí-li soudy spíše než na současný stav důraz na celkovou majetkovou potencialitu, kterou dovodí z nedostatku objektivních překážek dosahování přiměřených příjmů, a to i jde-li o osobu, proti které je

vedena exekuce a má vyživovací povinnost (usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 2. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3569/20).

18. Rozhodovací praxe nepřiznávající nárok na bezplatnou obhajobu osobám, u nichž je dána perspektiva jejich budoucí solventnosti, dle judikatury Ústavního soudu nezasahuje nepřiměřeně do práv obviněných. Naopak, jde o naplnění obecné právní maximy, že každý odpovídá za splnění svých závazků, a to i do budoucna. Tato zásada má navíc silný hodnotový aspekt u pachatelů trestné činnosti, neboť (vedle možného preventivního dopadu) je důležitou součástí procesu přijímání odpovědnosti za spáchaný trestný čin a nápravu jeho důsledků. Tomu na druhou stranu odpovídá opačná zásada, že osoba, která není za trestný čin odsouzena, nemá nést náklady na svoji obhajobu (obdobně usnesení ze dne 19. 5. 2020 sp. zn. III. ÚS 1071/20).

19. Současné finanční možnosti i majetkovou potencialitu obviněného je třeba hodnotit na základě konkrétních a aktuálních zjištěných skutečností. Finanční perspektivu lze dovozovat z takových okolností, jako jsou zdravotní stav, vzdělání, schopnosti a dosavadní příjmy obviněného. Není možno ovšem vycházet z pouhých spekulací a hypotéz, které by nebyly založeny na tom, co bylo ve věci zjištěno. Nelze také možnost získání dostatečného množství finančních prostředků vztahovat až k velmi vzdálené budoucnosti. Předmětem hodnocení by mělo být období několika let, nikoliv desítek let (viz nález ze dne 16. 2. 2021 sp. zn. III. ÚS 3582/20, ve kterém Ústavní soud podrobil kritice vztažení majetkové potenciality k období dvaceti let). Bylo též judikováno, že po obviněném nelze požadovat, aby za účelem hrazení obhajoby musel zanechat školní docházky v rámci řádné přípravy na budoucí povolání (srov. nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2590/19).

20. Majetkovou potencialitu je třeba hodnotit komplexně, totiž zvažovat jak okolnosti svědčící o její dostatečnosti, tak i skutečnosti vypovídající o opaku. Z existence schopnosti obviněného obstarávat si do budoucna prostředky prací nelze „mechanicky“ bez dalšího dovozovat, že přiznání nároku dle § 33 odst. 2 trestního řádu není namístě. Nelze pominout, že možnost zajistit prostředky na úhradu obhajoby může být různými skutečnostmi oslabována, typicky například exekučně vymáhanými dluhy nebo probíhající insolvencí. Na druhou stranu ani existence probíhající exekuce, insolvence či vyživovací povinnosti nesvědčí pro nutnost přiznání předmětného nároku „automaticky“. Je nutné, aby obecné soudy všechny takovéto proti sobě svědčící faktory poměřovaly a vyhodnotily. Musejí uvážit, jak zjištěné skutečnosti ovlivňují (a mají perspektivu dále ovlivňovat) schopnost obviněného náklady obhajoby hradit. V hraničních případech je namístě uvažovat zejména o přiznání obhajoby za sníženou odměnu (srov. např. usnesení ze dne 19. 5. 2021 sp. zn. I. ÚS 1166/21).

21. Relevantnosti závazků obviněného nasvědčuje, že se jich nemůže zbavit ani ve střednědobém (několikaletém) časovém horizontu (obdobně usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2498/20). Obviněný musí prokázat, že jeho dluhy dosahují úrovně neřešitelné „dluhové pasti“, která by byla dalším nedobrovolným závazkem (a jemu odpovídajícím fakticky nevymahatelným majetkovým právem obhájce) toliko prohlubována (usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2021 sp. zn. IV. ÚS 353/21).

22. Vhodno zdůraznit, že soudy nemohou při posuzování nároku na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu tento nárok odmítnout toliko na základě argumentace, že stěžovatel si svoji neschopnost obhajobu hradit způsobil svým vlastním předchozím závadným jednáním (např. že jeho finanční tíseň plyne z povinnosti uhradit škodu z dřívější trestné činnosti). Právo na bezplatnou obhajobu nebo za sníženou odměnu je totiž složkou základního práva na obhajobu, které přísluší každému bez rozdílu jen s přihlédnutím ke splnění (přiměřených) zákonných podmínek (obdobně nález Ústavního soudu ze dne 23. 4. 2019 sp. zn. I. ÚS 3966/17). Soudy nesmějí vyžadovat naplnění podmínek dalších, které v právní úpravě nemají oporu. Klíčová je existence neschopnosti hrazení obhajoby z pohledu

současných a potenciálních finančních možností, nikoli míra zavinění jejího vzniku minulým jednáním.

VI. Uplatnění obecných východisek na posuzovanou věc

23. Ústavní stížnost je důvodná.

24. Obecné soudy připustily, že stěžovatel je nemajetný, avšak odmítly mu přiznat bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu s odkazem na to, že je schopen práce. V tomto směru odkázaly i na některá usnesení Ústavního soudu. Jak však bylo výše vyloženo, tuto skutečnost nelze uplatňovat „mechanicky“, nýbrž bylo třeba ji poměřovat s ostatními zjištěními vypovídajícími o stěžovatelově majetkové potencialitě. Tomu však soudy nedostály. Stěžovatel v řízení před nimi poukazoval na vysoké finanční závazky, které jsou po něm exekučně vymáhány, a namítal, že dlouhodobě není v jeho možnostech je i při plném pracovním nasazení v řádném zaměstnání splácet. Této jeho argumentaci se však soudy, v rozporu se svými povinnostmi, blíže nevěnovaly a řádným způsobem se s ní nevypořádaly. Tím došlo k porušení základního práva stěžovatele podle čl. 40 odst. 3 Listiny.

25. Na tomto závěru ničeho nemůže změnit úvaha městského soudu, že právo stěžovatele zůstane nezkráceno tím, že jde o případ nutné obhajoby, a stěžovateli proto bude ustanoven obhájce dle pořadníku soudu. V posuzované věci totiž jde specificky o uplatnění základního práva dle čl. 40 odst. 3 věty třetí Listiny (ve spojení s § 33 odst. 2 trestního řádu) a čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy, totiž práva na „bezplatnou“ obhajobu. Institut nutné obhajoby je zakotven v platné trestněprávní úpravě tím způsobem, že v případě pravomocného uznání viny je obžalovaný povinen nahradit státu odměnu a hotové výdaje uhrazené ustanovenému obhájci státem, nemá-li nárok na obhajobu bezplatnou [§ 152 odst. 1 písm. b) trestního řádu]. Nutná obhajoba tedy není obhajobou bezplatnou a nepředstavuje bezplatnou právní pomoc podle čl. 40 odst. 3 věty třetí Listiny, respektive čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy (obdobně viz opět nález sp. zn. III. ÚS 3582/20). Z těchto příčin prostřednictvím institutu nutné obhajoby nejsou a nemohou být naplňována základní práva specificky těmito články garantovaná. Institut nutné obhajoby chrání toliko obecné právo na obhajobu, nikoliv však již právo na bezplatnou obhajobu, což v daném kontextu nepostačuje. Předmětná úvaha městského soudu tak postrádá relevanci.

26. Závěrem Ústavní soud shrnuje, že při rozhodování o nároku na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu podle § 33 odst. 2 trestního řádu je nutno posoudit současné finanční možnosti obviněného a při jejich nedostatečnosti i jeho potenciál do budoucna. Hodnocení soudu přitom musí být komplexní. Dostatečnost tohoto potenciálu je obecně možno odůvodnit skutečností, že obviněný je schopen práce a výdělku, nelze tak však učinit bez dalšího v situaci, kdy doloží, že jsou po něm v exekuci nebo insolvenci vymáhány vysoké finanční závazky. Nepřiznají-li soudy nárok na bezplatnou obhajobu, aniž by se vypořádaly s námitkami obviněného o jeho v několikaletém období neřešitelné finanční situaci, jde o porušení jeho základního práva na bezplatnou pomoc obhájce zakotveného v čl. 40 odst. 3 větě třetí Listiny. To platí i v případech nutné obhajoby.

27. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud dle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl, a to za splnění podmínek § 44 téhož zákona mimo ústní jednání.

Č. 13
Dokazování v řízení o náhradě nemajetkové újmy za zpožděný let (sp. zn. II. ÚS 2226/21 ze dne 7. února 2022)

Jednou ze základních podmínek ústavně souladného rozhodnutí je požadavek přesvědčivého, racionálního a vyčerpávajícího zdůvodnění rozhodnutí orgánů veřejné moci. Nemá-li soudní rozhodnutí nést znaky libovůle, je soud vždy povinen se vypořádat se všemi výhradami, které byly v konkrétním soudním řízení uplatněny, jakož i se vším pro spor relevantním, co vyšlo najevo. Jedná-li se o řízení jednoinstanční, je od soudu nutno vyžadovat zvláštní pečlivost, neboť na případná pochybení či nesrovnalosti již žádný z účastníků řízení následně nemůže v řádném procesu reagovat. To vyžaduje také přísnější přístup Ústavního soudu a odůvodňuje přezkum i jinak bagatelních věcí.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu a soudce zpravodaje Davida Uhlíře a soudců Ludvíka Davida a Jaromíra Jirsy ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Václava Běhunčíka, zastoupeného Mgr. Petrem Novákem, advokátem, se sídlem v Brně, Vídeňská 546/55, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 24. května 2021 č. j. 11 C 15/2020-75, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 6, takto:

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 24. 5. 2021 č. j. 11 C 15/2020--75 bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu a na spravedlivý proces, zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Uvedený rozsudek se proto ruší.

Odůvodnění

I. Řízení před obecnými soudy

1. Ústavní stížností se stěžovatel domáhal, aby Ústavní soud vyslovil, že shora citovaným rozsudkem bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu a na spravedlivý proces, zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i právo na zákonného soudce, zakotvené v čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. Stěžovatel se žalobou ze dne 13. 10. 2019 domáhal náhrady nemajetkové újmy ve výši 250 eur s příslušenstvím. Požadovaná částka představuje dle stěžovatele nárok na náhradu nemajetkové újmy ve formě paušální finanční kompenzace za zpoždění letu vedlejšího účastníka řízení (společnosti Smartwings, a. s.) č. QS 1096 z Prahy do Londýna ze dne 21. 3. 2019, a to dle nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 11. února 2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91, ve spojení s rozsudkem Soudního dvora Evropské unie ze dne 19. 11. 2009 ve spojených věcech *Christopher Sturgeon a další proti*

Condor Flugdienst GmbH a *Stefan Bdck a další proti Air France SA*, C-402/07, C-432/07 (dále jen „věc C-402/07, C-432/07“). Dle článku 7 odst. 1 písm. a) nařízení, ve spojení se závěrem Soudního dvora Evropské unie ve věci C-402/07, C-432/07, platí, že cestujícím, jejichž let o délce nepřesahující 1 500 kilometrů byl na svém příletu do cílového místa určení opožděn o více než 3 hodiny, náleží paušální kompenzace nemajetkové újmy způsobené významným zpožděním letu ve výši 250 eur.

3. Let měl dle tvrzení stěžovatele odlétat dle letového plánu v čase 12:30 hodin místního času a přiletět do cílového místa určení v čase 13:35 hodin místního času. Let byl však na svém příletu významně zpožděn, když skutečně odletěl z letiště v místě odletu až v 16:11 hodin místního času a cílového místa určení dosáhl v čase 16:48 hodin místního času, tedy se zpožděním 3 hodiny a 13 minut, když v tomto okamžiku došlo k příjezdu letounu operujícího let k příletové bráně, tzv. gate. Vedlejší účastník ve svém vyjádření k žalobě stěžovatele namítal, že zpoždění letu nedosáhlo délky trvání přesahující 3 hodiny, zakládající nárok cestujících na finanční kompenzaci vzniklé újmy, když ze záznamu o provedení letu vyhotoveného vedlejším účastníkem (tzv. journey log) vyplývá, že let dosáhl cílového místa určení nikoliv v čase, který tvrdí stěžovatel, ale v čase 16:30 hodin místního času. Zpoždění letu v cílovém místě určení tak dle vedlejšího účastníka dosáhlo délky celkově 2 hodiny a 55 minut. Vzhledem k uvedenému vedlejší účastník navrhl soudu, aby žalobu jako nedůvodnou zamítl v plném rozsahu.

4. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 24. 5. 2021 č. j. 11C 15/2020-75 byla žaloba stěžovatele zamítnuta v plném rozsahu a stěžovateli byla uložena povinnost zaplatit vedlejšímu účastníkovi na náhradě nákladů řízení částku 1 200 Kč. Proti napadenému rozsudku není podání odvolání přípustné.

II. Ústavněprávní argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel považuje závěry obecného soudu za nesprávné a neústavní. Zásadní zásah do jeho ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces spatřuje v postupu soudu, když tento dle stěžovatele postupoval při rozhodování o důvodnosti jeho nároku a při dokazování tendenčně, a to pouze ve prospěch vedlejšího účastníka. Stěžovatel shledává tendenčnost hodnocení důkazů konkrétně ve skutečnosti, že ačkoliv stěžovatel předložil soudu prvního stupně za účelem prokázání délky zpoždění letu přesahující hranici významného zpoždění letu ve smyslu shora citovaného nařízení a relevantní judikatury Soudního dvora Evropské unie několik listinných důkazů opatřených z různých zdrojů, které nezávisle na sobě tvrzení stěžovatele o délce zpoždění letu zcela shodně potvrdily, přesto soud vycházel při posuzování délky zpoždění letu toliko z důkazu předloženého vedlejším účastníkem, a to navíc důkazu jím přímo vyhotoveného. Stěžovatel soudu přitom předložil dva informační výpisy o průběhu letu shodně zachycující zpoždění letu na příletu do cílového místa určení v délce trvání 3 hodin a 13 minut, a to ze specializovaných portálů www.flightradar24.com a www.flightstats.com, které shromažďují informace o časech odletů a příletů zejména z údajů poskytnutých letišti, řídícími letového provozu či leteckými dopravci. Jedná se o nezávislé zdroje provozované subjekty odlišnými od vedlejšího účastníka, přičemž informace zde obsažené užívají nejen cestující, ale i letečtí dopravci samotní. Ve shodě s těmito výpisy pak délku trvání zpoždění letu 3 hodiny a 13 minut potvrdilo stěžovateli k jeho dotazu e-mailem ze dne 26. 3. 2021 i letiště v místě příletu, načež stěžovatel navrhl soudu prvního stupně provedení důkazu i tímto potvrzením. Stěžovatel současně navrhl soudu prvního stupně provedení důkazu fotografií pořízenou stěžovatelem v době příletu a dále provedení důkazu účastnickým výslechem stěžovatele a výslechem svědků – pana Petra Valenty, pana Michala Kodra a paní Simony Řebíčkové.

6. Soud k žádnému z těchto důkazů při hodnocení nároku stěžovatele nepřihlédl, a navíc z důvodu nadbytečnosti zamítl další důkazní návrhy stěžovatele, konkrétně návrh, aby

soud učinil dotaz na letiště v místě příletu letu ke zjištění, z jakého zdroje čerpá toto letiště informace o odletech a příletech, a to za účelem vyvrácení pochybností o věrohodnosti informací uvedených v potvrzení letiště, zaslaném stěžovateli dne 26. 3. 2021. Soud vycházel při zjišťování délky zpoždění letu v cílovém místě toliko a jedině ze záznamu o provedení letu vyhotoveného vedlejším účastníkem (tzv. journey log), který vedlejší účastník předložil k důkazu a ve kterém bylo uvedeno, že let dosáhl cílového místa určení v čase 16:30 hodin místního času, přesněji, že v tomto čase došlo k otevření dveří letounu, když byl tento údaj označen pojmem „block“. Stěžovatel v průběhu řízení několikrát namítl, že tato listina je přepisem informací ručně zaznamenaných pilotem letounu operujícího předmětný let a jedná se o listinu vyhotovenou samotným vedlejším účastníkem. Nejenže tak listinu vyhotovil sám vedlejší účastník se zájmem na výsledku soudního řízení, ale navíc se v ní mohou v důsledku selhání lidského faktoru nacházet nesprávné informace. Údaje o příletu obsažené v této listině se současně zcela liší od všech ostatních údajů obsažených v informačních výpisech o letu, v potvrzení letiště v místě příletu ze dne 26. 3. 2021 a od skutečností uváděných svědky.

7. Stěžovatel v tom shledává nedostatečně odůvodněný, tendenční přístup k hodnocení důkazů a nerespektování zásady civilního soudního řízení v podobě volného hodnocení důkazů, když soud nehodnotil veškeré předložené důkazy každý jednotlivě a v jejich vzájemné souvislosti. I přes skutečnost, že záznam o provedení letu vyhotovený vedlejším účastníkem (tzv. journey log) jako jediná k důkazu provedená listina obsahoval zcela odlišné informace od údajů obsažených v ostatních listinách a výpovědích provedených k důkazu, hodnotil soud tuto listinu jako věrohodnou a přisoudil jí nejvyšší hodnotu důležitosti.

8. Stěžovatel soudu rovněž vytýká, že při svém rozhodování o důvodnosti jeho nároku neodůvodněně nerespektoval existující judikaturu vyšších soudů, například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2019 sp. zn. 20 Cdo 1299/2019, dle kterého: „Nelze pominout, že i plná moc je soukromou listinou, a proto je na každém, kdo se jí dovolává, aby prokázal její pravost a správnost.“ Stěžovatel totiž projevil důvodné pochybnosti o věrohodnosti listiny předložené vedlejším účastníkem – záznamu o provedení letu (tzv. journey log), a to z toho důvodu, že se jedná o listinu vytvořenou přímo vedlejším účastníkem, který může se zapisovanými údaji svévolně a neomezeně manipulovat, přičemž má zájem na výsledku sporu, když navíc listina vznikla přepisem ručně zaznačených údajů pilotem letounu operujícího let. Citované usnesení Nejvyššího soudu bylo dle stěžovatele namístě aplikovat i na posuzovaný nárok, přičemž pokud stěžovatel důvodně zpochybňoval pravost a správnost listiny vyhotovené a předložené vedlejším účastníkem, bylo na vedlejším účastníkovi, aby své tvrzení týkající se zpoždění letu v cílovém místě určení nepřesahujícího délku 3 hodin prokázal jinak.

9. Soud nicméně dle stěžovatele postupoval při hodnocení důvodnosti jeho nároku dle nesprávného schématu, neboť i přes skutečnost, že stěžovatel doložil důvodnost svého nároku několika podklady z několika různých zdrojů, soud uvěřil jedině důkazu předloženému vedlejším účastníkem – jeho záznamu o provedení letu.

III. Vyjádření účastníků řízení

10. Ústavní soud si k posouzení celé věci vyžádal vyjádření účastníka řízení, vedlejšího účastníka řízení a zaslání příslušného spisového materiálu.

11. Obvodní soud pro Prahu 6 ve svém vyjádření zejména uvedl, že v této bagatelní věci proběhla celkem tři jednání, v jejichž průběhu soud provedl veškeré důkazy, pokud byly účastníky řádně navrženy a byly důležité pro zjištění právně významných skutečností. Zamítnutí důkazního návrhu žalobce soud řádně odůvodnil, a to jak při závěrečném ústním jednání, tak i v písemném vyhotovení rozsudku. Všechny provedené důkazy soud, za respektování judikatury vyšších soudů, hodnotil v souladu s § 132 o. s. ř., přičemž při hodnocení věrohodnosti letových údajů v záznamu o letu (journey log) soud vycházel

z ustálené praxe odvolacího soudu – Městského soudu v Praze. Uvedený dokument a údaje v něm zaznamenané podléhají kontrole příslušných orgánů v letecké dopravě včetně Úřadu pro civilní letectví, a to na rozdíl od žalobcem doložených údajů, vycházejících z různých „internetových webů“, které takové revizi podrobeny nejsou. Ohledně právního posouzení bagatelní věci soudní judikatura dovodila, že postačí uvést, z jakých právních ustanovení při rozhodování soud vycházel. I v tomto směru však soud provedl podrobnější právní hodnocení, než je mu při zkrácené verzi odůvodnění rozsudku ukládáno, přičemž rovněž respektoval smysl a účel nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 11. 2. 2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91. Názor stěžovatele o porušení jeho ústavně zaručených základních práv (na spravedlivý proces a zákonného soudce) soudem tak pramení pravděpodobně pouze z toho, že výsledek samotného sporu byl pro něj nepříznivý. Nesouhlas žalobce se skutkovým a právním hodnocením věci soudem však dle názoru soudu nemůže založit důvodnost ústavní stížnosti. Soud konstatoval, že předmětný rozsudek s ohledem na přípravu jednání, průběh jednání ve věci, provedení a hodnocení řádně označených a relevantních důkazů, jakož i formu jeho odůvodnění nelze považovat za neústavní rozhodnutí. Naopak, soud se prý zabýval všemi aspekty projednávané věci a meritorní rozhodnutí v této věci považuje nejen za zákonné, ale i za spravedlivé.

12. Společnost Smartwings, a. s., se k ústavní stížnosti nijak nevyjádřila.

IV. Ústavněprávní posouzení věci

13. Ústavní stížnost je důvodná.

14. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůraznil, že z práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) vyplývá i požadavek na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí. Například v nálezu sp. zn. II. ÚS 2221/07 (N 58/48 SbNU 857) uvedl, že jednou ze základních podmínek ústavně souladného rozhodnutí je požadavek přesvědčivého, racionálního a vyčerpávajícího zdůvodnění rozhodnutí orgánů veřejné moci, odpovídajícího kritériím daným ustanovením § 157 o. s. ř., neboť jen věcně správná (zákonu zcela odpovídající) rozhodnutí a náležitě, tj. zákonem vyžadovaným způsobem odůvodněná rozhodnutí naplňují ústavní kritéria plynoucí z Listiny základních práv a svobod.

15. Obdobně jako ve skutkové oblasti, i v oblasti nedostatečně vyložené a zdůvodněné právní argumentace nastávají podobné následky vedoucí k neúplnosti a zejména k nepřesvědčivosti rozhodnutí, což je v nesouladu nejen s požadovaným účelem soudního řízení, ale také i se zásadami spravedlivého procesu. Nemá-li soudní rozhodnutí nést znaky libovůle, je soud vždy povinen se vypořádat se všemi výhradami, které byly v konkrétním soudním řízení uplatněny, jakož i se vším pro spor relevantním, co vyšlo najevo.

16. Z hlediska ústavněprávního je pro zkoumaný případ rovněž významné, že proti rozsudku soudu prvního stupně není podle § 202 odst. 2 o. s. ř. přípustné odvolání. Jedná-li se o řízení jednoinstanční, je od soudu nutno vyžadovat zvláštní pečlivost, neboť na případná pochybení či nesrovnalosti již žádný z účastníků řízení následně nemůže v řádném procesu reagovat. To vyžaduje také přísnější přístup Ústavního soudu a odůvodňuje přezkum i jinak bagatelních věcí, jako tomu je v daném případě.

17. Ve výše opakovaně citovaném nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 se zejména uvádí, že činnost Společenství v oblasti letecké dopravy by měla mimo jiné směřovat k zajištění vysoké úrovně ochrany cestujících a měl by být zároveň brán zřetel na požadavky ochrany spotřebitele. Smyslem a účelem nařízení tedy je chránit cestující jako slabší stranu a spotřebitele pro případ, že by jim byl odepřen nástup na palubu letadla anebo by došlo ke zrušení či významnému zpoždění jejich letu.

18. Lze proto souhlasit s názorem stěžovatele, že pokud za jediný klíčový a věrohodný podklad k prokázání délky zpoždění letu v cílovém místě určení měl být pro zkoumaný případ považován toliko záznam o provedení letu vypracovaný provozujícím leteckým dopravcem, který má možnost s údaji zapisovanými do takového záznamu volně disponovat dle svých zájmů, je takový postup odporující smyslu a účelu nařízení, spočívajícím v ochraně cestujících jako slabší smluvní strany. Cestující by v takovém případě neměli ve sporu s provozujícím leteckým dopravcem fakticky žádnou možnost prokázat délku zpoždění letu, neboť i pokud by svá tvrzení ohledně délky zpoždění letu prokazovali jakýmikoliv jinými důkazními prostředky, například právě výpisy o letech z různých zdrojů, informacemi z letišť či od řízení letového provozu, svědeckými výpověďmi atp., byla by pro zjištění délky zpoždění letu v cílovém místě rozhodující toliko informace obsažená v záznamu o provedení letu vyhotoveném provozujícím leteckým dopravcem, a to bez ohledu na její správnost.

19. Na tomto závěru nic nemění názor soudu obsažený ve shora citovaném vyjádření, že uvedený dokument a údaje v něm zaznamenané podléhají kontrole příslušných orgánů v letecké dopravě včetně Úřadu pro civilní letectví, a to na rozdíl od stěžovatelem doložených údajů, vycházejících z různých „internetových webů“, které takové revizi podrobeny nejsou. Ústavní soud totiž souhlasí rovněž s názorem stěžovatele, že provozující letecký dopravce má v případě neshody s cestujícími o délce zpoždění letu v cílovém místě určení zájem na prokázání, že let nebyl na svém příletu opožděn o víc než tři hodiny, a při vyhotovení záznamu o provedení letu může údaje zapisované do tohoto záznamu případně upravovat dle svých potřeb.

20. V pokračování v řízení vezme soud v úvahu a řádně zhodnotí veškeré důkazy předložené stěžovatelem, případně vyslechne jím navržené svědky, a znovu zváží věrohodnost listiny předložené vedlejším účastníkem.

V. Závěr

21. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že obecný soud rozhodující ve věci porušil právo stěžovatele na soudní ochranu a na spravedlivý proces, zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i v čl. 6 odst. 1 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Jelikož takové zjištění postačí k vyhovění ústavní stížnosti, Ústavní soud se, v souladu se zásadou minimalizace zásahu do pravomoci jiných orgánů veřejné moci, již nezabýval dalšími námitkami stěžovatele, zejména nijak blíže neodůvodněným tvrzením o zásahu do práva na zákonného soudce.

22. Z uvedených důvodů bylo ústavní stížnosti zcela vyhověno v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Č. 14
Platnost evropského zatýkacího rozkazu
(sp. zn. III. ÚS 213/21 ze dne 8. února 2022)

Jestliže vykonávající justiční orgán s přihlédnutím k informacím poskytnutým vystavujícím státem dospěje k závěru, že evropský zatýkací rozkaz byl vydán, aniž byl skutečně vydán vnitrostátní zatýkací rozkaz, který je odlišný od evropského zatýkacího rozkazu, nesmí uvedený orgán evropskému zatýkacímu rozkazu vyhovět.

Evropský zatýkací rozkaz musí být považován za neplatný, pokud není založen na vnitrostátním zatýkacím rozkazu nebo jiném vykonatelném soudním rozhodnutí se stejným účinkem ve smyslu ustanovení čl. 8 odst. 1 písm. c) rámcového rozhodnutí Rady 2002/584/SVV ze dne 13. 6. 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy, ve znění rámcového rozhodnutí Rady 2009/299/SVV ze dne 26. 2. 2009.

Vykonávající justiční orgány mají povinnost rozptýlit případné pochybnosti o vnitrostátním právním základu evropského zatýkacího rozkazu prostřednictvím obligatorní procedury konzultací předvídané čl. 15 odst. 2 rámcového rozhodnutí, jemuž na vnitrostátní úrovni odpovídá ustanovení § 203 odst. 4 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Radovana Suchánka a Jiřího Zemánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele R. P., zastoupeného Mgr. et Mgr. Veronikou Kubrychtovou, advokátkou, se sídlem Pařížská 1075/5, Praha 1, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 11. 2020 sp. zn. 14 To 125/2020 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 10. 2020 sp. zn. Nt 2048/2020, za účasti Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Městského státního zastupitelství v Praze jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a průběh předchozího řízení

1. Ústavnímu soudu byla doručena ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), jíž stěžovatel brojí proti v záhlaví citovaným usnesením Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze, neboť má za to, že jimi byla porušena jeho základní práva zaručená čl. 8 odst. 1, odst. 2 al. 1, odst. 5 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen

„Listina“) a čl. 5 odst. 1 písm. c) ve spojení s čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Jak se podává z ústavní stížnosti a přiložených listin, Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) shora uvedeným usnesením rozhodl o vzetí stěžovatele do předběžné vazby podle ustanovení § 204 odst. 5 a § 94 odst. 1 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „ZMJS“), a to počínaje dnem 27. 10. 2020 od 6:20 hodin. Městský soud rozhodoval na základě evropského zatýkacího rozkazu vydaného soudcem pro předběžné vyšetřování při soudu v Bari dne 24. 10. 2020 č. j. 2123/2013 RGNR DDA MOD.21, jímž bylo žádáno o předání stěžovatele k trestnímu stíhání pro spáchání trestných činů legalizace výnosů z trestné činnosti, kterých se měl dopustit způsobem blíže specifikovaným v tomto zatýkacím rozkazu.

3. Proti tomuto usnesení podal stěžovatel bezprostředně po jeho vyhlášení ve vazebním zasedání stížnost, v níž označil závěr městského soudu, že důvodem jeho předání má být trestní stíhání v Itálii, za svévolný a nemající oporu ve znění předmětného zatýkacího rozkazu. Zdůraznil, že ke skutkům uvedeným v zatýkacím rozkazu nebyl v Itálii nikdy vyslýchán, nebyl předvolán k žádnému procesnímu úkonu v dané trestní věci a nejsou mu též známy důkazy, na jejichž základě by mohl být v souvislosti s těmito skutky obviněn. Vyjádřil názor, že za tohoto stavu věci měl vyžadující stát zvolit jiný druh nástroje, a to evropský vyšetřovací příkaz.

4. Stěžovatel následně doplnil, že napadené rozhodnutí městského soudu je v rozporu s ustanovením § 190 ZMJS, podle kterého k předání může dojít pouze za účelem trestního stíhání, přičemž předmětný evropský zatýkací rozkaz byl vydán ve fázi prověřování, nikoli vyšetřování, z čehož dovodil, že měl být předán toliko do vazby prověřovací, v jejímž rámci měl být vyslechnut k prověřovaným skutkům. Následně též městskému soudu vytkl, že napadené rozhodnutí neobsahuje úvahy o možném nahrazení účelu předběžné vazby, která je významným zásahem do osobnostních práv stěžovatele, jinými prostředky.

5. Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) však shora rubrikovaným usnesením stěžovatelem podanou (trestní) stížnost zamítl podle ustanovení § 148 odst. 1 písm. c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád“). Připomněl, že evropský zatýkací rozkaz je institut založený na vysokém stupni vzájemné důvěry, s čímž souvisí, že „orgány dožádaného státu neposuzují důvodnost trestního stíhání nebo vyšetřování ve vyžadujícím členském státě podle Rámcového rozhodnutí č. 2002/584/SVV o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy. Nemohou ani požadovat, aby trestní stíhání bylo ve vyžadujícím státě formálně zahájeno nějakým rozhodnutím obdobným tomu v dožádaném členském státě. Je potřeba respektovat, že každý členský stát má svůj právní řád“. Ve vztahu ke stěžovatelem zmíněné méně restriktivní alternativě žádosti o právní pomoc formou evropského vyšetřovacího příkazu vrchní soud uvedl, že v nyní posuzované věci nebylo účelem provedení úkonu právní pomoci opatření důkazu na území jiného členského státu, nýbrž to, že Itálie žádala o předání stěžovatele za účelem trestního stíhání pro zvlášť závažný zločin. Vrchní soud se dále vypořádal rovněž s nesrovnalostmi v překladu evropského zatýkacího rozkazu a námitkou poukazující na možnost nahrazení vazby mírnějšími zajišťovacími prostředky předvídanými v ustanoveních § 73 a 73a trestního řádu.

6. Ústavní soud z vyžádaného spisu dále zjistil, že stěžovatel byl v období následujícím po vydání ústavní stížností napadených rozhodnutí z předběžné vazby propuštěn, a to bezprostředně poté, co Městské státní zastupitelství v Praze (dále jen „městské státní zastupitelství“) obdrželo informaci o zrušení předmětného evropského zatýkacího rozkazu ze strany vystavujícího státu (srov. usnesení městského státního zastupitelství ze dne 27. 11. 2020 sp. zn. 1 KZM 1096/2020; spis, č. l. 99).

II. Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel se závěry obecných soudů o jeho vzetí do předběžné vazby nesouhlasí a napadá je ústavní stížností, v níž nejprve rekapituluje průběh předchozího řízení. Doplňuje, že v rámci předběžného šetření byl dne 23. 11. 2020 vyslechnut ve vazební věznici, přičemž zdůraznil, že v Italské republice proti němu není vedeno trestní stíhání, a tedy jej nelze držet v předběžné vazbě či vést proti němu předběžné šetření a jeho předání do Italské republiky je tudíž právně nemožné. Městskému soudu vytýká, že „v rozporu se skutečností vyložil, že stěžovatel je vyžadován k předání do Italské republiky za účelem trestního stíhání, které se však nevedlo“. Stěžovatel dále uvádí, že „v posuzovaném případě však soudy obou stupňů neznaly důkazy shromážděné italskými orgány před vydáním EZR, neznaly intenzitu zavinění stěžovatele na popsaném skutku v EZR, a přesto si dovolily, to vše při značné rozpornosti znění EZR, pouze na základě údaje o výši trestní sazby v policejní zprávě, nezabývat se zdůvodněním nemožnosti nahrazení vazby mírnějším zajišťovacím prostředkem“.

8. Stěžovatel upozorňuje na následný (shora popsaný) průběh řízení v jeho trestní věci, když zdůrazňuje, že italské orgány proti němu vydaný evropský zatýkací rozkaz odvolaly, a to dne 26. 11. 2020. Upozornil, že „italský trestní řád umožňuje vydat evropský zatýkací rozkaz i za situace, kdy je osoba pouze prověřována z účasti na mafiánském seskupení, ovšem mnohdy se jedná o zcela nevinné osoby, jako v případě stěžovatele. Tato situace však není ústavně konformní s českým právním řádem, který takový procesní postup neumožňuje, když předpokládá vydání pouze za účelem trestního stíhání. Nastíněný konflikt obou právních úprav způsobil, že české orgány si doslova vymyslely, v jakém procesním stadiu je trestní řízení stěžovatele v Italské republice“. Závěrem zmiňuje, že městské státní zastupitelství následně rozhodlo o jeho propuštění z předběžné vazby, jakož i o ukončení předběžného šetření dle ZMJS.

9. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatel zmínil aktuální dění kolem soudce G. De Benedictise, jenž vydal evropský zatýkací rozkaz, který stál na počátku nyní posuzovaného řízení. S odkazem na italský tisk uvedl, že dotyčný soudce byl zatčen, přičemž následně se vzdal funkce, a to pro „machinace s vydáváním příkazů k zatčení, braním a propuštěním osob z vazby a úplatkářství, a to vše v rámci operace Velký vůz, jejíž součástí bylo i zatčení stěžovatele“.

III. Vyjádření účastníků řízení, vedlejších účastníků řízení a replika stěžovatele

10. Ústavní soud vyžádal spis a vyjádření městského i vrchního soudu, jakož i městského státního zastupitelství a Vrchního státního zastupitelství v Praze (dále jen „vrchní státní zastupitelství“).

11. Vrchní soud ve svém vyjádření uvedl, že námitky předkládané stěžovatelem v ústavní stížnosti jsou identické s námitkami, s nimiž se vrchní soud vypořádal již v průběhu předchozího řízení. Zopakoval, že z obsahu předmětného zatýkacího rozkazu bylo zřejmé, že byl vydán za účelem předání stěžovatele do Italské republiky k trestnímu stíhání pro tři skutky, které zde byly velmi podrobně popsány. Tyto skutky podle dožadujícího státu vykazovaly znaky trestných činů praní výnosů z trestné činnosti spáchaných organizovanou skupinou působící ve více zemích a používající mafiánské metody. V České republice by takové jednání mohlo být právně posouzeno jako pokračující zvlášť závažný zločin podle ustanovení § 216 odst. 1, 2, odst. 5 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, s trestní sazbou tři až deset let. Vrchní soud opětovně zdůraznil zásadu vzájemné důvěry, jež je základem justiční spolupráce v trestních věcech mezi členskými státy Evropské unie.

12. Městský soud označil ústavní stížnost za neopodstatněnou a nedůvodnou a stručně odkázal na obsah napadeného rozhodnutí.

13. Vrchní státní zastupitelství se postavení vedlejšího účastníka řízení výslovně vzdalo, přičemž současně uvedlo, že s námitkami stěžovatele se přesvědčivě vypořádaly již obecné soudy. Dle vrchního státního zastupitelství v nyní posuzovaném řízení nedošlo k porušení základních práv stěžovatele.

14. Městské státní zastupitelství ve svém vyjádření zrekapitulovalo průběh předběžného šetření. Uvedlo, že „evropský zatýkací rozkaz akceptovalo jako podklad pro podání návrhu na vzetí jmenovaného do předběžné vazby, neboť nebyly zjevné žádné zásadní okolnosti, které by vylučovaly posoudit doručený dokument italského justičního orgánu jako evropský zatýkací rozkaz“. Městské státní zastupitelství (po vydání ústavní stížností napadeného rozhodnutí městského soudu) dále opatřilo dodatkové informace, které doplňovaly evropský zatýkací rozkaz tak, aby na jeho základě mohl být soudu předložen návrh na rozhodnutí o předání stěžovatele k trestnímu stíhání do Italské republiky.

15. Z vyjádření městského státního zastupitelství se dále podává, že dne 24. 11. 2020 státní zástupkyně obdržela zprávu, že stěžovatelův obhájce podal v Itálii stížnost proti vnitrostátnímu příkazu k zadržení. Dle uvedené zprávy mohl mít výsledek projednání této stížnosti, které mělo proběhnout ve lhůtě pěti dnů po podání stížnosti, vliv na platnost evropského zatýkacího rozkazu. Dne 26. 11. 2020 pak obdržela státní zástupkyně další zprávu národního zastoupení České republiky v Eurojustu, z níž vyplynulo, že italský soud zrušil vnitrostátní příkaz k zadržení, na jehož základě byl vydán evropský zatýkací rozkaz. Na základě této skutečnosti – jak již bylo uvedeno výše – byl stěžovatel propuštěn z předběžné vazby, resp. bylo ukončeno předběžné šetření týkající se jeho předání.

16. K námitce neexistence trestního stíhání v Itálii městské státní zastupitelství uvedlo, „že tato je vyvrácena skutečnostmi, které jsou uvedeny shora a které potvrzují to, že byl vydán vnitrostátní příkaz k zadržení, o němž rozhodl vyšetřující soudce, a na tomto základě pak i evropský zatýkací rozkaz, a to za účelem předání k trestnímu stíhání, které bylo v Italské republice vedeno. Orgány České republiky, které byly v daném procesním okamžiku příslušné k postupu a rozhodování, neměly žádný důvod pochybovat o tom, že nebyl evropský zatýkací rozkaz vydán v souladu s principy obsaženými v právním aktu EU, který byl implementován v legislativě Italské republiky, tedy že šlo o rozhodnutí justičního orgánu ve smyslu § 190 písm. b) ZMJS vydané za účelem předání stěžovatele k trestnímu stíhání do jeho domovského státu“.

17. Ústavní soud zaslal stěžovateli vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení na vědomí a k možnosti repliky, v níž však stěžovatel v podstatě jen zopakoval argumenty uvedené již v ústavní stížnosti. Zdůraznil tedy, že žádný z účastníků (a vedlejších účastníků) řízení se dostatečně nevypořádal s námitkou, že proti němu nebylo v Italské republice zahájeno trestní stíhání.

IV. Procesní podmínky řízení před Ústavním soudem

18. Ústavní stížnost byla oprávněnou osobou podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), není nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 téhož zákona; stěžovatel je řádně zastoupen advokátem (§ 30 odst. 1 téhož zákona) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

V. Vlastní posouzení věci Ústavním soudem

19. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí, včetně průběhu řízení, které jim předcházelo, jakož i obsah vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

20. Podstata nyní posuzované věci spočívá v nesouhlasu stěžovatele se závěry obecných soudů o splnění podmínek pro uvalení předběžné vazby, kterou měla být zajištěna dosažitelnost stěžovatele v průběhu řízení o předání do Itálie, jehož základem byl právě shora specifikovaný evropský zatýkací rozkaz.

V. A) Obecná východiska

21. Ústavní soud předně připomíná obecná východiska ústavního přezkumu případů, v nichž se uplatňuje evropské právo a ze kterých se podává, že čl. 4 Ústavy je třeba vykládat ve světle čl. 1 odst. 2 a čl. 10a Ústavy tak, že povinností soudní moci (včetně Ústavního soudu) je v rámci poskytování ochrany základním právům a svobodám dbát na dodržování závazků, které pro Českou republiku vyplývají z evropského práva. Tato povinnost soudní moci představuje součást práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Zvláště významné je to v případě závazků plynoucích z Listiny základních práv Evropské unie, která je lidskoprávním katalogem a Ústavní soud ji považuje za součást referenčního rámce přezkumu v řízení o ústavních stížnostech [srov. nález sp. zn. I. ÚS 387/20 ze dne 26. 5. 2020 (N 105/100 SbNU 221), bod 46, či nález sp. zn. II. ÚS 78/19 ze dne 24. 1. 2020 (N 14/98 SbNU 108), bod 11; rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. Soudní moc má tedy povinnost interpretovat a aplikovat vnitrostátní právo eurokonformním způsobem, přičemž porušení této povinnosti je Ústavním soudem považováno za porušení čl. 1 odst. 2 ve spojení s čl. 10a a 4 Ústavy, jakož i práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. nález sp. zn. I. ÚS 615/17 ze dne 10. 8. 2017 (N 148/86 SbNU 485), bod 71, nález sp. zn. II. ÚS 2778/19 ze dne 5. 11. 2019 (N 186/97 SbNU 31) či nález sp. zn. I. ÚS 945/20 ze dne 16. 12. 2020 (N 233/103 SbNU 372)].

22. Současně platí, že posouzení otázek spojených s aplikací evropského práva jako práva bezprostředně použitelného je především v kompetenci obecných soudů, které mají v případě pochybností možnost a případně i povinnost obrátit se na Soudní dvůr s předběžnou otázkou podle čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 56/05 ze dne 27. 3. 2008 (N 60/48 SbNU 873; 257/2008 Sb.), bod 48, nebo nález sp. zn. I. ÚS 945/20, bod 44]. Ačkoliv Ústavní soud není oprávněn autoritativně vykládat evropské právo ani bezprostředně kontrolovat jeho dodržování, neznamená to, že by z ochrany, kterou poskytuje ústavně zaručeným právům a svobodám, byly vyloučeny všechny případy, v nichž vnitrostátní soudy toto právo nesprávně aplikují či interpretují. Judikatura zdejšího soudu naopak setrvale potvrzuje, že porušení ústavně zaručených základních práv či svobod může spočívat právě v nesprávné aplikaci či interpretaci evropského práva [srov. nález sp. zn. II. ÚS 2522/19 ze dne 10. 12. 2020 (N 228/103 SbNU 318), bod 26]. Výklad evropského práva obecnými soudy přitom nikdy nesmí být svévolný či neudržitelný, a to ani tam, kde nevzniká povinnost položit předběžnou otázku [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2224/19 ze dne 19. 11. 2019 (N 194/97 SbNU 94)].

23. Lze tak konstatovat, že Ústavní soud klade na obecné soudy požadavek jak na aplikaci evropského práva, tak na tzv. eurokonformní výklad vnitrostátního právního řádu, který vychází nejen z textu relevantní unijní právní úpravy, ale i z interpretačních závěrů, které k ní zaujaly k tomu kompetentní unijní instituce, což ostatně vyplývá již z čl. 19 odst. 1 Smlouvy o Evropské unii, podle něhož Soudní dvůr Evropské unie zajišťuje dodržování práva při výkladu a provádění smluv. Samozřejmým předpokladem k tomu, aby mohlo být vnitrostátní právo interpretováno a aplikováno eurokonformním způsobem, je pak to, aby obecné soudy vůbec zohlednily, že v příslušné věci jde o závazky vyplývající z práva Evropské unie. Těmto požadavkům, jak bude vysvětleno dále, obecné soudy v nyní posuzované věci dostály.

24. Jak plyne z předestřených obecných úvah i rekapitulace průběhu předchozího řízení, v nynější věci se zřetelně uplatňuje evropské právo. K tomu je vhodné na tomto místě alespoň stručně připomenout, že institut evropského zatýkacího rozkazu, jenž je středobodem stěžovatelova případu, byl do práva Evropské unie zaveden rámcovým rozhodnutím Rady 2002/584/SVV ze dne 13. 6. 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy, ve znění rámcového rozhodnutí Rady 2009/299/SVV ze dne 26. 2.

2009, (dále jen „rámcové rozhodnutí“) jako významný prostředek mezinárodní justiční spolupráce mezi jednotlivými členskými státy Evropské unie sloužící k provedení zásady vzájemnosti, kterou Evropská rada označila za „úhelný kámen“ justiční spolupráce (srov. preambulární část rámcového rozhodnutí, odst. 6). Tradiční vydávání (extradition) mezi jednotlivými členskými státy Unie, založené na Evropské úmluvě o vydávání ze dne 13. 12. 1957, bylo tímto nahrazeno systémem předávání (surrender) mezi soudními orgány v rámci Unie, a to ve snaze zjednodušit systém předávání podezřelých nebo odsouzených osob za účelem trestního stíhání nebo k výkonu soudních rozhodnutí ve věcech trestních, resp. ve snaze odstranit složitosti, jakož i možná prodlení spojená s dosavadními formalizovanými postupy při extradici, znesnadňující volný pohyb rozsudků ve věcech trestních v rámci Evropské unie (srov. např. usnesení sp. zn. III. ÚS 2388/07 ze dne 7. 2. 2008 či sp. zn. I. ÚS 2484/13 ze dne 9. 9. 2013).

25. Lze rovněž zmínit, že rámcové rozhodnutí sice nemůže mít přímý účinek, z jeho závazné povahy lze ale dovodit povinnost výkladu vnitrostátních předpisů konformního s rámcovým rozhodnutím [srov. rozsudek velkého senátu Soudního dvora ve věci *Pupino* (C-105/03) ze dne ze dne 16. 6. 2005; všechna rozhodnutí Soudního dvora jsou dostupná na http://curia.europa.eu/]. Vnitrostátní právo je tedy nutné vykládat ve světle a znění rámcového rozhodnutí, aby bylo dosaženo výsledku jím sledovaného [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 66/04 ze dne 3. 5. 2006 (434/2006 Sb., N 93/41 SbNU 195), bod 58].

26. Ústavní soud dále zdůrazňuje, že mechanismus evropského zatýkacího rozkazu je založen na vysokém stupni důvěry mezi členskými státy Evropské unie, což potvrdil záhy po přijetí citovaného rámcového rozhodnutí též Soudní dvůr, když konstatoval, že členské státy mají vzájemnou důvěru ve své systémy trestní justice a každý z nich uznává trestní právo platné v jiném členském státě, a to i tehdy, pokud by aplikací svého vlastního práva dospěl k jinému výsledku (srov. rozsudek Soudního dvora ve spojených věcech C-187/01 a C-385/01 ze dne 11. 2. 2003). Ústavní soud přitom již dříve potvrdil, že koncepce evropského zatýkacího rozkazu založená na vzájemné důvěře brání tomu, aby vykonávající členský stát byl oprávněn přezkoumávat důvodnost evropského zatýkacího rozkazu (srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 3770/16 ze dne 14. 2. 2017).

27. Institut vzájemné důvěry, jenž tvoří základ evropské justiční spolupráce v trestních věcech, ostatně vychází z obdobných předpokladů jako tzv. doktrína aktů veřejné moci (act of State doctrine), která – byť není pravidlem mezinárodního práva, ale spíše „jen“ principem vytvořeným anglo-americkou soudní praxí – s ohledem na zásadu svrchované rovnosti států, zásadu nevměšování se do vnitřních záležitostí, jakož i s ohledem na mezinárodní zdvořilost, kteréžto principy a koncepty jsou uplatnitelné též v rámci justiční spolupráce v trestních věcech mezi členskými státy Evropské unie, zdůrazňuje, že soud jednoho státu není oprávněn posuzovat akty veřejné moci vykonané jiným (cizím) státem (srov. KUDRNA, Jaroslav. Státní imunita na prahu 21. století: soumrak, nebo renesance? Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 16).

28. Z důvodu takto zdůrazněné vzájemné důvěry mezi členskými státy Evropské unie je případný přezkum rozhodnutí v trestních věcech vydaných soudy jiného členského státu do značné míry limitován, nikoliv však vyloučen (srov. body 8 a 12 preambule rámcového rozhodnutí). Ve vztahu k evropskému zatýkacímu rozkazu tyto hranice stanovuje předně samotné rámcové rozhodnutí (srov. čl. 3, 4 a 4a provedené v ustanovení § 205 ZMJS), které vymezuje okolnosti, jež zakládají (obligatorně) či alespoň mohou zakládat (fakultativně) důvod pro nevyhovění vydanému evropskému zatýkacímu rozkazu. Další výjimky z jinak obecně nastavené povinnosti provedení evropského zatýkacího rozkazu pak byly formulovány judikaturou Soudního dvora, a to předně s ohledem na požadavek zajištění ochrany základních práv [srov. např. rozsudek velkého senátu ve věci *Aranyosi a Căldăraru* (C-404/15 a C-659/15 PPU) ze dne 5. 4. 2016, týkající se povinnosti odmítnutí předání

v případech skutečně hrozícího nebezpečí nelidského či ponižujícího zacházení, nebo rozsudek velkého senátu ve věci LM (C-216/18) ze dne 25. 7. 2018, zdůrazňující totéž ve vztahu k případům, v nichž skutečně hrozí zásah do práva na nezávislý soud, resp. spravedlivý proces], ale rovněž – což je vzhledem k okolnostem nyní posuzovaného případu podstatné – v souvislosti s posouzením platnosti evropského zatýkacího rozkazu [srov. rozsudek druhého senátu ve věci *Bob-Dogi* (C-241/15) ze dne 1. 6. 2016].

29. Již výše bylo zdůrazněno, že soud vykonávajícího členského státu není vzhledem k postulátu vzájemné důvěry oprávněn přezkoumávat důvodnost evropského zatýkacího rozkazu. S ohledem na judikaturu Soudního dvora je však nutno zdůraznit, že evropský zatýkací rozkaz musí být na základě čl. 8 odst. 1 písm. c) rámcového rozhodnutí v každém případě založen na vnitrostátním vykonatelném rozsudku, zatýkacím rozkazu nebo soudním rozhodnutí se stejným účinkem. Soudní dvůr nadto výraz „soudní rozhodnutí“ vykládá autonomním způsobem, neboť jej spojuje s rozhodnutími orgánů, které se účastní výkonu trestního soudnictví členských států, s vyloučením policejních orgánů [srov. rozsudek čtvrtého senátu ve věci *Özçelik* (C-453/16 PPU) ze dne 10. 11. 2016, bod 33, v němž byl za soudní rozhodnutí ve smyslu čl. 8 odst. 1 písm. c) rámcového rozhodnutí považován rovněž státním zástupcem potvrzený zatýkací rozkaz vystavený policejním orgánem; tento závěr Soudní dvůr aproboval též v rozsudku třetího senátu ve věci *MM* (C-414/20 PPU) ze dne 13. 1. 2021 (bod 46), v němž se uvádí, že postavení vystavujícího justičního orgánu ve smyslu čl. 6 odst. 1 rámcového rozhodnutí nezávisí na tom, zda rozhodnutí o vydání evropského zatýkacího rozkazu a vnitrostátní rozhodnutí, které je základem tohoto zatýkacího rozkazu, podléhají soudnímu přezkumu].

30. S přihlédnutím k závěrům Soudního dvora tudíž platí, že pokud v předávacím řízení není k dispozici vnitrostátní vykonatelný rozsudek, zatýkací rozkaz či soudní rozhodnutí se stejným účinkem, což znamená, že evropský zatýkací rozkaz plní souběžně právě též funkci vnitrostátního zatýkacího rozkazu, je tím dotčena platnost samotného evropského zatýkacího rozkazu. Jestliže tedy vykonávající justiční orgán, a to mj. s přihlédnutím k informacím poskytnutým vystavujícím státem podle čl. 15 odst. 2 rámcového rozhodnutí, dospěje k závěru, že evropský zatýkací rozkaz byl vydán, aniž byl skutečně vydán vnitrostátní zatýkací rozkaz, který je odlišný od evropského zatýkacího rozkazu, nesmí uvedený orgán evropskému zatýkacímu rozkazu vyhovět (srov. rozsudek *Bob-Dogi*). Soudní dvůr tyto závěry potvrdil rovněž ve shora citovaném rozsudku ve věci *MM* (bod 57), v němž uvedl, že evropský zatýkací rozkaz musí být považován za neplatný, pokud není založen na „vnitrostátním zatýkacím rozkazu nebo jiném vykonatelném soudním rozhodnutí se stejným účinkem“ ve smyslu ustanovení čl. 8 odst. 1 písm. c) rámcového rozhodnutí.

31. Ústavní soud dále připomíná, že vykonávající justiční orgány mají povinnost rozptýlit případné pochybnosti o vnitrostátním právním základu evropského zatýkacího rozkazu prostřednictvím obligatorní procedury konzultací (srov. čl. 15 odst. 2 rámcového rozhodnutí, jemuž na vnitrostátní úrovni odpovídá ustanovení § 203 odst. 4 ZMJS). Tento závěr reflektuje i citovaná judikatura Soudního dvora, z níž se podává, že „vykonávající justiční orgán musí požádat justiční orgán vystavujícího členského státu o neprodlené poskytnutí všech potřebných doplňujících informací, aby mohl vyhodnotit otázku, zda je neexistence údaje o vnitrostátním zatýkacím rozkazu v evropském zatýkacím rozkazu dána tím, že takový předchozí vnitrostátní zatýkací rozkaz, který je odlišný od evropského zatýkacího rozkazu, skutečně chybí, nebo zda takový rozkaz existuje, avšak není zmíněn“ (srov. rozsudek *Bob-Dogi*, bod 65). V další fázi, pokud by vykonávající justiční orgán na základě obdržených informací i všech dalších informací, které má k dispozici, dospěl k závěru, že evropský zatýkací rozkaz byl vydán, aniž byl skutečně vydán vnitrostátní zatýkací rozkaz, který je odděleně vydaný od evropského zatýkacího rozkazu, má vykonávající orgán povinnost evropskému zatýkacímu rozkazu nevyhovět, resp. má povinnost

odmítnout jeho provedení (tamtéž, bod 66), a to z důvodu neplatnosti tohoto evropského zatýkacího rozkazu.

32. Ústavní soud současně s odkazem na judikaturu Soudního dvora zdůrazňuje, že rozhodnutí o odmítnutí výkonu evropského zatýkacího rozkazu z důvodu jeho neplatnosti musí zůstat výjimkou v rámci uplatňování systému předávání zavedeného rámcovým rozhodnutím (srov. rozsudek *Bob-Dogi*, bod 65), jemuž dominuje uznávání založené – budiž řečeno ještě jednou – na vzájemné důvěře.

V. B) Aplikace obecných východisek na nyní posuzovaný případ

33. Jak vyplývá z čl. 12 rámcového rozhodnutí, při zatčení osoby na základě evropského zatýkacího rozkazu rozhodne v souladu s právem vykonávajícího členského státu vykonávající justiční orgán o tom, zda by měla být vyžádaná osoba ponechána ve vazbě. Vnitrostátní prováděcí právní úprava obsažená v ZMJS (srov. ustanovení § 204 ve spojení s § 94) přitom pro uvalení této tzv. předběžné vazby stanoví toliko dvě kumulativní podmínky, a to konkrétně 1. existenci důvodu předběžné vazby a 2. vydání evropského zatýkacího rozkazu.

34. Jak plyne z obsahu ústavní stížností napadených rozhodnutí, obecné soudy dospěly k závěru, že tyto podmínky předběžné vazby byly v případě stěžovatele splněny, s čímž se Ústavní soud při zohlednění shora předestřených obecných východisek a konkrétních skutkových okolností nyní posuzovaného případu ztotožňuje. Interpretace a aplikace zákonných podmínek uvalení předběžné vazby totiž dostatečně reflektují rekapitulovanou použitelnou judikaturu Soudního dvora, a tudíž nevykazují deficit ústavněprávního rozměru, který jedině by mohl iniciovat uplatnění kasační pravomoci zdejšího soudu.

35. Co se týká první zákonné podmínky, obecné soudy správně uvedly, že důvodem předběžné vazby je dle ustanovení § 204 odst. 5 ve spojení s § 94 odst. 1 ZMJS obava z útěku osoby, o jejímž předání je rozhodováno. Ústavní soud přitom již v minulosti mnohokráte uvedl, že zjištění důvodu vazby a posouzení existence konkrétních okolností, z nichž je možné jej dovodit, je věcí obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 18/96 ze dne 26. 9. 1996 (N 88/6 SbNU 145), nález sp. zn. I. ÚS 62/96 ze dne 12. 9. 1996 (N 74/6 SbNU 27), nález sp. zn. IV. ÚS 137/2000 ze dne 20. 11. 2000 (N 174/20 SbNU 235) či nález sp. zn. I. ÚS 585/02 ze dne 7. 4. 2005 (N 77/37 SbNU 83)]. Pakliže obecné soudy svůj závěr o existenci takové obavy řádně odůvodní, nemá Ústavní soud, vázán zásadou minimalizace zásahů do činnosti ostatních orgánů veřejné moci, možnost takový závěr přezkoumávat, resp. zpochybňovat. To platí i pro vazbu předběžnou [srov. např. usnesení sp. zn. III. ÚS 1326/15 ze dne 23. 6. 2015, usnesení sp. zn. III. ÚS 3572/16 ze dne 21. 2. 2017, usnesení sp. zn. II. ÚS 635/16 ze dne 22. 11. 2016, usnesení sp. zn. IV. ÚS 3140/14 ze dne 5. 1. 2015, usnesení sp. zn. I. ÚS 3399/11 ze dne 12. 12. 2011 či nález sp. zn. I. ÚS 1801/14 ze dne 9. 12. 2014 (N 222/75 SbNU 499)].

36. Obecné soudy v nyní posuzovaném případě dovodily konkrétní důvod obavy, že by stěžovatel mohl uprchnout, z poměrně vysoké horní hranice trestní sazby (12 let), jíž byl stěžovatel ohrožen (srov. usnesení městského soudu, bod 4; usnesení vrchního soudu, bod 10). Toto odůvodnění, byť poměrně stručné, považuje Ústavní soud s ohledem na shora zmíněnou zásadu sebeomezení za dostačující.

37. Ve vztahu ke druhé zákonné podmínce pak Ústavní soud uvádí následující. Jak se podává z obsahu ústavní stížností napadených rozhodnutí, obecné soudy se při posuzování otázky, zda byl vydán evropský zatýkací rozkaz, omezily na obecné konstatování, že nejsou oprávněny přezkoumávat důvody, pro které byl předmětný evropský zatýkací rozkaz vydán (srov. usnesení městského soudu, bod 4), resp. uvedly, že „evropský zatýkací rozkaz je institut založený na vysokém stupni vzájemné důvěry, takže důvodnost trestního stíhání nebo vyšetřování ve vyžadujícím členském státě podle Rámcového rozhodnutí č. 2002/584/SVV

o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy orgány dožádaného státu neposuzují“ (srov. usnesení vrchního soudu, bod 8).

38. Ze stěžovaných rozhodnutí je dále patrné, že obecné soudy výslovně neidentifikovaly vnitrostátní právní základ evropského zatýkacího rozkazu (srov. např. bod 4 usnesení vrchního soudu). Vrchní soud v tomto ohledu pouze zdůraznil (srov. usnesení vrchního soudu, bod 8), že české soudy „nemohou ani požadovat, aby trestní stíhání bylo ve vyžadujícím státě formálně zahájeno nějakým rozhodnutím obdobným tomu v dožádaném členském státě“.

39. Takto vyslovenou tezi ovšem může Ústavní soud aprobovat, pouze pokud je vykládána v souladu se shora předestřeným závěrem Soudního dvora zdůrazňujícím povinnost dožádaného státu považovat evropský zatýkací rozkaz, jenž není založen na vnitrostátním zatýkacím rozkazu nebo jiném vnitrostátním vykonatelném soudním rozhodnutí se stejným účinkem ve smyslu ustanovení čl. 8 odst. 1 písm. c) rámcového rozhodnutí, za neplatný. Řečeno jinak, ve světle konkluzí plynoucích z judikatury Soudního dvora je pro splnění zákonné podmínky vydání evropského zatýkacího rozkazu klíčové, zda v každém konkrétním případě existuje vedle samotného evropského zatýkacího rozkazu rovněž jeho vnitrostátní ekvivalent. Ústavní soud přitom po pečlivém prostudování spisu a při zohlednění vyjádření městského státního zastupitelství dospěl k závěru, že evropský zatýkací rozkaz vydaný v nyní posuzovaném případě tomuto kategorickému požadavku vyhověl, což v konečném důsledku znamená, že byla splněna rovněž druhá zákonná podmínka pro vzetí stěžovatele do předběžné vazby.

40. Ústavní soud v tomto ohledu považuje za relevantní především vyjádření městského státního zastupitelství (které nezpochybnil v replice ani samotný stěžovatel), dle kterého „dne 24. 11. 2020 státní zástupkyně obdržela zprávu, že obhájce vyžádaného v Itálii podal stížnosti proti vnitrostátnímu příkazu k zadržení, přičemž výsledek projednání této stížnosti, které má proběhnout ve lhůtě 5 dnů, může mít vliv na platnost evropského zatýkacího rozkazu“ (srov. výše bod 15 tohoto nálezu, resp. vyjádření městského státního zastupitelství, s. 3). Závěr o vnitrostátním základu předmětného evropského zatýkacího rozkazu vyplývá rovněž z usnesení městského státního zastupitelství o propuštění stěžovatele z předběžné vazby, jež obsahuje odkaz právě na vnitrostátní příkaz k zadržení ze dne 22. 9. 2020 (srov. spis, č. l. 99). Z uvedeného mj. vyplývá, že samotný evropský zatýkací rozkaz byl vydán zhruba až o jeden měsíc později.

41. Ústavní soud tudíž uzavírá, že evropský zatýkací rozkaz vydaný vůči stěžovateli vycházel z vnitrostátního podkladu (příkazu k zadržení), o jehož existenci nadto stěžovatel zcela jistě věděl, neboť proti němu brojil prostředky, které mu k tomu poskytoval italský právní řád. V nastalé situaci tak při zohlednění institutu vzájemné důvěry mezi členskými státy Evropské unie, jakožto základního stavebního kamene justiční spolupráce v trestních věcech, nebyl dán žádný důvod, pro který by české justiční orgány neměly předmětnému evropskému zatýkacímu rozkazu vyhovět, resp. nebyla dána jakákoliv okolnost, která by vylučovala vzetí stěžovatele do předběžné vazby. Slovy zákonné úpravy, zde totiž byl vydán evropský zatýkací rozkaz, který bylo možno s ohledem na shora citované závěry Soudního dvora považovat za platný.

42. Neméně podstatnou je pak skutečnost, že orgány činné v trestním řízení adekvátně posoudily provázanost evropského zatýkacího rozkazu s jeho vnitrostátním základem též následně, tj. v době trvání předběžné vazby, čímž fakticky naplnily požadavky plynoucí z unijní judikatury. Jak již bylo řečeno, stěžovatel byl propuštěn z předběžné vazby bezprostředně po zrušení vnitrostátního příkazu k jeho zadržení. Městské státní zastupitelství tak rozhodlo poté, co získalo doplňující informace od Eurojustu i italské strany, to vše při informování právních zástupců stěžovatele (srov. vyjádření městského státního zastupitelství,

s. 3). Takový postup považuje zdejší soud za souladný s právem ústavním, podústavním i evropským.

VI. Závěr

43. Ústavní soud tedy s ohledem na shora uvedené konstatuje, že k namítanému porušení základních práv stěžovatele nedošlo. Ústavní soud proto ústavní stížnost zamítl jako nedůvodný návrh podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 téhož zákona).

Č. 15
Stanovení tarifní hodnoty u výživného
(sp. zn. IV. ÚS 2108/21 ze dne 8. února 2022)

Je-li veden spor o peněžité plnění v konkrétní pravidelné výši za určité časové období (byť není rozhodováno o přiznání plnění, nýbrž o jeho zrušení), v němž je celkovou spornou peněžitou částku možno zjistit jednoduchým početním úkonem, přičemž rozsudek o takové žalobě zahrnuje nejen řešení otázky existence práva a povinnosti (např. vyživovacího závazku), nýbrž i jeho výše, je postup, ve kterém je dána přednost použití § 8 odst. 2 před § 9 odst. 1 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, v souladu s právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatele Ing. Emila Kostky, zastoupeného JUDr. Marcelou Vilímkovou, advokátkou, sídlem Karolinská 661/4, Praha 8 – Karlín, proti výroku III rozsudku Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 12. dubna 2021 č. j. 70 Co 312/2020-213, za účasti Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci jako účastníka řízení, takto:

I. Výrokem III rozsudku Krajského soudu Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 12. dubna 2021 č. j. 70 Co 312/2020-213 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 37 odst. 2 a čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok III rozsudku Krajského soudu Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 12. dubna 2021 č. j. 70 Co 312/2020-213 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného soudního rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jím byla porušena jeho základní práva zaručená v čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu se podává, že rozsudkem Okresního soudu v Přerově (dále jen „okresní soud“) ze dne 21. 2. 2020 č. j. 16 C 98/2018-164 bylo rozhodnuto, že vyživovací povinnost stěžovatele stanovená rozsudkem okresního soudu ze

dne 7. 4. 2015 č. j. 9 C 183/2013-145, ve znění rozsudku Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci (dále jen „krajský soud“) ze dne 12. 2. 2016 č. j. 70 Co 445/2015-236, přispívat vedlejší účastnici jako manželce od 31. 10. 2013 na její výživu částkou 15 000 Kč měsíčně se s účinností od 20. 4. 2018 do zániku manželství účastníků dne 25. 5. 2019 snižuje na částku 5 000 Kč měsíčně, splatnou vždy od každého prvního dne v měsíci k rukám vedlejší účastnice (výrok I); ve zbývající části, domáhal-li se stěžovatel dalšího snížení výživného ve výši 5 000 Kč měsíčně s účinností od 20. 4. 2018 do 25. 5. 2019, se žaloba zamítá (výrok II); vedlejší účastnice je povinna zaplatit stěžovateli na náhradě nákladů řízení částku 63 618 Kč do 3 dnů od právní moci rozsudku k rukám jeho zástupkyně (výrok III) a stěžovatel je povinen zaplatit České republice na účet okresního soudu soudní poplatek ve výši 9 000 Kč do 3 dnů od právní moci tohoto rozsudku (výrok IV).

3. K odvolání stěžovatele rozhodl krajský soud, že se odvolání stěžovatele proti výroku I okresního soudu odmítá (výrok I); rozsudek okresního soudu se v napadeném výroku II mění tak, že povinnost stěžovatele platit vedlejší účastnici výživné manželky, stanovená rozsudkem okresního soudu ze dne 7. 4. 2015 č. j. 9 C 183/2013-145, ve znění rozsudku krajského soudu ze dne 12. 2. 2016 č. j. 70 Co 445/2015-236, se ve zbývající výši 5 000 Kč měsíčně s účinností od 20. 4. 2018 do 25. 5. 2019 zrušuje (výrok II); vedlejší účastnice je povinna nahradit stěžovateli k jeho rukám náhradu nákladů řízení před okresním soudem v částce 37 314 Kč, a to do 3 dnů od právní moci rozsudku (napadený výrok III), a vedlejší účastnice je povinna nahradit stěžovateli k jeho rukám náhradu nákladů odvolacího řízení v částce 600 Kč, a to do 3 dnů od právní moci rozsudku (výrok IV). Ústavní stížností napadený výrok III odůvodnil krajský soud tak, že nelze přisvědčit názoru stěžovatele, že odměna za jeho právní zastoupení advokátkou měla být vypočtena jako pětinásobek ročního plnění (tj. 900 000 Kč) podle § 8 odst. 2 věty za středníkem vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „advokátní tarif“) ani podle § 8 odst. 2 věty před středníkem advokátního tarifu, jak to učinil okresní soud, nýbrž je nutno odkázat na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2016 sp. zn. 21 Cdo 3890/2015, podle kterého, domáhá-li se v soudním řízení vedeném o vyživovací povinnosti povinný vydání rozhodnutí o tom, že oprávněnému již právo na poskytování výživného nenáleží, jde o určovací žalobu, neboť v takovém případě není předmětem řízení plnění (výživné), ale pouze existence vyživovacího závazku, a aplikovat § 9 odst. 1 advokátního tarifu.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel namítá, že krajský soud nesprávně použil podústavní právo, když posouzení, zda jde o přímo určitelnou hodnotu předmětu řízení, posuzoval nikoliv s ohledem na relevantní skutečnosti určité výše výživného a určité doby, za kterou mělo výživné vedlejší účastnici původně náležet, nýbrž s ohledem na typ žalobního petitu. Učinil tak, přestože Ústavní soud již opakovaně vyjádřil v usneseních (např. ze dne 22. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3514/13 nebo ze dne 1. 11. 2016 sp. zn. III. ÚS 1551/16), že i tam, kde se po obecném soudu žádá vydání rozsudku určovacího charakteru, musí být považováno použití § 8 odst. 2 advokátního tarifu při určení výše náhrady nákladů řízení za logické a přiléhavé, jde-li o jasně určitelný součet opakujících se peněžitých plnění výživného. V důsledku této nesprávné aplikace podústavního práva krajským soudem by naopak bylo nutné podle stěžovatele dojít k absurdnímu závěru, že kdyby neinicioval řízení o zrušení vyživovací povinnosti, nýbrž o její snížení na 1 Kč měsíčně, měl by při aplikaci těchto právních závěrů nárok na náhradu nákladů řízení ve výši vypočtené podle § 8 odst. 2 advokátního tarifu, na rozdíl od situace, kdy při snížení vyživovací povinnosti na 0 Kč měsíčně by mu podle názoru krajského soudu měla náležet náhrada nákladů řízení stanovená za pomoci aplikace § 9 odst. 1 advokátního tarifu. Stěžovatel namítá též duplicitu výroků, která spočívá v tom, že přestože z odůvodnění

rozsudku krajského soudu může vyplývat, že úmyslem soudu bylo změnit původní výrok III rozhodnutí okresního soudu, v samotném výroku III rozsudku krajského soudu není uvedeno, že se tímto výrokem mění výrok III okresního soudu. Nyní tedy existuje výrok III okresního soudu, ke kterému duplicitně přibyl nový výrok III rozsudku krajského soudu, oba o náhradě nákladů řízení před okresním soudem.

III. Vyjádření účastníka řízení a replika stěžovatele

5. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi a vedlejší účastnici řízení.

6. Krajský soud sdělil, že rozhodnutí se opírá mimo jiné o usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2016 sp. zn. 21 Cdo 3890/2015, které je přiléhavé na posuzovanou věc. Též má krajský soud za to, že v žádném případě nenastolil duplicitu nákladových výroků, když rozhodoval podle § 224 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“). V podrobnostech pak odkázal na napadené rozhodnutí, konkrétně jeho body 13 až 16, a navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

7. Ing. arch. Tereza Kostková, která byla účastnicí řízení před obecnými soudy, se k věci nevyjádřila. Protože byla poučena o tom, že v takovém případě bude Ústavní soud vycházet z toho, že se svého postavení vzdává, nebylo s ní již dále v posuzované věci jednáno.

8. Vyjádření krajského soudu bylo stěžovateli zasláno na vědomí a k případné replice. Ten v ní setrval na argumentaci uplatněné v ústavní stížnosti, přičemž zdůraznil, že šlo o řízení, v němž je jeho předmět, tedy i hodnota sporu, určitým způsobem vymezený a vyčíslitelný a z tohoto důvodu měla být náhrada nákladů na právní zastoupení stanovena na základě § 8 odst. 2 advokátního tarifu.

IV. Procesní předpoklady projednání návrhu

9. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpal všechny zákonné prostředky k ochraně svých práv.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

10. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

11. Proces interpretace a aplikace podústavního práva pak bývá stižen takovouto kvalifikovanou vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc nebo se dopustí – z hlediska řádně vedeného soudního řízení – neakceptovatelné „libovůle“,

spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně uznávanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [viz k tomu např. nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471); tato i všechna dále uvedená rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz].

12. Ústavní soud proto přezkoumal rozsudek krajského soudu, jakož i řízení jemu předcházející, a po seznámení se s vyžádaným soudním spisem dospěl k následujícím závěrům.

13. Ústavní soud se k rozhodování ve věcech nákladů řízení staví zdrženlivě a podrobuje je toliko omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Ačkoliv i rozhodnutí o nákladech řízení může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení, samotný spor o nákladech řízení většinou nedosahuje intenzity způsobilé porušit jejich základní práva a svobody. Nicméně podle názoru Ústavního soudu je toto rozhodování též integrální součástí soudního řízení jako celku [viz např. nález Ústavního soudu ze dne 2. 5. 2002 sp. zn. III. ÚS 455/01 (N 57/26 SbNU 113)], přičemž „právo na přiznání přiměřené (a právním předpisem stanovené) náhrady nákladů, které úspěšné straně v řízení vzniknou, je součástí práva na spravedlivý proces a také souvisí, pokud jde konkrétně o náklady právního zastoupení, s právem na právní pomoc ve smyslu čl. 37 odst. 2 Listiny“ [viz nálezy ze dne 4. 7. 2001 sp. zn. II. ÚS 598/2000 (N 100/23 SbNU 23) nebo ze dne 21. 3. 2006 sp. zn. II. ÚS 259/05 (N 65/40 SbNU 647)]. Jak Ústavní soud uvedl výše, jeho zásah do této činnosti je namístě pouze tehdy, je-li rozhodovací proces stižen tzv. kvalifikovanými vadami, tj. vadami majícími za následek porušení ústavnosti, jak je Ústavní soud vymezuje ve své rozhodovací činnosti.

14. Takový případ nastal i v nyní posuzované věci, a to i se zřetelem k faktu, že je v ní nutno posoudit rozpor vzniklý mezi judikaturou Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, a věc tak může svým významem podstatně přesáhnout vlastní zájem stěžovatele na výsledku řízení.

15. Ustanovení § 8 odst. 1 advokátního tarifu stanoví: „Není-li stanoveno jinak, považuje se za tarifní hodnotu výše peněžitého plnění nebo cena věci anebo práva v době započetí úkonu právní služby, jichž se právní služba týká; za cenu práva se považuje jak hodnota pohledávky, tak i dluhu. Při určení tarifní hodnoty se nepřihlíží k příslušenství, ledaže by bylo požadováno jako samostatný nárok.“

16. Ustanovení § 8 odst. 2 advokátního tarifu stanoví: „Je-li předmětem právní služby opětující se plnění, stanoví se tarifní hodnota součtem hodnot těchto plnění; jde-li však o plnění na dobu delší než pět let nebo na dobu neurčitou, stanoví se jen pětinásobkem hodnoty ročního plnění.“

17. Ustanovení § 9 odst. 1 advokátního tarifu stanoví: „Nelze-li hodnotu věci nebo práva vyjádřit v penězích nebo lze-li ji zjistit jen s nepoměrnými obtížemi a není-li dále stanoveno jinak, považuje se za tarifní hodnotu částka 10 000 Kč.“

18. Nejvyšší soud v usnesení ze dne 16. 6. 2016 sp. zn. 21 Cdo 3890/2015 dospěl ke shora dovolávanému závěru, podle kterého, jde-li o předmět řízení, který je „vymezen v žalobním návrhu, lze rozlišit několik druhů řízení o výživném pro zletilé dítě. Předně jde o žalobu, kterou se zletilé dítě domáhá toho, aby soud uložil rodičům povinnost poskytovat mu výživné. V tomto případě jde o žalobu na plnění (výživné) s tím, že pravomocný rozsudek o této žalobě v sobě zahrnuje řešení otázky existence práva a povinnosti (vyživovacího závazku). Žalobou na plnění se zahajuje také řízení, jehož předmětem je snížení nebo zvýšení výživného. Domáhá-li se však rodič, aby soud rozhodl o tom, že zletilému dítěti již právo na poskytování výživného nenáleží (tedy, že právo zletilého dítěte na výživné relativně zaniklo pro jeho schopnost samo se živit nebo pro rozpor dalšího poskytování výživného s dobrými mravy), jde o určovací žalobu, neboť v takovém případě není předmětem řízení plnění (výživné), ale pouze existence vyživovacího závazku“.

19. Oproti tomu Ústavní soud již ve svém odkazovaném usnesení sp. zn. III. ÚS 3514/13 konstatoval, že „nelze považovat za svévolné, pokud obecný soud použil při stanovení výše nákladů řízení § 8 odst. 2 advokátního tarifu hovořící o opětujícím se plnění, i když předmětem žaloby je návrh na zrušení onoho opětujícího se plnění, tedy návrh na zrušení výživného, nikoli návrh na jeho stanovení, zvýšení či snížení“.

20. Ústavní soud následně ve svém usnesení sp. zn. III. ÚS 1551/16 tento svůj názor s odkazem na shora uvedené (sub 19) usnesení potvrdil a rozvedl, když v tehdejší věci zdůraznil, že „krajský soud vycházel při výpočtu sazby mimosmluvní odměny zástupce vedlejšího účastníka za soudní řízení z tarifní hodnoty stanovené součtem opakujících se peněžitých plnění výživného, o které byl veden spor (§ 8 odst. 2 advokátního tarifu). Stěžovatelka svůj odlišný názor, dovolávající se aplikace § 9 odst. 1 advokátního tarifu (uvedené ustanovení se vztahuje na případy, kdy ‚nelze hodnotu věci nebo práva vyjádřit v penězích nebo lze-li ji zjistit jen s nepoměrnými obtížemi´), opírá o tvrzení, že v daném řízení nebylo předmětem peněžité plnění. Ústavní soud však považuje užití ustanovení § 8 odst. 2 advokátního tarifu krajským soudem za logické a přiléhavé. V dané věci byl totiž veden spor o peněžité plnění v konkrétní pravidelné výši (byť nebylo navrhováno přiznání daného plnění, ale jeho zrušení), a to za zcela určité časové období, tedy celkovou spornou peněžitou částku bylo možno zjistit jednoduchým početním úkonem. Ústavní soud proto nemá za to, že by zde krajský soud vybočil z mezí ústavnosti, resp. interpretoval a aplikoval právní normu extrémně nesprávně (srov. též usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3514/13)“.

21. Těžiště posuzované věci spočívá v posouzení, zda lze jako ústavně konformnímu přisvědčit právnímu názoru Nejvyššího soudu, podle kterého, jde-li o náhradu nákladů řízení ve věcech návrhu na zrušení výživného, je nutno postupovat podle § 9 odst. 1 advokátního tarifu, neboť jde o určovací žalobu. To by znamenalo, že v takovém případě není předmětem řízení plnění (výživné), ale pouze určení existence vyživovacího závazku. Oproti tomu byl Ústavním soudem ústavně konformním shledán právní názor, že v takovém případě je nutno použít § 8 odst. 2 advokátního tarifu, jelikož je veden spor o peněžité plnění v konkrétní pravidelné výši (byť není navrhováno přiznání daného plnění, ale jeho zrušení), kdy celkovou spornou peněžitou částku je možno zjistit jednoduchým početním úkonem.

22. Z hlediska systematiky i dikce jednotlivých ustanovení advokátního tarifu je zřejmé, že § 9 odst. 1 advokátního tarifu je v jistém smyslu „zbytkové“ ustanovení, které se pro výpočet odměny použije v případech, kdy předmět právní pomoci není možno podřadit pod jiné ustanovení advokátního tarifu. Ústavní soud dává ve své rozhodovací praxi opakovaně najevo, že by toto ustanovení mělo být aplikováno až jako poslední možnost, kdy není možno posuzovanou věc podřadit pod žádné jiné ustanovení advokátního tarifu, a to dokonce i tehdy, kdy by se takové řešení nabízelo jako nejjednodušší možnost – např. v nálezu ze dne 4. 7. 2001 sp. zn. II. ÚS 598/2000 shledal, že „nelze bez dalšího vycházet z tarifní hodnoty stanovené v případě věcí či práv, které nelze vyjádřit v penězích nebo je lze zjistit jenom s nepoměrnými obtížemi, ale je třeba zkoumat, zda lze předmět právního úkonu ocenit, a v závislosti na tom stanovit i výši náhrady nákladů“ [obdobně též nálezy ze dne 15. 1. 2003 sp. zn. I. ÚS 712/01 (N 6/29 SbNU 41), ze dne 11. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 2811/08 (N 141/53 SbNU 747), ze dne 16. 3. 2010 sp. zn. II. ÚS 2886/07 (N 53/56 SbNU 571) či ze dne 24. 3. 2011 sp. zn. II. ÚS 538/10 (N 54/60 SbNU 671)]. Zjednodušeně řečeno, je-li předmětem řízení věc penězi ocenitelná, je třeba pro výpočet odměny použít primárně § 8 odst. 1 advokátního tarifu, nikoliv § 9 odst. 1 advokátního tarifu.

23. Opětujícími se plněními ve smyslu § 8 odst. 2 advokátního tarifu jsou typicky plnění vyživovací povinnosti na zletilé dítě (pro nezletilé srov. speciální úpravu v § 9 odst. 2 advokátního tarifu), případně právě (jako v nyní souzené věci) vyživovací povinnost na manželku. V právní praxi pak nečiní problém situace, je-li předmětem řízení zvýšení či

snížení vyživovací povinnosti, kdy je pak tarifní hodnotou nikoliv plná výše výživného, ale pouze rozdíl mezi výživným stávajícím a požadovaným, který je také předmětem řízení. K tomu srov. např. rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 28. 4. 2000 sp. zn. 6 Co 872/2000, podle kterého: „Je-li požadováno zvýšení výživného zletilého dítěte na dobu neurčitou, je tarifní hodnota pětinásobek hodnoty ročního plnění, kterým je rozdíl mezi dosavadním a nově požadovaným výživným, nikoliv celá výše požadovaného výživného. Právní pomoc se týká pouze tohoto rozdílu."

24. Na základě výše uvedeného lze uzavřít, že ústavně konformním je výklad advokátního tarifu (§ 8 odst. 2 a § 9 odst. 1), podle kterého, domáhá-li se jedna osoba žalobou, aby soud rozhodl o tom, že druhé osobě již právo na poskytování výživného nenáleží, jde o žalobu na plnění (výživné), avšak s tím, že pravomocný rozsudek o této žalobě v sobě zahrnuje nejen řešení otázky existence práva a povinnosti (vyživovacího závazku), nýbrž i jeho výše. Je-li proto veden spor o peněžité plnění v konkrétní pravidelné výši (byť není rozhodováno o přiznání daného plnění, ale o zrušení výživného), a to za určité časové období, kdy je celkovou spornou peněžitou částku možno zjistit jednoduchým početním úkonem, je postup, ve kterém je dána přednost použití § 8 odst. 2 advokátního tarifu, v souladu s právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 a na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

25. Pro úplnost je pak možno dodat, že právní úprava pak samozřejmě počítá i se situacemi, kdy by výše naznačený názor byl z hlediska konkrétních okolností souzené věci neudržitelný a pro neúspěšného účastníka např. až ekonomicky likvidační. Pak obecný soud může bezpochyby za splnění zákonem daných podmínek zvážit i v takové situaci aplikaci § 150 o. s. ř. Tím však Ústavní soud nijak nepredikuje další posouzení věci obecnými soudy v nyní posuzované věci.

VI. Závěr

26. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem nezbývá než uzavřít, že práva stěžovatele na soudní ochranu a na ochranu vlastnického práva byla napadeným výrokem III krajského soudu porušena, došlo tedy k porušení čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 37 odst. 2 a čl. 11 odst. 1 Listiny.

27. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadený výrok III rozsudku krajského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Vzhledem k tomu, že od ústního jednání nebylo možno očekávat další objasnění věci, Ústavní soud od něj podle § 44 věty první zákona o Ústavním soudu upustil.

Č. 16
Důvody odvolacího soudu ke změně senátu nalézacího soudu dle § 262 trestního řádu (sp. zn. IV. ÚS 2718/21 ze dne 8. února 2022)

I. Při rozhodování podle § 262 trestního řádu musí být brán zřetel na to, že institut zákonného soudce je důležitým prvkem právní jistoty, jejíž prolomení je nutno chápat jako postup nestandardní a zcela výjimečný, byť v odůvodněných případech dovolený. Použije-li odvolací soud § 262 trestního řádu z důvodu opakovaného nerespektování jeho závazných pokynů pro odlišné hodnocení skutkového stavu soudem prvního stupně, je možno tento postup považovat za opodstatněný jen tehdy, byly-li pokyny dostatečně konkrétní a přezkoumatelně popsané [viz nález ze dne 30. 9. 2021 sp. zn. IV. ÚS 839/21 (N 167/108 SbNU 73)] a vyplývalo-li z nich, že soud prvního stupně nedostál požadavku hodnotit důkazy logicky správně a v souladu s jejich obsahem, jednotlivě a ve vzájemných souvislostech, vyplývajícímu z § 2 odst. 6 trestního řádu [viz nález ze dne 5. 3. 2013 sp. zn. II. ÚS 3564/12 (N 38/68 SbNU 391)]. Jiný postup odvolacího soudu porušuje stěžovatelovo základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Odvolací soud nesmí sám nahrazovat hodnocení důkazů, které provedl pouze soud prvního stupně, a tím prosazovat své vlastní hodnocení, skrze zákonem danou závaznost názorů vyššího soudu, navzdory zásadě ústnosti a přímosti trestního řízení. Naproti tomu může a měl by rozvést, proč jsou skutková zjištění nalézacího soudu vadná, v čem je třeba je doplnit, popř. k jakým důkazům je třeba ještě přihlédnout. Odvolací soud proto např. může zavázat soud prvního stupně, aby se vypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí, odstranil nejasnosti nebo neúplnosti svých skutkových zjištění, případně aby některé důkazy zopakoval nebo provedl další důkazy. Dostojí-li však rozhodnutí soudu prvního stupně těmto požadavkům, nemůže ho odvolací soud zrušit pouze z důvodu, aby prosadil své hodnocení takto provedených důkazů a z něho plynoucí závěry o skutkových zjištěních [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 1922/09 ze dne 7. 9. 2009 (N 196/54 SbNU 411), sp. zn. II. ÚS 3564/12 ze dne 5. 3. 2013 (N 38/68 SbNU 391), sp. zn. I. ÚS 109/11 ze dne 14. 4. 2011 (N 72/61 SbNU 105) nebo sp. zn. I. ÚS 794/16 ze dne 21. 6. 2016 (N 118/81 SbNU 833)].

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa a Pavla Šámala (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele R. G., zastoupeného JUDr. Alešem Tolnayem, advokátem, sídlem náměstí Republiky 946, Mladá Boleslav, proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 15. července 2021 č. j. 9 To 188/2021-448, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 15. 7. 2021 č. j. 9 To 188/2021-448 byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1

Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 15. 7. 2021 č. j. 9 To 188/2021-448 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí s tvrzením, že jím došlo k porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod zakotvených v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, vyžádaného spisu a předložených podkladů se podává, že rozsudkem Okresního soudu v Mladé Boleslavi (dále jen „okresní soud“) ze dne 2. 10. 2019 č. j. 3 T 139/2019-318 byli stěžovatel a spoluobviněný Š. P. (dále též „obvinění“) podle § 226 písm. a) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zproštěni obžaloby státního zástupce Okresního státního zastupitelství v Mladé Boleslavi (dále jen „příslušný státní zástupce“), kterou jim bylo kladeno za vinu spáchání zvlášť závažného zločinu loupeže podle § 173 odst. l zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, kterého se měli dopustit jako spolupachatelé podle § 23 trestního zákoníku, zkráceně uvedeno tím, že dne 29. 5. 2019 kolem 20:30 hodin v X. s další dosud neustanovenou osobou přistoupili k poškozenému P. H. (dále jen „poškozený“) v úmyslu opatřit si finanční prostředky, přičemž jej obviněný Š. P. oslovil, zda nemá nějaké drobné na cigarety, a když poškozený odpověděl, že nemá, tak obviněný Š. P. řekl „Tak poslouchej ty mrdko, naval prachy nebo tě kopnu do držky“, když na to poškozený neodpověděl a chtěl z místa odejít, následně jej stěžovatel strčil do zad a vyzval obviněného Š. P. slovy „Dej mu Š., dej“, na což poškozený nejprve nereagoval, ale poté na základě těchto slov, předchozí výhružky a postrčení, z obavy z fyzického napadení, neboť měli muži početní i fyzickou převahu, vyndal z kapsy rukávu své bundy bankovky v celkové hodnotě 1 300 Kč a tyto ze strachu předal obviněnému Š. P., čímž popsaným jednáním způsobili poškozenému celkovou škodu ve výši 1 300 Kč, bez újmy na zdraví. Zhodnocením důkazů okresní soud dovodil pochybnosti ve vztahu ke klíčovému důkazu obžaloby, tj. výpovědi poškozeného. Okresní soud uzavřel, že poškozený nevypovídal pravdu o místu a času údajného přepadení, naopak výpověď obviněných odpovídala učiněným skutkovým zjištěním. Poškozenému neuvěřil ani co do samotné podstaty jeho výpovědi.

3. K odvolání příslušného státního zástupce Krajský soud v Praze (dále též jen „krajský soud“) usnesením ze dne 11. 12. 2019 č. j. 9 To 360/2019-349 napadený rozsudek v části, ve které byli stěžovatel a spoluobviněný Š. P. zproštěni obžaloby, zrušil a v rozsahu zrušení věc vrátil okresnímu soudu k novému projednání a rozhodnutí. Shledal, že ač nelze upřít okresnímu soudu snahu postupovat v intencích § 2 odst. 6 trestního řádu, způsob hodnocení důkazů nevyzněl přesvědčivě. Poukázal na to, že okresní soud podle něj založil své skutkové závěry především na vyhodnocení pohybu poškozeného a obviněných, který zasadil do jakési časové stopy stanovené na podkladě kamerových záznamů a za pomoci webové aplikace mapy.cz. Tímto šetřením dospěl okresní soud k závěru, že je vyloučeno, aby byl poškozený v daném místě a čase obviněnými přepaden. Podle krajského soudu okresní soud upozadil skutečnost, že obvinění hovořili vždy o přibližných časových údajích, a zejména skutečnost, že se v daný den kolem 20:30 hodin prokazatelně skutečně s poškozeným setkali. Okresnímu

soudu vytkl také to, že pominul zásadní rozpory ve výpovědích stěžovatele a spoluobviněného Š. P., tj. že obviněný Š. P. v přípravném řízení, na rozdíl od stěžovatele, popřel, že by se uvedeného dne s poškozeným setkali. Další z rozporů spočíval ve skutečnosti, že obviněný Š. P. u hlavního líčení tvrdil, že poškozený při setkání s nimi sám drogu požadoval, zatímco stěžovatel uvedl, že mu naopak byla obviněnými nabídnuta. Podle krajského soudu se okresní soud nevypořádal s rozpory ve výpovědích obviněných ani s okolností, že poškozený se dne 29. 5. 2019 v 21:43 hodin dostavil na Policii České republiky, kde oznámil, že byl přepaden a okraden, přičemž krátce nato byli oba obvinění zadrženi a byla u nich nalezena nezanedbatelná finanční hotovost. V neposlední řadě krajský soud vytkl okresnímu soudu procesní postup, kdy nebyl jako důkaz připuštěn protokol o rekognici (okresní soud tento důkazní prostředek neprovedl, neboť poškozený byl osobně přítomen zadržení obviněných, v důsledku čehož viděl osoby, které později byly předmětem rekognice, a nemohlo být tak rozlišeno, zda je při rekognici poznal, protože jimi byl přepaden, nebo proto, že je viděl při zadržení). Krajský soud podotkl, že v dané věci od zadržení obviněných, čemuž byl poškozený přítomen a viděl zadržené osoby, do rekognice uplynula doba jeden a půl měsíce, což je již dostatečně dlouhá doba eliminující zákaz jejího provedení. Krajský soud okresnímu soudu uložil, aby v dalším řízení provedl jako důkaz výsledek provedené rekognice, dále aby opětovným výslechem odstranil rozpory ve výpovědích obviněných a případně v reakci na výsledky těchto výsledků znovu vyslechl i poškozeného a posléze aby znovu a mnohem podrobněji zhodnotil provedené důkazy.

4. Po vrácení věci okresní soud na základě pokynu krajského soudu znovu vyslechl oba obviněné a k důkazu provedl shora zmíněný protokol o rekognici, přičemž poté v pořadí již druhým rozsudkem ze dne 17. 6. 2020 č. j. 3 T 139/2019-381 dospěl opět ke zprošťujícímu verdiktu. I v tomto případě posoudil relevantní část výpovědi poškozeného jako nepravdivou, kdy dílčí rozpory ve výpovědích obviněných, na které poukazoval odvolací soud, nepovažoval s ohledem na další provedené důkazy za natolik podstatné, aby na jejich základě obviněným neuvěřil, a místo toho uvěřil poškozenému, neboť v ději popsaném poškozeným shledal a akcentoval významné nesrovnalosti, pro které mu nemohl uvěřit. Podle výsledků provedeného dokazování považoval za vyloučené, aby se obvinění předmětného přepadení v daném místě a čase dopustili, neboť se nacházeli jinde a neměli na spáchání činu dostatek času.

5. K odvolání příslušného státního zástupce krajský soud opětovně usnesením ze dne 24. 9. 2020 č. j. 9 To 249/2020-404 napadený rozsudek zrušil a vrátil věc okresnímu soudu k novému projednání a rozhodnutí. Setrval na závěrech ze svého prvního rozhodnutí ve věci a především okresnímu soudu vytkl, že oba odděleně vyslýchané obviněné dostatečným způsobem neseznámil s výpovědí druhého obviněného, v důsledku čehož zůstalo neobjasněno, jaký postoj obžalovaní zaujímají k tvrzení toho druhého. U výpovědí stěžovatele poukázal na rozdíl jeho procesních výpovědí, kdy dne 17. 6. 2020 u hlavního líčení uvedl, že ještě než došlo k prodeji „cukru“, který byl vydáván za pervitin, tak mu obviněný Š. P. sdělil, že již jednou poškozenému „cukr“ prodal. O tom se však stěžovatel při své výpovědi ze dne 18. 9. 2019 nezmínil, kdy naopak tvrdil, že se poškozeného přímo na koupi pervitinu zeptal, a obviněný Š. P. mu předtím akorát řekl, že poškozeného zná. Na tyto nejasnosti okresní soud podle krajského soudu nereagoval. Dále poukázal na rozdíly ve výpovědi obviněného Š. P., který ve výpovědi z přípravného řízení kategoricky popíral setkání s poškozeným, ačkoliv v řízení před soudem toto setkání naopak připustil. Z toho učinil krajský soud závěr, že obvinění rozhodně v podstatných bodech nevypovídali shodně, jak mylně konstatoval okresní soud. Dále připomněl, že rovněž není možné nevzít do úvahy zjištění k předchozímu způsobu života obviněných. Zopakoval, že okresní soud upozadil zásadní fakt, že obvinění se s poškozeným předmětného dne kolem 20:30 hodin skutečně setkali, proto se jeví jako nadbytečné detailně rekonstruovat jejich pohyb a pohyb poškozeného, a že okresní soud

hodnotil důkazy jednostranně. Okresnímu soudu uložil, aby znovu a způsobem nevyvolávajícím pochybnosti vyhodnotil provedené důkazy, kdy další dokazování zřejmě již nepřichází v úvahu, a poté aby znovu ve věci rozhodl, a to při respektování všech výhrad, které byly odvolacím soudem vzneseny.

6. Rovněž v pořadí třetím rozsudkem okresního soudu ze dne 13. 1. 2021 č. j. 3 T 139/2019-429 byli stěžovatel a spoluobviněný Š. P. předmětné obžaloby zproštěni. Podle zjištěného skutkového stavu věci okresním soudem byli oba obvinění policií společně zadrženi dne 29. 5. 2019 ve 22:30 hodin, a to jen několik málo metrů od místa, které označil poškozený jako místo, kde byl obviněnými a s ještě další neztotožněnou osobou v čase kolem 20:30 hodin přepaden. Policisté obviněné zadrželi na základě sdělení poškozeného, který v době zadržení obviněných seděl v policejním vozidle a obviněných si všiml, jak z nedalekého obchodního domu Kaufland přicházejí směrem k policejnímu vozu. Z provedeného dokazování neměl okresní soud žádných pochyb o tom, že obvinění se s poškozeným daný večer skutečně setkali. Stěžovatel setkání s poškozeným zmínil hned při výslechu dne 30. 5. 2019. Spoluobviněný Š. P. se o setkání s poškozeným zmínil až při seznámení se spisem, což u hlavního líčení vysvětlil tak, že jej nejdříve vůbec nenapadlo, že osoba, která ho obvinila z loupeže, by mohla být právě ta, kterou potkali cestou z KFC a které prodali „cukr“. Při seznámení se spisem však tuto osobu poznal podle fotografie založené ve spisu a uvedl, že této osobě prodali společně se stěžovatelem na cestě z KFC cukr místo drogy (viz protokol o hlavním líčení ze dne 18. 9. 2019 – č. l. 271 spisu). Stěžovatel konstantně (při výslechu na policii dne 30. 5. 2019 i u hlavních líčení konaných dne 18. 9. 2019 a dne 17. 6. 2020) uváděl, že to byl on, kdo poškozeného oslovil s nabídkou prodeje pervitinu. Naopak obviněný Š. P. u hlavního líčení dne 18. 9. 2019 nejprve uvedl, že to byl poškozený, kdo se jich na pervitin zeptal. Když byl obviněný Š. P. při tomto výslechu soudem upozorněn, že stěžovatel tvrdí něco jiného, tak uvedl, že poškozenému drogu nabídli oni (obvinění), ale poškozený ho dříve v minulosti (při jiných setkání v okolí Kauflandu) několikrát o pervitin naopak žádal. Při opětovném výslechu před soudem dne 17. 6. 2020 už obviněný Š. P. konkrétně nevěděl, kdo komu drogu při setkání v inkriminovaný večer nabídl, s tím, že už je to dlouhá doba. Nutno dodat, že oba obvinění byli po svém zadržení pozitivně testováni na metamfetamin, byli tedy pod vlivem návykové látky – pervitinu, což mohlo mít negativní vliv na vnímání a zapamatování dílčích událostí.

7. Okresní soud v odůvodnění svého rozhodnutí znovu podrobně rozebral všechny v řízení provedené důkazy a shledal, že na základě učiněných skutkových zjištění není žádných pochyb o tom, že obvinění se s poškozeným daný večer skutečně setkali, přičemž stěžovatel hned při výslechu dne 30. 5. 2019 setkání s poškozeným zmínil. Obviněný Š. P. o setkání s poškozeným poprvé hovořil až při seznámení se spisem, což u hlavního líčení vysvětlil tak, že jej nejdříve vůbec nenapadlo, že osoba, která ho obvinila z loupeže, by mohl být poškozený, kterému ten den prodali se stěžovatelem namísto pervitinu cukr. Podle okresního soudu vysvětlení obviněného Š. P. co do zjištění totožnosti poškozeného nevyznělo nelogicky. Zdůraznil, že naopak poškozený v přípravném řízení prokazatelně několikrát uvedl, že žádného z pachatelů neznal, ačkoliv to nebyla pravda, což nakonec u hlavního líčení připustil. Dále okresní soud považoval na základě zhodnocení provedených důkazů za nepravděpodobné, že by se obvinění s poškozeným setkali na místě uváděném poškozeným, za podivné označil odchodovou trasu poškozeného z údajného místa činu a rovněž tvrzení poškozeného, že ho měli přepadnout tři muži, když zjištěné skutečnosti nasvědčovaly tomu, že obvinění se v daný večer pohybovali jen ve dvojici. Z uvedených důvodů okresní soud konstatoval, že dostupnými důkazy nemá vinu obviněných za prokázanou nade vši rozumnou pochybnost, jak je vyžadováno pro odsouzení. Výpovědi obviněných považoval za přesvědčivé a v podstatných bodech za souladné. Byli-li již oba obvinění v minulosti

odsouzeni za trestný čin loupeže, tak z této skutečnosti nelze bez dalšího vyvozovat jejich vinu ze spáchání posuzovaného skutku.

8. Krajský soud v záhlaví specifikovaným usnesením opět (již potřetí) podle § 258 odst. 1 písm. b) trestního řádu rozsudek okresního soudu zrušil, podle § 259 odst. 1 trestního řádu vrátil věc okresnímu soudu k novému projednání a rozhodnutí a podle § 262 trestního řádu nařídil, aby věc byla projednána v jiném složení senátu. V odůvodnění svého rozhodnutí zrekapituloval dosavadní průběh trestního řízení a dále uvedl, že i v pořadí třetí rozhodnutí okresního soudu vyznívá nepřesvědčivě a nevychází z řádně provedeného zhodnoceného dokazování, neboť i nadále přetrvávají zásadní rozpory ve výpovědích obviněných, které je nutno zasadit do kontextu s ostatními provedenými důkazy a na které poukazoval příslušný státní zástupce v podaném odvolání. Okresnímu soudu vytkl, že rezignoval na skutečnost, že stěžovatel ve svých postupně složených výpovědích má podstatné rozpory. Znovu také připomenul, že obviněný Š. P. ve výpovědi v přípravném řízení určité konkrétní skutečnosti popíral, ale u hlavního líčení je připustil, a že nelze také pominout, že poškozený se předmětného dne dostavil na Policii České republiky a oznámil, že byl přepaden a okraden. V podrobnostech odkázal na svá předchozí rozhodnutí ve věci a uzavřel, že skutková zjištění učiněná okresním soudem zůstala i nadále nejasná, neboť okresní soud se důsledně nevypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí. Dodal, že rozhodnutí učinil při vědomí výhradního práva okresního soudu k hodnocení důkazů, kterým je vázán, avšak že nemohl nereagovat na pochybení spočívající v jednostranném hodnocení provedených důkazů mající zásadní vliv na správnost a zákonnost vydaného rozhodnutí.

9. Krajský soud dále konstatoval, že vzhledem k vývoji rozhodování v dané věci a přetrvávajícím důvodným pochybnostem o správnosti napadeného rozhodnutí dospěl k závěru, že bude nutné, aby věc byla projednána v jiném složení senátu. Podotkl, že nemůže akceptovat, že okresní soud opakovaně nedostál požadavku hodnotit důkazy logicky správně a v souladu s jejich obsahem, jednotlivě a ve vzájemných souvislostech, a to aniž by jakýkoli důkaz nedůvodně favorizoval nad dalšími. Skutečnost, že okresní soud jeho výhrady nerespektoval a zřejmě tak ani nehodlá učinit, se podle krajského soudu mimo jiné negativně odráží v délce řízení. Krajský soud proto s ohledem na přetrvávající pochybení v postupu okresního soudu a při respektování zásady „spravedlivého procesu“ uzavřel, že je namístě mimořádně využít § 262 trestního řádu, a to při vědomí toho, že toto ustanovení představuje zákonem povolenou výjimku ze zásady vyjádřené v čl. 38 odst. 1 Listiny, podle níž nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci.

II. Argumentace stěžovatele

10. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že krajský soud v prvních dvou zrušujících rozhodnutích uložil okresnímu soudu jednak doplnit dokazování a jednak doplnit odůvodnění rozhodnutí, což okresní soud učinil. Podle stěžovatele krajský soud svým postupem nezákonným způsobem zasahuje do pravomoci okresního soudu hodnotit důkazy, které sám neprovedl. Stěžovatel má rovněž za to, že krajský soud svým nařízením o změně složení senátu podle § 262 trestního řádu porušil jeho právo na zákonného soudce, neboť se snaží okresnímu soudu vnutit své vlastní hodnocení důkazů, které sám neprovedl. Navrhuje, aby Ústavní soud napadené rozhodnutí v plném rozsahu zrušil.

III. Vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení

11. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu účastníka řízení a vedlejšího účastníka řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

12. Krajský soud ve svém vyjádření uvedl, že danou věc posuzoval v rámci limitů přezkumné činnosti, při respektování příslušných ustanovení trestního řádu, a reagoval na zjištěné nedostatky v řízení před okresním soudem, což následně vyjádřil ve svých

rozhodnutích, na jejichž obsah v plném rozsahu odkázal. Dodal, že je přesvědčen, že jeho postupem v odvolacím řízení nebylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces (sc. řádný proces) a že mimořádným využitím § 262 trestního řádu nebylo porušeno právo stěžovatele na zákonného soudce.

13. Krajské státní zastupitelství v Praze nevyužilo možnosti vyjádřit se k ústavní stížnosti, v důsledku čehož se předpokládá, že se vzdalo postavení vedlejšího účastníka řízení. Ústavní soud proto s ním jako s vedlejším účastníkem dále nejednal.

14. Ústavní soud nepovažoval za nezbytné zasílat vyjádření účastníka řízení stěžovateli na vědomí a k případné replice, neboť neobsahuje žádné zásadní nebo nové argumenty.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené v ústavní stížnosti. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), není jim instančně nadřazen a nezasahuje do rozhodovací činnosti soudů vždy, když došlo k porušení „běžné zákonnosti nebo k jiným nesprávnostem“, ale až tehdy, představuje-li takové porušení zároveň porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 1995 sp. zn. II. ÚS 45/94 (N 5/3 SbNU 17); všechna rozhodnutí jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. V řízení o ústavní stížnosti tedy není sama o sobě významná námitka „nesprávnosti“ napadeného rozhodnutí a není rozhodné, je-li dovozována z hmotného či procesního (podústavního) práva.

a) Obecná východiska

17. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Nezávislost soudu zaručuje mimo jiné právo na zákonného soudce, které je samostatně zakotveno v čl. 38 odst. 1 Listiny. Podle tohoto ustanovení nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, přičemž příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.

18. Podstatou práva na zákonného soudce, které je jednou ze systémových záruk nezávislosti soudů, je, že přidělování případů soudcům se odehrává podle předem stanovených pravidel, která jsou obsažena v zákonných ustanoveních (zejména věcná, funkční a místní příslušnost soudu) a v rozvrhu práce vydaném na jejich základě (zohledňujícím zejména zákonem vymezená hlediska rozdělení soudní agendy mezi senáty a samosoudce, jakož i zákonem stanovený počet soudců v senátech). Pravidla pro určení osoby soudce ve složení senátů či osoby samosoudce musí být tedy stanovena dříve, než návrh dojde soudu. Takto je minimalizována možnost ovlivňování soudců, korupce, svévole apod. [srov. nález ze dne 19. 4. 2021 sp. zn. II. ÚS 52/21 (N 79/105 SbNU 322)].

19. Právo na zákonného soudce nicméně není vyčerpáno toliko zákonným určením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu, ani pouhým zákonným vymezením hledisek rozdělení soudní agendy mezi senáty a samosoudce, ani jen stanovením počtu soudců

(přísedících) v senátech, jak požaduje čl. 94 Ústavy. Není vyčerpáno ani požadavkem dalším, a to vyloučením soudců z projednávání a rozhodování věci z důvodu jejich podjatosti. Toto právo totiž představuje neopominutelnou podmínku řádného výkonu té části státní moci, která soudům byla ústavně svěřena. Zásada zákonného soudce tak na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé představuje pro každého účastníka řízení záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolávány soudy a soudci podle předem daných pravidel tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy a aby byl vyloučen – pro různé důvody a rozličné účely – výběr soudů a soudců *ad hoc* [srov. například nález ze dne 21. 1. 1999 sp. zn. III. ÚS 293/98 (N 11/13 SbNU 71)].

20. Záruky spojené s právem na zákonného soudce se tak sice upínají v prvé řadě ke způsobu určení soudce, který bude konkrétní věc rozhodovat. Zahrnují ovšem rovněž výslovný zákaz odnětí věci takto určenému soudci, z čehož vyplývá, že v konkrétní věci by měl rozhodovat, nebrání-li tomu závažné objektivní důvody, vždy jeden a týž soudce [srov. např. nález ze dne 1. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 2766/14 (N 202/79 SbNU 281)], resp. jedno a totéž soudní těleso, neboť stejné podmínky jako pro soudce platí v zásadě i pro přísedící [srov. např. nález ze dne 2. 6. 2011 sp. zn. II. ÚS 3213/10 (N 105/61 SbNU 581)]. Jinými slovy řečeno, ústavní garance se vztahují jak na způsob ustavení senátu (samosoudce), který bude ve věci účastníka rozhodovat, tak na stabilitu obsazení soudu, projevující se zákazem svévolné změny v jeho složení [srov. například nález ze dne 1. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 2766/14 (N 202/79 SbNU 281), bod 19]. Pochopitelně však právo na zákonného soudce připouští ve svém formálním i materiálním rozměru výjimky, neboť nemusí být vždy objektivně možné, aby konkrétní věc rozhodovalo konkrétní soudní těleso v konkrétním složení [srov. nález ze dne 27. 5. 2004 sp. zn. IV. ÚS 307/03 (N 76/33 SbNU 243)]. Na takové výjimky se však vztahují stejné požadavky na transparentnost, předvídatelnost a objektivnost jejich úpravy a tyto vždy musí být v dané situaci důvodné [nález ze dne 27. 5. 2004 sp. zn. IV. ÚS 307/03 (N 76/33 SbNU 243)], tedy nesmí být arbitrární, ale musí v nich existovat objektivní překážka, která vylučuje, aby věc rozhodovalo v celém hlavním líčení jediné soudní těleso ve stále stejném složení, či to ztěžuje v intenzitě výrazně se blížící faktickému znemožnění.

21. Z rozhodovací praxe Ústavního soudu také vyplývá, že při rozhodování, zda má být postupováno podle § 262 trestního řádu, musí být brán zřetel na to, že institut zákonného soudce je důležitým prvkem právní jistoty, jejíž prolomení je nutno chápat jako postup nestandardní a výjimečný, ale v odůvodněných případech dovolený (viz např. usnesení ze dne 18. 9. 2012 sp. zn. I. ÚS 2531/12). K použití § 262 trestního řádu lze přistoupit pouze za podmínky, že je zde dána vysoká míra pravděpodobnosti, že v případě ponechání věci současnému soudci tento nebude schopen ukončit řízení způsobem, jenž by mohl odvolací soud aprobovat [viz nález ze dne 5. 3. 2013 sp. zn. II. ÚS 3564/12 (N 38/68 SbNU 391)]. Příkladem takovéto situace může být s ohledem na okolnosti konkrétní věci i opakované nerespektování závazných pokynů odvolacího soudu. Je nezbytné, aby v takovémto případě zrušující rozhodnutí odvolacího soudu vždy obsahovalo konkrétní výhrady k rozhodnutím soudu prvního stupně [srov. usnesení ze dne 14. 7. 1998 sp. zn. I. ÚS 112/98 (U 45/11 SbNU 335)]. Odvolací soud proto např. může zavázat soud prvního stupně, aby se vypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí, odstranil nejasnosti nebo neúplnosti svých skutkových zjištění, případně aby některé důkazy zopakoval nebo provedl další důkazy (viz shora uvedený nález sp. zn. II. ÚS 3564/12). O porušení ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatele by tak mohlo jít v případech týkajících se odnětí věci podle § 262 trestního řádu, bylo-li by rozhodování soudu odvolacího projevem zjevné libovůle. Bylo by tomu tak zvláště tehdy, neodůvodnil-li by odvolací soud svůj závěr o nutnosti postupu podle § 262 trestního řádu náležitě nebo spočíval-li by takový závěr na důvodech evidentně

nepřípadných (viz usnesení sp. zn. I. ÚS 2991/09 ze dne 14. 1. 2010 či usnesení sp. zn. III. ÚS 963/08 ze dne 15. 5. 2008).

22. Použije-li odvolací soud § 262 trestního řádu z důvodu opakovaného nerespektování jeho závazných pokynů pro odlišné hodnocení skutkového stavu soudem prvního stupně, je možno tento postup podle Ústavního soudu považovat za opodstatněný tehdy, byly-li pokyny dostatečně konkrétní a přezkoumatelně popsané [viz nález ze dne 30. 9. 2021 sp. zn. IV. ÚS 839/21 (N 167/108 SbNU 73)] a vyplývalo-li z nich, že soud prvního stupně nedostál požadavku hodnotit důkazy logicky správně a v souladu s jejich obsahem, jednotlivě a ve vzájemných souvislostech, vyplývajícímu z § 2 odst. 6 trestního řádu (viz shora uvedený nález sp. zn. II. ÚS 3564/12). Je však v rozporu s právem na řádně vedené trestní řízení, mění-li spekulativně odvolací či dovolací soud nad rámec svého zákonného oprávnění (srov. § 254 odst. 2 trestního řádu), jakož i procesních pravidel pro dokazování, skutková zjištění nalézacího soudu, aniž by provedl všechny relevantní důkazy, z nichž tato skutková zjištění vyplývají. Změny skutkových závěrů není možno provádět ani implicitně v rámci vyvozování nových právních závěrů. Je-li takové přehodnocení skutkových zjištění provedeno v neprospěch obžalovaného, pak je rovněž v rozporu s presumpcí neviny [srov. nález ze dne 26. 4. 2016 sp. zn. I. ÚS 3235/15 (N 80/81 SbNU 349)].

23. Z principu presumpce neviny (čl. 40 odst. 2 Listiny, § 2 odst. 2 trestního řádu) kromě pravidla, podle něhož musí být obviněnému vina prokázána, plyne rovněž pravidlo *in dubio pro reo*, podle něhož, není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny v daném kontextu důvodné pochybnosti, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného [srov. nález ze dne 19. 7. 2016 sp. zn. III. ÚS 1073/15 (N 130/82 SbNU 137), nález ze dne 15. 8. 2008 sp. zn. III. ÚS 1076/08 (N 144/50 SbNU 269) aj.]. Nedodržením této povinnosti porušuje soud nejen toto pravidlo, ale i zásadu presumpce neviny podle čl. 40 odst. 2 Listiny [srov. nález ze dne 26. 11. 2009 sp. zn. III. ÚS 2042/08 (N 247/55 SbNU 377)].

24. Součástí práva na soudní ochranu a ústavních záruk řádného procesu vyplývajících zejména z čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) je požadavek náležitého odůvodnění soudních rozhodnutí [srov. např. nález ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), nález ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131, 153/2004 Sb.)]. Smyslem odůvodnění je především seznámení účastníků řízení s úvahami, na nichž rozhodující orgán založil své rozhodnutí, a též dodržení principu vyloučení libovůle. Požadavkem na řádné odůvodnění je nutno rozumět přiměřenou míru odůvodnění. Jako celek odůvodnění rozhodnutí musí účastníkům řízení umožňovat seznatelnost těch úvah soudu, jež byly relevantní pro výsledek řízení, a tím jeho přezkoumatelnost z hlediska zákonnosti i věcné správnosti.

25. V dané souvislosti je třeba připomenout také nedávný rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci *Tempel vs. Česká republika*, stížnost č. 44151/12, ve kterém ESLP shledal, že postupem obecných soudů došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť Vrchní soud v Praze jako soud odvolací opakovaně přistupoval k použití § 262 trestního řádu, a to tak dlouho, dokud Krajský soud v Praze, jemuž byla věc nakonec odvolacím soudem přikázána, neuznal navrhovatele vinným zločinem vraždy a neodsoudil ho k doživotnímu trestu odnětí svobody, zatímco původní soud prvního stupně, tj. Krajský soud v Plzni navrhovatele obžaloby čtyřikrát zprostil. V té souvislosti poukázal ESLP na to, že při rušení prvoinstančních rozsudků vrchní soud především vytýkal soudu prvního stupně (Krajskému soudu v Plzni) způsob, jakým hodnotil důkazy, včetně věrohodnosti svědka. Tento přístup byl podle názoru ESLP v rozporu s § 263 odst. 7 trestního řádu tak, jak jej vykládá Ústavní soud, podle jehož judikatury je odvolací soud vázán hodnocením důkazů provedeným soudem prvního stupně. Vrchnímu soudu ESLP dále vytkl, že z důkazů

provedených soudem prvního stupně vyvodil odlišné závěry, aniž by byl sám dotčeného svědka vyslechl či aniž by byl alespoň vyložil, proč nepokládá jeho výslech za této situace za nezbytný. Rovněž ESLP poukázal na to, že rozhodnutí vrchního soudu obsahuje formulace, jež podle něj mohou být vykládány jako podsouvání názoru, že soud prvního stupně by měl dospět k odlišným závěrům o věrohodnosti předmětného svědka, a že odvolací soud neakceptuje jiný výsledek řízení než odsouzení navrhovatele. ESLP podotkl, že takové závěry stěží obstojí ve světle ustálené judikatury Ústavního soudu. Podle názoru ESLP odvolací soud nesmí za žádných okolností udělovat pokyny soudu prvního stupně v tom smyslu, zda by měl rozhodnout o vině či nevině obžalovaného, resp. nemůže založit své pochybnosti o nezávislosti a nestrannosti soudců ani své výtky, že soud prvního stupně se neřídil závaznými pokyny, na pouhé skutečnosti, že soud prvního stupně dospěl k takovým skutkovým zjištěním a závěru o vině stěžovatele, s nimiž se odvolací soud pouze neztotožňuje. ESLP ve věci uzavřel, že sled událostí v případu navrhovatele významně svědčí o selhání justice, jímž „utrpěla celková spravedlivost řízení“.

b) Aplikace obecných východisek na nynější věc

26. Po prostudování předmětného trestního spisu vyžádaného od okresního soudu Ústavní soud shledal, že z postupu a rozhodnutí okresního soudu učiněných před vydáním napadeného rozhodnutí krajského soudu nelze dovodit, že by nerespektoval závazný právní názor odvolacího soudu, což značí, že požadavek čl. 38 odst. 1 Listiny nebyl dodržen.

27. Okresní soud již ve svém prvním rozhodnutí ve věci (stejně jako v dalších dvou rozsudcích) podrobně odůvodnil, na základě jakých skutečností a důkazů zprostil stěžovatele i spoluobviněného Š. P. obžaloby v té části, která jim kladla za vinu spáchání zločinu loupeže podle § 173 odst. 1 trestního zákoníku ve spolupachatelství podle § 23 trestního zákoníku. Okresní soud z učiněných skutkových zjištění dovodil pochybnosti o klíčovém důkazu obžaloby, a to výpovědi poškozeného, jemuž v konečném důsledku neuvěřil, že se skutkový děj odehrál způsobem, jaký on uváděl. Skutek kvalifikovaný jako zločin loupeže tedy neměl za prokázaný.

28. Přesto krajský soud rozsudek okresního soudu zrušil a uložil mu, aby dokazování doplnil (viz sub 3 shora). Při druhém a třetím vrácení věci krajský soud již po okresním soudu žádné další doplnění dokazování nepožadoval ani sám žádné důkazy neprováděl (což nečinil ani po prvním vrácení věci), pouze okresnímu soudu setrvale vytýkal nedostatečné hodnocení již provedených důkazů, a to zejména rozpory ve výpovědích obviněných (sub 5 a 8 shora).

29. I když okresní soud krajským soudem opakovaně vytýkané rozpory ve výpovědích obou obviněných nezamlčoval a hodnotil, shledal, že to byl naopak poškozený, kdo v přípravném řízení prokazatelně několikrát jednoznačně nepravdivě uvedl, že žádného z pachatelů neznal, ačkoliv to nebyla pravda, což nakonec u hlavního líčení připustil, když sdělil, že obviněného Š. P. znal od vidění z okolí Kauflandu (viz protokol o hlavním líčení ze dne 18. 9. 2019 – č. l. 272–273 spisu), což koresponduje s tvrzením obviněného Š. P. Z toho okresní soud dovodil, že jde o skutečnost, která vzbuzuje pochybnosti o pravdivosti výpovědi poškozeného z hlediska celku. Další nesrovnalostí ve výpovědi poškozeného je podle okresního soudu označení místa, kde mělo podle jeho výpovědi k loupežnému přepadení dojít. Z kamerových záznamů ve spojení s výpovědí obviněných, poškozeného a svědkyně E. H. vyhodnotil okresní soud jako krajně nepravděpodobné (až nereálné), že by k setkání došlo v místě, které uváděl poškozený, neboť v době, kdy poškozený údajným místem činu (autobusová zastávka u stánku Kebab) v čase okolo 20:40 hodin procházel, se obvinění prokazatelně nacházeli v prodejně KFC, odkud odešli zhruba v čas 20:44 hodin směrem k obchodnímu domu Kaufland. Naopak shodná verze obou obviněných, že právě na cestě mezi prodejnou KFC a obchodním domem Kaufland potkali poškozeného a posléze v čase zhruba 21:02 hodin vstoupili do herny v ul. Y., vyznívá podle okresního soudu jako

pravděpodobnější. Další skutečností, kterou je třeba vzít v úvahu, je, že svědkyně E. H. (matka poškozeného) u hlavního líčení uvedla, že syn k ní běžně a často chodil pro peníze a jídlo. I daného večera podle její výpovědi přišel pro peníze (viz č. l. 273 verte spisu). Naopak poškozený vypověděl, že šlo o společenskou návštěvu matky, která mu sama od sebe nabídla finanční přilepšení, a že od matky inkasoval jednu bankovku v hodnotě 500 Kč, což odpovídá výpovědi stěžovatele, který hned ve své první procesní výpovědi uvedl, že „cukr" poškozenému prodali právě za 500 Kč, přičemž od poškozeného obdrželi jednu bankovku. Jako podivná se podle okresního soudu jeví také odchodová trasa poškozeného z údajného místa činu a jeho následné počínání (viz č. l. 3 a 272 verte spisu), přičemž je velmi nepravděpodobné, že by poškozený nevěděl, kde se nachází policejní stanice, když pocházel z X. a policejní stanice je nedaleko místa bydliště jeho matky, kterou často navštěvoval. Navíc měl u sebe funkční mobilní telefon, tudíž se mohl matky zeptat telefonicky nebo mohl přepadení policii oznámit telefonicky, případně se mohl dotázat náhodného kolemjdoucího.

30. Zjištěné skutečnosti podle závěrů okresního soudu nasvědčují tomu, že okolnosti, za kterých se obvinění s poškozeným daného večera setkali, měly spojitost s drogami, ale poškozený nic takového ve své výpovědi neuvedl. Dále je třeba uvést i další závěry okresního soudu, že věrohodnost stěžovatele, co do jím uváděné verze skutkového děje, podporuje i to, že místo, kde se obvinění podle svých výpovědí s poškozeným setkali, je přesně na trase, kterou by poškozený šel na svou tehdejší ubytovnu, což však stěžovatel při svém výslechu v přípravném řízení nemohl vědět, neboť poškozeného předtím prokazatelně neznal. Oba obvinění také shodně u hlavního líčení uvedli, že když vyšli z prodejny McDonald, tak si všimli policejního vozidla, které stálo u autobusové zastávky, a že se tam šli ze zvědavosti podívat. Poté proti nim vyrazil člověk, který se představil jako policista, a zadržel je. Je zřejmé, že dopustili-li by se obvinění trestného činu loupeže, bylo by jejich setrvání v okolí místa činu přinejmenším zvláštní. Ještě méně pravděpodobné je však to, že by za takové situace sami a dobrovolně přišli k policejní dodávce stojící nedaleko místa činu, to logiku postrádá, jak správně uvedl již okresní soud. Takové chování podle okresního soudu bez pochyby neodpovídá chování pachatelů trestného činu loupeže.

31. Z výše uvedeného okresní soud dovodil, že oba obvinění vypovídali v podstatných částech svých výpovědí shodně a podrobně popsali svůj pohyb po městě dané odpoledne až do okamžiku zadržení. Krajský soud však i při své třetím rozhodování ve věci, aniž by doplnil dokazování, setrval na svém stanovisku, že okresní soud se nevypořádal se zásadními rozpory ve výpovědích obviněných. Podle jeho názoru vysvětlení okresního soudu o výpovědi obviněného Š. P., který v přípravném řízení setkání s poškozeným popíral a připustil jej až u hlavního líčení, není přesvědčivé a nekoresponduje s tím, co uvedl stěžovatel (tj. že obviněný Š. P. poškozeného poznal ještě předtím, než došlo k prodeji cukru). Krajský soud zdůraznil, že mýlil-li by se poškozený do určité míry v časových údajích, nelze bez dalšího odmítat jeho výpověď jako celek a považovat ji za nevěrohodnou, jak to opakovaně činí okresní soud. Nevěrohodnost poškozeného lze podle jeho názoru stěží dovozovat také z toho, jakým způsobem měl po setkání s obviněnými odejít ke svojí matce. Poukázal také na to, že není možné nevzít do úvahy zjištění k předchozímu způsobu života obviněných.

32. Z § 259 odst. 3 věty první trestního řádu vyplývá, že neztotožní-li se odvolací soud se skutkovými zjištěními rozsudku soudu prvního stupně, není oprávněn sám vytvářet závěry o skutkovém stavu věci a nahrazovat tak hlavní líčení, nýbrž může jen v odůvodnění svého rozhodnutí rozvést, proč jsou tato skutková zjištění vadná, v čem je třeba je doplnit, případně k jakým důkazům je ještě třeba přihlédnout.

33. Podle § 263 odst. 7 trestního řádu z hlediska změny nebo doplnění skutkových zjištění odvolací soud může přihlížet jen k důkazům, které byly provedeny ve veřejném zasedání před odvolacím soudem. Tyto důkazy hodnotí v návaznosti na důkazy provedené soudem prvního stupně v hlavním líčení. Odvolací soud je vázán hodnocením těchto důkazů

soudem prvního stupně s výjimkou těch důkazů, které odvolací soud sám ve veřejném zasedání znovu provedl.

34. Z uvedeného se podává, že krajský soud ve všech svých rozhodnutích ve věci hodnotil souhrnně důkazy jinak než soud okresní, a to včetně věrohodnosti obviněných a poškozeného, aniž by sám prováděl potřebné dokazování, což je v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu [srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 1996 sp. zn. 2 Tzn 187/96 (R 20/1997 tr.), ze dne 28. 2. 1991 sp. zn. 1 Tz 4/91 (R 53/1991 tr.), rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR z 13. 10. 1983 sp. zn. 5 Tz 78/83 (R 57/1984 tr.) aj.] i se shora uvedenou judikaturou Ústavního soudu (srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 3235/15) a ESLP (srov. rozsudek ESLP ve věci *Tempel vs. Česká republika*). Krajský soud opakovaně poukazoval na údajné rozpory ve výpovědích obviněných. Jak bylo již shora uvedeno, okresnímu soudu vytkl, že rezignoval na skutečnost, že stěžovatel při své výpovědi u hlavního líčení dne 17. 6. 2020 uvedl, že ještě než došlo k prodeji „cukru“, tak mu obviněný Š. P. sdělil, že již v minulosti poškozenému „cukr“ prodal. Na rozdíl od toho u hlavního líčení konaného dne 18. 9. 2019 vypověděl, že se přímo poškozeného, kterého neznal, ptal, zda chce koupit pervitin, kdy obviněný Š. P. mu předem řekl, že poškozeného zná. Znovu také připomenul, že obviněný Š. P. ve výpovědi v přípravném řízení setkání s poškozeným popíral, ale u hlavního líčení ho připustil, a že nelze přehlížet, že poškozený se dne 29. 5. 2019 ve 21:43 hodin dostavil na Policii České republiky, kde oznámil, že byl přepaden a okraden.

35. Okresní soud se však, jak vyplývá z toho, co bylo uvedeno shora (sub body 6 a 7 shora), s uvedenými výtkami krajského soudu vypořádal a vysvětlil, proč uvěřil výpovědi obviněných a z jakých důvodů vyhodnotil výpověď poškozeného jako nevěrohodnou (sub body 30–31). Krajský soud však i přesto setrval na svém stanovisku, že přetrvávají zásadní rozpory ve výpovědích obviněných a že rozhodnutí okresního soudu vyznívá nepřesvědčivě. Tímto postupem krajský soud ani nerespektoval princip presumpce neviny (§ 2 odst. 2 trestního řádu), z něhož kromě pravidla, podle něhož musí být obviněnému vina prokázána, plyne rovněž pravidlo *in dubio pro reo*, podle kterého, není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny v daném kontextu důvodné pochybnosti, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného [nález ze dne 5. 3. 2010 sp. zn. III. ÚS 1624/09 (N 43/56 SbNU 479)]. Lze-li v trestní věci dospět na základě provedeného dokazování k několika co do pravděpodobnosti rovnocenným skutkovým verzím, má soud povinnost přiklonit se k té z nich, jež je pro obviněného nejpříznivější, tzn. povede k jeho zproštění obžaloby z důvodů dle § 226 písm. a), c) trestního řádu. Nedodržením této povinnosti porušuje soud pravidlo *in dubio pro reo*, a tím i zásadu presumpce neviny podle článku 40 odst. 2 Listiny [srov. nález ze dne 26. 11. 2009 sp. zn. III. ÚS 2042/08 (N 247/55 SbNU 377)].

36. Z postupu krajského soudu je zřejmá jeho snaha vyvodit z důkazů provedených okresním soudem odlišné závěry, aniž by sám provedl byť jediný důkaz. Opakovaně jen poukazuje na rozpory ve výpovědích obviněných, se kterými se okresní soud již vypořádal, a naopak zlehčuje rozpory ve výpovědi poškozeného, když např. k rozporům v časových údajích uvedl, že mýlil-li by se poškozený v časových údajích, nelze bez dalšího odmítat jeho výpověď jako celek a považovat ji za nevěrohodnou. *De facto* se tak snaží přimět okresní soud, aby odlišným způsobem posoudil věrohodnost obviněných a poškozeného, resp. svými rozhodnutími dává najevo, že neakceptuje jiný výsledek řízení než odsouzení obviněných. Takový jeho postup však stěží obstojí ve světle shora uvedené ustálené judikatury Ústavního soudu a ESLP.

37. Podle judikatury Nejvyššího soudu i Ústavního soudu je odvolací soud vázán hodnocením důkazů provedeným soudem prvního stupně. Považuje-li odvolací soud rozsah dokazování před soudem prvního stupně za úplný, ale provedené důkazy hodnotí jinak, nemůže rozhodnout o zrušení rozsudku soudu prvního stupně, aniž by důkazy přímo

neprovedl ve veřejném zasedání (viz k tomu sub 33). Neztotožní-li se například odvolací soud s hodnocením výpovědi určitého svědka a se závěrem učiněným z jejího obsahu, měl by sám takového svědka vyslechnout, aby si tím vytvořil dostatečný podklad pro odchylné hodnocení jeho výpovědi i pro změnu skutkových závěrů, které z toho vyplývají. Postup odvolacího soudu při hodnocení důkazů (§ 263 odst. 7 trestního řádu) je projevem zásady přímosti (§ 2 odst. 11 trestního řádu) a zásady bezprostřednosti (§ 2 odst. 12 trestního řádu), jež jsou stěžejními zásadami dokazování určujícími i postup odvolacího soudu v trestním řízení [srov. např. nálezy ze dne 28. 8. 2008 sp. zn. II. ÚS 445/06 (N 149/50 SbNU 311), ze dne 29. 4. 2008 sp. zn. I. ÚS 608/06 (N 79/49 SbNU 153), rozsudek ESLP ve věci *Tempel vs. Česká republika*]. Odvolací soud nemůže závazně hodnotit důkazy, které sám neprovede, a nemůže si ani na soudech nižších stupňů jiné konkrétní hodnocení důkazů vynucovat [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 1980/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 1/72 SbNU 23) nebo sp. zn. I. ÚS 794/16 ze dne 21. 6. 2016 (N 118/81 SbNU 833)].

38. Odvolací soud tedy nesmí sám nahrazovat hodnocení důkazů, které provedl pouze soud prvního stupně, a tím prosazovat své vlastní hodnocení, skrze zákonem danou závaznost názorů vyššího soudu, navzdory zásadě ústnosti a přímosti trestního řízení. Naproti tomu může a měl by odvolací soud rozvést, proč jsou skutková zjištění nalézacího soudu vadná, v čem je třeba je doplnit, popř. k jakým důkazům je třeba ještě přihlédnout. Odvolací soud proto např. může zavázat soud prvního stupně, aby se vypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí, odstranil nejasnosti nebo neúplnosti svých skutkových zjištění, případně aby některé důkazy zopakoval nebo provedl další důkazy. Dostojí-li však rozhodnutí soudu prvního stupně těmto požadavkům, nemůže ho odvolací soud zrušit pouze z důvodu, aby prosadil své hodnocení takto provedených důkazů a z něho plynoucí závěry o skutkových zjištěních [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 1922/09 ze dne 7. 9. 2009 (N 196/54 SbNU 411), sp. zn. II. ÚS 3564/12 ze dne 5. 3. 2013 (N 38/68 SbNU 391), sp. zn. I. ÚS 109/11 ze dne 14. 4. 2011 (N 72/61 SbNU 105) nebo sp. zn. I. ÚS 794/16 ze dne 21. 6. 2016 (N 118/81 SbNU 833)].

39. Z odůvodnění rozhodnutí krajského soudu o odnětí věci nelze dovodit ani to, že by se původní senát okresního soudu dopustil v řízení závažných vad a že by nadto byl důvod k obavám, že se jich dopustí i propříště, respektive, že nebude schopen věc uzavřít způsobem, který by mohl krajský soud, jako soud odvolací, akceptovat. Již nedostatečné odůvodnění daného rozhodnutí krajského soudu by přitom postačovalo k jeho zrušení [srov. nález sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015 (N 202/79 SbNU 281)].

40. V kontextu výše uvedeného, aniž by Ústavní soud sám jakkoli hodnotil provedené důkazy či posuzoval, zda takové hodnocení provedené okresním soudem či krajským soudem, jak na ně bylo shora poukázáno, je dostatečné a správné, se podává, že krajským soudem byla okresnímu soudu věc odňata za situace, kdy původní senát okresního soudu, jak bylo shora uvedeno, reagoval na všechny konkrétní výtky krajského soudu a byl schopen ve věci sám rozhodnout při posouzení všech rozhodných skutkových okolností, čímž došlo k porušení práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Tímto postupem krajský soud rovněž překročil meze stanovené trestním řádem pro postup odvolacího soudu, když sám hodnotil okresním soudem provedené a hodnocené důkazy, aniž by jakýkoli z rozhodných důkazů sám provedl, a to přesto, že takový postup mu zapovídá § 263 odst. 7 trestního řádu. Okresnímu soudu opakovaně důrazně naznačil, že nevina stěžovatele a obviněného Š. P. z provedených důkazů nevyplývá, byť sice navenek deklaroval, že je prost toho, aby naznačoval, jakým způsobem měly být provedené důkazy okresním soudem zhodnoceny, což vyplývá i z jeho poukazu na předchozí způsob života obviněných (sub 31). Podrobně popsaný postup krajského soudu navíc odporuje i zásadě rychlosti a hospodárnosti řízení [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015 (N 202/79 SbNU 281)].

VI. Závěr

41. Ze shora popsaných důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatele podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a vyslovil, že napadeným usnesením krajského soudu byla porušena práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. V návaznosti na to dané usnesení krajského soudu zrušil.

42. Věc se tak vrací do stadia po vyhlášení zprošťujícího rozsudku okresního soudu ze dne 13. 1. 2021 č. j. 3 T 139/2019-429, proti kterému podal státní zástupce odvolání. Úkolem krajského soudu bude projednat podané odvolání státního zástupce v souladu s § 263 odst. 7 trestního řádu.

43. Vzhledem k důvodům vyhovění ústavní stížnosti a obecné platnosti zásady *beneficii cohaesionis* (srov. § 261 trestního řádu) i pro rozhodování Ústavního soudu zrušil Ústavní soud napadené rozhodnutí i vůči spoluobviněnému Š. P.

44. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 17
Pachové stopy jako nepřímý důkaz v trestním řízení
(sp. zn. IV ÚS 2773/20 ze dne 15. února 2022)

I. Z principu presumpce neviny plyne kromě pravidla, podle něhož musí být obviněnému vina zákonným způsobem prokázána, rovněž pravidlo *in dubio pro reo* (čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod). Toto pravidlo znamená, že není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny v daném kontextu důvodné pochybnosti, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného, neboť trestní řízení vyžaduje ten nejvyšší možný stupeň jistoty, který lze od lidského poznání požadovat, alespoň na úrovni „prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost" (srov. § 2 odst. 2 a 5 trestního řádu).

II. Výsledky metody pachové identifikace představují nepřímý nebo také podpůrný důkaz, a proto nelze pouze z něj jednoznačně a bez důvodných pochybností dovodit, že se určitá osoba dopustila trestného činu, jenž se na daném místě stal a který je jí kladen za vinu, ač jinak řádně a procesně relevantně ztotožněná pachová stopa svědčí s určitou pravděpodobností o tom, že taková osoba se v blíže neurčené době vyskytovala na místě činu. Proto důkaz pachovou identifikací nemůže být pro uznání viny důkazem jediným, ale musí existovat další důkazně podložené skutečnosti, které spolu s pachovou identifikací vytvoří uzavřený řetězec důkazů, přičemž nesmí existovat žádná jiná reálná možnost, že by se činu mohl dopustit někdo jiný než osoba obviněná či později obžalovaná (§ 2 odst. 5, 6 trestního řádu).

III. Striktní dodržení procesních předpisů platných pro provádění konkrétního důkazu a správné zachycení (zdokumentování) průběhu jeho provádění pro pozdější doložitelnost mají na jeho důkazní sílu zásadní vliv. Nepostupuje-li orgán činný v trestním řízení, který konkrétní důkaz provádí, tímto způsobem, může být jeho postup příčinou snížení významu či následné nepoužitelnosti jinak relevantního důkazu v řízení před soudem [srov. přiměřeně nález ze dne 20. 6. 2017 sp. zn. I. ÚS 3709/16 (N 106/85 SbNU 739), bod 30] a v konečném důsledku porušením práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. U vybraných důkazních prostředků, mezi něž patří i metoda pachové identifikace, předpisy i judikatura stanoví určité standardy, které jsou však minimem požadavků na použití takového důkazního prostředku. Na dodržení těchto standardů u metody pachové identifikace a současně reflektování aktuálních poznatků vědeckého zkoumání této metody je třeba klást důraz zejména tehdy, není-li důkazní situace zcela jasná a neexistují-li další jednoznačné důkazy [srov. nález ze dne 27. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 4266/16 (N 52/84 SbNU 603), bod 38]. V takových případech je nutné, aby pachová identifikace byla realizována za dodržení vyšších než minimálních požadavků, zvláště byla-li prováděna za účinnosti pokynu ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009, který byl ještě v průběhu trestního řízení nahrazen pokynem policejního prezidenta č. 313/2017 o pachové identifikaci osob a novým pokynem ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 119/2017 o provádění služební kynologie, oba účinné od 1. 4. 2018, které již většinu nových vědeckých poznatků reflektují.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa a Pavla Šámala (soudce zpravodaj) o ústavních stížnostech stěžovatelů M. S., t. č. ve Vazební věznici a ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno, zastoupeného JUDr. Jiřím Novákem, advokátem, sídlem Sokolská 1788/60, Praha 2 – Nové Město, a M. Z., t. č. ve Věznici Rapotice, zastoupeného JUDr. Michaelem Bartončíkem, Ph.D., advokátem, sídlem Koliště 259/55, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. června 2020 č. j. 3 Tdo 536/2020-2084, usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. října 2019 č. j. 3 To 47/2019-1777 a rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 6. února 2019 č. j. 69 T 2/2018-1528, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství, Vrchního státního zastupitelství v Olomouci a Krajského státního zastupitelství v Brně – pobočky ve Zlíně jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 17. června 2020 č. j. 3 Tdo 536/2020-2084, usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. října 2019 č. j. 3 To 47/2019-1777 a rozsudkem Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 6. února 2019 č. j. 69 T 2/2018-1528 bylo porušeno právo stěžovatelů na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a zásada presumpce neviny zakotvená v čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. června 2020 č. j. 3 Tdo 536/2020-2084, usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. října 2019 č. j. 3 To 47/2019-1777 a rozsudek Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 6. února 2019 č. j. 69 T 2/2018-1528 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavními stížnostmi podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví označených rozhodnutí s tvrzením, že jimi došlo k porušení jejich ústavně zaručených základních práv a svobod zakotvených v čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 2, čl. 36 odst. 1, čl. 39 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Ústavní soud usnesením ze dne 13. 10. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2773/20, II. ÚS 2801/20 (všechna rozhodnutí jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz) rozhodl o spojení věcí obou stěžovatelů ke společnému řízení pod sp. zn. IV. ÚS 2773/20.

2. Z ústavní stížnosti a přiložených podkladů se podává, že napadeným rozsudkem Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně (dále jen „krajský soud“) byl první stěžovatel uznán vinným pokusem zločinu loupeže podle § 21 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, k § 173 odst. 1, odst. 2 písm. c) trestního zákoníku, druhý stěžovatel zločinem loupeže podle § 173 odst. 1, odst. 2 písm. b), c) trestního zákoníku, dílem dokonaným, dílem ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 trestního zákoníku, a oba stěžovatelé přečinem poškození cizí věci podle § 228 odst. 1 trestního zákoníku. Uvedených zločinů se (stručně uvedeno)

podle krajského soudu dopustili tím, že dne 8. 9. 2015 v době mezi 11.20 až 11.35 hod. v Uherském Hradišti po předchozí dohodě vstoupili společně do prodejny obchodní společnosti KLENOTY JAS, s. r. o., přičemž byli oděni do motocyklového oblečení s přilbami a kuklami na hlavách. Druhý stěžovatel přešel za obslužný pult k prodavačce, přineseným šroubovákem vypáčil dvě zásuvky pod obslužným pultem, ze kterých vybíral šperky a dával je do tašky, kterou si do prodejny přinesli s sebou. První stěžovatel ve stejné době přistoupil ke skleněným vitrínám, které se nacházely v prostoru před obslužným pultem, odemkl klíčem v zámku a z nich bral plata se šperky, které rovněž ukládal do přinesené tašky. Za této situace do prodejny vešel kolemjdoucí Z. T., který se snažil zabránit pachatelům v loupeži, kdy na ně nejdříve křikl a vyběhl ze zlatnictví na chodbu, kde se snažil držením vstupních dveří do prodejny zabránit stěžovatelům v odnesení lupu, v čemž se mu záhy snažil pomoci i další kolemjdoucí D. M., kdy oba společně drželi prosklené dveře zlatnictví. Na to stěžovatelé reagovali snahou o opuštění prodejny, a když se jim nedařilo dveře otevřít, druhý stěžovatel jednak železným páčidlem rozbil ve výši hlavy skleněnou výplň dveří, která se roztříštila a zasáhla oči poškozeného Z. T., který pro bolest v očích dveře pustil a z místa se snažil odejít, a jednak vytáhl do té doby skrývanou pistoli, kterou namířil na D. M., který dveře také pustil. Na to stěžovatelé otevřenými dveřmi odcházeli z prodejny, přičemž se ještě D. M. snažil odebrat prvnímu stěžovateli tašku s uloupenými šperky, kterou měl na rameni, začali se o ni přetahovat, na což zareagoval druhý stěžovatel střelením poškozeného zblízka do lýtka pravé nohy, čímž zabránil v dalším kladení odporu, a oba stěžovatelé z vestibulu domu utekli na ulici, aniž by s sebou odnesli i tašku, která zůstala na místě činu i se šperky. Za uvedený zločin byl první stěžovatel odsouzen podle § 173 odst. 2 trestního zákoníku za použití § 43 odst. 1 trestního zákoníku k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání pěti let, pro jehož výkon byl podle § 56 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku zařazen do věznice s ostrahou, a druhý stěžovatel podle § 173 odst. 2 trestního zákoníku za použití § 43 odst. 1 trestního zákoníku k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání osmi let, pro jehož výkon byl podle § 56 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku zařazen do věznice s ostrahou. Podle § 228 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, byla oběma stěžovatelům uložena povinnost společně a nerozdílně zaplatit poškozené obchodní společnosti KLENOTY JAS, s. r. o., náhradu škody ve výši 37 582 Kč. Podle § 228 odst. 1 trestního řádu byla druhému stěžovateli uložena povinnost zaplatit na náhradu škody poškozeným Z. T. částku ve výši 74 489 Kč, D. M. částku ve výši 316 507 Kč a Zdravotní pojišťovně Ministerstva vnitra České republiky, pobočce Olomouc a Ostrava, částku ve výši 316 182 Kč. Krajský soud dospěl k závěru o vině stěžovatelů zejména na základě pachových stop a výpovědí svědků. Zdůraznil, že od počátku trestního řízení bylo zřejmé, že pro rozhodnutí o vině obžalovaných bude stěžejní vyhodnocení odborných vyjádření z oboru kriminalistické odorologie, resp. vyhodnocení činnosti služebních psů, která vedla k závěrům v těchto odborných vyjádřeních uvedeným. Soud však ještě považoval za nutné i možné vrátit se až do období předcházejícího samotným odběrům pachových stop i pachových vzorků osob – obžalovaných. Nebývá pravidlem, že by ze spisového materiálu soudu předloženého nebylo zřejmé, jakými cestami se z pachatelů stali podezřelí, avšak nastala-li tato situace, je evidentní, že se tak stalo na základě operativní činnosti policie, potažmo informace z prostředí, v němž se pachatelé či jeden z nich pohybovali, v němž byli známí a z něhož tato informace, že právě obžalovaní jsou či by mohli být pachateli projednávané trestné činnosti, pochází. Tato informace nemohla vzniknout sama od sebe, a i ona má určitou vypovídací hodnotu. Tato informace pak byla ověřována metodou pachové komparace za využití služebních psů Policie České republiky (dále jen „Policie ČR“), což byl první krok k nynějšímu vyslovení závěru o vině obžalovaných. Dále shledal, že výsledky pachové identifikace jsou podporovány svědeckými výpověďmi K. K., E. Č., I. T., dále fotodokumentací z místa činu a materiály pořízenými k fyzickým parametrům obou

stěžovatelů. Nálezy pachových stop podle krajského soudu odpovídají zjištěnému průběhu skutkového děje. Za významný moment důležitý pro identifikaci stěžovatelů považoval krajský soud výškový rozdíl stěžovatelů, který svědkům umožnil přesněji popsat jejich jednání. Obhajobou navrhované důkazy, které měly prokazovat, že stěžovatelé se v kritické době zdržovali na svém pracovišti, a nemohli se tedy účastnit loupežného přepadení, vyhodnotil krajský soud jako nevěrohodné.

3. Krajský soud se zabýval i Zprávou České zemědělské univerzity o průběhu testování reliability metody pachové identifikace prováděné speciálně vycvičenými služebními psy Policie ČR, vypracovanou kolektivem autorů pod vedením Ing. Ludvíka Pince, Ph.D., (dále jen „Zpráva České zemědělské univerzity“), ke které uvedl, že „(t)eorie (byť vycházející z určitých testů), …, dokonce s ohledem na zjištěnou chybovost nedoporučila za tehdejších normativních podmínek využití tohoto důkazu v trestním řízení, což se vztahuje i k projednávané věci, neboť pachová komparace byla prováděna za účinnosti předchozího pokynu policejního prezidenta“. S tímto názorem příslušného ústavu se však krajský soud neztotožnil, a to zejména s ohledem na argument týkající se zjištěné chybovosti, neboť je přesvědčen, že není možno souhlasit s tím, že by výsledky činnosti služebních psů neměly být pro účely trestního řízení využívány, nelze-li tento důkazní prostředek považovat za stoprocentně spolehlivý. Takovou spolehlivost však ani očekávat nelze, neboť pes je živý tvor, a nikoli stroj. Nelze také pominout, že dopustí-li se pes chyby, ve velké většině případů jde o omyl negativní, tedy že neoznačí stopu, u níž se shoda s pachovým vzorkem osoby předpokládá, že se tedy mýlí daleko spíše ve prospěch podezřelé osoby. Krajský soud proto zaujal názor, že s výsledky pachové komparace jako s důkazem pracovat lze.

4. Odvolání stěžovatelů proti rozsudku krajského soudu Vrchní soud v Olomouci (dále jen „vrchní soud“) napadeným usnesením zamítl podle § 256 trestního řádu jako nedůvodná. Stěžovatelé v podaných odvoláních především namítli, že krajský soud neměl použít jako důkaz výsledky pachové identifikace. Vrchní soud však považoval závěry krajského soudu v tomto ohledu za správné s tím, že otisky pachových stop a srovnávací pachové vzorky byly zajištěny v souladu s tehdy platnou právní úpravou a vady nebyly zjištěny ani při realizaci samotné pachové identifikace. Dodal, že takový závěr má oporu i ve vyjádření znalce z oboru kriminalistiky, odvětví kriminalistické odorologie, doc. JUDr. Martina Kloubka, Ph. D., který zdůraznil, že na porovnání otisků pachových stop a pachových vzorků stěžovatelů se podílelo více psů a více psovodů, což zvyšuje věrohodnost výsledků pachové komparace. Podle vrchního soudu krajský soud při hodnocení tohoto důkazu plně respektoval konstantní judikaturu, podle které mohou být výsledky metody pachové identifikace jen nepřímým důkazem, a vinu stěžovatelů dovodil též na základě výpovědí svědků, kteří byli přepadení přítomni, a za situace, kdy vyloučil, že by mohly být pravdivé důkazy, které měly vyznívat ve prospěch stěžovatelů. Nalézacímu soudu ovšem v této souvislosti vrchní soud vytkl, že svůj závěr o vině obou stěžovatelů staví mimo jiné také na tvrzení, že stali-li se z nich podezřelí, došlo k tomu na základě operativní činnosti policie, resp. informace z prostředí, v němž se pohybovali, a že tato informace nemohla vzniknout sama od sebe, takže má určitou vypovídací hodnotu. Tato úvaha nalézacího soudu, že jakési neurčité a ničím nepodložené informace předprocesního charakteru mohou odůvodnit závěr o jejich vině, je vadná ze své podstaty, a je v rozporu s § 220 odst. 2 trestního řádu (body 66 a 67 rozsudku vrchního soudu), avšak ani to nemůže podle vrchního soudu zpochybnit závěr krajského soudu o vině stěžovatelů.

5. Dovolání stěžovatelů proti usnesení vrchního soudu Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl podle § 265i odst. 1 písm. b) trestního řádu. K námitkám stěžovatelů týkajícím se pachové identifikace konstatoval, že jde o námitky směřující do oblasti dokazování, které nelze podřadit pod deklarované dovolací důvody podle § 265b odst. 1 písm. g) a l) trestního řádu. Nejvyšší soud se k nim však vzhledem k možné existenci

extrémního rozporu vyjádřil. S ohledem na stěžovateli zmiňovaný nález Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2016 sp. zn. IV. ÚS 1098/15 (N 47/80 SbNU 573) uvedl, že v době, kdy došlo k sejmutí pachových stop a jejich následné komparaci, platil pokyn ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky ze dne 1. 7. 2009 č. 9/2009 (dále jen „Pokyn č. 9/2009“), proto stěžovateli namítané opomenutí pokynu policejního prezidenta č. 313/2017 o pachové identifikaci osob (dále jen „Pokyn č. 313/2017“) je irelevantní, neboť v uvedené době ještě neplatil. Nejvyšší soud zdůraznil, že metodika důkazních prostředků se vyvíjí a reaguje na nové technické a vědecké objevy, nicméně, že si nelze představovat, že nový postup má automaticky za následek procesní nepoužitelnost důkazního prostředku zajištěného v souladu s metodikou předcházející, resp. v době, kdy ještě nová metodika nebyla procesně upravena. K druhé podmínce zmíněné v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1098/15, tj. že metoda pachové identifikace musí reflektovat aktuální poznatky vědeckého zkoumání této metody, Nejvyšší soud podotkl, že dikce Ústavního soudu je v tomto bodě obecná. Ústavní soud deklaroval, že metoda pachové identifikace musí reflektovat aktuální poznatky vědeckého zkoumání, kdy však blíže nespecifikoval, jak by soud, coby v otázce vědy laický orgán, měl postupovat, resp. vyhodnocovat, jaké z možných nových poznatků v dané oblasti je při užití této metody nutno následovat. K tvrzení stěžovatelů, že obecné soudy pochybily, když nezohlednily závěry obhajobou předložené Zprávy o průběhu testování reliability metody pachové identifikace prováděné speciálně vycvičenými psy Policie ČR vypracovanou Českou zemědělskou univerzitou, centrem pro výzkum chování psů (viz č. l. 1411 a násl. spisu), kterou vypracoval kolektiv autorů pod vedením Ing. Ludvíka Pince, Ph.D., a ze které vyplynulo, že psi jsou schopni pachovou komparaci provádět, avšak chybovost je natolik vysoká, že využitelnost metody provádění za stávajících podmínek jako důkazního prostředku je prakticky vyloučena, Nejvyšší soud zdůraznil, že na některé závěry Zprávy bylo reagováno změnou metodiky a vydáním Pokynu č. 313/2017, který nahradil Pokyn č. 9/2009. Dodal však, že je zřejmé, že aktuální poznatky vědeckého zkoumání, jakkoli se vyvíjí, musí mít vždy jasná pravidla a ustálenou formu pro všechny orgány činné v trestním řízení, aby se zamezilo situacím, kdy by se důkazy získávaly a vyhodnocovaly v obdobných případech odlišnou metodikou, tedy svévolně. Tím by zejména u neopakovatelných důkazů, jakým je i pachová identifikace, došlo k jejich úplnému znehodnocení.

6. V průběhu řízení o ústavních stížnostech stěžovatelé podali návrhy na obnovu řízení, které krajský soud usnesením ze dne 28. 1. 2021 č. j. 69 T 2/2018-2389 podle § 278 odst. 1 trestního řádu zamítl jako nedůvodné. Ve veřejném zasedání v obnovovacím řízení provedl dokazování v rozsahu vyplývajícím z obsahu podaných návrhů na povolení obnovy řízení a některé důkazy provedl i z vlastní iniciativy. K stěžejnímu důkazu, tj. znaleckému posudku vypracovanému Českou zemědělskou univerzitou v Praze, fakultou agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů, k jehož vypracování došlo na žádost obhajoby a jehož autoři dospěli k závěru, že výsledky pachové komparace nelze považovat za věrohodné a neměly by sloužit jako důkaz v trestním řízení, krajský soud uvedl, že po obsahové stránce nepřinesl tento posudek nic nového. Podle krajského soudu metodu pachové komparace jako takovou nelze zavrhnout a ani další provedené důkazy, zejména svědecké výpovědi, nebylo možno považovat za důkazy, které by mohly vést k jinému rozhodnutí o vině stěžovatelů, naopak šlo podle něj o důkazy, které předchozí rozhodnutí ve věci potvrzují.

7. Stížnosti stěžovatelů proti usnesení krajského soudu vrchní soud usnesením ze dne 6. 5. 2021 č. j. 3 To 26/2021-2426 podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítl. Ztotožnil se se stanoviskem krajského soudu, že důkaz znaleckým posudkem vypracovaným Českou zemědělskou univerzitou v Praze, fakultou agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů, sám o sobě ani ve spojení s jinými důkazy nezakládá podmínky pro povolení obnovy řízení, a to především z toho důvodu, že ho v podstatných okolnostech nelze hodnotit jako nový důkaz a nevyplývají z něj ani žádné skutečnosti soudu dříve neznámé. Zdůraznil, že rozdíl

mezi doloženým posudkem a dříve provedenou Zprávou České zemědělské univerzity spočívá v tom, že posudek v obecné poloze pojednává o tom, na jakých biologických principech je založena olfaktorika, na jakých principech je založen výcvik psa, vysvětluje podstatu jevů označovaných jako nepravý spojovací pach a přenosový pach a řeší možnost zanechání pachové stopy přes rukavice a možný přenos pachové stopy. Vrchní soud podotkl, že danou problematikou se zabýval již přibraný znalec z oboru kriminalistika, odvětví kriminalistická odorologie, doc. JUDr. Martin Kloubek, Ph.D., a na stěžejní argument o možném přenosu pachové stopy bylo reagováno v původním rozsudku krajského soudu i v usnesení vrchního soudu. Za nové skutečnosti bylo možno podle vrchního soudu považovat pouze vymezení olfaktoriky a popis výcviku psa. Shledal však, že tyto údaje nemají žádnou konkrétní spojitost s posuzovanou věcí, proto nemohly zakládat podmínky pro povolení obnovy řízení. Vrchní soud přisvědčil krajskému soudu i v hodnocení výpovědí nově navržených svědků a dalších důkazů. Závěrem dodal, že vina stěžovatelů byla sice vyslovena na základě nepřímých důkazů, ale tyto nestojí izolovaně, ale tvoří logickou, ničím nenarušenou a uzavřenou soustavu důkazů vzájemně se doplňujících a na sebe navazujících, které shodně a spolehlivě dokazují, že pachateli předmětného trestného činu byli stěžovatelé.

II. Argumentace stěžovatelů

8. První stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že obecné soudy založily závěr o jeho vině výhradně na pachové identifikaci. K tomu poukázal na četnou judikaturu Ústavního soudu, podle které se sice použití pachových stop jako nepřímého důkazu či podpůrného důkazu připouští, současně však nelze pouze z pachových stop dovodit, že se určitá osoba dopustila trestného činu, resp. je třeba, aby tento důkaz nebyl pro uznání viny důkazem jediným [např. již shora zmíněný nález sp. zn. IV. ÚS 1098/15 či nálezy ze dne 9. 6. 2003 sp. zn. IV. ÚS 10/02 (N 84/30 SbNU 287) a ze dne 29. 4. 2009 sp. zn. I. ÚS 3094/08 (N 103/53 SbNU 293)]. Stěžovatel podrobně rozebírá jednotlivé v řízení provedené důkazy. Má za to, že ve věci není dán uzavřený řetězec nepřímých důkazů, který by „podpořil“ pachovou identifikaci, a umožnil tak vynesení odsuzujícího rozsudku. Nesouhlasí s tím, že soudy odmítly jeho vysvětlení, že k přenosu jeho pachu na místo činu mohlo dojít přes rukavice, které dříve používal při práci pro druhého stěžovatele (stěžovatel se v průběhu trestního řízení hájil tím, že řidič motocyklu zachycený na záznamu z bezpečnostních kamer má na rukou rukavice, které jsou podobné těm, které použil při práci vykonané u druhého stěžovatele, a proto mohlo dojít k přenosu jeho pachu na místo činu prostřednictvím těchto rukavic). Argumentaci soudů při použití jeho pachových stop považuje za nesprávnou. Je přesvědčen, že byť byly v prodejně zlatnictví nalezeny jeho pachové stopy, neprokazuje to, že byl v této prodejně fyzicky přítomen a dopustil se vytýkaného jednání, neboť pachové stopy se mohly na místo činu dostat v důsledku přenosu přes shora zmíněné rukavice. K výpovědím svědků uvádí, že ani jeden z nich nepopsal, že by se on jako menší z pachatelů měl pohybovat za pultem. Přesto tam však byly nalezeny jeho pachové stopy. To podle něj svědčí o tom, že místa, kde byly nalezeny jeho pachové stopy, neodpovídají místům, kde se měl pohybovat. Obecné soudy podle něj deformovaly důkazy a dotvářely obsah svědeckých výpovědí. Jde-li o výšku postavy pachatele, obecné soudy podle stěžovatele vyšly pouze z jakési nejasné typové shody jeho postavy a postavy menšího z pachatelů, avšak závěr o shodnosti postav těchto dvou osob učiněn nebyl. Za nepřípustný považuje také způsob, jakým se soud dotazoval svědků, zda výška jeho postavy odpovídá menšímu z pachatelů. Podle něj šlo o sugestivní otázky, a proto je vypovídací hodnota svědeckých výpovědí v tomto ohledu nulová, a to již proto, že svědci viděli pachatele v helmách, které mají významný vliv na vnímání výšky postavy. Stěžovatel vytýká soudům také to, že označili jeho alibi, že v době činu pracoval s panem V., za vyvrácené. Poukazuje na to, že i případné vyvrácené alibi není důkazem o vině. Podle něj zajištěné pachové stopy neprokazují, že byl přítomen v prostorách

klenotnictví, a za situace, kdy jediným důkazem zůstávají pachové stopy, měl by být ctěn princip presumpce neviny a z něj vyplývající zásada (sc. pravidlo) *in dubio pro reo*, což se však v posuzované věci nestalo.

9. Také druhý stěžovatel ve své ústavní stížnosti zdůrazňuje, že byl odsouzen na základě nepřímých důkazů, kdy rozhodující pro jeho odsouzení bylo vedle pachové identifikace zjištění, že měl být vyšším z pachatelů. Tvrdí, že se dané loupeže nedopustil, ve zlatnictví v inkriminované době nebyl a že žádný z vyslechnutých svědků ho neidentifikoval jako jednoho z pachatelů. Svědci, kteří se k osobám pachatelů (majícím po celou dobu na hlavě přilby) vyjádřili, popsali oba pachatele jen velmi obecně s tím, že jeden byl vyšší a druhý nižší, z čehož však podle stěžovatele nelze nic vyvozovat. Domnívá se, že z provedených důkazů bylo možno maximálně učinit závěr o tom, jak se který ze dvou pachatelů pohyboval na místě samém. Poukazuje na to, že v době, kdy byl trestný čin spáchán, vážil cca 115–120 kg, přičemž jeho nadváhu kromě jeho matky potvrdili i další svědci. Poškozený D. M. vyššího z pachatelů přitom popsal jako osobu normální postavy, doslova uvedl „tlustý nebyl, tlustý su já“. Neztotožňuje se proto se způsobem hodnocení důkazů soudy a je přesvědčen, že provedené důkazy spolu s výsledky pachové identifikace netvoří ucelený řetězec důkazů svědčících o jeho vině. Podle něj obecné soudy nepostupovaly v souladu se zásadou (sc. pravidlem) *in dubio pro reo*, neboť ztotožnění jeho osoby s jedním z pachatelů provedly s použitím výsledků metody pachové identifikace, a nikoliv na základě uzavřeného řetězce nepřímých důkazů. K tomu odkázal, stejně jako první stěžovatel, na judikaturu Ústavního soudu týkající se důkazu pachovými stopami s tím, že soudy v posuzované věci nerozhodovaly v souladu s ní, neboť vycházely výlučně z pachových stop, které jen okrajově doplnily jiné důkazy. Dále stěžovatel soudům vytýká, že za nevěrohodné považovaly všechny svědky, jejichž výslech byl navržen obhajobou k prokázání toho, kde se v inkriminovaném čase zdržoval (tj. v práci v B.). Neústavnost spatřuje i v samotném provedení důkazu metodou pachové identifikace. K tomu cituje některé pasáže z již shora zmíněného nálezu sp. zn. IV. ÚS 1098/15, kde Ústavní soud pro ústavně konformní provedení důkazu pachovými stopami vyslovil dvě podmínky, a to dodržení postupu stanoveného Pokynem č. 9/2009 a reflektování aktuálních poznatků vědeckého zkoumání této metody. Připouští, že tento nález byl vydán až po spáchání daného trestného činu, ústavněprávní rozměr tohoto rozhodnutí však měl být podle něj v posuzované věci plně zohledněn. Současně upozorňuje, že Pokyn č. 9/2009 byl nahrazen Pokynem č. 313/2017, podle kterého byla nevhodná metodika provádění pachové identifikace nahrazena novou metodikou korelující se soudobými poznatky vědeckého poznání. Stěžovatel má za to, že krajský soud pochybil, když při neakceptaci vědeckého stanoviska odborníků předloženého obhajobou nezjišťoval odborné stanovisko jiné. Nejvyšší soud se podle něj také vyhnul detailním námitkám k ztotožnění jeho osoby s osobou vyššího pachatele a při nezohlednění jeho tělesné konstituce. Dodává, že není pravda, že by pohyb pachatelů ve zlatnictví mohl být jiný, než uvedla svědkyně K. (přítomná prodavačka), neboť její popis událostí včetně toho, že se nižší z pachatelů pohyboval výlučně před pultem, odpovídá i trasologickým stopám. Je toho mínění, že jeho v dovolání uplatněná argumentace naplňovala uplatněný dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu a že Nejvyšší soud pochybil, když jeho dovolání odmítl podle § 265i odst. 1 písm. b) trestního řádu.

10. Podáním doručeným dne 15. 9. 2021 druhý stěžovatel ústavní stížnost doplnil o nově získaný důkaz, a to Prohlášení vědců k metodě pachové identifikace prováděné za použití služebních psů Policie ČR (dále jen „Prohlášení vědců“), podepsané čtrnácti předními českými odborníky věnujícími se problematice pachových stop. Podstatou Prohlášení vědců je vyjádření vědců, ze kterého vyplývá, že metoda pachové identifikace, tak jak byla prováděna do 1. 4. 2018, je z vědeckého hlediska nevěrohodná, a že postup, kdy je psovod dopředu informován o pozici jednotlivých vzorků, odporuje aktuálním vědeckým poznatkům.

11. Ústavnímu soudu bylo doručeno i vyjádření Spolku na podporu nezávislé justice v České republice Šalamoun (jako tzv. amicus curiae), který nebyl účastníkem řízení, z něhož vzešla ústavní stížností napadená rozhodnutí, nicméně měl potřebu sdělit Ústavnímu soudu svůj názor na věc. V tomto stanovisku je akcentováno, že dne 25. 3. 2020 vypracoval znalecký ústav Česká zemědělská univerzita v Praze posudek, který je součástí předmětného trestního spisu stěžovatelů a ze kterého vyplývá, že byla-li pachová identifikace prováděna v souladu s Pokynem ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009, nelze v žádném případě takové výsledky považovat za věrohodné, neboť odporují aktuálnímu vědeckému poznání, a proto jsou nepoužitelné jako důkaz v trestním řízení (obdobně i v doplňujícím podání, kde navíc Spolek Šalamoun poukazuje na výše uvedené Prohlášení vědců). K tomu Ústavní soud připomíná, že k takovým nevyžádaným vyjádřením od odlišných subjektů než účastníků či vedlejších účastníků řízení nepřihlíží (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 9. 2018 sp. zn. I. ÚS 2076/18).

III. Vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení

12. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu účastníky řízení a vedlejší účastníky řízení, aby se k ústavním stížnostem stěžovatelů vyjádřili.

13. Krajský soud ve svém vyjádření odkazuje na své původní rozhodnutí ve věci s konstatováním, že oba stěžovatelé v ústavní stížnosti argumentují ve vztahu k provedeným důkazům v zásadě shodně jako v nalézacím, odvolacím a dovolacím řízení. Nadto k námitce prvního stěžovatele, že pracovní rukavice, které zapomněl ve firmě druhého stěžovatele, mohl při spáchání trestné činnosti použít někdo jiný, zdůrazňuje, že použití příslušných rukavic třetí osobou bylo vyvráceno dalšími provedenými důkazy, a to především prokázanou přítomností druhého stěžovatele na místě činu, od jehož přítomnosti lze odvozovat i přítomnost prvního stěžovatele na místě činu s ohledem na charakter jeho postavy, která je identická s postavou řidiče motocyklu na kamerových záznamech, stejně jako je shodný poměr výšek pachatelů na záznamech a poměr výšek stěžovatelů, jakož i umístění a „posez“ pachatelů na motocyklu podle záznamů a umístění a „posez“ stěžovatelů na motocyklu při pokusu během řízení před soudem. Krajský soud poukázal rovněž na obnovovací řízení a zdůraznil, že v něm byly provedeny důkazy, které nejenže neznamenaly důvod pro povolení obnovy řízení, ale naopak potvrzovaly předchozí skutkové závěry (mimo jiné za využití informací veřejnosti a vycházející z faktu, že pachatelé jeli na žlutém sportovním motocyklu, byli vytipováni možní pachatelé v místech, kam motocykl ujížděl, kterým byly odebrány pachové vzorky, přičemž shoda byla potvrzena právě u stěžovatelů, i když vzorků bylo zkoumáno více, což dříve soudu známo nebylo). Krajský soud je toho názoru, že pro rozhodnutí o vině stěžovatelů byl rozhodující soulad mezi zjištěními vyplývajícími z metody pachové identifikace a zjištěními vyplývajícími z dalších provedených důkazů, především pak z výpovědí svědků, čímž došlo k vytvoření nepřerušeného řetězce nepřímých důkazů dokládajících vinu obou stěžovatelů. Za absurdní označuje názor znaleckého ústavu – České zemědělské univerzity v Praze, podle kterého by tato metoda neměla být v trestním řízení využívána s ohledem na chyby, kterých se mohou psi dopustit. Má za to, že provádění metody pachové identifikace je nastaveno tak, aby případné chyby psů měly na výsledky řízení nulový dopad. Minimalizace rizik vyplývajících z případných pochybení psa je podle něj zajišťována také stávající judikaturou, z níž se podává, že pachové stopy mají toliko podpůrný význam a jsou důkazem ryze nepřímým, což znamená, že samy o sobě nemohou postačovat k prokázání viny. Podotkl, že nemůže než souhlasit se změnou, k níž došlo až po zkoumání pachových stop v této věci, kdy pachovou konzervu umisťuje osoba odlišná od psovoda, nicméně je přesvědčen, že ani předchozí postup neznamenal riziko spočívající v označení nepravého pachatele. Má za to, že jeho ústavními stížnostmi napadené rozhodnutí respektuje stávající judikaturu potud, je-li podle ní nález pachové stopy důkazem pouze faktu, že se obviněný na místě činu nacházel.

V posuzované věci je však podle něj s ohledem na další provedené důkazy také možno učinit závěr, čeho se na místě činu stěžovatelé dopustili.

14. Vrchní soud rovněž odkazuje na své původní rozhodnutí ve věci s tím, že stěžovatelé v ústavních stížnostech pouze opakují argumenty, které uplatnili již v odvolacím řízení.

15. Nejvyšší soud ve svém vyjádření poukazuje na to, že v posuzované věci neshledal, že by námitky stěžovatelů byly s to založit přezkumnou povinnost Nejvyššího soudu, neboť šlo o námitky čistě skutkové, které směřovaly výlučně do oblasti provedeného dokazování, a že ve věci nezjistil ani tzv. extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními na straně jedné a provedenými důkazy na straně druhé. Podle něj soudy nižších stupňů při rozhodování věci vycházely vedle pachových stop ze svědeckých výpovědí hned několika svědků, a to včetně prodavačky přítomné na místě činu a dvou kolemjdoucích, kteří se dostali s pachateli loupeže do fyzického kontaktu, dále z fotodokumentace z místa činu a fyzické komparace. Odůvodnění soudů jsou podle něj jasná, logická a přesvědčivá, nevykazují znaky libovůle a závěry učiněné soudy odpovídají zásadám formální logiky. Procesní postup soudů nižších stupňů považuje za správný, proto navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelů odmítl.

16. Krajské státní zastupitelství v Brně – pobočka ve Zlíně odkázalo na rozhodnutí krajského soudu, vrchní soudu a Nejvyššího soudu, s nimiž se plně ztotožnilo s tím, že podle jeho názoru příslušné soudy postupovaly v souladu se zákonem a že napadenými rozhodnutími nedošlo k zásahu do základních práv a svobod stěžovatelů. Navrhlo proto, aby Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelů odmítl.

17. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci rovněž plně odkázalo na obsah napadených rozhodnutí s konstatováním, že obecné soudy se ve svých rozhodnutích náležitě vypořádaly se všemi námitkami stěžovatelů.

18. Nejvyšší státní zastupitelství odkázalo na své vyjádření k dovoláním stěžovatelů, kde shledalo, že uplatněné námitky neodpovídají deklarovaným dovolacím důvodům a jsou i z věcného hlediska nedůvodné. K problematice pachové identifikace dále zdůraznilo, že Nejvyšší soud vyloučil, že by výsledky pachové identifikace byly procesně nepoužitelné, přičemž se věcí zabýval též z hlediska požadavku, aby metoda pachové identifikace reflektovala aktuální vědecké poznatky týkající se zkoumání této metody. Při svých úvahách Nejvyšší soud podle Nejvyššího státního zastupitelství přihlížel též k aktuální judikatuře Ústavního soudu, zejména k nálezu sp. zn. IV. ÚS 1098/15, přičemž důkaz pachovými stopami sice byl v předmětné věci důkazem stěžejním, nikoli však důkazem jediným. Nejvyšší státní zastupitelství se v celém rozsahu ztotožnilo s názory Nejvyššího soudu a konstatovalo, že v dovolacím řízení nedošlo k porušení práva na spravedlivý proces (sc. na soudní ochranu) nebo porušení jiného ústavně zaručeného práva stěžovatelů. Navrhlo proto, aby Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelů odmítl.

19. S ohledem na okolnost, že vyjádření účastníků řízení neobsahovala žádné argumenty, které by byly stěžovatelům neznámé a byly podstatné pro posouzení věci, nepovažoval Ústavní soud za účelné zasílat je stěžovatelům k případné replice.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

20. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnosti byly podány včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená v ústavní stížnosti. Ústavní soud je k jejich projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jejich ústavní stížnosti jsou přípustné, neboť stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně jejich práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavních stížností

21. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), není jim instančně nadřazen a nezasahuje do rozhodovací činnosti soudů vždy, když došlo k porušení „běžné zákonnosti nebo k jiným nesprávnostem“, ale až tehdy, představuje-li takové porušení zároveň porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 1995 sp. zn. II. ÚS 45/94 (N 5/3 SbNU 17)]. V řízení o ústavní stížnosti není sama o sobě významná námitka „nesprávnosti“ napadeného rozhodnutí a není rozhodné, je-li dovozována z hmotného, či procesního (podústavního) práva.

22. Ústavní soud se tedy může zabývat správností hodnocení důkazů obecnými soudy jen tehdy, zjistí-li, že v řízení před nimi byly porušeny ústavní principy řádného soudního řízení. Napadená rozhodnutí obecných soudů může zrušit pouze tehdy, neprobíhalo-li dokazování v trestním řízení v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů ve smyslu § 2 odst. 6 trestního řádu, popř. nebylo-li v řízení postupováno podle zásady oficiality, zásady vyhledávací, zásady zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností (§ 2 odst. 4 a 5 trestního řádu) a za respektování zásady presumpce neviny (čl. 40 odst. 2 Listiny, § 2 odst. 2 trestního řádu). Takovým postupem totiž dochází i k porušení práv zaručených čl. 36 odst. 1, případně i čl. 37 odst. 3 Listiny, a je namístě ingerence Ústavního soudu [viz nález ze dne 30. 11. 1994 sp. zn. I. ÚS 108/93 (N 60/2 SbNU 165) nebo nález ze dne 21. 4. 1994 sp. zn. I. ÚS 68/93 (N 17/1 SbNU 123)]. Z hlediska ústavněprávního přezkumu je tedy významné, zda důkazy, o něž se napadené rozhodnutí opírá, tvoří logicky uzavřený celek a zda odůvodnění napadeného rozhodnutí nenese znaky zřejmé libovůle.

23. V nyní posuzované věci stěžovatelé namítají, že obecné soudy založily závěr o jejich vině výhradně na pachové identifikaci a že závěr o vině se vedle pachové identifikace neopírá o žádný uzavřený řetězec nepřímých důkazů. Obecné soudy náležitě nepřihlédly k závěrům nálezu sp. zn. IV. ÚS 1098/15, kde Ústavní soud pro ústavně konformní provedení důkazu pachovými stopami vyslovil dvě podmínky, a to dodržení postupu stanoveného Pokynem č. 9/2009 a reflektování aktuálních poznatků vědeckého zkoumání této metody. Současně upozornili, že Pokyn č. 9/2009 byl nahrazen Pokynem č. 313/2017, podle kterého byla nevhodná metodika provádění pachové identifikace nahrazena novou metodikou korelující se soudobými poznatky vědeckého poznání. Stěžovatelé dále tvrdí, že krajský soud pochybil, když při neakceptaci vědeckého stanoviska odborníků předloženého obhajobou nezjišťoval odborné stanovisko jiné. Nejvyšší soud se pak vyhnul detailním námitkám stěžovatelů. S ohledem na použité důkazní prostředky Ústavní soud provedl přezkum ústavnosti napadených rozhodnutí, který zaměřil především na to, zda proces jako celek měl spravedlivý charakter.

a) Obecná východiska

24. Součástí práva na řádně vedené trestní řízení je princip presumpce neviny, z něhož kromě pravidla, podle něhož musí být obviněnému vina zákonným způsobem prokázána, plyne rovněž pravidlo *in dubio pro reo* (§ 2 odst. 1, 2 a 5 trestního řádu, čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy). Toto pravidlo znamená, že není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny v daném kontextu důvodné pochybnosti, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného [srov. např. nálezy ze dne 24. 2. 2004 sp. zn. I. ÚS 733/01 (N 26/32 SbNU 239) nebo ze dne 8. 8. 2013 sp. zn. II. ÚS 2142/11 (N 141/70 SbNU 323)]. Jde o jednu z nejvýznamnějších ústavních záruk spravedlivého procesu v trestním

řízení, od níž se odvíjí některá další důležitá pravidla dopadající zejména na proces dokazování, včetně hodnocení důkazů. Vedle pravidla *in dubio pro reo* takto nelze opominout především požadavek, aby orgány činné v trestním řízení postupovaly nestranně, neboť tato potřeba je nezbytným předpokladem důvěry veřejnosti v jejich rozhodování. V této souvislosti je třeba zdůraznit zejména povinnost objasňovat stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede (§ 2 odst. 5, § 164 odst. 3 trestního řádu), jakož i povinnost soudu vypořádat se v rozsudku nebo usnesení s obhajobou a v jejím rámci s navrženými důkazy ve smyslu § 125 odst. 1 trestního řádu. Jak uvedl Evropský soud pro lidská práva, pravidlo *in dubio pro reo*, které je specifickým výrazem zásady presumpce neviny, vyžaduje, aby soudci nevycházeli z předem pojatého přesvědčení, že obviněný spáchal čin, který je mu kladen za vinu, aby důkazní břemeno spočívalo na obžalobě a aby případné pochybnosti byly využity ve prospěch obviněného (viz rozsudek ze dne 24. 7. 2008 ve věci *Melich a Beck proti České republice*, stížnost č. 35450/04).

25. Přitom poznatek, že podle našeho dosažitelného vědění jisté (dokázané) tvrzení má v sobě určité prvky nejistoty, vede k větší kritičnosti vůči důkazům, k pečlivému zkoumání všech informací, a tím přispívá k dosažení pravdivého (nikoli však ve smyslu tzv. objektivní pravdy) skutkového zjištění (srov. také usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2015 sp. zn. 6 Tdo 1274/2015). Soudce totiž musí být vnitřně přesvědčen o určité skutečnosti, aby mohl vynést rozhodnutí, kdy míru „přesvědčení“ soudu nelze předem určovat, protože soudce je při rozhodování nezávislý a je vázán pouze zákonným příkazem, který mu ukládá zásada volného hodnocení důkazů respektovat.

26. Mimořádnou pozornost pak soud musí věnovat hodnocení důkazů v trestních věcech zejména tehdy, jde-li o rozhodující důkaz, tedy o důkaz tak významný nebo důležitý, že jej lze považovat za pravděpodobně určující pro výsledek případu [srov. např. nález ze dne 3. 11. 2016 sp. zn. I. ÚS 1860/16 (N 208/83 SbNU 299)]. V takovém případě musí být věnována mimořádná pozornost jeho důkladnému prověření a zvážení jeho důkazní síly. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vyvinout všemožné úsilí, aby tento rozhodující usvědčující důkaz byl pokud možno doplněn jinými, byť třeba nepřímými důkazy. Taková povinnost pro ně vyplývá ze zásady oficiality a ze zásady vyhledávací (§ 2 odst. 4 a 5 trestního řádu) [srov. nálezy ze dne 17. 6. 2004 sp. zn. IV. ÚS 37/03 (N 81/33 SbNU 285), ze dne 8. 8. 2013 sp. zn. II. ÚS 2142/11 (N 141/70 SbNU 323), bod 17, a ze dne 22. 6. 2016 sp. zn. I. ÚS 520/16 (N 119/81 SbNU 853), bod 28].

27. Striktní dodržení procesních předpisů platných pro provádění konkrétního důkazu a správné zdokumentování průběhu provádění pro pozdější doložitelnost mají na důkazní sílu konkrétního důkazu zásadní vliv. Nepostupuje-li orgán činný v trestním řízení, který konkrétní důkaz provádí, tímto způsobem, může být jeho postup příčinou snížení významu či následné nepoužitelnosti jinak relevantního důkazu [srov. nález ze dne 20. 6. 2017 sp. zn. I. ÚS 3709/16 (N 106/85 SbNU 739), bod 30]. Ústavní soud pak v minulosti judikoval, že u vybraných důkazních prostředků právní předpisy stanoví určité standardy, které jsou však minimem požadavků na použití tohoto důkazního prostředku. Na dodržení těchto standardů je třeba klást důraz zejména tehdy, není-li důkazní situace jednoznačná a neexistují-li další jednoznačné důkazy [srov. nález ze dne 27. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 4266/16 (N 52/84 SbNU 603), bod 38]. V takových případech je nutné, aby rozhodující důkaz byl realizován za dodržení vyšších než minimálních požadavků.

28. Ústavní soud nakonec považuje za potřebné zdůraznit, že nedodržení zásady presumpce neviny nemá za následek pouze to, že by nevinní lidé byli odsouzeni, ale i to, že skuteční pachatelé by nebyli potrestáni, což by ohrožovalo společnost. Nelze než vyžadovat nejvyšší standard při rozhodování o vině a při nedosažení tohoto standardu je nutné shledat obviněného nevinným, jakkoli pravděpodobná se jeho vina může zdát [srov. nález ze dne 8. 10. 2020 sp. zn. II. ÚS 2016/20 (N 196/102 SbNU 235)].

29. Teorie i praxe připouští pro účely uznání viny důkazy přímé a nepřímé. Přímé jsou ty, které přímo směřují k hlavní skutečnosti, resp. k vině nebo nevině obviněného, zatímco nepřímými se dokazuje vedlejší skutečnost, ze které lze usuzovat na skutečnost hlavní nebo slouží na doplnění důkazů přímých. Jinak řečeno, nepřímý důkaz k tomu, aby byl použitelný pro závěr o vině obviněného, potřebuje další, zprostředkující skutečnost. Nepřímé důkazy nejsou ve vztahu k přímým *a priori* podřadné. Je jimi možno prokázat vinu stejně jako důkazy přímými, ovšem za podmínky, že vzájemně propojený, nepřerušený, resp. uzavřený řetězec těchto důkazů jinou alternativu než vinu nepřipouští. Za této podmínky soud může výrok o vině opřít jen o nepřímé důkazy (srov. např. Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna T. Trestní právo procesní. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 342–345). Typickým případem nepřímého důkazu je použití metody pachové identifikace (pachového testu) jako důkazu v trestním řízení (srov. nález sp. zn. II. ÚS 2168/07).

30. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi použití pachových stop jako nepřímého nebo také podpůrného důkazu připouští, resp. obecnou věrohodnost samotného důkazu pachovou zkouškou nezpochybňuje. Stejně tak ale připomíná, že na základě tohoto důkazu je obecně možno dospět pouze k závěru, že se určitá osoba v blíže neurčené době s největší pravděpodobností nacházela na určitém místě. Nelze tedy pouze z něj jednoznačně a bez důvodných pochybností dovodit, že se taková osoba dopustila trestného činu, který se na daném místě stal [srov. např. nálezy ze dne 4. 3. 1998 sp. zn. I. ÚS 394/97 (N 28/10 SbNU 179), ze dne 30. 4. 2008 sp. zn. II. ÚS 2168/07 (N 82/49 SbNU 185) aj.]. Musí tedy existovat další skutečnosti, které vytvoří uzavřený řetěz důkazů, resp. nesmí existovat žádná jiná reálná možnost, že by se činu mohl dopustit někdo jiný než osoba obviněná. Jinak řečeno, aby důkaz pachovou identifikací byl dostačující, je třeba, aby tento důkaz nebyl pro uznání viny důkazem jediným, osamoceným.

31. Metodě pachové identifikace a jejímu používání v trestních věcech se Ústavní soud významně věnoval zejména v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1098/15. Zde především uvedl, že podle převažujících odborných názorů je metoda pachové identifikace metodou kriminalistické techniky, která slouží ke ztotožnění individuálního pachu fyzické osoby s jím vytvořenou pachovou stopou na místě činu nebo na jiném místě, které se spácháním činu souvisí. Podstatou metody pachové identifikace je subjektivní chování psa, jehož správnost lze ověřit empiricky a za použití moderních vědeckých metod vzniku pachu a fyziologie jeho vnímání k tomu zvláště vybraným a vycvičeným psem za podmínek nahodilosti i opakování, tedy způsobem potvrzujícím nebo vyvracejícím možnost jejího využití v konkrétním případě (srov. Straus, J., Kloubek, M. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 9–11).

32. I když se způsoby provedení metody pachové identifikace v detailech v různých zemích odlišují, jedno mají společné – cílem je určit, že individuální pach podezřelého či obviněného se nachází na místě činu nebo na věcech, které se spácháním činu skutkově souvisí. Často namítanou slabinou tohoto důkazního prostředku je údajná nemožnost ověření výsledků pomocí vědeckých metod [viz nálezy sp. zn. I. ÚS 394/97 a ze dne 3. 8. 2000 sp. zn. II. ÚS 418/99 (N 116/19 SbNU 113)]. V této souvislosti je především diskutováno, zda tzv. pachová stopa je vhodná a způsobilá pro individuální identifikaci lidského jedince, jaké má tato stopa vlastnosti, je-li technickými prostředky zjistitelná, a zda je cvičený pes schopen tuto stopu identifikovat.

33. Ústavní soud akceptuje a podporuje obezřetný přístup obecných soudů k okolnostem, za kterých nepřímý důkaz pachovou identifikací byl opatřen, zajištěn a proveden, a vyžaduje, aby soudy těmto okolnostem v rozhodnutích věnovaly odpovídající pozornost (srov. nález sp. zn. II. ÚS 2168/07). V době, kdy došlo k sejmutí pachových stop a jejich následné komparaci v nyní posuzované věci, platil Pokyn č. 9/2009. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 1098/15, který byl vyhlášen dne 7. 4. 2016, Ústavní soud zdůraznil, že za ústavně

konformní považuje následující požadavky na provedení důkazu metodou pachové identifikace:

a) Metoda pachové identifikace musí být provedena nejméně za použití standardů vyplývajících z Pokynu č. 9/2009 a současně musí reflektovat aktuální poznatky vědeckého zkoumání této metody. Při hodnocení důkazního významu výsledků pachové identifikace je třeba se zabývat především tím, zda kriminalistický technik a policejní psovod, kteří se na identifikaci podíleli, splňují kvalifikační předpoklady nezbytné pro výkon této činnosti a zda použitý služební pes absolvoval předepsaný výcvik, eventuálně potřebné přezkoušení způsobilosti identifikovat pachové stopy, případně jaké byly jeho dosavadní statistické výsledky v úspěšnosti identifikace, zda metoda pachové identifikace použitá v konkrétním případě respektuje požadavek, aby stopy byly sejmuty a uchovány řádně, aby nedošlo k jejich záměně nebo k tzv. přenosu pachu či k nepřípustné manipulaci při ztotožňování stopy.

b) Přezkoumání správnosti provedení metody pachové identifikace by mělo být v případě pochybností provedeno pomocí kontrolního znaleckého posudku z oboru kriminalistika, odvětví kriminalistické odorologie.

c) Sejmutí pachové stopy bude zpravidla neodkladným a často i neopakovatelným úkonem podle § 160 odst. 4 trestního řádu, provedeným především ve stadiu před zahájením trestního stíhání.

d) Při sejmutí a identifikaci pachové stopy obviněného po zahájení trestního stíhání je za účelem minimálního dohledu nad provedením tohoto úkonu nezbytná přítomnost obhájce obviněného, případně státního zástupce (§ 165 odst. 3 trestního řádu). Přítomnost těchto osob nesmí mít nežádoucí vliv na nerušené, resp. objektivní provedení tohoto úkonu.

e) Na sejmutí srovnávací pachové stopy, jehož cílem je získání objektivně existujících důkazů pro forenzní vyšetření a které nevyžaduje aktivní jednání obviněného či podezřelého, ale toliko strpění jejich provedení, nelze pohlížet jako na úkon, jímž by byl obviněný či podezřelý donucován k ústavně nepřípustnému sebeobviňování.

f) O úkonech (sejmutí, uchování a ztotožnění) musí být vyhotoveny protokoly ve smyslu § 55 odst. 1 trestního řádu. V případě, vzniknou-li pochybnosti o průběhu těchto úkonů, je třeba opatřit vysvětlení (§ 158 odst. 3 trestního řádu) nebo výpověď (§ 101 trestního řádu) osoby, která úkon prováděla nebo se jeho provedení účastnila. Za účelem vyloučení pochybností o správnosti identifikace je vhodné provedení obrazového záznamu průběhu tohoto úkonu.

g) Důkaz metodou pachové identifikace je nepřímým důkazním prostředkem, který jako jediný zpravidla k uznání viny trestným činem nepostačuje.

b) Aplikace obecných východisek na posuzovanou věc

34. V nyní posuzované věci byly z hlediska rozdělení důkazů v případě odsouzení obou stěžovatelů klíčovými shledány důkazy nepřímé. Za stěžejní považovaly obecné soudy výsledky provedené pachové identifikace, které byly podle jejich názoru podporovány výpověďmi svědků a podobností postav osob zachycených na kamerových záznamech s postavami stěžovatelů.

35. Průběh páchání dané trestné činnosti, který stěžovatelé v ústavních stížnostech nerozporují, dovodil krajský soud zejména ze svědeckých výpovědí K. K. (prodavačky), I. Ch. (prodavačky ze sousedství) a poškozených D. M. a Z. T., z jejichž výpovědí mimo jiné vyplynulo, že dva pachatelé, z nichž jeden byl vyšší a druhý zřetelně nižší postavy, přijeli na motocyklu před příslušnou prodejnu, s přilbami a kuklami na hlavách vešli dovnitř, vyšší pachatel přešel za prodejní pult a zde za pomoci přineseného šroubováku vypáčil dvě zásuvky a šperky z nich vkládal do přinesené tašky. Menší z pachatelů po příchodu do prodejny přistoupil ke skleněným vitrínám, tyto odemkl pomocí klíče, který byl v zámku, a šperky ukládal rovněž do přinesené tašky. Krajský soud zdůraznil, že prakticky všichni vyslechnutí

svědci si všimli zjevného výškového rozdílu mezi pachateli, což jim podle jeho názoru umožnilo lépe popsat páchání trestné činnosti se zaměřením na konkrétní jednání jednotlivých pachatelů.

36. Za pachatele posuzované trestné činnosti pak krajský soud považoval stěžovatele, když v odůvodnění svého rozhodnutí konstatoval, že od počátku trestního řízení bylo zřejmé, že pro rozhodnutí o vině stěžovatelů bude rozhodné vyhodnocení odborných vyjádření z oboru kriminalistické odorologie, resp. vyhodnocení činnosti služebních psů. K tomu dodal, že nebývá pravidlem, že by ze spisového materiálu nebylo zřejmé, jakými cestami se z pachatelů stali podezřelí, ale že nastala-li v dané věci tato situace, je evidentní, že se tak stalo na základě operativní činnosti policie, potažmo informací z prostředí, v němž se stěžovatelé pohybovali, v němž byli známí a z něhož informace, že právě oni by mohli být pachateli dané trestné činnosti, pochází (viz bod 67 rozsudku krajského soudu). Opodstatnění této informace pak bylo prověřováno metodou pachové komparace za využití služebních psů Policie ČR. Takový postup krajského soudu je však neakceptovatelný, neboť informace z „podsvětí“ nemají žádnou vypovídací hodnotu, jak v návaznosti na odvolací námitky stěžovatelů konstatoval i vrchní soud v odůvodnění svého usnesení (sub bod 4).

37. Jde-li o samotnou pachovou identifikaci, z rozsudku krajského soudu je zřejmé, že si tento soud byl vědom jak shora citovaného nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1098/15, tak i v té době aktuálního náhledu na důkaz pachovými stopami (viz body 67–69 rozsudku krajského soudu). Nález sp. zn. IV. ÚS 1098/15 byl vydán dne 22. 3. 2016 a vyhlášen dne 7. 4. 2016, tedy až po spáchání posuzovaného skutku kladeného stěžovatelům za vinu, avšak řada jednotlivých úkonů byla orgány činnými v trestním řízení provedena až po jeho vyhlášení, tudíž byl nepochybně plně aplikovatelný (resp. minimálně úkony provedené po jeho vydání) na danou věc a povinností obecných soudů bylo jeho závěry reflektovat, neboť podle čl. 89 odst. 1, 2 Ústavy je rozhodnutí Ústavního soudu vykonatelné, jakmile bylo vyhlášeno způsobem stanoveným zákonem, nerozhodl-li Ústavní soud o jeho vykonatelnosti jinak, a vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby. Taktéž měl krajský soud k dispozici obhajobou předloženou již shora zmíněnou Zprávu České zemědělské univerzity, jejímž výstupem bylo konstatování, že psi jsou v zásadě schopni pachovou komparaci provádět, avšak chybovost je natolik vysoká, že využitelnost této metody, je-li prováděna za stávajících podmínek (tj. za platnosti Pokynu č. 9/2009), jako důkazního prostředku prakticky vylučuje. Za alarmující označila Zpráva České zemědělské univerzity skutečnost, že v poměrně vysokém počtu případů došlo ke ztotožnění takových párů pachových vzorků, které ve skutečnosti shodný pach neobsahovaly, což mohlo být způsobeno tím, že psovod mohl nevědomky výkon psa ovlivnit. Z pasáže zprávy označené jako „Výsledky“ vyplynulo, že během testu bylo provedeno 40 porovnání párů sklenic, přičemž v 8 případech psi označili shodu mezi sklenicemi, které shodný pach neobsahovaly.

38. Za zásadní považuje Ústavní soud skutečnost, že krajský soud nerespektoval některé z podstatných závěrů nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1098/15 a při vědomí podmínek týkajících se pachové identifikace uvedených v tomto nálezu (sub bod 28) se ani dostatečně nevypořádal se Zprávou České zemědělské univerzity, jejíž závěry odmítl s tím, že není možno souhlasit s tím, že by výsledky činnosti služebních psů neměly být pro účely trestního řízení využívány, nemůžeme-li tento důkazní prostředek považovat za stoprocentně spolehlivý. Krajský soud tedy uzavřel, že s výsledky pachové komparace jako s důkazem pracovat lze (blíže sub bod 4 shora). K tomu považuje Ústavní soud za potřebné uvést, že smysl této zprávy, přes její obecně uvedené doporučení, s kterým zřejmě nelze bez dalšího souhlasit, nebyl v tom, že by se identifikace podle pachových stop neměla provádět, ale upozornit na problémy spojené s jejím využíváním jako rozhodného důkazu při závěru o vině obviněných. Z tohoto hlediska se krajský soud závěry Zprávy České zemědělské univerzity, které v mnohém doplňují citovaný nález sp. zn. IV. ÚS 1098/15 a další navazující judikaturu

Ústavního soudu, náležitě nezabýval a naopak její výsledky bagatelizoval nevhodným srovnáním s výslechy svědků v trestním řízení a s hodnocením jejich výpovědí, což jsou ovšem nesrovnatelné důkazy a hodnotící postupy, a to již s ohledem na to, že se srovnává postup psa (zvířete) při rozpoznávání pachů a výslech a výpověď svědka jako člověka – fyzické osoby nadané rozumem a citem, kdy vypovídací hodnota těchto důkazů a v důsledku toho i hodnotící postupy se k nim vztahující jsou zásadně rozdílné, čímž samozřejmě se nechce říci, že se i svědek nemůže mýlit, anebo dokonce úmyslně vypovídat nepravdivě. Navíc krajský soud při neakceptaci vědeckého stanoviska odborníků nezajistil žádné jiné odborné stanovisko, a to včetně případného odůvodnění, proč je považuje za přesvědčivější. Vystačil si jen se závěry znalce doc. JUDr. Martina Kloubka, Ph.D., který se však ke Zprávě České zemědělské univerzity nevyjadřoval. Při své výpovědi jen obecně popsal, na čem je založena kriminalistická odorologie a jak probíhá porovnání otisku pachové stopy. K samotnému postupu policie při odběru a porovnávání pachových stop uvedl, že v posuzované věci byly dodrženy tehdy závazné standardy, ale že od 1. 4. 2018 je již účinný jiný interní akt řízení, jehož standardy jsou výrazně přísnější (viz body 42–44 rozsudku krajského soudu). Krajský soud tak nerespektoval požadavek z nálezu sp. zn. IV. ÚS 1098/15, tj. reflektování vědeckého zkoumání dané metody, čímž do značné míry popřel jeho závěry. Jeho postup tak nemůže obstát. Krajský soud sice správně a v souladu se závěry citovaného nálezu přibral za účelem vyhodnocení postupu policie při zkoumání pachových stop znalce z oboru kriminalistika, odvětví kriminalistická odorologie, doc. JUDr. Martina Kloubka, Ph.D., avšak vzhledem k tomu, že trestní stíhání stěžovatelů bylo zahájeno usnesením ze dne 21. 3. 2017 (viz č. l. 1 spisu), bylo s ohledem na podmínky stanovené v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1098/15 (sub bod 32) hrubým porušením tohoto nálezu, který byl vyhlášen dne 7. 4. 2016, jako obecně závazného rozhodnutí (čl. 89 odst. 2 Ústavy), že k identifikaci pachových stop po zahájení trestního stíhání nebyli přizváni obhájci stěžovatelů (viz žádosti o odborné vyjádření ze dnů 23. 3. 2017 – č. l. 327 a násl., 16. 5. 2017 – č. l. 332 a násl., 16. 10. 2017 – č. l. 337 a násl.) a že za účelem vyloučení pochybností o správnosti pachové identifikace nebyly provedeny obrazové záznamy průběhu těchto úkonů.

39. Krajský soud v odůvodnění svého rozhodnutí namísto hodnocení konkrétní v řízení provedené pachové identifikace ve smyslu § 2 odst. 6 trestního řádu vyjádřil svůj názor, že bude-li trestní řád do budoucna nějakým způsobem změněn, mělo by se tak stát principiálně ve směru odklonu od přehnaného formalismu, a to i vzhledem k pachové komparaci, přičemž dokonce nepřímo kritizoval shora uvedené závěry nálezu sp. zn. IV. ÚS 1098/15, když uvedl, že připouští, že při provádění pachové zkoušky v nyní posuzované věci u zalehnutí psa nikdo jiný kromě psovoda nebyl, ale nepovažoval to za podstatné (viz bod 76 rozsudku krajského soudu). K tomu uvedl, že stejně tak nikdo (obhájce) není např. u Widmarkovy zkoušky na alkohol, u pitvy, v chemické laboratoři při zkoumání zajištěného bílého prášku apod., přičemž se s výsledky těchto činností běžně pracuje jako s důkazy, aniž by byly zpochybňovány natolik intenzívně, jako je zpochybňována metoda pachové komparace a činnost psovodů. Podle jeho přesvědčení jde o výraz neúcty vůči práci psovoda. Tomuto závěru krajského soudu Ústavní soud nemůže přisvědčit, neboť provádění pachové identifikace za použití psů nelze srovnávat s vědeckými metodami, jako je např. Widmarkova zkouška na alkohol, pitva, chemický rozbor omamných a psychotropních látek apod. Takové srovnání by bylo namístě pouze v případě, že by byla odorologická expertiza prováděna zkoumáním molekulové podstaty tzv. lidské pachové signatury na základě molekulového složení aktivní lidské pachové signatury [viz vědecký výzkum Ústavu analytické chemie Fakulty chemicko-inženýrské Vysoké školy chemicko-technologické v Praze, prováděný za podpory Ministerstva vnitra při realizaci Projektu VF20142015036 – Pachová signatura (2014–2015, MV0/VF)], a nikoli za pomocí psů, což však dosud možné není. Navíc tímto přístupem krajský soud dal najevo i určitou předpojatost při hodnocení důkazu pachovými stopami jako

důkazu nepřímého, přestože z uvedené judikatury Ústavního soudu vyplývá, že jde-li o rozhodující důkaz, tedy o důkaz tak významný nebo důležitý, že jej lze považovat za pravděpodobně určující pro výsledek případu, musí být věnována mimořádná pozornost jeho důkladnému prověření a zvážení jeho důkazní síly (viz nálezy sp. zn. I. ÚS 1860/16, sp. zn. IV. ÚS 37/03, sp. zn. II. ÚS 2142/11, bod 17, a sp. zn. I. ÚS 520/16, bod 28). Navíc u důkazních prostředků, pro které právní předpisy stanoví určité standardy, které jsou však minimem požadavků na použití tohoto důkazního prostředku, je třeba na dodržení těchto standardů klást zvýšený důraz, přičemž je vhodné, aby rozhodující důkaz byl realizován za dodržení vyšších než minimálních požadavků [srov. nález sp. zn. II. ÚS 4266/16, bod 38].

40. Postup krajského soudu proto nelze považovat za ústavně konformní, a to tím spíše, když pachové stopy byly podle Ústavního soudu v přezkoumávané věci stěžejním a fakticky jediným důkazem o vině obou stěžovatelů, neboť nikdo z vyslechnutých svědků stěžovatele jako pachatele nedokázal identifikovat. Svědek D. M. k osobám pachatelů u hlavního líčení uvedl, že oba byli podle něj muži, jeden menší štíhlý, druhý vyšší a rozhodně ne drobný, ale normální postavy (doslova uvedl „tlustý nebyl, tlustý su já“), že oba měli motorkářské oblečení, přilbu a rukavice, které však blíže specifikovat nedokázal (viz č. l. 1254 a násl. spisu). Stejně tak Z. T. k věci uvedl, že pachatelé byli rozdílné výšky, oba měli kuklu, přilbu a rukavice, které popsat nedokázal, že menší z pachatelů stál k němu blíže a vyšší z pachatelů byl vzadu v prodejně a páčil skříňky a šuplíky (viz body 6 a 7 rozsudku krajského soudu). Svědkyně K. K. vypověděla, že vyšší z pachatelů přišel k ní za pult a začal páčit šuplíky se šperky, menší z pachatelů šel k vitríně, kterou odemkl, a začal z ní brát další šperky, přičemž u ní za pultem se vůbec nevyskytoval (viz č. l. 1256 a násl. spisu). To vyplývá i ze svědecké výpovědi Z. T. Skutečnosti o výšce pachatelů se podávaly i z výpovědí svědků K. V., J. H., E. Č., I. T., I. Ch. (viz str. 7–8 rozsudku krajského soudu). Všichni vyslechnutí svědci popsali oba pachatele velmi obecně s tím, že jeden byl vyšší a druhý nižší. Žádným způsobem však ani jednoho z pachatelů svědci nepopsali takovými individualizujícími znaky, z nichž by bylo možné dovodit, že jde konkrétně o stěžovatele. Žádný ze svědků také nebyl schopen potvrdit, že rukavice na předložené fotografii byly rukavice, které měli pachatelé či jeden z nich na místě činu. Svědci se relevantním způsobem vyjádřili jen k objektivní stránce, tj. jednání pachatelů, které viděli, ale nikoli k identifikaci pachatelů, což je i pochopitelné, když jak bylo zjištěno, byli oděni do motocyklového oblečení s přilbami a kuklami na hlavách.

41. Jak bylo již shora zdůrazněno, striktní dodržení procesních předpisů platných pro provádění konkrétního důkazu a správné zadokumentování průběhu jejich provádění pro pozdější doložitelnost mají na důkazní sílu konkrétního důkazu zásadní vliv, a stanoví-li obecně závazný právní předpis určité standardy u konkrétního důkazu, jsou tyto minimem požadavků na použití tohoto důkazního prostředku. Na dodržení těchto standardů je třeba klást důraz zejména tehdy, není-li důkazní situace jednoznačná a neexistují-li další jednoznačné důkazy (nález sp. zn. II. ÚS 4266/16).

42. Podle závěrů krajského soudu byly pachové stopy vyššího z pachatelů (druhého stěžovatele) nalezeny na rukojeti páčidla, kterým rozbil horní sklo dveří, i na šroubováku, kterým vypáčil šuplíky v pultu. Pachové stopy obou stěžovatelů byly zajištěny na obou madlech dveří a na platech, která vkládali do tašky. Přitom byl zjištěn i nesoulad mezi skutkovými zjištěními ve skutkové větě výroku o vině a nálezem stop, a to i podle závěru krajského soudu u madel šuplíků, kde byly nalezeny i stopy prvního stěžovatele, přestože z výpovědí svědků (zejména svědkyně K. K. či svědka Z. T. – viz bod 43) nevyplynulo, že by s těmito šuplíky byl v kontaktu. To však krajský soud nepovažoval za důležité, podrobněji se tím nezabýval, a to přesto, že ve skutkové větě výroku o vině uzavřel, že „(p)rvní stěžovatel ve stejné době přistoupil ke skleněným vitrínám, které se nacházely v prostoru před obslužným pultem, tyto odemkl klíčem v zámku a z těchto také bral plata se šperky, které rovněž ukládal do přinesené tašky …“, a už „za této situace do prodejny vešel kolemjdoucí

Z. T., který se snažil zabránit pachatelům v loupeži …“, tedy podle tohoto rozhodného zjištění krajského soudu ve výroku o vině první stěžovatel vůbec neměl být za obslužným pultem. Naopak za významný faktor z hlediska identifikace pachatelů považoval jejich výškový rozdíl (viz bod 70 rozsudku krajského soudu). Součástí spisu (viz č. l. 150 a násl.) jsou záznamy z bezpečnostních kamer, které zachycují pachatele jedoucí na motocyklu. Krajský soud nechal vypracovat znalecký posudek z oboru kriminalistika, odvětví antropologie (viz č. l. 1311 a násl. spisu), kdy zpracovateli tohoto znaleckého posudku byl předložen záznam z kamer a bylo mu uloženo, aby stanovil výšku osob jedoucích na motocyklu. Znalec dospěl k závěru, že videozáznamy jsou z antropologického hlediska nízké kvality a že na základě nich není možno jakkoliv objektivizovat výšku osob na motocyklu. Krajský soud však následně příslušnému policejnímu orgánu uložil, aby provedl prohlídku těl stěžovatelů, o čemž byla pořízena fotodokumentace (viz č. l. 1353 a násl. spisu), na základě které sám a v rozporu se závěry zmíněného znaleckého posudku shledal, že podobnost postav pachatelů na kamerových záznamech a postav stěžovatelů je zřejmá. Takový závěr krajského soudu, který nemá žádnou oporu v provedeném dokazování a který je v rozporu s uvedeným znaleckým posudkem, vzbuzuje zásadní pochybnosti, a proto ho nelze akceptovat.

43. Nelze přehlédnout ani to, že druhý stěžovatel od počátku trestního řízení poukazoval na skutečnost, že v době, kdy byl trestný čin spáchán, byl tlustý a vážil cca 115–120 kg, přičemž jeho nadváhu kromě jeho matky I. Z. (viz č. l. 955 spisu) potvrdili i další svědci – M. R. (viz č. l. 964 spisu) či M. P. (viz č. l. 928 spisu). Poškozený D. M. přitom vyššího z pachatelů, kterým má být druhý stěžovatel, popsal jako osobu normální postavy, doslova uvedl „tlustý nebyl, tlustý su já“ (viz č. l. 771 spisu). Obecné soudy se však touto okolností náležitě nezabývaly, a stejně tak se nevypořádaly s výpovědí svědka L. K., jehož psi provedli většinu srovnání, která ve věci proběhla. Z přepisu hlavního líčení konaného dne 24. 1. 2019 vyplývá, že tento svědek uvedl, že porovnávání pachových konzerv ověřoval ještě kolega s druhou, cizí fenou (viz č. l. 1638 spisu). V protokolu o hlavním líčení ze dne 24. 1. 2019 (viz č. l. 1507 a násl. spisu) však nic takového zaznamenáno není, krajský soud prokazatelně nezjišťoval, zda se tak skutečně stalo a případně z jakého důvodu a s jakým výsledkem. Protokol o hlavním líčení tedy záznamu hlavního líčení neodpovídá a krajský soud se s touto skutečností nevypořádal ani v odůvodnění svého rozhodnutí.

44. Konečně důkazy, které vypovídaly o tom, že stěžovatelé se v době spáchání trestné činnosti měli nacházet na jiném místě (tj. výpovědi zaměstnanců firmy MIKAcar a dalších svědků, listiny a fotografie dokládající odeslání e-mailu dne 8. 9. 2015 v 11.39 hod. a výstavbu sociálního zařízení v areálu firmy, záznamy v pracovním deníku aj.), krajský soud obecně zhodnotil tak, že z těchto důkazů nevyplývá, že stěžovatelé jinde skutečně byli. Tedy při hodnocení důkazů svědčících ve prospěch stěžovatelů, aniž by je blíže ověřoval či je dalším a podrobnějším hodnocením zpochybnil či je považoval za nepodstatné, a ačkoliv neměl k dispozici žádný pozitivní důkaz jasně svědčící o tom, že právě stěžovatelé byli pachateli shora uvedeného trestného činu, přesto shledal, že mezi výsledky pachové identifikace a dalšími důkazy je zřejmý soulad, a pouze na základě toho vyslovil závěr o vině obou stěžovatelů.

45. Uvedená pochybení krajského soudu nenapravil ani vrchní soud. Jak bylo již shora zmíněno, úvahu krajského soudu, že stěžovatelé se stali podezřelými na základě operativní činnosti policie, resp. informace z prostředí, v němž se pohybovali, a že tato informace nemohla vzniknout sama od sebe, takže má určitou vypovídací hodnotu, vrchní soud správně označil za vadnou s tím, že krajský soud v tomto ohledu neprováděl žádné dokazování, proto postupoval v rozporu s § 220 odst. 2 trestního řádu, podle kterého soud při svém rozhodnutí smí přihlížet jen ke skutečnostem, které byly probrány v hlavním líčení, a opírat se o důkazy, které strany předložily a provedly, případně které sám doplnil (viz bod 67 usnesení vrchního soudu). Současně se však bez dalšího, aniž by krajským soudem učiněné dokazování doplnil

a aniž by se vypořádal se všemi v dovolání uplatněnými námitkami, se závěrem krajského soudu o vině obou stěžovatelů ztotožnil s konstatováním, že krajský soud postupoval při hodnocení důkazů podle § 2 odst. 6 trestního řádu, provedené důkazy hodnotil podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu a učinil logicky odůvodněná skutková zjištění. Podrobněji se přitom nevypořádal s námitkami uplatněnými v podaných odvoláních. Neodstranil pochybnosti týkající se postav pachatelů či výskytu některých pachových stop zejména prvního stěžovatele na místech, kde podle svědeckých výpovědí a popisu skutku ve výroku o vině v rozsudku krajského soudu nemohl být. K tomu pouze stručně uvedl, že s ohledem na výrazný výškový a váhový rozdíl pachatelů není nutné znát jejich přesné míry a váhy a že s ohledem na vyšší počet otisků pachových stop ztotožněných s prvním stěžovatelem nemůže mylné konstatování shody otisku jeho pachové stopy u madel šuplíků změnit náhled na věcnou správnost závěrů krajského soudu, a to přesto, že takové zjištění a ztotožnění pachových stop na místech, kde v souladu s provedeným dokazováním stěžovatel neměl být, výrazně jejich správnost a průkaznost obecně zpochybňuje, a proto je třeba se s ním podrobně právě z hledisek shora uvedených vypořádat, a to nikoli jen poukazem „na vyšší počet otisků pachových stop ztotožněných s prvním stěžovatelem“, zejména když nikoli nepodstatná část z nich nebyla zřejmě ztotožněna správně. Podrobněji se nezabýval ani námitkami druhého stěžovatele týkajícími se jeho postavy, které doložil fotografiemi z dané doby. Podle vrchního soudu šlo o tvrzení, které stěžovatele nemohlo zbavit trestní odpovědnosti. Zdůraznil, že pachatelé v době činu byli oblečeni do motorkářského oděvu, který jejich postavy těsně obepínal, a že tedy nebylo možno jejich postavu přesně specifikovat. K tomu Ústavní soud podotýká, že podle jeho názoru těsný oděv naopak postavu zvýrazní, proto daná okolnost mohla být vodítkem pro určení, zda byl pachatel v inkriminované době štíhlejší či naopak silné postavy. V souvislosti se všemi těmito závěry vrchního soudu je třeba připomenout, že tvrzení obviněných je třeba důkazně vyvracet, a nikoli jen obecně uvedeným způsobem zpochybňovat, poněvadž jinak je třeba použít ohledně takového tvrzení pravidlo *in dubio pro reo*, které se nevztahuje jen na celkový závěr o vině či nevině obviněných, ale vztahuje se ke každému jejich tvrzení uplatněnému v rámci obhajoby.

46. Vrchní soud adekvátně nereagoval ani na námitku, že svědek D. M. při výslechu u hlavního líčení uvedl, že přišel do kontaktu s menším z pachatelů (prvním stěžovatelem) a že policie mu odebrala pachové stopy a vše, co měl na sobě, zajistila (viz č. l. 1255 spisu). Informace o způsobu odběru a vyhodnocení, zda se na jeho těle či oděvu nacházela pachová stopa prvního stěžovatele, se však v trestním spisu nenachází. K tomu vrchní soud toliko konstatoval, že důkazní situace by z uvedeného důvodu měla být doplněna výslechem jmenovaného svědka, ale že provedení tohoto důkazu nepovažoval za nezbytné pro řádné objasnění věci, neboť vina stěžovatelů byla ostatními provedenými důkazy prokázána. Výtkami vůči výpovědi svědka L. K. se vrchní soud nezabýval. Takový postup vrchního soudu vzhledem k důkazní situaci v této věci, kdy skutková zjištění jsou zásadním způsobem opřena o identifikaci pachových stop, která však není jednoznačná, a navíc postup při jejich odebírání a vyhodnocování neodpovídá ze shora uvedených důvodů požadavkům vyplývajícím z nálezu sp. zn. IV. ÚS 1098/15, nelze považovat za souladný se shora uvedenými požadavky vyplývajícími ze shora uvedené judikatury Ústavního soudu (srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 733/01, sp. zn. II. ÚS 2168/07 a dále sp. zn. I. ÚS 1860/16, sp. zn. IV. ÚS 37/03, sp. zn. II. ÚS 2142/11, bod 17, sp. zn. I. ÚS 520/16, bod 28, a sp. zn. II. ÚS 4266/16, bod 38).

47. U námitek stěžovatelů vůči pachové identifikaci vrchní soud setrval na závěru krajského soudu, že tato metoda byla provedena v souladu s Pokynem č. 9/2009 a že byly-li by reflektovány závěry Zprávy České zemědělské univerzity, ve svém důsledku by to vedlo k vyloučení důkazu získaného pachovou komparací pro vysokou chybovost této metody

prováděné za platnosti Pokynu č. 9/2009, přičemž podle názoru vrchního soudu jsou závěry Zprávy České zemědělské univerzity více než diskutabilní a nemohou mít vliv na hodnocení použitelnosti důkazů získaných metodou pachové identifikace v daném trestním řízení (viz body 53–58 usnesení vrchního soudu), a to přesto, že jde o odborný závěr, který soud nemůže libovolně nahradit vlastním, v dané věci laickým názorem, což vyplývá i z judikatury Nejvyššího soudu i Ústavního soudu [viz přiměřeně č. 40/1972 a č. 11/1987 Sb. rozh. tr.; srov. nález ze dne 10. 7. 2001 sp. zn. III. ÚS 77/01 (N 104/23 SbNU 45) a nález ze dne 19. 8. 2004 sp. zn. III. ÚS 224/04 (N 116/34 SbNU 213)], zvláště když v této konkrétní posuzované věci může chybovosti nasvědčovat, že byly některé pachové stopy nalezeny i na místech, kde se podle svědeckých výpovědí neměl jeden ze stěžovatelů vůbec pohybovat (viz výpověď svědkyně K. K. či Z. T. – viz bod 43). Podle vrchního soudu byly výsledky pachové identifikace získány ústavně konformním způsobem, přičemž poukázal formálně i na nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1098/15, s jehož závěry, na které bylo shora poukázáno, se však náležitě nevypořádal.

48. Z uvedeného plyne, že námitky, které stěžovatelé uplatnili v podaných odvoláních, vrchní soud posoudil jako nevýznamné a nepodstatné, přičemž náležitě nepřihlédl k důkazům vyznívajícím v jejich prospěch. Jinak řečeno, zpochybnil a zeslabil veškeré důkazy, které svědčily ve prospěch stěžovatelů, a ztotožnil se se závěrem o jejich vině při absenci byť jediného důkazu, vyjma pachových stop, ze kterého by bylo možné dovodit, že vytýkané jednání spáchali právě stěžovatelé.

49. U důkazu pachovou identifikací pak, stejně jako krajský soud, nerespektoval závěry obsažené v obecně závazném nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1098/15. Na Zprávu České zemědělské univerzity sice reagoval, ale její závěry rovněž odmítl bez zohlednění jakéhokoliv jiného vědeckého zkoumání či aplikace jiných poznatků, vyjma tehdy platného Pokynu č. 9/2009, který však již nebylo možno podle nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1098/15 aplikovat bez dalšího, zejména aniž by byly současně reflektovány aktuální poznatky vědeckého zkoumání této metody.

50. Ústavní soud k tomu konstatuje, že ve své rozhodovací praxi použití pachových stop jako nepřímého nebo také podpůrného důkazu opakovaně připustil, resp. nezpochybnil obecnou věrohodnost samotného důkazu pachovou zkouškou. Stejně tak ale připomněl, že na základě tohoto důkazu je obecně možno dospět pouze k závěru, že se určitá osoba v blíže neurčené době s největší pravděpodobností nacházela na určitém místě. Nelze tedy pouze z něj jednoznačně a bez důvodných pochybností dovodit, že se taková osoba též dopustila trestného činu, který se na daném místě stal. Musí naopak existovat další skutečnosti, které vytvoří uzavřený řetězec důkazů, resp. nesmí existovat žádná jiná reálná možnost, že by se činu mohl dopustit někdo jiný než osoba obviněná či později obžalovaná (srov. např. rozhodnutí sp. zn. I. ÚS 394/97, sp. zn. II. ÚS 2168/07, sp. zn. I. ÚS 3094/08 aj.). Jinak řečeno, aby důkaz pachovou identifikací byl dostačující, je třeba, aby tento důkaz nebyl pro uznání viny důkazem jediným, osamoceným.

51. Jak bylo již shora uvedeno a jak Ústavní soud podrobně vyložil již nálezu sp. zn. IV. ÚS 1098/15, v inkriminované době, tj. v době platnosti Pokynu č. 9/2009, musela být metoda pachové identifikace provedena nejméně za použití standardů plynoucích z daného pokynu, ovšem tyto standardy představovaly jen určité minimum požadavků na použití tohoto důkazu. Současně bylo s ohledem na závěry nálezu sp. zn. IV. ÚS 1098/15 povinností rozhodujícího soudu reflektovat aktuální poznatky vědeckého zkoumání této metody. Přísnost, kterou je nutno na dodržování těchto standardů klást, je přitom logicky větší za situace, kdy důkazní situace není jednoznačná a kdy vedle tohoto nepřímého důkazního prostředku neexistují jednoznačné důkazy další, jako je tomu v nyní posuzované věci.

52. Chybná rozhodnutí krajského soudu a vrchního soudu nepřehodnotil ani Nejvyšší soud, který většinu dovolacích námitek označil za námitky čistě skutkové, které nelze

podřadit pod zákonem taxativně vymezené dovolací důvody. U námitek týkajících se pachových stop setrval na závěru obou soudů nižších stupňů, že v době, kdy došlo k sejmutí pachových stop a jejich následné komparaci, platil Pokyn č. 9/2009, který jediný bylo možno aplikovat. K podmínce stanovené v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1098/15, že metoda pachové identifikace musí reflektovat aktuální poznatky vědeckého zkoumání této metody, Nejvyšší soud v rozporu s jeho nosnými důvody podotkl, že dikce Ústavního soudu je v tomto bodě obecná a že Ústavní soud blíže nespecifikoval, jak by soud, coby v otázce vědy laický orgán, měl postupovat, resp. vyhodnocovat, jaké z možných nových poznatků v dané oblasti je při užití této metody nutno následovat. Přitom z odůvodnění nálezu sp. zn. IV. ÚS 1098/15 vyplývá, že i v tomto směru je dostatečně instruktivní (srov. body 22 až 32), neboť jsou v něm uvedeny nejen přístupy v zahraniční judikatuře, ale i značné množství literatury, české a především opět zahraniční, a to včetně závěrů z ní vyplývajících. Z tohoto je možno podle Ústavního soudu zobecnit, že podle vědeckých metod známých již v době provádění předmětných pachových identifikací bylo třeba nad rámec Pokynu č. 9/2009 zejména vyžadovat, aby nejméně dva příslušní vyhledávací psi našli tu samou stopu na sobě nezávisle a bez účasti příslušného psovoda, přičemž jen při shodném výsledku byla dána potřebná objektivita, dále aby každé nasazení psa bylo filmově zadokumentováno tak, aby bylo umožněno dodatečné provedení důkazu před soudem za účasti znalce, aby psovi byla poskytnuta stopa v době, kdy je schopen ji rozlišit, dále muselo být již tehdy zajištěno, aby stopa nebyla kontaminována ani zaměněna za jinou, což muselo být v procesu doloženo, a při hodnocení výsledku pachové identifikace bylo nutno vzít v úvahu všechny okolnosti, které provázely proces mezi poskytnutím stopy psovi a ztotožněním srovnávacího vzorku (proces nesměl být přerušen, podezřelý se nesměl nacházet v dosahu čichu psa apod.), což vše muselo být již tehdy náležitě zdokumentováno [srov. např. Neuhaus, R., Artkämper, H. Kriminaltechnik und Beweisführung im Strafverfahren. München: C. H. Beck, 2014, s. 143–146; dále viz Schüler, Ch., Püschel, K. Faszinosum Spürhunde, Forschungs-ergebnisse aus dem Institut für Rechts-medizin der Universität Hamburg. Hamburg: Dr. Kovač, 2014, Wójcikiewicz, J. Scientific Evidence in Judicial Proceedings. Kraków: Institute of Forensic Research Publisher, 2000, nebo Schoon, A., Haak, R. K9 Suspect Discrimination. Canada: Detselig Enterprises Ltd., 2002 atd.; viz k další literatuře odůvodnění uvedeného nálezu sp. zn. IV. ÚS 1098/15; z novější literatury viz Doležal, P., Furton, K., G. et al. Multiplicity of human scent signature. Egyptian Journal of Forensic Sciences (2019) 9, 7 (https://doi.org/10.1186/s41935-019-0112-z); Ferry, B., Ensminger, J., J. et. al. Scent lineups compared across eleven countries: Looking for the future of a controversial forensic technique. Forensic Science International (2019) 302, 109895 (http://dx.doi.org/10.1016/j.forsciint.2019.109895); Pojmanová, P., Ladislavová, N., Urban, Š. Development of a Method for the Measurement of Human Scent Samples Using Comprehensive Two-Dimensional Gas Chromatography with Mass Detection. Separations (2021) 8, 232, (https://doi.org/10.3390/separations8120232); Marchal, S., Bregeras, O., Puaux, D., Gervais, R., Ferry, B. Rigorous Training of Dogs Leads to High Accuracy in Human Scent Matching-To-Sample Performance. PLoS ONE (2016) 11, 2: e0146963 (doi:10.1371/journal.pone.0146963); Havelková, R., Jirásko, V. Využití metody pachové identifikace v trestním řízení. Trestněprávní revue (2019) 9, 192]. Pro úplnost považuje Ústavní soud za nutné uvést, že většinu těchto nových vědeckých poznatků již reflektují nové příslušné pokyny, a to Pokyn č. 313/2017 a nový pokyn ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky ze dne 29. 12. 2017 č. 119/2017 o provádění služební kynologie, oba účinné od 1. 4. 2018.

53. Odhlédneme-li od již shora pojednaného postupu krajského soudu i vrchního soudu, Nejvyšší soud v napadeném rozhodnutí z hlediska posouzení použití pachových stop jako nepřímého či podpůrného důkazu a nutnosti existence dalších skutečností, které vytvoří

uzavřený řetěz důkazů, kdy nesmí existovat žádná jiná reálná možnost, že by se činu mohl dopustit někdo jiný než osoba obviněná (bod 33), a posléze i ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že nižší soudy vycházely vedle pachových stop ze svědeckých výpovědí hned několika svědků, a to včetně prodavačky K. K. přítomné na místě činu a dvou kolemjdoucích, kteří se dostali s pachateli loupeže do fyzického kontaktu, tj. D. M. a Z. T., dále z fotodokumentace z místa činu a fyzické komparace.

54. Jak však vyplývá již ze shora uvedeného, zmínění svědci hodnotili podobu pachatelů pouze na základě svých subjektivních vjemů, což ani vrchní soud nepovažoval za dostačující, přitom však s ohledem na tyto svědecké výpovědi akceptoval hodnocení krajského soudu, že výpovědi svědků ve vztahu k identifikaci jsou tím, co tvoří s pachovými stopami ucelený řetězec nepřímých důkazů, a dostatečně se nevypořádal náležitě s tím (blíže sub bod 44), co svědčí proti tomuto závěru.

55. Vyslechnutí svědci se relevantním způsobem vyjádřili jen k objektivní stránce, tj. k jednání pachatelů, které viděli, nikoli však k identifikaci pachatelů (vyjma jejich popisu obecným znakem vyšší a nižší, což však nelze považovat za určující, neboť podobných postav může být velmi mnoho). Při ohledání místa činu byly zajištěny kromě pachových stop také věcné, biologické a trasologické stopy (viz protokol o ohledání místa činu na č. l. 207 a násl. spisu), ke kterým však již krajský soud v odůvodnění napadeného rozsudku uvedl, že drtivá většina zajištěných stop (s výjimkou stop pachových) nijak nepřispěla ke ztotožnění pachatelů trestné činnosti (viz bod 53 odůvodnění rozsudku krajského soudu).

56. Odmítl-li Nejvyšší soud za popsaného stavu věci dovolání stěžovatelů podle § 265i odst. 1 písm. b) trestního řádu, aniž by se konkrétně zabýval v předchozích bodech uvedenými skutečnosti jen s obecným tvrzením, že zde uvedený řetězec nepřímých důkazů svědčí tomu, že zde neexistuje žádná jiná reálná možnost, že by se činu mohl dopustit někdo jiný než osoby obviněné, porušil základní práva stěžovatelů. Z obsahu podaných dovolání se totiž podává, že oba stěžovatelé v dovoláních uplatnili dovolací důvody podle § 265b odst. 1 písm. g) a l) trestního řádu a v dovoláních namítali mimo jiné i extrémní rozpor mezi provedenými důkazy, učiněnými skutkovými zjištěními a vyvozenými právními závěry a rovněž porušení pravidla *in dubio pro reo*, s čímž se Nejvyšší soud ústavně konformním způsobem nevypořádal.

57. Nutno dodat, že i v případě, že by postup orgánů činných v trestním řízení při provádění důkazu metodou pachové identifikace z hlediska požadavků kladených právní úpravou i judikaturou obstál, představovaly by pachové stopy jen jediný nepřímý a podpůrný důkaz, na jehož výlučném základě by nebylo možno dospět k uznání viny stěžovatelů.

58. Nezbývá proto než uzavřít, že závěr obecných soudů, že stěžovatelé se dopustili vytýkaného jednání, nelze považovat za náležitě prokázaný a dostatečně odůvodněný, resp. je v extrémním rozporu se skutkovými zjištěními obecných soudů vycházejících z dosud provedených důkazů, čímž se vymyká z mezí § 2 odst. 5 trestního řádu a je současně i v rozporu se zásadou volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 trestního řádu) a pravidlem *in dubio pro reo* vyplývajícím z principu presumpce neviny podle čl. 40 odst. 2 Listiny, čímž bylo porušeno právo stěžovatelů na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

VI. Závěr

59. Ústavní soud s ohledem na výše uvedené připomíná, že aby bylo možno trestní řízení jako celek považovat za řádně vedené a z provedených důkazů bylo možno bez porušení principu presumpce neviny a z něj vyplývajícího pravidla *in dubio pro reo* učinit závěr, že obžalovaný je pachatelem skutku uvedeného v obžalobě, nesmí existence pochybností zásadním způsobem narušovat koherenci argumentu o logicky propojeném řetězci nepřímých důkazů. Provedenými důkazy tak musí být jednoznačně a s nejvyšším možným stupněm jistoty, který lze od lidského poznání požadovat (tj. mimo rozumnou

pochybnost), prokázáno, že to byl obžalovaný, kdo se dopustil předmětného trestného činu [srov. nález sp. zn. I. ÚS 3622/10 ze dne 16. 6. 2011 (N 114/61 SbNU 669)].

60. Jakkoliv Ústavní soud respektuje nezávislost obecných soudů, zdůrazňuje, že ta se musí uskutečňovat nejen v zákonném, ale prioritně v ústavním rámci, jehož součástí je i právo na řádný zákonný proces (srov. i § 2 odst. 1 trestního řádu), ve kterém musí být vyloučena libovůle v rozhodování a jehož neodmyslitelnou součástí je i právo na projednání každé věci v řádném trestním řízení, což je nevyhnutelnou podmínkou existence demokratického právního státu. V nyní posuzované věci Ústavní soud shledal v postupu obecných soudů jeho porušení, a to ve smyslu nerespektování práva stěžovatelů na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny a pravidla *in dubio pro reo* vyplývajícího z presumpce neviny zakotvené v čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy.

61. Ústavní soud proto ústavním stížnostem obou stěžovatelů podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a rozhodl, že napadenými rozhodnutími Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2020 č. j. 3 Tdo 536/2020-2084, vrchního soudu ze dne 16. 10. 2019 č. j. 3 To 47/2019-1777 a krajského soudu ze dne 6. 2. 2019 č. j. 69 T 2/2018--1528 bylo porušeno právo stěžovatelů na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a zásada presumpce neviny zakotvená v čl. 40 odst. 2 Listiny a v čl. 6 odst. 2 Úmluvy. V návaznosti na to podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu v záhlaví specifikovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu, vrchního soudu a krajského soudu zrušil.

62. Zrušením rozhodnutí uvedených ve výroku tohoto nálezu se vytváří prostor pro postup podle § 314h až 314k trestního řádu, a to v intencích právních názorů vyjádřených v tomto nálezu. Obecné soudy musí provedené důkazy zhodnotit podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu a na základě nich a v souladu s nimi ustálit skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí (§ 2 odst. 5, 6 trestního řádu). Nebylo-li by ani po doplněném dokazování možno dosáhnout praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. zůstaly-li by v daném kontextu důvodné pochybnosti, jež nelze odstranit ani provedením dalších důkazů, bylo by nutné postupovat v souladu se zásadou presumpce neviny (čl. 40 odst. 2 Listiny a § 2 odst. 2 trestního řádu) a z ní vyplývajícím pravidlem *in dubio pro reo*.

63. Ústavní soud o ústavních stížnostech rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 18
V odvolacím insolvenčním řízení jsou jistá nova přípustná
(sp. zn. III. ÚS 3190/20 ze dne 15. února 2022)

V odvolacím insolvenčním řízení jsou jistá nova přípustná; samozřejmě za splnění zákonné podmínky, že se jednalo o skutečnosti, které existovaly v okamžiku rozhodování soudu prvního stupně, byť před ním nebyly tvrzeny, dokazovány a zjištěny a vyšly najevo až dodatečně. Pokud by totiž (s ohledem na specifickou povahu insolvenčního řízení) odvolací soud nemohl přihlížet k právům uplatněným ostatními věřiteli po rozhodnutí soudu prvního stupně o úpadku dlužníka, bylo by popřeno základní právo nenavrhujících věřitelů úpadce zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, tzn. právo domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu. V odvolacím řízení se totiž rozhoduje i o právu nenavrhujících věřitelů, zda má být věc řešena poměrným uspokojením podle insolvenčního zákona.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Radovana Suchánka a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele Jaromíra Šicnera, zastoupeného advokátem Mgr. Markem Plajnerem, se sídlem Lazarská 11/6, Praha 2, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2020 č. j. 29 NSČR 143/2018-A-154, usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 6. 2018 č. j. 4 VSPH 448/2015-A-143 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 1. 2015 č. j. MSPH 89 INS 10291/2014-A-62, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále též jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení shora uvedených soudních rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Podáním ze dne 23. 11. 2020 stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud odložil vykonatelnost napadených rozhodnutí.

2. Z ústavní stížnosti, obsahu napadených rozhodnutí a písemností zveřejněných v insolvenčním rejstříku zjistil Ústavní soud zejména následující skutečnosti.

3. Usnesením Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 28. 1. 2015 č. j. MSPH 89 INS 10291/2014-A-62 bylo na základě insolvenčního návrhu Ing. Josefa

Sedláka, insolvenčního správce obchodní společnosti SORstav-plus, s. r. o., (dále též jen „první navrhovatelka“) a obchodní společnosti Česká obchodní a kreditní, s. r. o., (dále též jen „druhá navrhovatelka“) rozhodnuto o úpadku stěžovatele, byl mu ustanoven insolvenční správce a bylo nařízeno přezkumné jednání k přezkoumání přihlášených pohledávek. Za způsob řešení úpadku byl zvolen konkurs podle § 244 a násl. zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů. Městský soud v odůvodnění usnesení uvedl, že první navrhovatelka má za stěžovatelem splatnou pohledávku ve výši 1 912 163 Kč, přičemž jejímu uspokojení cestou exekuce brání dříve zahájené exekuční řízení vedené soudním exekutorem JUDr. Košinou (dále jen „exekutor“) ve prospěch obchodní společnosti ANOBIS, s. r. o., a exekutor je ve věci z neznámých důvodů nečinný. Druhá navrhovatelka má za stěžovatelem splatnou pohledávku ve výši 17 000 Kč (splatnost ke dni 25. 3. 2009), která jí byla smluvně postoupena obchodní společností CEVE, s. r. o., a týkala se neuhrazené části kupní ceny za převod obchodního podílu společnosti D FUTURE, s. r. o. Další pohledávka ve výši 16 000 Kč (splatnost ke dni 16. 6. 2009) vznikla z titulu sjednané smluvní pokuty za prodlení s úhradou úplaty za převod obchodního podílu. Podáním ze dne 20. 1. 2015 oznámila obchodní společnost GLOBAL PROPERTIES, s. r. o., že za stěžovatele uhradila dne 19. 1. 2015 bankovním převodem na účet druhé navrhovatelky pohledávky za stěžovatelem v celkové výši 47 348 Kč, a to včetně jejich příslušenství. Druhá navrhovatelka následně městskému soudu sdělila, že žádný bankovní účet nemá, a není proto možné, aby jí byla uhrazena tvrzená částka.

4. Stěžovatel v řízení namítal, že pohledávka první navrhovatelky zanikla, neboť má vůči ní započitatelné pohledávky, přičemž ve věci je podána stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva a návrh na zastavení exekuce. Pohledávka druhé navrhovatelky zanikla splněním, neboť odměna ve výši 17 000 Kč byla za stěžovatele uhrazena Pavlem Trepkou při podpisu rozhodčí smlouvy. Pohledávka navíc není ani vykonatelná, neboť exekuce v této věci byla zahájena na základě neplatné rozhodčí doložky, pročež soudní exekutor usnesením ze dne 30. 4. 2014 č. j. 103 EX 58788/18-35 odložil provedení exekuce a zrušil vydané exekuční příkazy. Stěžovatel uvedl, že má nemovitý majetek v hodnotě přesahující výši všech jeho splatných pohledávek, přičemž insolvenční navrhovatelky neprokázaly, že své pohledávky nemohou bez obtíží vymoci v exekučním řízení. K prokázání hodnoty svého majetku pak stěžovatel předložil znalecký posudek. Pro případ, že nebude úspěšný se svou stížností u Evropského soudu pro lidská práva, je připraven pohledávku první navrhovatelce uhradit. Za tím účelem uzavřel smlouvu o úvěru s obchodní společností Europe Export Agency, s. r. o. (jejímž jednatelem je stěžovatel), na jejímž základě bude stěžovateli poskytnut úvěr až do výše 12 000 000 Kč.

5. Podle městského soudu bylo v řízení prokázáno, že je stěžovatel v úpadku, neboť má více věřitelů se splatnými a dosud neuhrazenými pohledávkami po dobu 30 dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky není schopen plnit. Tvrzení stěžovatele, že má za první navrhovatelkou splatné započitatelné pohledávky v částce přesahující výši jí uplatněné pohledávky, se podle městského soudu nepotvrdilo. Tvrzení, že je připraven tuto pohledávku uhradit až poté, co neuspěje se svou stížností u Evropského soudu pro lidská práva, označil městský soud za účelové a jedná se z jeho strany o svévoli, mařící uspokojení věřitelů.

6. Městský soud vzal dále za prokázané, že druhá navrhovatelka má vůči stěžovateli pohledávku ve výši 17 000 Kč. Tvrzení, že tato pohledávka zanikla zaplacením třetí osobou, soud neuvěřil, jelikož dlužník nebyl schopen věrohodně vysvětlit ani prokázat, z jakého důvodu byla pohledávka hrazena jinak, než jak bylo sjednáno ve smlouvě o převodu obchodního podílu. Městský soud dále zdůraznil, že insolvenční navrhovatelky nemohou dosáhnout uspokojení pohledávek v exekučním řízení, neboť tomu brání zahájená exekuce ve prospěch obchodní společnosti ANOBIS, s. r. o., což městský soud považuje za zneužití institutů exekučního a insolvenčního práva touto obchodní společností a stěžovatelem,

protože tato společnost opakovaně tvrdí, že pohledávku za stěžovatelem nemá. Platební neschopnost stěžovatele je dána rovněž v důsledku zákonné fikce uvedené v § 3 odst. 2 písm. d) insolvenčního zákona, neboť stěžovatel nesplnil řádně povinnost předložit seznamy uvedené v § 104 odst. 1 citovaného zákona. Městský soud dále konstatoval, že „pokud jde o existenci a rozsah majetku dlužníka … zjevně se jedná o majetek, který dlužník není schopen bez dalšího použít k úhradě pohledávek svých věřitelů. Totéž pak platí o sjednané úvěrové smlouvě. Není na dlužníkově libovůli, kdy, v jakém rozsahu a za jakých podmínek uhradí splatné pohledávky svých věřitelů. Za situace, kdy se jejich plnění svévolně vyhýbá, musí nést důsledky v podobě jejich nuceného uspokojení cestou exekuce či insolvenčního řízení“.

7. Proti rozhodnutí městského soudu o úpadku podal stěžovatel odvolání. Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) usnesením ze dne 1. 6. 2015 č. j. 4 VSPH 448/2015-A-99 potvrdil I. výrok usnesení městského soudu o úpadku stěžovatele, když uvedl, že se „zcela ztotožňuje se soudem I. stupně, jenž skutkový stav věci zjistil správně a úplně a jeho právní závěry mají ve zjištěném skutkovém stavu (provedeném dokazování) potřebnou oporu …“. V odůvodnění usnesení současně vrchní soud zdůraznil, že tvrzení stěžovatele „o údajné organizované skupině“ složené z insolvenčních navrhovatelek je třeba odmítnout jako neopodstatněné v situaci, kdy stěžovatel „uvedeným věřitelům po dobu několika let neplní své splatné a existující závazky … Na věcnou správnost napadeného usnesení pak nemá žádného vlivu tvrzení dlužníka o tom, jak probíhá insolvenční řízení dlužníka SORstav-plus, s. r. o., že Ivan Trnka, MBA, úmyslně zrušil veškeré bankovní spojení, že je největším věřitelem společnosti SORstav-plus, s. r. o. nebo že je s ním vedeno trestní řízení …“.

8. Proti tomuto usnesení vrchního soudu podal stěžovatel dovolání, na jehož základě Nejvyšší soud usnesením ze dne 30. 8. 2017 č. j. 29 NSČR 90/2015-A-108 zrušil usnesení vrchního soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Vrchnímu soudu zejména vytkl, že „odmítl provést dlužníkem včas navržené důkazy (výslechy svědků Pavla Trepky, p. Procházky a p. Richterové), jimiž mělo být prokázáno tvrzení dlužníka o zaplacení pohledávky druhého insolvenčního navrhovatele, maje za to, že při absenci listinného dokladu prokazujícího zaplacení částky 17 000 Kč smluvně sjednaným způsobem … nelze těmito důkazy (ani čestným prohlášením Pavla Trepky) hodnověrně osvědčit zaplacení zmiňované částky. Taková úvaha ovšem ve světle shora citované judikatury nemůže obstát. Především je zcela nepochybné, že shora označené důkazy dlužník navrhl k prokázání své procesní obrany ohledně zániku pohledávky druhého insolvenčního navrhovatele … Jinými slovy, neuvěřily-li soudy nižších stupňů obsahu čestného prohlášení Pavla Trepky (měly-li pochybnosti o pravdivosti skutečností v něm uvedených, resp. o věrohodnosti jeho obsahu či osoby, která toto prohlášení učinila), nemohly bez dalšího odmítnout provést dokazování k téže skutečnosti (zaplacení pohledávky druhého insolvenčního navrhovatele) dlužníkem navrhovanými výslechy svědků … Přitom ani ujednání, podle něhož měl dlužník svůj (peněžitý) závazek plnit sjednaným způsobem (platbou na konkrétní bankovní účet), neznamená, že by jiný (od sjednaného odlišný) způsob plnění nemohl přivodit zánik závazku“.

9. Ústavní stížností napadeným usnesením rozhodl vrchní soud tak, že potvrdil výrok usnesení městského soudu o úpadku stěžovatele. Okolnost, že stěžovatel přihlásil do insolvenčního řízení první navrhovatelky pohledávky ve výši 2 247 816,42 Kč podle vrchního soudu nezpůsobuje zánik pohledávek první navrhovatelky. Žádný vliv přitom nemá na aktivní legitimaci navrhovatelky ani skutečnost, že „hodnota zastavených nemovitostí převyšuje hodnotu zajištěných pohledávek“ první navrhovatelky. K pohledávkám druhé navrhovatelky vrchní soud uvedl, že čestným prohlášením Pavla Trepky, který nebyl účastníkem smlouvy o převodu obchodního podílu a který měl za stěžovatele uhradit pohledávku ve výši 17 000 Kč, „nelze osvědčit zaplacení zmiňované částky … ostatně pravdivost skutečností

v čestném prohlášení uvedených pak byla následně vyvrácena svědeckou výpovědí samotného Pavla Trepky“ (bod 48 odůvodnění). Z výpovědi svědkyně Dity Richterové, kterou vrchní soud provedl po vrácení věci Nejvyšším soudem, vyplynulo, že o věci nic neví (bod 50). Svědka V. Procházku, jehož výslech měl vrchní soud provést, nebylo možné k výslechu obeslat, pročež vrchní soud jeho výslech neprovedl (bod 52). Vrchní soud dále doplnil dokazování o prověření bankovní transakce, kterou mělo dojít k uhrazení pohledávky vůči druhé navrhovatelce. Zjistil přitom, že platba skutečně odešla z účtu obchodní společnosti GLOBAL PROPERTIES, s. r. o., dne 7. 4. 2015, nebyla však připsána na žádný bankovní účet u obchodní společnosti Fio banka, a. s., který by patřil druhé navrhovatelce. Touto transakcí proto nemohla předmětná pohledávka zaniknout; navíc uhrazením tohoto závazku by se na majetkových poměrech stěžovatele nic nezměnilo, jelikož by se pouze změnila osoba jeho věřitele (bod 53).

10. Vrchní soud dále uvedl, že úpadek stěžovatele projevující se jeho platební neschopností byl osvědčen, když se do insolvenčního řízení přihlásili 4 věřitelé s 9 pohledávkami v celkové výši 20 810 876,44 Kč, z nichž zajištěné pohledávky činí 2 874 627,76 Kč.

11. Podle vrchního soudu tak lze bezpečně uzavřít, že stěžovatel měl v době vydání napadeného usnesení městského soudu (leden 2015) splatné závazky nejméně vůči třem věřitelům (bod 55 *in fine*): první navrhovatelka (celkem 6 674 004,41 Kč), druhá navrhovatelka (40 591,04 Kč) a JUDr. Hana Záviská (819 936 Kč). Pohledávku obchodní společnosti GLOBAL PROPERTIES, s. r. o., ve výši 12 mil. Kč, kterou dlužník uznal, považoval vrchní soud za spornou vzhledem k probíhajícímu incidenčnímu sporu o její pravosti.

12. Podle vrchního soudu lze s přihlédnutím ke splatným závazkům stěžovatele očekávat, že výtěžek zpeněžení jeho nemovitého majetku nebude postačovat na plnou úhradu jeho dluhů (bod 58). Jde-li o „hodnotu nedostavěných nemovitostí tvrzenou dlužníkem ve výši 11 milionů Kč, nelze přehlédnout, že dle aktuální zprávy správce ze dne 12. 3. 2018 jsou nemovitosti inzerovány ode dne 10. 10. 2016 se sníženou cenou za 7,8 milionů Kč… a jen jeden zájemce měl o ně zájem, avšak za cenu max. 4,5 milionů Kč; těmito skutečnostmi vyšlými posléze najevo je významně zpochybněna hodnověrnost závěrů znaleckého posudku ze dne 8. 1. 2015 … zpracovaného Ing. Pavlem Huškem“. Na úpadku stěžovatele nemůže nic změnit ani smlouva o úvěru, když ve své podstatě nejde o nic jiného, než že by „jednoho věřitele dlužníka vystřídal jiný věřitel, neboť na zapravení stávajících splatných závazků dlužníka by byly použity cizí zdroje, jež by musely být vráceny a úpadek dlužníka by se tak v budoucnu jen prohloubil, a nikoliv řešil“ (bod 59). Vrchní soud uvedl, že nesdílí přesvědčení stěžovatele, že neměl v době rozhodnutí o úpadku více věřitelů a že první navrhovatelka může svou pohledávku uspokojit v exekučním řízení. Nic na tom nemění ani skutečnost, že dřívější exekuční řízení proti stěžovateli zahájené na návrh obchodní společnosti ANOBIS, s. r. o., bylo pravomocně zastaveno (body 61 *in fine* a 63 odůvodnění).

13. Proti výše uvedenému usnesení vrchního soudu podal stěžovatel dovolání. V něm uvedl, že je shledává přípustným z toho důvodu, že rozhodnutí vrchního soudu „závisí na vyřešení otázky procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od rozhodovací praxe dovolacího soudu, a to konkrétně otázky, zda lze v odvolacím řízení přihlížet ke skutečnostem, které nastaly nebo vznikly po vydání rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým byl zjištěn úpadek dlužníka, konkrétně v tomto případě, zda lze v odvolacím řízení přihlížet k novému ocenění majetkové podstaty dlužníka a zda lze v odvolacím řízení přihlížet k pohledávkám, které vyšly najevo až v odvolacím řízení“. Vrchní soud se přitom podle stěžovatele odchýlil od jím specifikované judikatury Nejvyššího soudu. To platí i v případě řešení otázky hmotného práva, zda lze zahájit a vést insolvenční řízení proti dlužníkovi, jehož majetkové poměry převyšují jeho závazky a z jehož majetku lze závazky uspokojit exekucí.

Stěžovatel konkrétně odkázal na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2003 sp. zn. 29 Odo 564/2001. Podle stěžovatele postupoval vrchní soud v rozporu s § 141 odst. 1 větou poslední insolvenčního zákona. Dále vrchnímu soudu vytkl, že sice dodatečně provedl výslech dvou svědků, šlo však pouze o velmi formální krok bez jakékoliv snahy o skutečné zjištění stavu věci. Vrchní soud nepřihlédl ani k čestnému prohlášení Pavla Trepky a naopak z jeho výslechu dospěl k závěru, že k úhradě dluhu nedošlo, neboť si nebyl schopen vzpomenout na přesný okamžik jeho zaplacení, když mezi vznikem čestného prohlášení a jeho svědeckou výpovědí uplynulo více než 3,5 roku.

14. Napadeným usnesením Nejvyšší soud odmítl pro nepřípustnost dovolání stěžovatele podané proti shora citovanému usnesení vrchního soudu, neboť shledal, že právní posouzení věci provedené vrchním soudem odpovídá ustálené judikatuře Nejvyššího soudu. Zdůraznil, že v řízení bylo prokázáno, že je stěžovatel v úpadku, přičemž nevyvrátil domněnku své platební neschopnosti podle § 3 odst. 2 insolvenčního zákona. Vrchní soud mohl podle Nejvyššího soudu přihlédnout v odvolacím řízení též k pohledávce JUDr. Hany Záveské, splatné v době delší než tři měsíce před zahájením insolvenčního řízení, byť do té doby nevyšla najevo. Řízení o odvolání dlužníka proti rozhodnutí o úpadku totiž není omezeno pravidly neúplné apelace a odvolací soud může přihlédnout při posouzení, zda je dlužník v úpadku, také ke skutečnostem nebo důkazům, jež zde byly a mohly být uplatněny již před rozhodnutím o úpadku, avšak do té doby nevyšly v insolvenčním řízení najevo. V dané věci skutečnosti týkající se existence pohledávky JUDr. Záveské uplatnil insolvenční navrhovatel již dne 8. 9. 2014, a zjevně tak nešlo o pohledávku, ke které nemohl odvolací soud přihlédnout. Současně Nejvyšší soud uvedl, že „novou skutečností, která ve smyslu ustanovení § 141 odst. 1 poslední věty insolvenčního zákona není způsobilá ovlivnit (je-li uplatněna až v odvolacím řízení) správnost rozhodnutí o úpadku, je obecně vzato každá skutečnost, která nastala po vydání rozhodnutí o úpadku, včetně takové skutečnosti, která přivodila zánik pohledávky insolvenčního navrhovatele nebo některého z dalších (nebo i všech) věřitelů (splnění dluhu, započtení, prekluze)“. Dále Nejvyšší soud uvedl, že „pochybnosti nelze mít ani o tom, že dlužník nebyl dlouhodobě schopen využít svého majetku (nemovitostí) k uspokojení pohledávek prvního insolvenčního navrhovatele (vykonatelná pohledávka prvního insolvenčního navrhovatele ostatně nebyla uspokojena ani v exekučním řízení, byť exekuční prodej nemovitostí byl dle zjištění soudů nižších stupňů nařízen již v roce 2011), ani k uspokojení pohledávek druhého insolvenčního navrhovatele a JUDr. Hany Záveské. Potud je právně nevýznamná výhrada dovolatele, podle níž odvolací soud nesprávně přihlížel k novému ocenění majetkové podstaty dlužníka“.

II. Argumentace stěžovatele

15. Stěžovatel v ústavní stížnosti ze dne 11. 11. 2020, doplněné podáními ze dne 23. 11. 2020 a 10. 3. 2021, podrobně rekapituluje průběh řízení a uvádí, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Podle stěžovatele rovněž došlo k porušení čl. 90 Ústavy.

16. Závěry soudů považuje stěžovatel za nesprávné, neboť „soudy od počátku ignorovaly specifika … případu, především účelové jednání vedlejších účastníků a následně i JUDr. Dagmar Mixové ustanovené do funkce insolvenční správkyně dlužníka, kteří se snaží o ekonomickou likvidaci dlužníka, stejně jako opakovaně doloženou finanční situaci dlužníka, jehož majetek převyšuje pohledávky přihlášené do insolvenčního řízení …“. V té souvislosti poukazuje na to, že první a druhá insolvenční navrhovatelka prosadily odvolání soudem ustanoveného insolvenčního správce a ustanovení nové insolvenční správkyně JUDr. Mixové, která nechala zpracovat znalecký posudek na rozestavěné nemovitosti stěžovatele obchodní

společností Záchrana nemovitostí, s. r. o. Z tohoto posudku vyplývá, že cena nemovitostí byla stanovena na pouhých 7 800 000 Kč, ačkoliv je skutečná hodnota značně vyšší, což stěžovatel dokládá vlastním znaleckým posudkem zpracovaným soudním znalcem Ing. Pavlem Dytrychem. Stěžovatel uvádí, že znalec obchodní společnosti Záchrana nemovitostí, s. r. o., přinejmenším interiéry části rozestavěných nemovitostí nikdy neviděl, a zpochybňuje i další kroky insolvenční správkyně, které navíc měly být učiněny přesto, že jí byla podle § 9 odst. 1 písm. c) zákona č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, pozastavena činnost insolvenční správkyně. Zdůrazňuje rovněž těsné propojení obou insolvenčních navrhovatelek, když jednatel a jediný společník druhé navrhovatelky přihlásil do konkursu na majetek první navrhovatelky pohledávky ve výši 2 559 757 Kč z titulu smlouvy o zápůjčce, která byla s největší pravděpodobností antedatovaná. Podepsána totiž měla být dne 21. 3. 2006, vyhotovena je však v písmu Calibri, které bylo do textových editorů společností Microsoft uvedeno až dne 9. 11. 2006.

17. První insolvenční navrhovatelka měla a mohla vzhledem k majetkovým poměrům stěžovatele vydobýt svou pohledávku exekucí. Stěžovatel v řízení před soudy doložil a prokázal, že je schopen úhrady svých závazků. Právní závěry soudů jsou pak v extrémním rozporu se skutkovými zjištěními, což zakládá důvod pro jejich zrušení Ústavním soudem. K pohledávce druhé insolvenční navrhovatelky zdůrazňuje, že není vykonatelná, když rovněž soudní exekutor zrušil k ní se vážící exekuční příkazy, neboť exekučním titulem zde byl rozhodčí nález vydaný na základě absolutně neplatné rozhodčí doložky. Aby stěžovatel zamezil účelovému zjištění svého úpadku, chtěl uhradit údajný dluh ve výši 17 000 Kč s příslušenstvím, čemuž však zamezila druhá navrhovatelka účelovým zrušením svého bankovního účtu u obchodní společnosti Fio banka, a. s. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 10. 3. 2021 stěžovatel uvádí, že podle oznámení Stylijana Georgieva, které mělo být insolvenčnímu soudu doručeno dne 31. 5. 2016, nebyla první navrhovatelka aktivně legitimována k podání insolvenčního návrhu, neboť přestala být věřitelkou předmětných pohledávek již dne 30. 10. 2007, kdy je postoupila na třetí osobu.

18. Dne 11. 2. 2022 stěžovatel zaslal Ústavnímu soudu návrh na doplnění dokazování, a to, aby si vyžádal u Krajského soudu v Praze spis sp. zn. 39 K 12/2006, ze kterého má údajně vyplývat okolnost, že pohledávka uplatněná JUDr. Hanou Záveskou, konkursní správkyní majetkové podstaty úpadce Ing. Zdeňka Nymburského, zanikla jejím splněním, a proto již neexistuje. Dále stěžovatel navrhl vyžádání spisu Městského soudu v Praze vedeného pod sp. zn. 31 Cm 20/2009, ve kterém je údajně obsažena celá řada důkazů potvrzujících tvrzení stěžovatele o účelovosti postupu SORstav-plus, s. r. o., vůči stěžovateli v nalézacím řízení, jehož výsledek vedl k zahájení insolvenčního řízení vůči němu. Stěžovatel navrhl rovněž provedení důkazu rozhodčím nálezem ze dne 27. 9. 2013 č. j. 108/09, vydaným JUDr. Martinem Kortou, a připojení spisu Obvodního soudu pro Prahu 5 sp. zn. 7 C 256/2014, jehož předmětem je zrušení tohoto rozhodčího nálezu. Z těchto důkazů prý totiž vyplývá, že pohledávka společnosti CZECHMASTER Servis, s. r. o., vůči stěžovateli neexistuje. Stěžovatel dále navrhl vyžádání informace k blíže specifikovanému účtu vedenému u společnosti Fio banka, a. s., čímž chce prokázat účelovost jednání Ing. Josefa Sedláka, MBA, insolvenčního správce dlužníka SORstav-plus, s. r. o., a společnosti CZECHMASTER Servis, s. r. o. Stěžovatel konečně navrhl provést důkaz smlouvou o úvěru ze dne 24. 9. 2014, která je součástí insolvenčního spisu stěžovatele. Z této smlouvy má totiž vyplývat, že stěžovatel nebyl v úpadku a byl schopen své závazky plnit.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

19. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti a rozhodnutí obecných soudů, přičemž dospěl k závěru, že jsou splněny podmínky pro odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí podle § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu. Proto usnesením ze dne 5. 1. 2021

sp. zn. IV. ÚS 3190/20 vyhověl návrhu stěžovatele a odložil vykonatelnost napadených rozhodnutí, a to do vykonatelnosti rozhodnutí Ústavního soudu o ústavní stížnosti.

20. Ústavní soud vyzval účastníky řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

21. Městský soud uvedl, že považuje ústavní stížnost za účelovou, snažící se zvrátit průběh insolvenčního řízení. Tomu nasvědčuje i dosavadní průběh insolvenčního řízení, z něhož vyplývá, že zcela uspokojena bude pouze jedna zajištěná pohledávka, přičemž všechny nezajištěné pohledávky bude možno uspokojit pouze částečně.

22. Vrchní soud ve stručném vyjádření uvedl, že stěžovatel především zpochybňuje skutkové závěry osvědčující jeho úpadek. Správnost jeho závěrů potvrzují i následné výsledky insolvenčního řízení, zejména nedostatečná hodnota majetku stěžovatele, kdy zpeněžování jeho majetkové podstaty „vyvrací jeho nadsazená očekávání“.

23. Nejvyšší soud odkázal na odůvodnění svého usnesení s tím, že právní závěry vrchního soudu jsou v souladu s jeho judikaturou. Argumenty „obsažené v důvodech ústavní stížnosti navíc zčásti vycházejí ze stěžovatelem vylíčeného skutkového stavu, jenž je odlišný od skutkových závěrů, na nichž vybudovaly právní posouzení obecné soudy“. Nejvyšší soud proto navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

24. Ústavní soud zaslal vyjádření účastníků řízení stěžovateli k replice. V ní stěžovatel opakuje argumenty uplatněné v řízení před soudy a v ústavní stížnosti. Zdůrazňuje přitom, že jeho majetková situace byla v době vydání rozhodnutí o úpadku taková, že byl schopen plnit své splatné peněžité závazky, pročež nemohl být v úpadku podle § 3 odst. 1 insolvenčního zákona.

25. Insolvenčnímu správci první navrhovatelky, jakož i druhé insolvenční navrhovatelce, kterým v řízení před Ústavním soudem náleží postavení vedlejších účastníků řízení, zaslal Ústavní soud výzvu k vyjádření se k ústavní stížnosti. Jelikož se však tyto osoby ve lhůtě určené Ústavním soudem, ani posléze, nevyjádřily, má se v souladu s jim poskytnutým poučením za to, že se postavení vedlejších účastníků vzdaly.

26. Pro úplnost Ústavní soud uvádí, že dne 10. 12. 2021 obdržel nevyžádané vyjádření společnosti GLOBAL PROPERTIES, s. r. o., předložené údajně na žádost stěžovatele, jehož obsahem je vyslovený souhlas s řešením úpadku dlužníka formou oddlužení, bude-li se o něm znovu rozhodovat. Výnos z nájemného nemovitostí ve vlastnictví stěžovatele v obci L. by prý totiž převýšil výnos získaný insolvenčním správcem z jejich prodeje. Škoda způsobená dosavadním postupem justičních orgánů společnosti GLOBAL PROPERTIES, s. r. o., má dosahovat minimálně 15 286 220 Kč.

27. Podle § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

28. Ústavní soud posuzoval splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen advokátem podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), když stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky ochrany svých práv.

V. Změna soudce zpravodaje

29. Ústavní stížnost byla dle rozvrhu práce přidělena soudci Radovanu Suchánkovi jako soudci zpravodaji. Jeho návrh na rozhodnutí však při posouzení věci senátem dne 30. 11. 2021 nebyl přijat. Proto byl předsedou senátu postupem podle ustanovení § 55 zákona o Ústavním soudu jako nový soudce zpravodaj určen soudce Vojtěch Šimíček.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

30. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti stojícím mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). K zásahu do jejich rozhodovací činnosti je Ústavní soud oprávněn jen tehdy, kdyby obecné soudy porušily ústavně zaručená práva stěžovatele. Tak se tomu ale v nyní posuzované věci nestalo, a proto byla ústavní stížnost shledána nedůvodnou.

31. Při hodnocení ústavnosti napadených rozhodnutí Ústavní soud vycházel především ze smyslu insolvenčního řízení. Již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/15 ze dne 7. 11. 2017 (N 201/87 SbNU 269; 422/2017 Sb.) k tomu uvedl, že nemůže-li dlužník uspokojit pohledávky všech věřitelů v plné výši, což je jev v hospodářském styku běžný, lze to považovat za skutečnost zakládající zásah do vlastnických práv těch věřitelů, kteří mají vůči dlužníkovi ať již vykonatelné, či nevykonatelné pohledávky, jsou-li po právu. Avšak tento zásah, kdy právo každého věřitele je omezováno právy ostatních věřitelů, nespočívá primárně v jednání či nečinnosti státu, a nelze jej tak za ně činit odpovědným. Povinností státu však je nastalou situaci ústavně konformním způsobem vyřešit, tedy zajistit, aby v co nejkratší době s minimálními náklady došlo ke spravedlivému rozdělení zbývajícího majetku dlužníka jeho věřitelům, případně přijmout jiné řešení, jež bude ve společném zájmu věřitelů [nález sp. zn. Pl. ÚS 33/15 ze dne 7. 11. 2017 (N 201/87 SbNU 269; 422/2017 Sb.), bod 60]. Proto také podle § 5 písm. a) insolvenčního zákona platí, že „insolvenční řízení musí být vedeno tak, aby žádný z účastníků nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn a aby se dosáhlo rychlého, hospodárného a co nejvyššího uspokojení věřitelů“.

32. Podle ustanovení § 3 odst. 1 insolvenčního zákona platí, že dlužník je v úpadku, jestliže má a) více věřitelů a b) peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a c) tyto závazky není schopen plnit. Podle odst. 2 písm. d) stejného zákonného ustanovení se má za to, že dlužník není (také) schopen plnit své peněžité závazky, jestliže nesplnil povinnost předložit seznamy uvedené v § 104 odst. 1, kterou mu uložil soud.

33. Jak se podává ze shora uvedeného, podstata uplatněných stížnostních námitek se týká tvrzeného porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. práva na spravedlivý proces, a také vlastnického práva (čl. 11 odst. 1 Listiny), přičemž stěžovatel podrobně popisuje průběh předchozího řízení a zpochybňuje skutkové závěry učiněné obecnými soudy.

34. Povýtce je však nutno uvést, že uplatněná stížnostní argumentace se pohybuje téměř výhradně na úrovni popírání skutkových závěrů obecných soudů a výkladu podústavního práva, když označuje závěry učiněné obecnými soudy za nesprávné, ignorující specifika předmětné věci a jednání obou navrhovatelů a ustanovené insolvenční správkyně JUDr. Mixové považuje za účelová. Zejména zdůrazňuje, že před prohlášením úpadku prokázal, že má majetek přesahující výši uplatněných pohledávek. Právní závěry obecných soudů proto považuje za nacházející se v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními.

35. Ústavní soud uvádí, že součástí práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny je rovněž požadavek řádného odůvodnění soudních rozhodnutí. Dodržování povinnosti přesvědčivě a přezkoumatelně odůvodnit rozhodnutí má totiž zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vyloučit soudní libovůli [z poslední doby viz např. nález ze dne 24. 8. 2021 sp. zn. III. ÚS 1644/21 (N 148/107 SbNU 247)]. Chybí-li proto v rozhodnutí řádné odůvodnění, je tím založena nejen jeho nepřezkoumatelnost, ale v řadě případů také neústavnost. Proto jsou obecné soudy povinny se adekvátně, co do myšlenkových konstrukcí racionálně logickým způsobem, vypořádat s důkazními návrhy a argumentačními tvrzeními uplatněnými účastníky řízení [viz nález ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), ze dne 4. 9. 2002 sp. zn. I. ÚS 113/02 (N 109/27 SbNU

213), ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723) nebo ze dne 26. 11. 2013 sp. zn. II. ÚS 4927/12 (N 199/71 SbNU 361)].

36. V nyní posuzované věci však zdejší soud v napadených rozhodnutích žádné pochybení, které by mohlo dosahovat ústavněprávní intenzity, neshledal. Po podrobném seznámení se s obsahem napadených rozhodnutí i s průběhem celého řízení totiž zdejší soud nezjistil stěžovatelem tvrzený extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními a učiněnými právními závěry. Právě naopak, z napadených rozhodnutí obecných soudů (viz i shora provedená podrobná rekapitulace věci) se podává, že se obecné soudy daným případem zabývaly velmi pečlivě, o čemž ostatně svědčí též okolnost, že Nejvyšší soud shora citovaným usnesením ze dne 30. 8. 2017 předchozí rozhodnutí vrchního soudu zrušil a zavázal ho provedením některých důkazů navržených stěžovatelem. Této svojí povinnosti poté vrchní soud dostál a svědky Trepku a Richterovou vyslechl; v případě svědka Procházky tak neučinil jen z toho důvodu, že tento svědek nebyl kontaktní a návrh na výslech tohoto svědka vzal stěžovatel zpět.

37. Dále je třeba uvést, že městský soud a po něm též vrchní soud velmi pečlivě zvažovaly, zda v případě stěžovatele byly splněny zákonem stanovené podmínky pro zjištění úpadku. V tomto směru Ústavnímu soudu postačuje odkázat na podrobné odůvodnění (zejména) napadeného usnesení vrchního soudu, podle kterého měl stěžovatel v okamžiku rozhodování městského soudu více věřitelů, peněžité závazky přesahovaly dobu 30 dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky stěžovatel nebyl schopen plnit. Kromě toho nesplnil ani zákonnou povinnost předložit seznamy uvedené v § 104 odst. 1 insolvenčního zákona, přičemž tento stav zůstal nezměněn i za odvolacího řízení (bod 43 usnesení vrchního soudu). Stěžovatel dlouhodobě neplnil svoje závazky vůči oběma navrhovatelům a ve shodě s městským soudem a v rámci celkového kontextu věci Ústavní soud nehodlá rozporovat jím učiněný závěr, že stěžovatelovo tvrzení o ochotě uhradit pohledávku vůči první navrhovatelce až poté, co bude neúspěšný u Evropského soudu pro lidská práva, je čistě účelové.

38. Pokud stěžovatel v doplnění ústavní stížnosti ze dne 10. 3. 2021 uvádí, že první navrhovatelka vůbec nebyla oprávněna k podání návrhu na zahájení insolvenčního řízení, neboť již v roce 2007 došlo k postoupení předmětné pohledávky nejprve na Romana Kováře a v roce 2012 dále na společnost EXPECT J.P.S., s. r. o., která ji v roce 2017 postoupila Styliyanu Georgievovi, postačuje odkázat na odůvodnění napadeného usnesení vrchního soudu (bod 46), kde je vysvětleno, že byla-li první navrhovatelce tato pohledávka přiznána pravomocným soudním rozhodnutím a k jejímu zajištění bylo zřízeno soudcovské zástavní právo, pak nelze v insolvenčním řízení otázku jejího vzniku znovu posuzovat.

39. Rovněž ohledně druhé uplatněné pohledávky je faktem, že k okamžiku prohlášení úpadku nebyla uhrazena a argumentace stěžovatele týkající se okolností, za kterých údajně třetí osoba tuto pohledávku chtěla uhradit namísto stěžovatele, spadá do oblasti snahy o zpochybnění výsledků provedeného dokazování, což ovšem Ústavnímu soudu zásadně nepřísluší. Výjimku z tohoto pravidla představuje pouze shora zmíněná situace extrémního nesouladu mezi skutkovými zjištěními a učiněnými právními závěry, která zde však nenastala. Z obsahu napadeného usnesení vrchního soudu se totiž podává, že tento soud velmi logicky a přesvědčivě vyložil, z jakých důvodů tvrzení stěžovatele neakceptoval. V tomto směru postačuje odkázat na body 47 a násl. odůvodnění napadeného usnesení, kde se vrchní soud vypořádal s tvrzeným uhrazením předmětné pohledávky P. Trepkou a také ze strany GLOBAL PROPERTIES, s. r. o., která tak měla ovšem učinit bez jakéhokoliv navenek vyjádřeného důvodu, a to údajně zasláním peněz na účet, který však byl již zrušen. Vrchní soud rovněž logicky zdůraznil, že i kdyby uvedená společnost za stěžovatele jeho závazek uhradila, na jeho majetkových poměrech by se nic nezměnilo, neboť by se pouze změnila osoba jeho věřitele.

40. Stěžovatel se proto mýlí, pokud namítá zmiňovaný „extrémní nesoulad“; ve skutečnosti totiž brojí jen proti výsledkům provedeného dokazování, které zpochybňuje, a vyjadřuje tak pouhý nesouhlas s výsledkem soudního řízení, což však nepožívá a ani požívat nemůže ústavněprávní ochrany, jelikož nelze zaměňovat ústavně zaručené právo na spravedlivý proces s neexistujícím „právem na vítězství“ v soudním řízení.

41. Stěžovateli nelze přisvědčit ani potud, že nebyla splněna zákonná podmínka předlužení [resp. platební neschopnosti, § 3 odst. 1 písm. c) insolvenčního zákona]. Městský soud totiž shledal platební neschopnost jak v okolnosti, že stěžovatel dlouhodobě neplní svoje závazky vůči oběma navrhovatelkám, tak dále v tom, že první navrhovatelka není dlouhodobě schopna dosáhnout uspokojení své zajištěné pohledávky výkonem rozhodnutí (exekucí), neboť tomu brání zahájená exekuce ve prospěch oprávněného ANOBIS, s. r. o. – byť tato společnost opakovaně tvrdí, že pohledávku za stěžovatelem nemá, resp. že tato pohledávka zanikla prominutím dluhu. Je proto zjevné, že stěžovatel zneužíváním institutů exekučního a insolvenčního práva zabraňuje uspokojení první navrhovatelky. Kromě toho však městský soud shledal platební neschopnost stěžovatele i v nesplnění povinnosti předložit seznamy uvedené v § 104 odst. 1 insolvenčního zákona, což ve svém důsledku nezpochybnil ani samotný stěžovatel v ústavní stížnosti, který pouze uvádí, že předložil „seznamy, které považoval za úplné a správné“.

42. Ústavní soud k této stížnostní námitce dále odkazuje na poměrně podrobné odůvodnění napadeného usnesení vrchního soudu, ze kterého vyplývá (body 54 a násl.), že do insolvenčního řízení se přihlásili 4 věřitelé s 9 pohledávkami v celkové výši 20 810 876,44 Kč, z nichž zajištěné pohledávky činily pouze 2 874 627,76 Kč. Jako splatné závazky již k lednu 2015 však vrchní soud označil pouze pohledávky vůči oběma navrhovatelkám a dále JUDr. Haně Záveské, správkyni úpadce Ing. Zdeňka Nymburského, a to v celkové výši přesahující 7,5 mil. Kč. Majetek stěžovatele přitom tvořily jen peněžní prostředky na bankovním účtu ve výši 293 516,22 Kč a zastavené (nedostavěné a nezkolaudované) nemovitosti v L. v údajné hodnotě 11 mil. Kč, u kterých však byl již v roce 2011 nařízen jejich prodej v exekuci. Podle zprávy insolvenčního správce z roku 2018 přitom byly tyto nemovitosti inzerovány s cenou 7,8 mil. Kč a zatím jen jeden zájemce projevil zájem o jejich koupi, ale za cenu 4,5 mil. Kč. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že ze shora rekapitulovaného vyjádření městského soudu, ze samotné ústavní stížnosti a především z usnesení městského soudu ze dne 27. 10. 2020 č. j. MSPH 89 INS 10291/2014-B-150 se podává, že tyto nemovitosti byly nakonec zpeněženy za 180 000 eur, což odpovídá částce cca 4,5 mil. Kč.

43. Ústavní soud nevidí důvod jakkoliv zpochybňovat ani závěry vrchního soudu (potvrzené následně Nejvyšším soudem) ohledně oprávněnosti zohlednit též pohledávku JUDr. Hany Záveské, správkyně úpadce Ing. Zdeňka Nymburského, neboť ve shodě s ustálenou soudní judikaturou může soud v odvolacím řízení při posouzení, zda je dlužník v úpadku, přihlédnout též ke skutečnostem nebo důkazům, jež zde byly již před rozhodnutím o úpadku, avšak do té doby nevyšly v insolvenčním řízení najevo. Tento výklad vztahující se k ustanovení § 141 odst. 1 věty poslední insolvenčního zákona („Ke skutečnostem, které nastaly nebo vznikly po vydání rozhodnutí soudu prvního stupně, se v odvolacím řízení nepřihlíží.“) nepovažuje Ústavní soud za ústavněprávně excesivní. Již z napadeného usnesení městského soudu je ostatně patrno, že tato pohledávka byla známa již v době rozhodování o úpadku.

44. Jinak řečeno, zatímco v civilním sporném řízení platí obecně zákaz nových důkazů a tvrzení, v insolvenčním řízení tak tomu není a jistá nova jsou v odvolacím řízení přípustná; samozřejmě za splnění citované zákonné podmínky, že se jednalo o skutečnosti, které existovaly v okamžik rozhodování soudu prvního stupně, byť před ním nebyly tvrzeny, dokazovány a zjištěny a vyšly najevo až dodatečně. Podle § 14 odst. 1 insolvenčního zákona

jsou totiž účastníky insolvenčního řízení dlužník a věřitelé, kteří uplatňují své právo vůči dlužníku, nejen navrhovatel a dlužník. Tito věřitelé své pohledávky uplatňují zásadně podáním přihlášky [§ 165 odst. 1 a § 136 odst. 1 písm. d) insolvenčního zákona]. Pokud by proto – s ohledem na specifickou povahu insolvenčního řízení – odvolací soud nemohl přihlížet k právům uplatněným ostatními věřiteli v souladu s právě uvedenými zákonnými ustanoveními, tzn. teprve po rozhodnutí soudu prvního stupně o úpadku dlužníka, bylo by popřeno základní právo nenavrhujících věřitelů úpadce zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny, tzn. právo domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu (srov. také § 140c insolvenčního zákona, podle kterého v době, po kterou trvají účinky rozhodnutí o úpadku, nelze zahájit soudní a rozhodčí řízení o pohledávkách týkajících se majetkové podstaty, které mají být v insolvenčním řízení uplatněny přihláškou). V odvolacím řízení se totiž rozhoduje i o právu nenavrhujících věřitelů, zda má být věc řešena poměrným uspokojením podle insolvenčního zákona.

45. Důkazní návrhy uplatněné stěžovatelem dne 11. 2. 2022 Ústavní soud neprovedl. Některé z nich totiž obecné soudy provedly již v předchozím řízení (viz např. odkaz na spis ve věci insolvenčního řízení stěžovatele) a v případě jiných dostatečně vysvětlily, z jakých důvodů jejich provedení není nutné (viz návrh na vyžádání informace k blíže specifikovanému účtu vedenému u společnosti Fio banka, a. s. – srov. k tomu zejména bod 53 napadeného usnesení vrchního soudu). Ústavnímu soudu, který není součástí soustavy obecných soudů, přitom zásadně nepřísluší přehodnocovat dokazování jimi prováděné, a není proto dán žádný rozumný důvod, pro který by měl dokazování provedené obecnými soudy v nyní posuzované věci zopakovat, resp. přehodnotit, a to za situace, kdy nebyl zjištěn ústavní deficit spočívající v tzv. opomenutém důkazu (viz též shora). Pokud by tak učinil, překročil by svoji kompetenci ve vztahu k přezkumu rozhodnutí obecných soudů.

46. Současně platí, že podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřípustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon poskytuje k ochraně jeho práva (k výjimkám srov. § 75 odst. 2 citovaného zákona). Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůraznil, že kromě formálního vyčerpání prostředků nápravy je třeba, aby stěžovatel před podáním ústavní stížnosti prostřednictvím těchto opravných prostředků vznesl již před obecnými soudy všechny námitky, jež hodlá uplatňovat v ústavní stížnosti. Námitky, které stěžovatel neuplatnil již před obecnými soudy, ačkoliv tak mohl učinit, proto Ústavní soud – v souladu se zásadou subsidiarity ústavní stížnosti a zásadou minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů – považuje za nepřípustné v materiálním smyslu a nemůže se jimi věcně zabývat [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 3383/14 ze dne 6. 9. 2016 (N 163/82 SbNU 565), body 17–18; nález sp. zn. III. ÚS 1047/16 ze dne 20. 12. 2016 (N 249/83 SbNU 885), body 17 a 19]. Zásada subsidiarity ústavní stížnosti totiž nespočívá jen ve vyčerpání procesních prostředků ve formálním smyslu, nýbrž obsahuje i požadavek předestření relevantních námitek obecným soudům, jimž ochrana všech základních práv a svobod přísluší (čl. 4 Ústavy). Právě tento aspekt ochranné funkce obecných soudů vymezuje jejich vztah k Ústavnímu soudu a nepřipouští, aby Ústavní soud vystupoval jako další instance soudního řízení. Takové pojetí řízení o ústavní stížnosti odpovídá i prioritě její tzv. subjektivní funkce spočívající v ochraně dotčených práv konkrétního stěžovatele, jenž určitý postup orgánu veřejné moci pociťuje od počátku jako reálnou křivdu a porušení svých ústavních práv, proti nimž pak v soudním řízení brojí, a Ústavní soud je tedy především v roli garanta účinné soudní ochrany subjektivních práv stěžovatele. Je-li ústavním úkolem obecných soudů poskytovat ochranu základním právům, nelze od toho z hlediska posuzování vyčerpání procesních prostředků odhlížet, a tím jejich roli v ochraně základních práv obcházet. Ústavní soud by následně nemohl efektivně posoudit, zda obecné soudy v napadeném řízení jako celku selhaly při ochraně stěžovatelových ústavních práv, když jeho vinou nedostaly právem předvídanou příležitost se

jejich tvrzeným porušením účinně zabývat. Uvedené je rovněž vyjádřením zásady sebeomezení a minimalizace zásahů Ústavního soudu, který do činnosti obecných soudů zasahuje zásadně pouze tam, kde soudy v ochraně základních práv a svobod v celém řízení selžou. Za nejpodstatnější přitom považuje Ústavní soud v tomto směru okolnost, že všechny relevantní okolnosti stran procesního postupu soudů byly (či mohly být) stěžovateli (a zejména jeho právnímu zástupci) v nyní posuzované věci dostatečně známy již dříve, a odporovalo by proto zmíněnému principu subsidiarity ústavní stížnosti, pokud by Ústavní soud nyní prováděl dokazování překračující jeho rozsah provedený obecnými soudy.

47. Závěrem Ústavní soud konstatuje, že neshledal v napadených soudních rozhodnutích porušení tvrzených ústavně zaručených práv stěžovatele. Obecné soudy totiž řádně a přesvědčivě vypořádaly všechny stěžovatelovy námitky, provedly odpovídající skutková zjištění a na jejich základě učiněné právní závěry se jeví jako logické, a protože Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, kterému by příslušelo přehodnocovat závěry provedeného dokazování, neshledal důvod, pro který by mohl a měl napadená rozhodnutí jakkoliv zpochybňovat.

48. Proto ústavní stížnost podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl jako nedůvodnou.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Radovana Suchánka

Podle § 22 zákona o Ústavním soudu zaujímám odlišné stanovisko k výroku i k odůvodnění nálezu, a to z těchto důvodů:

1. Nález v prvé řadě dostatečně nezohledňuje specifika insolvenčního řízení oproti civilnímu řízení spornému, což se projevuje i v nesprávném závěru senátní většiny o „velmi pečlivém“ zjištění skutkového stavu a posouzení věci (viz zejména bod 35 odůvodnění). Insolvenční řízení se oproti civilnímu řízení spornému vyznačuje zejména dominancí vyšetřovací zásady, podle níž „je insolvenční soud povinen provést i jiné důkazy potřebné k osvědčení dlužníkova úpadku nebo jeho hrozícího úpadku, než byly účastníky navrhovány“ (§ 86 insolvenčního zákona). Právní otázky dotýkající se insolvenčního řízení pak mají být rozhodovány insolvenčním soudem (zásada *vis attractiva concursus*). Žádný z účastníků insolvenčního řízení, tedy ani dlužník (!), přitom nesmí být nespravedlivě poškozen [§ 5 písm. a) insolvenčního zákona].

2. Ve vazbě na výše uvedené Ústavní soud již v nálezu ze dne 13. 10. 2016 sp. zn. III. ÚS 1589/15 (N 192/83 SbNU 125) zdůraznil, že „jako součást obecné regulace insolvenčního řízení je nezbytné vzít v úvahu také aspekt dobrých mravů. Je společensky i právně nežádoucí, aby insolvenční řízení poskytovalo prostor pro zneužívání práv plynoucích z postavení účastníka. Stěžovatelka v insolvenčním řízení předložila tvrzení, která směřují k domněnce, že existence podmínek pro její úpadek byla vytvářena uměle se záměrem využít insolvenční řízení k těm účelům, ke kterým nebylo vytvořeno a které se jeví v příkrém protikladu k požadavku zachovávat dobré mravy i v insolvenčním řízení. Je na insolvenčním soudu, aby se dostatečně vypořádal s těmito argumenty a rozhodl, zda postup insolvenčního navrhovatele, případně dalších věřitelů, není obcházením účelu insolvenčního práva a zneužíváním práva v rozporu s dobrými mravy. Tím, že insolvenční soud nevěnoval těmto aspektům ve svém rozhodování dostatečnou pozornost, nedostál všem podmínkám kladeným na insolvenční řízení ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny“. Obdobné rysy jako v citovaném nálezu, který však senátní většina zcela pominula, byly podle mého názoru naplněny i v nyní posuzované věci.

3. Insolvenční řízení bylo proti stěžovateli zahájeno pro pohledávku první navrhovatelky, kterou stěžovatel neuznává, a pohledávku druhé navrhovatelky, kterou sám městský soud (!) neuznává za „pravomocně přiznanou a vykonatelnou“ (viz str. 8 odůvodnění jeho usnesení o úpadku stěžovatele). K pohledávce druhé navrhovatelky stěžovatel v řízení před soudy tvrdil, že zanikla splněním, čemuž však soudy nepřisvědčily. První potvrzující usnesení vrchního soudu přitom bylo zrušeno Nejvyšším soudem. Po vrácení věci sice vrchní soud provedl důkaz svědeckou výpovědí dvou ze tří svědků, jak požadoval Nejvyšší soud, při hodnocení svědecké výpovědi Pavla Trepky se však nikterak nevypořádal s faktorem plynutí času, když mezi předmětným jednáním a podáním svědecké výpovědi uplynulo mnoho let, ani neozřejmil, proč pro uhrazení jistiny potřeboval svědek vidět smlouvu o převodu obchodního podílu (srov. bod 51 odůvodnění rozhodnutí vrchního soudu), což je úvaha, kterou lze stěží pokládat za logickou.

4. Za podstatnější však pokládám skutečnost, že se vrchní soud řádně nevypořádal ani s námitkou stěžovatele, že dlužná částka byla druhé navrhovatelce uhrazena třetí osobou na bankovní účet vedený u obchodní společnosti Fio banka, a. s., který druhá navrhovatelka účelově zrušila. Vrchní soud si sice dokazováním ověřil, že dlužná částka nebyla připsána na žádný aktuální účet druhé navrhovatelky u předmětného poskytovatele platebních služeb, odmítl však zjišťovat doplňující informace směřující ke zjištění, zda nebyla odeslána na již (účelově) zrušený bankovní účet (viz bod 53 odůvodnění napadeného usnesení). Tuto skutečnost přitom zamítavý nález v bodu 9 odůvodnění zamlčuje. To je z mého pohledu zcela nepřijatelné za situace, kdy (případné) zrušení bankovního účtu druhou navrhovatelkou učiněné toliko za účelem znemožnění splnění závazku bude představovat postup zjevně se příčící dobrým mravům a účelům insolvenčního řízení. Je stěží představitelné, že by stěžovatel, jehož majetek v době rozhodnutí o úpadku prokazatelně činil několik milionů korun, na sebe nechal prohlásit konkurs pro pohledávku druhé navrhovatelky ve výši 17 000 Kč. Pohledávky dalších dlužníků přitom neměl městský soud ke dni rozhodnutí o úpadku stěžovatele za prokázané (str. 8 odůvodnění jeho usnesení).

5. Nález dále vůbec nezohledňuje, že pohledávka druhé navrhovatelky ve výši „pouhých“ 17 000 Kč je vůči pohledávce první navrhovatelky a zejména pohledávce obchodní společnosti GLOBAL PROPERTIES, s. r. o., ve výši 12 000 000 Kč, jež však nebyla před rozhodnutím městského soudu o úpadku splatná (srov. rozsudek vrchního soudu ze dne 21. 5. 2019 č. j. 102 VSPH 841/2016-108), a tudíž k ní nelze pro účely zjištění úpadku podle § 3 odst. 1 ve spojení § 141 odst. 1 insolvenčního zákona přihlížet, pohledávkou „triviální“ (přiměřeně viz RICHTER, T. Insolvenční právo. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 221). Z námitek stěžovatele je dále patrné, že mohla vykazovat znaky pohledávky uměle udržované toliko za účelem prokázání mnohosti (dvou) věřitelů v řízení před městským soudem, který zjistil jeho úpadek. Podle ustálené judikatury Nejvyššího soudu však platí, že byť „insolvenční zákon kvantitativně (rozuměj minimální částkou) nijak neomezuje pohledávku (druhého) věřitele za dlužníkem, z jejíž existence by spolu s pohledávkou insolvenčního navrhovatele bylo možno usuzovat na splnění požadavku mnohosti věřitelů [§ 3 odst. 1 písm. a) insolvenčního zákona], při výkladu dotčeného ustanovení nelze pominout účel insolvenčního zákona. Ten je vymezen … zejména předmětem úpravy, jímž je řešení úpadku a hrozícího úpadku dlužníka soudním řízením některým ze stanovených způsobů tak, aby došlo k uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužníkovým úpadkem … Při výkladu účelu insolvenčního zákona je dále nutné respektovat zásadu, podle níž insolvenční řízení musí být vedeno tak, aby žádný z účastníků nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn“ (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2013 sp. zn. 29 NSČR 14/2012). Za účelem prokázání mnohosti věřitelů proto nelze akceptovat takové insolvenční návrhy, kdy jedna ze dvou pohledávek je svou výší relativně zanedbatelná a vykazuje znaky pohledávky uměle vytvořené nebo udržované (srov. též usnesení

Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2011 sp. zn. 29 NSČR 13/2011). Senátní většina tuto rovinu problému nevzala vůbec v potaz. Odmítl-li se v této situaci (zejména) vrchní soud námitkami stěžovatele zabývat, zasáhl tím podle mého názoru do jeho práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod v insolvenčním řízení, ovládaném vyšetřovací (nikoliv projednací) zásadou a zásadou *vis attractiva concursus*.

6. Je pravda, že stěžovatel nepředložil insolvenčnímu soudu seznamy uvedené v § 104 odst. 1 insolvenčního zákona, když neuvedl sporné pohledávky. Tato skutečnost však nanejvýš zakládá vyvratitelnou (!) domněnku platební neschopnosti. Tu podle mého názoru stěžovatel kvalifikovaným způsobem vyvrátil. Podle jím předloženého posudku soudního znalce převyšuje jeho majetek hodnotu pohledávek insolvenčních věřitelů (bez započítání pohledávky obchodní společnosti GLOBAL PROPERTIES, s. r. o., která se však stala splatnou až *ex post*). Vrchní soud naproti tomu vycházel toliko z posudku obchodní společnosti Záchrana nemovitostí, s. r. o., který nechala zpracovat insolvenční správkyně, a z její zprávy, podle níž má o nemovitost zájem jediná osoba za sníženou cenu nejvýše 4,5 milionů Kč, namísto 11 milionů Kč, což je hodnota určená soudním znalcem Ing. Pavlem Hruškou. Tato skutečnost, která se má údajně odrazit v „nové“ nižší hodnotě nemovitosti, je však skutečností, která nastala až po rozhodnutí městského soudu o úpadku, pročež k ní nelze podle § 141 odst. 1 věty poslední insolvenčního zákona v odvolacím řízení přihlížet. Již v jiné insolvenční věci přitom Ústavní soud uvedl, že pokud „obecné soudy záměrně neaplikovaly výslovné znění kogentní normy zákona stanovící určitý postup, dopouštějí se svévole“, neboť jsou podle čl. 95 odst. 1 Ústavy České republiky zákonem vázány [nález ze dne 6. 9. 2016 sp. zn. IV. ÚS 378/16 (N 166/82 SbNU 609)]. Na výše uvedené přitom stěžovatel upozornil i ve svém druhém dovolání, které podle mého názoru obsahuje náležité vymezení předpokladů jeho přípustnosti (§ 237 o. s. ř.), včetně označení konkrétní judikatury Nejvyššího soudu, jakož i dovolací důvody v užším smyslu (§ 241a odst. 1 o. s. ř.). Na námitku stěžovatele, že vrchní soud při posuzování úpadku dlužníka, resp. hodnoty jeho nemovitostí, porušil § 141 odst. 1 větu poslední insolvenčního zákona, uvedl Nejvyšší soud pouze to, že jde „o právně nevýznamnou výhradu dovolatele“. Nejvyšší soud tak odmítl dovolání stěžovatele podle § 243c odst. 1 o. s. ř. bez řádného odůvodnění jako nepřípustné, aniž k tomu byly podle mého mínění splněny zákonné podmínky.

7. V souvislosti se stěžovatelem je též nepřesné hovořit o jeho předlužení (bod 40 odůvodnění nálezu), když na tomto závěru rozhodnutí o úpadku nestálo a když soudy ve věci vůbec neprovedly rozvahový test předlužení, ale toliko test likvidity (platební neschopnosti). Mám za to, že v celkovém kontextu nelze přehlížet ani námitky stěžovatele proti jím tvrzené účelovosti postupu insolvenční správkyně, a dále vazbu druhé insolvenční navrhovatelky na první navrhovatelku prostřednictvím jednatele Ivana Trnky, kterou se soudy také odmítly zabývat. To ve svém souhrnu fakticky zpochybňuje závěry, k nimž Ústavní soud dospěl ve výše citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 1589/15.

8. Pro shora uvedené důvody mám za to, že ústavní stížnosti mělo být vyhověno a napadená rozhodnutí měla být zrušena.

Č. 19
Soudní ochrana vlastnického práva společníka obchodní společnosti ve sporu o určení, zda tu zástavní právo je či není (sp. zn. I. ÚS 45/21 ze dne 15. února 2022)

I. Nevypořádá-li se Nejvyšší soud dostatečně či vůbec se svou ustálenou rozhodovací praxí v obdobných věcech, jejichž nosné důvody jsou použitelné i v dané věci, poruší právo jednotlivce na řádné odůvodnění zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Odmítá-li se obecný soud náležitě zabývat otázkou, jestli společníkovi obchodní společnosti, jenž není zástavním věřitelem ani zástavním dlužníkem, svědčí aktivní věcná legitimace k podání žaloby na určení, zda tu zástavní právo je či není, aniž by přihlédl ke konkrétním okolnostem věci a uvedl, jakým jiným právním prostředkem se může domoci ochrany svého vlastnického práva, porušuje jeho právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jaromíra Jirsy jako soudce zpravodaje a soudců Tomáše Lichovníka a Vladimíra Sládečka o ústavní stížnosti stěžovatelky Madiny Musilové, zastoupené Mgr. Petrou Hrachy, advokátkou, se sídlem v Brně, Cihlářská 643/19, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 21 Cdo 2132/2020-429 ze dne 11. 11. 2020 a rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 13 Co 243/2019-332 ze dne 30. 1. 2020, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a a) Naděždy Michlové a b) obchodní korporace HAMMAM MARA, s. r. o., se sídlem ve Vracově, Nádražní 982, zastoupené Mgr. Tomášem Cimbotou, advokátem, se sídlem v Olomouci, Horní náměstí 7, jako vedlejších účastnic řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 21 Cdo 2132/2020-429 ze dne 11. 11. 2020 a rozsudkem Krajského soudu v Brně č. j. 13 Co 243/2019-332 ze dne 30. 1. 2020 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve spojení s jejím právem na ochranu vlastnictví, zaručeným čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 21 Cdo 2132/2020-429 ze dne 11. 11. 2020 a rozsudek Krajského soudu v Brně č. j. 13 Co 243/2019-332 ze dne 30. 1. 2020 se ruší.

Odůvodnění

I. Namítané porušení ústavně zaručených práv

1. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí, neboť je přesvědčena, že jimi byla porušena její ústavně zaručená práva, a to právo na soudní ochranu a spravedlivý proces garantované v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“); dále namítá porušení rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny a porušení principu rovnosti v právech podle čl. 1 Listiny.

II. Rekapitulace skutkového a procesního vývoje

2. Stěžovatelka je společnicí vedlejší účastnice b) s podílem o velikosti 50 %. Na základě zástavní smlouvy ze dne 26. 4. 2017 uzavřené mezi vedlejší účastnicí a) jako zástavním věřitelem a vedlejší účastnicí b) [jejímž tehdejším jednatelem nebyl žádný ze společníků] jako zástavním dlužníkem bylo na pozemku specifikovaném ve smlouvě zřízeno zástavní právo k zajištění dluhu ve výši 915 268 Kč pro vedlejší účastnici a). Zastavený pozemek, jehož součástí je rozestavěná stavba tureckých lázní, byl do společnosti vložen stěžovatelkou a představuje jediný majetek této společnosti.

3. Stěžovatelka se žalobou podanou u Okresního soudu Brno-venkov (dále jen „nalézací soud“) domáhala určení, že předmětné zástavní právo na pozemku ve vlastnictví vedlejší účastnice b) specifikovaném v žalobě nevázne. Důvodem požadovaného určení bylo, že k právnímu jednání (uzavření zástavní smlouvy) nedal souhlas nejvyšší orgán obchodní korporace, zástavní právo chrání jednání rozporné s dobrými mravy a zajišťuje neexistující dluh, který není v předmětné zástavní smlouvě specifikován co do svého důvodu.

4. Nalézací soud rozsudkem č. j. 33 C 232/2017-293 ze dne 14. 8. 2019 žalobě vyhověl a určil, že na předmětném pozemku zástavní právo k zajištění daného dluhu nevázne. Předně dovodil, že stěžovatelka je věcně legitimována k podání žaloby a zároveň je dán naléhavý právní zájem na určení neexistence zástavního práva, neboť je-li předmětný pozemek ve vlastnictví vedlejší účastnice b) nedůvodně zatížen zástavním právem, může požadované určení ovlivnit právní postavení stěžovatelky jako společníka vedlejší účastnice b). Stran merita věci nalézací soud dospěl k závěru, že jelikož v řízení nebylo řádně tvrzeno a prokázáno, že by vedlejší účastnice a) měla za vedlejší účastnicí b) pohledávku v příslušné výši, nemohla být platně uzavřena zástavní smlouva k zajištění sporné pohledávky.

5. Krajský soud v Brně (dále jen „odvolací soud“) ústavní stížností napadeným rozsudkem změnil rozsudek nalézacího soudu tak, že žalobu stěžovatelky zamítl. Dospěl k závěru, že stěžovatelka není aktivně věcně legitimována k podání určovací žaloby, protože není zástavní věřitelkou ani zástavní dlužnicí. Podle odvolacího soudu je nutné rozlišovat mezi právními a majetkovými (ekonomickými) poměry stěžovatelky; případné zpeněžení zástavy může nepříznivě zasáhnout majetkovou sféru stěžovatelky, neboť lze předpokládat, že bude snížena hodnota jejího obchodního podílu, ovšem do jejího právního postavení jako společníka žádným způsobem zasaženo nebude.

6. Nejvyšší soud následně dovolání stěžovatelky ústavní stížností napadeným usnesením jako nepřípustné odmítl. Podle něj závěr odvolacího soudu, že stěžovatelka není k podání žaloby aktivně věcně legitimována, je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu (k tomu odkazuje na rozsudky Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 679/2001 ze dne 3. 4. 2002, sp. zn. 21 Cdo 661/2009 ze dne 24. 2. 2010 a sp. zn. 21 Cdo 1921/2009 ze

dne 28. 4. 2011); přitom se neztotožnil s názorem stěžovatelky, že je namístě tyto právní závěry revidovat.

III. Argumentace stěžovatelky

7. Argumentaci stěžovatelky lze shrnout následovně: Stěžovatelka tvrdí, že v judikatuře Nejvyššího soudu je otázka věcné legitimace společníka či akcionáře obchodní společnosti ve sporech o určení, zda tu právo je či není, řešena odlišným způsobem. Zatímco u zástavních smluv kromě zástavního věřitele a dlužníka údajně nemohou být právní poměry jiné osoby dotčeny, v případě jiných právních jednání (např. kupní smlouvy či nájemní smlouvy) se věcná legitimace společníku či akcionáři přiznává (odkazuje na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 302/2011 ze dne 27. 11. 2012 a rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3469/2009 ze dne 31. 5. 2011). Stěžovatelka dále poukazuje na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 212/2019 ze dne 18. 6. 2019, ve kterém byla připuštěna aktivní legitimace insolvenčnímu správci ve věci určení, že nemovitost není zatížena zástavním právem. Podle stěžovatelky má zástavní právo k majetku společnosti pro postavení společníka závažnější dopad než nájem či prodej části podniku; Nejvyšší soud se k otázce rozpornosti rozhodovací praxe nevyjádřil a dostatečně neodůvodnil, v čem má spočívat rozdílnost právního postavení společníka či akcionáře v daných sporech o určení.

8. Stěžovatelka dále tvrdí, že při zohlednění okolností případu se existence zástavního práva jejích poměrů dotýká, neboť zástavní právo vázne na veškerém majetku společnosti, bylo zřízeno bez řádného projednání na valné hromadě a kryje neexistující dluh společnosti. Zastavení veškerého majetku pro neexistující dluh podle stěžovatelky paralyzovalo činnost společnosti, která nemohla dokončit stavbu tureckých lázní a naplnit účel své podnikatelské existence.

9. Stěžovatelka rozporuje i závěry usnesení sp. zn. IV. ÚS 2956/20 ze dne 3. 11. 2020 (všechna rozhodnutí jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz), kterým Ústavní soud odmítl ústavní stížnost stěžovatelky v téměř shodné věci jako zjevně neopodstatněnou. V tomto ohledu stěžovatelka uvádí, že ani Ústavní soud se k rozporu judikaturní praxe nevyjádřil a dostatečně svoje závěry neodůvodnil.

IV. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní stížnost byla oprávněnou osobou podána včas [§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)] a není nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu; stěžovatelka je řádně zastoupena advokátem (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

V. Vyjádření k ústavní stížnosti

11. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval účastníky řízení a vedlejší účastnice řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

12. Odvolací soud ve svém vyjádření rekapituluje své závěry z napadeného rozsudku; navrhuje, aby byla ústavní stížnost odmítnuta, jak učinil Ústavní soud usnesením sp. zn. IV. ÚS 2956/20 ve skutkově i právně obdobné věci téže stěžovatelky, případně aby byla zamítnuta.

13. Nejvyšší soud setrvává na svých závěrech uvedených v odůvodnění napadeného usnesení a odkazuje na usnesení sp. zn. IV. ÚS 2956/20. Nejvyšší soud rozhodl v souladu se svou (téměř 20 let) ustálenou rozhodovací praxí, pro jejíž změnu (z pohledu postulátů právní jistoty, předvídatelnosti práva a ochrany legitimního očekávání) nebyly shledány dostatečně relevantní důvody. Jde-li o stěžovatelkou namítaný rozpor s rozsudkem Nejvyššího soudu

sp. zn. 21 Cdo 212/2019, pak ten reaguje na specifickou skutkovou i právní situaci vyplývající z postavení a povinností insolvenčního správce při správě cizího majetku a naplňování účelu insolvenčního řízení podle zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů. Stejným způsobem Nejvyšší soud vyhodnotil i další rozhodnutí citovaná v dovolání a navrhuje, aby ústavní stížnost byla jako zjevně neopodstatněná odmítnuta.

14. Vedlejší účastnice b), za kterou jedná nový jednatel, se plně ztotožňuje s argumentací stěžovatelky a považuje ústavní stížnost za důvodnou. Podle vedlejší účastnice b) by ve specifických případech sporu mezi společníkem a společností samotnou měla být přiznána aktivní věcná legitimace k podání žaloby na určení (ne)existence zástavního práva i společníkovi, neboť nemá jiný prostředek ochrany. Odepření takové ochrany není Nejvyšším soudem podloženo řádnou právní argumentací, nýbrž je opakovaně odkazováno na rozsudek sp. zn. 21 Cdo 679/2001 a na něj navazující rozhodnutí s tvrzením, že se společníka zatížení společnosti neexistujícím zástavním právem nemůže dotýkat. Stěžovatelka za nynější skutkové situace může být v podobném postavení jako insolvenční správce (odkaz na rozsudek sp. zn. 21 Cdo 212/2019).

15. Vedlejší účastnice a) uvedla, že nebude v řízení před Ústavním soudem uplatňovat práva vedlejšího účastníka řízení.

16. V replice k vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice b) stěžovatelka odkazuje na námitky a argumentaci ve své stížnosti. Uvádí, že se Nejvyšší soud nevyjadřuje k podstatě ústavní stížnosti, tedy k tomu, že existuje také jiná ustálená rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, která věcnou legitimaci společníka v řízeních o určovacích žalobách připouští. Vyjádření vedlejší účastnice b) považuje stěžovatelka za přiléhavé.

17. Ve svém doplňujícím sdělení ze dne 27. 7. 2021 stěžovatelka poukazuje na rozhodnutí Nejvyššího soudu sen. zn. 31 ICdo 36/2020 ze dne 10. 6. 2020 a tam provedený výklad § 588 občanského zákoníku upravujícího absolutní neplatnost právního jednání. V nyní projednávaném případě byl zjevně zneužit veřejný pořádek a byly porušeny dobré mravy, tudíž by jí měla být přiznána věcná legitimace, neboť jak nalézací soud uzavřel, je právní jednání, kterým byla uzavřena předmětná zástavní smlouva mezi vedlejšími účastnicemi, neplatné, protože odporuje smyslu a účelu zákona.

VI. Upuštění od ústního jednání

18. Ústavní soud podle § 44 zákona o Ústavním soudu zvážil, zda ve věci není třeba konat ústní jednání; dospěl k závěru, že by to nepřispělo k dalšímu objasnění věci, než jak se s ní Ústavní soud seznámil z vyžádaného procesního spisu sp. zn. 33 C 232/2017 a podání účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

VII. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

19. Ústavní soud není vrcholem soustavy obecných soudů a zásadně není oprávněn zasahovat do jejich rozhodovací činnosti. Může tak učinit jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva či svobody, neboť je podle čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) soudním orgánem ústavnosti. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení ústavnosti, tj. zda v řízení nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé. Ústavní soud po seznámení se zaslanými podáními a obsahem spisu dospěl k závěru, že ústavní stížnost je v tomto případě důvodná.

20. Podstatou přezkumu Ústavního soudu v nyní projednávané věci je – zjednodušeně řečeno – posouzení, zda závěr obecných soudů, že stěžovatelce jakožto společnici ve

společnosti s ručením omezeným nesvědčí aktivní věcná legitimace k podání žaloby o určení neexistence zástavního práva váznoucího na majetku „její“ společnosti, lze ve světle konkrétních okolností považovat za ústavně konformní. Předmětné posouzení je třeba provést jednak z pohledu související rozhodovací praxe Nejvyššího soudu a požadavků plynoucích z práva na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí (čl. 36 odst. 1 Listiny) a dále z pohledu práva stěžovatelky na soudní ochranu jejího vlastnického práva k obchodnímu podílu (čl. 36 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny).

VII. 1 Právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí

VII. 1 a) Aktivní věcná legitimace společníka (či akcionáře) v řízeních o určovacích žalobách v judikatuře Nejvyššího soudu

21. Aktivní věcná legitimace obecně vyjadřuje, že se žalobce (žalovaný) účastní právního poměru nebo mu svědčí právo, o něž v řízení jde, nebo že se sporný právní poměr či právo týká jeho právní sféry (srov. zejm. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 294/2003 ze dne 26. 1. 2006 nebo již citované rozsudky Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 679/2001 a sp. zn. 29 Cdo 3469/2009).

22. Podle ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu v řízení o určení, zda tu zástavní právo je či není, jsou věcně legitimováni jen zástavní věřitel a zástavní dlužník, protože právní sféry dalších osob, včetně tzv. osobního dlužníka, se toto řízení netýká, neboť výsledek nemůže mít žádný vliv na jejich právní poměry (tato praxe vychází z již citovaného rozsudku sp. zn. 21 Cdo 679/2001 a je posléze následovaná rozhodnutími uvedenými výše – viz bod 4). Společník společnosti s ručením omezeným, ať již v pozici zástavního věřitele, či zástavního dlužníka, nemůže být věcně legitimován, neboť zatížení majetku společnosti a jeho případné zpeněžení může zasáhnout pouze jeho majetkovou sféru (poměry), ovšem do jeho právního postavení žádným způsobem zasaženo není (srov. např. odvolacím soudem citované usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 4528/2015 ze dne 27. 9. 2015).

23. Určitou výjimku z obecně platné definice věcně legitimovaných osob k vedení sporu o určení ne/existence zástavního práva dovodil Nejvyšší soud pro zvláštní případy vyplývající z postavení a povinností insolvenčního správce v insolvenčním řízení. V již citovaném rozsudku sp. zn. 21 Cdo 212/2019 přiznal Nejvyšší soud insolvenčnímu správci společníka – jakožto dlužníka v úpadku – tzv. procesní legitimaci, která výjimečně umožňuje úspěch účastníka tehdy, není-li nositel práva či povinnosti, jež je předmětem řízení a ani to o sobě netvrdí (srov. WINTEROVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 139–140; nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 466/2015 ze dne 28. 2. 2017).

24. Souběžně existuje ustálená rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, podle které se v případě jiných právních jednání (než v případě zástavní smlouvy) aktivní věcná legitimace společníka či akcionáře za určitých okolností přiznává. K tomu lze odkázat např. na sumarizující závěry obsažené v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2792/2015 ze dne 30. 11. 2016 (které mj. vychází z rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 767/2002 ze dne 7. 5. 2003 a již citovaných rozsudků sp. zn. 29 Cdo 3469/2009 a sp. zn. 29 Cdo 302/2011):

„Uzavře-li akciová společnost (či společnost s ručením omezeným) smlouvu o převodu nebo nájmu podniku či jeho části, popř. smlouvu o převodu významné části majetku společnosti na třetí osobu, jde o právní skutečnost, jež může mít významný vliv na právní a majetkové poměry společnosti, a tedy zprostředkovaně i na právní a majetkové poměry jejích akcionářů (společníků).

Má-li uzavření takové smlouvy významný vliv na právní a majetkové poměry akcionářů (společníků), svědčí akcionáři (společníku) aktivní věcná legitimace v řízení

o určení neplatnosti této smlouvy, popř. o určení vlastnického práva k věcem (majetku) smlouvou převáděným (či určení toho, zda tu nájemní právo k podniku je či není).

Posouzení toho, zda se uzavření takové smlouvy významně dotýká i právního a majetkového postavení akcionáře (společníka), a zda tedy lze akcionáři (společníku) přiznat aktivní věcnou legitimaci v řízení výše uvedených, závisí na okolnostech konkrétního případu.

Současně platí, že svědčí-li akcionáři (společníku) aktivní věcná legitimace a nemá-li k dispozici jiný právní prostředek, jehož prostřednictvím by mohl účinněji hájit svá (takovou smlouvou) dotčená práva, má zásadně i naléhavý právní zájem na určení, že dotčená smlouva je neplatná, popř. určení vlastnictví k dotčenému majetku (či určení toho, zda tu nájemní právo k podniku je či není).“

VII. 1 b) Posouzení Ústavního soudu

25. Na jedné straně tedy dospívá Nejvyšší soud k závěru, že zatížení majetku společnosti nemůže mít – v žádném případě – vliv na právní poměry společníka (či akcionáře), ale pouze na jeho poměry majetkové, a na druhé straně uzavírá, že převod majetku společnosti nebo nájem podniku na právní a majetkové poměry společníka (či akcionáře) vliv – byť zprostředkovaně a za určitých okolností – mít může. Přitom strukturálně jde o totožný problém.

26. Judikaturní linie připouštějící aktivní legitimaci společníka (či akcionáře) je odůvodňována tím, že tam uváděná právní jednání mohou mít zprostředkovaně vliv nejen na majetkové, ale i na právní poměry společníka (či akcionáře) – např. v důsledku změny výše zisku společnosti, a tím i případného podílu akcionáře na zisku, na výši podílu akcionáře na likvidačním zůstatku apod. (viz již citovaný rozsudek sp. zn. 29 Cdo 3469/2009). V určitých případech je tedy podle Nejvyššího soudu nezbytné poskytnout společníkovi (či akcionáři) ochranu před právními dispozicemi týkajícími se majetku společnosti, jež se mohou nepříznivě dotknout jeho právní a majetkové sféry. Tyto nosné důvody jsou *mutatis mutandis* aplikovatelné i v případě zatížení majetku společnosti. V judikatuře Nejvyššího soudu proto podle Ústavního soudu lze vypozorovat dvě judikaturní linie, jež přistupují k řešení v jádru shodné otázky rozdílně.

27. Ústavní soud naopak neshledal namítaný rozpor se závěry rozsudku sp. zn. 21 Cdo 212/2019, ve kterém Nejvyšší soud přiznal insolvenčnímu správci společníka tzv. legitimaci procesní, nikoli však legitimaci věcnou. Jelikož jde o rozdílné instituty s odlišnými předpoklady použitelnosti, neodchýlil se Nejvyšší soud tímto rozhodnutím od své ustálené praxe vymezující věcnou legitimaci subjektů ve sporech o určení, zda tu právo je či není.

28. Ústavní soud ve své judikatuře uvádí, že ke znakům právního státu neoddělitelně patří princip právní jistoty a z něj plynoucí princip ochrany důvěry v právo, který v sobě zahrnuje především efektivní ochranu práv všech právních subjektů ve stejných případech shodným způsobem a předvídatelnost postupu státu a jeho orgánů [srov. nález sp. zn. I. ÚS 2637/17 ze dne 23. 1. 2018 (N 10/88 SbNU 133) či nález sp. zn. III. ÚS 252/04 ze dne 25. 1. 2005 (N 16/36 SbNU 173)]. Z toho plyne i požadavek shodného výkladu ve srovnatelných případech, v čemž se projevuje – kromě právní jistoty – i ústavní princip rovnosti (čl. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny; čl. 96 odst. 1 Ústavy). Rovnost a předvídatelnost přitom Ústavní soud nevnímá absolutně, neboť i dvě rozdílná řešení (v rovině tzv. podústavního práva) v téže věci mohou být ústavně konformní. Je však nutné, aby obě tato řešení byla řádně, racionálně a ústavně konformně odůvodněna [srov. bod 32 nálezu sp. zn. III. ÚS 1441/17 ze dne 19. 12. 2017 (N 234/87 SbNU 801) či bod 18 nálezu sp. zn. II. ÚS 1189/15 ze dne 13. 12. 2016 (N 240/83 SbNU 739)].

29. Požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí obecných soudů odpovídá právu na soudní ochranu zaručenému v čl. 36 odst. 1 Listiny a právu na spravedlivý proces podle čl. 6

odst. 1 Úmluvy [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 3411/19 ze dne 2. 6. 2020 (N 115/100 SbNU 299)]. Účelem odůvodnění soudního rozhodnutí je především seznámit účastníky řízení s úvahami, na nichž soud založil své skutkové a právní závěry. Jeho nezbytný rozsah se odvíjí od předmětu a povahy řízení, jakož i návrhů a argumentů uplatněných účastníky, s nimiž se soudy musí adekvátně vypořádat [bod 10 nálezu sp. zn. IV. ÚS 3754/19 ze dne 12. 5. 2020 (N 95/100 SbNU 130)]. Pečlivě odůvodněné rozhodnutí účastníkům řízení ukazuje, že jejich případ byl soudem skutečně zvážen, což přispívá k vyšší míře akceptace (i legitimity) daného rozhodnutí (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Taxquet proti Belgii* ze dne 16. 11. 2010 č. stížnosti 926/05, § 91).

30. Tvrdí-li účastník, jehož návrhem bylo zahájeno řízení, s dostatečnou mírou přesvědčivosti, že jeho věc je skutkově obdobná věci, v níž bylo dříve vydáno rozhodnutí soudu, jehož úkolem je sjednocovat judikaturu a jehož konkrétně určeného rozhodnutí se účastník dovolává, je nutné z hlediska požadavků spravedlivého procesu, aby takový soud dostatečně odůvodnil skutkovou odlišnost, založí-li na ní své odlišné posouzení [srov. bod 34 nálezu sp. zn. I. ÚS 3755/17 ze dne 15. 8. 2018 (N 135/90 SbNU 227)].

31. Nejvyšší soud se v napadeném usnesení tvrzeným rozporem v jeho judikatuře dostatečně nezabýval, ačkoli jej stěžovatelka namítala a argumentačně podložila; pouze konstatoval, že jde o rozhodnutí vydaná ve skutkově a právně odlišných věcech, aniž by se odpovídajícím způsobem vypořádal s tam obsaženými závěry, jež dopadají i na nyní projednávanou věc. Nejvyšší soud náležitě neodůvodnil, z jakého důvodu se v určitých případech společníkovi (či akcionáři) obchodní společnosti aktivní věcná legitimace přiznává, resp. mohou být zasaženy jeho právní poměry (viz výše uváděný nájem či koupě), zatímco v případě zřízení zástavního práva jeho právní poměry kategoricky být zasaženy nemohou. Nevysvětlil ani, v čem je zatížení majetku společnosti v tomto ohledu specifické (jiné) a proč není možné poskytnout společníkovi soudní ochranu. Lze se přitom důvodně domnívat, že má-li nájem majetku společnosti s obligačněprávními účinky zprostředkovaně vliv na právní poměry společníků, tím spíše má vliv na tyto poměry zatížení majetku společnosti s věcněprávními účinky (k tomu namátkou srov. např. nutný souhlas všech spoluvlastníků společné věci s jejím zatížením podle § 1132 občanského zákoníku oproti běžné správě podle § 1128 odst. 1 téhož zákona) – obzvláště za situace, je-li namítáno, že se společnosti nedostalo adekvátního protiplnění.

32. Jestliže tedy Nejvyšší soud v napadeném usnesení řádně neodůvodnil, v čem se dopad na právní postavení stěžovatelky odlišuje od jiných – namítaných – obdobných případů v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu týkajících se právních dispozic s majetkem společnosti, porušil její ústavně zaručené právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí jakožto složky práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

VII. 2 Soudní ochrana vlastnického práva k obchodnímu podílu

33. Bez ohledu na výše shledané nedostatečné vypořádání s rozdílným přístupem v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu (viz část VII. 1) se Ústavní soud dále zabýval ústavní konformitou závěru odvolacího a Nejvyššího soudu, že stěžovatelce nemůže v jejím případě svědčit aktivní věcná legitimace k podání žaloby na určení, zda tu předmětné zástavní právo je či není.

34. Stěžovatelka od počátku řízení tvrdí, že zástavní právo váznoucí na téměř veškerém majetku společnosti, které bylo zřízeno v rozporu se společenskou smlouvou bez řádného projednání na valné hromadě a které zajišťuje neexistující fiktivní dluh společnosti, se významně dotýká jejích právních i majetkových poměrů. Tyto okolnosti odvolací soud nevzal v potaz a pouze odkázal na (restriktivně pojatou a dvacet let starou) judikaturu Nejvyššího soudu věnující se věcné legitimaci k podání žaloby na určení, zda tu zástavní právo je či není.

Nejvyšší soud následně tyto závěry aproboval s tím, že není žádného relevantního důvodu se od nich v dané věci odchylovat.

35. Ačkoli je rozhodovací praxe Nejvyššího soudu (či přesněji řečeno senátu 21 Cdo) konzistentní a ustálená v tom smyslu, že aktivně věcně legitimováni mohou být v předmětných určovacích sporech pouze zástavní věřitel a zástavní dlužník, nelze z žádného z napadených ani jimi odkazovaných rozhodnutí seznat, jakým způsobem měla stěžovatelka jakožto společnice zástavního dlužníka [vedlejší účastnice b)] postupovat, aby se mohla efektivně bránit tvrzenému nepoctivému jednání vedlejší účastníce a) jakožto zástavní věřitelky.

36. Předně nelze odhlížet od propojenosti vlastníka podílu v obchodní společnosti (společníka) se společností samotnou. Ve smyslu § 31 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), je podíl „vyjádření[m] vzájemné interakce společníka a korporace, v němž společník představuje na jedné straně osobní podstatu korporace, na straně druhé je od této korporace oddělen, jeho zájmy se mohou lišit od zájmu korporace a intenzita jeho vlivu na aktivity korporace je závislá na úpravě jeho práv v zákoně a společenské smlouvě“ (POKORNÁ, Jarmila In: LASÁK, Jan a kol. Zákon o obchodních korporacích. Komentář. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 152). Propojenost společníka se společností je vyjádřena jak v obsahu podílu, tak i právech a povinnostech, kterých společník nabývá, když se stane společníkem. Obecné soudy se k tomuto specifickému postavení společníka nevyjádřily. Sám Nejvyšší soud přitom ve své rozhodovací praxi dospívá k závěru, že za určitých okolností se právní jednání společnosti může zprostředkovaně dotknout právních poměrů jejího společníka; právě proto je společníku (či akcionáři) v jiných případech aktivní věcná legitimace Nejvyšším soudem přiznávána (srov. rozhodnutí citovaná v bodě 24).

37. Je namístě klást si otázku – jak činí stěžovatelka – jakými právními prostředky se za takové situace společník s podílem na společnosti o velikosti 50 % může domoci ochrany svých právních a majetkových zájmů. Podle Ústavního soudu přitom není souladné se základními znaky právního státu (vyplývajícími z čl. 1 odst. 1 Ústavy), aby obecné soudy konstantně v nejrůznějších řízeních odmítaly jednotlivcům poskytnout právní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny), aniž by z odůvodnění jejich nebo jimi odkazovaných rozhodnutí bylo zřejmé nebo alespoň obecně dovoditelné, jaké jiné právní prostředky mohou na ochranu svých tvrzených práv využít [viz bod 41 nálezu sp. zn. II. ÚS 2303/15 ze dne 18. 12. 2018 (N 202/91 SbNU 567) nebo bod 46 nálezu sp. zn. II. ÚS 4162/19 ze dne 19. 8. 2020 (N 167/101 SbNU 158)].

38. K uvedenému lze doplnit, že způsobilým právním prostředkem není možnost společníka (či společníků) zvolit jednatele (za předpokladu příslušného počtu hlasů), který jménem společnosti podá stejnou žalobu, a to již proto, že žalobu by podala právě společnost, nikoliv společník (uvedený závěr ve vztahu k akcionáři zastává i Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 27 Cdo 3288/2018 ze dne 26. 5. 2020). V případě stěžovatelky navíc takové řešení ani vzhledem k rovnoměrnému rozložení hlasů společníků nebylo možné.

39. Rovněž je třeba vycházet ze základních zásad a pravidel civilního procesu, zejména z § 1, 2 a 3 o. s. ř., podle kterých platí, že občanský soudní řád upravuje postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků; v řízení soudy mj. dbají, aby nedocházelo k porušování práv a právem chráněných zájmů a aby práv nebylo zneužíváno [bod 16 nálezu sp. zn. IV. ÚS 3009/17 ze dne 9. 10. 2018 (N 167/91 SbNU 107)]. Těmto požadavkům odvolací soud a Nejvyšší soud v nyní projednávané věci nedostály, odmítají-li apriorně bez ohledu na konkrétní okolnosti věci poskytnout ochranu vlastnickému právu stěžovatelky k obchodnímu podílu; tím spíše za situace, tvrdí-li stěžovatelka, že předmětné zástavní právo zajišťuje neexistující pohledávku a je projevem zneužití práva (uvedený závěr po provedeném

dokazování také potvrdil nalézací soud a nabízí se otázka, zda prokázané jednání nemůže být postižitelné i v trestní rovině).

40. Ústavní soud přisvědčuje Nejvyššímu soudu v tom, že v řízení o určení, zda tu zástavní právo je či není, existuje dlouhodobá ustálená rozhodovací praxe a že její změna (obecně), zvláště jde-li o praxi nejvyšší soudní instance povolané též k sjednocování judikatury nižších soudů, zůstává s ohledem na principy právní jistoty, ochrany důvěry v právo a předvídatelnosti soudního rozhodování v zásadě nežádoucím jevem [viz např. bod 18 nálezu sp. zn. I. ÚS 2866/15 ze dne 14. 3. 2016 (N 41/80 SbNU 501)]. V tomto kontextu však uvádí, že z ustálené judikatury Ústavního soudu nevyplývá kategorická nemožnost změny výkladu a aplikace práva, ale spíše požadavek, aby taková změna byla s ohledem na konkrétní okolnosti předvídatelná, případně aby nepředvídatelná změna výkladu byla současně transparentně a náležitě odůvodněna (viz bod 29 již citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 3755/17). Současně také platí, že „jednou vyjevená pravda není pravdou navždy“ (bod 21 již citovaného nálezu sp. zn. IV. ÚS 3009/17).

41. V nyní projednávané věci Ústavní soud shledal konkrétní okolnosti, jež činí případnou změnu rozhodovací praxe, resp. její modifikaci pro určité případy, ústavně konformní. Ostatně (jak bylo rozvedeno v části VII. 1), současně existuje rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, jež v určovacích sporech týkajících se společnosti připouští ochranu jejích společníků (či akcionářů). Nešlo by tedy o změnu výkladu nepředvídatelnou a svévolnou, ale o změnu již odůvodněnou a mající své *ratio*. Je též nutno dodat, že v předmětné otázce nejsou obecné soudy limitovány dikcí zákonného ustanovení, a proto nejsou ničím „nuceny“ k výkladu upírajícímu společníkům obchodních společností možnost domoci se ochrany svých práv.

42. Nabízí-li se dva pohledy na řešení určité problematiky, je souladné s ústavněprávními požadavky vybrat ten, který je šetrnější k základním právům, v tomto případě ten, jenž je ve prospěch práva stěžovatelky na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny). Zájmy a práva třetích osob, tzn. zejména zástavního dlužníka a zástavního věřitele, je možné dostatečně chránit a vyvážit v rámci řízení o předmětné žalobě, jež však nebude omezeno apriorním odmítnutím bližšího přezkumu pro nedostatek aktivní věcné legitimace. Z pohledu Ústavního soudu není rozhodné, jakým konkrétním způsobem bude právní ochrana stěžovatelky zajištěna (ať již přiznáním věcné, či tzv. procesní legitimace, popř. jiným právním prostředkem).

43. Ústavní soud uzavírá, že jestliže odvolací soud a Nejvyšší soud dospěly k závěru, že v dané věci se zřízení zástavního práva na majetku společnosti nemůže dotýkat právní sféry stěžovatelky jakožto společnice této společnosti, a proto nemůže být aktivně věcně legitimována k podání žaloby na určení, zda tu zástavní právo zatěžující majetek „její“ společnosti je či není, aniž by vyložily, jakým způsobem se může domoci ochrany svých práv, postupovaly v rozporu s právem stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy ve spojení s právem na ochranu jejího vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

VIII. Závěr

44. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelky vyhověl a napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. V dalším řízení bude úkolem odvolacího soudu, aby revidoval závěr o absenci aktivní věcné legitimace stěžovatelky a provedl odvolací přezkum rozhodnutí nalézacího soudu v intencích závěrů uvedených v tomto nálezu.

45. Jde-li o závěry Ústavního soudu vyjádřené v usnesení sp. zn. IV. ÚS 2956/20, není jimi Ústavní soud vázán (srov. čl. 89 odst. 2 Ústavy a § 23 zákona o Ústavním soudu *a contrario*) a ani se s nimi v nyní projednávané věci neztotožňuje. Na rozdíl od citovaného

usnesení dospěl Ústavní soud k závěru, že se Nejvyšší soud řádně nevypořádal se svou vlastní judikaturou, na niž stěžovatelka odkazovala, a že jí odvolací a Nejvyšší soud odepřely právo na soudní ochranu, jestliže její žaloba byla bez dalšího zamítnuta pro nedostatek aktivní věcné legitimace.

Č. 20
Výklad tzv. funkční souvislosti při církevních restitucích (spor o Květnou zahradu)
(sp. zn. IV. ÚS 287/21 ze dne 15. února 2022)

I. Výklad zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), ve znění pozdějších předpisů, respektující záměr zákonodárce zmírnit (fakticky) některé majetkové křivdy, to znamená zajistit v restitučním procesu „rozumné" uspořádání vlastnických poměrů, při kterém bude restituovaný majetek – pokud možno – účelně využit a současně se předejde budoucím sporům, jež by mohly vzniknout v důsledku střetu práv vlastníků funkčně souvisejících nemovitých věcí ve smyslu § 7 odst. 1 tohoto zákona, je výkladem ústavně konformním, souladným s ústavně zaručeným právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Vztah tzv. funkční souvislosti ve smyslu § 7 odst. 1 písm. a) uvedeného zákona je dán tam, kde jedna nemovitá věc nemůže samostatně (bez druhé věci) vůbec či řádně plnit funkci, k níž byla určena, a v případě, že by tyto věci zůstaly rozděleny, užitná (hospodářsko-technická) hodnota jedné z věcí, případně obou věcí, by se podstatně snížila. Z hlediska naplnění této podmínky je – oproti souvislostem historicko-vlastnickým (právním) a památkářským (kulturním) – rozhodným hledisko hospodářsko-technické, tedy zda nemovitá věc může plnit svou funkci (aniž by to pro dotčený subjekt eventuálně mělo závažný negativní dopad na hodnotu jiných nemovitých věcí v jeho vlastnictví). Takový výklad zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi není v rozporu s čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky, ze kterého plyne zásada legitimního očekávání a právní jistoty. Respektuje, že nejde pouze o vrchnostenské rozhodnutí zákonodárce, nýbrž i o formou zákona vyjádřený výsledek dohody mezi dotčenými subjekty následně stvrzené uzavřením smluv o vypořádání (majetkovém vyrovnání) mezi státem a každou z dotčených církví a náboženských společností.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatelky – evidované právnické osoby Arcibiskupství olomoucké, sídlem Wurmova 562/9, Olomouc, zastoupené JUDr. Jakubem Křížem, Ph.D., advokátem, sídlem Na Podkovce 281/10, Praha 4 – Podolí, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. listopadu 2020 č. j. 28 Cdo 1484/2020-917, rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 27. listopadu 2019 č. j. 59 Co 133/2019-856 a rozsudku Okresního soudu v Kroměříži ze dne 7. března 2019 č. j. 7 C 157/2017-762, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně a Okresního soudu v Kroměříži jako účastníků řízení a příspěvkové organizace Národní památkový ústav, sídlem Valdštejnské náměstí 162/3, Praha 1 – Malá Strana, zastoupené JUDr. Petrem Wünschem, advokátem, sídlem Italská 753/27, Praha 2 – Vinohrady, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jimi byla porušena její práva zaručená čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a že porušen byl i postulát obsažený v čl. 1 a čl. 95 odst. 1 Ústavy.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu Okresního soudu v Kroměříži (dále jen „okresní soud“), vedeného pod sp. zn. 7 C 157/2017, se podává, že tento soud napadeným rozsudkem zamítl žalobu, kterou se stěžovatelka domáhala nahrazení souhlasu vedlejší účastnice (jako žalované) s uzavřením dohody o vydání jiné věci podle § 10 zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), (dále jen „ZMV“), a to komplexu Květné zahrady v Kroměříži, sestávajícího z blíže specifikovaných nemovitých věcí, a stěžovatelce uložil nahradit vedlejší účastnici náklady řízení ve výši 110 137,50 Kč. Okresní soud dospěl k závěru, že nebyla splněna ani jedna z podmínek uvedených v § 7 odst. 1 ZMV, a navíc jejímu vydání brání překážka uvedená v § 8 odst. 1 písm. a) ZMV.

3. K odvolání stěžovatelky Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně (dále jen „krajský soud“) napadeným rozsudkem potvrdil rozsudek okresního soudu ve výroku o věci samé, ve výroku o nákladech řízení ho změnil tak, že se vedlejší účastnici právo na jejich náhradu nepřiznává, a dále rozhodl, že se jí nepřiznává ani právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Ztotožnil se plně s názorem okresního soudu, že sporné pozemky nejsou ve funkční souvislosti s pozemky, které byly stěžovatelce vydány, a ani nesloužily jako obydlí duchovních, neboť jím se obecně rozumí budova nebo byt, a uplatnila-li stěžovatelka v písemné výzvě jako restituční důvod, že tyto sloužily administrativním účelům, nebylo to prokázáno žádnými důkazy a ani žádné takové důkazy stěžovatelka nenavrhovala. Nadto některé sporné pozemky, jak bylo prokázáno v řízení před okresním soudem, byly zastavěny, přičemž s dalšími spornými pozemky tvoří jeden nedělitelný funkční celek Květné zahrady.

4. Proti tomuto rozsudku brojila stěžovatelka dovoláním, které Nejvyšší soud napadeným usnesením podle § 243c zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění od 30. 9. 2017, (dále jen „o. s. ř.“) odmítl s tím, že není podle § 237 o. s. ř. přípustné, a rozhodl, že stěžovatelka je povinna zaplatit vedlejší účastnici náklady dovolacího řízení ve výši 3 388 Kč.

II. Stěžovatelčina argumentace

5. V ústavní stížnosti stěžovatelka předestírá skutkové okolnosti tohoto případu, přibližuje obsah napadených rozhodnutí, jakož i historii Květné zahrady. Následně vytýká obecným soudům, že nedostatečně zohlednily specifika a funkci Květné zahrady, a proto dospěly k nesprávnému závěru o nenaplnění podmínky tzv. funkční souvislosti podle § 7 odst. 1 písm. a) ZMV, přičemž má za to, že dané posouzení vybočuje z ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu. Obecné soudy podle stěžovatelky rovněž řádně neposoudily tvrzení

o naplnění podmínky tzv. účelového určení Květné zahrady ve smyslu § 7 odst. 1 písm. b) ZMV.

6. Nejvyššímu soudu stěžovatelka vytýká, že odmítl dovolání jako nepřípustné s tím, že již v rozhodovací praxi dovolacího soudu bylo vyřešeno, že podmínka podle § 7 odst. 1 písm. b) ZMV může být naplněna u budov, nikoliv nezastavěných pozemků, ačkoliv rozsudek, na který tento soud odkázal, řeší jinou otázku.

7. Okresní soud podle stěžovatelky pochybil tzv. argumentací v kruhu, když nikoliv řádné odůvodnění, jde-li o (ne)splnění podmínek § 7 odst. 1 ZMV, nahradil odkazem na překážku zastavěnosti podle § 8 odst. 1 písm. a) ZMV, kterou se však plnohodnotně nezabýval s argumentem, že to není třeba, neboť nejsou naplněny znaky podle § 7 odst. 1 ZMV. Opomněl se také zabývat naplněním podmínky podle § 12 odst. 1 ZMV a závěr o existenci překážky zastavěnosti byl učiněn v rozporu s ustálenou judikaturou.

8. Nesprávné hmotněprávní posouzení přitom podle stěžovatelky bylo zapříčiněno opomenutím důkazů i tvrzení, jakož i „předčasným“ odmítnutím důkazů, aniž by pro to byla splněna podmínka v podobě koncentrace řízení.

9. V další části (označené jako metaprávní hledisko) stěžovatelka poukazuje na historii Arcibiskupského zámku, přičemž uvádí, že tvořil s Podzámeckou zahradou a s Květnou zahradou jeden komplex, jakož i na jeho politický, hospodářský a kulturní význam, přičemž odmítá konstatování okresního soudu, že při pozemkové reformě v roce 1924 byly tento zámek s Podzámeckou zahradou a Květná zahrada prohlášeny za samostatné celky, a doplňuje, že tehdejší právní úprava chápala hospodářskou samostatnost v úzce ekonomicky pojatém hospodaření. Jednota těchto celků nebyla podle stěžovatelky zpochybněna ani úředníky totalitního režimu, kteří rozhodovali o odnětí tohoto majetku. Uvedené objekty po celou dobu státní držby tvořily jednu hospodářskou a funkční jednotku, přičemž Květná zahrada sloužila jako reprezentační příslušenství zámku i po roce 1989. Stěžovatelka zmiňuje změny, kterými Květná zahrada prošla, její špatný stav, financování její obnovy včetně nutnosti uzavřít k tíži Podzámecké zahrady smlouvu o zřízení služebnosti na dobu pěti let, aby byly dodrženy dotační podmínky, a odmítá, že by se chtěla na účet státu obohatit o prostředky věnované na tuto rekonstrukci se zdůvodněním, že by jí tyto prostředky byly poskytnuty, i kdyby byla vlastnicí Květné zahrady.

10. V další části pak stěžovatelka rozvádí své námitky, jež byly shrnuty v předcházející části ústavní stížnosti. Nejvyššímu soudu vytýká, že jím uváděný rozsudek ze dne 27. 11. 2018 sp. zn. 28 Cdo 2143/2018 neřeší otázku, zda lze k některému z účelů stanovených v § 7 odst. 1 písm. b) ZMV využívat i nezastavěný pozemek. I když se podle stěžovatelky může zdát, že k těmto účelům budou využívány především budovy, takový závěr neobstojí. Za příklad uvádí různé kříže u cesty, sochy světců, křížové cesty apod., které jsou součástí pozemku a sloužily k duchovním účelům, a tudíž k duchovním účelům může sloužit i pozemek, jehož jsou součástí. Obdobně dochází k vydání hřbitovů jako pozemků sloužících k duchovním účelům nebo zahrad u lázeňského domu. Spornou otázkou se podle stěžovatelky Nejvyšší soud ani obecně nezabýval, čímž porušil její právo na přístup k soudu.

11. Stěžovatelka také vyjádřila nesouhlas s tím, jak obecné soudy posoudily otázku funkční souvislosti ve smyslu § 7 odst. 1 písm. a) ZMV, a upozornila, že k chybné intepretaci a svévolné aplikaci normy jednoduchého (sc. podústavního) práva z důvodu absence smysluplného odůvodnění došlo v řízení, které sleduje ústavně chráněný restituční účel. V této souvislosti poukázala na řadu judikátů Ústavního soudu k výkladu pojmu „funkční souvislost“, přičemž má za to, že v jimi stanovených limitech se obecné soudy pohybovaly jen rétoricky a že prokázaný skutkový stav těmto podmínkám odpovídá, a k tomu dodala, že by to bylo ještě jasnější, nebýt opomenutých důkazů a tvrzení či důkazů chybně odmítnutých z důvodu koncentrace řízení. Podle stěžovatelky se Nejvyšší soud vyhnul meritornímu posouzení za použití „úskoku“, kdy dovolací důvod spočívající v nesprávném právním

posouzení prezentoval jako zástěrku pro rozporování zjištěného skutkového stavu. Za extrémně vadný pak stěžovatelka považuje závěr o absenci jakékoliv hospodářské závislosti, a to s ohledem na existenci produkčního skleníku a zahradního centra. Upozorňuje i na závislost Květné zahrady na odběru pitné vody ze Schrattenbachovy sýpky, která je (již nyní) v jejím vlastnictví, protože do roku 1950 šlo o jediný zdroj. Má za to, že Květná zahrada nemohla z ekonomického hlediska nikdy fungovat bez provozních dotací plynoucích z hospodaření v jiných hospodářských odvětvích. Stejně tak tomu je i se závěrem okresního soudu, že při první pozemkové reformě bylo s Květnou zahradou nakládáno jako se samostatným celkem.

12. Okresnímu soudu stěžovatelka vytýká, že „zamlčel" rozhodnutí Ministerstva zemědělství ze dne 22. 4. 1950, které stanovilo podmínky nakládání přídělce s majetkem tak, že tyto platí pro komplex zámku včetně Květné zahrady, a soudům všech stupňů, že se nevypořádaly se skutečností, že při záboru v roce 1949 byly všechny tři areály označovány souhrnně a měly i společné vedení. Z toho má plynout, že v minulosti tvořily jeden celek, byly provázány dodavatelsko-odběratelskými vztahy a v jejich rámci byly přesouvány jednotlivé umělecké prvky. Namítá, že v soudním řízení upozorňovala na zřejmý hospodářský synergický efekt, jakož i na zapsání komplexu do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO a na projekt obnovy Národního centra zahradní kultury týkající se obou zahrad. Stěžovatelka zmiňuje i činnosti, které jsou v daném komplexu vykonávány (uskladnění rostlin, mechanizace, kompostování apod.), a tvrdí, že si nemůže dovolit chybějící služby nakupovat od vedlejší účastnice.

13. Především však má stěžovatelka za to, že Květná zahrada může svou kulturní, uměleckou, památkovou a turistikou funkci plnohodnotně zastávat pouze v širším celku, tedy v rámci celého komplexu, kdy její společenský význam je v současnosti zásadní, přičemž obecné soudy specifičnost až unikátnost současného předmětu sporu nereflektují. Podle stěžovatelky je třeba vyjít z dominantní funkce, a to umělecko-kulturní a památkové, přičemž hospodářskou využitelností z hlediska funkční souvislosti je nutno chápat „využitelnost" k památkově-kulturním účelům.

14. Stěžovatelka obecným soudům vytýká, že při výkladu a použití § 7 odst. 1 písm. b) ZMV se nezabývaly tím, zda je naplněn zdravotní účel, kdy je známo, že Květná zahrada sloužila k rekreaci širokých vrstev obyvatelstva, či zda nesloužila k duchovním účelům, za které lze považovat i rozjímání nad krásami přírody či působení umělecky hodnotného díla na návštěvníky nebo pořádání duchovních a spolkových akcí katolíků. Namítá rovněž, že v soudním řízení uvedla, že účel celého komplexu včetně Květné zahrady byl i vzdělávací, neboť se tam pořádaly různé výstavy, samotné zahrady plnily vzorovou funkci (chov bažantů, pěstování rostlin, zemědělské postupy apod.) a byly přínosem pro vzdělávání široké veřejnosti v botanice a architektuře. Hospodářské zázemí Květné zahrady sloužilo také k administrativním účelům spojeným s hospodařením tohoto areálu. Tyto činnosti byly sice soustředěny v zámku, ale některé se odehrávaly v hospodářském zázemí Květné zahrady. Obecné soudy se s těmito skutečnostmi podle stěžovatelčina názoru nevypořádaly.

15. Stěžovatelka dále odmítá jako nepřesný a extrémně zužující výklad obecných soudů, podle kterého „obydlím duchovních" mohou být jen budovy, přičemž s poukazem na definici obsaženou v § 133 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, odbornou literaturu a nález ze dne 24. 11. 2020 sp. zn. III. ÚS 134/20 (N 216/103 SbNU 227; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz) tvrdí, že pojem obydlí zahrnuje i příslušenství obytné stavby, a tím může být i zahrada, byť přiléhající, ovšem v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, jakož i v právních řádech některých zemí Evropské unie je tento pojem vykládán šířeji. Obecné soudy se však tím, zda Květná zahrada nemůže být příslušenstvím zámku a Podzámecké zahrady ve smyslu § 510 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, nezabývaly. Tato zahrada přitom byla zřízena jako reprezentační areál

zámeckého sídla, který byl předváděn jeho návštěvníkům, později se stala jeho hospodářským a zahradním zázemím a již od poloviny 19. století plnila opět reprezentační funkci, byť v pozměněné podobě (viz výše). Odvolal-li se v této souvislosti Nejvyšší soud na § 121 o. s. ř., takový postup je podle stěžovatelky možný pouze u skutkových zjištění, nikoliv u právního posouzení.

16. V další části stěžovatelka opakuje svou námitku vadného odůvodnění rozsudku okresního soudu, jež mělo spočívat v argumentaci „v kruhu“. Dále specifikuje důkazy, které měly obecné soudy opomenout a které měly vést zejména k závěru o tzv. historické funkční souvislosti, s tím, že z odůvodnění rozsudku okresního soudu není zřejmé, k jakému důkazu se závěr o jejich irelevanci vztahuje a v čem by tato měla spočívat. V souvislosti s tím stěžovatelka blíže objasňuje, jaké skutečnosti chtěla prokázat. Označuje i důkazy, které obecné soudy neprovedly, aniž by to řádně odůvodnily, přičemž má za to, že konstatování jejich bezpředmětnosti není dostatečné. Výše zmíněnou námitku, že okresní soud neprovedl důkazy, i když tomu nebránila koncentrace řízení, stěžovatelka rozvádí tak, že okresní soud v rozporu s § 118 odst. 2 o. s. ř. na jednání dne 7. 8. 2018 nesdělil, která právně významná skutková tvrzení lze považovat za shodná, která zůstala sporná a které z dosud navržených důkazů budou provedeny, popřípadě které důkazy soud provede, i když je účastníci nenavrhli. První jednání z tohoto důvodu nebylo skončeno, a ke koncentraci podle § 118b o. s. ř. tak nedošlo. Těmito důkazy přitom chtěla prokázat, že je vlastnicí Schrattenbachovy sýpky, jejíž studna je jediným zdrojem pitné vody pro Květnou zahradu, a tedy naplnění podmínky funkční souvislosti.

17. Uvedenou skutečnost již tvrdila ve svém vyjádření ze dne 1. 10. 2018, což okresní soud opomněl. Stejně tak opomněl její tvrzení, že se v Květné zahradě nachází produkční skleník, v němž se pěstují rostliny pro Podzámeckou zahradu i zámek, a který je proto k jejich užívání nezbytný. Krajskému soudu v této souvislosti vytkla, že se nevypořádal s jejími námitkami, resp. že z jeho rozsudku není zřejmé, proč funkční souvislost z tohoto důvodu není naplněna. Námitku nedostatečného odůvodnění, mající za následek porušení jejího práva na spravedlivý (sc. řádný) proces, uplatnila v dovolání, Nejvyšší soud nedostatky v odůvodnění připustil, avšak nevyvodil z nich žádné následky, protože podle něho z podání nevyplývá, že by byla splněna podmínka funkční souvislosti ve smyslu judikatury dovolacího soudu, a vytkl jí, že netvrdila, že bez produkčního skleníku by se snížila ekonomická a užitná hodnota zámku a Podzámecké zahrady, přičemž však pominul, že nebyla poučena podle § 118a o. s. ř.

18. K námitce porušení předvídatelnosti soudních rozhodnutí stěžovatelka poukazuje na poučovací povinnost podle § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. a uvádí, že v řízení neuspěla, aniž by ale byla o možnosti neúspěchu poučena. Krajský soud k této námitce konstatoval, že žaloba nebyla zamítnuta z důvodu neunesení důkazního břemene či břemene tvrzení, současně však uvedl, že k tvrzení uvedeném ve výzvě, že Květná zahrada sloužila též administrativním účelům, relevantní důkazy nenavrhovala. Nadto neseznámil účastníky se skutečnostmi, které zná ze své úřední činnosti a ze kterých vycházel, aby se k nim vyjádřili a předložili důkazy k jejich vyvrácení.

19. V další části se pak stěžovatelka vyjadřuje k překážce zastavěnosti podle § 8 odst. 1 písm. a) ZMV.

III. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení

20. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejší účastnici řízení.

21. Nejvyšší soud úvodem odkázal na odůvodnění napadeného usnesení a uvedl, že na všechny otázky obsažené v dovolání stěžovatelce odpověděl, přičemž odmítl, že by trpělo vytýkaným ústavněprávním deficitem. K námitce, že stěžovatelce bylo odepřeno právo na

přístup k soudu, sdělil, že závěr o nepřípustnosti dovolání formuloval s využitím dvou přístupů – první vychází z toho, že vzhledem k jasné dikci zákona se dovolatelem žádané řešení právní otázky přímo podává, a podle druhého se řešení určité právní otázky v jednotlivých rozhodnutích překrývá, přičemž jsou mnohdy posuzovány nejen dílčí aspekty téže otázky, ale řešení obecnějších aspektů často implikuje i odpovědi na otázky zvláštní, přičemž nemá význam meritorně řešit dovolatelem formulovanou dílčí nebo specifickou otázku, jejíž závěr nemůže zvrátit řešení otázky obecné. Náležitě přitom stěžovatelce vysvětlil, proč řešení obecnější otázky zahrnuje řešení otázky předestřené, a proč se tedy odvolací soud v konečném důsledku od rozhodovací praxe dovolacího soudu neodchýlil. Stěžovatelka svou právní otázku přitom vymezila jen ve vztahu k „obydlí duchovních“ jako jednomu z účelových určení stanovených v § 7 odst. 1 písm. b) ZMV.

22. K otázce funkční souvislosti (Květné zahrady a ostatních objektů ve stěžovatelčině vlastnictví) podle § 7 odst. 1 písm. a) zákona ZMV Nejvyšší soud uvedl, že v této části je ústavní stížnost pokračující polemikou se skutkovými a navazujícími právními závěry soudů nižších stupňů a že z hlediska právní úpravy dovolacího řízení nemá možnost do zjištěného skutkového stavu zasahovat. Odmítl, že by se zaměřil jen na souvztažnost hospodářskou. Zabýval se i jednotou právně-historickou, včetně aspektů kulturně-památkových, a dodal, že nelze-li některé druhy souvztažnosti podřadit pod „funkční souvislost“, neznamená to, že by usnesení bylo stiženo ústavněprávním deficitem. Odmítl rovněž, že se nezabýval některým z aspektů souvztažnosti, který by mohl být takto podřazen, přičemž upozornil, že argument o sdílení údržbářských dílen apod. v řízení vůbec nezazněl. Podle Nejvyššího soudu neodpovídá ani skutečnosti, že by dovolání, jde-li o otázku funkční souvislosti, odmítl argumentem o nezpůsobilosti skutkových námitek, ale bylo to na základě argumentace právní. Stěžovatelčin odkaz na nález ze dne 10. 1. 2017 sp. zn. II. ÚS 3643/15 (N 7/84 SbNU 111) pak Nejvyšší soud označil za nepřiléhavý.

23. Za nepřesvědčivou Nejvyšší soud označil i stěžovatelčinu argumentaci týkající se pojmu „obydlí duchovních“ obsaženého v § 7 odst. 1 písm. b) ZMV (trestněprávní chápání pojmu obydlí, příslušenství věci), opírající se o nález sp. zn. III. ÚS 134/20 s odůvodněním, že zahrada jako příslušenství je chápána tak, že se váže k bezprostřední blízkosti obydlí určeného k individuálnímu bydlení, jemuž tvoří venkovní zázemí, a jako taková je společně s ním objektem právní ochrany. O takové spojení Arcibiskupského zámku a Květné zahrady ovšem nejde. Krajský soud podle Nejvyššího soudu nevybočil ani z rámce § 121 o. s. ř., neboť šlo o poukaz na skutečnost známou z úřední činnosti (že stěžovatelka v jiném řízení tvrdila, že obydlím je tento zámek) nebo na skutečnosti obecně známé (stavebně-technický stav Květné zahrady, její lokaci a využití).

24. Namítá-li stěžovatelka nesprávné posouzení podmínky podle § 7 odst. 1 písm. a) ZMV s kritikou úplnosti a správnosti zjištěného skutkového stavu i prostřednictvím argumentu o opomenutých důkazech či tvrzeních, pak soudy obou stupňů náležitě vysvětlily, na jakých důkazech založily své skutkové závěry, proč neprovedly navržené důkazy a neprovedené důkazy také označily. Vytýkanými vadami rozsudky soudů nižších stupňů netrpěly a stěžovatelka je ani neoznačila v dovolání. V této souvislosti Nejvyšší soud poukázal na řadu judikátů Ústavního soudu týkajících se požadavků na odůvodnění soudních rozhodnutí, resp. povinnosti vypořádat se s argumentací účastníků řízení, a vyjádřil názor, že z těchto hledisek napadené rozsudky plně obstojí.

25. K námitce nepředvídatelnosti jeho rozhodnutí Nejvyšší soud uvedl, že stěžovatelka zaměňuje situaci, kdy v důsledku nedostatku poučení podle § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. byla zamítnuta žaloba z důvodu neunesení důkazního břemene, a situaci, kdy důvody rozhodnutí byly opřeny o argumentaci, která v řízení nezazněla (a účastník na ni nemohl reagovat). Stěžovatelka mohla z odůvodnění rozsudku okresního soudu seznat hned několik důvodů, pro které byla žaloba zamítnuta, přičemž se tak nestalo pro neunesení břemene tvrzení či

důkazního břemene, ale proto, že bylo prokázáno, že zákonné podmínky vydání věci podle § 7 odst. 1 ZMV nebyly splněny. K námitce stěžovatelky, že tvrzení o administrativním účelu Květné zahrady bylo uplatněno ve výzvě k vydání věci, Nejvyšší soud uvedl, že stěžovatelka před okresním soudem tento účel netvrdila, a zmíněný soud jí poučení podle výše uvedených ustanovení neposkytl důvodně, přičemž je věcí účastníka, zda tvrzení z předžalobní fáze přenese do řízení před soudem.

26. K otázce zastavěnosti podle § 8 odst. 1 písm. a) ZMV odkázal Nejvyšší soud na to, co uvedl na str. 10 odůvodnění napadeného usnesení.

27. S ohledem na výše uvedené navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou, případně ji zamítl.

28. Krajský soud označil své rozhodnutí za souladné s ústavním pořádkem, neboť skutkový stav byl provedenými důkazy zjištěn dostatečně a byl i správně právně posouzen. Ústavní stížnost proto považuje za nedůvodnou.

29. Okresní soud označil svůj rozsudek za správný a v podrobnostech odkázal na jeho odůvodnění. Odmítl, že by postupoval libovolně, s tím, že je vázán zákonem, resp. tzv. výlukovými důvody a předpoklady vydání věci, které představují výjimku z vydání věci oprávněné osobě, a že se stěžovatelka snaží domoci sporného majetku i za cenu porušení zákona. Vzhledem k tomu považuje ústavní stížnost za nedůvodnou.

30. Vedlejší účastnice nejprve podrobně reaguje na část ústavní stížnosti, která se věnuje historii Květné zahrady. Podle jejího názoru z historických dokumentů z doby odnětí majetku neplyne funkční souvislost, přičemž zmiňuje, že stěžovatelka kopíruje své argumenty předestřené v daném soudním řízení a že s tvrzením o jednotné organizačně hospodářské správě příslušného státního majetku přichází až v ústavní stížnosti. Dále upozorňuje na samostatnou realizaci projektu obnovy Arcibiskupského zámku a Podzámecké zahrady na straně jedné a Květné zahrady na straně druhé, jakož i na to, že Květná zahrada bez újmy plní poslání Národního centra zahradní kultury a uchovává si svoji památkově kulturní hodnotu i po vydání Arcibiskupského zámku a Podzámecké zahrady, resp. zániku služebnosti, zřízené mezi ním a stěžovatelkou, a to uplynutím doby. Odmítá, že by státu byl osud Květné zahrady lhostejný, což dokládá tím, že přistoupil k projektu uvedeného centra, a uzavírá, že stěžovatelce se její „příběh“ (jde-li o zmíněnou funkční souvislost) nepodařilo v řízení „skutkově osvědčit“.

31. K námitce odepření práva na přístup k (dovolacímu) soudu vedlejší účastnice uvedla, že Nejvyšší soud se přípustností dovolání zabýval, když vyložil § 7 odst. 1 písm. b) ZMV přiléhavě, resp. když v tomto ohledu nevybočil ze standardů výkladu, který je v soudní praxi respektován, tedy primárně, že dovolání není přípustné, plyne-li řešení položené otázky přímo ze zákona, sekundárně pak, plyne-li řešení specifické právní otázky, a to z výkladu pojmu „obydlí duchovních“, z judikaturního řešení obecnější právní otázky. Proto odkaz Nejvyššího soudu na rozsudek sp. zn. 28 Cdo 2143/2018 nepovažuje za nepřiléhavý. S poukazem na smysl a účel ZMV pak odmítá stěžovatelčin výklad daného pojmu (podle něhož může jít i o místo odpočinku duchovních) s tím, že je příliš extenzivní či že jde o nepřípustnou analogii.

32. K namítané libovůli obecných soudů v souvislosti s výkladem a použitím § 7 odst. 1 ZMV vedlejší účastnice upozorňuje, že co do skutkových zjištění i právních závěrů jde o identickou polemiku, kterou stěžovatelka vedla v soudním řízení, že ona sama v souvislosti se soudním výkladem § 7 odst. 1 písm. a) ZMV uvedla, že jej v minulosti Ústavní soud aproboval a že s ohledem na obsáhlou argumentaci zejména vůči jejím obranným tvrzením stěžovatelka, zastoupená právními zástupci specializujícími se na restituční problematiku, si byla velmi dobře vědoma, jaké rozhodné okolnosti má tvrdit a dokazovat, a poučení podle § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. nebylo třeba. Stěžovatelka byla dále řádně poučena o koncentraci

řízení podle § 118b odst. 1 a 2 o. s. ř., žádné námitky však k tomuto poučení nevznesla, naopak uplatnila námitku podjatosti soudkyně.

33. Účastníci, jak má být podle vedlejší účastnice patrno z protokolu o jednání před okresním soudem ze dne 7. 3. 2019, byli poučeni podle § 119a o. s. ř.

34. Podle vedlejší účastnice není ani pravda, že okresní soud na jednání dne 7. 8. 2018 nesdělil, které skutečnosti lze považovat za nesporné.

35. V odvolání, jak vedlejší účastnice dále uvádí, stěžovatelka namítla, že nebyla vyzvána k doplnění rozhodných skutečností ve vztahu k § 7 odst. 1 ZMV, žádné nové (z tohoto hlediska rozhodné) ale neuvedla. A nové skutečnosti, jimiž se nyní snaží doložit naplnění podmínek uvedeného ustanovení, jsou založeny na excesivním výkladu. Obdobně jako Nejvyšší soud vedlejší účastnice odmítla stěžovatelčinu námitku o nutnosti poučení podle § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. Podle něj není důvodná ani její námitka nepředvídatelnosti rozhodnutí, jež měla tkvět v tom, že krajský soud neseznámil účastníky se skutečnostmi jemu známými z úřední činnosti nebo veřejně známými, neboť tyto byly nejen veřejně známé, ale také vyplývaly z tvrzení samotných účastníků a z provedených listinných důkazů.

36. Vedlejší účastnice nesouhlasí s tím, že by důkazní řízení trpělo vadou v podobě tzv. opomenutých důkazů, neboť okresní soud se důkazními návrhy stěžovatelky zabýval a dostatečně vypořádal, když uvedl, proč je neprovedl. Buď mělo jít o důkazy irelevantní, nebo nadbytečné, případně byl návrh na jejich provedení vznesen až po koncentraci řízení. Upozorňuje, že z protokolů o jednání plyne, že o každém z důkazních návrhů okresní soud rozhodl procesně korektním způsobem, poskytl poučení o opravném prostředku a vysvětlil důvody svého postupu v důkazním řízení, a že stejnými námitkami se zabýval již krajský soud a žádné pochybení nezjistil (stejně jako následně Nejvyšší soud).

37. K námitce opomenutých tvrzení vedlejší účastnice uvedla, že neodpovídá skutečnosti, že se obecné soudy nezabývaly stěžovatelčinými tvrzeními o funkční souvislosti, podle nichž byla Květná zahrada napojena na komplex vodáren. Tvrzení o tom, že ji jako obydlí užívaly jiné osoby než duchovní, v řízení nezaznělo, a tudíž nemohlo být opomenuto, navíc je tato skutečnost irelevantní. Stejně tak je zřejmé, že právně relevantní nemůže být tvrzení týkající se neexistence výluky podle § 8 odst. 1 písm. a) ZMV, neboť z tohoto důvodu žaloba nebyla zamítnuta. A byť výslovně nebylo vypořádáno tvrzení, že přikročila k úpravám Květné zahrady až po vyhlášení nálezu ze dne 1. 7. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 9/07 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.), pro právní bezvýznamnost tohoto tvrzení to nelze považovat za libovůli, nadto jí stěžovatelka před těmito úpravami sdělila, že o vydání v restituci usilovat nebude. Neodpovídá skutečnosti, že by Nejvyšší soud vytkl stěžovatelce, že dostatečně netvrdila, že by bez produkčního skleníku byla snížena ekonomická a užitná hodnota zámku a Podzámecké zahrady, nebo že by uvedl, že měla být poučena podle § 118a o. s. ř., přičemž ani tato argumentace nezůstala bez reakce, stejně jako tvrzení, že Květná zahrada je příslušenstvím zámku a Podzámecké zahrady.

38. K vadám v odůvodnění soudních rozhodnutí vedlejší účastnice uvedla, že skutková zjištění okresního soudu, jeho hodnocení důkazů a právní závěry o splnění podmínek podle § 7 odst. 1 ZMV žádným deficitem netrpí, což plyne nejen ze samotného odůvodnění, ale i z toho, že stěžovatelce nečinilo nejmenší problém náležitě zformulovat odvolací důvody, krajskému soudu nic nebránilo podrobit rozsudek okresního soudu věcnému přezkumu a stejně tak tomu bylo i v případě dovolání, resp. Nejvyššího soudu. Obecné soudy se řádně vypořádaly se všemi skutkovými okolnostmi a právními aspekty, které byly v dané věci podstatné, a jejich právní výklad citovaného zákona je předvídatelný, rozumný, odpovídající ustálené soudní praxi a není výrazem interpretační svévole. Jde-li o existenci překážky podle § 8 odst. 1 písm. a) ZMV, sama stěžovatelka uvádí, že na řešení této otázky nejsou napadené rozsudky postaveny. Vedlejší účastnice odmítla snahu stěžovatelky vzbudit dojem, že se obecné soudy odkazem na existenci dané překážky nezabývaly jejími tvrzeními a důkazními

návrhy k podmínkám podle § 7 odst. 1 ZMV, a to z toho důvodu, že této skutečnosti odporuje obsah odůvodnění napadených rozhodnutí a že samotný poukaz na existenci takové překážky neústavnost nezakládá.

39. K námitkám týkajícím se podmínky tzv. funkční souvislosti vedlejší účastnice uvádí, že se stěžovatelka domáhá nejen jiného výkladu ZMV, ale i jiného zjištění skutkového stavu. Následně reaguje na jednotlivé stěžovatelčiny argumenty, konkrétně na poukaz na hospodářskou závislost, zápis na seznam UNESCO, vlastnickou historickou souvislost, spotřební závislost, projevující se dotacemi z hospodaření v jiných odvětvích, provedení velké pozemkové reformy a její revize, načež tvrdí, že se jimi obecné soudy řádně zabývaly a že ani nově tvrzené skutečnosti, kdyby byly do řízení „vneseny“, by nevedly ke skutkovým zjištěním, na jejichž základě by mohl být přijat jiný právní závěr, a že některá tvrzení ani neodpovídají skutečnosti. Odmítá marginalizaci investice státu do obnovy Květné zahrady a tvrdí, že tato zahrada si zachovala svůj kulturní, umělecký, památkový a turistický význam i po vydání zámku s Podzámeckou zahradou, že to nevedlo k výmazu těchto objektů ze seznamu UNESCO a ani se nezměnil status jejich památkové ochrany.

40. K argumentu principem *ex favore restitutionis* vedlejší účastnice s poukazem na nález Ústavního soudu ze dne 22. 6. 2020 sp. zn. III. ÚS 4121/18 (N 130/100 SbNU 417) sdělila, že nevydání se nijak nedotklo Květné zahrady ani zámku s Podzámeckou zahradou, ani města Kroměříž, přičemž judikaturou bylo dovozeno, že tzv. funkční souvislost nelze dovozovat z historicko-vlastnické (právní) souvislosti. K podmínce „účelového užívání“ vedlejší účastnice uvedla, že stěžovatelka v řízení nikdy netvrdila skutečnosti, které by její nárok ospravedlňovaly, a jen opakuje své důvody (viz výše), pro které nelze její interpretaci akceptovat. Ze všech těchto důvodů vedlejší účastnice navrhuje odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost, příp. její zamítnutí.

41. Pro úplnost se uvádí, že v průběhu řízení Ústavní soud obdržel nevyžádané podání spolku Klub UNESCO Kroměříž, který nebyl účastníkem řízení, z něhož vzešla ústavní stížností napadená rozhodnutí, nicméně měl potřebu sdělit Ústavnímu soudu svůj názor na věc. K tomu Ústavní soud připomíná, že k takovým nevyžádaným vyjádřením od odlišných subjektů než účastníků či vedlejších účastníků řízení nepřihlíží (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 9. 2018 sp. zn. I. ÚS 2076/18).

IV. Stěžovatelčina replika

42. Uvedená vyjádření byla stěžovatelce zaslána na vědomí a k případné replice. Stěžovatelka svého práva využila a ve své replice poukazuje na kritiku přístupu Nejvyššího soudu v těch případech, kdy dovolatelé uplatňují skutkové námitky v dobré víře, že jde o námitky právní, konstatuje, že kořen nesouladu mezi právními náhledy na danou věc tkví v nepochopení toho, že je unikátní do té míry, že na ni nelze bez „adaptace“ aplikovat judikaturu formulovanou ve značně restriktivním duchu v odlišném kontextu ostatních restitucí. Ústavní soud má být vhodným fórem pro případnou korekci, jde-li o judikaturou formulovaný obsah a rozsah pojmu funkční souvislost, na problematiku restituce Arcibiskupského zámku a obou zahrad v Kroměříži. Podle stěžovatelky nelze ani obejít potřebu výkladu pojmu „obydlí“ presumováním jeho triviální známosti, jak činí Nejvyšší soud.

43. V souvislosti s vyjádřením Nejvyššího soudu pak stěžovatelka uvádí, že v dovolání předestřená otázka nespočívala v tom, zda by se měly vydávat i ty nemovité věci, které sloužily k relaxaci duchovních, nýbrž k výkladu rozsahu a obsahu pojmu „obydlí“ pro účely ZMV. Nejvyšší soud bez podrobnější argumentace odmítl aplikovat jedinou legální definici tohoto pojmu (§ 133 trestního zákoníku), přičemž i samotné odmítnutí toho je určitou interpretací. Rozporuje, že by vydávaným majetkem mohly být jen budovy, nikoliv pozemky, a vytýká Nejvyššímu soudu, že na straně jedné konstatoval, že výklad tohoto pojmu není

třeba, a současně jej vyložil stručným až zkratkovitým způsobem tak, že z něj vylučuje veškeré pozemky včetně těch, které tvoří příslušenství budov. Takto zásadní restrikce není věcně odůvodněna, tedy kromě odkazu na „obvyklé chápání v běžné populaci“ a na rozsudek sp. zn. 28 Cdo 2143/2018, kde ale definice tohoto pojmu chybí. A označila-li v odvolání za obydlí duchovních Arcibiskupský zámek, pak to nevylučuje, že Květná zahrada tvořila jeho příslušenství.

44. Podle stěžovatelky je nezbytné posuzovat restituční případy individuálně, kdy potřeby sídla arcibiskupů byly odlišné od běžně chápaného pojmu obydlí, a daný pojem je třeba vykládat šířeji, než jak činí trestní zákoník, protože v trestním právu je uplatňován princip restriktivní formulace a výkladu pojmů, zvláště v případě vůle zákonodárce vyjádřené v § 18 odst. 4 ZMV. Druhým aspektem má být specifičnost celého komplexu, kdy umělecký styl diktoval umístit daný druh zahrady za hradby města, kde pak představovala určitý protipól k parkově stylizované Podzámecké zahradě. Třetím aspektem je zásada *ex favore restitutionis*. Stěžovatelka následně označila judikaturní odkazy Nejvyššího soudu za nepřípadné, neboť se v nich dovolatelé domáhali rozhodnutí v přímém rozporu s právní normou, a konstatovala, že se naznačenou právní otázkou obecné soudy při specifickém charakteru sporných pozemků dostatečně nezabývaly.

45. Podle stěžovatelky ani u podmínky tzv. funkční souvislosti rovněž nejde o „triviální otázku“. S poukazem na odbornou literaturu uvádí, že funkční souvislost se posuzuje ve vztahu ke skutečné funkci daných věcí a není omezena jen např. na bezprostřední sousedství. Naplnění dané podmínky potvrzuje skutečnost, že obě zahrady jsou příslušenstvím Arcibiskupského zámku, přičemž argumentuje, že je-li něco příslušenstvím věci, pak s ní musí i funkčně souviset. Příslušenství se pak vydává spolu s věcí hlavní podle § 12 odst. 1 ZMV.

46. K námitce procesních vad stěžovatelka uvádí, že posuzováno v souhrnu všech pochybení došlo k porušení jejího práva na spravedlivý (sc. řádný) proces, kdy jí bylo znemožněno se řádně bránit. Poukazuje na opomenutou argumentaci, že studna v Arcibiskupské (Schrattenbachově) sýpce představovala jediný zdroj pitné vody pro Květnou zahradu a že produkční skleník tam se nacházející je nutný k užívání Podzámecké zahrady a zámku, že obě zahrady mají společné technické zázemí atd., ze které vyplývá skutečná užitná souvztažnost mezi produkčním skleníkem a zámeckým komplexem, a tvrdí, že bez provedení tohoto důkazu nemohla účinně argumentovat. Opomenut byl i důkaz stavebně-historickou dokumentací k budově Schrattenbachovy sýpky, takže nemohla argumentovat, že jediný zdroj pitné vody byl tam. Odmítá, že její žaloba nebyla zamítnuta z důvodu neunesení důkazního břemene, a tedy že nebylo třeba poučení podle § 118 odst. 1 a 3 o. s. ř. Uvedl-li totiž okresní soud, že bylo prokázáno, že mezi oběma zahradami, Arcibiskupským zámkem, vodárnou a sýpkou není žádná funkční souvislost, znamená to, že funkční souvislost nebyla prokázána. Nesouhlasí ani s tím, že by okresní soud postupoval v souladu s § 118 o. s. ř., přičemž opakuje, že první jednání nebylo ukončeno, a tudíž nemohlo dojít ke koncentraci řízení. Uvedla-li v soudním řízení, že Květná zahrada sloužila k relaxaci duchovních a široké veřejnosti, měly tuto skutečnost obecné soudy podřadit pod zdravotnické účely podle § 7 odst. 1 písm. b) ZMV.

47. Závěrem stěžovatelka vyjádřila naději, že Ústavní soud zajistí, aby o vlastnictví tak významného kulturně-historického objektu bylo rozhodnuto v řádném procesu po zhodnocení všech argumentů a při řádném odůvodnění, a uvedla, že s ohledem na výše uvedené na své ústavní stížnosti setrvává.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

48. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů pro projednání ústavní stížnosti. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou,

která byla účastnicí řízení, ve kterém byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Její ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpala všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

49. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou svým rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Nutno proto vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

50. Ústavní stížnost obsahuje tři základní skupiny námitek. První souvisí s právním posouzením podmínky tzv. funkční souvislosti (Květné zahrady s Podzámeckou zahradou a Arcibiskupským zámkem) podle § 7 odst. 1 písm. a) ZMV, druhá s interpretací pojmu „obydlí duchovních“ uvedeného v § 7 odst. 1 písm. b) ZMV a třetí představují námitky procesní povahy, v nichž stěžovatelka uplatňuje jak vady samotného soudního řízení, tak nedostatky v odůvodnění napadených soudních rozhodnutí, které mají vést až k jejich tzv. nepřezkoumatelnosti.

51. Ústavní soud, jak patrno z jeho ustálené judikatury, nejdříve podle zásady tzv. minimalizace zásahu provádí přezkum napadených rozhodnutí z procesního hlediska, po kterém následuje přezkum hmotněprávní; ovšem vzhledem k tomu, že s námitkami vadné (neústavní) interpretace a aplikace ZMV stěžovatelka obecným soudům vytýká i nedostatečné odůvodnění, nezbylo než se zabývat shora uvedenými tvrzenými skupinami vad (námitek) v jejich vzájemných souvislostech a samostatně posuzovat jen tvrzené vady řízení, nicméně i tyto jsou zde s ohledem na námitky obsažené v ústavní stížnosti s hmotněprávním posouzením provázány.

VI. a) Usnesení Nejvyššího soudu

52. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že Nejvyšší soud odmítl její dovolání, ač pro to nebyly splněny podmínky, čímž se dopustil *denegationis iustitiae*. Úvodem je třeba zmínit, že přípustnost dovolání podle § 237 o. s. ř. je oprávněn posuzovat pouze dovolací soud, což platí nejen v soustavě obecných soudů (§ 239 o. s. ř.), ale i pro Ústavní soud, u něhož je to dáno (již jen) jeho postavením v systému orgánů veřejné moci a jeho vztahem k obecné justici (viz výše). To ještě umocňuje skutečnost, že odmítnutí dovolání z důvodu jeho nepřípustnosti (sc. nesplnění předpokladů přípustnosti) podle § 237 o. s. ř. se děje na základě uvážení dovolacího soudu (v zákonem stanovených mezích), kdy zákon vyžaduje jen stručné odůvodnění usnesení (§ 243f odst. 3 o. s. ř.), a za podmínky, že právní úprava řízení o ústavní stížnosti v případě odmítnutí dovolání umožňuje (rovněž do jisté míry samostatný) přezkum rozhodnutí soudů nižších stupňů (srov. § 72 odst. 4, § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). Tímto způsobem je proto zachována možnost ochrany proti soudním rozhodnutím, kterými bylo (pravomocně) rozhodnuto o právech či povinnostech účastníků řízení a kterými mohla být porušena jejich ústavně zaručená základní práva a svobody.

53. Současně, a to s ohledem na zásadu tzv. minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů, Ústavní soud přistupuje ke kasaci zpravidla jen posledního soudního rozhodnutí, čímž otevírá obecným soudům prostor napravit případná ústavněprávní pochybení uvnitř soudní soustavy samotné, ledaže by existovaly důvody, pro které by takový postup nebyl možný, vhodný nebo účelný. Z tohoto důvodu ani tento typ soudních rozhodnutí nemůže zůstat mimo pozornost Ústavního soudu, ovšem příslušný přezkum má určitá specifika, kdy Ústavní soud posuzuje především to, zda postup dovolacího soudu nevykazuje zjevné znaky libovůle (či dokonce svévole) v soudním rozhodování, což bude především tam, kde Nejvyšší soud svůj závěr o tom, že dovolání není přípustné nebo je nepřípustné, nijak neodůvodní či tak učiní nesrozumitelně anebo ve zjevném rozporu s pravidly logického myšlení.

54. Stěžovatelka v dovolání vytkla krajskému soudu mimo jiné, že nesprávně posoudil naplnění podmínky vydání věci v podobě tzv. funkční souvislosti ve smyslu § 7 odst. 1 písm. a) ZMV s tím, že se odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, představované konkrétně rozsudkem ze dne 25. 7. 2017 sp. zn. 28 Cdo 2546/2017. Toto tvrzení Nejvyšší soud odmítl (a naopak dovodil, že rozhodnutí odvolacího soudu je v souladu s judikaturou dovolacího soudu, kterou blíže specifikoval a která se týká hlavních definičních znaků daného pojmu, přičemž konstatoval, že neshledal přesvědčivý důvod, proč by měla být daná otázka posouzena jinak). Následně se ve světle této judikatury zabýval konkrétními skutečnostmi, které podle stěžovatelky měly zmíněnou funkční souvislost zakládat, a dospěl s podrobným odůvodněním k tomu, že na jejich základě takový závěr nelze učinit.

55. Obdobně stěžovatelka v dovolání namítla nesprávné posouzení otázky tzv. účelového určení ve smyslu § 7 odst. 1 písm. b) ZMV, konkrétně zda Květnou zahradu lze považovat za „obydlí duchovních“, sloužila-li k relaxaci duchovních, a jako předpoklad jeho přípustnosti uvedla, že tato otázka nebyla dosud dovolacím soudem řešena. Nejvyšší soud ani v tomto bodě neshledal dovolání přípustným, neboť jednak se její řešení podává přímo ze zákona, jednak již byla (byť nikoliv explicitně, nýbrž v obecné rovině) judikaturně vyřešena, přičemž poukázal na své konkrétní rozhodnutí.

56. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že i k zodpovězení dané otázky je nezbytná interpretace pojmu „obydlí duchovních“ a že odkaz na judikaturu dovolacího soudu není přiléhavý. V tomto ohledu je možno zmínit, že její právní argumentace je podstatně širší než ta, kterou uplatnila v dovolání, přičemž nelze Nejvyššímu soudu vytýkat, že nevzal v úvahu všechny možné aspekty daného právního problému, neboť je na dovolateli, aby uvedl, v čem má nesprávnost právního posouzení spočívat (§ 241a odst. 2 a 3 o. s. ř.). Nejvyšší soud zde vyšel jak z běžného smyslu slova „obydlí“, tj. že jde o prostor sloužící k bydlení, současně se zabýval judikaturními závěry, které se týkají obecně zákonných znaků zmíněného „účelového určení“ a konkrétně hlavních atributů obydlí, a dospěl ke stejnému závěru jako krajský soud.

57. Ústavní soud v této souvislosti připomíná, že je to právě Nejvyšší soud, kdo je oprávněn posuzovat, zda (do jaké míry) je konkrétní judikát z hlediska posuzované věci relevantní a zda s ním je napadené rozhodnutí odvolacího soudu v kolizi (viz výše), nehledě na to, že i kdyby Ústavní soud vstoupil do těchto úvah a s názorem Nejvyššího soudu se neztotožnil, nebylo by to „automaticky“ důvodem k jeho kasačnímu zásahu, plyne-li z napadeného usnesení (posuzováno z hlediska jeho obsahu), že se Nejvyšší soud ve své podstatě danou právní otázkou zabýval věcně a její právní posouzení odvolacím soudem shledal správným, tedy kdy je zřejmé, že kasace usnesení Nejvyššího soudu by nemohla vést k jinému, pro stěžovatele příznivějšímu výsledku. Tak tomu bylo i v posuzované věci, když Nejvyšší soud očividně dospěl k závěru, že při jejím řešení krajský soud nijak nepochybil.

58. K tomu je možno dodat, že v rozsudku sp. zn. 28 Cdo 2143/2018 se Nejvyšší soud vyjádřil k právní otázce, zda předmětem vydání podle § 7 odst. 1 písm. b) ZMV může být nemovitá věc, která sloužila k účelu uvedenému v tomto ustanovení, avšak danou činnost

nevykonávala přímo oprávněná osoba. Byť jde o poněkud odlišnou situaci, Nejvyšší soud se zde přihlásil k závěrům komentářové literatury, z nichž plyne, že předmětem vydání podle uvedeného ustanovení budou stavby, které sloužily ke stanovenému účelu. Stěžovatelka, aniž by své tvrzení doložila, sice argumentuje případy vydání pozemků, kdy jako nejbližší této věci se jeví případ vydání zahrady u lázeňského domu. Není ale jasné, co zde bylo důvodem vydání, přičemž v úvahu připadá postup podle § 7 odst. 1 písm. a) či § 12 odst. 1 ZMV.

59. Stěžovatelčino tvrzení (přednesené v souvislosti s otázkou tzv. funkční souvislosti), že Nejvyšší soud odmítl dovolání jako nepřípustné z důvodu, že se v něm rozporuje zjištěný skutkový stav (ač ve skutečnosti namítla nesprávné právní posouzení), neodpovídá skutečnosti. Z výše uvedeného je patrno, že Nejvyšší soud zkoumal přípustnost na základě obou klíčových právních otázek, jež mu byly v dovolání předestřeny (tj. funkční souvislosti i účelového určení), a shledal, že dovolání není přípustné ve smyslu § 237 o. s. ř., a nikoliv tedy, že by dovolání bylo podáno z jiného důvodu, než zákon stanoví v § 241a odst. 1 o. s. ř. Pouze k námitce, že nenahraditelným zdrojem vody byla arcibiskupská vodárna, Nejvyšší soud konstatoval, a to nikoliv chybně, že stěžovatelka nesprávnost právního posouzení odvíjí od jiného skutkového stavu, než jak byl ustálen soudy nižších stupňů; ty totiž dospěly k závěru, že Květná zahrada byla zásobována z více zdrojů [k čemuž možno dodat, že obecné soudy se tím, zda je zásobování vodou prostřednictvím vodovodu podstatné z hlediska § 7 odst. 1 písm. a) ZMV, zabývaly (k tomu viz níže)]. Ústavní soud tak nemohl dospět k závěru, že by Nejvyšší soud stěžovatelce upřel právo obrátit se se svou věcí na tento soud.

VI. b) K tzv. funkční souvislosti komplexu Květné zahrady s Arcibiskupským palácem a Podzámeckou zahradou

60. Stěžovatelka v ústavní stížnosti – stejně jako v soudním řízení – poukazuje na skutečnosti, z nichž má plynout, že mezi Květnou zahradou na straně jedné a Arcibiskupským zámkem a Podzámeckou zahradu na straně druhé existuje vztah tzv. funkční souvislosti, přičemž obecným soudům vytýká, že tento vztah vadně posoudily, neboť daný pojem vyložily příliš úzce, aniž by vzaly do úvahy zvláštní okolnosti tohoto případu spočívající v tom, že z historického, kulturního, architektonického, uměleckého, památkového a turistického hlediska tyto celky tvořily a tvoří jeden celek. Stěžovatelka poukazuje i na vzájemnou ekonomickou provázanost těchto celků a z toho plynoucí „synergický efekt“, zejména na to, že Květná zahrada představovala hospodářské zázemí pro zámek a Podzámeckou zahradu (v této souvislosti zvláště zdůrazňuje význam produkčního skleníku), jakož i na to, že Květná zahrada byla zásobována pitnou vodou ze studny nacházející se u Schrattenbachovy sýpky, kterou nyní opět vlastní.

61. Podle Ústavního soudu nelze úvahy obecných soudů, jde-li o interpretaci § 7 odst. 1 písm. a) ZMV, považovat za nepřiměřené, natož pak do té míry, že by se zjevně vymykaly (jako tzv. extrémní) z mezí volného uvážení, jež jim přísluší. Smyslem a účelem tohoto ustanovení bylo umožnit církvím a náboženským společnostem za určitých podmínek restituci i takového nemovitého majetku, u kterého lze důvodně předpokládat, že bez něho by nemohl být majetek, který již vlastní (nebo na základě tohoto zákona vlastnit budou), náležitě využíván, případně takového majetku, který by nemohla dotčená povinná osoba řádně užívat, a který tedy lépe poslouží oprávněné osobě). Záměrem zákonodárce tedy bylo v restitučním procesu zajistit „rozumné“ uspořádání vlastnických poměrů, tj. tak, aby majetek byl – pokud možno – účelně využit, a tím došlo k naplnění záměru zákonodárce (fakticky) zmírnit některé majetkové křivdy, a také aby se předešlo sporům, jež by mohly vzniknout v důsledku střetu práv vlastníků funkčně souvisejících nemovitých věcí.

62. Obecné soudy (v podstatě) zaujaly stanovisko, že o vztahu tzv. „funkční souvislosti“ lze hovořit tam, kdy jedna nemovitá věc nemůže samostatně (bez druhé věci) vůbec či řádně plnit funkci, k níž byla určena, a v případě, že by tyto věci zůstaly rozděleny,

ekonomická a užitná hodnota jedné z věcí, případně věcí obou by se podstatně snížila. Jak plyne z důvodové zprávy k ZMV, půjde zejména o pozemky pod stavbou, pozemek, který bezprostředně souvisí se stavbou a je podmínkou jejího provozu, anebo nemovité věci umístěné na pozemku ve vlastnictví oprávněné osoby. Ústavní soud ve shodě s obecnými soudy vychází z toho, že z hlediska naplnění podmínky funkční souvislosti bude rozhodným (a ústavně konformním) hledisko hospodářsko-technické, tedy zda nemovitá věc může plnit svou funkci (aniž by to pro dotčený subjekt eventuálně mělo závažný negativní ekonomický dopad).

63. V naznačeném směru stěžovatelka v soudním řízení argumentovala v prvé řadě tím, že produkční skleník umístěný v Květné zahradě sloužil i potřebám Podzámecké zahrady a zámku, touto argumentací se však soudy všech stupňů zabývaly a vypořádaly, jejich argumentaci uzavřel Nejvyšší soud, který přiléhavě vysvětlil, proč možnost vzájemného zásobování výše uvedená kritéria funkční souvislosti nenaplňuje (tedy, že tím dotčené nemovité věci nic na své hodnotě nepozbydou).

64. Stěžovatelka také poukázala na to, že Květná zahrada byla zásobována užitkovou vodou z arcibiskupské vodárny. Na to adekvátně zareagoval již okresní soud, když uvedl, že Květná zahrada měla i jiné zdroje vody, a především vysvětlil, proč napojení na vodovodní řád nemůže zmíněnou funkční souvislost založit.

65. Stěžovatelka dále argumentuje tím, že z hlediska historického, kulturního, uměleckého, architektonického i turistického tvoří Květná zahrada se zámkem a Podzámeckou zahradou jediný komplex. Zde patrně vychází z toho, že daný historický komplex pozemků a budov by z těchto hledisek nemohl, resp. nebude moci řádně fungovat v budoucnu, nebude-li mít jediného vlastníka (a jednotné vedení). Ovšem skutečnost, že mezi danými objekty existuje zmíněná úzká souvislost, ještě neznamená, že zůstane-li Květná zahrada ve vlastnictví státu, dojde ke snížení hodnoty zámku či některé ze zahrad. Ústavní soud neshledal důvod, proč by nemohly být tyto objekty (nadále) pojímány a vnímány jako jeden celek a proč by z těchto hledisek nemohly řádně fungovat, a tudíž, proč by se měla hodnota tohoto komplexu z výše uvedených hledisek jakkoliv snížit, a to bez nebezpečí budoucích sporů vlastníků takových nemovitých věcí, což právě výklad § 7 odst. 1 písm. a) ZMV má zajistit.

66. Poukazuje-li stěžovatelka na to, že daný komplex byl zapsán mezi památky světového dědictví UNESCO (body 68 a 69 ústavní stížnosti), již okresní soud přiléhavě konstatoval, že jde o irelevantní skutečnost, neboť jednotné vlastnictví na tento zápis nemá vliv. Ústavní soud zde poukazuje na rozhodnutí CONF 203 VIII.B.1. Property The Gardens and Castle at Kromeríz. Id. NÂ° 860. Report of the 22th Session of the Commitee, Kyoto, 2. 12. 1998 (dostupné na http:// http://whc.unesco.org/en/decisions/2754), kterým bylo rozhodnuto o tom, která kritéria pro památky UNESCO (tj. kritérium II a IV) tento soubor v Kroměříži splňuje, aniž by to – stejně jako v případě kulturních památek podle § 1 písm. m) bodu 1 nařízení vlády č. 262/1995 Sb., o prohlášení a zrušení prohlášení některých kulturních památek za národní kulturní památky, ve znění pozdějších předpisů – bylo vázáno na určité uspořádání vlastnických vztahů k těmto kulturním památkám.

VI. c) K tzv. účelovému určení Květné zahrady

67. Stěžovatelka v ústavní stížnosti opakuje svou argumentaci z řízení před obecnými soudy, že Květná zahrada sloužila k ubytování duchovních, neboť jimi byla využívána k rekreaci, přičemž argumentuje tím, že podle definice obsažené v § 133 trestního zákoníku se obydlím rozumí i příslušenství k domu, bytu nebo jiné prostoře sloužící k bydlení, a tvrdí, že i Květnou zahradu je nutno považovat – jako příslušenství zámku (§ 510 odst. 1 občanského zákoníku) – za obydlí.

68. K tomu Ústavní soud poznamenává, že trestní zákoník definuje pojem obydlí pro účely trestněprávní ochrany prostorově vymezeného soukromí, kdy jeho nedotknutelnost je v ústavněprávní rovině coby základní svoboda zaručena čl. 12 Listiny. Z tohoto hlediska se obecně rozumí obydlím takový prostor, jehož narušením třetí osobou nebo státní mocí dochází k zásahu do soukromí jednotlivce, přičemž posuzování tohoto kritéria se odvíjí od konkrétních okolností každého případu. Z relevantní soudní judikatury přitom plyne, že k zásahu do soukromí může za určitých podmínek dojít i v případě neoprávněného vstupu na pozemek představující příslušenství domu, bytu či jiného prostoru určeného k bydlení, konkrétně je-li oplocen a přiléhá k domu. Květná zahrada však k Arcibiskupskému zámku nepřiléhá, je sice oplocena, nicméně byla a je užívána veřejností. O trestněprávní aspekt ochrany soukromí však v posuzované věci nejenže nejde, ale naopak tento argument stěžovatelky jen názorně dokládá, proč Květnou zahradu za příslušenství ve smyslu § 133 trestního zákoníku považovat nelze, když k pozemku, na kterém by se mělo obydlí nacházet, vůbec nepřiléhá, a naopak je od něj vzdálena tak, že o ochraně prostorově vymezeného soukromí, jak je chápe čl. 12 Listiny a jak je chrání § 133 trestního zákoníku, nelze hovořit. Není proto namístě argumentace právní jistotou a jednotou právního řádu, jak se toho stěžovatelka dovolává s odkazem na čl. 1 odst. 1 Ústavy v bodu 94 a násl. odůvodnění ústavní stížnosti.

69. Stěžovatelka v ústavní stížnosti tvrdí, že obydlím (duchovních) ve smyslu § 7 odst. 1 písm. b) ZMV je třeba rozumět i pozemek, který je příslušenstvím domu apod. sloužícího k bydlení. K tomu vytýká Nejvyššímu soudu, že pojem obydlí vyložil v běžném slova smyslu, resp. příliš úzce. Uvedenému soudu však lze přisvědčit, že pod tento pojem nutno primárně zařadit budovu, která sama o sobě může být předmětem vydání podle § 7 odst. 1 písm. b) ZMV. Teprve spolu s ní by pak patrně mohl být vydán pozemek představující její příslušenství (jako věc vedlejší). V posuzované věci se ale žádná budova, jež by sloužila k bydlení duchovních, na pozemku Květné zahrady nenalézala, přičemž stěžovatelka požaduje jen vydání pozemku. Ten ovšem příslušenstvím, chybí-li zde zmíněná věc hlavní, být nemůže.

70. Argumentuje-li stěžovatelka tím, že Květná zahrada představuje příslušenství Arcibiskupského zámku, Ústavní soud se s ní v tomto bodě neztotožňuje. Květná zahrada je samostatným (uzavřeným) souborem pozemků a staveb na nich umístěných (které případně mají své vlastní příslušenství), k pozemkům, na nichž stojí stavba zámku, nejenže nepřiléhá, ale nachází se na vzdáleném místě, a může být jakožto park se zahradnictvím trvale užívána samostatně, nikoli pouze a trvale s hlavní věcí v rámci jejich hospodářského určení (§ 510 odst. 1 občanského zákoníku). Závěry obecných soudů, jejichž neústavnost stěžovatelka tvrdí, proto Ústavní soud shledal ústavně konformními, aniž by jakkoliv zpochybňoval jiná hlediska (umělecká, památková, architektonická, historická atd.), kterými stěžovatelka argumentuje.

71. Dovolává-li se stěžovatelka § 12 odst. 1 ZMV, s ohledem na předchozí závěr na posuzovanou věc pravidlo (podle něhož se věc vydává s jejím příslušenstvím) nemůže dopadat. Nelze přitom přehlédnout, že stěžovatelka, měla-li za to, že Květná zahrada je příslušenstvím zámku, mohla se, či měla se domáhat jejího vydání společně s ním, což však neučinila. Tato skutečnost zpochybňuje její argumentaci. Jen pro úplnost možno dodat, že zde není možné uplatnit ani pravidlo, podle něhož se vydává věc, která je nezbytná k řádnému užívání vydávané nemovité věci „v souladu s jejím účelem“, již jen proto, že zde jde o původní majetek církve; obecné soudy tak zde správně postupovaly podle § 7 odst. 1 písm. a) ZMV.

VI. d) Procesní námitky

72. V ústavní stížnosti vznáší stěžovatelka také námitku absence náležitého odůvodnění napadených rozhodnutí. To mělo v prvé řadě spočívat v argumentaci okresního soudu

tzv. v kruhu. Podle ní uvedený soud neshledal naplnění podmínek podle § 7 odst. 1 ZMV, a proto se již nezabýval překážkami vydání podle § 8 odst. 1 písm. a) ZMV. Přesto však uvedl, že překážka vydání podle tohoto ustanovení je dána, a s ohledem na to nepřipustil provedení dalších důkazů týkajících se tzv. funkční souvislosti. Další pochybení, kterého se měl okresní soud dopustit, spočívalo v tom, že některé důkazy opomněl, některé neprovedl, aniž by to dostatečně odůvodnil, a že některé z navržených důkazů odmítl provést, aniž by tomu bránil princip koncentrace řízení, a také že opomenul některá její tvrzení. Podle stěžovatelky mělo rovněž dojít k porušení předvídatelnosti soudního rozhodnutí.

73. Úvodem považuje Ústavní soud za potřebné zmínit, že samotná námitka nesprávného procesního postupu není (bez dalšího) způsobilá opodstatněnost ústavní stížnosti založit, neboť úkolem Ústavního soudu není dohlížet na „procesní čistotu“, resp. zákonnost soudního řízení, nýbrž posuzovat, zda jeho účastník (a pozdější stěžovatel) nebyl postupem obecného soudu zkrácen na některém ze svých ústavně zaručených základních práv procesní povahy, které pak ve svém komplexu představují právo na soudní ochranu a řádně vedené soudní řízení podle čl. 36 a násl. Listiny.

74. Ve třetí skupině námitek (viz sub 50) se jako klíčová jeví otázka, zda stěžovatelka mohla v daném soudním řízení v potřebném rozsahu skutkově a právně argumentovat a k prokázání svých skutkových tvrzení navrhovat důkazy a zda se obecné soudy srozumitelně a v souladu s pravidly logického myšlení s touto argumentací (těmito návrhy) vypořádaly, neboť jde o jejich ústavněprávní povinnost, jež je odrazem výše uvedeného základního práva. Z tohoto důvodu musí být z ústavní stížnosti, v níž je obecnému soudu vytýkáno např. nesplnění poučovací povinnosti či chybné provedení koncentrace řízení, patrno rovněž, v jakém konkrétním ohledu měl být stěžovatel vytýkaným postupem na svém základním právu, zde konkrétně skutkově a právně argumentovat, zkrácen.

75. Nejen v souvislosti s právě uvedenou námitkou Ústavní soud připomíná, že předmětem ústavněprávního přezkumu je soudní řízení a v něm vydaná rozhodnutí jako jeden celek, což plyne z toho, že případná pochybení soudů nižších stupňů mohou či by měla být napravena v dalším řízení soudy vyšších stupňů. K nápravě případných vad, a to i těch ústavně relevantních, primárně neslouží ústavní stížnost (jakožto subsidiární a speciální prostředek ochrany), nýbrž řádné a mimořádné opravné prostředky; proto také jejich náležité „vyčerpání“, a to jak procesních prostředků, tak i náležité právní argumentace, která byla předestřena obecným soudům již v řízení před nimi, takže jim byla dána možnost splnit jejich úkol ochrany základních práv a svobod, je základním předpokladem věcného projednání ústavní stížnosti či námitek v ní obsažených (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ve spojení s čl. 4 Ústavy – tzv. vnitřní subsidiarita ústavní stížnosti). Ostatně pravidlo, že v řízení o ústavní stížnosti nelze dohánět to, co bylo „zameškáno“ v předcházejícím soudním řízení, se uplatní nejen v této souvislosti. Ústavní soud není vázán skutkovými zjištěními učiněnými v předchozím řízení (§ 48 ve spojení s § 81 zákona o Ústavním soudu), dokazování se však – s ohledem na předmět řízení o ústavní stížnosti – provádí jen o možném porušení ústavnosti. Z tohoto důvodu (v zásadě) není např. možné uplatňovat skutková tvrzení, která stěžovatelem mohla být, ale nebyla uplatněna v řízení před obecnými soudy.

76. Stěžovatelka byla v řízení kvalifikovaně právně zastoupena a očividně si byla vědoma, podle jakých právních předpisů bude její věc posuzována (stejně tak jí byla známa judikatura, která se k nim váže), neboť soudu předestřela svůj právní názor a uvedla skutečnosti, které vzhledem k němu (a posléze obecnými soudy aplikovaným právním normám) považovala za relevantní. V průběhu řízení také byla konfrontována s odlišným právním názorem vedlejší účastnice (k němuž se obecné soudy přiklonily), přičemž měla možnost se k němu vyjádřit, což také obsáhle činila. V této souvislosti pouvažuje Ústavní soud za vhodné předznamenat, že § 7 odst. 1 písm. b) ZMV obsahuje srozumitelný výčet důvodů vydání věci, a stěžovatelce proto a ani jinak nic nebránilo již od počátku soudního

řízení jasně uplatnit některý z nich a k němu tvrdit (a prokazovat) skutečnosti, které mají být podle jejího názoru relevantní. Stěžovatelka za takový důvod označila, že Květná zahrada sloužila jako obydlí duchovních, a v tomto směru také skutkově (a právně) argumentovala.

77. K samotné námitce argumentace „v kruhu“ Ústavní soud uvádí, že z napadených soudních rozhodnutí (jako celku) je patrno, že žalobě nebylo vyhověno z důvodu nesplnění podmínek ve smyslu § 7 odst. 1 ZMV. Je tudíž bez významu, zda okresní soud současně konstatoval existenci překážky podle § 8 odst. 1 písm. a) ZMV. V důsledku tohoto přístupu by však mohla vzniknout kvalifikovaná vada v podobě tzv. opomenutého důkazu, kdy by k odmítnutí jeho provedení mohlo dojít bez adekvátního odůvodnění (k tomu viz níže).

78. Namítá-li stěžovatelka, že obecné soudy neprovedly jí navržené důkazy, aniž by svůj postup jakkoliv či řádně zdůvodnily (tzv. opomenuté důkazy), anebo tyto odmítly provést, přestože tomu nebránila jimi uplatněná procesní překážka v podobě koncentrace řízení, v prvním případě nelze přejít, že námitku opomenutých důkazů stěžovatelka výslovně neuplatnila v odvolání ani v jeho doplnění ze dne 7. 11. 2019 (označeném jako „rekapitulace tvrzení žalobce“) či na jednání dne 20. 11. 2019, když okresnímu soudu vytkla jen to, že nepřipustil její důkazní návrhy. To však je kvalitativně jiná námitka.

79. Ústavní soud již v nálezu ze dne 24. 2. 2004 sp. zn. I. ÚS 733/01 (N 26/32 SbNU 239) konstatoval, že (mimo formální absenci rozhodovacích důvodů) neakceptování důkazního návrhu co do věcného obsahu odůvodnění lze založit třemi důvody. Prvním je argument, dle něhož tvrzená skutečnost, k jejímuž ověření nebo vyvrácení je navrhován důkaz, nemá relevantní souvislost s předmětem řízení. Dalším je argument, podle kterého důkaz není s to ani ověřit, ani vyvrátit tvrzenou skutečnost, čili ve vazbě na toto tvrzení nedisponuje vypovídací potencí. Konečně třetím je pak nadbytečnost důkazu, tj. argument, dle něhož určité tvrzení, k jehož ověření nebo vyvrácení je důkaz navrhován, bylo již v dosavadním řízení bez důvodných pochybností (s praktickou jistotou) ověřeno nebo vyvráceno.

80. Krajský soud se zmíněnou námitkou neprovedení důkazů zabýval a dostatečně se s ní vypořádal, když vysvětlil, proč ji považuje za nedůvodnou. Konstatoval, že okresní soud náležitě v bodě 89 odůvodnil, proč navržené důkazy neprovedl, a doplnil, že takové návrhy vycházejí z nesprávného právního pojetí uvedené funkční souvislosti (a navíc, že tvrzené skutečnosti již byly prokázány jinými důkazy, takže by provádění dalšího dokazování bylo zbytečné). Jinak řečeno, skutečnosti, které měly být těmito důkazy podle stěžovatelky prokázány, tedy že Květná zahrada a Arcibiskupský zámek spolu s Podzámeckou zahradou tvořily a tvoří z historického, kulturního, uměleckého a architektonického a turistického hlediska jednotný celek, nelze považovat za právně významné.

81. V daném případě tedy důvodem odmítnutí celé skupiny důkazních návrhů bylo, že výše zmíněná skutková tvrzení nebyla shledána právně relevantními, z čehož vyplynulo rovněž, že provádění dokazování v tomto ohledu již nemá význam. Podle názoru Ústavního soudu, i kdyby ke každému z těchto navržených důkazů nebylo výslovně uvedeno, proč nebyl proveden, nelze to považovat za kvalifikovanou vadu, neboť z napadených rozhodnutí dostatečně plyne, proč okresní soud v daném ohledu stěžovatelce nevyhověl, což platí tím spíše, že v průběhu jednání konaného dne 7. 3. 2019, jak lze vyvodit z příslušného protokolu, průběžně zdůvodňoval, proč stěžovatelčiny důkazní návrhy zamítá. Současně lze považovat „typový“ důvod odmítnutí důkazních návrhů za – z hlediska ústavnosti – akceptovatelný, jak plyne z výše (sub 79) uvedeného nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 733/01.

82. Stěžovatelka dále vytýká okresnímu soudu, že neprovedl některé navržené důkazy s odůvodněním, že byly předloženy až po koncentraci řízení. Pomíjí však, že okresní soud tyto důkazy odmítl i z toho důvodu, že nebyly relevantní. Kromě toho stěžovatelka v odvolání uplatnila námitku „nekorektní aplikace zásady koncentrace na jednání dne 7. 3. 2019“ s tím, že žádný z důkazních návrhů nebyl učiněn po této koncentraci (vyjádření ze dne 1. 10. 2018

a podání ze dne 30. 10. 2018), kterou zopakovala (po změně právního zástupce) v „rekapitulaci tvrzení žalobce“ ze dne 7. 11. 2019, kde pouze uvedla, že okresní soud nezákonně aplikoval zásadu koncentrace řízení. Uvedenou námitkou se krajský soud zabýval, přičemž ji jednak označil za ne zcela srozumitelnou a současně se ztotožnil s okresním soudem, že jím označené důkazy byly uplatněny po koncentraci řízení. Poukazuje-li stěžovatelka v ústavní stížnosti na to, že právní názor krajského soudu je v rozporu s rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 4616/2010, pak mohla/měla příslušnou otázku procesního práva (§ 237 o. s. ř.) předložit k řešení Nejvyššímu soudu v dovolání, což se však nestalo, a tudíž (v tomto bodě) řádně nevyčerpala tento procesní prostředek, který měla k ochraně svých práv k dispozici, a daná námitka není ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu přípustná.

83. Totéž platí pro námitku, v níž stěžovatelka vytkla okresnímu soudu, že se nezabýval jejím tvrzením obsaženým ve vyjádření ze dne 1. 1. 2018, že jediným zdrojem pitné vody pro Květnou zahradu byla studna v Schrattenbachově sýpce. K tomuto tvrzení se okresní soud výslovně nevyjádřil, což však s ohledem na obsáhlost stěžovatelčiny argumentace lze pochopit, zvláště vzhledem k rozsahu stěžovatelčiných podání a za situace, kdy stěžovatelka v řízení před okresním soudem především tvrdila, že hlavním zdrojem užitkové vody byl vodovod z arcibiskupské vodárny. Podstatné však je, že i tuto námitku mohla/měla stěžovatelka uplatnit v odvolacím řízení, což však neučinila. Možno dodat, že k zásobování Květné zahrady vodou, byť užitkovou, se obecné soudy vyjádřily a neshledaly, že by šlo z hlediska § 7 odst. 1 písm. a) ZMV o rozhodnou skutečnost, což lze vztáhnout na tento případ, nehledě na to, že v tomto případě by bylo třeba považovat Květnou zahradu za věc hlavní, kdežto studnu v Schrattenbachově sýpce za její (jde o typický příklad) příslušenství, což je ovšem přesným opakem toho, čeho by chtěla stěžovatelka svou argumentací dosáhnout (viz opačné vymezení vztahu v bodu 54 ústavní stížnosti).

84. Jde-li o související argument, že okresní soud uvedl jako jeden z příkladů funkční souvislosti stav, kdy „pozemky, na kterých je umístěna studna ve vlastnictví vlastníka stavby a slouží jako jediný zdroj pitné vody“, stěžovatelka poněkud pomíjí, že tato pasáž je citací komentáře k § 8 odst. 1 písm. a) ZMV [viz Jäger P., Chocholáč, A. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Wolters Kluwer (ČR), Praha, 2015]; ostatně, byl-li na základě ZMV vydán pozemek, na němž je tato studna umístěna, vyvolává to vzhledem k názoru, jehož se stěžovatelka dovolává, otázku, zda se tak nestalo v rozporu s uvedeným ustanovením.

85. K námitce nepředvídatelnosti soudního rozhodnutí možno uvést, že žádná obecná poučovací povinnost soudu o „možnosti neúspěchu“ neexistuje; poučení podle § 118a odst. 1 o. s. ř. je namístě tam, kde skutková tvrzení chybějí nebo jsou neúplná a kdy není zřejmé, jaká právní norma by měla být aplikována, anebo tuto pro daný nedostatek aplikovat (zatím) dost dobře nelze, přičemž lze důvodně předpokládat, že jsou zde ještě další právně relevantní skutečnosti. V nyní posuzované věci ovšem nastala situace, kdy nebylo možné na základě stěžovatelkou předestřeného skutkového stavu vyhovět vznesenému nároku, a to z důvodu, že podle obecných soudů nebyl po právu. Stěžovatelka totiž podrobně vylíčila celou řadu skutečností, v nichž spatřovala naplnění podmínky funkční souvislosti ve smyslu § 7 odst. 1 písm. a) ZMV, tyto však nebyly obecnými soudy považovány z hlediska práva za podstatné (rozhodné), kdy naopak bylo zjištěno, že tato souvislost dána není. K § 7 odst. 1 písm. b) ZMV pak stěžovatelka tvrdila, že Květná zahrada sloužila jako obydlí duchovních, a také vysvětlila, na základě čeho k takovému závěru dospěla. Přitom ani v jednom z těchto případů není Ústavnímu soudu zřejmé, v čem by měla neúplnost stěžovatelčiných skutkových tvrzení, jež měla vést okresní soud ke splnění poučovací povinnosti, spočívat.

86. Jinak řečeno, příčinou stěžovatelčina neúspěchu ve sporu nebylo neunesení břemene tvrzení či důkazního břemene, kterému by mělo předcházet poučení podle § 118a

odst. 1 a 3 o. s. ř., ale to, že nebylo možné akceptovat stěžovatelkou zastávanou intepretaci § 7 odst. 1 ZMV, kdy skutečnosti, které tvrdila a prokázala (či mínila prokázat), nebyly s ohledem na jí zastávaný právní názor rozhodné. Namítá-li stěžovatelka, že ji krajský soud nevyzval k doplnění tvrzení a k navržení důkazů ke skutečnosti, že Květná zahrada sloužila i k administrativním účelům, kterou jako důvod vydání uvedla v příslušné výzvě, podstatné je, co stěžovatelka uvedla v žalobě (a v daném soudním řízení), tedy že Květná zahrada měla ve smyslu § 7 odst. 1 písm. b) ZMV představovat obydlí duchovních, což podrobně rozvedla a navrhla k tomuto tvrzení důkazy, a v tomto směru v celém řízení také argumentovala, jak již bylo zmíněno výše.

87. Z toho plyne, že stěžovatelka, kvalifikovaně právně zastoupená, se v soudním řízení rozhodla uplatnit tento důvod, ač si nepochybně byla vědoma dalších možností, které jí zmíněné ustanovení poskytovalo, tedy i té, kterou uvedla ve své výzvě, či těch, které *ex post* uplatňuje v ústavní stížnosti. Za tohoto stavu by poučení nesměřovalo k doplnění neúplných skutkových tvrzení, ale k tomu, že by měla uplatňovat nějaký jiný důvod uvedený v § 7 odst. 1 písm. b) ZMV. Takové poučení by již přesahovalo rámec povinností podle uvedeného ustanovení, neboť nelze poskytovat účastníkům „návod“ k tomu, co mají tvrdit, aby byli v řízení eventuálně (*nota bene* podle názoru soudu) úspěšní.

88. Namítla-li stěžovatelka, že krajský soud na straně jedné odmítl, že by neunesla důkazní břemeno, a na straně druhé jí u důvodu obsaženého ve výzvě, podle něhož Květná zahrada sloužila i k administrativním účelům, vytkl, že nenavrhla relevantní důkazy, Ústavní soud připomíná, že krajský soud v bodě 35 svého rozsudku konstatoval, že tato skutečnost nevyplynula z provedených důkazů a ani stěžovatelka v tomto ohledu žádné důkazy nenavrhla, což chápe tak, že by bylo nutno vzít při aplikaci § 7 odst. 1 písm. b) ZMV takovou skutečnost v úvahu, kdyby v daném řízení ovšem vyšla dostatečně zřetelně z provedeného dokazování najevo. A to se podle názoru Ústavního soudu nestalo.

89. K porušení předvídatelnosti mělo podle stěžovatelky dojít i tím, že krajský soud neseznámil účastníky se skutečnostmi, které zná ze své úřední činnosti a o nichž nemá pochybnosti, přičemž Nejvyššímu soudu vytýká, že postup podle § 121 o. s. ř. je možný u skutkových zjištění, nikoliv u právního posouzení. Byť příslušná úvaha Nejvyššího soudu není jednoznačná, je v posuzované věci zřejmé, že skutkové závěry obecných soudů jsou založeny i na poznatcích soudu z jeho úřední činnosti (že stěžovatelka v jiném řízení označila Arcibiskupský zámek za obydlí duchovních) a na skutečnostech obecně známých (stavebně-technický charakter budov, jejich lokalizace apod.), nicméně jde o skutečnosti stěžovatelce rovněž známé, které povětšinou plynou i ze skutkových tvrzení a provedených důkazů. Tyto skutečnosti bylo (rovněž) možné vzít při aplikaci § 7 odst. 1 ZMV v úvahu, jak zmínil již Nejvyšší soud. Ústavnímu soudu není přitom zřejmé, v čem by namítaná nepředvídatelnost měla spočívat, když ani z ústavní stížnosti neplyne, vůči čemu by se konkrétně stěžovatelka chtěla vymezit, resp. jakou skutečnost by důkazně vyvracela.

90. Ústavní stížnost konečně obsahuje námitku, že okresní soud ponechal bez reakce stěžovatelčino tvrzení týkající se nových vedlejších staveb, jež měly zakládat překážku vydání podle § 8 odst. 1 písm. a) ZMV, a že v rozporu s judikaturou dovolacího soudu neposoudil, zda jde o stavbu v občanskoprávním smyslu, schopnou samostatného užívání, a že jeho závěry tak jsou předčasné, nepřezkoumatelné a nesprávné. Jak však plyne z výše uvedeného, i kdyby Ústavní soud stěžovatelce přisvědčil, nemohlo by to mít na výsledek daného sporu žádný vliv, neboť na aplikaci uvedeného ustanovení napadená rozhodnutí (jako celek) postavena nejsou. Ústavní soud proto neshledal důvod, proč by se těmito námitkami měl věcně zabývat.

VII. Závěr

91. Ústavní soud při rozhodování posuzované věci vycházel z toho, že v ústavní rovině rozhoduje o ochraně vlastnického práva dvou subjektů, tedy stěžovatelky jako vlastnice nemovitých věcí (Arcibiskupského zámku a Podzámecké zahrady), jejíž vlastnické právo bylo konstituováno postupem podle § 10 odst. 2 ZMV a která tvrdí, že další nemovitá věc (Květná zahrada) ve vlastnictví jiného subjektu, tj. státu, s nimi funkčně souvisí ve smyslu § 7 odst. 1 ZMV, a proto jí vznikl nárok na její vydání, případně že tvoří jejich příslušenství, a tudíž jí měla být vydána společně s nimi podle § 12 odst. 1 ZMV.

92. Ústavní soud však neshledal v postupu obecných soudů, které nevyhověly návrhu stěžovatelky podle § 10 odst. 4 ZMV na nahrazení projevu vůle povinného subjektu podle § 4 písm. c) a d) k uzavření dohody o vydání požadované nemovité věci (areál Květné zahrady), porušení jejího práva na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny, neboť toto ustanovení chrání vlastnické právo již konstituované, a tedy již existující, a nikoli pouze tvrzený nárok na ně či možnost takové právo teprve nabýt [již nález ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41)]; pouhý spor, v němž má být existence vlastnického práva jako takového teprve zjištěna, popř. takové právo má být teprve konstituováno, nespadá do oblasti chráněné čl. 11 odst. 1 Listiny.

93. Stejně tak obecné soudy výkladem příslušných ustanovení ZMV, zejména jeho § 7 odst. 1 písm. a) a b), neporušily žádnou z kautel ústavně zaručeného práva stěžovatelky na soudní ochranu podle hlavy páté Listiny (viz zejména sub 67 až 90). Nic na tom nemění skutečnost, že jde o zákon, kterým se zmírňují některé křivdy spáchané komunistickým režimem církvím a náboženským společnostem (viz jeho § 1). Přes zvláštní povahu ZMV (viz níže) i z hlediska oblasti právní úpravy zmírňování křivd je třeba trvat na tom, že právo v České republice představuje jednotný celek s jednotnými pravidly výkladu jeho ustanovení. Stále tak platí právní názor vyslovený Ústavním soudem, podle kterého v České republice platí jen jedno procesní právo s jedněmi poučovacími pravidly, takže není možné rozlišovat nějaké „restituční“ právo a nějaké „obecné“ právo. Jde vždy o posouzení okolností konkrétního případu, nikoli o automatický důsledek předmětu sporu či jeho hodnoty [srov. k tomu nález ze dne 25. 4. 2000 sp. zn. II. ÚS 242/98 (N 62/18 SbNU 71)]. Ústavní soud znovu připomíná (viz blíže sub 49), že není další instancí v systému obecné justice, oprávněnou svým rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Nutno proto vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na konkrétní případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady), tj. základní práva a svobody nerespektují či porušují. Takové vady Ústavní soud v postupu obecných soudů neshledal.

94. K námitkám stěžovatelky proti výkladu jednotlivých ustanovení nejen ZMV, nýbrž i dalších v řízení použitých zákonů Ústavní soud zdůrazňuje, že při ústavně konformním výkladu právní úpravy majetkového vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi je nutno vycházet z její zvláštní povahy [srov. blíže nález ze dne 29. 1. 2019 sp. zn. III. ÚS 3397/17 (N 14/92 SbNU 159)]. Nejde pouze o vrchnostenské rozhodnutí zákonodárce, nýbrž i o formou zákona vyjádřený výsledek dohody mezi dotčenými subjekty následně stvrzené uzavřením smluv o vypořádání (majetkovém vyrovnání) mezi státem a každou z dotčených církví a náboženských společností (§ 16 ZMV). Z toho plyne legitimní očekávání tentokrát obou stran, že dosažená dohoda vyjádřená i formou ZMV bude dodržována a případné spory budou řešeny soudní cestou (§ 10 odst. 4 ZMV). Pro výklad ZMV je významné, že na rozdíl od jiných tzv. restitučních zákonů zakotvuje i nárok na finanční kompenzace za nevydávaný historický majetek. Proto je třeba na ZMV nahlížet jako na zvláštní typ zákona

(tzv. Maßnahmengesetz, tj. zákon-opatření), který vznikl za účelem řešení určité konkrétní situace, a vůči ní je třeba jej vykládat, když sleduje určitý cíl a k jeho dosažení stanoví určité prostředky, pravidla a postupy (srov. k tomuto typu zákonů např. Schneider, H. P. Gesetzgebung. Ein Lehr- und Handbuch. 3. vydání. Heidelberg: C. F. Müller Verlag 2002, s. 142–145). Takto bylo třeba přistupovat i k výkladu tzv. funkční souvislosti pojímané hospodářsko-technicky (viz blíže sub 60 až 71), nikoli jako „souvislosti“ vycházející z historicko-právních, památkových, architektonických či podobných hledisek. To výklad provedený Nejvyšším soudem (viz str. 4 a násl. napadeného usnesení) respektuje, neboť jak již Ústavní soud zdůraznil (viz sub 65), předchází se tím i možným budoucím sporům, což byl rovněž důležitý cíl jak pro přijetí zákona s tímto obsahem, tak i na něj navazujících smluv (§ 16 ZMV), což § 7 odst. 1 písm. a) ZMV zajišťuje.

95. K námitce porušení čl. 95 odst. 1 Ústavy lze pouze uvést, že Ústavní soud již v minulosti dovodil, že toto ustanovení zakotvuje institucionální pravidla (a referenční hlediska) fungování soudní moci a nezakládá žádná ústavně zaručená základní práva konkrétním osobám. Z hlediska svého obsahu i z hlediska svého systematického zařazení tvoří tu část Ústavy, jež vymezuje formu vlády (frame of government) a v jejím rámci postavení a poslání soudů a jejich vztah k moci zákonodárné a moci výkonné, a nikoli tu část Ústavy, jež zakotvuje základní práva a svobody (bill of rights) [srov. nález ze dne 29. 5. 1997 sp. zn. III. ÚS 31/97 (N 66/8 SbNU 149)]. To představuje pouze jednu z institucionálních záruk ochrany základních práv a složku právního státu, což ostatně vyplývá i z jejich systematického zařazení v hlavě čtvrté Ústavy, upravující soudní moc [srov. k tomu též nálezy ze dne 11. 7. 1996 sp. zn. II. ÚS 87/95 (N 66/5 SbNU 503), ze dne 29. 5. 1997 sp. zn. III. ÚS 31/97 (N 66/8 SbNU 149) a ze dne 17. 9. 1997 sp. zn. I. ÚS 176/97 (N 104/9 SbNU 9)].

96. Z toho, co bylo uvedeno, též plyne, že nebylo možno shledat ani porušení čl. 1 odst. 1 Ústavy z hlediska dodržení z něj plynoucích požadavků právního státu na právní jistotu a legitimní očekávání, nehledě na to, že jeho porušení stěžovatelka nepochybně spatřovala právě v konkrétním postupu obecných soudů při výkladu příslušných ustanovení ZMV, zejména pak jeho § 7 odst. 1. Jak plyne z argumentace Ústavního soudu, nelze jejich závěry v této oblasti považovat za nepřiměřené, natož pak do té míry, že by se zjevně vymykaly (jako tzv. extrémní) z mezí volného uvážení, jež jim přísluší při výkonu soudní moci.

97. Ústavní soud zde neshledal ani porušení právní jistoty či legitimního očekávání stěžovatelky, které by snad mohla dovozovat z čl. 1 odst. 1 Ústavy. Obecné soudy při výkladu předmětných ustanovení ZMV respektovaly zvláštní povahu tohoto zákona a při výkladu s ním souvisejících ustanovení právního řádu nevybočily z mezí ústavně konformního výkladu. Konečně takové legitimní očekávání ze zákona a z důvodové zprávy k němu nelze dovodit a stěžovatelka se jej též nedovolává, byť na porušení čl. 1 odst. 1 Ústavy poukazuje.

98. Ústavní soud uzavírá, že posoudil ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), a protože ze shora uvedených důvodů neshledal důvodnost namítaného porušení základních práv či svobod stěžovatelky (viz sub 1), ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl.

99. Ústavní soud takto rozhodl bez ústního jednání, protože od něho nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 21
Zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění v souvislosti s minulou trestnou činností
(sp. zn. IV. ÚS 2393/21 ze dne 15. února 2022)

Zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění nemůže být založeno na pouhém poukazu na minulou trestnou činnost bez toho, že se v odůvodnění rozhodnutí uvede, za jakých podmínek žadatel páchal předchozí trestnou činnost, zda jsou tyto podmínky nyní odlišné, před jakou dobou došlo k této trestné činnosti a zda se doba uběhlá od posledního potrestání mohla a měla na stěžovateli nějak pozitivně projevit; porušením čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod však není, je-li zamítnutí založeno na zjištění, že žadatel již v minulosti po podmíněném propuštění za stejných podmínek selhal, či se tak dokonce stalo opakovaně.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatele V. R., t. č. Vazební věznice Praha-Pankrác, zastoupeného JUDr. Vladimírem Dvořáčkem, advokátem, sídlem Sokolovská 32/22, Praha 8 – Karlín, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 29. června 2021 č. j. 67 To 235/2021-105 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 12. května 2021 č. j. 3 PP 20/2021-92, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníků řízení a Městského státního zastupitelství v Praze a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 4 jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 29. června 2021 č. j. 67 To 235/2021--105 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 12. května 2021 č. j. 3 PP 20/2021-92 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 29. června 2021 č. j. 67 To 235/2021--105 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 12. května 2021 č. j. 3 PP 20/2021--92 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí s tím, že jimi došlo k porušení jeho ústavně zaručených práv a svobod vyplývajících z čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z napadených rozhodnutí se podává, že Obvodní soud pro Prahu 4 (dále jen „obvodní soud“) v záhlaví uvedeným usnesením zamítl stěžovatelovu žádost o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody v trvání šesti let a šesti měsíců, uloženého mu ve

věci vedené u Krajského soudu Ústí nad Labem – pobočky v Liberci pod sp. zn. 52 T 12/2014, a v trvání jednoho roku, uloženého mu ve věci vedené u obvodního soudu pod sp. zn. 52 T 134/2016. Po zhodnocení provedených důkazů obvodní soud shledal, že stěžovatel nesplňuje tzv. třetí podmínku podmíněného propuštění, a sice očekávání, že do budoucna povede řádný život. V odůvodnění obvodní soud poukázal na to, že na stěžovatele bylo již opakovaně působeno trestem odnětí svobody. Stěžovatel byl sedmkrát soudně trestán, přičemž z výkonu trestu odnětí svobody byl třikrát (sc. ale sub 3 a 16) podmíněně propuštěn, navíc se po posledním podmíněném propuštění v roce 2010 dvakrát dopustil úmyslné trestné činnosti majetkového charakteru, za kterou si nyní vykonává trest odnětí svobody. Podle obvodního soudu je tedy zřejmé, že v dobách dřívějšího rozhodování o žádosti o podmíněné propuštění stěžovatel taktéž deklaroval svou vůli vést řádný život, které však opakovaně nedostál. Podle názoru obvodního soudu je nutné na odsouzeného i nadále působit výkonem trestu odnětí svobody.

3. Proti usnesení obvodního soudu podal stěžovatel stížnost, ve které namítal, že reagoval na předchozí zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění ještě větší snahou, dále má sociální jistoty ve svých dětech a nové družce, která mu zajistila stabilní práci se stabilním příjmem, navíc na něj má nynější citelný trest skutečný vliv jako varování před další trestnou činností. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) tuto stížnost zamítl napadeným rozhodnutím. Ztotožnil se se závěry obvodního soudu a uvedl, že stěžovatel kontinuálně páchá trestnou činnost od roku 1991, přičemž jde o speciálního recidivistu v páchání majetkové trestné činnosti. Kromě toho přihlédl k tomu, že v minulosti bylo již dvakrát použito dobrodiní podmíněného propuštění (a jednou amnestie), a i přesto se stěžovatel poté dopouštěl další trestné činnosti. Městský soud shodně s obvodním soudem uzavřel, že podmínka presumpce řádného života do budoucna není u stěžovatele splněna. Poukázal na judikaturu Ústavního soudu, ze které plyne, že i při splnění stanovených podmínek je podmíněné propuštění, na které jinak není zákonný nárok, mimořádným institutem, který dává soudu možnost, nikoli však povinnost odsouzeného z výkonu trestu podmíněně propustit. Stěžovatel byl již dvakrát (2006 a 2010) z výkonu trestu podmíněně propuštěn, přičemž při prvním propuštění bylo rozhodnuto, že se osvědčil, ve druhém případě se na něj vztáhla amnestie prezidenta republiky z 1. 1. 2013. Nyní je již počtvrté ve výkonu trestu odnětí svobody. Byť je na jeho některá odsouzení třeba hledět, jako by odsouzen nebyl, jde z hlediska ustálené judikatury o osobu se sklony k páchání trestné činnosti, a to kontinuálně od roku1991. Městský soud tak dospěl k závěru, že podmínka presumpce řádného života do budoucna není splněna, protože stěžovatel opakovaně selhával.

II. Stěžovatelova argumentace

4. Stěžovatel namítá, že obecné soudy napadenými usneseními porušily jeho ústavně zaručená práva, zejména právo na soudní ochranu, když zjištěné pozitivní skutečnosti nevyvažovaly negativní okolnosti předchozího odsouzení. Další skutečnosti v jeho prospěch pak nehodnotily vůbec. Stěžovatel namítá, že obecné soudy hodnotily trestní minulost stěžovatele izolovaně, formalisticky, bez ohledu na časové souvislosti a bez ohledu na zjevné polepšení stěžovatele, jakož i vytvořené zázemí pro život na svobodě.

5. Závěrem stěžovatel vytýká obecným soudům, že se dopustily zásahu do jeho ústavně zaručeného práva na spravedlivý (sc. řádný) proces a porušily zákaz dvojího přičítání tím, že zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění založily výhradně na jeho trestní minulosti a nedostatečném vlivu dřívějších kladných rozhodnutí o podmíněném propuštění, aniž by vysvětlily, proč tyto skutečnosti dodnes ovlivňují stěžovatele natolik, že je pro něj podmíněné propuštění zapovězeno. Nadto dodává, že soudy se ani nezabývaly otázkou, jak by se měl stěžovatel ve výkonu trestu chovat, aby mohl být propuštěn.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

6. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření ostatním účastníkům řízení.

7. Městský soud nad rámec odůvodnění napadeného rozhodnutí uvedl, že jádrem jeho úvah byl prostý fakt, že stěžovateli se již v minulosti opakovaně dostalo dobrodiní podmíněného propuštění. Městský soud tak klade otázku, jaké jsou meze v hodnocení osobnosti odsouzeného při úvaze o splnění podmínky očekávání vedení řádného života a kolikrát po podmíněném propuštění má pachatel opakovat svou trestnou činnost, aby bylo zřejmé, že institut podmíněného propuštění na něj nemá pozitivní dopad. V daném případě podle městského soudu o dvojí přičítání nejde. Odměny a pozitivní hodnocení z věznice svědčí zejména o splnění podmínky polepšení. Soud však musí hodnotit osobnost pachatele, aby posoudil očekávání vedení řádného života.

8. Obvodní soud ve svém vyjádření pouze odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

9. Soudce zpravodaj následně zaslal toto vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice. Stěžovatel této možnosti využil a v replice uvedl, že městský soud v podstatě klade otázku, zda opakované neosvědčení při předchozích podmíněných propuštěních klade nepřekročitelnou překážku budoucímu podmíněnému propuštění. Podle stěžovatele je podle práva nutno dát každému jedinci možnost nápravy, jakožto mimořádně účinný prostředek převýchovy, byť ve výsledku třeba i selže. Vždy musí být zvažováno, zda je polepšení opravdové, intenzivní a perspektivní. To ve stěžovatelově případě uznal i městský soud. Dále však nevyvážil tyto pozitivní okolnosti s dřívějšími projevy stěžovatelovy osobnosti.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterých byla vydána napadená soudní rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrar*io), neboť vyčerpal všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

11. Po zvážení obsahu ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. Ústavní soud úvodem připomíná, že podle jeho ustálené judikatury neexistuje ústavně zaručené právo na podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Posouzení splnění zákonných podmínek je věcí soudcovské úvahy. Je tedy na obecných soudech, aby zkoumaly a posoudily, zda podmínky pro aplikaci tohoto institutu jsou dány, a aby své úvahy přiměřeným způsobem odůvodnily. Ústavní soud zásadně respektuje takové nezávislé rozhodnutí obecných soudů, nicméně je povolán zasáhnout, vybočuje-li výklad obecných soudů ze zásad řádně vedeného trestního řízení [srov. nález ze dne 5. 11. 2015 sp. zn. III. ÚS 599/14 (N 194/79 SbNU 207); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. Za takový exces lze považovat například rozhodování na základě nedostatečně zjištěného skutkového stavu věci a opření rozhodnutí toliko o informace z doby odsouzení stěžovatele [nález ze dne 22. 3. 2001 sp. zn. III. ÚS 611/2000 (N 51/21 SbNU 439)], posouzení zákonné podmínky prognózy vedení řádného života na svobodě na základě minulého chování stěžovatele, respektive okolností vztahujících se k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, nikoli ve vztahu k době po eventuálním propuštění z výkonu trestu [nález ze dne 12. 5. 2011 sp. zn. III. ÚS 1735/10 (N 90/61 SbNU 405)] či porušení principu

kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní [nález ze dne 4. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 2503/16 (N 185/83 SbNU 37)].

13. Při rozhodování o žádosti o podmíněném propuštění je nutné, aby obecné soudy vzaly v potaz také účel institutu podmíněného propuštění, kterým se Ústavní soud zabýval například v nálezech ze dne 28. 11. 2018 sp. zn. II. ÚS 482/18 (N 195/91 SbNU 411) nebo ze dne 13. 7. 2021 sp. zn. IV. ÚS 575/21 (N 128/107 SbNU 41). Ústavní soud v těchto nálezech uvedl, že podle odborné literatury je smyslem podmíněného propuštění umožnit opustit brány věznice osobám, které během svého pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody dokázaly analyzovat své protiprávní jednání, sebekriticky se k němu postavit, vyvodit z něj poučení a svým aktivním a kladným přístupem ve výkonu trestu odnětí svobody prokázat své polepšení. Podmíněné propuštění funguje jako motivační prvek u odsouzeného pachatele, aby se aktivně zapojil ve výkonu trestu do programů zacházení, které by měly mít nejen preventivní účinek z hlediska recidivy, ale též integrující a restorativní účinky. Bylo-li dosud odpykanou částí trestu již dosaženo účelu trestem sledovaného, je další výkon trestu nepotřebný a také neodůvodněný.

14. Co se týče hodnocení splnění podmínky prognózy vedení řádného života, Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 482/18 blíže rozvinul kritéria, která by soudy měly při posuzování naplnění podmínek pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody zkoumat. Podmínka prognózy řádného života je úzce svázána s podmínkou polepšení, neboť na ni navazuje. Očekávání vedení řádného života, respektive dovršení nápravy odsouzeného v budoucnu je ze své podstaty předpokladem pravděpodobnostním, není třeba stoprocentní přesvědčení soudce.

15. Jak Ústavní soud vysvětlil například v nálezu ze dne 3. 1. 2017 sp. zn. I. ÚS 2201/16 (N 4/84 SbNU 69), trestní minulost odsouzeného obecně představuje důležité hledisko při posuzování splnění podmínek podmíněného propuštění, nicméně prognóza vedení řádného života v budoucnu nesmí být založena především, nebo dokonce jen na jejím formalistickém („matematickém“) posouzení. Naopak, jak již bylo uvedeno výše, je nutné zohlednit i další, zejména aktuální poznatky k osobnosti odsouzeného, stavu jeho nápravy i prostředí, v němž by se ocitl po případném podmíněném propuštění na svobodu, a zabývat se též okolnostmi spáchané trestné činnosti při zaměření na míru překonání subjektivních příčin této trestné činnosti na straně odsouzeného. Je třeba vzít v potaz, před jak dlouhou dobou a z jakých důvodů došlo ke spáchání předchozích trestných činů a zda lze z chování odsouzeného dovodit, že subjektivní příčiny páchání trestné činnosti překonal (svým náhledem na trestnou činnost, náhradou škody, schopností se bez trestné činnosti ekonomicky obejít atd.). Důkladný popis těchto skutečností a jejich řádné zvážení tvoří součást práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť jen řádně a neformalisticky odůvodněné rozhodnutí o žádosti odsouzeného odpovídá ústavním požadavkům.

16. Právě takové odůvodnění v napadených rozhodnutích obecných soudů absentuje. Z jejich odůvodnění je podle Ústavního soudu zřejmé, že soudy přistupovaly k okolnosti stěžovatelovy trestní minulosti formalisticky. Obvodní soud v odůvodnění svého rozhodnutí pouze vyjmenoval pozitivní skutečnosti v jednání stěžovatele, následně však „vzal v potaz“ trestní minulost stěžovatele, který již v předchozích případech deklaroval svou vůli nepáchat trestnou činnost, přičemž opakovaně selhal. Městský soud se s tímto stručným odůvodněním ztotožnil a nadto uvedl, že stěžovatel je speciální recidivista, který v minulosti dvakrát nesplnil podmínky podmíněného propuštění (a navíc jednou dostal dobrodiní amnestie), a pro toto jeho opakované selhávání nelze presumovat jeho řádný život na svobodě. Takové odůvodnění však podle Ústavního soudu nepostačuje k ústavně konformnímu posouzení očekávání vedení řádného života.

17. Soudy nikterak v odůvodnění nezohlednily, jaký vliv mohou mít zjištěné pozitivní okolnosti na osobnost stěžovatele, za jakých podmínek páchal předchozí trestnou činnost, zda

jsou tyto podmínky nyní odlišné, před jakou dobou došlo k této trestné činnosti a zda se doba uběhlá od posledního potrestání měla a mohla na stěžovateli nějak pozitivně podepsat. Konečně, zmiňuje-li obvodní soud velmi důležitou skutečnost, že stěžovatel již při minulých podmíněných propuštěních deklaroval svou vůli nepáchat trestnou činnost, pak ani u této skutečnosti nelze zůstat jen u takto neukončené úvahy. Z napadeného rozhodnutí (ani spisu obvodního soudu) totiž nevyplývá, za jakých podmínek došlo k předchozím podmíněným propuštěním (např. jde-li o příslib zaměstnání, o pozitivní rodinné prostředí, o velikost finančních závazků a schopnost se jich legálně zbavit, o přísnost stanovených podmínek dohledu atd.). Lze jistě s městským soudem souhlasit, že odsouzenou osobu není vhodné propustit, selhala-li za stejných podmínek už v minulosti (dokonce opakovaně). To však z napadených rozhodnutí nevyplývá, neboť soudy nikterak nepopsaly, zda ve stěžovatelově případě jsou aktuálně dány stejné podmínky pro propuštění, jako byly v minulosti. Teprve po takovém (důkazy podloženém) zjištění bude možné přičíst stěžovateli k tíži, že v minulosti za stejných podmínek selhal a jeho současné chování (a průběh výkonu trestu) nedává žádné nové přesvědčivější záruky řádného života, tedy dostatečně neodstraňuje subjektivní příčiny jeho dřívější trestné činnosti.

18. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadená rozhodnutí městského soudu a obvodního soudu zrušil. Učinil tak bez nařízení ústního jednání, neboť od něho nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 22
Doplnění odůvodnění blanketní stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání
(sp. zn. III. ÚS 2934/21 ze dne 15. února 2022)

Je-li podána blanketní stížnost, v níž si stěžovatel vyhradil lhůtu pro její odůvodnění, lze na orgán rozhodující o stížnosti klást požadavek, aby buď upozornil stěžovatele (obhájce) na nepřiměřenost jím navržené lhůty a stanovil mu namísto toho lhůtu přiměřenou, nebo aby vyčkal doplnění stížnosti. Pouze výjimečně, kdy aktuální procesní situace jiný postup neumožňuje, může orgán o stížnosti rozhodnout bez dalšího. Důvodem, pro nějž by bylo možno rozhodnout bez ohledu na avizované doplnění stížnosti a bez předchozího upozornění stěžovatele, však nemůže být požadavek na urychlené vyřizování trestních věcí (§ 2 odst. 4 trestního řádu), který je totiž stanoven k ochraně osoby, proti níž se trestní řízení vede, a žádá-li tato osoba, aby bylo s rozhodnutím posečkáno v zájmu její obhajoby, je třeba takový návrh upřednostnit před požadavkem na rychlost řízení.

Obvodní státní zastupitelství tím, že rozhodlo o instanční stížnosti, aniž vyčkalo na její stěžovatelem ohlášené doplnění o odůvodnění, neověřilo si u policejního orgánu, zda již bylo obhájci stěžovatele umožněno nahlédnout do spisu, ani nestanovilo stěžovateli konkrétní lhůtu pro doplnění blanketního podání a v odůvodnění svého usnesení neuvedlo relevantní důvod pro nutnost vydat rozhodnutí neprodleně, porušilo právo stěžovatele na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a právo na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Radovana Suchánka a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele M. R., zastoupeného Mgr. Janem Vrtálkem, advokátem, sídlem Rubešova 583/2, Praha 2, proti usnesení Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 7 ze dne 30. srpna 2021 č. j. 2 ZT 73/2021-16, za účasti Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 7 jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 7 ze dne 30. srpna 2021 č. j. 2 ZT 73/2021-16 byla porušena stěžovatelova práva na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 7 ze dne 30. srpna 2021 č. j. 2 ZT 73/2021-16 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí s tvrzením, že jím byla porušena jeho ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z obsahu spisu Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha I, Služby kriminální policie a vyšetřování, Odboru obecné kriminality sp. zn. KRPA-214339/TČ-2021-001171-7 se podává, že usnesením Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha I, Vnější služby, místního oddělení Letná (dále jen „policejní orgán“) ze dne 18. srpna 2021 č. j. KRPA-214339-28/TČ-2021-0011-0011SV bylo podle § 160 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „tr. řád“) zahájeno trestní stíhání stěžovatele jako obviněného z trestného činu vydírání podle § 175 odst. 1, odst. 2 písm. c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, kterého se měl dopustit v podstatě tím, že dne 17. 8. 2021 v podchodu pod Hlávkovým mostem v Praze 7, poté, co ho rozčílilo, že se na něj dívají, uchopil nůž s čepelí dlouhou 20 cm a skupině pěti poškozených s nožem v ruce řekl, ať jdou pryč, čehož se poškození zalekli a z místa odešli, přičemž se zastavili nedaleko a on na ně dále s nožem v ruce křičel nadávky a řekl jim, že pokud nepůjdou, tak je zabije; k újmě na zdraví nedošlo. Usnesení bylo doručeno stěžovateli a jeho právnímu zástupci dne 18. 8. 2021.

3. Proti usnesení policejního orgánu podal stěžovatel dne 18. 8. 2021 blanketní stížnost s tím, že ji odůvodní v přiměřené lhůtě po prostudování napadeného usnesení, poradě se svým obhájcem a prostudování trestního spisu. Současně policejní orgán požádal o nahlédnutí do spisu a byl mu k tomu stanoven termín dne 2. 9. 2021.

4. Stížnost stěžovatele státní zástupce Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 7 (dále jen „obvodní státní zastupitelství“) napadeným usnesením podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. řádu zamítl jako nedůvodnou, neboť po přezkoumání spisového materiálu dospěl k závěru, že policejní orgán řádně zdůvodnil zahájení trestního stíhání skutečnostmi zjištěnými při prověřování věci.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel shledává porušení svých práv v postupu obvodního státního zastupitelství, které nevyčkalo na doplnění podané stížnosti a ve věci předčasně rozhodlo, ačkoliv k tomu nemělo žádný legitimní důvod. Poukazuje na to, že o nahlédnutí do spisu požádal již 18. 8. 2021 při převzetí usnesení o zahájení trestního stíhání, nicméně policejní orgán stanovil termín nahlédnutí do spisu až na 2. 9. 2021, přičemž bylo stěžovateli sděleno, že časová prodleva je způsobena čerpáním dovolené na straně zaměstnanců policejního orgánu. Stěžovateli proto nelze klást k tíži, že svou stížnost hodlal odůvodnit až po nahlédnutí do spisu. Obvodní státní zastupitelství, aniž by vyjádřilo nesouhlas s navrženou lhůtou a aniž by stanovilo lhůtu novou, případně vyčkalo doplnění odůvodnění, stížnost zamítlo, čímž podle názoru stěžovatele pochybilo. Odkazuje přitom na závěry nálezů Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 32/16 (N 139/86 SbNU 369; 345/2017 Sb.) a ze dne 28. 5. 2020 sp. zn. II. ÚS 816/20 (N 106/100 SbNU 243). O nedůslednosti obvodního státního zastupitelství a snaze vypořádat se s danou věcí co nejrychleji svědčí i obsahové chyby v napadeném rozhodnutí.

III. Vyjádření účastníka řízení

6. Obvodní státní zastupitelství ve svém vyjádření upozornilo na škodlivost jednání stěžovatele, který na veřejné komunikaci vyhrožoval nožem o délce čepele 22 cm mladistvým ve věku od 13 do 18 let. K námitce o předčasném rozhodnutí uvedlo, že v blanketní stížnosti nebyla konkrétní lhůta stanovena, přičemž požadavek přiměřené lhůty byl splněn tím, že o stížnosti bylo rozhodnuto až 12. den po jejím doručení.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

8. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod. Ústavní soud, jak plyne z judikatury, následuje doktrínu minimalizace zásahů do činnosti orgánů veřejné moci [srov. nález ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41)]. Ústavní soud není vrcholem soustavy soudů a zpravidla neposuzuje ani interpretaci a aplikaci podústavního práva provedenou obecnými soudy. Výjimku z této zásady tvoří případy, kdy interpretace podústavního práva, již obecné soudy zvolily, založila porušení některého základního práva stěžovatele, případně ve střetu dvou výkladových alternativ byl pominut možný výklad jiný, ústavně konformní, anebo je výrazem flagrantního ignorování příslušné kogentní normy nebo zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů právního výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli, resp. je v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti.

9. K problematice blanketního opravného prostředku uvedl Ústavní soud v nálezu ze dne 4. 6. 1998 sp. zn. III. ÚS 308/97 (N 63/11 SbNU 119), že je především věcí toho, kdo takový opravný prostředek podal, aby si přiměřeným způsobem vytvořil situaci, aby mohlo být soudem v době rozhodování o něm přihlédnuto ke všemu, co v následném, a tedy dodatečném odůvodnění přednesl. V praxi jde především o oznámení obhájce soudu, že blanketní stížnost dodatečně písemně odůvodní, a sdělení lhůty, ve které toto odůvodnění doručí.

10. V nálezech Ústavního soudu ze dne 10. 11. 2008 sp. zn. I. ÚS 1895/08 (N 194/51 SbNU 345), ze dne 16. 7. 2013 sp. zn. II. ÚS 200/13 (N 123/70 SbNU 127), ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. I. ÚS 2346/14 (N 177/74 SbNU 543), ze dne 20. 9. 2016 sp. zn. II. ÚS 1820/16 (N 180/82 SbNU 749), ze dne 4. 9. 2018 sp. zn. I. ÚS 1692/18 (N 150/90 SbNU 443), ze dne 6. 12. 2019 sp. zn. III. ÚS 3333/19 (N 204/97 SbNU 190), ze dne 1. 4. 2020 sp. zn. I. ÚS 3955/19 (N 65/99 SbNU 224) a ze dne 28. 5. 2020 sp. zn. II. ÚS 816/20 (N 106/100 SbNU 243; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz) se pak Ústavní soud zabýval případy, kdy si stěžovatelé, resp. jejich obhájci, vytvořili výše zmíněnou situaci, aby mohlo být soudem v době rozhodování o stížnosti náležitě přihlédnuto k námitkám v odůvodněních stížností, které zaslali v dodatečné a předem oznámené lhůtě po doručení písemného odůvodnění rozhodnutí, avšak soudy k těmto námitkám nepřihlédly, ačkoliv tu možnost měly či mohly mít. Ústavní soud v citovaných nálezech dovodil, že právo na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny zahrnuje povinnost obecných soudů vypořádat se

se vším, co vyšlo v průběhu řízení najevo a co účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci, a skutečnost, že se soud s námitkou, která má vztah k projednávané věci, nijak nevypořádal, zásadně zakládá neústavnost daného rozhodnutí [srov. nálezy ze dne 20. 12. 2005 sp. zn. I. ÚS 593/04 (N 230/39 SbNU 443) a ze dne 3. 10. 2006 sp. zn. I. ÚS 74/06 (N 175/43 SbNU 17)].

11. K blanketní stížnosti se Ústavní soud vyjádřil rovněž v nálezu ze dne 8. 8. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 32/16 (N 139/86 SbNU 369; 345/2017 Sb.), v němž řešil mimo jiné otázku, zda lze považovat za souladnou s ústavním pořádkem část ustanovení § 143 odst. 1 tr. řádu, v níž se stanoví, že stížnost je nutno podat do tří dnů od oznámení usnesení. Dospěl přitom k závěru, že třídenní lhůta je z ústavněprávního hlediska akceptovatelná, nicméně je třeba, aby orgány činné v trestním řízení při rozhodování o stížnosti šetřily podstatu a smysl základních práv a svobod, a že je jejich povinností zajistit, aby bylo na zákonné úrovni respektováno právo stěžovatele na obhajobu. Ústavní soud v této souvislosti konstatoval, že je-li podána blanketní stížnost, v níž si stěžovatel (obhájce) vyhradil lhůtu pro její odůvodnění, lze na orgán rozhodující o stížnosti klást požadavek, aby buď upozornil stěžovatele (obhájce) na nepřiměřenost jím navržené lhůty a stanovil mu namísto toho lhůtu přiměřenou, nebo aby vyčkal doplnění stížnosti. Pouze výjimečně, kdy aktuální procesní situace jiný postup neumožňuje, může orgán o stížnosti rozhodnout bez dalšího (srov. bod 93 odůvodnění tohoto nálezu). Důvodem, pro nějž by bylo možno rozhodnout bez ohledu na avizované doplnění stížnosti a bez předchozího upozornění stěžovatele, však nemůže být požadavek na urychlené vyřizování trestních věcí (§ 2 odst. 4 trestního řádu). Požadavek na urychlené projednání je totiž stanoven k ochraně osoby, proti níž se trestní řízení vede, a žádá-li tato osoba, aby bylo s rozhodnutím posečkáno v zájmu její obhajoby, je třeba takový návrh upřednostnit před požadavkem na rychlost řízení [srov. též bod 15 nálezu ze dne 12. 5. 2020 sp. zn. IV. ÚS 905/20 (N 98/100 SbNU 144)].

12. V nálezu ze dne 16. 7. 2020 sp. zn. IV. ÚS 478/20 (N 150/101 SbNU 53) Ústavní soud připustil, že vyhrazení lhůty pro odůvodnění blanketní stížnosti může být stanoveno i neurčitě.

13. Shora uvedená obecná východiska, aplikovaná na posuzovanou věc, vedou k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

14. Stěžovatel ve své blanketní stížnosti jednoznačně ohlásil svůj záměr stížnost doplnit o odůvodnění. Předmětné sdělení nebylo možné ignorovat jen proto, že stěžovatel přesně nekonkretizoval, do kdy tak učiní, ale pouze uvedl, že doplnění obsahující odůvodnění instanční stížnosti „poskytne v přiměřené lhůtě, a to po prostudování napadeného usnesení, poradě se svým obhájcem a prostudování trestního spisu“.

15. Obvodní státní zastupitelství nemohlo za této procesní situace bez dalšího o blanketní stížnosti rozhodnout.

16. Nelze přijmout argument, že obvodní státní zastupitelství fakticky vyčkalo dostatečně dlouhou dobu. Blanketní stížnost byla podána dne 18. 8. 2021, tedy v třídenní zákonné lhůtě, obhájce stěžovatele ten samý den požádal policejní orgán o nahlédnutí do trestního spisu, což mu ovšem bylo umožněno až dne 2. 9. 2021 (viz úřední záznam policejního orgánu ze dne 18. 11. 2021, který je součástí trestního spisu). Až poté obhájce hodlal, jak předem avizoval v blanketní stížnosti, adekvátně stížnost doplnit. Obvodní státní zastupitelství však na doplnění nevyčkalo a o blanketní stížnosti rozhodlo již 30. 8. 2021, tedy ještě před termínem, který byl obhájci stěžovatele určen k nahlédnutí do trestního spisu. Přezkoumávané usnesení policejního orgánu se přitom věcně týkalo otázky zahájení trestního stíhání stěžovatele pro podezření ze spáchání trestného činu, takže o několik dnů delší vyčkání obvodního státního zastupitelství na avizované doplnění stížnosti nemohlo být nikomu na újmu, přičemž však bylo v zájmu stěžovatele. Policejnímu orgánu přitom nic nebránilo v tom, aby stížnostnímu státnímu zastupitelství sdělilo překážku, pro niž nelze

umožnit obhájci stěžovatele dřívější nahlédnutí do trestního spisu a která je popsána ve shora zmíněném úředním záznamu. Obdobný postup byl k dispozici obvodnímu státnímu zastupitelství, které si mohlo před svým rozhodnutím ověřit u policejního orgánu, zda bylo obhájci umožněno nahlédnout do spisu, popř. co v tom brání. Samotnému stěžovateli přitom nelze klást k tíži, že svou stížnost neodůvodnil dříve než po 2. 9. 2021, kdy se měl seznámit s obsahem trestního spisu, neboť jako obviněný měl právo na to, aby mu byl zajištěn procesní prostor pro efektivní obranu, jehož součástí je i právo nahlížet do spisu.

17. Obvodní státní zastupitelství tím, že rozhodlo o instanční stížnosti, aniž vyčkalo na její stěžovatelem ohlášené doplnění o odůvodnění, neověřilo si u policejního orgánu, zda již bylo obhájci stěžovatele umožněno nahlédnout do spisu ani nestanovilo stěžovateli konkrétní lhůtu pro doplnění blanketního podání a v odůvodnění svého usnesení neuvedlo relevantní důvod pro nutnost vydat rozhodnutí neprodleně, porušilo právo stěžovatele na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny.

18. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené usnesení zrušil. Rozhodl tak bez nařízení ústního jednání, neboť má za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 23
Limitace výše náhrady škody způsobené zaměstnancem
(sp. zn. II. ÚS 2600/20 ze dne 22. února 2022)

Považují-li soudy při rozhodování o náhradě škody způsobené zaměstnancem za škodní události jednotlivé výpovědi udělené v návaznosti na organizační změnu, musejí i zavinění zaměstnance posuzovat ve vztahu k těmto výpovědím, nikoli k organizační změně samotné.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Davida Uhlíře, soudce Ludvíka Davida a soudkyně zpravodajky Milady Tomkové o ústavní stížnosti RNDr. Jany Příhodové, zastoupené JUDr. Klárou Long Slámovou, advokátkou, sídlem Urbánkova 3360/47, Praha 12 – Modřany, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2020 č. j. 21 Cdo 4159/2019-336, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 12. března 2019 č. j. 30 Co 45/2019-286 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 24. srpna 2018 č. j. 17 C 56/2014-245, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníků řízení a České republiky – České obchodní inspekce, sídlem Štěpánská 567/15, Praha 2 – Nové Město, jako vedlejší účastnice, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2020 č. j. 21 Cdo 4159/2019-336, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 12. března 2019 č. j. 30 Co 45/2019-286 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 24. srpna 2018 č. j. 17 C 56/2014-245 byla porušena stěžovatelčina práva na soudní ochranu a na ochranu vlastnictví zaručená čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2020 č. j. 21 Cdo 4159/2019-336, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 12. března 2019 č. j. 30 Co 45/2019-286 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 24. srpna 2018 č. j. 17 C 56/2014-245 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení usnesení Nejvyššího soudu, rozsudku Městského soudu v Praze (dále také „městský soud“) a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 (dále také „obvodní soud“).

2. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 1 sp. zn. 17 C 56/2014, vedlejší účastnice se žalobou domáhala, aby soud uložil stěžovatelce povinnost zaplatit jí částku 1 310 061 Kč představující náhradu škody, za kterou stěžovatelka, jako bývalá zaměstnankyně vedlejší účastnice na pracovním místě ústřední ředitelky, odpovídala. Stěžovatelka měla vedlejší účastnici způsobit škodu tím, že bezprostředně po svém jmenování do funkce dala výpověď pro nadbytečnost několika vedoucím

zaměstnancům, přičemž jedna z těchto výpovědí byla určena za neplatnou a vedlejší účastnice byla povinna na základě soudních rozhodnutí vyplatit náhrady platu spolu s úroky z prodlení a nahradit náklady soudních řízení. Následně vzala vedlejší účastnice žalobu částečně zpět a nadále požadovala pouze uhrazení čtyřapůlnásobku průměrného platu stěžovatelky.

3. V odůvodnění obvodní soud uvedl, že stěžovatelka porušila pracovní povinnosti, konkrétně § 301 písm. d) a § 52 písm. c) zákoníku práce, když rozhodla o organizační změně, a především samotnou výpovědí, která byla vůči zaměstnanci zcela účelová, ve snaze ho nahradit jinou osobou, která následně vykonávala stejnou agendu. O nesplnění výpovědního důvodu podle § 52 písm. c) zákoníku práce bylo pravomocně rozhodnuto Obvodním soudem pro Prahu 2 ve věci sp. zn. 23 C 163/2009, když byla výpověď určena za neplatnou. Obvodní soud dále uvedl, že ke škodě na majetku vedlejší účastnice by nedošlo, kdyby nemusela vynaložit náklady na náhradu platu zaměstnance. Obvodní soud proto považuje za jedinou příčinu vzniku škody rozhodnutí stěžovatelky o organizační změně a neplatnou výpověď.

4. Městský soud ústavní stížností napadeným rozsudkem potvrdil rozsudek obvodního soudu. V odůvodnění uvedl, že nárok vedlejší účastnice není promlčený, protože okamžikem výpovědi nedošlo ke vzniku škody. K tomu podle městského soudu došlo až vznikem povinnosti vedlejší účastnice nahradit mzdu zaměstnanci.

5. Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením dovolání stěžovatelky odmítl, neboť považoval rozhodnutí městského soudu za souladné s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu a nebyl důvod, aby rozhodné právní otázky byly posouzeny jinak. Podle Nejvyššího soudu nárok vedlejší účastnice není promlčený, protože škoda vzniká až umenšením majetku poškozeného. Nejvyšší soud považoval závěr městského soudu, totiž že nelze všechny případné škody způsobené všemi neplatnými výpověďmi z pracovního poměru, které dala stěžovatelka, sečíst a tyto společně omezit jedním čtyřapůlnásobkem jejího pravděpodobného výdělku, neboť samostatnou škodou je škoda plynoucí z každé samostatné události zvlášť, přičemž škodní událostí je neplatná výpověď, za souladný s ustálenou rozhodovací praxí. Ke stejnému konci dospěl Nejvyšší soud i k závěru městského soudu, který nezjistil žádné důvody hodné zvláštního zřetele pro moderaci výše požadované náhrady škody.

6. V ústavní stížnosti stěžovatelka uvádí, že obecné soudy svými rozhodnutími zasáhly do jejích ústavně chráněných základních práv a svobod. Konkrétně uvádí, že došlo k zásahu do jejího základního práva na soudní ochranu garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Stěžovatelka je také přesvědčena, že obecné soudy porušily její základní právo na ochranu majetku zakotvené v čl. 11 odst. 1 Listiny. Dále stěžovatelka tvrdí, že postupovaly v rozporu se zásadou limitace veřejné moci stanovené čl. 2 odst. 2 Listiny a v rozporu s dalšími ústavními mezemi kladenými na uplatňování veřejné moci čl. 4 Listiny.

7. Dle stěžovatelky měly obecné soudy spojit další blíže neurčená řízení, která probíhají mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí. Stěžovatelka je přesvědčena, že ke spojení existovaly důvody, a uvádí, že obecné soudy se její argumentací dostatečně nezabývaly. Dále stěžovatelka uvádí, že zejména obvodní soud nesprávně uplatnil své moderační právo a že jí nebylo umožněno s vedlejší účastnicí o náhradě škody jednat. Stěžovatelka je rovněž přesvědčena, že soudy postupovaly nesprávně při určování běhu promlčecí lhůty. Stěžovatelka též zpochybňuje své výlučné zavinění způsobené škody.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud vyzval účastníky a vedlejší účastnici řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

9. Obvodní soud pro Prahu 1 se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

10. Městský soud v Praze odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí ve věci.

11. Nejvyšší soud uvedl, že ústavní stížnost považuje za polemiku na úrovni podústavního práva. Podrobně se dále vyjádřil k otázce promlčení, resp. počátku běhu promlčecí lhůty. Podle Nejvyššího soudu se mají posuzovat předpoklady odpovědnosti u každé škodní události zvlášť, a tedy se u každé musí odděleně uplatnit pravidlo dle § 257 odst. 2 zákoníku práce, na čemž by nic nezměnilo, ani kdyby došlo k procesnímu spojení řízení, v nichž je řešena odpovědnost stěžovatelky za škodu způsobenou výpověďmi navazujícími na organizační změnu. Konečně, Nejvyšší soud uvedl, že v řízení nebyly shledány důvody hodné zvláštního zřetele, pročež moderační právo nebylo vůbec využito.

12. Česká republika – Česká obchodní inspekce ve vyjádření uvedla, že soud postupoval správně, když nepřistoupil ke spojení věcí, neboť v každém jednotlivém případě, které byly navrženy ke spojení, se nárok na náhradu škody vázal k jiné výpovědi, a tedy každý nárok bylo zapotřebí posuzovat samostatně dle individuálních okolností každého případu, což navíc bylo v zájmu stěžovatelky. Dle mínění vedlejší účastnice byly příčinou vzniku škod způsobených stěžovatelkou vždy jednotlivé neplatné výpovědi dané konkrétním zaměstnancům. Každý případ je tedy zapotřebí posuzovat individuálně jako samostatnou škodní událost. Vedlejší účastnice rovněž vyplácela každému neplatně propuštěnému zaměstnanci náhradu mzdy samostatně ve výši stanovené soudy dle individuálních okolností případu. Namítá-li stěžovatelka, že soudy chybně aplikovaly moderační právo, vedlejší účastnice k tomu uvádí, že soudy pro jeho aplikaci vůbec neshledaly podmínky. Soudy pak dle vedlejší účastnice postupovaly správně i v otázce promlčení. Vedlejší účastnice v této souvislosti upozorňuje, že spory o náhradu platu se zaměstnancem, jehož výpověď vedla ke vzniku škody řešené v této věci, pravomocně skončily až v roce 2020. Vedlejší účastnice tedy nečekala s uplatněním nároků vůči stěžovatelce až na dobu, kdy byly vyplaceny všechny náhrady platu, které byly dotyčnému zaměstnanci soudně přiznány, nýbrž uplatnila nárok vůči stěžovatelce v okamžiku, kdy na základě vývoje soudních sporů byly vyplaceny první částky. Konečná výše škody tak není 1 310 061 Kč, jak bylo uvedeno v žalobě, což ostatně vyplývá i ze samotné žaloby, nýbrž je násobně vyšší. S ohledem na skutečnost, že již výše uvedená částka několikanásobně přesahovala zákonný limit 4,5násobku platu stěžovatelky, nebyly následně vůči stěžovatelce další nároky na náhradu škody uplatňovány.

13. Možnosti podat k obdrženým vyjádřením repliku stěžovatelka nevyužila.

III. Procesní předpoklady řízení o ústavní stížnosti

14. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, jež byla účastnicí řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

15. Ústavní soud rozhodl podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nemohl očekávat další objasnění věci.

IV. Vlastní posouzení

16. Ústavní stížnost je důvodná.

17. Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky) není součástí soustavy soudů a není jim instančně nadřízen. Výklad a použití podústavních předpisů proto zásadně náležejí obecným soudům, nevybočují-li ovšem z ústavních záruk řádného procesu. Těm by neodpovídaly výklad a použití podústavního práva, jež by nezohlednily dopad některého ústavně zaručeného práva nebo svobody na posuzovanou věc nebo by nerespektovaly jednoznačně znějící kogentní normu nebo by zjevně a neodůvodněně vybočovaly ze standardů výkladu, který je v soudní praxi uznáván, respektive který odpovídá všeobecně přijímanému chápání dotčených právních institutů, případně by zcela popíraly

smysl a účel těchto institutů. Rozhodnutí, jehož nosné důvody by byly výsledkem takto nesprávně provedeného výkladu, by z ústavněprávního hlediska nemohlo obstát.

18. Zároveň platí, že základním předpokladem přezkumu ústavní konformity právního názoru obecného soudu, a současně podmínkou řádně vedeného soudního řízení ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, je existence řádného odůvodnění soudem vydaného rozhodnutí [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 119/14 ze dne 12. 1. 2016 (N 3/80 SbNU 35)]. Jak Ústavní soud konstantně uvádí, nezávislost rozhodování obecných soudů se uskutečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a spravedlivého procesu. Jedním z těchto principů, představujícím součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu a vylučujícím libovůli při rozhodování, je i povinnost soudů své rozsudky odůvodnit (§ 157 odst. 1 občanského soudního řádu), a to způsobem zakotveným v § 157 odst. 2 občanského soudního řádu. Z odůvodnění musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1356/16 ze dne 12. 9. 2016 (N 170/82 SbNU 647)].

19. V posuzované věci soudy přistoupily k výkladu relevantních ustanovení zákoníku práce způsobem, který by sice osamoceně, ve vztahu ke každému z nich, nutně pochybnosti o své ústavnosti vzbuzovat nemusel, ovšem následná společná aplikace takto vyložených ustanovení na stěžovatelčin případ vedla – i v důsledku nedůslednosti, s níž soudy k uplatnění svých teoretických východisek přistoupily – k důsledkům, které zákon nejenže nepředpokládal, ale kterým se dokonce výslovně snaží předejít.

20. Stěžovatelka po nástupu do funkce ústřední ředitelky České obchodní inspekce v roce 2007 přistoupila k její reorganizaci a k propuštění zaměstnanců, které v návaznosti na reorganizaci shledala nadbytečnými [§ 52 písm. c) zákoníku práce]. Někteří zaměstnanci se proti výpovědi bránili žalobou, přičemž byli úspěšní, neboť soudy shledaly, že proklamovaný výpovědní důvod nebyl dán. To vyústilo v náklady pro vedlejší účastnici, která je po stěžovatelce vymáhala jako škodu, již stěžovatelka měla způsobit zaviněným porušením povinností při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním (§ 250 odst. 1 zákoníku práce). Škodu vedlejší účastnice uplatňovala vícero samostatnými žalobami vztahujícími se vždy ke konkrétní výpovědi.

21. Soudy vyšly z toho, že škodní událostí byly samotné výpovědi, nikoli reorganizace vedlejší účastnice, v důsledku čehož nebylo nezbytné řízení o jednotlivých žalobách spojit. V posuzované věci tedy byly řešeny jen náklady spojené s propuštěním jednoho zaměstnance. Tím, zda byly v jeho případě naplněny výpovědní důvody, se soudy podrobněji nezabývaly, neboť vyšly z pravomocného rozsudku, podle kterého byla výpověď neplatná. Podle soudů pak stěžovatelka tím, že dala neplatnou výpověď, zaviněně (ve formě vědomé nedbalosti) porušila povinnost dodržovat právní předpisy vztahující se k práci jí vykonávané [§ 301 písm. c) zákoníku práce]. Náhradu škody, která tím vznikla, soudy omezily na základě § 257 odst. 2 zákoníku práce, podle kterého výše požadované náhrady škody způsobené z nedbalosti nesmí přesáhnout částku rovnající se čtyřapůlnásobku měsíčního výdělku zaměstnance, který způsobil škodu.

22. Soudy tak již v řízení o neplatnosti výpovědi v podstatě rozhodly o tom, že stěžovatelka porušila své pracovní povinnosti, a to povinnosti do značné míry obecné, a sice „dodržovat právní předpisy“. Konkrétní porušení této povinnosti pak nespočívalo ve zjevném jednání stěžovatelky v rozporu s právními předpisy (kdy by např. dala zaměstnanci výpověď z důvodů, které zákon nepřipouští), nýbrž v odlišném názoru na to, zda byla za daných okolností naplněna skutková podstata dle § 52 písm. c) zákoníku práce, tedy zda se určití zaměstnanci stali v důsledku proběhlých organizačních změn nadbytečnými.

23. Ústavní soud nezpochybňuje, že i to může v souladu se zákonem představovat porušení pracovních povinností vedoucí ke vzniku odpovědnosti za škodu, pakliže soudy

dospějí k závěru, že toto porušení bylo zaviněné, jak soudy v napadených rozhodnutích učinily. Zákon ovšem tuto odpovědnost připouští za současného výrazného omezení důsledků takového pochybení, nešlo-li o pochybení úmyslné (a tak tomu podle soudů v posuzované věci nebylo). Toto omezení je zakotveno v již výše zmíněném § 257 odst. 2 zákoníku práce, který omezuje výši požadované náhrady na čtyřapůlnásobek výdělku. Cíl tohoto ustanovení je zřejmý, tedy zajistit, aby jedno nedbalostní pochybení zaměstnance nebylo pro něj ve svých důsledcích likvidační.

24. Ustanovení § 257 odst. 2 zákoníku práce bylo aplikováno i v posuzované věci, avšak jeho ochranná funkce byla poněkud potlačena tím, že se vztahuje na každou udělenou výpověď zvlášť (neboť každá výpověď měla představovat samostatnou škodní událost). Soudy zde vyšly z judikatury Nejvyššího soudu, podle níž v případě objektivní kumulace více škodních událostí je třeba zkoumat splnění předpokladů odpovědnosti zaměstnance za škodu v každém škodním případě zvlášť (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2002 sp. zn. 21 Cdo 1111/2001), čehož důsledkem podle Nejvyššího soudu je, že musí také u každé odděleně vyčíslené škody uplatnit pravidlo obsažené v § 257 odst. 2 zákoníku práce. Ústavní soud zde poznamenává, že ačkoli je tento důsledek do určité míry logický, tak zatímco povinnost zkoumat splnění předpokladů odpovědnosti zaměstnance za škodu v každém škodním případě zvlášť odpovídá smyslu zákonné úpravy i pracovního práva obecně, neboť chrání zaměstnance před možnou odpovědností za škodu, kterou nespáchal, tak oddělená aplikace § 257 odst. 2 zákoníku práce jde naopak zaměstnanci k tíži, a svým způsobem předmětné ustanovení potlačuje, neboť obchází z něj plynoucí požadavek, aby zaměstnanec odpovídal za jedno nedbalostní pochybení maximálně do výše čtyřapůlnásobku svého výdělku.

25. Je pravda, že formálně vzato se při kumulaci škodních událostí zaměstnanec nedopouští jednoho pochybení, ale pochybení více. Tedy kdyby např. stěžovatelka podala dvě neplatné výpovědi, v logice výše uvedeného by se dopustila dvou nedbalostních pochybení, a odpovídala by tak za každé zvlášť do výše čtyřapůlnásobku svého výdělku. Zároveň ovšem nelze pominout, že ačkoli by šlo o dvě formálně samostatné škodní události, měly by obě původ v jedné skutečnosti, resp. v jednom pochybení – v nesprávném posouzení důsledků proběhlé reorganizace z hlediska možné nadbytečnosti zaměstnanců, jejichž původní pracovní místo (minimálně formálně) již neexistuje. Takoví zaměstnanci mohou být dva, ale může jich být také daleko více, přičemž každým z nich by narůstal činitel násobící čtyřapůlnásobek zakotvený v § 257 odst. 2 zákoníku práce. Jinými slovy, jeden nesprávný výklad zákona by mohl vést k ekonomicky likvidačním důsledkům, kterým se právě § 257 odst. 2 zákoníku práce snaží zabránit. Ústavní soud na tomto místě dodává, že tyto důsledky, potenciálně devastující i pro pracovně aktivního člověka, mohou s ohledem na délku soudních sporů a výklad Nejvyššího soudu k počátku běhu promlčecí lhůty nastat i více než deset let po škodní události, tedy např. v době, kdy už škůdce ani nebude výdělečně činný. Soudy by tyto okolnosti měly mít na paměti a zejména při posuzování zavinění uvážit, zda k případnému pochybení, resp. nedbalosti došlo prvotním, zastřešujícím aktem (zde reorganizací), resp. v jeho důsledku, nebo naopak bylo skutečně bez přímé vazby na reorganizaci postupováno opakovaně nedbale při podávání každé jednotlivé výpovědi.

26. Při pohledu na napadená rozhodnutí je přitom patrné, že soudy nepohlížely na předmětnou výpověď osamoceně, nýbrž odpovědnost stěžovatelky, zejména její zavinění, dovozovaly uceleně z jejích kroků týkajících se i dalších propuštěných zaměstnanců. Tak tedy dle obvodního soudu stěžovatelka porušila pracovní povinnosti již tím, „když rozhodla o organizační změně … a především samotnou výpovědí“, a příčinnou souvislost mezi jednáním stěžovatelky a vzniklou škodou „pak soud jednoznačně spatřuje v tom, že nebýt organizační změny a udělené výpovědi … ke škodě na majetku žalobce by nedošlo“. Při hodnocení zavinění stěžovatelky se obvodní soud zaměřil takřka výhradně na okolnosti přijetí

organizačních změn. Obvodní soud stěžovatelce přičetl k tíži, že se již před provedením organizačních změn neobrátila ze své úřední pozice na osobu, která by jí mohla poskytnout kvalifikovanou právní radu. Dle obvodního soudu navíc z „časového hlediska je zřejmé, že žalovaná neměla dostatek času na to, aby se seznámila s vnitřním chodem ústředního inspektorátu České obchodní inspekce, kdy zcela zásadní organizační změny mající přímý vliv na vrcholovou strukturu ČOI a její fungování provedla ze své iniciativy okamžitě po svém nástupu do funkce. Organizační změnu nekonzultovala z pozice ústřední ředitelky ČOI, ke konzultacím, které probíhaly před jejím jmenováním nelze přihlížet, když tyto neprobíhaly z titulu její funkce, jednalo se pouze o neformální, neoficiální rady. Z jednání žalované tedy dle názoru soudu jednoznačně vyplývá, že tyto organizační změny byly provedeny účelově a z hlediska rizik pro zaměstnavatele zcela neuváženě“. Na tyto závěry odkázal i městský soud.

27. Výsledek je tedy takový, že pro účely (mimo jiné) § 257 odst. 2 zákoníku práce je každá výpověď hodnocena jako samostatná škodní událost, avšak zavinění stěžovatelky soudy vztahují ani ne tak k těmto událostem jako spíše k reorganizační změně, která je zastřešuje.

28. Dle názoru Ústavního soudu ovšem soudy musejí být ve svém výkladu důsledné. To znamená, že je-li škodní událostí samotná výpověď, musí se i posouzení zavinění stěžovatelky vztahovat k této výpovědi. Jinak řečeno, soudy musejí posoudit, zda stěžovatelka zaviněně (svou nedbalostí) porušila nějakou svou pracovní povinnost propuštěním zaměstnance v situaci, kdy již došlo k organizační změně vedlejší účastnice a stěžovatelka musela reagovat na to, že některá dosud existující pracovní místa v nové struktuře minimálně formálně neexistují. Připustí-li soudy naopak, že skutečná podstata pochybení spočívala v uskutečněné organizační změně, přičemž protiprávnost dané výpovědi je přirozeným důsledkem uváděných nedostatků souvisejících s přípravou a provedením této změny, pak se stěžovatelka dopustila jednoho pochybení a je nutné zajistit, aby ji v plném rozsahu chránil § 257 odst. 2 zákoníku práce. V napadených rozhodnutích soudy zvolily kombinaci těchto dvou přístupů, a to kombinaci, která stěžovatelku v maximální možné míře znevýhodňovala.

29. Měla-li škoda vzniknout výpovědí, nikoli organizační změnou, není závěr soudů o (výlučné) odpovědnosti stěžovatelky za škodu dostatečně a přesvědčivě odůvodněn. Stěžovatelka byla v pozici, kdy musela reagovat na proběhlou organizační změnu, která byla dle obvodního soudu „zcela zásadní“ a „mající přímý vliv na vrcholovou strukturu [České obchodní inspekce] a její fungování“. Výpovědi, které stěžovatelka v reakci na to dala, přitom dle soudu „byly uděleny v souladu s novou organizační strukturou“. S právě citovanými závěry se Ústavnímu soudu jeví závěr obecných soudů, že stěžovatelka zároveň těmito výpověďmi, a právě těmito výpověďmi, zaviněně porušila své pracovní povinnosti a způsobila škodu, jako poněkud rozporný. Pakliže ale byla nová struktura zavedena – a tato podle soudů nepředstavuje škodní událost – tak dání výpovědi, která této struktuře odpovídá, by naopak bylo možno považovat za logický krok.

30. V této souvislosti Ústavní soud dodává, že stěžovatelka také před soudy poukazovala na to, že vedoucí zaměstnanci, které považovala v důsledku organizační změny za nadbytečné, měli své pozice uvedené v pracovních smlouvách, což byla pro stěžovatelku údajně situace, kterou vnímala jako problematickou z hlediska možnosti ponechání těchto zaměstnanců na podobných, ale formálně přece jen odlišných místech. Stěžovatelka v rámci jednání před obvodním soudem dne 22. 5. 2018 uvedla, že proto řešila celou věc s personálním oddělením, jejíž vedoucí stěžovatelku údajně informovala, že smlouvy je potřeba ukončit. Obvodní soud k tomu uvedl, že personální oddělení vypracovalo výpovědi, ale činilo tak na pokyn stěžovatelky, která je schválila a podepsala, čímž za ně nesla odpovědnost. Z hlediska posouzení samotného zavinění nicméně dle názoru Ústavního soudu nelze tyto okolnosti a stěžovatelčiny (tvrzené) kroky v podobě konzultací s personálním oddělením, včetně údajného ujištění personálním oddělením, že jiná cesta než výpověď není

možná, opomíjet. Zároveň pak nelze tvrdit, jak činí obvodní soud, že všechny konzultace, které stěžovatelka v souvislosti s personálními změnami činila, byly jen neoficiální.

31. Nadto i ony „neoficiální konzultace“, na které stěžovatelka poukazovala (stěžovatelka údajně své kroky konzultovala s lidmi ze svého okolí), nelze dle mínění Ústavního soudu při posuzování zavinění stěžovatelky zcela pominout. Obvodní soud k tomu uvedl, že probíhaly s lidmi mimo strukturu České obchodní inspekce, kteří navíc s touto strukturou ani nebyli řádně obeznámeni, nicméně to sice může vylučovat spoluzavinění těchto osob, bez dalšího z toho ale neplyne, že těmito konzultacemi stěžovatelka nesledovala předejití možných škod a že (teoreticky) nemohou alespoň částečně svědčit o tom, že nepostupovala nedbale. Uvádí-li přitom obecný soud, že stěžovatelka nemůže přenášet odpovědnost na nižší složky zaměstnavatele, opět tuto odpovědnost vztahuje k organizační změně, neboť uvádí, že od nich „ani potřeba nové organizační struktury“ nevzešla. To je jistě pravda, ale škodní událostí byla samotná výpověď, přičemž dle stěžovatelky to bylo personální oddělení, které přišlo s tím, že jiné řešení než výpověď není. To neznamená, že by za výpovědi byl odpovědný někdo jiný než stěžovatelka, opět to ale může být skutečnost relevantní z hlediska posouzení stěžovatelčina zavinění.

32. Ústavní soud netvrdí, že soudy musejí automaticky vycházet z toho, jak události vedoucí k předmětné výpovědi popsala stěžovatelka. Je ale potřeba, aby se s jejím popisem událostí řádně vypořádaly. V napadených rozhodnutích tak činily vesměs tím, že stěžovatelce dávaly za vinu přijetí organizačních změn a veškerou škodu i zavinění *de facto* spatřovaly již v tomto kroku. Tak k tomu ale, je-li na každou výpověď pohlíženo jako na samostatnou škodní událost, z výše uvedených důvodů přistupovat nelze, neboť tím dochází k obcházení ochranných mechanismů pracovního práva. V konečném důsledku tak stěžovatelce nebyla poskytnuta náležitá soudní ochrana zaručená čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny.

33. Ke zbývajícím námitkám stěžovatelky Ústavní soud porušení jejích ústavně zaručených práv neshledal, když soudy zejména řádně vysvětlily, proč nedošlo k promlčení žalovaného nároku. Zrušením napadených rozhodnutí se stěžovatelce otevírá prostor k opětovnému uplatnění její procesní obrany a ochraně dotčených práv.

V. Závěr

34. Ústavní soud dospěl k závěru, že usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. června 2020 č. j. 21 Cdo 4159/2019-336, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 12. března 2019 č. j. 30 Co 45/2019-286 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 24. srpna 2018 č. j. 17 C 56/2014-245 byla porušena stěžovatelčina práva zaručená v čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny. Tato rozhodnutí proto podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 24
Právo na soudní ochranu při vrácení věci odvolacím soudem v trestním řízení
(sp. zn. I. ÚS 1365/21 ze dne 22. února 2022)

I. Ustanovení § 263 odst. 7 trestního řádu je třeba ústavně konformně interpretovat tak, že odvolací soud skutkový stav zjištěný soudem prvého stupně nemůže přehodnocovat jako celek z jiného hlediska, než zda tohoto skutkového stavu bylo dosaženo na základě dokazování provedeného řádně a v potřebném rozsahu a zda jej soud prvého stupně přesvědčivě, vnitřně nerozporně a vyčerpávajícím způsobem zdůvodnil. Jednotlivé důkazy provedené před soudem prvého stupně pak smí odvolací soud posuzovat toliko co do zákonnosti způsobu jejich provedení a co do logičnosti a úplnosti jejich hodnocení. Skutková zjištění z nich učiněná soudem prvého stupně však přezkoumávat nesmí, stejně jako závěr o důkazní spolehlivosti (zejména o věrohodnosti svědka) učiněný soudem prvého stupně.

II. Vlastní skutková zjištění může odvolací soud činit pouze tehdy, pokud sám dokazování doplní či znovu provede důkaz již provedený soudem prvého stupně. Pokud se rozhodne tak učinit, musí důkaz provést ve veřejném zasedání v souladu se zásadami přímosti, bezprostřednosti, volného hodnocení důkazů a umožnit obviněnému v zásadě stejný standard práva na obhajobu, jako kdyby byl důkaz proveden v hlavním líčení (tj. umožnit mu být přítomen, klást otázky, jde-li o výslech svědka, spoluobviněného či soudního znalce, vyjádřit se k obsahu i způsobu provedení důkazu, učinit v návaznosti na něj další důkazní návrhy atd.) v souladu se zásadami zajištění práva na obhajobu a kontradiktornosti.

III. Ústavně konformnímu výkladu § 264 odst. 1 trestního řádu odpovídá, že jako základní pravidlo musí soud prvého stupně respektovat pokyn odvolacího soudu a splnit jej. Odepřít jej může jen výjimečně, a to tehdy, je-li takový pokyn explicitně formulován jako protiústavní (např. by odvolací soud výslovně uložil soudu prvého stupně, že musí učinit určité skutkové zjištění), případně je-li jeho zastřená protiústavnost zcela zřejmá. Takový závěr může soud prvého stupně učinit v zásadě jen tehdy, jestliže jeho rozsudky ruší odvolací soud opakovaně a skutečnost, že tak činí proto, aby přiměl soud prvého stupně k převzetí svých skutkových závěrů či hodnocení důkazů, vyplývá z konkrétních skutečností a současně takový postup odvolacího soudu nemá žádné legitimní vysvětlení.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků v senátě složeném z předsedy senátu Jaromíra Jirsy, soudce Vladimíra Sládečka a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka o ústavní stížnosti stěžovatele Ivana S. (jedná se o pseudonym), zastoupeného JUDr. Petrem Holubičkou, advokátem, se sídlem V Aleji 282, Semily, proti rozsudku Okresního soudu v Kutné Hoře ze dne 20. 5. 2020 č. j. 6 T 68/2018-645, rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 30. 7. 2020 č. j. 9 To 173/2020-692 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 2. 2021 č. j. 3 Tdo 1389/2020-740, za účasti Okresního soudu v Kutné Hoře, Krajského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Okresního soudu v Kutné Hoře ze dne 20. 5. 2020 č. j. 6 T 68/2018--645, rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 30. 7. 2020 č. j. 9 To 173/2020-692 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 3. 2. 2021 č. j. 3 Tdo 1389/2020-740 byly porušeny stěžovatelovo ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a princip presumpce neviny dle čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení předmětu řízení

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 24. 5. 2021, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení rozhodnutí Okresního soudu v Kutné Hoře (dále jen „okresní soud“), Krajského soudu v Praze (dále jen „krajský soud“) a Nejvyššího soudu specifikovaných ve výroku I tohoto nálezu, neboť těmito rozhodnutími obecných soudů podle jeho názoru došlo k porušení jeho ústavně zaručeného základního práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a dále presumpce neviny dle čl. 40 odst. 2 Listiny.

II. Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

A) Skutkový stav

2. Proti stěžovateli bylo vedeno trestní řízení, v němž na něj byla podána obžaloba pro tři skutky. Tyto spočívaly, stručně řečeno, v tom, že stěžovatel měl:

– dne 9. 6. 2017 v přesně nezjištěné době od 20:00 hod. do 24:00 hod. v chatové osadě ve Z. bez souhlasu poškozené za použití klíčů volně položených v chatě neoprávněně vniknout do osobního motorového vozidla zaparkovaného poškozenou před chatou a použít jej k jízdě na blíže neurčené místo (dále jen „skutek 1“);

– v přesně nezjištěné době od 20:00 hod. dne 9. 6. 2017 do 00:15 hod. dne 10. 6. 2017 odcizit z kabelky poškozené položené ve stejné chatě finanční hotovost ve výši 4 000 Kč, mobilní telefon, náramkové hodinky a tablet a rozšlapat jí sluneční brýle, čímž měl poškozené způsobit škodu odcizením ve výši 11 200 Kč a poškozením ve výši 5 000 Kč (dále jen „skutek 2“);

– dne 10. 6. 2017 v době od 00:15 hod. do 01:10 hod ve stejné chatě bezdůvodně fyzicky napadnout spící poškozenou tak, že ji jednou rukou dusil a druhou škrtil, přičemž v dalším útoku mu zabránil pes poškozené, která se mu vysmekla, několikrát jej kousla do ruky, telefonicky kontaktovala svého kamaráda, načež ji stěžovatel měl chytit za vlasy a snažit se jí vytrhnout mobilní telefon z ruky a následně ji udeřit skleněnou vázou do temene hlavy, po celou dobu jí měl vulgárně nadávat a vyhrožovat zabitím jí i jejím dvěma nezletilým vnoučatům, která byla přítomna celému incidentu, během něhož po nich měl stěžovatel hodit cukřenku, avšak minul, přičemž svého jednání měl stěžovatel zanechat až poté, co do něj poškozená strčila a on upadl na postel a usnul; poškozená utrpěla jen lehčí zranění nevyžadující si pracovní neschopnost (dále jen „skutek 3“; skutky 1 až 3 dále společně jen také „předmětné skutky“).

3. Ve stěžovatelově trestní věci opakovaně k odvolání státního zástupce krajský soud rušil meritorní rozhodnutí okresního soudu a vracel mu věc zpět.

B) První meritorní rozhodnutí a první odvolací řízení

4. Stěžovatel byl rozsudkem okresního soudu ze dne 30. 10. 2018 č. j. 6 T 68/2018-417 (dále jen „1. rozsudek okresního soudu“) zproštěn obžaloby v plném rozsahu. Současně okresní soud odkázal poškozenou s jejím nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních dle § 229 odst. 3 trestního řádu.

5. Co do skutku 1 byl stěžovatel zproštěn obžaloby dle § 226 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, pro přečin neoprávněného užívání cizí věci dle § 207 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“). Okresní soud odůvodnil tento svůj právní závěr tím, že sama poškozená připustila, že by stěžovateli motorové vozidlo půjčila, když spolu byli na chatě, přičemž sám stěžovatel vypověděl, že si vozidlo půjčoval často a že je řídil i v přítomnosti poškozené, která užívala léky, a tak nerada řídila. Nadto, i kdyby se skutek 1 stal, bylo by třeba se zamýšlet nad jeho společenskou škodlivostí.

6. Co do skutků 2 a 3 okresní soud stěžovatele zprostil obžaloby dle § 226 písm. a) trestního řádu pro přečin krádeže dle § 205 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, pro přečin poškození cizí věci dle § 228 odst. 1 trestního zákoníku, pro zvlášť závažný zločin těžkého ublížení na zdraví dle § 145 odst. 1 trestního zákoníku ve stadiu pokusu dle § 21 odst. 1 trestního zákoníku a pro přečin nebezpečného vyhrožování dle § 353 odst. 1 a odst. 2 písm. b) trestního zákoníku. Okresní soud své právní závěry ohledně skutků 2 a 3 odůvodnil tím, že proti sobě stály dvě protichůdné verze, neboť stěžovatel tvrdil, že se s poškozenou pouze pohádal, vzájemně se strkali a poté on rozbil skleněnou výplň dveří, zatímco dle poškozené jí šlo o život. Verzi poškozené přitom nepodporovaly další důkazy, neboť svědek – kamarád poškozené slyšel jen, co mu říkala poškozená do telefonu, sám slyšel pouze to, že se hádají, a situaci nevyhodnotil tak, že by bylo nutné volat policii, což neučinila ani poškozená, a uvedla-li, že nevěděla, kde je, stálo to dle okresního soudu v rozporu s její výpovědí, že na chatě předtím již minimálně dvakrát byla. Poškozená byla ošetřena hned druhého dne a nebyla u ní zjištěna žádná poranění, a to ani po rentgenologickém vyšetření oblasti krku. Při prohlídce těla dne 20. 6. 2017 na policii byly zjištěny jen dva drobné hematomy, u nichž však ze soudnělékařského hlediska nebylo možno dovozovat příčinnou souvislost s údajným skutkem 3. Soudní znalec rovněž uvedl, že mechanismus zranění tak, jak jej popsala poškozená, by vyžadoval velkou intenzitu násilí, která by po sobě zanechala patrná poranění, což se nestalo. Poškozenou pak shledal okresní soud nevěrohodnou, neboť podle znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, trpí smíšenou poruchou osobnosti s histrionskými a závislými rysy a rovněž zneužíváním léků ze skupiny benzodiazepinů. Dle znalce má tak poškozená tendenci zveličovat, přehrávat a dramatizovat své potíže, čehož si ani není vědoma. Okresní soud na základě toho uzavřel, že se nepodařilo prokázat, zda se skutky 2 a 3 staly.

7. Proti 1. rozsudku okresního soudu podala v neprospěch stěžovatele odvolání státní zástupkyně, na jehož podkladě krajský soud usnesením vydaným v neveřejném zasedání ze dne 17. 1. 2019 č. j. 9 To 1/2019-455 (dále jen „1. usnesení krajského soudu“) dle § 258 odst. 1 písm. a), b) a c) trestního řádu 1. rozsudek okresního osudu zrušil a dle § 259 odst. 1 trestního řádu mu věc vrátil zpět. Vytkl mu, že dosud nevyčerpal všechny důkazní možnosti a že se zprotivil své povinnosti hodnotit důkazy podle svého vnitřního přesvědčení jednotlivě i v jejich souhrnu, takže jím zjištěný skutkový stav nevyznívá přesvědčivě.

8. Ohledně skutku 1 polemizoval se závěrem okresního soudu, že stěžovatel jednal v domnění, že poškozená by mu vozidlo půjčila, neboť nebylo zjišťováno, zda se v konkrétním případě stěžovatel poškozené předem na souhlas dotázal, navíc byl pod vlivem alkoholu a poškozená v přípravném řízení vypověděla, že v takovém případě by mu vozidlo nikdy nepůjčila. Stěžovatel tak musel o půjčení vozidla vždy žádat v jednotlivém případě dopředu, navíc v tomto případě pro něj byla poškozená snadno dosažitelná. Krajský soud

v této souvislosti staví výpověď poškozené proti výpovědi stěžovatele a upozorňuje, že poškozená sama vypověděla, že klíčky od vozidla našla u něj v kapse, když spal.

9. Co do skutku 2 dospěl krajský soud k závěru, že nebylo postaveno najisto, zda a případně které věci měl stěžovatel poškozené zničit a které odcizit, ani jaké skutkové závěry v tomto směru přijal. V průběhu řízení přitom poškozená uváděla o jednotlivých věcech rozdílné údaje a k některým z nich okresní soud žádnou důkazní aktivitu nevyvinul, např. k částce 4 000 Kč, kterou měla mít poškozená v peněžence, a k hodinkám, které měly u stěžovatele v chatě zůstat.

10. Co se pak týče skutku 3, krajský soud vytkl okresnímu soudu, že přecenil význam znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, vyznívajícího v neprospěch poškozené; dále že se nezabýval krevními stopami poškozené i stěžovatele na místě činu, přičemž prohlídkami těla bylo zjištěno, že oba nesou známky krvácejícího zranění; dále dle krajského soudu okresní soud v podstatě pominul výpovědi svědka – kamaráda poškozené a svědkyně – dcery poškozené k tomu, co o skutku 3 mělo uvést jedno z přítomných dětí, a znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, vyznívající v tom smyslu, že stěžovatel škodlivě užívá alkohol a pod jeho vlivem má tendence ke zkratkovitému impulzivnímu jednání, což potvrdila i zpráva od jeho zaměstnavatele, přičemž tento znalecký posudek byl procesně proveden vadně, neboť k němu byla vyslechnuta jiná osoba než znalec, jemuž byl zadán. Krajský soud tak uložil okresnímu soudu, aby tyto vady odstranil.

C) Druhé meritorní rozhodnutí okresního soudu a druhé odvolací řízení

11. Okresní soud rozsudkem ze dne 15. 5. 2019 č. j. 6 T 68/2018-514 (dále jen „2. rozsudek okresního soudu“) rozhodl stejně jako svým 1. rozsudkem poté, co v intencích pokynu krajského soudu doplnil dokazování tím, že opět vyslechl stěžovatele a poškozenou k osudu údajně poškozených či odcizených věcí, procesně řádným způsobem vyslechl soudního znalce a rovněž vyslechl policistu, který byl po oznámení věci v kontaktu s poškozenou, a také zpracovatele odborného vyjádření z oboru kriminalistika, odvětví biologie, ke krevním stopám.

12. Ke skutku 1 okresní soud na základě opětovného výslechu stěžovatele a poškozené zjistil, že tito se rozchází ve zcela zásadních bodech, kdy podle stěžovatele předmětné motorové vozidlo užil s vědomím a souhlasem poškozené hned po příjezdu na chatu, když s ním jel pro pivo a špekáčky, dle poškozené se tak mělo stát až v noci bez jejího souhlasu. Okresní soud dospěl k závěru, že jde o situaci slova proti slovu, v níž se nenabízí žádný další důkaz, a tedy je namístě uplatnit pravidlo *in dubio pro reo*, přičemž i kdyby stěžovatel vozidlo užil v noci, pak vzhledem k tomu, že na chatu přijeli spolu s poškozenou a jejími vnoučaty a byli přátelé, či dokonce milenci (v čemž se rovněž jejich výpovědi rozcházely), považoval za nelogické, aby výslovně stěžovatel musel žádat o souhlas s užitím vozidla.

13. Ke skutkům 2 a 3 okresní soud zopakoval svá zjištění ze svého 1. rozsudku, k nimž připojil výpověď zasahujícího policisty, který uvedl, že si nepamatuje, že poškozená by byla od krve, byla jen červená v obličeji, což přikládal nervozitě; kdyby měla vlasy od krve či po ní stékala krev, pamatoval by si to, přičemž rozrušená mohla být i kvůli předcházejícímu rozhovoru s dcerou, o němž řekla, že byl rovněž velmi emotivní; a výpověď kriminalistického technika, který uvedl, že krevní stopy odpovídající krevní skupině poškozené mohly ve skutečnosti vzhledem k použité metodě odpovídat i krevní skupině stěžovatele. Co se týče odcizené částky 4 000 Kč, poukázal okresní soud na rozpor ve výpovědi poškozené, která nejprve uvedla, že cestou na chatu měla vybírat na poště důchod, následně uvedla, že to mohlo být i den předtím, avšak bylo zjištěno, že důchod vybírala již dne 6. 6. 2017; taktéž nejprve poškozená uvedla, že si chybějící hotovosti všimla až doma, ale při své opakované výpovědi v rozporu s tím tvrdila, že si jí všimla již cestou z chaty na čerpací stanici, neboť potřebovala natankovat benzin. Při ohledání na místě činu, které bylo provedeno se značným

zpožděním, nebyly nalezeny žádné zbytky poničených věcí, rozsypaný cukr, střepy z rozbité vázy ani nic podobného a na fotografii, kterou údajně měla poškozená pořídit mobilním telefonem hned druhý den ráno, žádné zranění patrné není. Znalecký posudek na stěžovatele pak neuvedl, že tento by byl primárně agresivní osobou, pouze že má zvýšený sklon k impulzivním projevům v rámci zkratkové reaktivity, zejména při ovlivnění alkoholem, které však zjištěno nebylo, tvrdí je jen poškozená. Na základě těchto skutečností dospěl okresní soud k závěru, že proti sobě stojí dvě protichůdné skutkové verze, z nichž ani jednu další důkazy nepotvrzují či nevyvrací, a nadto je u poškozené důvod pochybovat o její věrohodnosti. Proto dospěl k závěru, že se nepodařilo prokázat, že by stěžovatel skutky 2 a 3 spáchal.

14. Státní zástupkyně napadla 2. rozsudek okresního soudu odvoláním v neprospěch stěžovatele, na jehož podkladě krajský soud usnesením ze dne 31. 7. 2019 č. j. 9 To 214/2019--544 (dále jen „2. usnesení krajského soudu“) tento rozsudek v neveřejném zasedání zrušil dle § 258 odst. 1 písm. b) trestního řádu a dle § 259 odst. 1 trestního řádu věc vrátil okresnímu soudu. Krajský soud kvitoval, že okresní soud doplnil dokazování, nadále však jeho způsob hodnocení důkazů vyvolával dle krajského soudu pochybnosti o jeho správnosti.

15. U skutku 1 krajský soud okresnímu soudu vytkl, že se nezabýval v situaci slova proti slovu dostatečně pečlivě věrohodností obou osob. Za nesprávný závěr okresního soudu, že stěžovatel byl v domnění, že motorové vozidlo poškozené smí užít, ačkoliv ta u hlavního líčení nově výslovně uvedla, že mu souhlas předem nedala, neboť okresní soud nezjišťoval motivaci poškozené stěžovateli uškodit a za těchto okolností by dle krajského soudu takový způsob hodnocení důkazu vylučoval trestní odpovědnost prakticky vždy; navíc stěžovatel byl pod vlivem alkoholu, a za těchto okolností by mu poškozená vozidlo nepůjčila. Takto důkazní situaci tvrzení proti tvrzení řešit dle krajského soudu nelze, nadto okresní soud nevysvětlil, proč u stěžovatele dovodil domněnku, že vozidlo může použít, když poškozená uvedla, že se musel vždy dopředu ptát před každou jednotlivou jízdou, zatímco on uvedl, že vozidlo užil.

16. Pro skutek 2 krajský soud uzavřel, že přesný průběh incidentu se okresnímu soudu sice nepodařilo objasnit a nebyly nalezeny žádné stopy po zničených či rozbitých věcech, tak tomu však bylo proto, že místo bylo ohledáno až s odstupem, přičemž však liknavý přístup policejního orgánu nelze dle krajského soudu klást k tíži poškozené. Okresní soud tedy měl napříště věnovat zvýšenou pozornost věrohodnosti jednotlivých verzí.

17. Ve vztahu ke skutku 3 pak krajský soud měl stále za to, že okresní soud přecenil znalecký posudek na osobu poškozené, že podcenil znalecký posudek na jeho osobnost a že dostatečně nezohlednil svědecké výpovědi jejího kamaráda, s nímž telefonovala během incidentu, a její dcery k tomu, co jí měla sdělit nezletilá přítomná údajnému incidentu, zasahujícího policisty, který si sice blíže danou věc nepamatoval, ale i s odstupem potvrdil, že poškozená byla ještě několik hodin po incidentu silně rozrušená, výpovědi samotného stěžovatele, který potvrdil, že došlo ke strkanici a k rozbití skleněných dveří, jakož i to, že na tělech poškozené i stěžovatele byly nalezeny stopy po zraněních. Závěr okresního soudu, že nepovažuje svědka – kamaráda poškozené za věrohodného, neboť k ní má blízký vztah a vyhýbal se opakované výpovědi v hlavním líčení, považoval krajský soud za ničím nepodloženou spekulaci. Okresní soud dále dle krajského soudu nesprávně zhodnotil výpověď policisty – kriminalistického biologa, který dle krajského soudu možnost, že krevní stopy jsou všechny od stěžovatele, mínil jako spíše teoretickou. Krajský soud tak uložil okresnímu soudu, aby tyto vady napravil.

D) Třetí a čtvrté meritorní rozhodnutí, třetí odvolací řízení, stížnostní řízení

18. Okresní soud rozsudkem 30. 10. 2019 č. j. 6 T 68/2018-564 (dále jen „3. rozsudek okresního soudu“) sloučil skutky 2 a 3 a uznal stěžovatele vinným ze spáchání přečinů ublížení na zdraví dle § 146 odst. 1 trestního zákoníku ve stadiu pokusu dle § 21 odst. 1

trestního zákoníku, nebezpečného vyhrožování dle § 353 odst. 1 trestního zákoníku a poškození cizí věci dle § 228 odst. 1 trestního zákoníku, za něž jej odsoudil dle § 146 odst. 1 trestního zákoníku ve spojení s § 43 odst. 1 trestního zákoníku k úhrnnému trestu odnětí svobody v délce deseti měsíců, jehož výkon podmíněně odložil dle § 81 odst. 1 ve spojení s § 82 odst. 1 trestního zákoníku na zkušební dobu v délce jednoho roku. Dle § 228 odst. 1 trestního řádu rovněž okresní soud stěžovateli uložil zaplatit poškozené na náhradě škody částku 5 000 Kč a se zbytkem jejího nároku ji odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních dle § 229 odst. 2 trestního řádu. Z popisu skutku 2 okresní soud vypustil zmínku o vyhrožování dětem, odcizené finanční hotovosti a zničeném tabletu a telefonu, přičemž v jim odpovídajícím rozsahu stěžovatele zprostil obžaloby. Z popisu skutku 3 vypustil zmínku o škrcení a rdoušení, což odpovídalo změně právní kvalifikace z původního pokusu těžkého ublížení na zdraví „jen“ na pokus ublížení na zdraví. Současně usnesením ze dne 30. 10. 2019 č. j. 6 T 68/2018-588 (dále jen „usnesení okresního soudu“) okresní soud rozhodl o skutku 1 tak, že dle § 222 odst. 2 trestního řádu trestní věc postoupil Městskému úřadu v Kutné Hoře k možnému projednání jako přestupku.

19. Ve svém 3. rozsudku okresní soud zopakoval obsah důkazů v podstatě shodným způsobem jako ve svém 1. a 2. rozsudku, následně konstatoval, že jeho úkolem není nic jiného než přehodnocení již provedených důkazů, a deklaroval, že tohoto úkolu se v intencích pokynů odvolacího soudu hodlá zhostit. Z výpovědí svědka – kamaráda poškozené nyní okresní soud vyvodil, že tento svědek slyšel, jak stěžovatel poškozené vulgárně nadává a jí i přítomným nezletilým dětem vyhrožuje smrtí. Taktéž dovodil z výpovědi její dcery i z protokolu o prohlídce těla provedené se značným zpožděním, že poškozená měla na těle rány, které odpovídají zraněním způsobeným podle její verze stěžovatelem, stejně tak z ohledání těla stěžovatele bylo zjištěno, že utrpěl rány, které odpovídají verzi uváděné poškozenou, zejména že jej její pes kousl do nohy a že ona jej kousla do ruky, přičemž i on připustil v přípravném řízení, že zranění na ruce má možná od toho, že jej poškozená kousla do ruky. Znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství, pak tyto mechanismy vzniku poranění nevyloučil. Okresní soud tak připustil, že mohlo dojít i ke zhmoždění páteře, jak uváděla poškozená, a že stěžovatel byl opilý, což vyplývá z její výpovědi, a tedy útok stěžovatele je v souladu se zjištěním znaleckého posudku na jeho osobu ohledně impulzivních projevů v rámci zkratkové reaktivity. Vzhledem k tomu, že u poškozené nebyla prokázána žádná další zranění, překvalifikoval okresní soud skutek 2 na pokus o ublížení na zdraví. Okresní soud pak uvěřil poškozené i to, že jí stěžovatel rozšlapal brýle značky Polaroid v hodnotě 5 000 Kč, neuvěřil jí však zničení či odcizení dalších věcí, neboť ohledně nich opakovaně měnila svou výpověď.

20. Proti 3. rozsudku okresního soudu podal stěžovatel odvolání a v jeho neprospěch tak učinila i státní zástupkyně. Na podkladě druhého zmíněného odvolání krajský soud 3. rozsudek okresního soudu svým usnesením ze dne 26. 2. 2020 č. j. 9 To 6/2020-630 (dále jen „3. usnesení krajského soudu“) v neveřejném zasedání dle § 258 odst. 1 písm. b) a d) trestního řádu zrušil a dle § 259 odst. 1 trestního řádu opět vrátil věc okresnímu soudu.

21. Se zprošťujícím výrokem se neztotožnil, neboť spatřoval nesrovnalost v tom, že okresní soud uvěřil svědkovi – kamarádu poškozené, že slyšel do telefonu, jak stěžovatel vyhrožuje smrtí poškozené i jejím dětem, ale následně okresní soud uvedl, že to svědek zcela nepotvrdil. Skutek 2 tak dle krajského soudu měl být kvalifikován dle § 353 odst. 1 a odst. 2 písm. b) trestního zákoníku, nejen dle odst. 1 tohoto ustanovení. Dále měl za to, že okresní soud neuvěřil částečně výpovědi poškozené přesto, že odsuzující výrok založil na skutkovém zjištění mimo jiného dosaženém s oporou o její výpověď, jíž nyní uvěřil, přičemž oba skutky na sebe bezprostředně navazují; nadto nebylo možno dle krajského soudu vyloučit, že některé věci, které obžaloba původně považovala za odcizené, byly spíše poničeny či že je poškozená mohla na místě činu zanechat. Nesrovnalost v datu, kdy si poškozená měla vybrat důchod

(6. 6. 2017 oproti původně jí uváděném datu 9. 6. 2017) dle krajského soudu neznamená, že si nemohla 9. 6. 2017 vybrat na poště částku 4 000 Kč. Stejně tak dle krajského soudu skutečnost, že se na místě činu nenašly žádné stopy po zničených či rozbitých věcech, neznamená, že by tvrzení poškozené o těchto věcech bylo nepravdivé, zejména když svůj 3. rozsudek okresní soud opírá i o její výpověď, které uvěřil.

22. Proti usnesení okresního soudu podala v neprospěch stěžovatele státní zástupkyně stížnost, na jejímž podkladě krajský soud toto usnesení zrušil svým usnesením ze dne 26. 2. 2020 č. j. 9 To 7/2020-626 (dále jen „4. usnesení krajského soudu“) dle § 149 odst. 1 písm. b) trestního řádu a uložil okresnímu soudu, aby o věci znovu rozhodl. Neztotožnil se totiž s názorem okresního soudu, jehož skutková zjištění nyní považoval za správná, že na skutek 1 bylo možno aplikovat zásadu subsidiarity trestní represe dle § 12 odst. 2 trestního zákoníku.

E) Napadená rozhodnutí

23. Nynější ústavní stížností napadeným rozsudkem okresního soudu (dále jen „napadený rozsudek okresního soudu“) okresní soud shledal, že stěžovatel se dopustil všech předmětných skutků a uznal jej vinným ze spáchání přečinu neoprávněného užívání cizí věci dle § 207 odst. 1 trestního zákoníku, ublížení na zdraví dle § 146 odst. 1 trestního zákoníku ve stadiu pokusu dle § 21 trestního zákoníku, nebezpečného vyhrožování dle § 353 odst. 1 a odst. 2 písm. b) trestního zákoníku, poškození cizí věci dle § 228 odst. 1 trestního zákoníku a krádeže dle § 205 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, pro které jej odsoudil dle § 146 odst. 1 trestního zákoníku k úhrnnému trestu dle § 43 odst. 1 trestního zákoníku v délce deseti měsíců, jehož výkon dle § 81 odst. 1 trestního zákoníku ve spojení s § 82 odst. 1 trestního zákoníku podmíněně odložil na zkušební dobu v délce jednoho roku. Dle § 228 odst. 1 trestního řádu pak uložil stěžovateli povinnost zaplatit poškozené náhradu škody ve výši 16 000 Kč.

24. Co do skutku 1 uvěřil okresní soud tvrzení poškozené, neboť sám stěžovatel uvedl, že u ohně vypil asi tři piva, a okresní soud považoval za nelogické, že by se vypravoval pro buřty a pivo po příjezdu na chatu, když již cestou se s poškozenou stavovali v potravinách. Uvěřil tedy poškozené, že až poté, co děti uložili ke spánku (do té doby se totiž dle poškozené choval stěžovatel zcela klidně), vyjel nakoupit alkohol, který pak konzumoval, a došlo ke spáchání skutku 2.

25. Co do skutků 2 a 3 zopakoval své předchozí závěry, že se nepodařilo prokázat, že by stěžovatel poškozenou škrtil, ale ve zbytku výpovědi poškozené zcela uvěřil. Vyšel jednak z přehodnocení výpovědi svědka – kamaráda poškozené a dále z logické úvahy, že připustil-li stěžovatel, že rozbil skleněnou výplň dveří, rozbíjel jistě i jiné věci. Protože pak poškozená předložila obal a záruční list od mobilního telefonu, uvěřil jí okresní soud, že jej měla spolu s ostatními věcmi na chatě a že kdyby chtěla stěžovatele křivě obvinit z jejich zničení či odcizení, mohla si vybrat i věci vyšší hodnoty. Ohledně hotovosti pak okresní soud uzavřel, že ačkoliv na ústřižku z pošty bylo uvedeno datum 6. 6. 2017, nemuselo se shodovat s datem, kdy byly peníze skutečně vybrány, stěžovatel si od poškozené téhož dne půjčoval menší částku, kterou jí na chatě vrátil, z čehož vyvodil okresní soud, že byl bez prostředků, a je-li rozpor mezi výpovědí poškozené v tom, kdy se měla o odcizení hotovosti dozvědět, je dán jen tím, že byla na tuto okolnost dotazována s poměrně velkým odstupem.

26. Stěžovatel podal proti napadenému rozsudku odvolání, na jehož podkladě krajský soud rozhodl svým nyní napadeným rozsudkem (dále jen „napadený rozsudek krajského soudu“) tak, že dle § 258 odst. 1 písm. d), f) trestního řádu částečně zrušil napadený rozsudek okresního soudu a dle § 259 odst. 1, 3 trestního řádu při nezměněných výrocích o vině a trestu uložil stěžovateli dle § 228 odst. 1 trestního řádu povinnost nahradit poškozené škodu ve výši

5 000 Kč a dle § 229 odst. 2 trestního řádu ji se zbytkem jejího nároku odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních.

27. Stěžovatel napadal tento rozsudek krajského soudu dovoláním, které Nejvyšší soud svým napadeným usnesením dle § 265i odst. 1 písm. b) trestního řádu odmítl.

III. Argumentace stěžovatele a ostatních účastníků a vedlejších účastníků řízení

A) Argumentace stěžovatele

28. Vzhledem ke složitosti procesního vývoje stěžovatel úvodem své ústavní stížnosti nejprve rekapituluje obsah a důvody jednotlivých rozhodnutí popsaných výše v části II tohoto nálezu, následně přikročuje k formulaci vlastní ústavněprávní argumentace. Proti napadeným rozhodnutím namítá 1. nezákonné zasahování krajského soudu do hodnocení důkazů okresním soudem; 2. porušení zásady *in dubio pro reo*; 3. neprovedení klíčových důkazů. Podstaty všech tří námitek lze vyjádřit následovně:

29. Ad 1) stěžovatel s odkazem na nález sp. zn. IV. ÚS 1327/19 ze dne 12. 5. 2020 (N 91/100 SbNU 102) vytýká krajskému soudu, že ačkoliv formálně deklaroval, že respektuje výsadní právo okresního soudu hodnotit důkazy, uložil mu zcela konkrétní pokyny, jak jednotlivé důkazy hodnotit. Snižoval tak význam důkazů svědčících ve prospěch stěžovatele, zejména znaleckého posudku na osobu poškozené; opomíjel důkazy v jeho prospěch, např. výpověď dcery poškozené, že jej den po činu vylákala k sobě, kde jej fyzicky inzultovala; neprokázaná jednostranná tvrzení poškozené, např. že byl stěžovatel pod vlivem alkoholu, považoval za nesporná fakta; považoval za nepřesvědčivý závěr okresního soudu, že krevní stopy na místě činu nebyly od poškozené, ačkoliv takový závěr okresní soud nikdy neučinil, neboť pouze uvedl, že výsledek odborného vyjádření vyzněl ve prospěch stěžovatele; ačkoliv okresní soud svědka – kamaráda poškozené s racionálním odůvodněním, že k ní má blízký vztah a že se vyhýbal své svědecké výpovědi, označil za nevěrohodného, považoval tento závěr za „ničím nepodložený“ a uložil okresnímu soudu napříště k jeho výpovědi zvláště přihlédnout.

30. Stěžovatel byl tak dle svého názoru odsouzen jen proto, že okresní soud rezignoval na vlastní hodnocení důkazů a převzal ty závěry, které po něm krajský soud chtěl. Přitom, jak stěžovatel zdůrazňuje, krajský soud svá zrušující rozhodnutí činil v neveřejném zasedání, tedy bez toho, aby sám provedl dokazování.

31. Ve vztahu ke skutku 1 stěžovatel poukázal na to, že byl odsouzen toliko na základě výpovědi poškozené, a to přesto, že ji okresní soud původně vyhodnotil jako nevěrohodnou, že sama uvedla, že se mohl stěžovatel domnívat, že by mu k užití vozidla dala souhlas a že i přítomné nezletilé děti vypověděly, že vozidlo řídil běžně. Okresní soud správně výsledky tohoto dokazování vyhodnotil původně jako neprůkazné, a i kdyby se skutek stal, měl za to, že by bylo namístě uplatnění zásady subsidiarity trestní represe dle § 12 odst. 2 trestního zákoníku vzhledem k nedostatečné společenské škodlivosti. Krajský soud okresnímu soudu vytkl, že nezohlednil fakt, že stěžovatel měl vzít poškozené klíče ve spánku a že vozidlo řídil opilý, ačkoliv šlo o ničím neprokázaná tvrzení. Jeho odchylné právní hodnocení tak bylo založeno na odchylném hodnocení důkazů.

32. I skutek 2 byl dle stěžovatele považován za prokázaný jen na základě výpovědi poškozené. Okresní soud původně stěžovatele zprostil obžaloby při aplikaci pravidla *in dubio pro reo*, neboť se nenašla jediná část jakékoliv odcizené či poškozené věci a osobu poškozené na základě znaleckého posudku i na základě opakovaných změn v její výpovědi považoval za nevěrohodnou. Krajský soud znalecký posudek opakovaně bagatelizoval a kritizoval okresní soud za přiklonění se k němu, ačkoliv jiný usvědčující důkaz než výpověď poškozené u skutků 1 a 2 neexistoval.

33. U skutku 3 krajský soud hodnocení věrohodnosti svědka – kamaráda poškozené posuzoval jako nepodloženou spekulaci okresního soudu, ačkoliv tento zcela v souladu se zásadou bezprostřednosti přihlédl ke způsobu, jakým tento svědek vystupoval. Přestože okresní soud k pokynu krajského soudu vyslechl zpracovatele odborného vyjádření ohledně krevních stop na místě činu, v rozporu s jeho závěrem, že nelze vyloučit, že všechna krev na místě činu pochází od stěžovatele, přiměl okresní soud na věc nazírat tak, že krev pocházela i od poškozené, ačkoliv lékařská zpráva z druhého dne u ní žádné zranění nezaznamenala a fixační krunýř jí lékař doporučil jen kvůli jejím subjektivním bolestem.

34. Ad 2) má stěžovatel za to, že obecné soudy, zejména soud krajský, se dopustily flagrantního porušení pravidla *in dubio pro reo*, neboť primárně vycházely z předem pojatého přesvědčení, že se stěžovatel trestného činu dopustil, a v rozporu se závěry nálezu sp. zn. II. ÚS 2929/18 ze dne 6. 3. 2020 (N 42/99 SbNU 49) přes přetrvávající důvodné pochybnosti o jeho vině při existenci více možných skutkových verzí rozhodly v jeho neprospěch.

35. Ad 3) stěžovatel doplňuje, že od počátku spolupracoval s orgány činnými v trestním řízení a jediné důkazní návrhy, které vznesl, byly výslechy jeho dvou dětí k prokázání faktu, že měl s poškozenou partnerský vztah a běžně řídil její vozidlo, a dále výpis hovorů z telefonu poškozené, a to jednak proto, aby bylo prokázáno, kdy a jak dlouho volala svědkovi – svému kamarádu a že před podáním trestního oznámení opakovaně volala stěžovateli, aby jej vylákala k návštěvě. Stěžovatel tak učinil a při schůzce, na níž jej doprovázela pro jistotu jeho dcera, byl napaden poškozenou a její dcerou. Výpisem hovorů by tak mohlo být prokázáno, že poškozená v řízení vypovídala nepravdivě, trestní oznámení na něj podala účelově a že nelze vyloučit ani to, že kdyby se druhého dne stěžovatel na schůzku dostavil sám, že by na něj se svou dcerou zaútočila a následně na něj podala trestní oznámení i pro tuto potyčku.

B) Vyjádření dalších účastníků řízení

36. Ústavní soud si vyžádal od okresního soudu spisový materiál, z něhož ověřil předchozí průběh řízení před obecnými soudy tak, jak je popsán výše v části II tohoto nálezu, a rovněž vyzval k vyjádření účastníky a vedlejší účastníky řízení.

37. Okresní soud ve svém vyjádření toliko odkázal na odůvodnění svého napadeného rozsudku a na odůvodnění napadených rozhodnutí krajského a Nejvyššího soudu.

38. Krajský soud sdělil, že zastává stanovisko, podle něhož se porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces nedopustil. Odmítá, že by jakkoliv okresní soud nutil k vydání určitého rozhodnutí, toliko v rámci limitů přezkumné činnosti při respektování § 258 odst. 1 písm. a), b) a c) trestního řádu, § 259 odst. 5 písm. a) trestního řádu a § 263 odst. 7 trestního řádu věc posoudil a reagoval na nedostatky v řízení před okresním soudem, k tomu odkázal blíže na odůvodnění svého napadeného rozhodnutí.

39. Nejvyšší soud se rovněž postupu krajského soudu zastal, neboť podle jeho názoru se okresní soud opakovaně nevypořádal se všemi důkazy, které byly v řízení provedeny a které mohly významně ovlivnit závěr o vině, přičemž své rozhodnutí založil pouze na psychiatrickém znaleckém posudku na osobu poškozené. Krajský soud tak neukládal okresnímu soudu, jak mají být jednotlivé důkazy hodnoceny, nýbrž okresnímu soudu pouze uložil, aby se jimi zabýval. Krajský soud tak nepostupoval v rozporu s žádným nálezem Ústavního soudu, neboť nálezová judikatura umožňuje odvolacímu soudu upozornit, v jakých směrech má být dokazování doplněno a čím se má soud prvého stupně znovu zabývat. Jelikož šlo o situaci, kdy vina stěžovatele byla prokazována jediným usvědčujícím důkazem, tedy výpovědí poškozené, bylo namístě, aby okresní soud věnoval jejímu hodnocení zvýšenou pozornost a pečlivost, což ostatně vyplývá z nálezu sp. zn. IV. ÚS 37/03 ze dne 17. 6. 2004 (N 81/33 SbNU 285). Jelikož nakonec po opakovaném zásahu krajského soudu okresní soud této povinnosti dostál a o zjištěném skutkovém stavu nebylo důvodných pochybností, nedopustily se obecné soudy ani porušení pravidla *in dubio pro reo*, neboť zde nebyly dvě co

do pravděpodobnosti rovnocenné verze skutkového děje, což je v souladu s nálezem sp. zn. III. ÚS 2042/08 ze dne 26. 11. 2009 (N 247/55 SbNU 377).

40. Co se týče námitky 3), Nejvyšší soud souhlasí, že se s důkazními návrhy stěžovatele okresní soud dostatečně nezabýval, avšak tuto vadu napravil již krajský soud, který řádně odůvodnil, že jelikož s ohledem na vyhodnocení svědecké výpovědi jako věrohodné nepanovaly pochybnosti o stěžovatelově vině, důkazní návrh se jevil jako nadbytečný. V obdobném duchu se k věci vyjádřil ve svém napadeném rozhodnutí i Nejvyšší soud. Nejvyšší soud tak uzavřel, že nedošlo ani k porušení příslušných ustanovení trestního řádu, ani k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces, a tak je namístě ústavní stížnost odmítnout pro zjevnou neopodstatněnost.

41. Ústavní soud vyzval k vyjádření i Okresní státní zastupitelství v Kutné Hoře, Krajské státní zastupitelství v Praze a Nejvyšší státní zastupitelství jakožto vedlejší účastníky řízení a poučil je, že pokud se ve stanovené lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádří, vzdávají se tím svého postavení vedlejšího účastníka. Vzhledem k tomu, že ve stanovené lhůtě Ústavní soud žádné vyjádření neobdržel, nadále s nimi jako s vedlejšími účastníky řízení nenakládal.

42. Vzhledem ke způsobu rozhodnutí o ústavní stížnosti nepovažoval Ústavní soud za nutné zasílat stěžovateli vyjádření ostatních účastníků a vedlejších účastníků řízení k replice. Protože poškozené byla přiznána obecnými soudy pouze částka 5 000 Kč, která ve smyslu ustálené judikatury Ústavního soudu nepřekračuje hranici částky bagatelní, nepovažoval Ústavní soud za nutné zasílat vyjádření k replice i poškozené, neboť zrušení napadených rozhodnutí nepředstavuje pro ni podstatnější zásah do jejích práv a tato bude mít možnost se účastnit i dalšího průběhu trestního řízení.

43. Jelikož Ústavní soud tímto nálezem ústavní stížnosti vyhověl, nepovažoval za nutné ani vhodné stěžovateli zasílat vyjádření obecných soudů k replice, neboť by se tím na výsledku řízení nic nezměnilo.

IV. Posouzení Ústavním soudem

44. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nachází mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu, a tomu je tak zapovězeno se jimi zabývat. Ústavní soud totiž nestojí nad Ústavou, nýbrž podléhá stejné povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu moci jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci. Proto se musí důsledně vystříhat svévole a bedlivě dbát mezí svých pravomocí, svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatelů. Pakliže Ústavní soud dospěje k závěru, že tomu tak není, musí ústavní stížnost odmítnout dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

45. V nynější věci tak však Ústavní soud postupovat nemohl. Po seznámení se s ústavní stížností, jejími přílohami, vyjádřeními obecných soudů a spisovým materiálem dospěl naopak k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti identifikoval tři okruhy vad, které dle ustálené judikatury Ústavního soudu mohou zakládat protiústavnost rozhodnutí obecných soudů. Jsou jimi za prvé nedodržení vázanosti odvolacího soudu skutkovými zjištěními soudu prvého stupně a překročení mezí pro ukládání pokynů odvolacím soudem soudu prvého stupně; za druhé ústavní konformita dokazování a pravidlo *in dubio pro reo* v situaci tzv. slova proti slovu; a za třetí ústavní konformita vypořádání se

s důkazními návrhy obhajoby. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí prizmatem prvé této namítané vady a shledal, že jí napadená rozhodnutí zatížena jsou. Nepovažoval proto za nutné ani vhodné se zabývat i dalšími dvěma námitkami, neboť trestní řízení ve věci bude pokračovat a stěžovatel bude mít příležitost je opakovaně uplatnit před obecnými soudy, bude-li toho ještě vzhledem k dalšímu vývoji v řízení třeba.

46. Ústavní soud předesílá, že napadená rozhodnutí nelze vnímat odděleně od rozhodnutí předchozích, jež v době jejich vydání nemohl stěžovatel napadnout ústavní stížností, neboť trestní řízení stále probíhalo, a i po vydání napadeného usnesení Nejvyššího soudu by byl krajně problematický přezkum jak všech dřívějších ve věci vydaných meritorních rozhodnutí okresního soudu a rozhodnutí krajského soudu o opravných prostředcích proti nim, tak přezkum toliko rozhodnutí krajského soudu. V prvém případě by stěžovatel byl nucen napadat i rozhodnutí, která byla v jeho prospěch, ve druhém by napadal jen některá rozhodnutí na sebe časově i procesně navazující a vytvářející jednu neporušitelnou linii procesního vývoje.

47. Učinil-li tak stěžovatel předmětem přezkumu Ústavního soudu toliko napadená rozhodnutí, ačkoliv argumentačně se zaměřil i na rozhodnutí jim předcházející a na postup krajského soudu při jejich vydávání, postupoval v souladu s ustálenou praxí Ústavního soudu k přípustnosti ústavní stížnosti, který při přezkumu napadených rozhodnutí přihlédl i k předchozímu procesnímu vývoji tak, jak byl zrekapitulován výše v části II tohoto nálezu.

V. Obecná východiska

48. Dle čl. 36 odst. 1 Listiny se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Dle čl. 6 odst. 1 věty první Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) má každý právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Dle čl. 47 alinea druhé Listiny základních práv Evropské unie má každý právo, aby jeho věc byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, předem zřízeným zákonem. Každému musí být umožněno poradit se, být obhajován a být zastupován.

49. Dle § 263 odst. 7 trestního řádu může odvolací soud z hlediska změny nebo doplnění skutkových zjištění přihlížet jen k důkazům, které byly provedeny ve veřejném zasedání před odvolacím soudem; tyto důkazy hodnotí v návaznosti na důkazy provedené soudem prvního stupně v hlavním líčení. Odvolací soud je vázán hodnocením těchto důkazů soudem prvního stupně s výjimkou těch důkazů, které odvolací soud sám ve veřejném zasedání znovu provedl. Dle § 264 odst. 1 trestního řádu je soud, jemuž věc byla vrácena k novému projednání a rozhodnutí, vázán právním názorem, který vyslovil ve svém rozhodnutí odvolací soud, a je povinen provést úkony a doplnění, jejichž provedení odvolací soud nařídil. Dle § 2 odst. 6 trestního řádu orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Dle § 2 odst. 12 trestního řádu smí soud při rozhodování v hlavním líčení, jakož i ve veřejném, vazebním a neveřejném zasedání, přihlédnout jen k těm důkazům, které byly při tomto jednání provedeny.

50. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) nestanovuje obecné požadavky na dokazování či přítomnost obviněného v řízení o odvolání, neboť tyto se odvíjí v zásadě od konkrétní povahy tohoto opravného řízení a rozsahu přezkumu napadeného rozhodnutí (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 22. 11. 2011 ve věci *Lacadena Calero proti Španělsku*, stížnost č. 23002/07, bod 36; či rozsudek ESLP ze dne 16. 11. 2020 ve věci *Garcia Hernandez proti Španělsku*, stížnost č. 15256/07, bod 24). Pokud tak např. odvolací soud

posuzuje pouze právní otázky, ESLP nevyžaduje slyšení obviněného ani provádění důkazů (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 10. 3. 2009 ve věci *Igual Coll proti Španělsku*, stížnost č. 37496/04, bod 26; či rozsudek ESLP ze dne 21. 9. 2010 ve věci *Marcos Barrios proti Španělsku*, stížnost č. 17122/07, bod 31). Ne vždy je osobní slyšení obviněného nutné i tehdy, přezkoumává-li odvolací soud jak otázky právní, tak skutkové (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 8. 4. 2010 ve věci *Sinichkin proti Rusku*, stížnost č. 20508/03, bod 31; či rozsudek ESLP ze dne 19. 2. 1996 ve věci *Botten proti Norsku*, stížnost č. 16206/90, bod 39).

51. ESLP však považuje za porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, pokud instančně nadřízený soud sám změní původně zprošťující rozsudek na rozsudek odsuzující jen na podkladě důkazů, které provedl soud prvého stupně a které vedly původně ke zproštění, aniž by instančně nadřízený soud dokazování doplnil či sám provedl (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 6. 7. 2004 ve věci *Dondarini proti San Marinu*, stížnost č. 50545/99, bod 28), přičemž důvodem je jednak absence obviněného (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 10. 4. 2012 ve věci *Popa a Tănăsescu proti Rumunsku*, stížnost č. 19946/04, bod 51; či rozsudek ESLP ze dne 27. 11. 2007 ve věci *Popovici proti Moldávii*, stížnosti č. 289/04 a 41194/04, bod 72), jednak porušení zásady bezprostřednosti (srov. rozsudek ESLP ze dne 4. 6. 2013 ve věci *Hanu proti Rumunsku*, stížnost č. 10890/04, bod 40; či rozsudek ESLP ze dne 23. 4. 2009 ve věci *Sibgatullin proti Rusku*, stížnost č. 32165/02, bod 42).

52. ESLP zde důsledně rozlišuje mezi tím, zda odvolací soud toliko nesouhlasí s právním názorem soudu prvého stupně, nebo zda sám přehodnocuje důkazy (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 16. 7. 2019 ve věci *Júlíus Pór Sigurpórsson proti Islandu*, stížnost č. 38797/17, bod 36; či rozsudek ESLP ze dne 18. 2. 2020 ve věci *Marilena-Carmen Popa proti Rumunsku*, stížnost č. 1814/11, bod 35), a to s výhradou, že právní posouzení může být někdy neoddělitelně spojeno se skutkovými zjištěními, tedy že může dojít k tomu, že odvolací soud přehodnocuje skutková zjištění, i když ruší napadené rozhodnutí soudu prvého stupně z důvodu jiného právního posouzení (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 12. 1. 2012 ve věci *Suuripää proti Finsku*, stížnost č. 43151/02, bod 44).

53. Má-li odvolací soud sám odpovědět na otázku viny či neviny po stránce skutkové i právní, nemůže tak učinit bez přímého posouzení důkazů poskytnutých obhajobou (srov. rozsudek ESLP ze dne 27. 6. 2000 ve věci *Constantinescu proti Rumunsku*, stížnost č. 28871/95, bod 55; rozsudek ESLP ze dne 27. 6. 2000 ve věci *Dănilă proti Rumunsku*, stížnost č. 53897/00, bod 35; rozsudek ESLP ze dne 14. 2. 2017 ve věci *Hokkeling proti Nizozemí*, stížnost č. 30749/12, bod 58; rozsudek ESLP ze dne 29. 3. 2016 ve věci *Goméz Olmeda proti Španělsku*, stížnost č. 61112/12, bod 33; či rozsudek ESLP ze dne 11. 6. 2020 ve věci *Zirnite proti Lotyšsku*, stížnost č. 69019/11, bod 47), a to ani tehdy, když sám nemůže trest zpřísnit proti původnímu rozsudku (srov. např. rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 15. 7. 2003 ve věci *Hermi proti Itálii*, stížnost č. 18114/02, bod 65). Alternativou je vrátit věc zpět soudu prvého stupně (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 16. 7. 2019 ve věci *Júlíus Þór Sigurþórsson proti Islandu*, stížnost č. 38797/17, bod 38, rozsudek ESLP ze dne 9. 11. 2021 ve věci *Ignat proti Rumunsku*, stížnost č. 17325/16, bod 46; či rozsudek ESLP ze dne 1. 12. 2020 ve věci *Lamatič proti Rumunsku*, stížnost č. 55859/15, bod 42), v němž má dále obviněný možnost uplatňovat své právo na obhajobu ve stejném rozsahu jako v původním řízení před soudem prvého stupně.

54. Zásada bezprostřednosti pak vyžaduje, aby důkazy hodnotil jen ten soudce, před nímž byly provedeny (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 25. 7. 2019 ve věci *Svanidze proti Gruzii*, stížnost č. 37809/08, bod 32; rozsudek ESLP ze dne 10. 2. 2005 ve věci *Graviano proti Itálii*, stížnost č. 10075/02, bod 38; či rozsudek ESLP ze dne 6. 12. 2016 ve věci *Škaro proti Chorvatsku*, stížnost č. 6962/13, bod 24), neboť postřehy takového soudce ohledně chování a věrohodnosti svědka mohou hrát v posouzení případu klíčovou roli (srov. např. usnesení ESLP ze dne 9. 7. 2002 ve věci *P. K. proti Finsku*, stížnost č. 37442/97; rozsudek

ESLP ze dne 9. 3. 2004 ve věci *Pitkänen proti Finsku*, stížnost č. 30508/96, bod 58; či rozsudek ESLP ze dne 18. 3. 2014 ve věci *Beraru proti Rumunsku*, stížnost č. 40107/04, bod 64).

55. Jakákoliv změna v osobě soudce proto musí v zásadě vést k opakování důkazu, má-li z něj tento soudce vycházet (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 12. 3. 2020 ve věci *Chernika proti Ukrajině*, stížnost č. 53791/11, bod 47), a to včetně situace, v níž se odvolací soud chce odchýlit od závěrů soudu prvého stupně (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 10. 11. 2020 ve věci *Dan proti Moldávii*, stížnost č. 57575/14, bod 52). Výjimky z toho případu musí být velmi konkrétně definované a v zásadě jsou přípustné jen tam, kde z objektivních důvodů nemůže v řízení stejný soudce pokračovat či nelze důkaz zopakovat, přičemž musí být zavedeny procesní pojistky na obranu zájmů obviněného. Obstát tak může např. vedení přesných protokolů v kombinaci se skutečností, že o věrohodnosti svědka nevznikly v řízení žádné pochybnosti (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 2. 12. 2014 ve věci *Cutean proti Rumunsku*, stížnost č. 53150/12, bod 61).

56. To platí o to více v případech, kdy instančně nadřízený soud bez provedení dokazování přehodnotí závěry instančně podřízeného soudu ohledně svědeckých výpovědí a nově na nich bez opakování jejich výslechu založí opačný skutkový závěr, než jak učinil soud prvého stupně (srov. např. rozsudek ESLP ve věci *Găitănaru proti Rumunsku* ze dne 26. 6. 2012, stížnost č. 26082/05, bod 32; či rozsudek ESLP ze dne 18. 5. 2004 ve věci *Destrehem proti Francii*, stížnost č. 56651/00, bod 45). Specifickou otázku v této souvislosti představuje vyhodnocení věrohodnosti svědka, již ESLP považuje za velmi komplexní činnost, kterou v zásadě nelze provést pouze na základě protokolu o výpovědi bez osobního výslechu svědka (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 5. 7. 2016 ve věci *Lazu proti Moldávii*, stížnost č. 46182/08, bod 40). To stejné platí pro zhodnocení věrohodnosti, osobnosti, povahy či dalších osobních aspektů obviněného (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 25. 4. 2013 ve věci *Zahirovič proti Chorvatsku*, stížnost č. 58590/11, bod 57; či rozsudek ESLP ze dne 27. 7. 2021 ve věci *X. proti Nizozemí*, stížnost č. 72631/17, bod 45).

57. S těmito východisky koresponduje i rozhodovací praxe Ústavního soudu. Ten nepřipouští změnu skutkového stavu bez provedení dokazování v relevantním rozsahu odvolacím soudem, a to ani tehdy, provede-li odvolací soud důkaz toliko zdánlivě nově [nález sp. zn. II. ÚS 455/05 ze dne 24. 4. 2008 (N 74/49 SbNU 119)]. Změnu skutkových zjištění učiněných soudem prvého stupně nemůže odvolací soud provést ani implicitně při vyvození nových právních závěrů, přičemž poruší-li tento požadavek v neprospěch obviněného, je takový postup v rozporu nejen s právem na soudní ochranu, ale rovněž s presumpcí neviny obviněného [nález sp. zn. I. ÚS 3235/15 ze dne 26. 4. 2016 (N 80/81 SbNU 349); nález sp. zn. IV. ÚS 541/21 ze dne 26. 10. 2021 (N 186/108 SbNU 255)]. Důvodem zrušení rozsudku napadeného odvoláním nemůže být odlišné hodnocení dílčích důkazů odvolacím soudem, který je neprovedl [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2726/14 ze dne 1. 4. 2015 (N 67/77 SbNU 31)], ani vyjadřování souhlasu se skutkovými zjištěními soudu prvého stupně s oporou o důkazy, které neprovedl ani jeden z těchto soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 1104/08 ze dne 19. 3. 2009 (N 65/52 SbNU 635)].

58. Zrušení rozsudku soudu prvého stupně odvolacím soudem nemůže být způsobem prosazení vlastního hodnocení důkazů odvolacím soudem, které tento soud vůbec neprovedl [nález sp. zn. I. ÚS 794/16 ze dne 21. 6. 2016 (N 118/81 SbNU 833)]. Účelem § 263 odst. 7 trestního řádu zakazujícího odvolacímu soudu měnit skutková zjištění bez zopakování či doplnění dokazování je zajistit obviněnému možnost provádět efektivní obhajobu realizací zásad ústnosti a bezprostřednosti [srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 3108/08 ze dne 26. 3. 2009 (U 9/52 SbNU 821)].

59. Tyto zásady Ústavní soud považuje za chráněné ústavním pořádkem [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 445/06 ze dne 28. 8. 2008 (N 149/50 SbNU 311) či nález sp. zn.

III. ÚS 376/01 ze dne 15. 11. 2001 (N 174/24 SbNU 291)], přičemž přehodnocováním důkazů odvolacím soudem bez jejich provedení je hrubým způsobem porušena i zásada volného hodnocení důkazů, která je rovněž ústavně chráněna [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 888/14 ze dne 10. 7. 2014 (N 140/74 SbNU 185)], nachází-li se v mezích vytyčených ústavním pořádkem na ochranu práv osoby, proti níž se řízení vede [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 910/07 ze dne 23. 9. 2008 (N 156/50 SbNU 389) či nález sp. zn. I. ÚS 455/05 ze dne 24. 11. 2005 (N 210/39 SbNU 239) či nález sp. zn. III. ÚS 623/2000 ze dne 27. 5. 2003 (N 69/30 SbNU 163)], neboť v takovém případě odvolací soud popírá vnitřní přesvědčení soudu prvého stupně.

60. Má-li odvolací soud fundamentálně odlišný názor na hodnocení věrohodnosti svědka, musí jej sám vyslechnout, aby naplnil obsah zásady bezprostřednosti jednak sám vůči sobě (seznámit se s projevem svědka v jeho úplnosti), jednak vůči obviněnému (umožnit mu v mezích zásady kontradiktornosti se k výpovědi svědka vyjádřit a zpochybňovat ji); nepostačí zde přečtení protokolu o výpovědi svědka [nález sp. zn. I. ÚS 608/06 ze dne 29. 4. 2008 (N 79/49 SbNU 153), bod 16].

61. V rámci tzv. pokynu odvolacího soudu, tedy uložení provedení určitých procesních úkonů a doplnění, které jsou pro obviněného závazné, může odvolací soud poukázat na skutečnosti, které musí soud prvého soudu vzít v potaz, a uložit mu, čím se má znovu zabývat; může jej rovněž zavázat k provedení určitého důkazu či k zopakování provedení nového důkazu nebo k odstranění nejasností či neúplností ve skutkových zjištěních soudu prvého stupně [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 3564/12 ze dne 5. 3. 2013 (N 38/68 SbNU 391) či nález sp. zn. I. ÚS 564/17 ze dne 13. 4. 2017 (N 60/85 SbNU 101)], avšak nesmí mu udělovat závazné pokyny, k jakým závěrům má dospět při hodnocení jednotlivých důkazů [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2726/14 ze dne 1. 4. 2015 (N 67/77 SbNU 31)], a to i kdyby nešlo o explicitní příkaz, ale o opakované vytýkání způsobu hodnocení důkazu majícího za účel prosadit názor, který si na tento důkaz udělal odvolací soud [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 49/06 ze dne 20. 5. 2008 (N 92/49 SbNU 381)].

62. Formální deklarace odvolacího soudu, že je prost toho, aby naznačoval, jak má soud prvého stupně důkazy hodnotit, nemůže závěr o porušení ústavně zaručených základních práv obviněného na soudní ochranu a na presumpci jeho neviny zvrátit, jestliže ve skutečnosti odvolací soud skutkový stav přehodnotil bez provedení dokazování v relevantním rozsahu a soudu prvého stupně důrazně naznačil, že nevina obviněného z nich nevyplývá [nález sp. zn. Pl. ÚS 110/20 ze dne 27. 7. 2021 (N 132/107 SbNU 77)]. Vytýká-li odvolací soud soudu prvého stupně porušení zásady volného hodnocení důkazů dle § 2 odst. 6 trestního řádu, musí pečlivě zdůvodnit, v čem toto porušení spatřuje [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1922/09 ze dne 7. 9. 2009 (N 196/54 SbNU 411)], a vypořádat se argumentačně i s odůvodněním soudu prvého stupně k otázce hodnocení důkazů.

63. Tato východiska Ústavního soudu ve specifikaci českého trestního řízení akceptoval i ESLP ve svém relativně nedávném rozsudku ze dne 25. 6. 2020 ve věci *Tempel proti České republice*, stížnost č. 44151/12, body 68 až 72.

64. Rozhodovací praxe i doktrinární výklad mezí pokynů odvolacího soudu vyznívají shodně. Odvolací soud smí samostatně hodnotit jen ty důkazy, které buď sám nově provedl, nebo které zopakoval ve veřejném zasedání o odvolání [srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 1996 sp. zn. 2 Tzn 187/96 (publ. jako Rt 20/1997 SbSRS) či ZELENKA, P. In: FENYK, J., DRAŠTÍK, A. a kol. Trestní řád. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, k § 263. Citováno dle: ASPI (právní informační systém), bod 22; či PÚRY, F. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3121].

65. Odvolací soud může soud prvého stupně zavázat k určitému způsobu řešení otázek hmotného či procesního práva, jakož i k odstranění vad dokazování, spočívají-li např. v nelogičnosti závěrů či opomenutí některých okolností, avšak nelze takto zavázat soud

prvého stupně ke konkrétním výsledkům dokazování [srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 6. 1998 sp. zn. 9 Tz 60/98, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 2001 sp. zn. 7 Tdo 141/2001, rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 7. 1997 sp. zn. 1 Tzn 7/97 či ZELENKA, P. In: FENYK, J., DRAŠTÍK, A. a kol. Trestní řád. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, k § 264. Citováno dle: ASPI (právní informační systém), bod 7; či PÚRY, F. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3130].

66. Zobecní-li Ústavní soud ústavněprávní požadavky na výklad § 263 odst. 7 trestního řádu ve vztahu k dokazování a skutkovým zjištěním, pak odvolací soud skutkový stav zjištěný soudem prvého stupně nemůže přehodnocovat jako celek z jiného hlediska, než zda tohoto skutkového stavu bylo dosaženo na základě dokazování provedeného řádně a v potřebném rozsahu a zda jej soud prvého stupně přesvědčivě, vnitřně nerozporně a vyčerpávajícím způsobem zdůvodnil. Jednotlivé důkazy provedené před soudem prvého stupně pak smí odvolací soud posuzovat toliko co do zákonnosti způsobu jejich provedení a co do logičnosti a úplnosti jejich hodnocení. Skutková zjištění z nich učiněná soudem prvého stupně však přezkoumávat nesmí, stejně jako závěr o důkazní spolehlivosti (zejména o věrohodnosti svědka) učiněný soudem prvého stupně.

67. Vlastní skutková zjištění může odvolací soud činit pouze tehdy, pokud sám dokazování doplní či znovu provede důkaz již provedený soudem prvého stupně. Pokud se rozhodne tak učinit, musí důkaz provést ve veřejném zasedání v souladu se zásadami přímosti, bezprostřednosti, volného hodnocení důkazů a umožnit obviněnému v zásadě stejný standard práva na obhajobu, jako kdyby byl důkaz proveden v hlavním líčení (tj. umožnit mu být přítomen, klást otázky, jde-li o výslech svědka, spoluobviněného či soudního znalce, vyjádřit se k obsahu i způsobu provedení důkazu, učinit v návaznosti na něj další důkazní návrhy atd.) v souladu se zásadami zajištění práva na obhajobu a kontradiktornosti.

68. I v případě, že odvolací soud sám provede jednotlivý důkaz či důkazy, smí vlastní skutková zjištění činit pouze v tom rozsahu, v němž vyplývají z takto odvolacím soudem provedeného dokazování. To neznamená, že by odvolací soud nemohl sám přehodnotit skutková zjištění soudu prvého stupně, která v konfrontaci s obsahem takto nově provedeného dokazování neobstojí, ale v rozsahu skutkových zjištění, jichž se výsledky nově provedeného dokazování bezprostředně nedotýkají, je stále vázán skutkovými závěry učiněnými soudem prvého stupně.

69. Požadavky na ústavně konformní výklad § 264 odst. 1 trestního řádu z hlediska pokynů ve vztahu ke skutkovému stavu a procesu dokazování je pak možno zobecnit tak, že odvolací soud smí soudu prvého stupně uložit zejména pokyn, aby tento:

– doplnil dokazování ve vztahu k okolnosti, která nebyla objasněna vůbec či byla objasněna jen nedostatečně;

– provedl konkrétní důkaz, který byl navržen, vyhledán či zajištěn, ale soud prvého stupně jej opomněl provést či jeho provedení zamítl, ačkoliv jej ke zjištění skutkového stavu bylo třeba, či který je pro objasnění věci zcela nezbytný a teprve musí být vyhledán;

– zopakoval již provedený důkaz, z něhož nebyly získány všechny potřebné poznatky či který byl proveden nezákonným způsobem, a tuto vadu lze odstranit;

– nepřihlížel k důkazu, který je při náležitém zvážení formálně-materiální povahy důkazu neúčinný či nepřípustný, a tuto vadu již nelze odstranit, či který je zcela nepoužitelný;

– hodnotil důkaz ze všech v daném kontextu relevantních hledisek a v souvislosti se všemi relevantními okolnostmi;

– doplnil odůvodnění, jestliže u některých skutkových zjištění není zřejmé, z čeho je soud prvého stupně vyvodil, jestliže jsou vzájemně v rozporu, jestliže z provedených důkazů vůbec nevyplývají, jestliže se některým skutkovým zjištěním soud prvého stupně vůbec nezabýval či jestliže není zřejmé, jak některý důkaz soud prvého stupně vyhodnotil, co z něj vyvodil a proč či jak se vypořádal s rozpory mezi důkazy.

70. Na druhé straně odvolací soud nesmí soudu prvého stupně uložit zejména:

– aby učinil konkrétní skutkové zjištění, či dokonce dospěl ke konkrétnímu skutkovému stavu, či naopak aby určité skutkové zjištění nečinil či určitou okolnost neobjasňoval;

– aby hodnotil důkaz konkrétním způsobem či jej hodnotil jen z některých hledisek;

– aby provedl nezákonný důkaz;

– aby závažnost či pravdivost konkrétního důkazu vyhodnotil určitým způsobem;

– aby určitým konkrétním způsobem vyhodnotil spolehlivost důkazu, zejména věrohodnost svědecké výpovědi;

– aby určitou okolnost objasnil jen konkrétně stanovenými důkazními prostředky s výjimkou případů, kdy takový požadavek plyne přímo ze zákona (např. § 105 odst. 4 trestního řádu) či kdy jiným způsobem danou okolnost objasnit nelze (např. v některých situacích vyšetřovací pokus);

– aby po provedení úkonů uložených odvolacím soudem upustil od dalšího dokazování, ačkoliv jej vzhledem k dalšímu důkaznímu vývoji je zapotřebí.

71. Oba shora uvedené výčty jistě nelze považovat za definitivní a platné jednou provždy, mají však obecným soudům poskytnout referenční kritéria ve vztahu k obdobným situacím. Odvolací soud se zprotiví těmto ústavněprávním požadavkům nejen tehdy, když přímo uloží soudu prvého stupně explicitní pokyn, který je s nimi v rozporu, ale také tehdy, jestliže mu uloží pokyn, který je s nimi sice formálně v souladu, avšak je výsledkem nepřípustného přehodnocení skutkového stavu či jednotlivých důkazů odvolacím soudem s cílem přimět soud prvého stupně, aby přejal takto deformovaný skutkový stav či způsob hodnocení jednotlivého důkazu. Splnění takového protiústavního pokynu je soud prvého stupně povinen odepřít.

72. Ústavní soud vnímá citlivě, že odepření splnění pokynu odvolacího soudu může být pro soud prvého stupně, který je dle § 264 odst. 1 trestního řádu takovým pokynem vázán, značně problematické. Nesprávným vyhodnocením oprávněnosti odvolacího soudu uložit mu určitý pokyn a odepřením pokynu, k němuž byl odvolací soud oprávněn, by totiž soud prvého stupně zatížil své rozhodnutí nejen vadou nezákonnosti, ale zpravidla i protiústavnosti [srov. nález sp. zn. I. ÚS 615/01 ze dne 20. 3. 2002 (N 35/25 SbNU 273)], a pro subjekty trestního řízení by příliš volné meze hodnocení oprávněnosti odvolacího soudu uložit určitý konkrétní pokyn soudu prvého stupně značně snižovalo právní jistotu a předvídatelnost práva. Také v opačné situaci, tj. nesprávným vyhodnocením protiústavního pokynu jakožto pokynu, k němuž je odvolací soud oprávněn, by zatížil své rozhodnutí vadou protiústavnosti. V zájmu předvídatelnosti tedy musí ústavně konformní výklad § 264 odst. 1 trestního řádu co nejvíce zmírňovat charakter příslovečné situace „mezi dvěma ohni“, v níž se soud prvého stupně může v případě pochybností o oprávněnosti pokynu odvolacího soudu nacházet.

73. Jako základní pravidlo tak platí, že soud prvého stupně musí respektovat § 264 odst. 1 trestního řádu a pokyn odvolacího soudu splnit. Odepřít jej může jen výjimečně, a to tehdy, je-li takový pokyn explicitně formulován jako protiústavní ve shora nastíněném smyslu (např. by odvolací soud výslovně uložil soudu prvého stupně, že musí učinit určité skutkové zjištění), případně je-li jeho zastřená protiústavnost zcela zřejmá. Takový závěr může soud prvého stupně učinit v zásadě jen tehdy, jestliže jeho rozsudky ruší odvolací soud opakovaně a skutečnost, že tak činí proto, aby přiměl soud prvého stupně k převzetí svých skutkových závěrů či hodnocení důkazů, vyplývá z konkrétních skutečností a současně takový postup odvolacího soudu nemá žádné legitimní vysvětlení.

74. Tyto konkrétní skutečnosti mohou spočívat např. v tom, že odvolací soud:

– mu ukládá nekonzistentní pokyny;

– po splnění předchozích pokynů přichází s novými, které se týkají skutečností či důkazů, ohledně nichž se od prvního rozhodnutí nic nezměnilo;

– mu nepřímo naznačuje, jaká skutková zjištění či způsob hodnocení konkrétních důkazů by před odvolacím soudem obstály;

– mu opakovaně ukládá hodnotit důkaz z různých hledisek, ačkoliv tak mohl učinit již napoprvé a od prvního provedení důkazu se podstatně nezměnila situace;

– mu uloží pokyn, který považuje za nezbytný pro objektivní objasnění věci, avšak poté, co jej soud prvého stupně nesplní, ale změní svá skutková zjištění ke spokojenosti odvolacího soudu, na jeho splnění netrvá;

– mu ukládá opakovaně neurčité a obecné pokyny (např. důkladněji zvážit, pečlivěji odůvodnit, více se zabývat) ohledně stejné skutečnosti či důkazu, bez ohledu na to, že soud prvého stupně v tomto směru vynaložil zvláštní úsilí a opakovaně se danou otázkou zabýval, byť pokaždé dospěl ke stejnému výsledku;

– vyjadřuje přímo či nepřímo svůj názor na spolehlivost důkazu (zejména na věrohodnost svědka, obviněného, spoluobviněného či znalce);

– operuje bez vlastního provedení dokazování otevřeně či implicitně se skutkovým zjištěním, které soud prvého stupně v dané věci vůbec neučinil, či je dokonce vyloučil,

– uplatňuje rozdílný standard přísnosti ve vztahu k argumentaci soudu prvého stupně podle toho, zda se týká skutkových závěrů, s nimiž sám souhlasí, či nikoliv;

– slevuje ze svých původně vysokých požadavků na odůvodnění, jakmile soud prvého stupně přijme jím preferované závěry, případně změní-li soud prvého stupně svůj závěr, který původně logicky a přesvědčivým způsobem odůvodnil, akceptuje změnu takového závěru, která konvenuje jeho vlastnímu názoru, aniž by se soud prvého stupně vypořádal se svou původní argumentací a vysvětlil, proč se od ní nově odchýlil, atd.

75. Ústavní soud závěrem této části podotýká, že vše shora uvedené se týká toliko pokynů odvolacího soudu ve vztahu k úkonům dokazování a zjišťování skutkového stavu. Otázku zavázání soudu prvého stupně právním názorem soudu odvolacího Ústavní soud ponechává zcela stranou, protože v předmětné věci vznesena nebyla. S touto výhradou platí shora uvedené ústavněprávní limity pokynu odvolacího soudu *mutatis mutandis* i pro pokyny soudu stížnostního ve smyslu § 149 odst. 6 trestního řádu, pokyny nejvyššího státního zástupce ve smyslu § 174a odst. 3 trestního řádu, dovolacího soudu ve smyslu § 265s odst. 1 trestního řádu, Nejvyššího soudu ve smyslu § 270 odst. 4 trestního řádu či soudu ve smyslu § 324a odst. 4 trestního řádu.

VI. Aplikace obecných východisek na případ stěžovatele

A) Obecné zhodnocení

76. Po prostudování ústavní stížnosti, jejích příloh, spisového materiálu a vyjádření ostatních účastníků řízení a po vztažení obecných východisek formulovaných v části V tohoto nálezu na nynější věc dospěl Ústavní soud k názoru, že krajský soud ústavně konformním požadavkům na pokyn soudu prvého stupně dle § 264 odst. 1 trestního řádu (a v případě 3. usnesení krajského soudu na pokyn stížnostního soudu dle § 149 odst. 6 trestního řádu) nedostál.

77. Současná koncepce odvolacího řízení dle trestního řádu neumožňuje odvolacímu soudu, aby sám uznal obviněného vinným, jestliže byl soudem prvého stupně zproštěn obžaloby [viz § 259 odst. 5 písm. a) trestního řádu], a tedy bezprostředně opakovaným rušením napadených rozhodnutí okresního soudu nemohlo dojít *a priori* k porušení stěžovatelova ústavně zaručeného základního práva na soudní ochranu tím, že by mu nebyla dána možnost být přítomen provádění důkazů a uplatňovat při něm v nejširší míře své právo na obhajobu, neboť proces dokazování probíhal vždy striktně vzato před soudem prvého stupně. Krajský soud rovněž neuložil explicitně soudu prvého stupně pokyn, který by byl

protiústavní ve shora nastíněném smyslu. V těchto ohledech Ústavní soud protiústavnost napadených rozhodnutí neshledal.

78. Ústavní soud však dává stěžovateli plně za pravdu v tom, že krajský soud sám hodnotil důkazy, přehodnocoval skutková zjištění učiněná soudem prvého stupně, vyvozoval vlastní skutková zjištění a činil si názor na věrohodnost svědků odlišně od okresního soudu, aniž by sám prováděl byť jen částečně dokazování, a následně pokyny ukládanými okresnímu soudu docílil toho, že ten jeho závěry převzal v rozporu se svým vnitřním přesvědčením konzistentně zastávaným ve svém 1. i 2. rozsudku.

79. Okresní soud ve svém 1. i 2. rozsudku vycházel jen z důkazů, které sám provedl, po kasačním zásahu 1. usnesením krajského soudu napravil vadu při provádění důkazu znaleckým posudkem (resp. při výslechu soudního znalce) a v potřebném rozsahu doplnil dokazování takovým způsobem, že i krajský soud ve svém 2. usnesení konstatoval, že všechny jeho pokyny týkající se dokazování byly splněny (srov. 2. usnesení krajského soudu, bod 7). Další výhrady krajského soudu se tak nesly již jen v duchu údajných vad při hodnocení důkazů a vypořádání se s provedenými důkazy a skutkovými zjištěními okresním soudem. Na základě úplně provedeného dokazování tak okresní soud dospěl již podruhé k závěru, že vina stěžovatele nebyla ve vztahu k ani jednomu předmětnému skutku prokázána.

80. Oproti tomu odvolací soud všechna svá v části II popsaná usnesení vydával toliko v neveřejném zasedání. Nevyslechl tedy žádného svědka a za přítomnosti stran neprovedl ani žádný jiný důkaz, přesto z obsahu jeho usnesení jednoznačně plyne, že důkazy samostatně hodnotil a činil si na ně vlastní názor, který pak konfrontoval s názorem okresního soudu, jemuž se jej snažil zprostředkovaně ukládanými pokyny vnutit. Ústavní soud k tomu podotýká, že sám není oprávněn přehodnocovat dokazování provedené obecnými soudy, proto může posoudit pouze to, zda skutkové závěry tak, jak je učinil okresní soud, korespondují se skutkovými závěry, s nimiž operoval krajský soud, a jakým způsobem oba obecné soudy své úvahy odůvodnily.

81. Závěr, že krajský soud se dopustil vůči okresnímu soudu vad popsaných shora v bodech 70 až 74, vyplývá z následujícího:

B) Ke skutku 1

82. Jak vyplývá z uvedeného shora v části II tohoto nálezu, krajský soud očividně v rozporu se skutkovými závěry okresního soudu, že jde o situaci slova proti slovu, v níž se stěžovatel i poškozená rozchází ve zcela zásadních okolnostech, jako kdy vůbec k užití motorového vozidla stěžovatelem mělo dojít, a k dispozici nebyl žádný důkaz, který by mohl verzi jednoho z nich prokázat a druhého vyvrátit, učinil vlastní skutkový závěr, že stěžovatel vozidla užil až v noci v době, kdy podle poškozené byl opilý, neboť akcentoval výpověď poškozené, že opilému stěžovateli by vozidlo nepůjčila. Současně učinil skutkový závěr, že stěžovatel byl pod vlivem alkoholu, ačkoliv k takovému závěru okresní soud ve svém 2. rozsudku nedospěl. Krajský soud okresnímu soudu rovněž vytkl, že nemohl svůj závěr učinit na základě znaleckého posudku na osobu poškozené, protože nepřihlédl ke znaleckému posudku na osobu stěžovatele. V příslušné pasáži odůvodnění týkající se skutku 1 (2. rozsudek okresního soudu, s. 14) však okresní soud znalecký posudek na poškozenou nijak nezmiňuje, opírá se toliko o aplikaci pravidla *in dubio pro reo* v situaci slova proti slovu, kterou nelze dalším dokazováním zvrátit, a o předpoklad, že stěžovatel se mohl domnívat, že poškozená by mu vozidlo půjčila, i kdyby je užil v noci (k čemuž však okresní soud nedospěl).

83. Po tomto kasačním zásahu 2. usnesením krajského soudu okresní soud ve svém usnesení překvapivě otáčí a na základě nezměněného důkazního stavu dospívá k závěru, že výpovědi stěžovatele a poškozené si sice protiřečí, poškozená nejprve uvedla, že by jí nevadilo, kdyby si stěžovatel vozidlo půjčil i bez jejího souhlasu, pokud by nebyl opilý,

a v opakovaném hlavním líčení pak tvrdila, že vozidlo stěžovateli půjčovala vždy na základě výslovného předchozího souhlasu a klíčky že mu vždy dávala do ruky, ale přesto okresní soud uzavírá, že stěžovatel předmětným vozidlem jel do Zbraslavic, a zřejmě tedy výslovný souhlas neměl. Přes zřejmý rozpor nejen s původním závěrem okresního soudu při prakticky nezměněném důkazním stavu, ale i přes zřejmé nevypořádání se s rozporem ve výpovědích stěžovatele (jel hned odpoledne a souhlas měl) a poškozené (jel až v noci a souhlas neměl) krajský soud bez dalšího akceptuje závěr, že skutek 1 se stal, nesouhlasí toliko s tím, že by nemělo jít o trestný čin a svým 3. usnesením usnesení okresního soudu ruší a zavazuje jej právním názorem, že tento skutek je trestným činem. Krajský soud tak akceptuje nedostatečně odůvodněný závěr okresního soudu učiněný na základě rozporuplných zjištění.

84. V napadeném rozsudku okresní soud v podstatě opakuje závěr ze svého usnesení, který doplňuje (viz s. 20 napadeného rozsudku okresního soudu) tím, že poškozená od počátku vypovídala, že by neměla problém mu vozidlo půjčit, kdyby nebyl opilý, a že opilý byl, vzal okresní soud nyní již za prokázané, protože „… byť on sám to popírá, vyplývá i z jeho dalšího počínání popsaného následně v bodě 2) rozsudku (tj. skutku 2 – pozn. Ústavního soudu),“ a že patrně jel pro alkohol, neboť potraviny, tedy špekáčky, měli nakoupené již při cestě na chatu. Tyto skutkové závěry okresní soud učinil bez relevantní změny v důkazní situaci, tedy zejména přes stále existující rozpor v základní otázce, kdy měl stěžovatel předmětného vozidla užít, a navzdory argumentačnímu bludnému kruhu spočívajícímu v tom, že poškozená stěžovateli vozidlo nepůjčila, protože byl opilý, a že byl stěžovatel opilý, to okresní soud dovodil z toho, že mu poškozená nechtěla půjčit vozidlo (a z toho, že uvěřil poškozené i ohledně skutků 2 a 3). Současně přitom okresní soud vzal za prokázané, že v době, kdy mělo ke skutku 1 dojít, poškozená ještě nezaznamenala, že stěžovatel byl opilý, tedy logicky se nabízí otázka, proč by tedy stěžovateli vozidlo nepůjčila. S údajným popíjením piva u táboráku stěžovatelem se přitom okresní soud nijak blíže nezabýval (s jakým časovým odstupem se tak mělo dít, kolikastupňové pivo to mělo být, zda stěžovatel jedl, proč přesto poškozená měla za to, že před uložením dětí stěžovatel nebyl opilý atd.). Takto nepřesvědčivé a vnitřně rozporné hodnocení důkazů krajský soud ve svém rozsudku akceptoval jako provedené řádně a v souladu s § 2 odst. 6 trestního řádu.

85. Ústavní soud tedy ke skutku 1 uzavírá, že okresní soud přehodnotil své původní skutkové závěry pod tlakem nepřípustných pokynů krajského soudu, o čemž svědčí opakované zrušení rozsudku okresního soudu toliko s nekonkrétními a obecnými výhradami k hodnocení důkazů v situaci slova proti slovu ve vztahu ke skutku 1, radikální a důkazním vývojem nepodložená změna skutkových závěrů okresního soudu v jeho usnesení a jejich akceptace krajským soudem přes existenci elementárních rozporů v odůvodnění napadeného rozsudku okresního soudu ke skutku 1.

C) Ke skutkům 2 a 3

86. I ve vztahu ke skutkům 2 a 3 dospěl, jak uvedeno v části II tohoto nálezu, okresní soud ve svém 2. rozsudku k závěru, že jde o situaci slova proti slovu, přičemž objektivní důkazy nejsou způsobilé vyvrátit ani potvrdit kteroukoliv z verzí a doplnění dokazování na věci ničeho nezměnilo. Odůvodnil, proč poškozenou nepovažoval za věrohodnou, a to nejen vzhledem ke znaleckému posudku, ale i k tomu, že měnila svou výpověď ohledně věcí, které jí měly být odcizeny či zničeny, a ohledně okolností, kdy si údajně měla uvědomit, že jí chybí hotovost 4 000 Kč.

87. Krajský soud ve vztahu ke skutku 2 za situace, v níž se okresnímu soudu nepodařilo přes veškeré úsilí odstranit pochybnosti o tom, zda k němu vůbec došlo, jen stručně uložil opětovně okresnímu soudu, aby věnoval zvýšenou pozornost věrohodnosti jednotlivých verzí, aby odstranil pochybnosti o tom, zda a které věci měly být poničeny a které odcizeny, a také podotkl: „Je pravdou, že ohledání místa činu proběhlo s větším časovým odstupem a žádné

stopy po rozbitých či zničených věcech poškozené nebyly nalezeny, nicméně to samo o sobě ještě neznamená, že tvrzení poškozené o odvození a zničení věcí jsou nevěrohodná, neboť nečinnost policejního orgánu nelze v tomto směru klást k tíži poškozené.“ Tím velmi zřetelně nepřímo naznačil okresnímu soudu, jaké skutkové zjištění od něj očekává, a současně implikoval, že by snad nečinnost policejního orgánu měla být kladena k tíži stěžovatele, neboť stály-li proti sobě jen dvě vzájemně se vylučující verze, k tíži proponenta jedné z nich tato skutečnost nutně musela jít, *tertium non datur*.

88. Jelikož ani ve svém 3. rozsudku okresní soud nevzal za prokázané zničení či odcizení většiny věcí, které uváděla poškozená, neboť neměl ničím za prokázanou jejich existenci, krajský soud i ve svém 4. usnesení stěžovateli vytkl, že: „Jakkoli je faktem, že žádné stopy po rozbitých či zničených věcech poškozené nebyly nalezeny, tak to ještě samo o sobě neznamená, že tvrzení poškozené o odcizení či zničení věcí jsou nevěrohodná, zejména pokud se od jejích tvrzení odvíjí jiná skutková zjištění nalézacího soudu.“ Z toho se podává, že krajský soud nutí okresní soud přijmout za jediný důkaz trestných činů proti majetku výpověď poškozené jenom proto, že již v jiných bodech obžaloby okresní soud proti svému vnitřnímu přesvědčení svá skutková zjištění změnil.

89. Kromě toho se krajský soud dopustil i dalšího přehodnocování skutkových závěrů soudu prvého stupně, nadto zjevně založených na apriorním přesvědčení o vině stěžovatele. Např. v rozporu se skutkovým zjištěním okresního soudu, že částka 4 000 Kč, kterou měl stěžovatel poškozené odcizit, pocházela z důchodu, který si cestou na chatu (podle jiné její výpovědi den předem) vyzvedla na poště, uvádí, že skutečnost, že si důchod ve skutečnosti vybrala již tři dny předem, neznamená, že si v rozhodný den nemohla vybrat na poště částku 4 000 Kč, ačkoliv okresní soud žádné skutkové zjištění o jiném výběru peněz neučinil a ani sama poškozená netvrdila nic jiného, než že částka pocházela z vyplaceného důchodu.

90. Okresní soud ve svém napadeném rozsudku i v tomto ohledu podlehl nepřípustnému tlaku ze strany krajského soudu a převzal za svá jím prosazovaná skutková zjištění. Není tedy s podivem, že krajský soud ve svém rozsudku tyto závěry okresního soudu podpořil, ačkoliv byly opět bez změny v důkazní situaci zcela opačné oproti původním, a okresní soud se s touto dramatickou změnou svého názoru ani nijak argumentačně nevypořádal a své nové závěry odůvodnil jen velmi povšechným a nepřesvědčivým způsobem, např. bez jakéhokoliv bližšího vysvětlení, že datum na stvrzence se nemuselo shodovat s datem, kdy si skutečně poškozená důchod vybrala, či že kdyby chtěla poškozená stěžovatele poškodit, mohla by udat i věci vyšší hodnoty.

91. Ve vztahu ke skutku 3 krajský soud okresnímu soudu ve svém 2. usnesení vytýkal, že neuvěřil poškozené „především“ kvůli znaleckému posudku na její osobu, následně uvedl, že jde sice o významný důkazní prostředek, avšak dle krajského soudu jeho závěry okresní soud přeceňuje, odborné vyjádření ke krevním stopám se pak dle krajského soudu nevyjadřuje k průběhu incidentu, a „případnému“ krvácejícímu zranění poškozené, na jejíž hlavě byl „objektivně zjištěn“ zaschlý strup, pročež dle krajského soudu závěr, že krev nepocházela od poškozené, „nevyznívá vskutku přesvědčivě“. K výslechu zpracovatele odborného vyjádření přímo krajský soud uvedl, že: „K charakteru kladených dotazů se tak ze strany zpracovatele odborného vyjádření jednalo skutečně pouze o teoretické závěry, které ne zcela odpovídají výstupům odborného vyjádření.“ V této části nemůže Ústavní soud než konstatovat, že tyto vývody krajského soudu již nejsou ničím jiným než přehodnocováním důkazů, které krajský soud neprovedl.

92. Je zcela v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů, jestliže výslech zpracovatele odborného vyjádření ke krevním stopám vyhodnotil okresní soud vzhledem k informacím výslovně uvedeným tímto zpracovatelem jako neprokazující, že krev pocházela i od poškozené, tedy zvolil takový výsledek hodnocení tohoto důkazu, který z jeho obsahu plynul a nebyl s ním v rozporu, což je postup zcela v souladu se zásadou volného hodnocení

důkazů. Objektivní zranění u poškozené přitom dle okresního soudu neprokazovala fotografie hned z druhého dne, ale až prohlídka těla se značným odstupem, o které se znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství, vyjádřil tak, že u ní nelze prokázat, zda pochází z údajného incidentu mezi ní a stěžovatelem. Skutkové závěry okresního soudu jsou tak logicky a přesvědčivě odůvodněny a vycházejí z dokazování provedeného v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů. Krajský soud přitom přesto zjevně provedl dokazování vlastní a dospěl k vlastním závěrům, které se nepřípustně snažil vnuknout soudu okresnímu.

93. Krajský soud rovněž uložil okresnímu soudu znovu se zabývat výpověďmi svědka – kamaráda poškozené a svědkyně – dcery poškozené, kteří měli vypovědět, co o incidentu vypovídala jedna z nezletilých, která u něj měla být přítomna, ačkoliv o nich již dříve okresní soud uzavřel, že mají informace toliko z doslechu, a svědka – kamaráda měl za nevěrohodného, neboť se vyhýbal své výpovědi a má k poškozené blízký vztah. To krajský soud odmítl s tím, že se jedná o nepodloženou spekulaci, čímž evidentně vyjádřil svůj názor na to, jak by okresní soud měl hodnotit věrohodnost tohoto svědka, neboť přinejmenším jeho blízký vztah k poškozené nikdo (ani on sám) nepopíral a bylo plně na okresním soudu, aby v souladu se zásadami přímosti a bezprostřednosti věrohodnost tohoto svědka posoudil. Stejný závěr lze učinit ohledně závěru krajského soudu, že okresní soud se oproti znaleckému posudku na osobu poškozené tak podrobně a kriticky nevěnuje znaleckému posudku na osobu stěžovatele, ačkoliv okresní soud logicky a srozumitelně vyložil, že tento znalecký posudek neprokazuje zvýšenou agresivitu stěžovatele, neboť nevzal za prokázané, že by stěžovatel byl pod vlivem alkoholu, který u něj spouští impulzivní projevy v rámci zkratkové reaktivity.

94. Uvěřil-li okresní soud znaleckému posudku na osobu poškozené a odůvodnil-li, proč závěry znaleckého posudku na osobu stěžovatele nepovažuje za prokazující jeho agresivní chování, byl takový postup zcela v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů, do níž krajskému soudu nepřísluší zasahovat. I zde tak krajský soud vnucuje okresnímu soudu svou představu o věrohodnosti stěžovatele.

95. Ve 3. rozsudku okresní soud zjevně s výjimkou části skutku 2 převzal po nepřípustných pokynech krajského soudu jeho představu o skutkových zjištěních za svou a v podstatě se jí podrobil. O tom, že tak učinil v rozporu se svým vnitřním přesvědčením, svědčí to, že odůvodnění jeho nových skutkových závěrů je rozporuplné, nelogické, neúplné či v přímém rozporu s tím, jaké skutkové závěry dříve učinil z již původně provedených důkazů. Např. v 1. rozsudku okresní soud (na s. 7) uvedl, že svědek – kamarád poškozené neslyšel v telefonu, že by stěžovatel dětem vyhrožoval, resp. že již neví, jestli to slyšel, nebo mu to říkala poškozená. Ve svém 3. rozsudku (s. 17) pak náhle otáčí a uvádí, že z obou výpovědí tohoto svědka v hlavním líčení je zřejmé, že přímo toto vyhrožování slyšel. Na tento logický rozpor pak nereaguje dále v odůvodnění ani okresní soud a nijak si jej nevšímá ani krajský soud ve svém rozsudku. Stejně tak je tomu ohledně hodnocení důkazů k mechanismu zranění poškozené, kdy bez změny v důkazní situaci okresní soud ty stejné důkazy, z nichž dovodil, že neprokazují bez důvodné pochybnosti, že by stěžovatel udeřil poškozenou vázou, nově hodnotí tak, že právě tuto skutečnost prokazují; jakož i ohledně skutkového závěru o opilosti stěžovatele, který nově okresní soud bez jakékoliv změny v dokazování nyní vyvozuje.

96. O tom, že k žádné změně v dokazování nedošlo, svědčí skutečnost, že okresní soud po 2. usnesení krajského soudu neprovedl již žádný důkaz, toliko v hlavním líčení před vydáním svého 3. rozsudku a svého usnesení přečetl se souhlasem stran úřední záznam o podání vysvětlení matky jednoho z nezletilých, který měl být incidentu přítomen, jehož obsahem bylo jen to, že matka o incidentu mezi poškozenou a stěžovatelem nic neví a její syn je v pořádku a na nic si nepamatuje. Na tento úřední záznam přitom okresní soud v odůvodnění svého 3. rozsudku ani nijak neodkazuje. Napadený rozsudek okresní soud pak

vydal po hlavním líčení, v němž nebyly provedeny vůbec žádné důkazy, toliko byl konstatován obsah 3. a 4. usnesení krajského soudu.

97. Krajský soud na tyto rozpory a nelogičnosti nijak ve svém rozsudku nereaguje, neboť odpovídají jeho představám o skutkovém stavu. Zcela bez povšimnutí nechává rovněž skutečnost, že se okresní soud při ustalování svých skutkových závěrů nově nijak blíže nevěnoval tomu, co měla svědkovi – kamarádu poškozené či svědkyni – dceři poškozené o údajném incidentu sdělit nezletilá, která mu měla být přítomna, ačkoliv tím nesplnil pokyn odvolacího soudu uložený již v jeho 1. usnesení (bod 10) a dále znovu i ve 2. usnesení (bod 10). I tuto skutečnost si nelze vyložit jinak než, že poté, co okresní soud převzal za svá skutková zjištění preferovaná krajským soudem, nebylo splnění tohoto pokynu, které původně krajský soud považoval za nezbytné pro objektivní objasnění věci, již třeba.

D) Shrnutí

98. Závěrem této části tak Ústavní soud shrnuje, že vzhledem ke všemu výše uvedenému krajský soud ukládal opakovaně okresnímu soudu protiústavní pokyny, což vyústilo ve vydání napadeného rozsudku okresního soudu, který krajský soud svým napadeným rozsudkem v relevantním rozsahu (s výjimkou výroku o náhradě škody) akceptoval. Tím se dopustil porušení stěžovatelova ústavně zaručeného základního práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i porušení principu presumpce neviny stěžovatele podle čl. 40 odst. 2 Listiny, neboť předmětné pokyny byly výsledkem úsudku krajského soudu o vině stěžovatele nezaloženého na jím provedeném dokazování.

99. Jelikož tedy okresní soud nakonec podlehl nepřípustnému tlaku odvolacího soudu a vyhověl jeho protiústavnímu pokynu, zatížil i on svůj napadený rozsudek vadou protiústavnosti, neboť jeho skutkové závěry nebyly výsledkem jeho vnitřního přesvědčení dosaženého na základě dokazování provedeného v souladu s ústavně chráněnými zásadami přímosti a bezprostřednosti, ústnosti a volného hodnocení důkazů, ale vůle krajského soudu, který žádné dokazování neprováděl. Tato vada se promítla nejen do napadeného rozsudku okresního soudu, ale stíhá napadený rozsudek krajského soudu, který byl poslední možností, jak krajský soud mohl tuto vadu sám od sebe zhojit. Jelikož proti těmto vadám v napadených rozsudcích okresního i krajského soudu nezakročil ani Nejvyšší soud, je i jeho napadené usnesení ústavně deficitní. Ústavní soud proto zrušil všechna tři napadená rozhodnutí obecných soudů.

VII. Závěr

100. Nosné právní závěry tohoto nálezu, které jsou ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy závazné pro všechny, jsou vyjádřeny v bodech 66 až 75 a v bodech 98 až 99.

101. Úlohou okresního soudu bude nyní znovu zhodnotit důkazy v souladu se všemi relevantními zásadami dokazování v trestním řízení, zejména se zásadami volného hodnocení důkazů, materiální pravdy, bezprostřednosti a ústnosti a na základě toho dospět ke skutkovým závěrům, které budou odrážet jeho vnitřní přesvědčení. Předchozími pokyny krajského soudu, které v tomto nálezu Ústavní soud shledal protiústavními, se přitom nesmí cítit vázán. Ústavní soud podotýká, že není oprávněn předjímat výsledek předmětného trestního řízení, avšak dojde-li v jeho průběhu na opravná řízení, krajský soud je oprávněn ukládat okresnímu soudu pokyny v souladu s ústavně konformním výkladem ustanovení § 263 odst. 7 trestního řádu a § 264 odst. 1 trestního řádu tak, jak jej Ústavní soud provedl v tomto nálezu. Proti případným pochybením v tomto směru, pokud by hypoteticky nastala, což samozřejmě rovněž Ústavní soud nemůže předjímat, je případně oprávněn zakročit i Nejvyšší soud v souladu se svou povinností střežit základní práva a svobody obviněných [srov. např. stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14 ze dne 4. 3. 2014 (ST 38/72 SbNU 599; 40/2014 Sb.), bod 26].

102. Vzhledem ke všemu shora uvedenému Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavně zaručené základní právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a presumpce neviny dle čl. 40 odst. 2 Listiny byly napadenými rozhodnutími obecných soudů porušeny. Jelikož Ústavní soud posoudil ústavní stížnost jako důvodnou, dle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyslovil, která ústavně zaručená základní práva stěžovatele byla napadenými rozhodnutími porušena, a dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadená rozhodnutí.

Č. 25
Stanovení tarifní hodnoty v řízení o určení neúčinnosti právního jednání (sp. zn. IV. ÚS 2155/21 ze dne 22. února 2022)

Nepřizná-li (ve sporu o peněžité plnění, v němž je nárok na jeho zaplacení uplatněn *in eventum*) obecný soud při rozhodování o nákladech řízení úspěšnému účastníkovi jejich náhradu podle § 8 odst. 1 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, poruší tím jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a právem vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti Bílé Karpaty, s. r. o., sídlem Františka Diviše 944, Praha 22 – Uhříněves, zastoupené Mgr. Jiřím Wytrzensem, advokátem, sídlem U Mlýnského kanálu 699/20, Praha 8 – Karlín, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. května 2021 č. j. 16 Co 178/2021-226, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a Ing. Ivana Martinči a Ing. Petera Markulince, zastoupených JUDr. Robertem Němcem, LL.M., advokátem, sídlem Jáchymova 26/2, Praha 1 – Staré Město, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 28. května 2021 č. j. 16 Co 178/2021-226 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 37 odst. 2 a čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. května 2021 č. j. 16 Co 178/2021--226 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jím byla porušena základní práva zakotvená v čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. Z ústavní stížnosti, z napadeného rozhodnutí a ze spisu Obvodního soudu pro Prahu 10 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 9 C 85/2019 se podává, že vedlejší účastníci se žalobou domáhali, aby obvodní soud vydal rozsudek jednak o tom, že postoupení pohledávky ve výši 625 523 Kč za obcí Holubice učiněné na základě smlouvy o postoupení pohledávky ze dne 14. 9. 2018 uzavřené mezi obchodní společností Highest Investment, a. s., a stěžovatelkou

je vůči vedlejším účastníkům právně neúčinné, jednak aby uložil stěžovatelce povinnost vydat vedlejším účastníkům prospěch, který získala v důsledku postoupení pohledávky ve výši 625 523 Kč, a nahradila jim náklady řízení. Na základě výzvy obvodního soudu vedlejší účastníci upřesnili žalobní návrh a navrhli vydání rozsudku, kterým by bylo vysloveno, že postoupení uvedené pohledávky je vůči nim právně neúčinné, a pro případ, že by bylo v průběhu řízení prokázáno, že došlo ve specifikovaném období ke snížení postižené pohledávky nebo k jejímu zániku v důsledku plnění poddlužníka stěžovatelce, aby bylo vysloveno, že postoupení předmětné pohledávky je vůči nim právně neúčinné a že stěžovatelka je povinna vydat vedlejším účastníkům plnění ve výši 625 523 Kč, které získala v důsledku postoupení pohledávky. Obvodní soud po provedeném dokazování rozsudkem ze dne 17. 2. 2021 č. j. 9 C 85/2019-194 žalobu vedlejších účastníků o určení neúčinnosti smlouvy zamítl (I. výrok), zamítl i žalobu o zaplacení částky 625 523 Kč (II. výrok) a uložil vedlejším účastníkům povinnost zaplatit stěžovatelce společně a nerozdílně náhradu nákladů řízení ve výši 96 186,40 Kč (III. výrok). Zamítnutí žaloby odůvodnil zjištěním, že vedlejší účastníci nedostáli své povinnosti tvrdit rozhodné skutečnosti (v souladu s poučením poskytnutým jim soudem) a neunesli břemeno tvrzení, že postupitelka měla úmysl zkrátit jejich nároky, že stěžovatelce byl tento úmysl znám, že předmětný úkon vedl ke zmenšení majetku dlužníka, a to má za následek, že vedlejší účastníci nemohou dosáhnout uspokojení své pohledávky z jeho majetku. Výrok III o nákladech řízení odůvodnil obvodní soud odkazem na § 142 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) s ohledem na úspěch stěžovatelky ve sporu. Soudem určená výše náhrady nákladů řízení 96 186,40 Kč představuje soudní poplatek 2 000 Kč a náklady na zastoupení advokátem, které tvoří odměna počítaná z tarifu 625 523 Kč, hotové výdaje a 21% DPH, přičemž obvodní soud přiznal odměnu za 7 úkonů právní služby po 10 820 Kč.

3. Proti III. výroku rozsudku obvodního soudu podali vedlejší účastníci odvolání a navrhli jeho změnu tak, že výše náhrady nákladů řízení činí 13 068 Kč. Namítli mimo jiné, že obvodní soud nesprávně zahrnul do náhrady nákladů řízení soudní poplatek ze žaloby 2 000 Kč, dále že obvodní soud nesprávně vyšel z tarifu 625 523 Kč, ač měl postupovat podle § 9 odst. 1 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, a vyjít z tarifní hodnoty 10 000 Kč, neboť předmětem řízení bylo určení relativní neúčinnosti právního jednání. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) napadeným usnesením změnil III. výrok rozsudku obvodního soudu tak, že výše náhrady nákladů řízení činí 12 160,50 Kč, jinak jej v tomto výroku potvrdil (I. výrok) a uložil stěžovatelce povinnost zaplatit vedlejším účastníkům náklady odvolacího řízení ve výši 1 270,50 Kč (II. výrok). Městský soud považoval námitku týkající se tarifní hodnoty, ze které má být odměna určena, za důvodnou, protože předmětem řízení bylo právo vedlejších účastníků dovolat se neúčinnosti smlouvy, která podle nich zkracovala uspokojení jejich pohledávky, což je právo, jehož hodnota není sama o sobě vyjádřitelná ve smyslu § 9 odst. 1 advokátního tarifu. Městský soud dodal, že obdobně, je-li například předmětem řízení právo dovolat se neúčinnosti smlouvy o darování nemovitosti, též není tarifní hodnota určována cenou nemovitosti. Vedlejší účastníci sice zformulovali svůj požadavek do dvou výroků, a to určovacího a výroku na vydání plnění, ovšem druhý výrok na plnění podle městského soudu představuje faktickou realizaci neúčinnosti právního jednání v podobě vydání nabytého plnění (§ 595 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Městský soud shrnul, že předmět řízení byl jeden, bylo jím právo vedlejších účastníků dovolat se neúčinnosti smlouvy o postoupení pohledávky, k tomuto právu se také stěžovatelka v řízení vyjadřovala, k tomuto bylo vedeno dokazování (především k úmyslu dlužníka zkrátit vedlejší účastníky jako věřitele a vědomosti druhé strany o tomto úmyslu) a o něm obvodní soud zamítavě rozhodl primárně s odůvodněním, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nebyl prokázán. Stěžovatelce tak náleží

náhrada nákladů řízení za šest úkonů právní služby. Správná výše náhrady nákladů řízení činí celkem 12 160,50 Kč a představuje ji odměna za pět úkonů právní služby po 1 500 Kč a za jeden úkon právní služby po 750 Kč, šest režijních paušálů po 300 Kč (§ 13 odst. 3 advokátního tarifu) a 21% DPH. Výrok o nákladech odvolacího řízení se opírá o § 224 odst. 1, § 142 odst. 1 o. s. ř., neboť vedlejší účastníci byli v odvolacím řízení úspěšní.

II. Argumentace stěžovatelky

4. Stěžovatelka nesouhlasí s určením výše nákladů řízení s využitím tarifní hodnoty podle § 9 odst. 1 advokátního tarifu, odůvodněným tím, že ve sporu šlo o nárok penězi neocenitelný. Takový výklad není podle stěžovatelky správný a jeho aplikace zakládá porušení ústavně zaručených práv, neboť stěžovatelce bylo upřeno právo na přiznání řádné náhrady nákladů řízení, a tedy právo na soudní ochranu, dále právo na nabývání majetku, jakož i právo na zastoupení v soudním řízení. Stěžovatelka poukazuje na to, že vedlejší účastníci celé řízení vedené proti ní pojali výlučně šikanózně, a proto musela vynaložit nemalé náklady na právní zastoupení, aby čelila těmto účelovým útokům. I z tohoto důvodu je podle ní absurdní, přiznal-li jí městský soud náhradu nákladů ve výši určené v napadeném usnesení, když primárním účelem vedlejších účastníků bylo získání částky 625 523 Kč.

5. Podle stěžovatelky jí musí náležet náhrada ve výši 10 820 Kč za jeden úkon právní služby, neboť hodnota plnění činí 625 523 Kč, jde tedy o plnění, které je možné penězi ocenit podle § 8 odst. 1 advokátního tarifu. Vedlejší účastníci ostatně v petitu žaloby uvádějí hodnotu pohledávky, u jejíhož postoupení se domáhají určení neúčinnosti. Stěžovatelka poukazuje na to, že vedlejší účastníci v žalobním návrhu i ve svých dalších vyjádřeních uplatňovali dva nároky, což plyne jak z obsahu žaloby, tak i z obsahu rozsudku obvodního soudu, protože obvodní soud zamítl oba žalobní návrhy I. a II. výrokem, tedy jak žalobu směřující na neúčinnost právního jednání, tak i žalobu na zaplacení částky 625 523 Kč. Bylo na vedlejších účastnících, jak budou petit formulovat, požadovali-li dva vedle sebe stojící nároky, byť případně určitým způsobem podmíněné, je nutno tímto způsobem postupovat i při výpočtu náhrady nákladů řízení.

6. V další části ústavní stížnosti, s využitím odkazů na nálezy Ústavního soudu ze dne 24. 3. 2011 sp. zn. II. ÚS 538/10 (N 54/60 SbNU 671) a ze dne 4. 7. 2001 sp. zn. II. ÚS 598/2000 (N 100/23 SbNU 23), stěžovatelka dovozuje, že i v řízení o určovací žalobě (tedy i v řízení o odpůrčí žalobě) by měla být přiznána výše hodnoty úkonu, tj. s přihlédnutím k hodnotě věci (pohledávky), o kterou jde.

7. Stěžovatelka uzavírá, že napadeným usnesením bylo zasaženo do jejích práv z důvodu chybné interpretace městským soudem a vybočením ze standardů výkladu při posuzování náhrady nákladů řízení. Městský soud, navzdory skutečnostem, že ve sporu šlo o právo odkazující na hodnotu ocenitelnou penězi a že žalobou byly objektivně po celou dobu řízení požadovány dva nároky, přiznal stěžovatelce jen náhradu nákladů podle § 9 odst. 1 advokátního tarifu. Ústavní rovinu případu spatřuje stěžovatelka zejména ve striktní a formální aplikaci příslušných ustanovení zákona, a to bez ohledu na jejich, byť jen jazykový, výklad a bez ohledu na již existující judikaturu a právní názor Ústavního soudu v obdobných věcech.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem a jeho průběh

8. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Ústavní stížnost je

přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

9. Ústavní stížnost byla dle rozvrhu práce přidělena soudci Pavlu Šámalovi jako soudci zpravodaji, s jehož návrhem věc odmítnout jako zjevně neopodstatněnou se senát při projednání návrhu dne 30. 9. 2021 neztotožnil. Proto byl předsedou senátu určen postupem podle § 55 zákona o Ústavním soudu Josef Fiala jako nový soudce zpravodaj k vypracování nálezu.

IV. Vyjádření účastníka a vedlejších účastníků

10. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření městskému soudu a vedlejším účastníkům.

11. Městský soud odkázal na důvody aplikace § 9 odst. 1 advokátního tarifu, které jsou uvedeny v jeho usnesení, a též na skutečnost, že podmínek neúčinnosti právního jednání se týkala právní pomoc zástupce stěžovatelky. K námitce o „kumulaci nároků“ na určení a na plnění připomenul, že při rozhodnutí o nákladech řízení nepřihlížel k požadavku stěžovatelky na peněžité plnění, neboť tento nárok byl uplatněn „eventuálně“ pro případ úspěchu žalobců s nárokem na určení neúčinnosti právního jednání, „tedy ve své podstatě podmíněně“. Městský soud navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl, případně zamítl.

12. Vedlejší účastníci se ve společném vyjádření nejprve ohradili proti útokům stěžovatelky namířeným proti nim, když je stěžovatelka osočuje z údajného šikanózního jednání v předcházejícím řízení. Poté namítli, že ústavní stížnost nemá ústavněprávní rozměr, neboť stěžovatelka brojí proti usnesení, kterým bylo rozhodnuto „pouze“ o výši náhrady nákladů řízení. Připomínají judikaturní závěry Ústavního soudu týkající se posuzování problematiky nákladů řízení a bagatelních sporů, přičemž podle jejich názoru postrádá ústavní stížnost řádné zdůvodnění a směřuje především ke zpochybnění závěrů obecných soudů, její argumentace míří spíše k ochraně běžné zákonnosti, a nikoliv k ochraně ústavnosti. Ve výpočtu výše nákladů souhlasí vedlejší účastníci se závěry napadeného usnesení, protože tarifní hodnota měla být stanovena podle § 9 odst. 1 advokátního tarifu, tj. ve výši 10 000 Kč, neboť předmětem řízení bylo určení relativní neúčinnosti právního jednání. Z těchto důvodů vedlejší účastníci navrhli, aby Ústavní soud odmítl ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou, *in eventum* ji zamítl.

13. Vyjádření účastníka a vedlejších účastníků Ústavní soud nezasílal stěžovatelce na vědomí a k případné replice, neboť neobsahují žádnou argumentaci, která by nebyla známa účastníkům řízení.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

15. Proces interpretace a aplikace podústavního práva pak bývá stižen takovouto kvalifikovanou vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad

některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc nebo se dopustí – z hlediska řádně vedeného soudního řízení – neakceptovatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [srov. nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

16. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně konstatoval, že rozhodování o nákladech řízení před obecnými soudy je zásadně doménou těchto soudů; zobrazují se zde aspekty nezávislého soudního rozhodování. Ústavní soud není tudíž oprávněn v detailech přezkoumávat jednotlivá rozhodnutí těchto soudů o nákladech řízení (srov. např. usnesení ze dne 24. 11. 2005 sp. zn. I. ÚS 457/05; rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz). Rozhodnutí o náhradě nákladů řízení by mohlo nabýt ústavněprávní dimenzi toliko v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což by mohlo nastat v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona, v nichž by byl obsažen např. prvek svévole. Případy, kdy Ústavní soud ústavní stížnost proti pravomocným rozhodnutím obecných soudů o nákladech řízení připustil k věcnému posouzení, jsou výjimečné [např. nálezy Ústavního soudu ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17), sp. zn. II. ÚS 598/2000, ze dne 17. 5. 2001 sp. zn. III. ÚS 727/2000 (N 75/22 SbNU 145), ze dne 24. 5. 2001 sp. zn. III. ÚS 619/2000 (N 79/22 SbNU 165), ze dne 31. 3. 2005 sp. zn. II. ÚS 557/04 (N 68/36 SbNU 725) či usnesení ze dne 10. 1. 2006 sp. zn. I. ÚS 633/05 a další].

17. Je notorietou, že základní pravidlo pro přiznání náhrady nákladů civilního sporného řízení, podle něhož procesně neúspěšný účastník nahrazuje (hradí) náklady řízení procesně úspěšné protistrany, je tzv. procesní úspěch ve věci (§ 142 odst. 1 o. s. ř.). Úspěch ve věci je závislý na předmětu řízení, jiným slovy, na tom, zda soud žalobě vyhověl. U žaloby s jednoduchým petitem je určení výsledku sporu jednoznačné, žalobce je úspěšný, je-li jeho žalobě vyhověno; u žalob s eventuálním petitem je žalobce procesně úspěšný tehdy, je-li vyhověno primárnímu petitu, nebo v případě, že je primární petit zamítnut, je vyhověno petitu sekundárnímu; u alternativního petitu je žalobce úspěšný při vyhovění jedné z uplatněných alternativ. Žalovaný je procesně úspěšný, je-li žaloba zamítnuta v celém rozsahu. V tomto punktu se projevuje ústřední význam žaloby, jako úkonu žalobce, vymezující předmět řízení, který lze charakterizovat jako „objekt soudní ochrany, o němž se soud má ve svém rozhodnutí příznivě nebo nepříznivě vyslovit“ (Macur, J. Předmět sporu v civilním soudním řízení, ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS, IURIDICA, No. 265, Brno 2002, ISBN 80-210--2824-6, s. 17). Strukturní a funkční vazby mezi soukromým hmotným právem a civilním procesem se projevují také u žaloby, která – jako základní dispoziční úkon žalobce – souvisí se soukromoprávní autonomií jednotlivce. Jen žalobce může rozhodovat o tom, zda svoje práva či oprávněné zájmy bude chránit v řízení před soudem, neboť sporné řízení nemůže být zahajováno proti vůli stran a žalobce má právo na soudní ochranu i tehdy, že se jeho rozhodnutí žalovat může objektivně jevit jako nerozumné či nemá relevantní hmotněprávní základ. Ze žaloby musí být patrno, čeho se navrhovatel domáhá (§ 79 odst. 1 o. s. ř.), což je pravidelně obsahem tzv. petitu (žalobního návrhu). Soud je (kromě případů uvedených v § 153 odst. 2 o. s. ř.) petitem vázán; znamená to, že nemůže přiznat více či něco jiného, než bylo navrženo. Vázanost petitem je tradičním principem a vyjadřuje, že ve sporném řízení je to účastník, kdo odpovídá za výsledek sporu, vymezuje předmět řízení, jímž může (za splnění procesních podmínek) disponovat, měnit jej, omezovat či rozšiřovat. Soud v těchto případech kauzu toliko projednává, pohybuje se přitom v mezích určenými žalobcem, eventuálně žalovaným (u vzájemné žaloby), a musí vždy rozhodnout o celém petitu.

18. V závislosti na obsahu petitu se provádí nejvýznamnější dělení žalob, a to žaloby na plnění, žaloby určovací, žaloby konstitutivní, žaloby statusové (eventuálně žaloby procesní,

např. žaloba excindační). Nejběžnějším druhem civilní žaloba je žaloba na plnění, které může spočívat v povinnosti něco dát, něco konat, něčeho se zdržet nebo něco strpět. Druh žaloby, resp. její obsah, má řadu konsekvencí, kromě jiného též pro určení tzv. tarifní hodnoty, jako jednoho z prvků algoritmu stanovení mimosmluvní odměny advokáta (srov. § 6 a násl. advokátního tarifu).

19. V posuzované věci obvodní soud interpretoval žalobu vedlejších účastníků jako žalobu se složeným petitem, protože vedlejší účastníci se domáhali dvou nároků, a proto rozhodl o každém z nároků zvlášť. Logickým důsledkem tohoto přístupu bylo rozhodnutí o náhradě nákladů řízení vycházející z výše peněžité částky, kterou vedlejší účastníci požadovali vydat. Městský soud však dovodil, že předmětem řízení bylo právo vedlejších účastníků dovolat se neúčinnosti smlouvy, která podle jejich tvrzení zkracovala uspokojení jejich pohledávky, což je právo, jehož hodnota není sama o sobě vyjádřitelná podle § 9 odst. 1 advokátního tarifu. K namítanému uplatnění dvou nároků vedlejšími účastníky městský soud uvedl, že vedlejší účastníci sice zformulovali svůj požadavek do dvou výroků, a to určovacího výroku a výroku na vydání plnění, ovšem druhý výrok na plnění představuje faktickou realizaci neúčinnosti právního jednání v podobě vydání nabytého plnění.

20. Role Ústavního soudu nespočívá v jeho pozici jakési „náhradní“ instance v systému obecné justice, povolané ke sjednocování judikatury obecných soudů v situacích, kdy soudy vyšších stupňů, s ohledem na nepřípustnost vhodného opravného prostředku (jako v nyní posuzované věci), nemohou danou roli prostřednictvím své rozhodovací činnosti plnit. Ústavní soud při rozhodování o ústavních stížnostech podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy posuzuje výlučně ochranu ústavnosti, a není-li dané, eventuálně rozdílné rozhodování obecných soudů na takovéto otázce postaveno, není ani v jeho kompetenci do věci vstupovat. Rozhodovací činnost Ústavního soudu dlouhodobě vychází z toho (tzv. Heckova formule), že ústavní právo není porušeno tehdy, když rozhodnutí, měřeno podústavním právem, je objektivně vadné; vada musí spočívat právě v nerespektování základních práv tím, že soud vůbec existenci základního práva nerespektuje nebo jeho obsah překroutí či zásadně nesprávně posoudí jeho význam a dopad na konkrétní případ [srov. např. nálezy ze dne 10. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3725/13 (N 55/73 SbNU 89), ze dne 24. 8. 2015 sp. zn. I. ÚS 870/14 (N 152/78 SbNU 311) a ze dne 21. 5. 2019 sp. zn. I. ÚS 1083/16 (N 82/94 SbNU 114)].

21. V posuzované věci však taková situace nenastala, protože není relevantní posouzení, zda při určení tarifní hodnoty v řízení o určení neúčinnosti právního jednání lze, či nelze vyjádřit hodnotu práv v penězích, nýbrž jde o výklad obsahu žaloby vedlejších účastníků. Ústavní soud shledal, že vedlejší účastníci, kteří byli od počátku sporu zastoupeni kvalifikovaným právním zástupcem, i po poučení obvodním soudem, že jde o předčasné uplatnění nároku, setrvali na svém požadavku, aby stěžovatelce byla uložena kromě jiného i povinnost vydat jim částku 625 523 Kč, tedy vydat jim peněžité plnění.

22. Za této situace je třeba respektovat konstrukci advokátního tarifu, z jehož systematiky (i dikce jednotlivých ustanovení) je zřejmé, že § 9 odst. 1 advokátního tarifu je v jistém smyslu „zbytkové“ ustanovení, které se pro výpočet odměny použije ve všech ostatních případech, kdy předmět právní pomoci není možno podřadit pod jiné ustanovení advokátního tarifu. Ústavní soud dává ve své rozhodovací praxi opakovaně najevo, že by toto ustanovení mělo být aplikováno až jako poslední možnost, kdy nelze posuzovanou věc podřadit pod žádné jiné ustanovení advokátního tarifu, a to dokonce i tehdy, kdy by se takové řešení nabízelo jako nejjednodušší možnost – např. v nálezu sp. zn. II. ÚS 598/2000 shledal, že „nelze bez dalšího vycházet z tarifní hodnoty stanovené v případě věcí či práv, které nelze vyjádřit v penězích nebo je lze zjistit jenom s nepoměrnými obtížemi, ale je třeba zkoumat, zda lze předmět právního úkonu ocenit, a v závislosti na tom stanovit i výši náhrady nákladů“ [obdobně též nález ze dne 15. 1. 2003 sp. zn. I. ÚS 712/01 (N 6/29 SbNU 41), nález ze dne 11. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 2811/08 (N 141/53 SbNU 747), nález ze dne 16. 3. 2010 sp. zn. II.

ÚS 2886/07 (N 53/56 SbNU 571) či nález sp. zn. II. ÚS 538/10]. Zjednodušeně řečeno, je-li předmětem řízení věc penězi ocenitelná, je třeba pro výpočet odměny použít primárně § 8 odst. 1 advokátního tarifu, nikoliv § 9 odst. 1 advokátního tarifu [srov. nález ze dne 8. 2. 2022 sp. zn. IV. ÚS 2108/21 (N 15/110 SbNU 136)].

VI. Závěr

23. Nerespektoval-li městský soud obsah žaloby, v níž se vedlejší účastníci domáhali (byť eventuálním petitem), aby stěžovatelce byla uložena povinnost vydat jim plnění ve výši 625 523 Kč, a při rozhodování o náhradě nákladů řízení vycházel z názoru, že předmětem řízení bylo „pouze“ právo vedlejších účastníků dovolat se neúčinnosti smlouvy, což je právo, jehož hodnota není sama o sobě vyjádřitelná v penězích, porušil napadeným usnesením právo stěžovatelky na soudní ochranu, ve spojení s právem na právní pomoc a právem vlastnit majetek.

24. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení městského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Podle § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Pavla Šámala

V souladu s § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podávám odlišné stanovisko k výrokům a odůvodnění nálezu ve věci sp. zn. IV. ÚS 2155/21:

1. Výrok konstatující porušení stěžovatelčiných základních práv napadeným usnesením Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“), kasační výrok a jejich odůvodnění jsou založeny na závěru Ústavního soudu, že městský soud nerespektoval obsah žaloby, v níž se vedlejší účastníci domáhali (byť eventuálním petitem), aby stěžovatelce byla uložena povinnost vydat jim plnění ve výši 625 523 Kč, a při rozhodování o náhradě nákladů řízení nesprávně vycházel z názoru, že předmětem řízení bylo „pouze“ právo vedlejších účastníků dovolat se neúčinnosti smlouvy, což je právo, jehož hodnota není sama o sobě vyjádřitelná v penězích. Přitom vedlejší účastníci, kteří byli od počátku sporu zastoupeni kvalifikovaným právním zástupcem, i po poučení obvodním soudem, že jde o předčasné uplatnění nároku, setrvali na svém požadavku, aby stěžovatelce byla uložena kromě jiného i povinnost vydat jim částku 625 523 Kč, tedy vydat jim peněžité plnění. Za této situace je třeba respektovat konstrukci advokátního tarifu, z jehož systematiky (i dikce jednotlivých ustanovení) je zřejmé, že § 9 odst. 1 advokátního tarifu je v jistém smyslu „zbytkové“ ustanovení, které se pro výpočet odměny použije ve všech ostatních případech, kdy předmět právní pomoci není možno podřadit pod jiné ustanovení advokátního tarifu. Zjednodušeně řečeno, je-li předmětem řízení věc penězi ocenitelná, je třeba pro výpočet odměny použít primárně § 8 odst. 1 advokátního tarifu, nikoliv § 9 odst. 1 advokátního tarifu (srov. nález sp. zn. IV. ÚS 2108/21).

2. K tomu je třeba dodat, že městský soud odůvodnil své rozhodnutí o použití § 9 odst. 1 advokátního tarifu tím, že vedlejší účastníci sice zformulovali svůj požadavek do dvou výroků, a to určovacího a výroku na vydání plnění, ovšem druhý výrok na plnění podle městského soudu představuje faktickou realizaci neúčinnosti právního jednání v podobě vydání nabytého plnění (§ 595 občanského zákoníku). Městský soud shrnul, že předmět řízení byl jeden, bylo jím právo vedlejších účastníků dovolat se neúčinnosti smlouvy o postoupení pohledávky, k tomuto právu se také stěžovatelka v řízení vyjadřovala, k tomuto bylo vedeno

dokazování (především k úmyslu dlužníka zkrátit vedlejší účastníky jako věřitele a vědomosti druhé strany o tomto úmyslu) a o něm obvodní soud zamítavě rozhodl primárně s odůvodněním, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nebyl prokázán. K tomu městský soud dodal, že obdobně, je-li například předmětem řízení právo dovolat se neúčinnosti smlouvy o darování nemovitosti, též není tarifní hodnota určována cenou nemovitosti.

3. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně konstatoval, že rozhodování o nákladech řízení před obecnými soudy je zásadně doménou těchto soudů; zobrazují se zde aspekty nezávislého soudního rozhodování. Ústavní soud není tudíž oprávněn v detailech přezkoumávat jednotlivá rozhodnutí těchto soudů o nákladech řízení (srov. např. usnesení ze dne 24. 11. 2005 sp. zn. I. ÚS 457/05). Otázka náhrady nákladů řízení by mohla nabýt ústavněprávní dimenzi toliko v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což by mohlo nastat v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona, v nichž by byl obsažen např. prvek svévole. Případy, kdy Ústavní soud ústavní stížnost proti pravomocným rozhodnutím obecných soudů o nákladech řízení připustil k věcnému posouzení, jsou jen výjimečné [např. nálezy Ústavního soudu ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17), ze dne 4. 7. 2001 sp. zn. II. ÚS 598/2000 (N 100/23 SbNU 23), ze dne 17. 5. 2001 sp. zn. III. ÚS 727/2000 (N 75/22 SbNU 145), ze dne 24. 5. 2001 sp. zn. III. ÚS 619/2000 (N 79/22 SbNU 165), usnesení ze dne 10. 1. 2006 sp. zn. I. ÚS 633/05 a další].

4. Podle mého názoru námitky stěžovatelky jsou pouze polemikou s výkladem podústavního práva, které ústavněprávní roviny nedosahují. Za situace, kdy právní závěry městského soudu jsou podrobně a výstižně odůvodněné, z napadeného rozhodnutí městského soudu vyplývají, nemohlo dojít k zásahu do ústavně zaručených práv stěžovatelky. Právnímu závěru soudu, přijatému v souladu se zásadou nezávislosti soudní moci, podle něhož odměnu advokáta za poskytování právních služeb je nutné v případě stěžovatelky, kdy šlo o zastupování v řízení o neúčinnosti právního jednání (předmětem bylo posouzení práva vedlejších účastníků dovolat se neúčinnosti smlouvy), stanovit podle § 9 odst. 1 advokátního tarifu, tedy nelze z hlediska ústavněprávního nic vytknout. Rozdílný názor na interpretaci podústavního práva, ve stěžovatelčině případě dokonce pouze podzákonného právního předpisu, sám o sobě podle mého názoru nemůže založit opodstatněnost ústavní stížnosti.

5. K tomu je třeba dále zdůraznit, že věcná správnost napadeného rozhodnutí není samozřejmým kritériem ústavněprávního přezkumu, a Ústavní soud není povolán (zásadně) ani k tomu, aby odstraňoval případnou rozpornou judikaturu obecných soudů, neboť od toho je Nejvyšší soud a jeho „stanoviskové“ instrumentárium. Jednoduše řečeno, městský soud svůj právní názor adekvátně odůvodnil, jeho právní názor je smysluplný, netrpí ani logickými, ani doktrinárními excesy, lze jej zastávat, pročež mu nelze vytknout, že je výrazem libovůle či svévole.

6. Z těchto důvodů měla být podle mého názoru ústavní stížnost podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítnuta pro její zjevnou neopodstatněnost.

Č. 26
Odměna obhájci za nahlížení do trestního spisu v průběhu vyšetřování
(sp. zn. III. ÚS 2289/21 ze dne 22. února 2022)

Mohou-li obecné soudy nahlédnutí do spisu v průběhu vyšetřování posoudit podle § 11 odst. 3 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), jako samostatný úkon právní služby, obdobný nahlédnutí do spisu při skončení vyšetřování [§ 11 odst. 1 písm. f) advokátního tarifu], měly by obhájcům odměnu za tento úkon přiznat, nejsou-li v řízení přítomny a řádně odůvodněny výjimečné okolnosti (např. zjevná neúčelnost úkonu), jež by přiznání odměny vylučovaly. Opačný postup, vedoucí k nepřiznání odměny za nahlédnutí do spisu v průběhu vyšetřování, zastávající s odkazem na prostý text § 11 odst. 1 písm. f) advokátního tarifu výklad, že odměnu lze přiznat pouze za nahlédnutí do spisu při skončení vyšetřování, nepřímo oslabuje rovné postavení obviněného v trestním řízení a v případě zastoupení obhájcem porušuje obhájcovo legitimní očekávání odměny za vykonanou práci podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a také jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti JUDr. Bc. Karla Rohra, advokáta, sídlem Husova 308, Pardubice, proti usnesením Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 4. května 2021 č. j. 13 To 64/2021-955 a Okresního soudu v Pardubicích ze dne 23. října 2020 č. j. 12 T 30/2019-732, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích a Okresního soudu v Pardubicích jako účastníků řízení, takto:

I. Usneseními Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 4. května 2021 č. j. 13 To 64/2021-955 a Okresního soudu v Pardubicích ze dne 23. října 2020 č. j. 12 T 30/2019-732 bylo postupem nerespektujícím čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu, zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 4. května 2021 č. j. 13 To 64/2021-955 a Okresního soudu v Pardubicích ze dne 23. října 2020 č. j. 12 T 30/2019-732 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, a to pro tvrzené porušení čl. 11 odst. 1 a 4, čl. 28 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a dále čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě (dále jen „Protokol“).

2. Stěžovatel vystupoval jako ustanovený obhájce v trestním řízení. Po jeho skončení mu Okresní soud v Pardubicích (dále jen „okresní soud“) I. výrokem v záhlaví uvedeného usnesení přiznal odměnu ve výši 22 080 Kč a náhradu hotových výdajů ve výši 5 120 Kč. Co do (dále požadované) částky ve výši 3 980 Kč okresní soud II. výrokem téhož usnesení odměnu nepřiznal. Okresní soud uvedl, že stěžovatel požadoval ve vyúčtování proplatit dvě odměny ve výši 1 840 Kč za nahlížení do spisu, která proběhla na Policii České republiky v Pardubicích dne 24. 4. 2019 v čase 9:00 až 9:55 hod. a u okresního soudu dne 6. 8. 2019 v čase 13:55 až 14:50 hod. Okresní soud stěžovateli tyto odměny nepřiznal, neboť vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, neupravuje úkon právní služby spočívající ve studiu spisu v průběhu vyšetřování nebo v řízení před soudem. Podle § 11 odst. 1 písm. f) advokátního tarifu lze nárokovat pouze odměnu za studium spisu při skončení vyšetřování, která byla stěžovateli přiznána za prostudování spisu dne 28. 5. 2019. Dále stěžovatel požadoval proplatit 15 režijních nákladů na hotové výdaje po 300 Kč. Soud přiznal stěžovateli 14 režijních nákladů po 300 Kč, neboť režijní paušál je vázán na úkon právní služby a stěžovateli byla přiznána odměna za 14 úkonů právní služby.

3. Stěžovatelovu stížnost Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích (dále jen „krajský soud“) v záhlaví označeným usnesením zamítl. Krajský soud konstatoval, že s ohledem na jednoznačné časové vymezení pojmu prostudování spisu je přinejmenším velmi diskutabilní použití § 11 odst. 3 advokátního tarifu. Dále advokátní tarif upravuje odměnu za účast při vyšetřovacích úkonech v přípravném řízení, a to za každé započaté dvě hodiny [§ 11 odst. 1 písm. e)]. Krajský soud uvedl, že v dané věci nepřesáhla doba vykonané práce stěžovatele dvě hodiny (55 minut za studium spisu a 9 minut výslechu obviněné od 10:08 do 10:17 hod.). Krajský soud dospěl k závěru, že rozhodnutí okresního soudu není v rozporu se smyslem a účelem advokátního tarifu. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, nadto výslovně upravuje doručení obžaloby obhájci soudem (§ 196) a stanoví lhůtu k přípravě na hlavní líčení (§ 198 odst. 1). Proto není podle krajského soudu v rozporu se zákonem, jestliže okresní soud stěžovateli nepřiznal odměnu za nahlížení do spisu dne 6. 8. 2019.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti zejména uvedl, že se domáhá změny rozhodování obecných soudů v posuzování dalšího nahlížení do spisů jako (ne)fakturovatelného úkonu právní služby – tedy nahlížení do spisů, které se nekoná pouze při skončení vyšetřování. Jelikož ve věci, v níž stěžovatel vystupoval jako obhájce, uběhla podle jeho slov delší doba od okamžiku seznámení se spisem po ukončení vyšetřování, považoval v zájmu řádného výkonu obhajoby za účelné seznámit se s aktuálním obsahem spisu včetně změn a novot, které nastaly od ukončení vyšetřování do doby, kdy se soudy chystaly věc projednat. Stěžovatel má za to, že na takové případy je namístě použít § 11 odst. 3 advokátního tarifu a na jeho základě další nahlížení do spisu odměnit podle § 11 odst. 1 písm. f) téže vyhlášky. Stěžovatel připomněl nález Ústavního soudu ze dne 1. 3. 2021 sp. zn. I. ÚS 3906/17 (N 42/105 SbNU 11; veřejně

dostupný též na https://nalus.usoud.cz), na nějž byl údajně krajský soud stěžovatelem upozorněn, nicméně jej nevzal na zřetel.

5. Dále stěžovatel poukázal na znění § 41 odst. 2 a § 65 trestního řádu, z nichž má plynout, že obhájci mají právo (opakovaně) nahlížet do spisů, nikoli do nich jen (jednorázově) nahlédnout při skončení vyšetřování. Na podporu své teze stěžovatel odkázal na § 37 odůvodnění rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 7. 1997 ve věci *Foucher v. Francie*, stížnost č. 22209/93. Výklad okresního soudu stěžovatel považuje za nepřijatelně restriktivní a na újmu řádné obhajoby, neboť podněcuje její pasivní výkon. Orgány činné v trestním řízení nadto mají spis po celou dobu ve své dispozici, a mohou tak do něj nahlížet, naopak obhajoba by měla toto právo pouze jednorázově. To by podle stěžovatele bylo v rozporu s principem rovnosti.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

6. Krajský soud k ústavní stížnosti kromě připomenutí argumentace obsažené v napadeném usnesení uvedl, že k přiznání odměny za prostudování spisu (mimo prostudování spisu při skončení vyšetřování) podle § 11 odst. 3 advokátního tarifu ve vztahu k § 11 odst. 1 písm. f) téže vyhlášky přistupují soudy běžně v případech, v nichž obhájce přebírá obhajobu v pozdější fázi řízení, např. až v řízení před soudem nebo v odvolacím řízení, a potřebuje se seznámit s obsahem spisu v řízení, jehož se dosud neúčastnil. Naopak za nahlédnutí do spisu nebo pořízení kopií ze spisu ve věci, v níž měl obhájce možnost se procesních úkonů účastnit, nebývá odměna přiznávána. Krajský soud navrhl zamítnutí ústavní stížnosti.

7. Okresní soud k výzvě Ústavního soudu sdělil, že se k ústavní stížnosti vyjádřit nehodlá.

8. V replice k vyjádření krajského soudu stěžovatel uvedl, že není pravdivé tvrzení obsažené v replice krajského soudu, že se jako obhájce neúčastnil řízení po podání obžaloby. Byl sice „obžaloby“ (patrně míněno obhajoby – pozn. Ústavního soudu) v průběhu řízení zproštěn, avšak následně v krátké době obhájcem opětovně ustanoven a účastnil se i nadále celého řízení, a to i před odvolacím soudem. Stěžovatel tvrdí, že z pohledu obhajoby vyčkávat na doručení obžaloby více než rok od jejího doručení ze strany státního zastupitelství, jak nabízí jako vhodné řešení krajský soud, by bylo nedbalým a neprofesionálním výkonem obhajoby. Tvrzení krajského soudu o běžném způsobu přiznávání nákladů obhajoby podle fáze trestního řízení je podle stěžovatele sporné; ani v jiném řízení vedeném u krajského soudu, v němž byl obhájcem ustanoven až ve fázi řízení před soudem, mu nebyla přiznána odměna za další nahlížení do spisu, potřebného až po prvotním nahlížení vykonaném po ustanovení obhájcem. Nadto šlo v dané věci o roky trvající řízení s cca 220 poškozenými, spisem o tisících stran, obsahujícím údaje o úkonech, z nichž mnohé byly konány před ustanovením stěžovatele obhájcem.

9. Ústavní soud vyzval k vyjádření rovněž Okresní státní zastupitelství v Pardubicích a A. B., jimž náleží postavení vedlejších účastníků řízení. Jelikož se ve stanovené lhůtě nevyjádřili, má se v souladu s jim poskytnutým poučením za to, že se postavení vedlejších účastníků vzdali.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas, oprávněným stěžovatelem (advokátem), který se účastnil řízení, v nichž byla vydána napadená rozhodnutí, a ústavní stížnost je přípustná [§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)], neboť stěžovatel vyčerpal zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

11. Ústavní soud není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu oprávnění vykonávat dozor nad jejich rozhodovací činností. Do rozhodovací činnosti soudů je Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

12. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí a poté, co se seznámil i s podaným vyjádřením, replikou stěžovatele a vyžádaným spisem, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. Pro důsledné posouzení ústavní stížnosti musí Ústavní soud zvážit tři otázky: 1. ústavněprávní relevanci předmětu řízení týkajícího se bagatelní částky nákladů řízení; 2. přiléhavost předchozí judikatury – zejména stěžovatelem poukazovaného nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3906/17; 3. v případě kladné odpovědi na dvě předchozí otázky musí posoudit podstatu věci, a to ve specifických poměrech konkrétní ústavní stížnosti s ohledem na předchozí řešení *prima facie* obdobné věci.

14. Zaprvé uvedl Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 3906/17, že i podle České advokátní komory není o přiznávání odměn za nahlížení do trestního spisu během vyšetřování rozhodováno jednotně (viz bod 9 odůvodnění nálezu). Proto Ústavní soud meritorní přezkum připustil a provedl též v intencích odkazované věci ústavně souladný výklad dotčených ustanovení advokátního tarifu. V nyní posuzované věci Ústavní soud neshledává – pro podobnost obou věcí – důvod nenásledovat vytyčený postup.

15. Za druhé Ústavní soud nepřehlédl, že co do předmětu řízení obdobná problematika byla ve věci sp. zn. I. ÚS 3906/17 řešena v návaznosti na řízení o odpovědnosti státu za škodu podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů. Ústavní soud dospěl k závěru, že skutečnost, že stěžovatel v odkazované věci žádal náhradu škody vzniklé mu nezákonným trestním stíháním, v rámci které mu nebyla přiznána část nákladů na zastoupení obhájcem, není pro nyní posuzovanou věc rozhodná. Podstatné je, že samotný úkon nahlédnutí do spisu obhájcem v průběhu vyšetřování, nikoli až při jeho skončení, měl být odměněn, neboť jím obhájce v probíhajícím trestním řízení řádně vykonával obhajobu a nic nenasvědčovalo, že by šlo o neúčelný úkon. Obsahově je tudíž situace stěžovatele obdobná, neboť ten byl obviněnému jako obhájce ustanoven. Skutečnost, že mu stěžovatel přímo jako klient za právní služby neplatil (a obviněný tak nepožadoval náhradu nákladů vynaložených na právní zastoupení, nýbrž je požaduje samotný ustanovený obhájce – stěžovatel), nemůže být pro další posouzení věci podstatná, neboť co do nákladů obhajoby jde o totéž.

16. Již v nálezu ze dne 26. 4. 2005 sp. zn. IV. ÚS 167/05 (N 94/37 SbNU 277) Ústavní soud konstatoval, že „státní garanci hrazení nákladů ustanoveného obhájce, jenž v určitých případech musí v zájmu fair procesu zastupovat obviněného, je totiž nutno z ústavního hlediska chápat jako vytvoření nezbytných materiálních podmínek realizace práva na právní pomoc (čl. 37 odst. 2 Listiny)“. Byť v nynějším případě nejde přímo o práva obviněného, nýbrž jeho obhájce, nelze ztratit ze zřetele, že vzájemná propojenost těchto práv vytváří nezbytný prostor pro plné uplatnění ústavně zaručených práv obviněného, a nelze je tudíž nahlížet odděleně. Jinými slovy, byť není předmětem tohoto řízení posouzení porušení ústavně zaručených práv obviněného, je zvážení i tohoto hlediska relevantní pro závěr o případném porušení základních práv stěžovatele (blíže viz dále).

17. Za třetí, jak avizováno, je nutno se věnovat samotným nosným důvodům nálezu sp. zn. I. ÚS 3906/17. V bodu 17 odůvodnění uvedeného nálezu Ústavní soud konstatoval, že

„bylo s ohledem na okolnosti případu namístě úkon nahlížení do spisu považovat za samostatný úkon právní služby, za který náleží náhrada podle § 11 odst. 3 advokátního tarifu, neboť se svou povahou kvalitativně blíží úkonu podle § 11 odst. 1 písm. f) advokátního tarifu. Úkon nahlížení do spisu byl z hlediska povinného zastoupení při celkovém zohlednění průběhu trestního řízení účelný a stát by měl stěžovateli náklady, které na svou obhajobu za tento úkon vynaložil, nahradit“. Po zvážení argumentace účastníků řízení a prostudování vyžádaného spisu Ústavní soud neshledal žádné významné odchylky od věci sp. zn. I. ÚS 3906/17, jež by měly vyloučit použití citovaného právního názoru na nyní posuzovanou věc.

18. Jednou z podstatných součástí práva na obhajobu je mimo jiné zajištění rovných práv stran trestního řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny. Obecné soudy bez přesvědčivého odůvodnění nepřímo prezentovaly názor, že pro obviněného je dostatečné, aby jeho obhájce nahlédl do spisu toliko při skončení vyšetřování, nikoli během něj. V návaznosti na nález sp. zn. I. ÚS 3906/17 je podle Ústavního soudu naopak namístě přiklonit se k argumentaci stěžovatele. Ten poukázal na skutečnost, že oproti orgánům činným v trestním řízení má obviněný možnost získat informace ze spisu značně omezenu. Ačkoli je to do jisté míry situace vlastní povaze vedení řízení, nelze v demokratickém právním státě (čl. 1 odst. 1 Ústavy) v trestním řízení upraveném předvídatelnými právními pravidly obhájci (potažmo obviněnému) nepřímo upírat možnost nahlížet do spisu tím, že za takový úkon soud nepřizná odměnu. Je třeba přisvědčit stěžovateli, že soudy tím nepřímo dovozují, že takový úkon není potřebný. Lze sice připustit, že může docházet k neúčelném nahlížení do spisu, nic takového však v posuzované věci nebylo zjištěno. Obecně vzato je proto podstatnější, že při takto zužujícím výkladu advokátního tarifu, zaujatém obecnými soudy v napadených usneseních, by efektivní výkon obhajoby mohl být podstatně ztížen, což není s právy obviněného v trestním řízení ústavněprávně slučitelné. V souladu s názorem krajského soudu se sluší uvést, že je jistě vhodné zvažovat účelnost a případnou nadbytečnost úkonu právní služby. Napadená rozhodnutí jsou však nepřiznáním odměny v poměrech posuzované věci – tedy při nahlížení do spisu jednou za několik měsíců – nepřiměřená. Obecné soudy nepoužily § 11 odst. 3 advokátního tarifu tak, aby mohly úkon posoudit podle § 11 odst. 1 písm. f) téže vyhlášky, naopak se přísně řídily textem předpisu. Netřeba připomínat, že takto rigorózní výklad, zcela odhlížející od účelu právní normy a „mechanicky“ upřednostňující toliko znění právního předpisu, nemá jako prvek přepjatého formalismu v moderním právním státě místo [srov. např. nálezy ze dne 3. 2. 1999 sp. zn. Pl. ÚS 19/98 (N 19/13 SbNU 131; 38/1999 Sb.) nebo ze dne 4. 2. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.)].

19. Argumentace krajského soudu, podle níž soudy typicky přistupují k přiznání odměny až při převzetí zastoupení v pokročilé fázi trestního řízení, sama o sobě nic neodůvodňuje. Jak bylo výše uvedeno, podstatné je, že obviněný (potažmo jeho obhájce) má právo do spisu nahlédnout. Obecné soudy proto musejí za účelem dodržení ústavněprávních kautel práv na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1, rovnosti účastníků (stran) řízení podle čl. 37 odst. 3 a na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny pečlivě vážit dopad těchto ústavně zaručených práv do zákonných pravidel vedení trestního řízení, a to včetně specifického kontextu individuálních případů.

20. Ačkoli je v nynější věci stěžovatelem obhájce brojící proti napadeným rozhodnutím z důvodu nepřiznání odměny za úkon právní služby, nelze přehlédnout, že efektivní výkon obhajoby byl v tomto případě zajištěn právě jeho iniciativou. Byť tedy nejde o porušení práva obviněného na obhajobu, neboť i díky úkonům stěžovatele se řádně hájit mohl, je potřeba dbát i na právo na soudní ochranu stěžovatele týkající se rozhodnutí o přiznání odměny. V tomto ohledu jde o „druhou stranu téže mince“, neboť by odporovalo smyslu obhajoby, kdyby obhájci (aniž by to soudy výslovně aprobovaly) neměli zájem na znalosti aktuálního stavu řízení proto, že by dopředu věděli, že za uskutečněné úkony právní služby jim nebude přiznána odměna. Jestliže tedy bylo možno vyložit advokátní tarif ústavně souladným

způsobem, měly tak soudy učinit. Koneckonců Ústavní soud obecným soudům uložil takto rozhodovat mimo jiné nedávným nálezem sp. zn. I. ÚS 3906/17, který soudy v napadených rozhodnutích nezohlednily. Je proto zřejmé, že stěžovatel měl ve smyslu čl. 1 Protokolu legitimní majetkové očekávání [srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 3. 1999 *Iatridis proti Řecku*, č. 31107/96, nebo nález Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 9/07 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.)], že mu odměna za nahlížení do spisu bude přiznána.

21. Námitka krajského soudu, že nahlížení do spisu dne 24. 4. 2019 nepřesáhlo spolu s výslechem jedné z obviněných dohromady dvě hodiny, není případná. Nadto už v opakovaně zmiňovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 3906/17 Ústavní soud rozhodl, že v „posuzované věci tak bylo s ohledem na okolnosti případu namístě úkon nahlížení do spisu považovat za samostatný úkon právní služby, za který náleží náhrada podle § 11 odst. 3 advokátního tarifu, neboť se svou povahou kvalitativně blíží úkonu podle § 11 odst. 1 písm. f) advokátního tarifu“. V případě nahlížení do spisu a výslechu obviněné dne 24. 4. 2019 proto jde o dva samostatné úkony právní služby, a za každý tak náleží odměna.

22. Jiná situace panuje u nahlížení do spisu dne 6. 8. 2019, neboť krajský soud má pravdu v tom, že pro přípravu na hlavní líčení po doručení obžaloby je obhájci trestním řádem samostatně stanovena lhůta, a poskytnut tedy čas na dostatečnou přípravu. Okresní soud proto musí při novém rozhodnutí při vědomí zde vysloveného právního názoru zvážit, zda je v poměrech daného případu účelné stěžovateli i tuto odměnu přiznat, či nikoli.

VI. Závěr

23. Ústavní soud dospěl obdobně jako v nálezu sp. zn. I. ÚS 3906/17 k závěru, že v kontextu posuzované věci bylo za účelem naplnění ústavně zaručených práv obviněného namístě nahlížení do spisu během přípravného řízení považovat za samostatný úkon právní služby, za nějž obhájci náleží na základě § 11 odst. 3 advokátního tarifu odměna podle § 11 odst. 1 písm. f) téže vyhlášky. Opačný postup bez přesvědčivého odůvodnění porušuje stěžovatelovo ústavně zaručené právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a jeho legitimní očekávání podle čl. 1 Protokolu, jež je jako právo majetkové povahy pod ochranou základních práv a svobod.

24. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadená usnesení krajského soudu a okresního soudu. Úkolem okresního soudu, vázaného právě vysloveným právním názorem Ústavního soudu, bude ve světle předestřených závěrů opětovně ve věci rozhodnout, a to zejména při zohlednění všech relevantních aspektů věci, jak byly též podány výše. Takto Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něj nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 27
Posouzení délky řízení při rozhodování o zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku průtahů ve správním řízení (sp. zn. IV. ÚS 2404/21 ze dne 22. února 2022)

Správní řízení a navazující soudní řízení je třeba z ústavněprávního hlediska považovat za řízení jediné. Rozhoduje-li obecný soud podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod o zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou nesprávným úředním postupem, přihlédne při stanovení celkové délky řízení, ve kterém mělo dojít k porušení čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, rovněž k délce správního řízení, které soudnímu řízení předcházelo.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatele Ing. Jiřího Ježka, zastoupeného Mgr. Jakubem Hajdučíkem, advokátem, sídlem Sluneční náměstí 2588/14, Praha 13 – Stodůlky, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. května 2021 č. j. 30 Cdo 3922/2020-181, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 20. března 2020 č. j. 53 Co 97/2020-151, usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 10. prosince 2019 č. j. 18 C 52/2015-141, rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2019 č. j. 30 Cdo 1838/2017-125, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 24. října 2016 č. j. 53 Co 205/2016-77 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 18. února 2016 č. j. 18 C 52/2015-40, ve znění opravného usnesení ze dne 1. prosince 2016 č. j. 18 C 52/2015-81, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva financí, sídlem Letenská 525/15, Praha 1 – Malá Strana, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 14. května 2021 č. j. 30 Cdo 3922/2020-181, usnesením Městského soudu v Praze ze dne 20. března 2020 č. j. 53 Co 97/2020-151, usnesením Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 10. prosince 2019 č. j. 18 C 52/2015-141 a rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2019 č. j. 30 Cdo 1838/2017-125 bylo porušeno právo stěžovatele na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem zaručené v čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. května 2021 č. j. 30 Cdo 3922/2020-181, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 20. března 2020 č. j. 53 Co 97/2020-151, usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 10. prosince 2019 č. j. 18 C 52/2015-141 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2019 č. j. 30 Cdo 1838/2017-125 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení výše uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno jeho právo na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem zaručené v čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti a z vyžádaného soudního spisu Obvodního soudu pro Prahu 1 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 18 C 52/2015 se podává, že stěžovatel se žalobou domáhal po vedlejší účastnici finančního zadostiučinění za nemajetkovou újmu, která mu vznikla v důsledku nepřiměřené délky odvolacího řízení vedeného před Finančním ředitelstvím pro hlavní město Prahu (dále jen „finanční ředitelství“). Uváděl, že dne 23. 1. 2006 podal žádost o převedení přeplatku na dani z přidané hodnoty (dále jen „DPH“) ve výši 14 773 Kč na daň z příjmů fyzických osob za rok 2005. Celková délka odvolacího řízení ovšem v této věci činila 6 let, 9 měsíců a 9 dnů. Obvodní soud napadeným rozsudkem konstatoval porušení stěžovatelova práva na vyřízení věci bez zbytečných průtahů (I. výrok), zamítl stěžovatelovu žalobu v části, kterou se domáhal přiznání peněžní náhrady ve výši 86 250 Kč s příslušenstvím (II. výrok), a rozhodl o náhradě nákladů řízení (III. výrok). Na základě odvolání obou účastníků Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudek obvodního soudu napadeným rozsudkem potvrdil a rozhodl o nákladech odvolacího řízení. Poté Nejvyšší soud napadeným rozsudkem oba rozsudky zrušil a věc vrátil obvodnímu soudu se závazným právním názorem, že daňové řízení není řízením, na které dopadá čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), a do úvahy tak připadá pouze odškodnění za nesprávný úřední postup podle § 13 odst. 1 věty druhé nebo třetí zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“). Podle Nejvyššího soudu jde o skutkově samostatné nároky, které vycházejí jednak z délky odvolacího řízení před finančním ředitelstvím a jednak z délky navazujícího řízení před správními soudy.

3. V další fázi řízení obvodní soud, vázán právním názorem Nejvyššího soudu, podle kterého bylo mimo jiné nezbytné, aby stěžovatel konkrétně vymezil jednotlivé průtahy a určil, jakou částku z celkové sumy 86 250 Kč požaduje za konkrétní průtah (porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonné nebo v přiměřené lhůtě ve správním řízení a řízení před správními soudy), vyzval stěžovatele k odstranění vad žaloby a současně poučil, jak má vady odstranit s tím, že neučiní-li tak, bude jeho žaloba odmítnuta. Jelikož stěžovatel ani k výzvě obvodního soudu nedoplnil tvrzení, u kterých z výše uvedených rozhodnutí shledává průtahy a jakou částku za takový průtah požaduje, zůstala žaloba neprojednatelná, a obvodní soud ji napadeným usnesením odmítl (I. výrok) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (II. výrok).

4. K odvolání stěžovatele městský soud napadeným usnesením potvrdil usnesení obvodního soudu a rozhodl o náhradě nákladů řízení, neboť dospěl k závěru, že odvolání stěžovatele není důvodné. Stěžovatelova žaloba i přes výzvu obvodního soudu neměla v souladu se závazným právním názorem obsaženým ve zrušovacím rozsudku Nejvyššího soudu náležitosti řádného žalobního návrhu z důvodu jeho neúplnosti a neurčitosti. Obvodní soud proto podle městského soudu správně vyzval stěžovatele k doplnění žaloby, avšak stěžovatel tento nedostatek žaloby neodstranil. Ani po doplnění žaloby tak nebylo zřejmé, jakou částku stěžovatel požaduje za každé jednotlivé porušení povinnosti učinit úkon nebo

vydat rozhodnutí v zákonem stanovené nebo v přiměřené lhůtě, když stěžovatel nadále setrvával na nesprávné koncepci svého nároku jako celistvého nároku spadajícího pod čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

5. Následné dovolání stěžovatele Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Přípustnost dovolání podle Nejvyššího soudu nemohla založit stěžovatelem tvrzená aplikovatelnost čl. 41 Listiny základních práv Evropské unie, neboť toto ustanovení nelze aplikovat vůči členským státům, nýbrž vůči orgánům, institucím a jiným subjektům Evropské unie. Listinu základních práv Evropské unie nadto podle Nejvyššího soudu nelze pro případ stěžovatele využít ani z hlediska kritéria *ratione temporis*. Nejvyšší soud rovněž neshledal důvod, proč by měl k Soudnímu dvoru Evropské unie podávat předběžnou otázku k dosahu použitelnosti čl. 41 Listiny základních práv Evropské unie, neboť výklad tohoto článku považoval za acte claire. K nálezu Ústavního soudu ze dne 14. 10. 2020 sp. zn. II. ÚS 570/20 (N 199/102 SbNU 267; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz), vydanému v mezidobí, Nejvyšší soud dodal, že právo na projednání věci v přiměřené době (které je obsahově shodné s právem na projednání věci bez zbytečných průtahů ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny) mají jak účastníci správního řízení, na nějž dopadá čl. 6 odst. 1 Úmluvy, tak účastníci řízení, u nichž se řízení dotýká některého ze základních práv nebo svobod. Předmětem posuzovaného řízení před finančním ředitelstvím však podle Nejvyššího soudu ve věci stěžovatele nebylo žádné základní právo nebo svoboda zaručené Ústavou nebo Listinou. V řízení před finančním ředitelstvím bylo rozhodováno toliko o stěžovatelem požadovaném převedení přeplatku na DPH ve výši 14 773 Kč na daň z příjmů fyzických osob.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel nejprve obsáhle rekapituluje napadená rozhodnutí a poté se vymezuje proti závěru Nejvyššího soudu z kasačního rozsudku, podle něhož daňové spory svým předmětem nejsou sporem o právo, respektive nepředstavují závazek soukromoprávní povahy (navzdory jejich finančním dopadům do majetkové sféry daňových poplatníků), a naopak spadají do tvrdého jádra výsad veřejné moci. Proto daňové řízení podle napadeného rozsudku Nejvyššího soudu není řízením, na které dopadá čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Takový závěr podle stěžovatele není správný, neboť stát může uložením daní podle čl. 11 odst. 5 Listiny omezit základní právo vlastnit majetek. Už z toho důvodu stěžovatel zastává názor, že daňové řízení patří mezi řízení, která jsou minimálně pod ochranou čl. 38 odst. 2 Listiny. Dále se stěžovatel domnívá, že přiměřená délka daňového řízení je daňovým poplatníkům zaručena čl. 41 Listiny základních práv Evropské unie, který zaručuje právo na řádnou správu. Odmítají-li obecné soudy v jeho věci aplikovat čl. 41 Listiny základních práv Evropské unie s tvrzením, že ten dopadá jen na instituce Evropské unie, a nikoliv na fiskální orgány členských států, pak takový závěr je podle stěžovatele minimálně v rozporu s rozsudkem Soudního dvora Evropské unie ze dne 3. 7. 2014 ve spojené věci C-129/13 a C-130/13 *Kamino International Logistics BV a Datema Hellmann Worldwide Logistics BV v. Staatssecretaris van Financiën*.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost v části napadající usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 5. 2021 č. j. 30 Cdo 3922/2020-181, usnesení městského soudu ze dne 20. 3. 2020 č. j. 53 Co 97/2020-151 a usnesení obvodního soudu ze dne 10. 12. 2019 č. j. 18 C 52/2015-141 je přípustná, neboť stěžovatel před jejím podáním vyčerpal veškeré zákonné procesní prostředky ochrany svých

práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*). Ústavní stížnost je přípustná i proti kasačnímu rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2019 č. j. 30 Cdo 1838/2017-125, a to s ohledem na splnění podmínek vymezených judikaturou Ústavního soudu (srov. usnesení ze dne 10. 10. 2017 sp. zn. III. ÚS 2752/17).

8. Napadá-li stěžovatel rozsudek městského soudu ze dne 24. 10. 2016 č. j. 53 Co 205/2016-77 a rozsudek obvodního soudu ze dne 18. 2. 2016 č. j. 18 C 52/2015-40, ve znění opravného usnesení ze dne 1. 12. 2016 č. j. 18 C 52/2015-81, je ústavní stížnost v této části nepřípustná, neboť tato rozhodnutí byla Nejvyšším soudem zrušena.

IV. Vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení

9. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení a vedlejší účastnici řízení.

10. Nejvyšší soud upozornil na to, že předmětem posuzovaného řízení nebylo základní právo nebo svoboda zaručená Ústavou či Listinou, ale bylo v něm rozhodováno pouze o požadavku stěžovatele na převedení přeplatku na DPH, nadto v bagatelní výši. Zdůraznil, že v posuzovaném řízení nešlo o daňové řízení ve smyslu stěžovatelem akcentovaného pozdějšího rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2021 sp. zn. 30 Cdo 3118/2020, jeho výsledkem nemělo být vyměření ani zjištění daně, proto nemohlo mít žádný vliv na vlastnické právo či majetkovou podstatu stěžovatele. Nejvyšší soud setrval na názoru, že čl. 41 Listiny základních práv Evropské unie se nelze dovolávat vůči členským státům, nýbrž výlučně vůči orgánům, institucím a jiným subjektům Evropské unie. Protože podle názoru Nejvyššího soudu není ústavní stížnost proti jeho rozhodnutí přípustná ani důvodná, navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost, neodmítne-li ji, zamítl.

11. Městský soud zdůraznil, že u posuzované věci byl vázán právním názorem Nejvyššího soudu a věc nemohl posoudit jinak. I nadále setrvává na názoru, že odškodnění dlouhotrvajícího řízení o převedení přeplatku na dani není řízením podřaditelným pod čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a v žalobě je proto třeba vymezit konkrétní období nečinnosti rozhodujícího správního orgánu a prokázat vznik nemajetkové újmy, a že když stěžovatel vady žaloby neodstranil, muselo dojít k jejímu odmítnutí. Městský soud navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

12. Obvodní soud uvedl, že stěžovatelem v ústavní stížnosti odkazovaná rozhodnutí považuje pro jeho věc za nepřípadná. V odvolacím řízení vedeném finančním ředitelstvím podle obvodního soudu nebylo řešeno základní právo ani svoboda stěžovatele a dovolací soud nikterak stěžovateli neupřel právo na rozhodnutí v přiměřené lhůtě, pouze konstatoval, že učinění úkonu v zákonné nebo přiměřené lhůtě je třeba posuzovat podle § 13 odst. 1 věty druhé nebo třetí zákona č. 82/1998 Sb., a obvodní soud poté ve věci postupoval v intencích závazného právního názoru Nejvyššího soudu. Obvodní soud navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

13. Vedlejší účastnice se k ústavní stížnosti vyjádřila prostřednictvím Generálního finančního ředitelství, které odkázalo na právní argumentaci zařazenou do ústavní stížnosti podané Českou republikou – Ministerstvem financí ve věci vedené pod sp. zn. I. ÚS 3185/21 [pozn. ústavní stížnost byla odmítnuta usnesením ze dne 16. 12. 2021 sp. zn. II. ÚS 3185/21 pro nepřípustnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, neboť Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 31. 8. 2021 č. j. 30 Cdo 3118/2020-250 (proti jehož právním závěrům vedlejší účastnice v postavení stěžovatelky brojila ústavní stížností) zrušil rozsudek městského soudu i rozsudek obvodního soudu, věc vrátil obvodnímu soudu k dalšímu řízení, a řízení dále pokračuje].

14. V odkazované ústavní stížnosti vedlejší účastnice mimo jiné uvedla, že rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3118/20 opomíjí stávající právní názor Ústavního soudu o možném zásahu daňových kontrol nebo daňových řízení do ústavně zaručených práv osob

(právo na majetek a narušení autonomní sféry jednotlivce) a nerespektuje dosavadní judikaturu Nejvyššího soudu, ve které je odlišně nahlíženo na daňová řízení, kterými byla uložena povinnost zaplatit penále, čímž spadají do věcné působnosti čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a na ostatní, která penále neobsahují, a u kterých se tak neposuzuje nepřiměřená délka řízení, ale toliko jednotlivé průtahy.

15. Vedlejší účastnice odkázala na nález ze dne 22. 2. 2019 sp. zn. II. ÚS 819/18 (N 29/92 SbNU 304), který se zabýval zákonností zásahu do vlastnického práva při prověřování daňových povinností. Ústavní soud v něm dospěl k závěru, že do vlastnického práva nebylo zasaženo tím, že po dobu trvání daňové kontroly byla správcem daně prověřována sporná částka nárokovaného nadměrného odpočtu. Ústavní soud – podle vedlejší účastnice – neshledal nezákonný zásah do majetkových práv jednotlivce vedením daňové kontroly, eventuálně v délce jejího trvání, a potvrdil, že daňová kontrola je akceptovatelnou výjimkou ze základního práva na majetek a není zásahem do čl. 11 Listiny. K tomu dodává, že správce daně musí při daňové kontrole dbát na zachování práv a právem chráněných zájmů daňových subjektů a ostatních osob zúčastněných na daňovém řízení [a v této souvislosti odkazuje zejména na stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2011 sp. zn. Pl. ÚS-st. 33/11 (ST 33/63 SbNU 567; 368/2011 Sb.)].

16. Závěry nálezu sp. zn. II. ÚS 570/20 na posuzovaný případ podle vedlejší účastnice nelze aplikovat, neboť se týká pouze případů, kdy správní orgány rozhodují o základních právech a svobodách uvedených zejména v hlavě druhé Listiny (pozn. vedlejší účastnice tak setrvala na pozici, jakou prezentovala ve svém vyjádření ke druhému dovolání stěžovatele, že nález se týká toliko práva na informace podle čl. 17 Listiny, a jeho závěry tak nelze rozšiřovat na práva ostatní – srov. k tomu č. l. 176 spisu obvodního soudu). Půjde-li o výkon běžné agendy orgánů finanční správy, tedy zejména o postupy, jejichž cílem je správné zjištění a stanovení daní a zabezpečení jejich úpravy, je stěžovatelka přesvědčena, a to i s ohledem na závěry uvedené Nejvyšším soudem v rozsudku ze dne 14. 5. 2021 sp. zn. 30 Cdo 3118/2020, že nejde o základní práva vymezená Listinou. Proto platí, že postupy při správě daní ani daňové řízení nejsou řízením o základních právech a svobodách, takže související žádosti o náhradu nemajetkové újmy je třeba „posuzovat v rovině dílčích průtahů v řízení, nikoli v rovině nepřiměřenosti celkové délky řízení“.

17. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení Ústavní soud nezasílal stěžovateli na vědomí a k případné replice, neboť tato vyjádření nepřesahují argumentaci obsaženou v napadených rozhodnutích. Stěžovatel však po nahlédnutí do spisu a seznámení s obsahem vyjádření zaslal Ústavnímu soudu podání, v němž na vyjádření reagoval a upozorňoval na jejich obsahová pochybení. K replice stěžovatel přiložil usnesení městského soudu ze dne 13. 12. 2021 č. j. 20 Co 415/2021-42 a konstatoval, že podle jeho názoru není lepšího shrnutí.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

18. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41)]. Do jejich rozhodovací činnosti je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti [nález ze dne 26. 6. 1995 sp. zn. IV. ÚS 188/94 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně konstatuje, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož

i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva.

19. Jak vyplynulo z provedené rekapitulace, důvody, podle nichž obecné soudy nevyhověly stěžovatelově žalobě, se v průběhu řízení měnily. Původně obecné soudy konstatovaly porušení stěžovatelova práva způsobené nesprávným úředním postupem orgánu veřejné moci, ale jeho žalobu zamítly toliko co do požadované formy zadostiučinění. Následně došlo s odkazem na závazný právní názor Nejvyššího soudu k odmítnutí stěžovatelovy žaloby s tím, že nedostatečně specifikoval, u kterých rozhodnutí shledává průtahy a jakou částku za takové průtahy požaduje. V pořadí druhém rozhodnutí v dané věci Nejvyšší soud reflektoval závěry v mezidobí vydaného nálezu sp. zn. II. ÚS 570/20 s tím, že i stěžovatel by se mohl domáhat zadostiučinění za nepřiměřeně dlouhé řízení před finančním ředitelstvím, nicméně to jen za podmínky, že by takovým řízením bylo dotčeno některé ze stěžovatelových základních práv nebo svobod, což Nejvyšší soud neshledal. O několik měsíců později Nejvyšší soud uvedenou úvahu rozvinul v odkazovaném rozsudku sp. zn. 30 Cdo 3118/2020, a to v návaznosti na nález sp. zn. II. ÚS 570/20 a v návaznosti na rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2020 sp. zn. 31 Cdo 2402/2020, když uvedl, že již nadále nebude při posuzování nároků na náhradu nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení rozhodné, zda toto řízení spadá do věcné působnosti čl. 6 odst. 1 Úmluvy, či nikoliv. Bude rozhodné pouze to, zda jde o správní řízení, jehož předmětem je základní právo nebo svoboda, neboť u nich vyplývá právo na přiměřenou délku řízení z čl. 38 odst. 2 Listiny. S ohledem na podstatu posuzované věci uzavřel, že daňové řízení, včetně daňové kontroly, se mimo jiné dotýká ústavním pořádkem zaručeného práva na ochranu vlastnictví a práva na informační autonomii jednotlivce.

20. Tento závěr je podle Ústavního soudu z určujícího hlediska – tedy hlediska možného zásahu do základních práv a svobod, jako ústavních principů zaručených ústavněprávním pořádkem daňovému subjektu – souladný i s rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 2. 2014 sp. zn. 9 Afs 72/2012, podle něhož může nezákonné nakládání s daňovým přeplatkem daňového subjektu orgánem daňové správy znamenat porušení principů ovládajících demokratický právní stát. Z další judikatury Nejvyššího správního soudu (srov. rozsudek ze dne 20. 11. 2019 č. j. 2 Afs 73/2019-64) lze dovodit, že dispozice s daňovým přeplatkem daňovým subjektem může být jedním ze způsobů plnění daňových povinností. Je-li daňovému subjektu v takové dispozici orgánem daňové správy bráněno, podléhá postup správce daně přezkumu [srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 5. 2014 č. j. 7 Afs 68/2013-36 (pozn. rozsudek byl vydán ke kasační stížnosti stěžovatele)].

21. Ústavní soud se neztotožňuje se závěrem Nejvyššího soudu, jenž zdůraznil i ve svém vyjádření k ústavní stížnosti, že činnost správce daně by mohla neústavně zasáhnout do základních práv stěžovatele jen tehdy, šlo-li by v daném řízení o vyměření či zjištění daně, neboť stěžovatel nemůže být pro samotnou povahu omezení dispozic s přeplatkem na dani nepřípustně omezen při plnění svých daňových a jiných obdobných povinností. O tom, že tato Nejvyšším soudem použitá distinkce mezi rozsudkem sp. zn. 30 Cdo 3118/2020 a napadeným usnesením Nejvyššího soudu (kdy v první věci podle Nejvyššího soudu základní práva a svobody byly předmětem řízení a ve druhé věci nikoliv) není přesvědčivá, svědčí podle Ústavního soudu i skutečnost, že ani sama vedlejší účastnice neshledává určující rozdíl mezi řízeními, z nichž vzešla naposledy odkazovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu. Podle vedlejší účastnice se naopak obě řízení týkala téhož, kdy na jejich počátku stála dokonce prakticky identická dovolací argumentace obou daňových subjektů jako dovolatelů.

22. Ústavnímu soudu v řízení o posuzované ústavní stížnosti nepřísluší autoritativně přezkoumávat rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3118/20, byť vedlejší účastnice k takovému postupu implicitně nabádá, když nesouhlasí s přístupem, že by se přiměřenost

délky řízení (tedy nejen existence eventuálních průtahů) měla posuzovat u všech správních řízení, u nichž je předmětem základní právo nebo svoboda. Nejvyšší soud podle názoru Ústavního soudu přesvědčivě vysvětlil nejen důvody, pro něž je nutno vyžadovat přiměřenou délku řízení i před jinými orgány než soudy ve smyslu čl. 6 Úmluvy, navazuje-li na takové řízení soudní přezkum, ale s ohledem na nález sp. zn. II. ÚS 570/20 též dovodil, že čl. 38 odst. 2 Listiny musí být vykládán autonomně v tom smyslu, že zaručuje řízení bez průtahů i přiměřenou délku řízení jako takovou a že zaručuje projednání věci v přiměřené době ve všech správních řízeních, v nichž jde o základní právo nebo svobodu bez ohledu na to, zda na ně navazuje soudní přezkum či nikoli.

23. Tyto závěry Nejvyššího soudu neodporují nálezu sp. zn. II. ÚS 819/18, neboť v něm se Ústavní soud zabýval nikoliv kontrolou orgány finanční správy, ale tím, že během celého trvání kontroly byla zadržována – podle Ústavního soudu nadbytečně a nepřiměřeně – sporná i nesporná část nadměrného odpočtu DPH. To, že z čl. 11 odst. 5 Listiny lze podle vedlejší účastnice dovodit, že daňová kontrola – je-li prováděna v souladu se zákonem a ústavními principy – je kryta akceptovatelnou výjimkou pro zásah do základních práv (svobod), není rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3118/2020 jakkoliv zpochybněno. Nikoliv přiléhavé je v této souvislosti zdůraznění uvedené Nejvyšším soudem v jeho vyjádření, že i podle nálezu ze dne 18. 5. 2021 sp. zn. Pl. ÚS 23/20 (N 96/106 SbNU 70; 230/2021 Sb.), bodu 40, nespadá daňové řízení s odkazem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva do kategorie rozhodování o občanských právech a svobodách. Nejvyšší soud ve vyjádření v daném kontextu již nezmínil, že v bodě 41 téhož nálezu Ústavního soudu se výslovně uvádí – právě v souladu s nálezem sp. zn. II. ÚS 570/20 a v souladu s rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3118/20 – že daňové řízení spadá pod ochranu práv a svobod zaručených Listinou a pod ochranu principů vlastních uspořádání společnosti v demokratický právní stát. Ústavní soud výše vysvětlil, že principy, práva a svobody zaručené ústavním pořádkem se projeví v souladu s odkazovanou judikaturou Nejvyššího správního soudu i v eventuální (ne)možnosti daňového subjektu nakládat s daňovým přeplatkem na dani ve prospěch splnění jiné daňové povinnosti.

24. Poukaz Nejvyššího soudu na údajnou bagatelní výši stěžovatelova přeplatku, jímž chtěl právě za účelem plnění svých daňových povinností disponovat, nelze považovat za relevantní, mimo jiné proto, že veřejné (daňové) právo hranice, jimiž zákonodárce omezil prostřednictvím majetkového censu podávání opravných prostředků v civilním řízení, nepoužívá. Navíc, v řízení, z něhož vzešla ústavní stížností napadená rozhodnutí, nejde o samotný přeplatek (jeho výši), ale o eventuální odškodnění v penězích za nesprávný úřední postup, a to v částce, která není bagatelní ani z hlediska přípustnosti dovolání v civilním řízení. Na údajnou bagatelnost nutno podle Ústavního soudu v perspektivě dané věci nahlížet i tak, že zákon spojuje s nesplněním (resp. s neúplným splněním) daňové povinnosti sankce, jež mohou původní nedoplatek na dani v rozsahu, jenž lze srovnat s částkou označenou zákonodárcem pro jiné účely jako bagatelní, značně překonat.

25. Ústavní soud nepředjímá výsledek rozhodnutí o (ne)poskytnutí zadostiučinění v penězích (a jeho výši) za eventuální nepřiměřenou délku řízení. Podstatná je skutečnost, že i ve stěžovatelově věci se uplatní princip incidentní retrospektivity nových (eventuálně změněných) právních názorů vytvořených judikaturními změnami [srov. k tomu nález ze dne 5. 8. 2010 sp. zn. II. ÚS 3168/09 (N 158/58 SbNU 345)]. Právní názor, že rozhodující podmínkou při posuzování nároků na náhradu nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení bude pouze to, zda jde o správní řízení, v němž je dotčeno základní právo nebo svoboda (neboť v takovém případě vyplývá právo na přiměřenou délku řízení přímo z čl. 38 odst. 2 Listiny), musí být proto aplikován na všechna probíhající řízení.

26. Vzhledem k výše uvedeným zjištěním Ústavní soud shledal, že napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu a navazujícími usneseními obecných soudů došlo k porušení

práva stěžovatele na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem zaručeného v čl. 36 odst. 3 Listiny. Z těchto důvodů proto podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti částečně vyhověl a tato napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil (II. výrok). Vzhledem k tomu, že od ústního jednání nebylo možno očekávat další objasnění věci, Ústavní soud od něj podle § 44 věty první zákona o Ústavním soudu upustil.

27. Domáhá-li se stěžovatel zrušení rozsudku městského soudu ze dne 24. 10. 2016 č. j. 53 Co 205/2016-77 a rozsudku obvodního soudu ze dne 18. 2. 2016 č. j. 18 C 52/2015-40, ve znění opravného usnesení ze dne 1. 12. 2016 č. j. 18 C 52/2015-81, je v tomto rozsahu ústavní stížnost nepřípustná, a proto ji Ústavní soud podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu odmítl (III. výrok).

.

II. Usnesení

Usn. č. 1
Přezkum rozhodnutí o uložení disciplinární sankce poslanci
(sp. zn. Pl. ÚS 28/21 ze dne 1. února 2022)

I. Poslanecká sněmovna Parlamentu a její mandátový a imunitní výbor v disciplinárním řízení vedeném proti poslanci podle § 13 odst. 1 a 2 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, nerozhodují z materiálního (funkčního) ani formálního (organizačního) hlediska jako orgány veřejné správy, nýbrž jako ústavní orgány vykonávající výlučnou disciplinární pravomoc vůči členovi komory podle čl. 27 odst. 2 Ústavy České republiky.

II. Rozhodnutí mandátového a imunitního výboru a komory Parlamentu vydaná při výkonu jejich disciplinární pravomoci jsou způsobilá porušit základní práva nebo svobody člena komory, jehož se rozhodnutí o uložení disciplinární sankce týká. Proto jsou způsobilá k přezkumu v řízení o ústavní stížnosti, toliko však z hlediska porušení jeho ústavně zaručených práv a svobod. Na napadená usnesení, resp. průběh disciplinárního řízení, které jejich přijetí předcházelo, tudíž nemůže Ústavní soud klást takové požadavky, jaké by na ně kladly správní soudy. Ústavnímu soudu s ohledem na jeho postavení soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) nepřísluší přezkoumávat prostou zákonnost postupu mandátového a imunitního výboru v disciplinárním řízení.

III. Pojem „trestní stíhání“ obsažený v čl. 27 odst. 2 Ústavy České republiky je nutno vykládat systematicky a zahrnout pod něj i trestání správní, tj. i trestání za přestupky.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského, místopředsedkyně soudu Milady Tomkové a ze soudců Ludvíka Davida, Josefa Fialy, Jana Filipa, Tomáše Lichovníka, Radovana Suchánka (soudce zpravodaj), Vojtěcha Šimíčka, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele Mgr. Lubomíra Volného, zastoupeného Mgr. Eliškou Faltýnkovou Rytířovou, advokátkou, sídlem Trnkova 555/16, Olomouc, proti usnesení Poslanecké sněmovny č. 1618 ze dne 20. dubna 2021 a usnesením mandátového a imunitního výboru Poslanecké sněmovny č. 162 ze dne 26. ledna 2021 a č. 170 ze dne 16. února 2021, za účasti Poslanecké sněmovny a mandátového a imunitního výboru Poslanecké sněmovny jako účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených usnesení

1. Dne 14. 6. 2021 byl Ústavnímu soudu doručen návrh stěžovatele označený jako „ústavní stížnost proti nezákonnému zkrácení vlastnických práv stěžovatele a porušení práva na spravedlivý proces v disciplinárním řízení vedeném proti stěžovateli mandátovým

a imunitním výborem Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a v řízení o odvolání stěžovatele proti usnesení mandátového a imunitního výboru – plénem Poslanecké sněmovny“, jehož petitem se stěžovatel domáhá, aby Ústavní soud vyslovil „úmyslné“ porušení práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. a) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) shora uvedenými usneseními Poslanecké sněmovny (dále též jen „Sněmovna“) a mandátového a imunitního výboru Poslanecké sněmovny (dále jen „mandátový a imunitní výbor“).

2. Z ústavní stížnosti a obsahu napadených usnesení zjistil Ústavní soud následující skutečnosti. Usnesením mandátového a imunitního výboru č. 162 ze dne 26. 1. 2021 došlo podle § 13 odst. 1 a 2 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, (dále též jen „zákon o jednacím řádu“) k zahájení disciplinárního řízení proti stěžovateli jako poslanci za projev při jednání Sněmovny ze dne 21. 1. 2021, a to zčásti z vlastního podnětu mandátového a imunitního výboru a zčásti na návrh poslanců Mgr. Radka Vondráčka a Mgr. Marka Výborného. Poslanec Mgr. Radek Vondráček ve svém návrhu, který stěžovatel přiložil k ústavní stížnosti, uvedl, že se jeho jednáním cítí uražen, neboť se „vyjadřoval hanlivě ve vztahu k řídícímu schůze, byl oblečen způsobem, který naprosto neodpovídal jednání zákonodárného sboru“ a „opakovaně použil mobilního telefonu k tomu, aby na mikrofon … pouštěl projev třetí osoby“, čímž výrazně snížil důstojnost Poslanecké sněmovny. Stěžovatel, resp. jeho právní zástupkyně, v řízení namítal nepříslušnost mandátového a imunitního výboru k vedení disciplinárního řízení a dne 7. 2. 2021 doručil mandátovému a imunitnímu výboru návrh na zastavení řízení. Stěžovatel dále podal námitky podjatosti vůči mandátovému a imunitnímu výboru a některým jeho členům, o nichž bylo usnesením organizačního výboru Sněmovny č. 368 ze dne 10. 2. 2021 rozhodnuto tak, že se zamítají.

3. Mandátový a imunitní výbor v usnesení č. 170 ze dne 16. 2. 2021 konstatoval, že se stěžovatel svým jednáním na 80. schůzi Sněmovny dne 21. 1. 2021 „pokusil o násilné převzetí řízení schůze, přičemž napadl místopředsedu Tomáše Hanzela, dále hrubě odstrčil poslance Jana Chvojku a posléze udeřil poslance Michala Ratiborského, čímž se dopustil nedůstojného a agresivního jednání, které je v přímém rozporu s jednacím řádem Poslanecké sněmovny“ (výrok I), za což mu byla uložena pokuta ve výši jednoho měsíčního platu (90 785 Kč), splatná do třiceti dnů od doručení usnesení (výrok II). Popsané jednání stěžovatele bylo ukončeno až přivolaným příslušníkem Ochranné služby Policie České republiky, který vůči němu použil donucovací prostředky podle § 52 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. V odůvodnění předmětného usnesení je dále uvedeno, že „během svého projevu poslanec Lubomír Volný opakovaně použil mobilní telefon k tomu, aby na mikrofon pro vystupujícího poslance na místo osobního projevu pouštěl projev třetí osoby“.

4. Proti usnesení mandátového a imunitního výboru vydanému v disciplinárním řízení podal stěžovatel podle § 16 odst. 1 zákona o jednacím řádu Poslanecké sněmovny odvolání. Usnesením ze dne 20. 4. 2021 č. 1618 Sněmovna napadené usnesení mandátového a imunitního výboru o uložení disciplinárního opatření potvrdila.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel nejprve obsáhle rekapituluje průběh řízení před mandátovým a imunitním výborem, cituje platnou právní úpravu týkající se imunity a indemnity poslance a uvádí, že mandátový a imunitní výbor a Sněmovna svým jednáním spočívajícím v přijetí napadených usnesení úmyslně porušily jeho shora vymezená základní práva a svobody (viz výše bod 1).

6. Argumentace stěžovatele je založena především na tvrzení o „nulitě rozhodnutí“, neboť mandátový a imunitní výbor nebyl věcně příslušný k vedení disciplinárního řízení, resp. „rozhodoval o věci, která do jeho gesce nespadá“. Stěžovatel je toho názoru, že „aby

určité jednání mohlo být předmětem přezkoumání v disciplinárním řízení mandátového a imunitního výboru, nemůže jít o jakékoliv jednání, ale o jednání, které je zároveň projevem učiněným disciplinárně odpovídajícím ve Sněmovně nebo jejích orgánech“. Skutečnost, že mandátový a imunitní výbor zahájil řízení na podkladě nezpůsobilého podnětu předsedy Sněmovny Mgr. Radka Vondráčka pro jednání, které není projevem, dopustil se svévolného a nezákonného postupu, který je v rozporu s § 13 odst. 1 a 4 zákona o jednacím řádu. Předseda Sněmovny je totiž dle názoru stěžovatele oprávněn podat podnět k vedení disciplinárního řízení jen v případě projevu poslance, který by bylo možno kvalifikovat jako trestný čin, nikoliv též jako přestupek.

7. Porušení svého práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy spatřuje stěžovatel rovněž v tom, že nebyl podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění, a v této souvislosti namítá absenci vymezení skutku, pro nějž bylo řízení vedeno. Tato vada přitom fakticky znemožnila řádné vedení obhajoby, přičemž stěžovatel byl „nucen se hájit pro skutky, jejichž skutkové podstaty se musel domýšlet…“. Protože disciplinární řízení nebylo pro absenci vymezení jeho předmětu řádně zahájeno, je „naprosto vyloučeno, aby mohlo proběhnout a být skončeno“. Stěžovatel rovněž namítá, že byl vyrozuměn o jednání mandátového a imunitního výboru pouhý den předem. To chápe jako diskriminační jednání, kterým bylo sledováno, aby se na jednání nemohl náležitě připravit. Stěžovatel dále namítá podjatost některých členů mandátového a imunitního výboru, konkrétně poslanců Mgr. Petra Gazdíka, Jana Jakoba a Mgr. Marka Výborného, kteří se měli ostře vymezit proti jednání stěžovatele a uvést, že budou trvat na jeho nejpřísnějším potrestání.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Předtím, než Ústavní soud přistoupí k věcnému posouzení ústavní stížnosti, je povinen zkoumat, zda návrh splňuje všechny zákonem požadované náležitosti a zda jsou dány podmínky jeho projednání. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v nichž byla napadená usnesení vydána. Stěžovatel je právně zastoupen advokátem podle § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), když proti napadeným usnesením nebyl přípustný žádný procesní prostředek ochrany podle § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu. Sněmovna, resp. její mandátový a imunitní výbor zde totiž z materiálního (funkčního) ani formálního (organizačního) hlediska nerozhodoval jako orgán veřejné správy (k vymezení viz již HOETZEL, J. Československé správní právo. Část všeobecná. Praha: Melantrich, 1934, s. 11–12), nýbrž jako ústavní orgán vykonávající výlučnou disciplinární pravomoc proti svému členovi, pročež tato usnesení nemohla být úspěšně žalována ve správním soudnictví jako rozhodnutí správního orgánu [viz usnesení ze dne 13. 1. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 17/14 (U 2/76 SbNU 909), bod 55 odůvodnění, *implicite* též usnesení ze dne 19. 12. 2011 sp. zn. IV. ÚS 3615/11 (dostupné na https://nalus.usoud.cz), z rozhodnutí správních soudů srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 5. 2012 č. j. 3 As 11/2012-28 a jemu předcházející usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. 9. 2011 č. j. 3 A 196/2011-12].

9. Jde-li o příslušnost Ústavního soudu k projednání ústavní stížnosti proti rozhodnutí vydanému v disciplinárním řízení proti členovi komory Parlamentu, tou se Ústavní soud v minulosti zabýval v usnesení ze dne 13. 1. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 17/14 (U 2/76 SbNU 909). V něm dospěl k závěru, že přezkumu v ústavním soudnictví se v zásadě „vymykají některé druhy speciálních rozhodnutí nebo zásahů zákonodárných nebo exekutivních orgánů, zejména taková rozhodnutí, jimiž zákonodárné nebo exekutivní orgány upravují své vnitřní poměry … rozhodnutí, jimiž parlamentní orgány rozhodují v disciplinárním řízení o přestupcích poslanců a senátorů, patří mezi rozhodnutí, která jsou výrazem autonomie Parlamentu jako zákonodárného sboru a jež nepodléhají kontrole Ústavního soudu. Jinými slovy řečeno,

taková rozhodnutí nemohou být napadena ústavní stížností … Ústavní soud není příslušný k projednání ústavní stížnosti namířené proti rozhodnutím parlamentních orgánů vydaným při výkonu jejich disciplinární pravomoci, protože by kontrolou takových rozhodnutí porušil autonomní působnost parlamentních orgánů“ (body 47, 48 a 51 odůvodnění).

10. Ústavní soud shledal důvodným se od shora sub 9 uvedených závěrů, obsažených v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 17/14, odchýlit, resp. je na posuzovanou věc nepoužít. Úvodem je třeba předeslat, že pravomoc Ústavního soudu při rozhodování o ústavních stížnostech fyzických a právnických osob je koncepčně založena na přezkoumatelnosti zásadně veškerých pravomocných rozhodnutí, opatření nebo jiných zásahů orgánů veřejné moci (po vyčerpání všech zákonných procesních opravných prostředků), když ani Ústava, ani zákon o Ústavním soudu výslovně nevypočítávají, v jakých věcech, resp. v jaké oblasti působnosti orgánů veřejné moci lze ústavní stížnost podat. Rovněž rozhodnutí mandátového a imunitního výboru a Sněmovny vydaná při výkonu jejich disciplinární pravomoci jsou přitom způsobilá porušit základní práva nebo svobody poslance, jehož se rozhodnutí o uložení disciplinární sankce týká.

11. Přezkum stěžovatelem napadených usnesení mandátového a imunitního výboru a Sněmovny není v obecné rovině v rozporu ani s ústavním principem dělby moci, jehož projevem je v demokratických právních státech s koncentrovaným ústavním soudnictvím mimo jiné to, že Ústavní soud poskytuje ochranu základním právům a svobodám před potenciálně protiústavními akty zákonodárné a výkonné moci. Takového zásahu se přitom může dopustit i komora Parlamentu, která sankcionuje svého člena za disciplinární delikt. Jde totiž bezpochyby o výkon veřejné moci, jehož adresátem je právě dotčený poslanec (stěžovatel). Princip dělby moci znamená rozdělení moci za účelem zamezení její koncentrace ve státě (srov. KELSEN, H. Základy obecné teorie státní. Brno: Barvič & Novotný, s. 1926, s. 68–69), nikoliv však jejich vzájemnou nekontrolovatelnost (k tomu viz již Madisonův List federalistů č. 48). Dělba moci má sloužit k „udržení svobody ve státě“ (WEYR, F. Československé právo ústavní. Praha: Melantrich, a. s., 1937, s. 21), nikoli k umožnění svévolného a nepřezkoumatelného postupu některé ze složek státní moci.

12. To, co odlišuje nynější věc od situace posuzované Ústavním soudem v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 17/14 (bod 49 odůvodnění), je skutečnost, že stěžovatel neměl možnost si zvolit, zda bude jeho veřejnoprávní delikt projednán správními orgány, nebo toliko mandátovým a imunitním výborem při výkonu jeho disciplinární pravomoci. V důsledku toho lze sice připustit, že usnesení mandátového a imunitního výboru, resp. Sněmovny, která není správním orgánem, nebude přezkoumatelné ve správním soudnictví, nelze tím však vyloučit přezkum ústavnosti takového aktu Ústavním soudem v řízení o ústavní stížnosti. Z těchto důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že je v předmětné věci k posouzení ústavní stížnosti příslušný.

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud při přezkumu napadených usnesení mandátového a imunitního výboru a Sněmovny nezastupuje správní soudy, které přezkoumávají správní akty z pohledu jejich (ne)zákonnosti. Ústavní soud není součástí soustavy soudů [čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky a *contrario* (dále jen „Ústava“)] a nezasahuje do rozhodovací činnosti jiných orgánů veřejné moci vždy, když došlo k porušení „běžné zákonnosti nebo k jiným nesprávnostem“, ale až tehdy, představuje-li takové porušení zároveň porušení ústavně zaručených základních práv nebo svobod [viz např. nález ze dne 25. 1. 1995 sp. zn. II. ÚS 45/94 (N 5/3 SbNU 17)]. Na napadená usnesení, resp. průběh disciplinárního řízení, které jejich přijetí předcházelo, tudíž nemůže Ústavní soud klást takové požadavky, jaké by na ně kladly správní soudy. S ohledem na tato východiska dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

14. Podle čl. 27 odst. 2 Ústavy platí, že „za projevy učiněné v Poslanecké sněmovně nebo Senátu nebo v jejich orgánech nelze poslance nebo senátora trestně stíhat. Poslanec nebo senátor podléhá jen disciplinární pravomoci komory, jejímž je členem“. Pojem „projev“ použitý v čl. 27 odst. 2 Ústavy je mnohem širší než pojem „výrok“ použitý v minulosti v § 23 ústavní listiny Československé republiky (č. 121/1920 Sb. z. a n.). Projevem se totiž rozumí nejen verbální vyjádření myšlenky (výrok), ale též „vyjádření gestem, prostřednictvím transparentu, způsobu chování, typu oblečení aj.“ (Syllová, J. In Sládeček, V., Mikule, V., Suchánek, R., Syllová, J. Ústava České republiky. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 312). Indemnita, resp. hmotněprávní exempce podle čl. 27 odst. 2 Ústavy, se přitom vztahuje nejen na trestné činy, jak dovozuje stěžovatel, ale s ohledem na větu druhou téhož ustanovení též na přestupky, resp. správní delikty obecně, přičemž poslanec podléhá toliko disciplinární pravomoci Sněmovny. Platí tedy, že pojem „trestní stíhání“ je nutné „vykládat extenzivně a zahrnout pod něj i trestně správní trestání. Jediným možným postihem poslance … za jeho projev učiněný na půdě komory je každopádně postih v disciplinárním řízení vedeném příslušným mandátovým a imunitním výborem bez ohledu na to, zda svým projevem naplnil skutkovou podstatu trestného činu, či pouze přestupku“ (Mlsna, P. In Rychetský, P., Langášek, T., Herc, T., Mlsna, P. a kol. Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti ČR. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 296; podobně viz Syllová, J. In Sládeček, V., Mikule, V., Suchánek, R., Syllová, J. Ústava České republiky. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 310; Bahýľová, L. In Bahýľová, L., Filip, J., Molek, P., Podhrázký, M., Suchánek, R., Šimíček, V., Vyhnánek, L. Ústava České republiky. Komentář. Praha: Linde, 2010, s. 395).

15. Disciplinární řízení proti poslancům upravuje blíže zákon o jednacím řádu, který v § 13 odst. 1 stanoví, že „disciplinární řízení se zavede proti poslanci, který se svým projevem učiněným ve Sněmovně nebo v Senátu nebo v jejich orgánech dopustí jednání, pro které by mohl být jinak trestně stíhán“. Rovněž zde je třeba trestním stíháním rozumět i stíhání za přestupek (viz Mlsna, P. In Rychetský, P., Langášek, T., Herc, T., Mlsna, P. a kol. Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti ČR. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 296). Podle § 13 odst. 2 téhož zákona dále platí, že „disciplinární řízení lze zavést proti poslanci, který svým projevem učiněným ve Sněmovně nebo v Senátu nebo v jejich orgánech urazí poslance, senátora, ústavního soudce nebo jinou osobu, která má oprávnění zúčastnit se schůze Sněmovny a jejích orgánů ze zákona“. Stěžovateli tak nelze přisvědčit v argumentaci, že by bylo možné vést disciplinární řízení pouze v případě projevu poslance, který by bylo možné kvalifikovat jako trestný čin, nikoliv též jako přestupek (viz bod 6 *in fine*).

16. Jednání stěžovatele, tak jak je popsáno v usnesení mandátového a imunitního výboru a v návrhu poslance Mgr. Radka Vondráčka, může naplňovat znaky deliktu, za který by jinak mohl být stěžovatel přestupkově odpovědný. Tuto skutečnost ostatně ani sám stěžovatel v ústavní stížnosti kvalifikovaně nezpochybňuje. Z toho důvodu byla na základě výše uvedených ustanovení Ústavy a zákona o jednacím řádu založena působnost Sněmovny, resp. jejího mandátového a imunitního výboru k vedení disciplinárního řízení proti stěžovateli. Nepřístojné chování (projev) poslance, které podle návrhu Mgr. Radka Vondráčka spočívalo mimo jiné v hanlivém vyjadřování se vůči řídícímu schůze, jeho napadání (I. výrok usnesení mandátového a imunitního výboru) nebo v opakovaném pouštění hlasových projevů třetích osob namísto svého projevu (viz str. 2 odůvodnění téhož usnesení), bylo přitom učiněno při jednání Sněmovny a v souvislosti s výkonem mandátu poslance. V této situaci je proto již nerozhodné, zda též další část jednání stěžovatele spočívající v „udeření“ poslance Michala Ratiborského je projevem podřaditelným pod čl. 27 odst. 2 Ústavy.

17. Ústavnímu soudu s ohledem na jeho postavení soudního orgánu ochrany ústavnosti (bod 13 výše) nepřísluší přezkoumávat zákonnost samotného postupu mandátového

a imunitního výboru v disciplinárním řízení. Namítá-li v této souvislosti stěžovatel porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy (viz bod 7 výše), je třeba podotknout, že veřejné disciplinární delikty nelze podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) zpravidla podřadit pod pojem trestní obvinění ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy (viz rozsudek ESLP ze dne 9. 1. 2013 ve věci *Oleksandr Volkov proti Ukrajině*), nejsou-li spojeny s hrozbou sankce v podobě omezení na svobodě (blíže rozsudek ESLP ze dne 8. 11. 2007 ve věci *Štitić proti Chorvatsku*). Na tom podle aktuální judikatury ESLP nic nemění ani skutečnost, že uložená pokuta byla vysoká [srov. zejména rozsudky ESLP ze dne 22. 12. 2020 ve věci *Gestur Jónsson a Ragnar Halldór Hall proti Islandu* (pořádková pokuta ve výši 6 200 eur) a ze dne 19. 2. 2013 ve věci *Müller-Hartburg proti Rakousku*, § 47 (pokuta za disciplinární delikt až ve výši 36 000 eur)], což v zásadě platí i pro stěžovatele, kterému byla uložena pokuta ve výši celého měsíčního platu. Lze-li přitom podle § 15 odst. 1 zákona o jednacím řádu Poslanecké sněmovny poslanci uložit za disciplinární delikt pokutu až do výše jeho jednoho měsíčního platu, nepostupoval mandátový a imunitní výbor při výměře pokuty (disciplinárního opatření) *ultra vires*. I proto není namístě, aby Ústavní soud do rozhodnutí mandátového a imunitního výboru, resp. Sněmovny, kasačně zasahoval.

18. Z uvedených důvodů Ústavní soud mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků odmítl ústavní stížnost podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako zjevně neopodstatněnou.

19. V souladu s čl. 1 odst. 2 ve spojení s čl. 1 odst. 1 písm. c) rozhodnutí pléna Ústavního soudu ze dne 25. 3. 2014 č. Org. 24/14 o atrahování působnosti (vyhlášeného jako sdělení Ústavního soudu pod č. 52/2014 Sb.) byla tato ústavní stížnost posouzena plénem Ústavního soudu, neboť účastníkem řízení byla komora Parlamentu.

Usn. č. 2
Neopodstatněnost ústavních stížností proti rozhodnutím správních soudů ve věci vymezení zón ochrany přírody vyhláškou (sp. zn. III. ÚS 2827/21 ze dne 1. února 2022)

Rozhodování o zrušení jiného právního předpisu podle čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy České republiky zahrnuje podle § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., vedle posouzení obsahového souladu podzákonného právního předpisu s ústavním pořádkem nebo zákonem také posouzení, zda byl dodržen ústavně předepsaný způsob jeho přijetí. To neznamená, že dílčí postup orgánu veřejné moci, který je součástí způsobu přijetí právního předpisu, nemůže přímo zasáhnout do práv konkrétního jednotlivce. O takovýto individuální zásah, proti němuž by bylo možné se bránit žalobou ve správním soudnictví, však nejde, lze-li odstranění jeho následku dosáhnout jen zrušením právního předpisu, který byl postupem zahrnujícím tvrzený zásah přijat. Uvedenou žalobou totiž nelze obcházet pravomoc Ústavního soudu.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudce zpravodaje Pavla Rychetského a soudce Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti a) Roberta Turinského, zastoupeného JUDr. Zdeňkem Horáčkem, advokátem, sídlem Kaizlovy sady 434/13, Praha 8 – Karlín, a ústavní stížnosti b) JUDr. Jany Marečkové a c) spolku Hnutí život, z. s., sídlem Bělohorská 454/3, Plzeň, zastoupeného JUDr. Janou Marečkovou, advokátkou, sídlem Křenova 438/11, Praha 6 – Veleslavín, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 12. srpna 2021 č. j. 6 As 162/2020-162 a usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 28. května 2020 č. j. 50 A 55/2019-160 a s nimi spojených návrzích stěžovatele a) na zrušení § 18 odst. 5, § 20 odst. 1 ve slovech „členění území národního parku do zón ochrany přírody a“, § 20 odst. 3 ve slovech „zón národního parku, návrh“ a § 79 odst. 3 písm. g) ve slovech „zóny ochrany přírody národního parku podle § 18 odst. 5 nebo“ zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění účinném do 31. prosince 2021, a vyhlášky č. 42/2020 Sb., o vymezení zón ochrany přírody Národního parku Šumava, a o návrhu stěžovatelů b) a c) na zrušení § 15 odst. 3, § 18 odst. 5, § 20, § 38a odst. 3, 4, 5 a 6 a § 79 odst. 3 písm. g) ve slovech „zóny ochrany přírody národního parku podle § 18 odst. 5 nebo“ zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění účinném do 31. prosince 2021, a vyhlášky č. 42/2020 Sb., o vymezení zón ochrany přírody Národního parku Šumava, za účasti Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Českých Budějovicích jako účastníků řízení a 1) Jihočeského kraje, sídlem U Zimního stadionu 1952/2, České Budějovice, 2) příspěvkové organizace Správa národního parku Šumava, sídlem 1. máje 260, Vimperk, 3) Ministerstva životního prostředí, sídlem Vršovická 1442/65, Praha 10 – Vršovice, 4) obce Modrava, sídlem Modrava 63, 5) obecně prospěšné společnosti Komunita pro duchovní rozvoj, o. p. s., sídlem Čkyně 197, 6) obce Borová Lada, sídlem Borová Lada 38, 7) obce Želnava, sídlem Želnava 2, 8) zájmového sdružení právnických osob Sdružení vlastníků obecních, soukromých a církevních lesů v ČR, sídlem

K Silu 1980, Pelhřimov, a 9) obce Horská Kvilda, sídlem Horská Kvilda 40, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnosti a návrhy s nimi spojené se odmítají.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 18. 10. 2021 a o níž bylo od počátku vedeno řízení pod sp. zn. III. ÚS 2827/21, navrhl stěžovatel zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí správních soudů z důvodu tvrzeného porušení jeho základních práv zaručených v čl. 11 odst. 1, 3 a 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) ve spojení s čl. 1 odst. 1 a čl. 90 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“). Dne 26. 10. 2021 obdržel Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatelů b) a c), která směřuje proti stejným rozhodnutím správních soudů z důvodu tvrzeného porušení základních práv těchto stěžovatelů zaručených v čl. 35 odst. 1 a 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 90 Ústavy. Řízení o této ústavní stížnosti bylo vedeno pod sp. zn. III. ÚS 2892/21. S každou z ústavních stížností byl spojen samostatný návrh na zrušení v záhlaví uvedených ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění účinném do 31. 12. 2021, (dále jen „zákon o ochraně přírody a krajiny“) a vyhlášky č. 42/2020 Sb., o vymezení zón ochrany přírody Národního parku Šumava, (dále též jen „napadená vyhláška“). Usnesením ze dne 9. 11. 2021 č. j. III. ÚS 2827/21-28 (všechna v tomto usnesení odkazovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz) rozhodl Ústavní soud o spojení obou ústavních stížností ke společnému řízení.

II. Shrnutí řízení před správními soudy

2. Usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích (dále jen „krajský soud“) ze dne 28. 5. 2020 č. j. 50 A 55/2019-160 byla odmítnuta žaloba Jihočeského kraje proti tvrzenému zásahu Správy Národního parku Šumava a Ministerstva životního prostředí, který měl spočívat v jejich pokračování v procesu vymezení zón ochrany přírody v Národním parku Šumava. Každý ze stěžovatelů měl v řízení o této žalobě postavení osoby zúčastněné na řízení. Důvodem odmítnutí byl nedostatek pravomoci krajského soudu. Nezákonný zásah totiž nelze spatřovat v procesu směřujícím k vydání podzákonného právního předpisu, tedy ani v postupu Ministerstva životního prostředí při realizaci jeho povinnosti stanovit navrženou zonaci formou vyhlášky podle § 18 odst. 5 zákona o ochraně přírody a krajiny.

3. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 8. 2021 č. j. 6 As 162/2020-162 byly zamítnuty kasační stížnosti Jihočeského kraje (výrok I), stěžovatelů b) a c) (výrok II) a stěžovatele a) (výrok III) proti uvedenému usnesení krajského soudu. Jihočeskému kraji ani žádnému ze stěžovatelů nebyla přiznána náhrada nákladů řízení (výrok IV) a žalovaným Správě Národního parku Šumava a Ministerstvu životního prostředí nebyla přiznána náhrada nákladů řízení o kasační stížnosti (výrok V). Protože krajský soud odmítl žalobu z důvodu chybějící podmínky řízení, Nejvyšší správní soud se zabýval pouze otázkou, zda proces vymezení zón ochrany přírody v Národním parku Šumava mohl představovat zásah ve smyslu § 82 soudního řádu správního. Dospěl přitom k závěru, že správní soudy nejsou nadány pravomocí k poskytování ochrany proti právním předpisům ani procesu jejich přijímání a tento nedostatek nelze obcházet cestou zásahové žaloby. U přijímání normativních aktů nejde o proces *sui generis* na pomezí správního řízení, jak tvrdí stěžovatelé, nýbrž o legislativní proces za účasti správy národního parku v postavení odborné organizace

ochrany přírody a rady národního parku jako poradního orgánu. Ani výrok rozsudku, jímž by správní soud zásahové žalobě vyhověl, deklaroval nezákonnost zásahu a žalovaným uložil zejména zrušit návrh vymezení zón ochrany přírody v Národním parku Šumava, by navíc nemohl nic změnit na platnosti a účinnosti napadené vyhlášky. Podle Nejvyššího správního soudu náleží hodnocení dílčí otázky zákonnosti procesu přijímání normativního správního aktu výhradně Ústavnímu soudu. Jde o součást přezkumu souladu napadené normy s ústavním pořádkem nebo zákonem.

4. Již v řízení o kasačních stížnostech stěžovatelé navrhli, aby Nejvyšší správní soud předložil Ústavnímu soudu návrh na zrušení některých ustanovení zákona o ochraně přírody a krajiny. Pro takovýto postup však nebyl shledán důvod. Nejvyšší správní soud souhlasí se stěžovateli, že vymezení zón ochrany přírody prostřednictvím vyhlášky neumožňuje tak vysoký standard účasti veřejnosti jako u opatření obecné povahy, kterému zonace spíše odpovídá svou povahou než právnímu předpisu. Stanoví-li ale zákon určitou formu aktu, kterou orgány veřejné moci při jeho vydání dodrží, nemůže správní soud takto zřetelně určenou formu zvrátit, a to ani za situace, že v rámci přípravy zákonné úpravy byla původně pro zonaci zamýšlena forma opatření obecné povahy. Povinnosti strpět omezení a zákazy vztahující se k územím zařazeným do jednotlivých zón národního parku jsou podle Nejvyššího správního soudu v souladu s čl. 4 odst. 1 Listiny stanoveny přímo zákonem, konkrétně § 18 zákona o ochraně přírody a krajiny. Není podstatné, že se ve vztahu ke konkrétnímu území stanovené povinnosti projeví až provedením příslušné zonace.

III. Argumentace stěžovatele a)

5. Stěžovatel a) je vlastníkem dvou pozemků v k. ú. Horská Kvilda. Ústavní stížností se domáhá ochrany před tvrzeným neústavním zásahem do svého vlastnického práva, k němuž mělo dojít tím, že jeho pozemky byly napadenou vyhláškou zařazeny do zóny soustředěné péče o přírodu podle § 18 odst. 1 písm. c) zákona o ochraně přírody a krajiny, ačkoli správně měly být zařazeny do zóny kulturní krajiny podle § 18 odst. 1 písm. d) zákona o ochraně přírody a krajiny. Přestože jsou tyto pozemky v katastru nemovitostí evidovány jako „zastavěná plocha a nádvoří“, následkem přijetí napadené vyhlášky se staly fakticky nezastavitelnými. Stěžovatel a) namítá, že nemohl účinným způsobem uplatňovat svá práva v procesu zonace Národního parku Šumava.

6. Podle § 18 zákona o ochraně přírody a krajiny Správa Národního parku Šumava připravuje návrh zonace národního parku a má povinnost její obsah dohodnout s Radou Národního parku Šumava. Ministerstvo životního prostředí poté zonaci vyhlašuje vyhláškou podle § 18 odst. 5 zákona o ochraně přírody a krajiny. Stěžovatel a) považuje tento proces *sui generis*, který měl přímo a individuálně zasáhnout do jeho vlastnického práva, za netransparentní a nepřezkoumatelný. Zákon pro něj nenastavil žádná pravidla zajišťující ochranu práv dotčených osob ani možnost podat řádný opravný prostředek. Zonace se přitom vyhlašuje na dobu 15 let. Správa Národního parku Šumava a Ministerstvo životního prostředí měly v procesu zonace zhodnotit, z jakého důvodu zařazují určité území do té které zóny ochrany, a své závěry podrobně zdůvodnit, včetně hodnocení dopadu zonace na subjektivní práva osob. To platí obzvlášť za situace, kdy nebyly schváleny Zásady péče o Národní park Šumava, které jsou stále ve fázi přípravy. Stěžovatel a) se nemohl bránit proti vypořádání jeho námitek Správou Národního parku Šumava ani proti jejímu sdělení o důvodech zařazení pozemků v zonaci, neboť nešlo o přezkoumatelné správní akty. Není ani zřejmé, jaké aspekty byly v průběhu projednání zonace skutečně řešeny.

7. Vymezování a změny jednotlivých zón ochrany přírody národního parku by podle stěžovatele a) měly být prováděny opatřením obecné povahy, jímž se upravuje konkrétní věc ve vztahu k neurčitému okruhu adresátů. Již nyní ostatně proces zonace nese znaky řízení o jeho vydání. Akceptace možnosti omezení vlastnického práva podzákonným

právním předpisem představuje postup v rozporu s principem dělby státní moci a požadavky na obecnost právních předpisů. Veřejný zájem na omezení vlastnického práva v konkrétní věci by měl být zjišťován správními orgány na základě poměřování nejrůznějších partikulárních zájmů, po zvážení všech rozporů a připomínek. Z odůvodnění správního aktu, jehož ústředním bodem je otázka existence veřejného zájmu, pak musí zřetelně vyplynout, proč veřejný zájem převážil nad řadou soukromých, partikulárních zájmů. Z vyhlášky o zonaci ovšem nelze zjistit, z jakých důvodů Správa Národního parku Šumava a Ministerstvo životního prostředí přiznaly konkrétním omezením status obecného zájmu či veřejného zájmu, zda zjišťovaly případné protichůdné zájmy a jak se s jejich existencí vyrovnaly. Legislativní proces ostatně není vybaven prostředky pro posuzování individuálních případů a dotčených zájmů se všemi jejich souvislostmi a důsledky.

IV. Argumentace stěžovatelů b) a c)

8. Stěžovatelka b) je advokátkou, zároveň však vykonává zemědělskou činnost v Plzeňském kraji. Podle svých tvrzení má v Národním parku Šumava řadu právních aktivit, podrobně zná tamní poměry a je si vědoma destrukce tamních lesních porostů, jejíž dopad ovlivňuje přírodní prostředí v Plzeňském kraji a Jihočeském kraji, a tím i zemědělskou činnost. Využila možnosti zapojit se do připomínek k zonaci. Stěžovatel c) je spolkem, jehož předmětem činnosti je ochrana životního prostředí se zaměřením na ochranu přírody v Národním parku Šumava.

9. Napadená rozhodnutí měla porušit základní právo stěžovatelů b) a c) na příznivé životní prostředí a na včasné, úplné a pravdivé informace o životním prostředí podle čl. 35 odst. 1 a 2 Listiny tím, že byl jimi akceptován postup Správy Národního parku Šumava a Ministerstva životního prostředí, které vyhlásily zonaci bez zjištění skutečného stavu věci a zhodnocení validních vědeckých zdrojů. Zařazení jednotlivých území do zón ochrany přírody nebylo podrobně zdůvodněno, což platí i pro dopady tohoto zařazení na jednotlivé ekosystémy. Nebyly předloženy zásady péče ani inventarizace lesů, která byla zařazena až do spisu krajského soudu v rámci soudního řízení. Stěžovatelé b) a c) zdůrazňují, že na návrh zonace reagovali z pozice osob zajímajících se o životní prostředí. Byli si vědomi skutečnosti, že zonace je zahajována, aniž by byly k dispozici úplné, včasné a pravdivé informace o životním prostředí, které jsou pro proces zonace nezbytné, a že v Národním parku Šumava je řada problematických území, která se činností ochrany přírody nijak nezlepšila, naopak došlo k jejich zhoršení. V tomto ohledu uplatnili v ústavní stížnosti řadu věcných námitek vůči provedené zonaci.

10. Pokud jde o právo stěžovatelů b) a c) na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, oba uplatňují podobnou argumentaci jako stěžovatel a), která zpochybňuje ústavnost stanovení zonace vyhláškou podle § 18 odst. 5 zákona o ochraně přírody a krajiny. Upozorňují, že tento proces má přímý dopad na práva občanů, konkrétně právo na příznivé životní prostředí, právo na včasné, úplné a pravdivé informace o životním prostředí, právo vlastnické a například u zemědělců i právo podnikat. Zařazením území do konkrétní zóny ochrany přírody zákon umožňuje nebo naopak zakazuje určité činnosti, které při nesprávném zařazení mohou mít dopad na ekosystémy v Národním parku Šumava. Zařazením do zóny ochrany přírody může Správa Národního parku Šumava velmi podstatně ovlivnit další vývoj ekosystémů a tento akt může mít závažné dopady na životní prostředí. Tato činnost správního orgánu proto musí být soudně přezkoumatelná. Jako řešení respektující ústavně zaručená základní práva a svobody se podle stěžovatelů jeví vymezování a změny jednotlivých zón ochrany přírody národního parku podle § 18 odst. 5 zákona o ochraně přírody a krajiny opatřením obecné povahy, které jako správní akt s konkrétně určeným předmětem a obecně vymezeným okruhem adresátů podléhá soudnímu přezkumu a na jehož obsah jsou kladeny nároky přezkoumatelnosti a transparentnosti. Stejně jako stěžovatel a) spatřují stěžovatelé b)

a c) ve stávajícím procesu zonace porušení principu dělby státní moci a požadavku na obecnost právních předpisů.

11. Výsledná zonace je z důvodu formy podzákonného právního předpisu z pozice stěžovatelů nepřezkoumatelná. K ní uplatněné námitky stěžovatelů b) a c) nebyly ani projednány Radou Národního parku Šumava, která příslušnou zonaci schvaluje. Jednotliví stěžovatelé neměli možnost se k předmětu námitek vyjádřit v průběhu jednání Rady Národního parku Šumava, a hájit tak svá práva, která jsou zonací dotčena. Při zonaci jde přitom o komplexní proces s hlubokým a závažným dopadem na celé území Národního parku Šumava, včetně práv osob, které na jeho území žijí, podnikají či vykonávají své vlastnické právo, ale také s dosahem na další území. Jelikož právní řád neposkytuje v posuzované věci jinou ochranu, jevila se právě zásahová žaloba vhodným, či dokonce jediným možným nástrojem, který právní řád nabízí.

12. Stěžovatelé b) a c) žádají Ústavní soud, aby zrušil napadená rozhodnutí. Současně by měl deklarovat, že proces zonace musí vykazovat znaky správního řízení, v němž orgán ochrany přírody musí předložit všechny zásadní dokumenty, a že i v národních parcích musí ochrana směřovat ke zlepšení ekosystémů, včetně lesních.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud je příslušný k projednání návrhů. Ústavní stížnosti byly podány oprávněnými navrhovateli, kteří měli v soudním řízení správním, v němž bylo vydáno napadené usnesení krajského soudu, postavení osob zúčastněných na řízení a v řízení o kasačních stížnostech postavení stěžovatelů. Osobu zúčastněnou na řízení podle § 34 soudního řádu správního lze podřadit pod pojem „účastník řízení“ (zákon přesněji řečeno používá slova „řízení, jehož byla účastníkem“) podle § 72 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), neboť uvedené procesní postavení se u ní odvíjí právě od toho, že žalobou napadeným rozhodnutím, případně jiným zásahem orgánu veřejné moci, byla přímo dotčena ve svých právech a povinnostech, a mohlo tak dojít i k porušení jejích ústavně zaručených základních práv a svobod [tento závěr navazuje na ustálenou rozhodovací praxi Ústavního soudu, podle níž je osoba zúčastněná na řízení oprávněnou navrhovatelkou v řízení o ústavních stížnostech, např. nález ze dne 26. 4. 2005 sp. zn. II. ÚS 310/04 (N 93/37 SbNU 269), nález ze dne 23. 9. 2013 sp. zn. IV. ÚS 4468/12 (N 167/70 SbNU 553), nález ze dne 22. 7. 2019 sp. zn. II. ÚS 1839/19 (N 137/95 SbNU 171) nebo nález ze dne 1. 6. 2021 sp. zn. III. ÚS 871/21 (N 109/106 SbNU 218)]. Přestože o kasačních stížnostech bylo rozhodováno samostatnými výroky, Ústavní soud považoval jednotlivé stěžovatele, vzhledem k jejich postavení osob zúčastněných na řízení a obsahové provázanosti jednotlivých výroků rozsudku Nejvyššího správního soudu, za oprávněné k podání ústavní stížnosti vůči usnesení krajského soudu i všem výrokům napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu, včetně navazujících výroků IV a V o náhradě nákladů řízení, byť výrok V, kterým se stěžovatelům neukládá žádná povinnost ani nebylo rozhodnuto o jejich právech, do jejich základních práv a svobod samostatně zasáhnout nemohl. Ústavní stížnosti nejsou nepřípustné (stěžovatelé neměli k dispozici další zákonné procesní prostředky k ochraně práva ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), byly podány včas a splňují všechny zákonem stanovené náležitosti, včetně povinnosti účastníka řízení být zastoupen advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu), která se vztahuje na stěžovatele a) a c). Stěžovatelka b), která je sama advokátkou, takto zastoupená být nemusí [stanovisko pléna ze dne 8. 10. 2015 sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15 (ST 42/79 SbNU 637; 290/2015 Sb.)].

VI. Vlastní posouzení

14. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatelů a napadenými rozhodnutími, dospěl k závěru, že ústavní stížnosti jsou zjevně neopodstatněné.

15. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přezkoumává rozhodnutí či postup orgánů veřejné moci jen z toho hlediska, zda jimi nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod.

16. Usnesením krajského soudu byla odmítnuta žaloba Jihočeského kraje proti tvrzenému zásahu Správy Národního parku Šumava a Ministerstva životního prostředí, který měl spočívat v jejich pokračování v procesu vymezení zón ochrany přírody v Národním parku Šumava. Již bylo uvedeno, že důvodem odmítnutí byl nedostatek pravomoci správních soudů. Podle krajského soudu žaloba směřovala proti části procesu, který vyústil v přijetí napadené vyhlášky jako právního předpisu. Přezkum způsobu přijetí právních předpisů ovšem náleží Ústavnímu soudu a nelze jej provádět ve správním soudnictví. S tímto právním názorem se ztotožnil i Nejvyšší správní soud, který zamítl kasační stížnosti Jihočeského kraje a stěžovatelů. Ústavní soud se proto nejprve zabýval otázkou, zda správní soudy napadenými rozhodnutími následkem použití tohoto právního názoru neodepřely stěžovatelům soudní ochranu.

17. Podle čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy je Ústavní soud oprávněn rozhodovat o zrušení jiného právního předpisu než zákona. Ustanovení § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu stanoví, že tento přezkum zahrnuje vedle posouzení obsahového souladu podzákonného právního předpisu s ústavním pořádkem nebo zákonem také posouzení, zda byl dodržen ústavně předepsaný způsob jeho přijetí. To neznamená, že dílčí postup orgánu veřejné moci, který je součástí způsobu přijetí právního předpisu, nemůže přímo zasáhnout do práv konkrétního jednotlivce. O takovýto individuální zásah, proti němuž by bylo možné se bránit žalobou ve správním soudnictví, však nejde, lze-li odstranění jeho následku dosáhnout jen zrušením právního předpisu, který byl postupem zahrnujícím tvrzený zásah přijat, neboť uvedenou žalobou nelze obcházet pravomoc Ústavního soudu [tomu odpovídá ustálený přístup Ústavního soudu, který vyloučil možnost domáhat se ústavní stížností přezkumu aktů Parlamentu vydaných v průběhu legislativního procesu, např. usnesení ze dne 25. 1. 2002 sp. zn. II. ÚS 21/02 (U 3/25 SbNU 353), usnesení ze dne 1. 3. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 47/10 (U 2/60 SbNU 765), usnesení ze dne 9. 10. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 23/12, usnesení ze dne 15. 1. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 31/12 nebo usnesení ze dne 24. 5. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 11/16].

18. Žaloba Jihočeského kraje směřovala proti tvrzenému zásahu, jenž měl spočívat v nepřezkoumatelném a netransparentním postupu Správy Národního parku Šumava a Ministerstva životního prostředí, vůči němuž zákonná úprava nestanovila dostatečné záruky, že budou zohledněny a vypořádány připomínky dotčených osob a chráněna jejich práva, což platí i pro případný soudní přezkum. Stanovení zón ochrany přírody národního parku by podle stěžovatelů mělo být prováděno spíše formou opatření obecné povahy. S tím ostatně souvisí jejich s ústavní stížností spojené návrhy na zrušení zákonné úpravy stanovující postup při vymezení zón ochrany přírody národního parku i napadené vyhlášky. Ústavní soud z napadených rozhodnutí i výše shrnuté argumentace stěžovatelů dovozuje jednoznačný závěr, že stěžovatelé v řízení před správními soudy, jehož se účastnili jako osoby zúčastněné na řízení, spatřovali neústavní a nezákonný zásah do svých práv právě ve způsobu přijetí napadené vyhlášky, k jehož přezkumu však správní soudy, jak bylo vysvětleno výše, nemají pravomoc. Odmítnutí žaloby napadeným usnesením krajského soudu, stejně jako zamítnutí kasačních stížností napadeným rozsudkem Nejvyššího správního soudu, proto z ústavněprávního hlediska není co vytknout. Těmito rozhodnutími, na jejichž odůvodnění lze v podrobnostech odkázat, nebylo porušeno základní právo stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ani jiná jejich ústavně zaručená základní práva a svobody.

19. Závěrem nutno zdůraznit, že tímto usnesením není aprobována ústavnost či zákonnost provedené zonace. S ohledem na její provedení podzákonným právním předpisem se sice dotčená osoba nemůže domáhat zrušení napadené vyhlášky či příslušných ustanovení zákona o ochraně přírody a krajiny přímo, může tak nicméně učinit společně s ústavní stížností podanou ve věci, v níž by tato právní úprava byla použita. Teprve v takovém případě bude dán prostor pro věcné vypořádání ostatních námitek stěžovatelů, které se týkaly konkrétního vymezení zón ochrany přírody. Rovněž lze namítat v řízení před obecnými soudy, že se napadená vyhláška jako neústavní či nezákonná nemůže v konkrétní věci použít. Tímto usnesením nakonec není nijak předjímáno ani posouzení té části argumentace stěžovatelů, podle níž by s ohledem na požadavek účinné ochrany práv stěžovatelů či jiných dotčených osob měly být zóny ochrany přírody vymezeny opatřením obecné povahy.

VII. Návrh na zrušení některých ustanovení zákona o ochraně přírody a krajiny a vyhlášky o vymezení zón ochrany přírody Národního parku Šumava

20. Stěžovatelé s ústavními stížnostmi spojili návrhy na zrušení některých ustanovení zákona o ochraně přírody a krajiny a na zrušení napadené vyhlášky, vzhledem k důvodu odmítnutí žaloby však posouzení jejich ústavnosti či zákonnosti nemohlo mít vliv na výsledek řízení před správními soudy. Ani závěr o neústavnosti zákonné úpravy, která pro vymezení zón ochrany přírody národního parku stanoví formu vyhlášky, by nemohl nic změnit na tom, že napadená vyhláška je právním předpisem a způsob jejího přijetí nelze přezkoumat v soudním řízení správním. Za této situace nebyli stěžovatelé oprávněni k podání uvedených návrhů podle § 64 odst. 2 písm. d) ve spojení s § 74 zákona o Ústavním soudu.

VIII. Závěr

21. Z těchto důvodů Ústavní soud rozhodl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků o odmítnutí ústavních stížností stěžovatelů. S ústavními stížnostmi spojené návrhy na zrušení některých ustanovení zákona o ochraně přírody a krajiny Ústavní soud odmítl podle § 43 odst. 2 písm. b) ve spojení s § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu.

Usn. č. 3
Styk biologického nematrikového otce s nezletilými dětmi
(sp. zn. II. ÚS 3224/20 ze dne 7. února 2022)

Ústavní soud nijak nezpochybňuje právo nezletilých znát svůj biologický původ, nesouhlasí však se stěžovatelem v tom, že jedinou formou, jak nezletilým informaci o jejich biologickém původu sdělit, je přinutit je pravidelně se stýkat se stěžovatelem. Za situace, kdy právní řád upřednostňuje stabilitu rodinného zázemí dítěte a stěžovateli v zásadě neumožňuje převzít za nezletilé rodičovskou odpovědnost, kdy stěžovatel měl vědět, že se vzhledem k trvajícímu manželství své intimní partnerky automaticky nestane matrikovým otcem jimi případně počatého dítěte, a kdy ani stěžovatel, ani matka nezletilých nejednali se záměrem upravit svůj vztah ve prospěch nezletilých, nelze nezletilé za nezodpovědné chování jejich biologických rodičů postihnout tím, že bude narušována jejich vazba k matrikovému otci stykem s další osobou.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Davida Uhlíře, soudce zpravodaje Ludvíka Davida a soudce Jaromíra Jirsy o ústavní stížnosti stěžovatele J. Š., zastoupeného Mgr. Šárkou Horáčkovou, advokátkou, se sídlem Železná 159, Mladá Boleslav, proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 17. 9. 2020 č. j. 101 Co 216/2020-152 takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatel se domáhá zrušení v záhlaví označeného rozsudku Krajského soudu v Praze (dále jen „krajský soud“), protože jím mělo být porušeno především právo stěžovatele a nezletilých (viz dále) na ochranu jejich soukromého a rodinného života ve smyslu čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod a dále ustanovení čl. 3, čl. 7 odst. 1, čl. 8 odst. 1 a čl. 16 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

2. Ústavní soud z ústavní stížnosti, napadeného rozhodnutí a vyžádaného spisu Okresního soudu v Mladé Boleslavi sp. zn. 26 P 210/2019 zjistil následující. Stěžovatel je biologickým otcem nezletilé ve věku 2 roky a nezletilého ve věku 10 let. Nezletilý se narodil v roce 2011, přičemž v rodném listu byl jako jeho otec uveden muž, s nímž matka nezletilého později, v roce 2016, uzavřela sňatek. V roce 2019 bylo toto manželství rozvedeno, nezletilá se narodila několik měsíců po rozvodu. Jako její otec byl do rodného listu zapsán bývalý manžel matky, jelikož mu svědčila domněnka otcovství. Stěžovatel podal ve stejném měsíci, kdy se nezletilá narodila, návrh na úpravu styku s oběma nezletilými. Matka nezletilých a stěžovatel svůj vztah ukončili na jaře roku 2019, před narozením nezletilé, stěžovatel se s nezletilou nikdy nesetkal. S nezletilým se stěžovatel sporadicky stýkal do jara roku 2019, ne však natolik, aby si k němu nezletilý vytvořil jakoukoliv vazbu. Nezletilý neví, že je

stěžovatel jeho biologickým otcem, k dotazům stran jeho jména uvádí, že stěžovatele nezná, v jednací síni jej nepoznal (viz dále).

3. V prvním stupni o stěžovatelově návrhu rozhodl Okresní soud v Mladé Boleslavi (dále jen „okresní soud“) rozsudkem ze dne 14. 5. 2020 č. j. 26 P 210/2019-98. Návrhu v podstatě vyhověl a styk s nezletilými upravil v rozsahu čtyř hodin jednou za měsíc. Okresní soud na základě znaleckého posudku především postavil najisto, že stěžovatel je biologickým otcem dětí. Ze zprávy opatrovníka nezletilých dále zjistil, že nezletilý vnímá jako svého otce bývalého manžela matky a stěžovatele dle svého tvrzení nezná. Matka nezletilých tvrdila, že stěžovatel jejich biologickým otcem není a že se stěžovatelem udržovala intimní vztah jen ze strachu z prozrazení tohoto mimomanželského poměru, čímž popírala stěžovatelovo tvrzení, že početí nezletilé společně plánovali. Okresní soud výpověď matky označil v první části za nepravdivou (viz znalecký posudek) a v druhé za nevěrohodnou, jelikož matka pracuje jako zdravotní sestra na gynekologii, a tedy musela vědět, jak se chránit před nechtěným těhotenstvím. Nadto bývalý manžel matky připustil, že jej tato o svém poměru se stěžovatelem před několika lety informovala. Okresní soud konstatoval, že ačkoliv český právní řád nedává biologickému otci prostředky k tomu, aby jeho otcovství bylo zapsáno do matriky, chrání, prostřednictvím § 927 občanského zákoníku, právo biologického otce na kontakt s jeho dětmi. V dané věci navíc kontakt stěžovatele s nezletilými není v rozporu s nejlepšími zájmy dětí, naopak je prostředkem k tomu, aby si mohly vybudovat svou identitu na pravdivém základě. Konečně okresní soud poukázal na to, že rodinný život matky, jejího bývalého manžela a nezletilých nebude rozhodnutím významněji narušen, neboť bývalý manžel (matrikový otec) vyjádřil vůli se o děti i nadále starat jako o vlastní.

4. Na základě odvolání matky a matrikového otce nezletilých krajský soud rozsudek okresního soudu změnil tak, že návrh stěžovatele zamítl. Krajský soud doplnil dokazování, a to zprávou Střediska výchovné péče v Praze, zprávou speciální pedagožky z privátní poradny, kterou nezletilý navštěvuje, a výslechy nezletilého, matky, matrikového otce a stěžovatele. Na základě dosavadního i nového dokazování pak konstatoval, že nezletilý má k matrikovému otci silné citové vazby, matrikový otec se o něj a nezletilou každý druhý či třetí den v bydlišti matky stará po návratu z práce do doby, než jdou spát, nezletilý s matrikovým otcem tráví dovolené a volný čas, přeje si, aby se matrikový otec vrátil do domácnosti matky. Naproti tomu stěžovatele nezletilý v jednací síni ani nepoznal, přičemž stěžovatel se o svém biologickém otcovství nezletilého dozvěděl již v roce 2013. Za takové situace není v zájmu nezletilého prosazovat styk s jeho biologickým otcem, a tedy ani styk biologického otce s nezletilou, o němž by se nezletilý nutně dozvěděl. Pro nezletilého by totiž další zpochybnění rozvodem matrikových rodičů narušené vazby na osobu matrikového otce znamenalo trauma. Stejně tak by pro nezletilou bylo traumatizující, kdyby byla v takto útlém věku vystavena nucenému odloučení od matky. Krajský soud ve svém rozhodnutí odkázal na nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 4160/12 ze dne 23. 4. 2013 (N 66/69 SbNU 213) a sp. zn. II. ÚS 2919/14 ze dne 20. 1. 2015 (N 7/76 SbNU 115).

II. Argumentace účastníků řízení

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti zejména tvrdí, že jedinou formou, kterou lze nezletilým zajistit možnost poznat svůj biologický původ a vybudovat si svou identitu, je umožnění vzájemného styku nezletilých a stěžovatele. Pouhá informace o biologickém otcovství stěžovatele, jejíž sdělení nezletilým je v důsledku rozhodnutí krajského soudu ponecháno na libovůli matky a matrikového otce, nepostačuje k tomu, aby nezletilí poznali skutečnou osobnost svého biologického otce, a vytvořili si tak obraz vlastního původu. Stěžovatel dále považuje za nepřípustné, aby byl zájem nezletilého na stabilitě jeho vazeb upřednostněn před zájmy nezletilé na vytvoření vazby s jejím biologickým otcem ještě v útlém věku.

III. Hodnocení Ústavního soudu

6. Ústavní soud nejprve posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

7. Ústavní soud dále posoudil obsah ústavní stížnosti a dospěl k závěru, že tato představuje zjevně neopodstatněný návrh ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Uvedené ustanovení v zájmu racionality a efektivity řízení před Ústavním soudem dává tomuto soudu pravomoc posoudit „přijatelnost“ návrhu předtím, než dospěje k závěru, že o návrhu rozhodne meritorně nálezem. Směřuje-li pak ústavní stížnost proti rozhodnutí orgánu veřejné moci, považuje ji Ústavní soud zpravidla za zjevně neopodstatněnou, jestliže napadené rozhodnutí není vzhledem ke své povaze, namítaným vadám svým či vadám řízení, které jeho vydání předcházelo, způsobilé porušit základní práva a svobody stěžovatele, tj. kdy ústavní stížnost postrádá ústavněprávní dimenzi. Zjevná neopodstatněnost ústavní stížnosti, přes její ústavněprávní dimenzi, může rovněž vyplynout z předchozích rozhodnutí Ústavního soudu, řešících shodnou či obdobnou právní problematiku.

8. V projednávané věci jde o problematiku úpravy styku s dítětem. Úkolem Ústavního soudu při přezkumu soudních rozhodnutí týkajících se úpravy poměrů k nezletilým dětem je přitom především posoudit, zda soudy neporušily základní práva a svobody stěžovatele například tím, že excesivním způsobem nerespektovaly již samotná ustanovení podústavního práva, a dále zda řízení před soudy bylo konáno a přijatá opatření byla činěna v nejlepším zájmu dítěte, tj. zda byly za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte shromážděny potřebné důkazy a zda byla rozhodnutí vydaná v průběhu řízení náležitě odůvodněna [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683), bod 17; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. V posuzované věci přitom Ústavní soud neshledal v postupu a v rozhodnutí krajského soudu žádné kvalifikované pochybení, které by mohlo být z hledisek výše uvedených posuzováno jako porušení základních práv stěžovatele a které by mohlo být důvodem kasace napadeného rozhodnutí. Pouhý nesouhlas stěžovatele se závěry krajského soudu důvodnost ústavní stížnosti založit nemůže.

9. Podle čl. 3 Úmluvy o právech dítěte musí být zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí. Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 2919/14 ze dne 20. 1. 2015 (N 7/76 SbNU 115), citovaném krajským soudem, konstatoval, že v případném vyvažování má nejlepší zájem dítěte vyšší váhu než ostatní oprávněné zájmy, které je však nutno též vzít v potaz. Přednost zájmu dítěte ostatně reflektuje i ustanovení § 927 občanského zákoníku, dle něhož právo stýkat se s dítětem mají osoby příbuzné, ať blízce, či vzdáleně, jakož i osoby dítěti společensky blízké, má-li k nim dítě citový vztah, který není jen přechodný, a je-li zřejmé, že by nedostatek styku s těmito osobami pro dítě znamenal újmu. Obecně k aplikaci § 927 občanského zákoníku se Ústavní soud vyjádřil v nálezu sp. zn. I. ÚS 1081/20 ze dne 30. 8. 2021 (N 149/107 SbNU 252). Konstatoval, že při stanovení rozsahu styku dítěte s dalšími příbuznými podle § 927 občanského zákoníku je třeba pečlivě zvažovat nejlepší zájem dítěte, který může být oslaben mimo jiné i z důvodu existence napětí, konfliktů či vyhrocených vztahů mezi rodiči dítěte a příbuznými, o jejichž styku s dítětem je rozhodováno.

10. Konkrétně k úpravě styku biologického otce s dítětem, v jehož rodném listu je ovšem jako matrikový otec zapsán jiný muž, se Ústavní soud vyjádřil v (rovněž krajským soudem citovaném) nálezu sp. zn. II. ÚS 4160/12 ze dne 23. 4. 2013 (N 66/69 SbNU 213).

Konstatoval, že tam, kde se dostane do konfliktu zájem osob pokrevně příbuzných, *u nichž prokazatelně existují i sociální vazby tvořící typické rysy rodiny* [důraz Ústavní soud], se zájmem osob nepříbuzných, mezi nimiž a dítětem se v minulosti sice rovněž vytvořily v důsledku déletrvajícího společného soužití shora zmíněné vazby emoční, sociální a další, které by jinak naplňovaly rysy tzv. de facto rodinných svazků, je třeba – není-li zde jiný naléhavý důvod – poskytnout ochranu těm rodinným vztahům, které naplňují vedle vazeb emočních a sociálních i vztah pokrevního příbuzenství. Tento závěr Ústavní soud učinil ve věci stěžovatele, který usiloval o styk se svým biologickým dítětem poté, co jej matka dítěte po několika letech, kdy o dítě pečoval, ze života dítěte vyloučila a do rodného listu byl na základě souhlasného prohlášení matky a jiného muže zapsán tento jiný muž. V jiné věci [nález sp. zn. II. ÚS 3122/16 ze dne 16. 5. 2017 (N 80/85 SbNU 363), bod 33], týkající se snahy biologického otce o dosažení právního uznání jeho otcovství navzdory neexistující právní úpravě takového postupu, pak Ústavní soud s odkazem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva shrnul, že relevantní ustanovení Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod musí být vykládáno tak, že ukládá členským státům závazek zkoumat, zda je v nejlepším zájmu dítěte umožnit jeho biologickému otci založit mezi nimi vztah, například prostřednictvím přiznání práva na styk. V souladu s tím také platí, že biologický otec nesmí být zcela vyloučen ze života svého dítěte, ledaže jsou zde k tomu důležité důvody vyplývající z nejlepšího zájmu dítěte. V bodě 27 téhož nálezu (sp. zn. II. ÚS 3122/16) Ústavní soud konstatoval, že skutečnou existenci blízkých osobních vazeb lze v praxi zjistit na základě několika faktorů, kterými jsou povaha vztahu mezi biologickými rodiči a prokazatelný zájem a oddanost otce vůči dítěti před jeho narozením i po něm. V usnesení sp. zn. I. ÚS 2769/20 ze dne 13. 10. 2020 pak Ústavní soud odmítnutím ústavní stížnosti biologického otce naznačil, že důvodem pro neupravení styku biologického otce s jeho dítětem může být i vyloženě konfliktní vztah matrikových rodičů s biologickým otcem, kterýžto vztah způsobuje újmu dítěti.

11. Z výše uvedeného je zřejmé, že toliko biologický (ve smyslu nikoliv matrikový) otec má v zásadě právo na úpravu styku se svým dítětem, není-li to ovšem vzhledem ke konkrétním okolnostem v rozporu se zájmem dítěte. S jistou mírou zjednodušení pak lze konstatovat, že právo biologického otce na úpravu styku s jeho dítětem je silnější, existuje-li mezi ním a dítětem rovněž sociální vazba, pokud biologický otec o dítě v minulosti přinejmenším projevoval opravdový zájem a nejsou-li vztahy biologického otce a matrikových rodičů konfliktní. Především za těchto okolností je nutno vzít v potaz oprávněný zájem biologického otce, přičemž ovšem předním hlediskem stále musí zůstat zájem dítěte. Pro úplnost je ještě možno poukázat na Obecný komentář Výboru pro práva dětí č. 14 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem, ze dne 29. 5. 2013, CRC/C/GC/14, který v bodě 52 a následujících vyjmenovává faktory, které jsou při posuzování zájmu dítěte určující. Těmito faktory jsou názor dítěte; identita dítěte (tvořená takovými znaky, jakými jsou kupříkladu pohlaví, sexuální orientace, národnost, náboženství a přesvědčení aj.); ochrana rodinného prostředí a udržování vztahů (s lidmi, s nimiž dítě navázalo silné osobní vztahy); péče, ochrana a bezpečí dítěte (zde se mj. vyžaduje posouzení možných následků rozhodnutí z hlediska emocionálních potřeb dítěte); zranitelné postavení dítěte; právo dítěte na zdraví a právo dítěte na vzdělání. Pro rozhodování o úpravě styku biologického otce s jeho dítětem jsou přitom relevantní zejména první čtyři z uváděných faktorů.

12. V nyní projednávané věci, soudě podle skutkového stavu zjištěného obecnými soudy, neexistuje sociální vazba mezi stěžovatelem a nezletilými, o styk s nimiž jakožto jejich biologický otec usiluje. Stěžovatel návrh na úpravu styku s nezletilými podal až poté, co došlo k ukončení vztahu mezi ním a matkou nezletilých, a to navzdory tomu, že o svém otcovství vůči nezletilému již přibližně šest let před podáním návrhu věděl. V řízení před obecnými

soudy nebylo ani prokázáno, že by stěžovatel o nezletilé (respektive o nezletilého) v minulosti projevoval opravdový zájem. Naopak je zřejmé, že si matrikoví rodiče nezletilých vstup stěžovatele do života dětí nepřejí a že přinejmenším matka nezletilých má se stěžovatelem vyhrocený konfliktní vztah. Za těchto okolností nelze vytýkat krajskému soudu, že na základě vlastního dokazování, mimo jiné i výpovědí nezletilého přímo před soudem, vyvážil oprávněný zájem stěžovatele, oslabený ze shora uvedených důvodů, a zájmy nezletilých dětí, přičemž dospěl k závěru, že návrh stěžovatele je vzhledem k zájmům nezletilých třeba zamítnout. Krajský soud tento svůj závěr řádně odůvodnil, přičemž poukázal především na nutnost ochrany rozvodem matrikových rodičů narušeného rodinného prostředí nezletilých a jejich emocionálních potřeb (viz *a contrario* usnesení sp. zn. II. ÚS 2540/20 ze dne 16. 8. 2021, jímž Ústavní soud odmítl stížnost sezdaných matrikových rodičů proti úpravě styku jejich dítěte s biologickým otcem).

13. Ústavní soud nijak nezpochybňuje právo nezletilých znát svůj biologický původ, nesouhlasí však se stěžovatelem v tom, že jedinou formou, jak nezletilým informaci o jejich biologickém původu sdělit, je přinutit je pravidelně se stýkat se stěžovatelem. Za situace, kdy právní řád upřednostňuje stabilitu rodinného zázemí dítěte a stěžovateli v zásadě neumožňuje převzít za nezletilé rodičovskou odpovědnost, kdy stěžovatel měl vědět, že se vzhledem k trvajícímu manželství své intimní partnerky automaticky nestane matrikovým otcem jimi případně počatého dítěte, a kdy ani stěžovatel, ani matka nezletilých nejednali se záměrem upravit svůj vztah ve prospěch nezletilých, nelze nezletilé za nezodpovědné chování jejich biologických rodičů postihnout tím, že bude narušována jejich, v tuto chvíli křehká, vazba k matrikovému otci nuceným stykem s další osobou.

14. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnost mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků řízení odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Usn. č. 4
Podmínky vydání příslušenství nemovité věci v rámci církevních restitucí (sp. zn. II. ÚS 510/20 ze dne 28. února 2022)

Jsou-li pozemky původně náležející do majetku registrovaných církví a náboženských společností dodatečně (tedy poté, kdy se pozemek nebo jeho část stala předmětem majetkové křivdy) zastavěny stavbami, které jsou příslušenstvím vydávané věci, mají tyto církve a společnosti legitimní očekávání, že i tyto dodatečné stavby spolu s pozemkem či jeho částí budou s věcí vydány. Nezbytnou podmínkou takového legitimního očekávání však je, že jde o příslušenství, které je nezbytné k řádnému užívání vydávané nemovité věci (jako může být kupř. oplocení, osvětlení, brána či vrátnice).

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu a soudce zpravodaje Davida Uhlíře a soudců Ludvíka Davida a Jaromíra Jirsy o ústavní stížnosti stěžovatele Arcibiskupství olomouckého, sídlem Wurmova 562/9, Olomouc, zastoupeného JUDr. Jakubem Křížem, Ph.D., advokátem, sídlem Thákurova 676/3, Praha 6, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. prosince 2019 č. j. 28 Cdo 3138/2019-519, rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 3. dubna 2019 č. j. 59 Co 193/2018-498 a rozsudku Okresního soudu v Kroměříži ze dne 20. března 2018 č. j. 7 C 159/2017-437, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně a Okresního soudu v Kroměříži jako účastníků řízení a Národního památkového ústavu, se sídlem Valdštejnské náměstí 162/3, Praha, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i jeho právo podle čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z obsahu ústavní stížnosti a připojeného spisového materiálu obecného soudu vyplývají následující skutečnosti.

3. Stěžovatel se žalobou u Okresního soudu v Kroměříži domáhal nahrazení projevu vůle Národního památkového ústavu (v původním řízení vystupoval jako žalovaný, nyní je vedlejším účastníkem) vedoucího k uzavření dohody o vydání majetku dle ustanovení § 10 odst. 4 zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi

a náboženskými společnostmi), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o majetkovém vyrovnání“). Napadeným rozsudkem soud prvního stupně zamítl žalobu týkající se pozemků p. č. st. 7525, zastavěná plocha a nádvoří, jehož součástí je stavba bez č. p./č. e. jiná stavba, p. č. st. 7527, zastavěná plocha a nádvoří, jehož součástí je stavba bez č. p./č. e. jiná stavba, p. č. st. 8290, zastavěná plocha a nádvoří, jehož součástí je stavba bez č. p./č. e. jiná stavba, p. č. 290/3, ostatní plocha, p. č. 5148, ostatní plocha, vše nacházející se v k. ú. a obci Kroměříž, zapsaných u Katastrálního úřadu pro Zlínský kraj, Katastrální pracoviště Kroměříž, na LV č. 7427, a rozhodl o úhradě nákladů řízení.

4. Napadeným rozsudkem odvolacího soudu byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně a současně bylo rozhodnuto o nákladech odvolacího řízení.

5. Rozhodnutí odvolacího soudu je odůvodněno posouzením, že předmětné pozemky, z nichž některé jsou zčásti zastavěny stavbami bez č. p./č. e, jež jsou nyní jejich součástí a s nimiž tvoří komplex tzv. Zahradního centra, nejsou součástí ani příslušenstvím jiných nemovitých věcí žalobcem již vlastněných (komplex věcí tvořících Arcibiskupský zámek a Podzámeckou zahradu, jež byly žalobci vydány na základě dohody o vydání věci ze dne 3. 1. 2017) a nebyla prokázána ani funkční souvislost mezi předmětnými pozemky a nemovitými věcmi žalobcem již vlastněnými (či jemu vydávanými) ve smyslu § 7 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání, přičemž vydání předmětným pozemků žalobci by současně bránila i překážka jejich zastavěnosti podle § 8 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání.

6. Nejvyšší soud napadeným usnesením dovolání stěžovatele odmítl jako nepřípustné.

7. Stěžovatel v rámci dovolání předestřel otázku hmotného práva týkající se aplikovatelnosti ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání v poměrech odůvodňujících současné použití ustanovení § 12 odst. 1 citovaného zákona. Lze ji formulovat tak, zda překážkou vydání pozemku oprávněné osobě je zastavěnost pozemku stavbou zřízenou poté, kdy se stal pozemek předmětem majetkové křivdy, i tehdy, je-li zastavěný pozemek příslušenstvím jiné /hlavní/ věci, s níž se podle § 12 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání oprávněné osobě věc vydává. Nejvyšší soud uvedl, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu na vyřešení této otázky nezávisí, jestliže závěr, že předmětné pozemky a na nich umístněné stavby jsou příslušenstvím jiných nemovitých věcí žalobci již vydaných – Podzámecké zahrady a Arcibiskupského zámku, odvolací soud v dané věci na podkladě zjištěných skutečností jako nepodložený odmítl. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že stěžovatel se v dovolání snaží svou argumentaci posunout do roviny právního posouzení věci, nicméně ve skutečnosti jí rozporuje zjištěný skutkový stav (kdy navíc brojí i proti hodnocení provedených důkazů odvolacím soudem), jímž je však dovolací soud dle účinné procesní úpravy vázán a jenž nelze úspěšně napadnout žádným dovolacím důvodem. Podle jeho názoru se odvolací soud napadeným rozsudkem neodchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu týkající se otázky funkční souvislosti předmětných nemovitostí, kterou dále rozvedl.

II. Argumentace stěžovatele a vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

8. Stěžovatel obecným soudům vytýká, že se vyhnuly řešení právní otázky, zda budovy postavené na pozemcích po odejmutí za účelem zázemí, údržby, skladování, garážování techniky pro další nemovitosti již oprávněné osobě vydané, kterými jsou sporné pozemky obklopeny, mohou založit překážku vydání těchto pozemků podle § 8 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání. Stěžovatel odkazuje na důkaz kolaudačním souhlasem s užíváním novostaveb, který provedl soud prvního stupně. Podle něj jsou všechny tři objekty svým stavebním určením výlučně provozně-technického charakteru. Jedná se o zázemí zaměstnanců pro obsluhu zámku a přilehlé Podzámecké zahrady. Obdobné údajně dokládá i projektová dokumentace žalovaného. Nově vzniklé tzv. Zahradní centrum slouží jako zahradnictví

Podzámecké zahrady, konkrétně jako sklad zahradního náčiní, techniky a zázemí pro zahradníky.

9. Tento důkazní materiál však soud prvního stupně hodnotil svévolně a v rozporu s § 132 o. s. ř. Dospěl tak k nelogickému závěru, že objekt tzv. Zahradního centra není a nemůže být ani tzv. součástí či příslušenstvím Podzámecké zahrady a Arcibiskupského zámku. Stěžovatel s tímto posouzením nesouhlasí. Tvrdí, že jestliže jsou tyto objekty zřízeny a slouží jako hospodářské a technické zázemí, je vyloučeno, aby tyto stavby byly zároveň stavbami, které představují překážku vydání ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání. Naznačená interpretace provedená obecnými soudy maří účel restitučních předpisů, kterým je naturální restituce.

10. K argumentu údajně nedostatečného prokázání funkční souvislosti objektů již v samotné výzvě, který jako výtku na adresu procesního postupu stěžovatele uvedl soud prvního stupně, stěžovatel uvádí, že pokud bylo tvrzení a prokázání této skutečnosti pro věc rozhodující, měl jej soud o této skutečnosti poučit. Stěžovatel byl však na jednání dne 9. 11. 2017 soudem prvního stupně poučen toliko o tom, že má doplnit svá skutková tvrzení týkající se stavu, v jakém se předmětné pozemky nacházely ke dni jejich odejmutí, konkrétně zda se na nich nacházely stavby, v jakém stavu byly a k jakému účelu sloužily. Stěžovatel se domnívá, že funkční souvislost předmětných staveb s již vydanými pozemky Podzámecké zahrady a zámku by měla být považována za nespornou. Stěžovatel dodává, že objekty nejsou schopné samostatného užívání ani z toho důvodu, že k nim žalovaný nemá přístup jinak než přes pozemky stěžovatele. Jedná se tedy o vztah vzájemné závislosti ve smyslu § 7 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání. Obdobný vztah fungoval i v minulosti v době odejmutí nemovitostí, kdy se na předmětných pozemcích nacházely skleníky, které sloužily Podzámecké zahradě a zámku.

11. Současné stavby na předmětných pozemcích nemají jiný účel než být hospodářským a provozním zázemím Podzámecké zahrady a zámku a k ničemu jinému údajně být využívány nemohou. Neexistuje k nim ani samostatný přístup.

12. Okresní soud v Kroměříži a Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně odkázaly na odůvodnění napadených rozhodnutí. Ústavní stížnost považují za nedůvodnou a navrhují, aby byla odmítnuta.

13. Nejvyšší soud rovněž odkázal na odůvodnění svého usnesení. Dodal, že k revizi skutkových zjištění, která učinily soudy nižších stupňů, není zákonem oprávněn. K vadám spočívajícím v dotčení procesních předpisů (nedostatek poučovací povinnosti) může přihlédnout pouze tehdy, bylo-li by dovolání přípustné (§ 242 odst. 3 o. s. ř.). I nad rámec tohoto pravidla dovolací soud v odůvodnění uvedl, proč neshledal dotčení řízení vadou spočívající v tvrzené absenci poučovací povinnosti soudu podle § 118a o. s. ř. Nejvyšší soud závěrem uvedl, že podle jeho názoru napadenými rozhodnutími nedošlo k dotčení stěžovatelových ústavně zaručených práv. I Nejvyšší soud navrhl, aby ústavní stížnost byla proto odmítnuta.

14. Vedlejší účastník ve svém vyjádření nesouhlasí se stěžovatelovými závěry. Obecné soudy podle jeho názoru provedly všechny relevantní důkazy a řádně aplikovaly příslušné právní předpisy. Dodává, že na restituci není ústavně založený nárok, který neplyne ani z mezinárodních závazků. Stěžovateli nebylo odňato již konstituované vlastnické právo. K poučovací povinnosti soudu prvního stupně vedlejší účastník uvádí, že stěžovateli se v rámci jím vymezeného předmětu řízení poučení ze strany soudu dostalo při jednání dne 9. 11. 2017. Obecné soudy řádně uvážily významná tvrzení stěžovatele týkající se mj. tzv. funkční souvislosti, provedly jím navržené důkazy a z nich plynoucí skutková zjištění odpovídajícím způsobem právně kvalifikovaly. Skutečnost, že se stěžovatel se závěry obecných soudů neztotožnil, nestačí k označení ústavní stížnosti jako opodstatněné. Vedlejší účastník dodává, že v současné době stěžovatel plně užívá zámek a Podzámeckou zahradu bez

tzv. Zahradního centra a vedlejší účastník plně užívá tzv. Zahradní centrum bez zámku a Podzámecké zahrady.

15. V replice k vyjádření účastníků stěžovatel uvedl, že pro posouzení otázky, zda mají být předmětné pozemky vydány, je třeba vzít v úvahu dvě právní normy obsažené v zákoně o majetkovém vyrovnání. Vydání věci jako tzv. funkčně související s jinou věcí již vydanou [podle § 7 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání] a vydání věci jako příslušenství jiné věci již vydané (podle § 12 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání). V dané věci je podle názoru stěžovatele možné použít obě právní normy, a je proto nutné vyřešit vzájemný vztah a určit, která z nich má mít přednost při aplikaci. Stěžovatel hledá odpověď využitím interpretačních pravidel, která stanoví, že aplikační přednost má norma, která je speciální (dle zásady *lex specialis derogat legi generali*). Stěžovatel je přesvědčen o tom, že více specifická je norma obsažená v § 12 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání. Soudy tak měly předně zhodnotit, zda jsou předmětné pozemky příslušenstvím jiné věci (Podzámecké zahrady a zámku) již vydané podle zákona o majetkovém vyrovnání a zda jsou splněny i další podmínky uvedeného ustanovení. Pokud nikoliv, měly posoudit, zda předmětné nemovitosti funkčně souvisely nebo souvisí s jinou věcí vydávanou podle zákona o majetkovém vyrovnání. V kladném případě je třeba vyřešit i otázku, zda stavby nacházející se na předmětných pozemcích představují výlukový důvod podle § 8 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání.

16. Na otázku, zda předmětné pozemky tvoří příslušenství, obecné soudy odpověděly negativně. Jejich závěr však stěžovatel označuje za nepřezkoumatelný. Nejvyšší soud pak dokonce uvedl, že na posouzení této otázky rozhodnutí odvolacího soudu evidentně nezávisí. Tuto úvahu pak stěžovatel označuje za nesprávnou. Nesprávné právní posouzení věci Nejvyšší soud podřadil pod námitku rozporování zjištěného skutkového stavu a dovolání označil za nepřípustné.

17. Pokud by předmětné pozemky nebyly příslušenstvím vydaných nemovitostí, měly by se obecné soudy vypořádat s otázkou, zda předmětné pozemky funkčně souvisejí nebo souvisely „s nemovitou věcí, kterou oprávněná osoba vlastní, nebo která se vydává podle tohoto zákona“ [ve smyslu § 7 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání]. Stěžovatel je přesvědčen o tom, že předložil řadu důkazních návrhů a prokazoval charakter předmětných pozemků (a na nich stojících staveb) jako podpůrné zázemí pro obsluhu zámku a Podzámecké zahrady.

18. K argumentu vedlejšího účastníka, podle něhož se stěžovateli údajně dostalo náležitého poučení podle § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. při jednání dne 9. 11. 2017, stěžovatel znovu zdůrazňuje, že poučení se nevztahovalo k otázce funkční souvislosti ve smyslu § 7 zákona o majetkovém vyrovnání. Zároveň se nevztahovalo ani k otázce, zda jsou předmětné pozemky příslušenstvím či součástí již vydaných nemovitostí.

19. Stěžovatel obecným soudům vytýká, že nerespektovaly zásadu *ex favore restitutionis*, na kterou by měly při výkladu zákona o majetkovém vyrovnání brát zřetel.

III. Posouzení věci Ústavním soudem

20. Ústavní soud není součástí soustavy soudů, nýbrž je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 a čl. 91 odst. 1 Ústavy). Není povolán k instančnímu přezkumu rozhodnutí obecných soudů. Jeho pravomoc podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy je založena výlučně k přezkumu toho, zda v řízení nebo rozhodnutím v něm vydaným nebyla dotčena ústavně chráněná práva nebo svobody stěžovatele a zda řízení jako celek bylo spravedlivé.

21. Ústavní soud se neztotožnil s námitkou porušení zásady *in favorem restitutionis*, tj. interpretace restitučních zákonů vůči oprávněným osobám co nejpříznivěji. Jde o zásadu zohledňující, že restitučními předpisy se demokratická společnost snaží alespoň částečně zmírnit minulé křivdy [srov. nález ze dne 29. 5. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 10/13 (N 96/69 SbNU

465, 177/2013 Sb.), bod 94]. Tato zásada představuje projev výkladu teleologického, který zohledňuje smysl a účel právní normy. Výklad teleologický (a v jeho rámci i výklad *in favorem restitutionis*) je jednou z výkladových metod. Není přitom důvodu zcela odhlížet ani od jiných obecně akceptovaných výkladových metod, jimiž je výklad jazykový, gramatický, logický, systematický, historický apod. Současně nelze pomíjet, že zásada *in favorem restitutionis* se pohybuje na vysokém stupni obecnosti a vztahuje se k restitučním zákonům jako celku. Vysoký stupeň obecnosti této zásady pak umožňuje, aby byl v rámci teleologického výkladu zkoumán i smysl jednotlivého vykládaného ustanovení a bylo zohledňováno, jakým způsobem se zákonodárce minulé křivdy rozhodl odčinit.

22. Zákon o majetkovém vyrovnání vychází z koncepce tzv. kombinovaného majetkového vyrovnání státu a registrovaných církví či náboženských společností, jak o něm pojednává důvodová zpráva k tomuto zákonu (obsažená ve sněmovním tisku č. 580/0, VI. volební období Parlamentu České republiky, s. 50). Kombinované majetkové vyrovnání spočívá v tom, že část původního majetku církví a náboženských společností se vydává, část se nevydává a v souvislosti s tím se poskytuje finanční náhrada dle § 15 daného zákona.

23. Stěžovatel obecným soudům vytýká, že se při právním posouzení případu nezaměřily předně na otázku, zda jsou předmětné nemovitosti (součástmi či) příslušenstvím komplexu Podzámecké zahrady. Takové námitce nelze přisvědčit. Ze skutkových zjištění, k nimž obecné soudy provedeným dokazováním dospěly, vyplývá, že předmětné pozemky se stavbami tvoří tzv. Zahradní centrum coby výsledek realizace projektu Národního centra zahradní kultury, jež plní i své vlastní svébytné poslání a není určeno k trvalému uspokojování potřeb Arcibiskupského zámku či Podzámecké zahrady, které „jsou zcela schopné samostatné a plnohodnotné existence bez vzájemného spojení se Zahradním centrem a naopak“. Nejedná se tedy o (součást či) příslušenství, které by bylo nezbytné k řádnému užívání vydané věci v souladu s jejím účelem.

24. Pochopitelný je i závěr Nejvyššího soudu, podle něhož posouzení této otázky v rozhodování odvolacího soudu ustoupilo v posuzované věci do pozadí. Faktem totiž zůstává, že předmětné nemovitosti nebyly vydány jako (součást či) příslušenství Arcibiskupského zámku a Podzámecké zahrady. Naopak součástí dohody o jejich vydání z 3. 1. 2017 je informace o tom, že v rámci Integrovaného operačního programu pro období let 2007–2013 byl realizován projekt „Národní centrum zahradní kultury v Kroměříži“, který se nachází v době uzavření dohody ve své provozní fázi. V dohodě pak následuje ujednání o tom, že ve stejný den, kdy bude podán návrh na vklad vlastnického práva stěžovatele k vydávaným nemovitostem, podá Národní památkový ústav návrh na povolení vkladu věcného břemene – služebnosti požívání k některým vydávaným pozemkům a stavbám ve prospěch Národního památkového ústavu na základě smlouvy o zřízení služebnosti požívání a vzájemné spolupráce uzavřené mezi stěžovatelem a Národním památkovým ústavem. Tytéž smluvní strany dne 3. 1. 2017 uzavřely smlouvu o zřízení služebnosti požívání a vzájemné spolupráce, podle které se zavazují, že budou vzájemně spolupracovat za účelem provozování zahradního centra na pozemcích v části Podzámecké zahrady, které se dohodou nevydávají z vlastnictví České republiky tak, aby byl zvětšen pozitivní synergický efekt pro zajištění udržitelnosti Národního centra zahradní kultury v Kroměříži. K tomuto účelu se stěžovatel zavázal umožnit příchod a příjezd do objektů Zahradního centra nyní i do budoucna. Z toho lze dovodit, že stěžovatel přistoupil na dohodu, podle níž bez dalších ujednání umožní na nevydaných zastavěných pozemcích realizaci a fungování projektu Zahradního centra na předmětných nemovitostech.

25. Z ustanovení § 12 zákona o majetkovém vyrovnání vyplývá, že věc se vydá oprávněné osobě s jejími součástmi, což však vyplývá již ze samotné zákonné definice součásti věci. Příslušenství se vydá s věcí ve třech případech, a to tehdy, jestliže náleželo do původního majetku registrovaných církví a náboženských společností, nebo tehdy, jestliže

takové příslušenství sice nenáleželo do původního majetku registrovaných církví a náboženských společností, ale zastoupilo jejich funkci. Třetím případem pak je příslušenství, které je nezbytné k řádnému užívání vydávané věci v souladu s jejím účelem.

26. Systematickým a teleologickým výkladem tohoto ustanovení lze tedy dospět k tomuto závěru: Jsou-li pozemky původně náležející do majetku registrovaných církví a náboženských společností dodatečně (tedy poté, kdy se pozemek nebo jeho část stala předmětem majetkové křivdy) zastavěny stavbami, které jsou příslušenstvím vydávané věci, mají tyto církve a společnosti legitimní očekávání, že i tyto dodatečné stavby spolu s pozemkem či jeho částí budou s věcí vydány. Nezbytnou podmínkou takového legitimního očekávání však je, že jde o příslušenství, které je nezbytné k řádnému užívání vydávané nemovité věci (jako může být kupř. oplocení, osvětlení, brána či vrátnice).

27. V posuzovaném případě však z dokazování provedeného obecnými soudy vyplývá, že byť by stavby zřízené na sporných pozemcích bylo možné považovat za příslušenství Podzámecké zahrady, nejde o příslušenství nezbytně nutné k jejímu řádnému užívání.

28. Otázku, zda předmětné pozemky funkčně souvisejí nebo souvisely s Podzámeckou zahradou ve smyslu § 7 zákona o majetkovém vyrovnání zcela jistě nelze v posuzované věci označit za nespornou. K posouzení této otázky v řízení před obecnými soudy probíhalo k návrhům stran důkazní řízení. Po zhodnocení učiněných skutkových zjištění obecné soudy uzavřely, že mezi Zahradním centrem, tvořeným předmětnými pozemky, a dalšími nemovitými věcmi ve vlastnictví stěžovatele, tvořícími komplexy Podzámecké zahrady a Arcibiskupského zámku, vztah skutečné užitné souvztažnosti není, resp. že Zahradní centrum není předpokladem jejich fungování či řádného využívání. Takový závěr nelze označit za nepodložený relevantním důkazním materiálem. Pouhá polemika stěžovatele s ním opodstatněnost ústavní stížnosti nezakládá.

29. Lze dodat, že podle důvodové zprávy k zákonu o majetkovém vyrovnání jsou nemovitou věcí funkčně související s majetkem, který oprávněná osoba vlastní, především pozemek pod stavbou a pozemek, který bezprostředně souvisí se stavbou a je podmínkou jejího provozu, anebo nemovitá věc umístěná na pozemku ve vlastnictví oprávněné osoby. Důvodová zpráva obecně předpokládá, že majetek vydaný dle § 7 zákona o majetkovém vyrovnání nebude mít velký rozsah s ohledem na podmínky jeho vydání. Funkční souvislost nemovitostí zmíněná v § 7 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání představuje skutečnou užitnou souvztažnost danou faktickými možnostmi hospodářského využití, a to především s ohledem na jejich stavební či jinou hospodářskou podobu nebo jejich přírodní ráz. Z ekonomického hlediska lze tuto souvztažnost vnímat tak, že jedna nemovitost je předpokladem fungování nemovitosti druhé, nepůjde však jen o pouhou souvislost právní (vlastnickou) či spotřební. Výklad provedený v napadených rozhodnutích reflektuje text zákona, jeho vnitřní vazby a je podpořen zněním důvodové zprávy, která vypovídá o úmyslu zákonodárce. Stěžovatel k této otázce tvrdil rozhodné skutečnosti a měl dostatečný prostor k jejímu posouzení učinit důkazní návrhy. Zásady *in favorem restitutionis* by bylo možno se úspěšně dovolat zejména tehdy, umožňoval-li by text zákona s přihlédnutím k tradičním výkladovým metodám více výkladů, které by byly podobně přesvědčivě odůvodnitelné. Takový případ však nenastal v posuzované věci.

30. K námitce poučení k doplnění tvrzení a označení důkazů ve smyslu § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. se vyjádřil Nejvyšší soud v napadeném usnesení.

31. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud neshledal porušení základních práv a svobod stěžovatele, ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb., odmítl.